ՈՒՐԲԱՔ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1
VENDREDI
1er SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթաթերթ առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.667 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.667

ՊՈՍՆԻԱ

ՊԱՏԵՐԱԶՄ՝ ԽԱՂԱՂՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱՐ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՕԴԱՆԱՒ ՄԸ ՎԱՐ ԱՌՆՈՒԱԾ

ՔԱԶՄԱԹԻՒ ԶՕՀԵՐ

Հինգշաբթի, Օգոստոս 31-ի առաւօտեան Ադրիատեան Ուխտի օդուժի 60 օդանաւները կը շարունակէին իրենց ռմբակոծութիւնները նոյն աստկութեամբ եւ կը հաղորդուէր թէ մարզկային կորուստներ կան ոչ միայն Սերպերու մօտ, այլեւ՝ զոհ գացած են եւրոպացի հինգ դէտեր: Վար առնուած է ֆրանսական Միրաժ օդանաւ մը եւ Օգոստոս 31-ին չէին գտնուած երկու օդաչուները որոնք կրցած էին իրենք զիրենք դուրս նետել: Սերպերը կ'ըսէին թէ գերի ինկած են, բայց Ֆրանսա չէր կրնար հաստատել, ոչ ալ այլ բացատրութիւն մը տալ:

Այս ծաւալուն ռմբակոծութեանց նպատակն է՝ պատերազմով պարտադրել խաղաղութիւնը, այսինքն՝ ծունկի բերել Պոսնիոյ Սերպերը որոնք այլեւս իրենց նախատպիրը յանձնած են Սերպիոյ նախագահ՝ Միլոսեւիչի: Արեւմտեան բոլոր երկիրները միաձայն իրենց հաւանութիւնը տուին փոխ վրէժի այս գործողութեան, միայն Մոսկուա դատապարտեց այս «անողոք ռմբակոծութիւնը» եւ դիմեց Ապահովութեան Խորհուրդին:

Այս ռմբակոծութիւնները պատճառ եղան նաեւ որ Փարիզէն մեկնելէ առաջ, Իզէթպեկովիչ միտքը փոխէ եւ համաձայնի բանակցութեանց, այս գործողութեան համար յայտարարելով՝ «վերջապէս աշխարհ ըսաւ ինչ որ պարտ էր ընել»: Տեղւոյն վրայ ալ, Սարայեւոյի բնակչութիւնը խանդավառ է որովհետեւ՝ «ոյսը վանեց դժբախտութիւնը»:

ՕԹԱՆ-ի ընդհ. քարտուղարին համաձայն, ռմբակոծութիւնները մեծ յաջողութիւն արձանագրած են, այսինքն Սերպերու զինամթերքը հիմնական վնաս կրած է: Քարտուղարը կ'ըսէ նաեւ որ այս յարձակումները միայն պատասխան մը չեն Օգոստոս 28-ի Սարայեւոյի նախճիրին (հրադադարը չուկային վրայ, 37 մեռեալ) այլեւ ազդարարութիւն մը Պոսնիոյ Սերպերուն: Եթէ, այս անգամ, ոյժ չտան որ պատրաստ են ընդունելու Ապահովութեան Խորհուրդի որոշումները, ռմբակոծութիւնները պիտի չարունակուին:

*
**

Ինչ կը վերաբերի եւրոպացի հինգ դէտերուն որոնք մաս կը կազմէին Եւրոպական Միութեան Դէտերու Առաքելութեան մեռած են Օգոստոս 30-ին Պոսնիա զոհ երթալով ՕԹԱՆ-ի ռումբերուն: Այդ ռումբերէն մեռած են նաեւ 12 հոգի ըստ Պոսնիոյ Սերպերու հեռատեսիլին:

ՇՎԱՐՆԱԾԷ ՏԵՂԻ ՉԻ ՏԱՐ

10 ԿԱՍԿԱԾԵԼԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Շվարնածէ վճռած է տեղի չտալ սպառնալիքներուն եւ չփոխել ընդհանուր ընտրութիւններու թուականը՝ Նոյեմբեր 5: Ապահովութեան սպասարկութիւնները ձախողած մահափորձէն անմիջապէս ետք տասը կասկածելի ձերբակալուած են: Ասոնք դէնք կը կրէին եւ Խորհրդարանին չհնքերուն յատակագիծերը ունէին: Ընդհ. դատախազն ալ՝ Բարիլաչվիլի յատարարած է որ կարեւոր տեղեկութիւնները քաղած է քննութեան համար: Իրարանցում չէ ստեղծուած երկրին մէջ եւ քանի մը հազար վրացիները ալ ի նպաստ Շեվարնածէի ոյժ մը ըրած են: Գալով իրեն, յայտարարած է որ եղածը «փորձ մըն էր արդելք հանդիսանալու համար Վրաստանի ժողովրդավար բարենորոգումներուն եւ թէ սահմանադրութեան ընդունելը այն կաթիլը եղաւ որ համբերութիւնը կորսնցնել տուաւ յետադիմական ուժերուն»: Նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեան հեռագիր մը ղրկած է Շեվարնածէի ուր ահարեկչական այդ արարքը կը նկատէ ոտնձգութիւն ուղղուած քաղաքացիական խաղաղութեան, կայունութեան եւ սահմանադրական կարգի դէմ: Նախագահ Լ. Տէր - Պետրոսեան կը դատապարտէ այս ոճրափորձը եւ անհրաժեշտ կը նկատէ բոլոր կառավարութիւններու ջանքերու համադրում պայքարելու համար նման արարքներու դէմ:

*
**

Թուրք մամուլը լուրը տալէ ետք ուշադրութիւն կը հրաւիրէ այն կէտին վրայ որ Վրաստանի նախագահին դէմ մահափորձը գործուած է Թուրքիոյ վարչապետ Թ. Չիլլէրի Թիֆլիս այցելութենէն միայն 48 ժամ առաջ: Այս պարագան յայտնի ենթադրութիւններէն զատ մտածել կուտայ նաեւ քարիւղի գործօնին մասին: Արդարեւ Թ. Չիլլէրի Թիֆլիս այցելութեան գլխաւոր նպատակը քարիւղի խողովակաշարին անցնելիք ճամբուն մասին բանակցիլ էր Վրաստանի ղեկավարներուն հետ: Թուրք մամուլին կարծիքով մահափորձին մէջ հաւանական է որ դեր ունենայ Մոսկուան որ դէմ է խողովակաշարը Վրաստանէն ու Թուրքիայէն անցընելու ծրագրին որ նախընտրելի է Անգարայի համար:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15-ԷՆ սկսեալ վարորդներու արտօնուած ալքոլի քանակութիւնն է 0·5 կրամ փոխանակ՝ 0,7-ի, մէկ լիթր արեան մէջ: Այս քանակութիւնը կը համապատասխանէ երկու դաւաթ պինիի: Կամ այլ ոգելից ըմպելիի: Վիճակագրութեանց համաձայն, ամէն տարի 3000 հոգի կը մեռնի ճամբու արկածներէ, որոնց գլխաւոր պատասխանատուն ալքոլն է: 0,5-էն 0,8 կրամի պարագային կառքին վարորդը 900 Ֆր. տուգանքի կը դատապարտուի (600-ի կ'իջնէ եթէ 3 օրէն վճարուի): 0,8 կրամէն վեր, վարորդը կրնայ 6 կէտ կորսնցնել կառք վարելու իր արտօնագիրէն, 5 տարուան համար ղրկուիլ արտօնագրէն եւ 30 հազար ֆրանք տուգանքի դատապարտուիլ:

1270 ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԳԻՏՆԱԿԱՆՆԵՐ (որոնց մէջ 100-ը Աթոռական Ուժանիւթի Մարմնին մէջ կ'աշխատին) դէմ արտայատուած են Ֆրանսայի ծրագրած հիւլէական փորձերուն: Տեղւոյն վրայ ալ (Միւրիւրօա) կրինիխի եւ Ֆրանսացիներու ճակատումը կը չարունակուի եւ օրէ օր աւելի սուր բնոյթ կը ստանայ, քանի կը մօտենայ փորձին օրը:

ՊՈԼՍՈՑ մէջ, երեքշաբթի գիշեր (Օգոստոս 29) երկու հոգի մեռած է ռումբի մը արկածալի պայթումէն: Կը կարծուի որ ՓՔՔ-ի երկու անդամներ են որոնք զոհ գացած իրենց չհնած ռումբին:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ արեւմտեան չրջանը՝ Ուէսթ Փոուտա, երկու կիներ եւ երեք մանուկներ զոհ գացած են ռումբի մը պայթումին: Ռումբը գետեղուած էր չրջանի դործադիր Պատուիրակութեան չէնքին մէջ եւ մեռած կիներէն մէկը, ութ ամսուան յղի, նախագահի կինն էր:

ԻՐԱՔԻ ՀԻՒՍԻՍԱՑԻՆ ՇՐՋԱՆԻՆ մէջ կը չարունակուին ՓՔՔ-ի յարձակումները Մ. Պարզանիի ուժերուն դէմ: Թրքական օդուժի սաւառնակները ալ սահմանը անցնելով ռմբակոծած են ՓՔՔ-ի դիրքերը:

ՕՂՋՈՅՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի 70ԱՄԵԱԿԻՆ
Haratch 70 : hommage

Ֆրանսիա - Փարիզ
«ՅԱՌԱՋ» օրաթերթի խմբագրութիւն՝
Ազնուափայլ Տիկին Արփիկ Միսաքեանին

Մեծարգոյ Տիկին Միսաքեան

Խմբագրութեան
յարգարժան գործակիցները

Ընդունէք խնդրեմ մեր ջերմ եւ սրտաբուխ չնորհաւորանքները «Ցառաջ»ի 70-ամեայ տարեդարձի առթիւ: Ընդունէք խնդրեմ նոյնպէս մեր խորագոյն չնորհակալութիւնները այն ամէնի համար, որ մեզ կը պարգեւէ «Ցառաջ»ը, երբ մենք կարօտ ունենք ···«յուշիկ հայրենեացց»ի, հայրենիքի տաք չունչին, երբ մենք կարօտ ենք մտերմիկ, հարազատաբարոյ ընբոյցի:

Այսօր «Ցառաջ»ը օտար երդիքի տակ ծուարուած իւրաքանչիւր Հայու համար Հայ ըլլալու եւ առաւելաբար Հայ մնալու լաւագոյն ուղեցոյցն է, մեր ազգային արժէքներու դնահատման եւ պահպանման անփոխարինելի չատագովը:

Կը մաղթենք Ձեզ ամէնէն լաւագոյնը, Ձեր հայրենասուէր գործընթացին մէջ:

«Լուրեր Հայրենիքէն»
պարբերաթերթի խմբագրութիւն
ՑԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԻՄՈՆԵԱՆ

Ամսթերտամ, Օգոստոս 30, 1995

Association Arménienne d'Aide Sociale

Chère Madame,

Veuillez accepter ces quelques mots à l'occasion du 70e anniversaire de votre journal Haratch, qui est aussi le nôtre.

Grâce à Haratch, trois générations de compatriotes de la Diaspora ont pu être informées jour après jour de l'actualité arménienne et mondiale.

Les membres de l'association forment le vœu que les générations futures aient encore à leur disposition un tel journal, et longtemps encore sous votre si précieuse et compétente direction.

Le Président
ANDRE YECHIKARDACHIAN
Paris le 29 août 95

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓՈՔՐ ՀԵՌԱՏԻՊԱՐ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Օգոստոս 30 / 31)

Թ. ՉԻԼԼԷՐ
ԿՂ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐԷ
Հ. ԲԱԳՐԱՏԵԱՆԸ

Վարչապետ նշանակուելուն առթիւ (աւելի ճիշդ՝ վերահաստատուելուն երեսփոխանական ընտրութենէն ետք) Թուրքիոյ վարչապետը՝ Թանսու Չիլլէր շնորհաւորած է Հրանտ Բագրատեանը եւ այդ առթիւ յոյս յայտնած որ՝ «Մեր տարածաշրջանին մէջ կը ստեղծուի ապրապրելդման եւ համագործակցութեան մթնոլորտ ի շահ դրացի բոլոր երկիրներուն: Թուրքիա պատրաստ է եւ իր փափաքն է ամէն ձեւով ծառայել նման մթնոլորտի մը ստեղծումին»:

*
**

ԱԶԳ· ԺՈՂՈՎԻ
ՄԷԿ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆ ԿՂ ՊԱԿՍԻ

Օգոստոս 20-ին թիւ 90 ընտրական չրջանի (մեծամասնութեան դրութեամբ) արդիւնքներու հիման վրայ, ընտրական յանձնաժողովը վաւերացուցած է Արմենակ Մկրտչեանի ընտրութիւնը: Այս ձեւով Ազգ· ժողովը կ'ունենայ 189 երեսփոխան:

ԱՐՑԱԽԻ ԴՊՐՈՑՆԵՐԸ ՊԱՏՐԱՍՏ ԵՆ

Ուսումնական նոր տարեչրջանին պատրաստ են ԼՂՀ-եան բոլոր 150 դպրոցները որոնց մէջ նիւթական պայմաններու կարելիութեան սահմաններով նորոգութիւններ կատարուած են: Հանրապետութեան մէջ կը գործէ դպրոցի եռաստիճան համակարգ մը· կրտսեր, միջին եւ աւագ:

*
**

ԳԻՒՄՐիին ՓՐՈՓԷԶԻ ԿԵԴՐՈՆ

Օգոստոս 29-ին Գիւմրիի մէջ բացուած է փրոթէզ-ներու երեւանեան կեդրոնին մասնաճիւղը: Ան առաջինն է երեք մասնաճիւղերէն զորս կառավարութիւնը որոշած է բանալ: Բացման ներկայ գտնուած է Ընկերային Ապահովութեան նախարար Ռաֆայէլ Բադոյեան, Առողջապահութեան նախարար Արա Բաբլոյեան եւ Գերմանիոյ Երեւանի գործավարը, քանի որ Երեւանի կեդրոնը հաստատուած է Գերմանիոյ աջակցութեամբ:

*
**

ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾՈՒՆԷՈՒԹԵՆԷՆ

Օգոստոս 29-ին Հայաստանի Գրողներու Միութեան մէջ կատարուած հանդիսութեամբ անդամատոմսերը յանձնուած են 29 երիտասարդներու: Ցանձնումը կատարած ու ողջոյնի խօսք արտասանած է նախագահ Ռազմիկ Դաւոյեան:

*
**

ՁԵՄԱՐԱՆԻ ՆՈՐ ՍԱՆԵՐԸ

Մուտքի քննութեան արդիւնքներով 102 երիտասարդներէ 36-ը ընդունուած է էջմիածնի Հոգեւոր Ճեմարանը: Անոնք յա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՎԵՆԵՏԻԿ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ - ՍՓԻՒՌՔ, ՀԱՐՑԵՐ

Վենետիկի Հայերէնի Մատենաշէն Դասընթացքներու ծրրին մէջ՝ կազմակերպութեամբ Պօ - Արաքս Միութեան, 1995 Օգոստոս 16 - 18-ին, տեղի ունեցաւ դիտաղրոյց մը, որուն նիւթն էր «Հայաստան - Սփիւռք հարցեր եւ հեռանկարներ»: Դիտաղրոյցին կը մասնակցէին Հայր Լեւոն Զէքիեան, որ ինչպէս յայտնի է, տարիներէ ի վեր նախաձեռնողն ու կազմակերպիչն է Վենետիկի հայերէնի դասընթացքներուն, եւ Փարիզէն՝ Գրիգոր Պըլտեան եւ Կարապետ Տաքէսեան: Հրաւիրեալ բանախօսներէն Արմի Թոթոյեան, չէր կրցած ներկայ ըլլալ հանդիպումին, հակառակ ծանուցումին:

Դիտաղրոյցին բացումը կատարեց Հայր Լեւոն Զէքիեան, որ ընդհակառակը յայտնելէ եաք ներկաներուն ու մասնակցողներուն, թէ ըսելիք ունի «փշոտ հարցերու մասին առանց ողբերգականութեան», զանոնք դնելով 3000 տարուան պատմութիւն ունեցող ժողովուրդի մը խորքին վրայ: Որոշեց նոյն առն եռօրեայ ծրագրին կանոնները, խնդրելով ներկաներէն որ Հայաստանի իշխանութիւններուն մասին յարգանքով խօսին եւ Հանրապետութեան նախագահը «Լեւոն» չկոչեն: Ապա խօսք տրուեցաւ Հայաստանի Իտալիոյ գործակալ Պր. Պաղտասարեանին, որ ողջունեց ներկաները, «երեք օրուան մէջ 3000 տարուան հարցերը չեն կրնար լուծուիլ» ըսաւ ան, աւելցնելով որ պէտք է այդ բոլորին մասին խօսիլ «եղբայրավարի»:

Դիտաղրոյցի առաջին բանախօսն էր Հայր Լեւոն Զէքիեան, որ իր ղրոյցը սահմանեց որպէս «զանազան հարցադրումներու արմատները որոնելու փորձ մը», իր երկու մասով. քաղաքային - կառուցային դեռնի վրայ եւ մշակութային - կենցաղային: Բանախօսը նշեց որ Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւնները, վերջին 70 տարիներու ընթացքին, հիմնուած են առհասարակ երկու բեւեռացումներու վրայ. ռոմանթիկ բեւեռացում եւ ընդհարման բեւեռացում: Այսպէս՝ Սփիւռքէն եւ Հայաստանէն իրարմէ տարբեր զանգուածներ չէին ընդուներ համայնավար վարչակարգը: Կար յառաջդիմական կոչուած թեւը որ թիկունք կը կանգնէր անոր (Հնչակեան - Ռամկավար թեւ), կար նաեւ չէզոք թեւը, Մխիթարեանները օրինակ, որոնք համաձայն չըլլալով հանդերձ վարչակարգին, կապեր կը պահէին մշակութային դեռնի վրայ: Այդ չրջանին կար երրորդ ազդակ մը՝ Մոսկուան, որուն կը վերապրուէր ամէն ձախողութիւն եւ կը կատարէր քաւութեան նոխազի դեր մը. «Պէտք է դիտակցինք որ հիմա այլեւս քաւութեան նոխազ չունինք» ըսաւ Հայր Լեւոն Զէքիեան:

Արեւմտահայ տիպարը, ըստ Հայր Լեւոն Զէքիեանի, կը սահմանափակուի Լիբանանի, Սուրիոյ, Եգիպտոսի հայութեամբ միայն: Թուրքիոյ մէջ արդէն Թրքախօսութիւնը սկսած է տարածուիլ: Ինչ կը վերաբերի փոխադարձ յարաբերութիւններուն, մինչեւ 50-ական թուականները Պալիս Թումանեան, Իսահակեան եւ արեւելահայ ուրիչ դրողներ դասաւանդութեան նիւթ կ'ըլլային: Նոյնր չէր պարագան Արեւելահայերու մօտ: Աբեղեան, Աղայեան դրեթէ զարշանք զգացած են Արեւմտահայերու հանդէպ, սկսեալ անոնց լեզուէն, եւ ըսել որ Աբեղեան սերունդներու դասախարակ եղաւ եւ իր «նպաստը» բերաւ ուղղագրութեան: Արեւմտահայը 70 տարի ապրեցաւ հողի երազով, որ լաւ երազ մըն էր, սակայն այսօր ամէն ինչ փոխուած է. ըստ դասախօսին, որեւէ պատճառաբանութիւն չունի այն երեւոյթը որ Հայաստան չերթար այսօր եւ Սիսը կը վիճակ, չընդունելով չօչափելի Հայաստանը:

Հայաստանի մէջ երէկ եւ այսօր իշխանութեան պայքար կայ ինչպէս կ'ըլլայ ամէն չեզոխութենէ եաք. պայքար Հ. Հ. Շ-ի եւ Հ. Ց. Դ.-եան միջեւ: Բանախօսը մանրամասնութեամբ բացատրեց թէ ինչպէս Ղարաբաղեան չարժումի օրերուն՝ չարժումին դեկավարները ու անոնց մօտիկ մարդիկ իրենք զիրենք դաշնակցական կը նկատէին, իսկ Դաշնակցականները կը ապահէին որ չարժումը հրապարակը մաքրելէ եաք պիտի զիրենք հրաւիրէր իշխանութեան դուխը: Այստեղ է որ սկսաւ տագնապը եւ հարցը ներկայիս «կը զգենու Հայաստան -- Սփիւռք յարաբերութիւններու հագուստը»: Բանախօսը թելադրեց որ այդպէս չէ իրականութիւնը, քանի որ Հայաստանի մէջ, զանգուածներ կան որոնք համակիր չեն կառավարութեան, ինչպէս Սփիւռքի մէջ կայ զանգուած ոչ համակիր է կառավարութեան: Ուստի Հ.Հ.Շ. -- Հ.Ց.Դ. հակամարտութիւնը Հայաստան -- Սփիւռք հակամարտութեան վերածելը ճիշդ չէ:

Գալով «խորագոյն մակարդակի մը», բանախօսը ընդգծեց որ «Հայաստանի պետութիւնը իրեն յատուկ ինքնութիւն մը կը փնտռէ: Ամէն տեղ պետութեան եւ փոքրամասնութեան չահերը հակասական են: Պետութիւնը կը ջանայ իր չահուն համար ջնջել փոքրամասնութիւնները: ընսփիւռքի չահն ալ կը պահանջէ որ պաշտպանէ իր իրաւունքները: Ահա, Սփիւռքի եւ Պետութեան չահերը չեն համաձայնիր իրարու ... անոնք կը պատկանին տարբեր տիալեքթիքներու»: Սակայն բանախօսը հաստատեց որ լուծում մը պէտք է ըլլայ, հակադրութիւնը բառնալու համար: (Ի հարկէ ո՞ր չափով Սփիւռք - Հայաստան յարաբերութիւնները կարելի է ձեւել Պետութիւն - փոքրամասնութիւն կաղապարով, ահաւասիկ խորհրդածութեան առարկայ նիւթ մը):

Վերջին մասին մէջ Հայր Զէքիեան խօսքը մասնաւորեց մշակութային -- կենցաղային մակարդակի տարբերութիւններուն, որոնք կը բաժնեն Սփիւռքցին Հայաստանի Հայէն: Շեչտը դրաւ ուղղագրական հարցին վրայ, երբեմն ուղղագրականը չփոթելով, հնչիւնային հարցին հետ: Ջերմ չատադով՝ դասական ուղղագրութեան եւ ասոր վերադարձին, բանախօսը նշեց ակադեմական չրջանակներու ընդդիմութիւնը եւ դիտել տուաւ որ նախագահ Լեւոն Տէր - Պետրոսեանը «առաջին եւ վերջին մարդն է որ կրնայ հարցը լուծել»: Խօսքը ուղղելով սփիւռքահայ հատուածին, բանախօսը նկատեց որ ուղղագրական միասնութեան մը համար անհրաժեշտ է որ Սփիւռքահայերն ալ որոշ զիջումներ ընեն, «դիտակցին որ չատ ծանր լեզուական հարցեր ունին»: Ուրիչ խօսքով՝ «տարրական զիջողութեան» հարց մը դոյութիւն ունի այս պետնին վրայ:

Հակառակ իր խօսքի չեզոմներուն եւ անձնական կեանքէն վերցուած քիչ մը տեղի, յաճախ անտեղի օրինակներուն, պէտք է ըսել որ բանախօսը փորձեց «հարցերուն դոյդն ինչ օճան գտնել», խուսափելով ճակատումէն: Հարցումներու բաժնին մէջ առնչգքային արժէք մը ստացաւ քաղաքացիութեան խնդիրը, որը ներկայ իշխանութիւններու կողմէ կը գործածուի իբրեւ տարհամոզիչ ելակէտ: Ներկաները դիտել տուին թէ ինչպէս այդ իշխանութիւնները կ'արտաքսէին Սփիւռքահայեր որոնք կը պատկանէին որոշ կուսակցութեան մը, կամ թէ ինչպէս ուրիշներու մուտքի վիզա չէր տրուեր: Վերջապէս նկատուեցաւ որ անցագրերու չընորհումը կ'ենթարկուէր առ հասարակ դրամի տրամաբանութեան:

Յաջորդ օրուան բանախօսն էր Գրիգոր Պըլտեան, որուն նիւթը «ինքնութիւն եւ ինքնութեան տագնապ Սփիւռքի մէջ» բոլորովին տարբեր էր նախորդէն: Բանախօսը յայտարարեց որ իրրեւ ատաղձ պիտի գործածէ Ֆրանսահայ դրականութիւնը, ուր կարելի է գտնել ինքնութեան տագնապի փորձառութիւն մը: Եւ՞րբ կը դրուի ինքնութեան խնդիրը: Ըստ Ֆրանսացի ժամանակակից փիլիսոփայ՝ Է. Լեւինասի, ինքնութիւնը դարձնել խնդրոյ առարկայ կը նշանակէ արդէն զայն կորսնցուցած ըլլալ, սակայն հարցադրելը տակաւին նշանն է որ դեռ կը մնանք կապուած անոր: Ինքնութեան կորուստը բացայայտ կը դառնայ երբ հին կապերը կը խախտին, դարաւոր սովորութիւնները կը քանդուին: Մեծ յեղաշրջումները, յեղափոխութիւնները կը ստեղծեն ինքնութեան տագնապ մը ժողովուրդի մը մէջ: Հետեւաբար՝ ինքնութեան տագնապը հարկաւոր է դէպքին: Բանախօսը նման դէպք տեսաւ Եղեռնին մէջ, ուրկէ ծնած է Սփիւռքը: Այդ դէպքին պատմական եւ բնական չէ որ նկատի ունեցաւ, այլ անոր «հայելացումը» դրականութեան մէջ քանի որ «Ինչ - ինչ պատճառներով, այսօր, մեր դրականութիւնն է որ ինքնութեան եւ ընդհանրապէս սփիւռքեան փորձառութեան ընդունարանն է», տրուած ըլլալով որ հայութիւնը չունի ընկերաբանութիւն, փիլիսոփայութիւն եւ այլ մարդկային դիտութիւններ: Եղեռնը իրրեւ դէպք սկիզբն է սփիւռքեան փորձառութեան, անդառնալի կորուստ մը մեկնող աքսորին: Եղեռնը կամ աղէտը կը յայտնաբերէ տագնապ մը, որ լաւագոյնս սահմանած է Յ. Օշական երբ դրած է. - «Տարագրութիւնը մեր հաւաքականութեան մեծագոյն ինքնասփոփումն է», այսինքն՝ տարագրութիւնը «կը կազմալուծէ հաւաքականութիւնը ինքն իրմէ, կը սփռէ ինքնութիւնը»:

Բանախօսը երկու փուլ նշեց, ինքնութեան տագնապի երկու մակարդակ: Զերօ մակարդակի մը վրայ պէտք է գտնուած ըլլան անոնք որոնք պարզապէս կը հակադրուին դուբսի օտար աշխարհին, ուներն իրենց աւանդական ինքնութիւնը: Տարբեր է պարագան տարագիրին որ կ'ապրի ինքն իրմէ դուրս նետուած ըլլալու, ուրիչի երկրին մէջ ըլլալու զգացումը եւ վանումի հակազդեցութիւն մը ունի: Աւոր փոխաբերութիւնն է խեղութիւնը, օրինակ Շահնուրի «Նահանջը առանց երգի» վէպին մէջ, ուր Լօխում, քահանայի զաւակ, կը մերժէ այն ամէն ինչը որ Ֆրանսական է, կը պայքարի ձուլումին դէմ, կ'որոշէ մեկնիլ Հայաստան, կը մերժուի, եւ ինքզինք կը յանձնէ թմբամոլութեան, հուսկ խենթութեան: Լօխում կը փորձէ ապրիլ դուբ աշխարհի մը մէջ, պահպանել ինքնութիւն մը որ բեռած է Պոլսէն: Պահպանել ինքնութիւն մը դուբսի «աղտոտ» աշխարհէն, դուբսի «պոռնիկներէն»: Ուստի պահպանելու համար իրենց ինքնութիւնը Ֆրանսահայ վէպերուն հերոսներուն մեծ մասը կը ձգտի վախչիլ «ինքզինքէն, վերադառնալ այն վիճակին ուր կը գտնուէր երբ ան ինկաւ Փարիզ, ըլլալ նախկին Հայը» ... ինչպէս կը դրէ Շահնուր: Օտարութիւնը աղտոտելու ձեւ մըն է, պոռնկութիւն մը եւ բանախօսը ընդգծեց պոռնիկներու կարեւոր ներկայութիւնը Ֆրանսահայ դրականութեան մէջ: Բանախօսը նշեց որ նոյն առն առանց այդ աղտոտութեան, այսինքն՝ օտարութեան, անկարելի է ապրիլ, ինչպէս Շահնուրի Պետրոսը կ'ըսէ «առանց Նենէթի, Նորէն Նենէթով», կամ ինչպէս Շուշանեան կ'ըսէ Փարիզին համար «չատ սիրելի պոռնիկ»: Ասիկա կը նշանակէ որ օտարութիւնը միայն մերժուած եղր մը չէ, այլ նաեւ սիրուած: Հետեւաբար երկդիմի եղր մըն է:

Երկրորդ փուլին մէջ, աշխարհին հետ կապը կը փոխուի: Ուրիշը կը մտնէ եսէն ներս: Հակադրութիւնը կը դառնայ ներքին վիճակ մը: Գրիգոր Պըլտեան յիշեց Կ. Փոլատեանի վէպերը, ուր կը գըտնուին ինքնութեան ծածկումի, դեղծումի, ինքն իրմէն անկարելի փախուստի օրինակներ: Բայց ան իր խօսքը մասնաւորեց Սարաֆեանի «Վենետկի Անտառ»ին մէկ էջին վրայ: Ինքնութեան նոր տագնապը կը յայտնուի համաչխարհային երկրորդ պատերազմի վաղորդայնին, երբ հին աշխարհը կը քանդուի, երբ դադարները գլխիվայր կ'իյնան, եւ մանաւանդ երբ կը բացուին Հայաստանի դռնները ու կը սկսի ներգաղթը: Բանախօսը յատնեց որ Ն. Սարաֆեան բազմիցս առնուազն թերահաւատ եղած է ներգաղթին մասին, եւ գրած՝ «Ինչ որ յատակ է ինծի այս պահուն, այն է թէ խորթ ու օտար ոստան մը աւելի բաղձալի է քան հարազատ երկիր մը՝ ուր մարդ ինքզինք կը զգայ աւելի օտար ու նուազ ազատ»: Բանաստեղծը կ'ընտրէ օտարն ու խորթը, քան հարազատը, որ կը թուի օտար: Օտարի եւ հարազատի հակադրութիւնն է որ կը սկսի խախտիլ եւ այս խախտումը իր լրումը կը գտնէ «Վենետկի Անտառ»ին մէջ: Հոս ինքնութեան տագնապը կը դառնայ քաղաքակրթութեան մէկ տագնապը եւ կը բացայայտուի ո՞վ եմ ես, ի՞նչ եմ ես կրկնուող հարցումներու չարքով: Սփիւռքեան ինքնութեան տագնապ մը կը յայտնաբերէ Սարաֆեան անկասկած երբ կը գրէ. - «Ի՞նչ եմ ես որ ծնայ քանի մը լեզուներու մէջ եւ որոնցմէ ոչ մէկը կըրցայ հարազատ նկատել եւ ոչ ալ մայրենի լեզուս որուն վերադարձայ օտար դրպրոցի մը մէջ օտարանալէ յետոյ»: Ինչ որ պէտք է հարազատ ըլլար, այսինքն լեզուն, դարձած է հարազատ ըլլալէ, վերածուած է տագնապ բանի մը, որ կուգայ օտարացումէն վերջ: Բանախօսը թելադրեց որ հարազատը հարազատ չէր այլեւս, մայրենին հարազատ չէր, այլ խորթ ու օտար: Երբ հակադրութեան երկու բեւեռները այսպէս կը չրջուին, ինքնութիւնը կը դադրի սահմանուելէ որպէս նոյնութիւն, անցեալէն եկած առանց, նարեկեան հատուած, եւայլն: Աբրողջ մտածումս կը պարփակի, կ'ըսէ Սարաֆեան այս քաղաքակրթութեան: Բանախօսը կը հետեւցնէ. «Ինքնութիւնը կ'ընդադրուի այլութեամբ կամ օտարութեամբ», իրրեւ տարբերութիւն ներառնող եղր, կ'եղրակացնէ բանախօսը, դիտել տալէ եաք որ օտար - հարազատ հակադրութիւնը այլեւս արտաքին չէ, այլ եղած է ներքին:

Վերջին մասի մէջ Գրիգոր Պըլտեան քիչ մը հապճեպ կերպով անդրադարձաւ նոր տագնապին, այսինքն, անկախ Հայաստանէն յայտնուղ ինքնութեան տագնապին: Նոր սերունդներուն համար սփիւռքը այլեւս ոչ օտարութիւն է, ոչ ալ անհարազատ տեղ: Մշակոյթ, կրթութիւն, նիստ ու կաց սփիւռքահայը կը դարձնեն հպատակը իր բնական երկրին, որուն հետ հաչտ է: «Իսկական խնդիրը կը դրուի հարազատութեան եւ այլութեան ապատ վարժութին մէջ» նշեց բանախօսը: Այսինքն «որքան քաղաքակրթութիւնը կը տանի մեզ ու բոլոր հին բայց փոքր մշակոյթները դէպի մեծ ճուլարան, այնքան հարազատութիւնը հարկ է որոնել իր հարազատութիւնը օտարութեամբ»: Խօսքի ուսարանին՝ Գրիգոր Պըլտեան դիտել տուաւ որ ինքնութեան տագնապ մը նշմարելի է նաեւ Հայաստանի մէջ, ճիշդ այն պատճառով որ անկախացող երկիրը կը բացուի դուբսի աշխարհին վրայ, տեխնիկան, բանակարգը եւ նոր գիտութիւնները կը խուժեն երկրէն, հարցականներ առեղծելով մարդոց մէջ:

Հարցումներուն մէջ որոշ ներկաներ վիճելի դասն ինքնութեան տագնապի մը դոյութիւնը Հայաստանի մէջ, ուրիշներ նկատեցին որ «ինքնութեան տագնապ» յղացքը միանչանակ չէ Սփիւռքի եւ Հայաստանի մէջ: Անկասկած, նկատառելի հարցերու աւելի լաւ կարգաւորում մը տուեալ ժամանակին մէջ, կամ աւելի լայն ժամանակ մը թոյլ պիտի տային բանախօսին որ աւելի խորացնէ այս վիճայարոյց նիւթը:

Երրորդ օրուան բանախօսն էր Դպրոցասէր Վարժարանի տնօրէն Պր. Կարապետ Տաքէսեան, որ ուղեց տալ գլխաւորապէս «Ուսուցչի մը վկայութիւնը» ինչ կը վերաբերի Սփիւռքի կրթական հարցին: Պր. Տաքէսեան պատմեց նախ թէ ինչպէս Պոլիս, աշակերտ եղած առն իր ինքնութիւնը «Թրքական ինքնութիւն» մըն էր եւ միայն Փրանսա հաստատուելէ վերջ է որ կը յայտնաբերէ հայ ինքնութեան մը հնարաւորութիւնը ու կը դառնայ հայերէնի ուսուցիչ: Պր. Տաքէսեան կը ճանչնայ Ֆրանսահայ կեանքը, կը տեսնէ թէ ինչպէս 350·000 հաչուող գաղութի մը ղպրոցներուն մէջ կան միայն 1500 աշակերտներ: Իսկ որովհետեւ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի վակումին որպէս պատճառ կը տրուի մակարդակի ցածորդի որ մակարդակը բարձրացնելով կը խորհի որ մակարդակը բարձրացնելով կը յաջողի չատ աւելի մեծ թիւով աշակերտներ ի մի խմբել:

Այսօր, հինգ տարիներ եաք Պր. Տաքէսեան կը նկատէ որ ձախողած է իր ձեռնարկին մէջ: Որոշ յաջողութիւն ձեռք բերուած է անչուչտ, բայց ղպրոցին կը մեկնին նախակրթարանը աւարտող լաւագոյն աշակերտները: Ինչո՞ւ: Ծնողները կամ մեկնողները կ'ըսեն որ նախակրթարանէն եաք կը սկսի լուրջ ուսումը եւ ղպրոցը աղբատ է կազմածներով: Ինչ որ ճիշդ է: Իսկ քննադատողներէն միայն երկուքը կը դժգոհին հայերէի թերի դասաւանդութենէն: Երկրորդ կէտ մըն ալ կայ, վերջին 15 տարիներու աշակերտներուն ծնողներու ճնչիչ մեծամասնութիւնը համարկումի չրջանը կ'ապրին, դեռ տակաւին հայերէն կը խօսին: Վերջապէս կայ կազմակերպութիւններու գործակցութեան պակասը, այսինքն՝ անոնց մեկ կարեւոր մասը նեցուկ չի կանգնիր հայ կրթական օճախին: Այսպէս է որ սկզբնական պատկերը կը դառնայ խախուտ:

Տարիներու ընթացքին, իր ճամբորդութիւններու երկայնքին՝ Դպրոցասէրի տնօրէնը կապի մէջ կը մտնէ Սփիւռքի այլ դպրոցներու դպրոցական պատասխանատուներուն հետ: Կը նշմարէ օրինակ որ Պոսթընի Հայկ. Հ. Բ. Մ.-ի վարժարանը կը փակուի, հակառակ իր բարձր մակարդակին, քանի որ նոր գպրոցական չրջապատով աշակերտութիւնը նուազած է

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ՄԱՄՈՒԼ

ԿԱՇԱԿԵՐՈՒԹԵԱՄԲ, ԶԱՐԱԳՈՐԾՈՒԹԵԱՄԲ ՈՒ ԽԱՓԵՒԱՅՈՒԹԵԱՄԲ ՇԻՆՈՒԱԾ ԽՃԱՆԿԱՐ

ԻՆՉ ԿԱՐԾԷ ԱԶԳԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆԸ

Ներքին գործերու աշխատակիցներ Օգոստոս 4-ին պարզած են որ Կարապետ Ժամկոչեան եւ իր ընտանիքին անդամները 1993 Նոյեմբերին Արզարուճեան նախարարութեան քաղաքացիական կացութեան վաստաթուղթերու արձանագրութեան գրասենեակի պետ Վաղինակ Ղազարեանին 200 հազար ռուբլի կաշառք տուած են իրենց Ժամկոչեան մականունը վերածելու համար էկոնոմիախախ:

Նոյն նպատակով Լենա Խաչատրեան նոյն վարչութեան գլխաւոր խորհրդականին 1000 տոլար կաշառք տուած է որուն ընծիւ Խաչատրեան ընտանիքն ալ «յուսացած» է դառնալով Սարեանիս:

Իսկ Օգոստոս 7-ին ձերբակալուած է այլ խորհրդական մը Խաչատուր Խալաթեան որ Մանուէլ Ցակոբեանէն երկու անդամով 1500 եւ 500 տոլար կաշառք ստացած է անոր ընտանիքն ալ հրեայ պաղտութեան տէր դարձնելու համար:

ՋՈՒԿԻ ԳՈՂ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԸ

Մարտ 2-ին քննիչ ոստիկաններ բռնած են Կամոյի Նորագուղ գիւղի երեսփոխան Պարգեւ Ցարուխիւնեանը որուն մակոյկին մէջ 202 հատ սիպ ճուկ բռնուած է: Իր յանցագործ ընկերները յաջողած են խոյս տալ: Իսկ երեսփոխանը յամառօրէն մերժած է անոնց անունները յայտնել: Թէ՛ գիւղական խորհուրդը, թէ չրջանային խորհուրդը չեն համաձայնած որ իրենց երեսփոխանին նկատմամբ քրէական գործ յարուցուի: Օրինապահները ստիպուած են դիմել Գերագոյն Խորհուրդ ուրկէ արտօնութիւն ստացած են Պ. Ցարուխիւնեանի նկատմամբ քրէական գործ յարուցելու:

ԵՈՒԱԿԻ ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ

Լճաշէնցի Սիմոնեան գոյքը հարցը ուներ վերջերս. ամուսինները յաճախ կը վիճէին ու Վոլոդիա Սիմոնեան կը կարծէր որ կինն ու զաւակները չեն սիրեր զինքը: Այս մտասեւեռումը զինք առաջնորդեց մինչեւ անձնասպանութիւն: Կէսօր մը երբ 16-ամեայ աղջիկը տուն կը դառնայ, խոհանոցին մէջ կախուած կը գտնէ հայրը, բայց աչքերով: Իրեն կը թուի որ հայրը դեռ ողջ է եւ վրկելու համար կը չանայ կապը քակել, բայց չի յաջողիր. ճարահատ, կը կոչէ պարանը. հօրը մարմինը իյնալու ընթացքին կը զարնուի մեառղեայ աստիճանին ու գլխի վէրքայր կ'իյնայ պեթոնէ յատակին: Հակառակ չանքերուն երբ աղջիկը կը տեսնէ որ հայրը ուշքի չի գար, դրացիներէն օգնութիւն կը խնդրէ. անոնք ալ կ'ահազանգեն ոստիկանութեան: Մինչ այդ, պատանուհին բաղնիք մտնելով հոն ալ կը գտնէ մօրը արիւնլուայ դիակը:

Ոստիկանները կը պարզեն որ Վոլոդիա Սիմոնեան նոր վէճէ մը եաք կապնի հարուածներ տուած է կնոջը ծոծրակին ու պարանոցին, անոր մահուան պատճառելով: Իսկ իր մասին բժշկական տեղեկագիրը կը յայտնէ թէ մեռած է ոչ թէ ինքզինք կախելով, այլ հնկած առեն գլխուն պեթոնին զարնուելով:

ՏՈՂԱՐ ՈՒ ՌՈՒԲԼԻ ՈՒՆԵՆԱԼՈՒ ԱՄԵՆԱԿԱՐՃ ՁԱՄԲԱՆ

Օգոստոս 10-ին Գիւմրիի մէջ ձերբակալուած է Արթիկի բնակիչ մը երբ կը ջանար կեղծ տոլարներ եւ ռուսական ռուբլիներ հրապարակ գլել: Ննդրոյ առարկայ անձին վրայէն գտնուած են ամերիկեան եւ ռուսական թղթադրամներ զորս ան պատրաստած է պատճէնահան (ֆօթոքոփի) գործիքով:

«ԱՆԱՋԱՌ» ԴԱՍԱԽՕՍԸ ԵՒ ԱՆԱՋԱՌՈՒԹԵԱՆ ԻՐ ՁԱՓԱՆԻՇԵՐԸ

Օգոստոս 10-ին հայկական հեռատեսիլի «Լրաբեր» հաղորդումով կը խօսուի բարձր ուսման հաստատութիւններու մէջ կենսաբանութեան քննութիւններուն մասին: Լրագրողը արդար տարակոյսով կը չեշտէ թէ մասնակցողները չատ մեծ համեմատութեամբ ցած թիւեր ունեցած են եւ արդէն 200 բողոք ստացուած է, քննութեան թուղթերը վերանայելու պիտումով: Այս մասին ֆիզիոլոժիի ամպիոնին դասախօս Լ. Մելքոնեան կը բացատրէ թէ թիւերը ցած են որովհետեւ իրենք անաչառ են ու պէտք է ամէնէն արժանաւորները ընդունուին:

Յայտնապէս այս բացատրութիւնը չէ զոհացուցած որ Ներքին նախարարութեան աշխատակիցները Օգոստոս 12-ին առաւօտ կանուխ ժամերուն յաջողած են պարզել թէ յիշեալ դասախօսը ինչ նպատակ ունեցած է «ամէնաարժանաւորները» ընտրով:

Վարչութիւն բերուած են 30 քաղաքացիներ որոնք առաւօտ կանուխ «հիւր» եղած են քննիչ յանձնաժողովի նախագահին տունը: Բոլորն ալ զգացած են տոլարով դրամարներու միջնորդութեամբ յաջողութիւն երաշխաւորելու սա կամ նա ուսանողին: Պէտք է ըսել որ այս դրամարները կը դեղերին 4 -- 5 հազարի չուրջ -- տոլարո՛վ--: Օրինակ, քաղաքացի Սերգէյ Շէչիչեանէն «անաչառը» պահանջած է 5000 տոլար որպէսզի անոր աղջկան բարձր թիւ տայ:

Անոր բնակարանը կատարուած խուզարկութիւն մը որ տեսագրուած եւ հեռատեսիլէն ցոյց տրուած է, լրագրող մը կը նմանցնէ դանձ փնտռողներու արշաւի մը: Ոստիկանները յայտնուած են յաջողակ գանձ փնտռողի դերին մէջ: Այդ մէկ խուզարկութեան ընթացքին «անաչառ» դասախօսին տունին մէջ գտնուած է 138 հազար տոլար: Այդ դրամերը ան 4 -- 7·5 հազարնոց տրցակներով պահած է տունը զանազան անկիւններ. ամէն մէկ տրցակի վրայ նշուած է տուող «ամէնաարժանաւոր»ին անունը, մականունը...:

ԳՈՆԷ ԽՄԱԾ ԸԼԼԱՐ...

Օգոստոս 5-ին Անիի չրջանի ոստիկանութեան դիմած է Ասիա Ասատրեան եւ դանգատած որ բանալի չարմարցնելով իր բնակարանը մտած ու գողցած են 13 հիւ օղի:

Պարզուած է որ գողութիւնը կատարած է մարալիկցի մը: Գտնուած են օղիի 13 հիւերը:

հաւաքեց՝
Ա. Թ.

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԵՍԻ ՄԷՋ

Հ· Ե· Դ·Ի ՁԱՄԲԱՐԸ

Հայ Երիտասարդաց Դաշնակցութեան Պիկ Փայնի համբարին մէջ, Յուլիս 30-էն Օգոստոս 20, տեղի ունեցած է պատանեկան բանակում մը, որուն մասնակցած են 8-էն 16 տարեկան չուրջ 400 պատանիներ եւ պարմանուհիներ: Ճամբարի պատասխանատուն եղած է Սան - Ֆրանսիսքոյէն Արամ Աէտոնեան: Ցայտագրին մաս կազմած են՝ բացի մարզական խաղերէ, ձեռային աշխատանքներէ՝ նաեւ դասախոսութիւններ: Սահեփան Պօյաճեան խօսած է պատգամ մը փոխանցելու ձեւերուն մասին, Կարէն Եղբայրեան՝ Հայ Դատի, Ծիա Վարդապետեան, Արեւի Նահապետեան եւ Սարին Կիւրեղեան՝ Ղարաբաղի կացութեան եւ Րաֆֆի Տուտաղեան՝ Հայ Ֆիտայիներու մասին:

ԺՈՂՈՎՐԴԱՅԻՆ ՀԱԽԱՌՈՅԹ

Կլէնտէյլի Սուրբ Աստուածածին Եկեղեցւոյ սրահին մէջ, Օգոստոս 16-ին, տեղի ունեցած է «Լոս - Անճըլըսահայ մասուրականներու համախմբում»ի կազմակերպութեամբ հաւաքոյթ մը, որուն ներկայ եղած են չուրջ 300 հոգի: Ցանուն կազմակերպիչներուն բացումը կատարելով Սահեփան Թոփչեան յայտնած է, թէ հաւաքոյթին նպատակն է «կապ հաստատել մասուրականութեան եւ ժողովուրդին միջեւ, լսել՝ Հայաստանի եւ Սփիւռքի իրականութեանց մասին տարբեր տեսակէտներ եւ լուծումներ ունենալ»: Առաջին խօսք առնողը՝ Գէորգ Քրիստինեան, անդրադառնալէ ետք Հայաստանի երեսփոխանական ընտրութեանց եւ Սահմանադրութեան հանրաքուէի «օրինազանցութիւններուն», նչած է թէ «այսօր Հայաստանի մէջ կը տիրէ չուկայական թալանը» եւ «այսօրուան ձերբակալութիւնները կը յիշեցնեն 1937-ական թուականները»: Երկրորդ խօսք առնողը՝ Արմէն Զատիկեան, առաջարկած է «ստեղծել ազգային միասնական կառոյց, պահելով եւ զօրացնելով հանդերձ կուսակցութիւնները»: Պօղոս Գուրգեան, անդրադառնալով «Հայաստանի իշխանաւորներուն կողմէ չղթայպերծուած հակադաշնակցական մոլուցք»ին, ըսած է թէ «Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, հայ իրականութեան ամէնէն անձնատուր կուսակցութիւնը, իր հայրենանուէր գործունէութեան համար երէկ կը հալածուէր սուլթաններուն, ցարերուն կողմէ, ապա համայնավարութեան կողմէ, այժմ իր անկախ հայրենիքին մէջ կը հալածուի ՀՀՇ-ի եւ մաֆիայի կողմէ»: Սահեփան Քիւրքմիջեան Դաշնակցութիւնը նմանցուցած է «դարեր առաջ մեր ունեցած թագաւորութիւններուն եւ թագաւորներուն, որոնց հայրենանուէր ոգին, զոհաբերումի անհատնում պատրաստակամութիւնը, աւելի քան մէկ դար ծառայեց հայ ժողովուրդին»:

ՄԱՆԿԱՐ ԵԿՄԱԼԵԱՆԻ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԵԿՈՑԹ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Օգս· 17-ին, տեղի ունեցած է Մ. Եկմալեան մահուան 90ամեակին նուիրուած երեկոյթ մը, կազմակերպութեամբ Սիսեցիներու Հայրենակցական Միութեան: Եկմալեանի կեանքին ու գործին մասին դասախօսած է Յորէն Պալեան, մեկնաբանելով նաեւ նմոյշներ երաժիշտին երգերէն:

ՍԱՆԱՀԻՆ ՎԱՆՔԻ Ս· ԱՄԵՆԱՓՐԿԻՉ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ 1050-ԱՄԵԱԿԸ

Փասատինայի «Պէչկէօթիւրեան» սրահին մէջ, Օգոստոս 19-ին, տեղի ունեցած է Սանահին վանքի Ս. Ամենափրկիչ Եկեղեցւոյ հիմնադրութեան 1050-ամեակին նուիրուած ճաշը, կազմակերպութեամբ Ամերիկահայ Ճարտարապետներու եւ Շինանկանութեան ընկերակցութեան: Խօսք առած է Հարմիկ Յակոբեան: Ցուցադրուած են Սանահինի համալիրին յատակագիծը, ինչպէս նաեւ Սանահինի մանրակերտը, գործ՝ Անդրանիկ Ազաճանեանի:

ՍՕՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 65-ԱՄԵԱԿԸ

Կլէնտէյլի «Եփրեմեան» սրահին մէջ, Օգոստոս 20-ին, նչուած է դերասան Սօս Սարգսեանի ծննդեան 65-ամեակը, կազմակերպութեամբ «Նաւասարդ» ամսագրի Տիկնանց Օժանդակ Մարմնին: Գործադրուած է գեղարուեստական յայտագիր մը: Խօսք առած է Սօս Սարգսեան:

ԼՐԱՏՈՒ

թեամբ ուսուցում դոյութիւն չունի: «Մեր դպրոցները իրենց կազմակերպութեամբ ժամանակավրէպ են: Ժողովուրդն խըզուած ու աւելի աւտոտպետական սկըզբունքերով կը դիակավարուին: Ժողովըրդավարութիւնը կը պակսի մեր հաստատութիւններուն մէջ» դիտել տուաւ Կարապետ Տաքչեան, որ իր խօսքը աւարտից մաղթանքով մը. «Այսօր Հայաստանի իրողութեան մէջ կը մաղթեմ որ մտածելու, աղատ խօսելու սովորութիւնը վերահաստատուի մեր մօտ եւ վերնայինք մեր մասին մեր ունեցած պատկերը: Մեր պատմութիւնը վերածեցինք անցեալի: Ան մեռած չակ չէ: Անոր մասին պէտք է վերահաստատել հարցում հարցնելու սովորութիւնը որպէսզի պատմութիւնը մեր ճամբան բանայ»:

Պր. Տաքչեանէի բանախօսութիւնը տուն տուաւ բազմաթիւ հարցերու, ինչ կը վերաբերի Սփիւռքի «աւտոտպետական» կառոյցներուն, այսինքն՝ կուսակցութիւններուն ու եկեղեցիին: Անկասկած չահեկան էր այն ընդհատումը որ Դպրոցասէրի անօրէնը փորձեց ընել դպրոցին ու ընկերութեան, կրթութեան եւ ապա մասնաւորին միջեւ: Իր ախտաճանաչումներուն մէկ կարեւոր մասին հետ անկարելի էր համաձայն չըլլալ, թէեւ բոլորովին համոզիչ չէր Դպրոցասէրի փորձառութենէն մեկնող ընդհանրացումը դէպի Սփիւռքի ամբողջ դաստիարակչական գործը:

Եօրեայ այս ձեռնարկի ընթացքին արծածուեցան բազմաթիւ քովընտի հարց որ Խոտցեալ դասընթացքին հետեւող ուսանողներուն մէկ մասին, ուսուցչութեան ու վենեաիկէն, չրջաններէն եկող հանրութեան կողմէ: Տարբեր երկիրներէ, տարբեր փորձառութիւններէ անցած մարդիկ բնական է որ ուզէին իրենց կարծիքները փոխանակել, սակայն, ինչպէս միշտ, մեր մէջ, խօսելու մարմաջը ներկաները կը մղէր խնդրոյ առարկայ դարձնելու հարցին հետ առընչութիւն չունեցող երեւոյթներ: Ակնյայտ ձգտում մը կար անպայման Հայաստանի հետ զուգահեռներ դնելու. Սփիւռքին յատուկ խընդիրներու լուծումը, (դասագրքի հարց, ինքնութեան պահպանում, եւայլն) ակընկալել Հայաստանի իշխանութիւններէն անկասկած միամիտ կեցուածք էր, մանաւանդ որ, ինչպէս դիտել կուտար Պր. Տաքչեան հարց է թէ ո՞ր չափով Հայաստան «Սփիւռքի փորձառութիւնը պիտի ներառէ իր պատկերացումներուն մէջ»:

Վենեաիկի այս դիտաղրոյցը չահեկան էր անտարակոյս որպէս հանդիպում, սփիւռքեան հարցերու խնդրարկում: Կասկածէ վեր է որ բազմաթիւ խնդիրներ, դիաւորաբար Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւններու կալուածին մէջ, երբէք չէարձան ուշադրութեան առարկայ: Կազմակերպիչ մարմնի ղեկոյց, բուռն հակադրեցութիւններու չէզոքացման ոգեւորութիւնը, որոշ հաճոյակատարութեան, ներկայի իշխանութիւնները չքընճռելու, նոյնիսկ չոյելու կամքը բաժին մը ունին արդիւնքին մէջ: Ուրիշ խնդիր՝ որ այնքան այլազան նիւթերու մեկտեղումը չէր նպաստեր հարցերէն ոչ մեկուն լուրջ քննութեան:

ՇԲՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

(Շար.ը Ա. էջէն)

Ջողութիւն արձանագրած են հայերէնի, Հայոց պատմութեան եւ երաժշտութեան քննութիւններուն։

***

Վ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ
ՊԱՐԳԵՒԱՏՐՈՒԱԾ

Վրաստանի թեքնիք համալսարանի պետական խորհուրդի որոշումով, ԲՈՒՀ-ի (Բարձրագոյն ուսման հաստատութիւն) պատուակալ փրոֆէսէօրի կոչում չնորհուած է ճարտարապետութեան տոքթոր՝ փրոֆ. Վարազդատ Յարութիւնեանի։

***

Գ. ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆԻ
ՔՆՆԱԿԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Փոխ - նախագահ Գագիկ Յարութիւնեան, Օգոստոս 29-ին, քննական այցելութիւն մը կատարած է Զանգեզուր, Մեղրիի մէջ տեղեկացած է Արաքսի վրայ կառուցուող կամուրջի չինարարական աշխատանքներուն մասին։

***

ՆՈՐ ՍԵՓԱԿԱՆԱՏՆՈՐՀՈՒՄՆԵՐ

Օգոստոս 29-ին, կառավարութիւնը նոր 12 պետական ձեռնարկութիւններու սեփականաչնորհումը որոշած է։

PELERINAGE ANNUEL

1954 ——— 1995
41ème ANNIVERSAIRE
1954 ——— 1995

SAINT GREGOIRE
A TALLARD

Une messe sera célébrée selon le rite de l'Eglise Apostolique Arménienne

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ

Dimanche 17 Septembre

Sous l'égide du
Conseil Diocèsain de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France
et le concours de l'Association Culturelle des Arméniens de GAP et des Hautes-Alpes

Sous la présidence de
Mgr LAGRANGE,
Evêque de Gap
et
Mgr DARON GEREJIAN,
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

Rév. Père *MOVSES KALENDERIAN*
célébrera la messe à 10 heures 30
en présence du
Clergé de Tallard et de ses environs

La messe sera chantée par la Chorale de l'Eglise Sourp Krikor de Beaumont
dirigée par *Robert et Suzanne* ARTINIAN

à 13 heures un repas fraternel réunira les pèlerins dans la Salle Polyvalente de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars suivant le nombre des inscrits, seront mis à la disposition pour des personnes qui ne peuvent se rendre par leurs propres moyens.

Départ à 7 heures précises.

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :

— *Marseille :* Cathédrale Arménienne du Prado, Tél. : 91 77 84 70;
— *Saint Antoine :* Eglise Saint Tadéos, Tél. : 91 65 56 75
M. Tashan, Tél. : 91 65 54 45;
— *Beaumont :* Eglise Saint Grégoire l'Illuminateur, Tél. : 91 93 13 50;
— *Croix Bleue Arménienne* : 91 93 30 08.
— *Toulon, ABRI'S Club* - Tél: 94 27 10 51

Pour toutes autres régions :
— *Ass. Culturelle des Arméniens de Gap,* Tél. : 92 51 71 80;
— *M. Takvor Takvorian,* Tél.:92 51 07 56

Prix du trajet de Marseille :
Aller-retour et repas compris.. 200 F.
Aller-retour seul ..... 100 F.
Repas seul ..... 100 F.

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

70-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՓԱՐԻԶ. - Ամէն - Գլօա Մուրթաֆեան 2.000 Ֆր.։

***

ԼԱՄՈՐԼԷ. - Շարթ 1000 Ֆր.։

***

ՓԱՐԻԶ. - Տիկին Անահիտ Թէրզեան 500 Ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը Աստուածածնի տօնին առթիւ չնորհակալութեամբ ընտացած է հետեւեալ նուէրները. - Տիկին Մատլէն Միքայէլեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տէր - Գալուստեան 100 Ֆր., Տիկին Սբբուհի Տիմէճեան 100 Ֆր., Տիկին Սբբուհի Աչճեան 200 Ֆր., Տիկին Մարի - Թէրէզ Փափազեան - Աքլ՝ 350 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Աւետիս Մինասեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Դաւիթ Հաքպիլէն 100 Ֆր., Տիկին Բարսեղեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հանրի Թիէնէն 350 Ֆր., Տիկին Նըւարդ Պօյաճեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ժան Քէլէթիպեան 200 Ֆր., Տիկին Մարի Օտինեան 200 Ֆր., Օր. Լիւսի Պաղտոյեան 100, Պր. Կրէկուար Ազար 300 Ֆր.։

Պրիժիթ Կիւֆոնի հետ իր ամուսնութեան առթիւ Պր. Ժան - Փիէռ Խաչիկեան 4000 Ֆր.։

Մարիամ Գանթարճեանի մահուան առթիւ, զաւակները՝ Կարպիս եւ Ժիրայր Գանթարճեան 2000 Ֆր.։

Օչին Ֆիցիաթրիքի մկրտութեան առթիւ, Պր. Լիմոն Մանիսալի 1500 Ֆր.։

-ՎԵՐԱՄՕՒՏ-

ՎԱԼԱՆՍ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մշակութային ընկերակցութիւնը կը հաղորդէ որ Դաւիթեան դպրոցի վերամուտի արձանագրութիւնը տեղի կ'ունենայ Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 13, ժամը 9.30-ին սկսեալ

12, rue de la Cécile

***

Կրօնական ընկերակցութեան կիրակնօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 17-ին, ժամը 10.30-ին։ Կրնան մասնակցիլ բոլոր մանուկները 6 տարեկանէն սկսեալ։

Centre Communautaire
12, rue de la Cécile, Valence.

Association «NAREG»

ENGHIEN-LES-BAINS

Անկէնի միօրեայ վարժարանի վերամուտն է՝

Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 13,
առաւօտեան ժամը 9.30-ին։

Rentrée scolaire
le Mercredi 13 Septembre à 9 heures 30
8, rue Félix Faure,
95880 Enghien-les-Bains

Renseignements : 48. 41. 49. 37
34. 17. 29. 26.

SOUS LA PRESIDENCE D'HONNEUR DE Mgr. DARON GEREJIAN

L'ASSOCIATION RENOUVEAU THEATRE DE L'ALCAZAR 58 (Loi 1901)
Président fondateur Jean Verne

en collaboration avec

L'ASSOCIATION HAï ARINOUCH, Présidente Mme Chamirian
LA DIRECTION DE MARSEILLE ANIMATION et la MAIRIE du 1e et 7e arr.

présente

LE DIMANCHE 3 SEPTEMBRE DE 15 à 17 H

AU THEATRE SYLVAIN

LE
SYMPHONY ORCHESTRA
RADIO AND TELEVISION
ARMENIAN EREVAN

UN CONCERT HUMANITAIRE AU PROFIT DE
L'ORPHELINAT «ZADIG» A EREVAN

sous la baguette de

Maître OHAN DOURIAN

Soliste : Fabienne Chanoyan - soprano

avec la participation de la Chorale Sahak Mesrop
de la cathédrale arménienne du Prado, direction Khatchig Yilmazian

Au programme : BEETHOVEN, VERDI, DURJAN'NARC

Prix des places : Orchestre 1e série : 160 F - 2e série : 130 F - Gradins : 80 F
Tous contacts : tél. 91 64 84 27 — Fax : 91 62 49 41
Points de vente : FNAC - Virgin Megastor - Office du Tourisme
et auprès de l'association Haï Arinouch, 12, rue du Coq, Marseille
tél. 91 50 79 22.

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ
FRANCE 2

Կիրակի, Սեպտեմբեր 3, ժամը 9.30-ին էջմիածնայ Ա. Մանուկեան Թանգարանը։

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՓՐ. ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ
ՀՑԴ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ
ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Տէսինի մասնաճիւղերը
կը կազմակերպեն

★ ——— ★ ——— ★

Մեծ Դաշտահանդէս մը

★ ——— ★ ——— ★

Նուիրուած Խանասորի յաղթանակին
Կիրակի, Սեպտեմբեր 10
ժամը 11-էն սկսեալ
Տէսինի «Centre aéré»ի մէջ
ԱՐՄԷՆԻԱ նուագախումբի մասնակցութեամբ։

Պիւֆէ - խմիչքներ - խաղեր

Անձրեւի պարագային, ինչդյոքը տեղի կ'ունենայ Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը։

COMMEMORATION
DU 85ème ANNIVERSAIRE
DES CROIX DE SECOURS
DIASPORIQUES ARMENIENNES

organisée par
LA
CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE

Vardan MAMIKONIAN
RECITAL DE PIANO

Théâtre des Champs-Elysées
le Vendredi 17 Novembre à 20 h 30

Billets en vente auprès des sections de la C.B.A.F.

Imprimé sur les Presses du Journal «HAYRATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2
SAMEDI
2 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթաթերթ առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 18.668 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.668

ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒԱՆՑ ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԼԻԿԱՅԻ ՓՈԽ-ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁԻՆ

Միշէլ Թիւլիանա, Մարդկային իրաւանց Ֆրանսական Լիկայի փոխ - նախագահը պաշտօնով Երեւան գացած է հետեւելու համար «Դրօ» կառոյցի դատավարութեան եւ ուսումնասիրելու մարդկային իրաւանց կացութիւնը, ի մասնաւորի մեղադրեալներու ազատութեան կացութիւնը:

Այս առաքելութիւնը տեղի ունեցած է Օգոստոս 16-էն 20 եւ որպէս թարգման Ֆ. Թիւլիանայի ընկերացած է Բաֆֆի Գալֆայեան:

Վերադարձին, Լիկային փոխ - նախագահը երկար (13 էջ) տեղեկագիր մը պատրաստած է (Օգոստոս 25) ուր մանրամասնօրէն կը նկարագրէ իր տեսածն ու լսածը, յաճախ չհեղհեղով, որոշ պարագաներու մէջ, թէ չի կրնար հաստատել կամ ժխտել կարգ մը երեւոյթներ: Նախ կը պարզէ Հայաստանի պատկերը, ընդհանուր վիճակը, երկրին մէջազգային յանձնառութիւնները (քաղաքացիական եւ քաղաքական իրաւունքներու մէջազգային ուխտ, չարչարանքի դէմ մէջազգային պայմանագրութիւն), սահմանադրական կացութիւնը, իրաւական դրութիւնը, միութեան ազատութեան հարցը, մամուլի ազատութիւնը: Իր դիմումին վրայ, դինք ընդունած են Գերագոյն ատեանի նախագահը եւ դատին պատասխանատու նախագահը: Իրեն չնորհուած է յատուկ տեղ մը, հանրութենէն հեռու: Արդարադատութեան ներկայացուցիչները մերժած են իրեն հետ տեսնուիլ, առարկելով վերապահութեան իրենց պարտաւորութիւնը: Հանդիպում ունեցած է պաշտպան եւ այլ փաստաբաններու հետ, ինչպէս նաեւ Հայոց դործակալութեան նախկին պատասխանատու՝ Բաղրատ Սաւոյեանի եւ դիւաւոր ամբաստանեալներէն՝ Արսէն Յծդրունիի կնոջ: Ներկայ եղած է դատարութեան Օգոստոս 16, 17 եւ 18-ի նիստերուն: Այս առընչութեամբ կը յիշէ նաեւ ամբաստանութիւնները Հրանտ Մարգարեանի, Արսէն Յծդրունիի (երկու գլխաւորները, պարսկահպատակ եւ լիբանահպատակ), Արմենակ Մունջոյեանի, Արմենակ Զաքարեանի, Յովհ. Մկրտչեանի, Արմէն Գրիգորեանի, Արա Հարմատարեանի, Էդիկ Սիմոնեանի, Գեղամ Մանուկեանի, Գէորգ Ալլահվերտեանի եւ Թաթուլ Գաբրիէլեանի դէմ (չարագործ ընկերութեան ստեղծում, թմրեցուցիչի չահատակութիւն, երեք սպանութիւն, տարուած եւ կրճատ ու արդիլուած զէնքեր կրել): Մեղադրեալները կ'ընդունին որ անդամ են Հ. Յ. Դաշնակցութեան: Ձերբակալուած են 1994 Դեկտեմբեր 3-ին: Պաշտպան փաստաբանները կը ձաղկեն փաստերու կուտակման պայմանները եւ այլ դէպքեր:

Կ'ըսէ թէ նիստերը տեղի կ'ունենան Երեւանի դատարանին մէկ սրահը, մամուլն ու հանրութիւնը կրնան ներկայ ըլլալ առանց որեւէ արդելքի: Ամբաստանեալներուն ընտանիքները ներկայ են: Կը թուի որ ամբաստանեալները առողջ են: Երեք նիստերու ընթացքին, պատահած են չորս միջադէպեր: Փաստաբանները ուղած են որ թղթածրարին մէջ գտնուող կամ ոչ թուղթերու ծանօթանան (թղթածրարը պատճէնով չէ տրուած փաստաբաններուն, ան կը բաղկանայ 18 հատորէ, փաստաբանները կրնան տեսնել մօտ թղթատել): Այլ միջադէպեր պատահած են որոնք կը վերաբերին Նորհրդարանէն կախում ունեցող թերթի մը («Յառաջ»՝ կ'ակնարկէ «Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթին) մէկ տեղեկատուութեան դատին մասին ուր յիշուած են ամբաստանեալներէն մէջ չյիշուած ամբաստանութիւններ եւ նախագահին ներկայացուցած մէկ թուղթին որ չկար թղթածրարին մէջ:

Թիւլիանա, անդրադառնալով դատին, կը ճշդէ որ իրեն չէնար կարծիք յայտնել ամբաստանութեանց հիմնաւորման մասին: Կ'ըսէ, սակայն, կարդ մը նկատողութիւններ: Ինչ կը վերաբերի չարչարանքներուն, փոխ - նախագահը կը դոհանայ հաստատումներ ընելով, յայտնելով թէ չի կրնար ճշդել կամ ժխտել ամբաստանեալներէն մէկուն՝ Արծրունիի ըսածները չարչարանքի երեք պարագաներու (Դեկտեմբեր 27, Յունուար 9 եւ Ապրիլ 22) մասին: Չի կրցած տեսնուիլ ամբաստանեալներուն հետ:

Թիւլիանա կը փորձէ նաեւ արդարացումներ դտնել անկանոնութիւններուն համար, նկատի առնելով որ դժուարութիւնները կը ծագին փոխանցման կացութենէ մը: Կը կրկնէ որ փաստաբանները չեն կրցած ազատօրէն տեսնուիլ իրենց յաճախորդներուն հետ, ճնշումներ կրած են այլ տեսակի պաշտպանութիւն մը ընելու համար, անոնցմէ երեքը յարձակումի ենթարկուած են առանց որ կարելի ըլլայ յարձակողներու ինքնութիւնը ճշդել: Այլ բազմաթիւ անկանոնութիւններ եւ օրինազանցութիւններ կան: Գործադիր իշխանութեան մասին, տեղեկատուն կը նկատէ որ երկու անդամ, ան հրապարակաւ դատապարտումը կատարած է ամբաստանեալներուն («ՅԱՌԱՋ»· -- փրանսերէնը կը գործածէ վրեվընիւ տարազը որ ոչ մեղադրեալն է (էնքիւլփէ), ոչ ալ ամբաստանեալը (աքիւզէ), քայց հայերէն համապատասխանը չկայ: Փրեվընիւն փրանսական իրաւական եզակատի վրայ՝ կարծեցեալ անմեղ է մինչեւ դատավարութիւնն ու դատապարտումը): Դեկտեմբեր 28-ին, այսինքն առաջին ձերբակալութիւններէն 15 օր յետոյ, Հանրապետութեան նախագահը ժողովուրդին խօսած է հեռատեսիլէն: Այս յայտարարութիւնը ամբաստանեալներու իսկական յանցագործութեան յայտարարութիւն մըն է եւ բռնաբարումը անմեղութեան ենթադրութեան: Նոյն նկատողութիւնը կարելի է ընել Հանրապետութեան նախագահին 1995, Մայիս 18-ի յայտարարութեան համար Ազգային Ժողովին առջեւ:

Անդրադառնալէ եաք միութիւններու ազատութեան, Թիւլիանա կ'արձագանգէ իրեն արուած բացատրութիւններուն կառավարութեան եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան տարակարծութեանց շուրջ (Ղարաբաղ, Թուրքիոյ հետ յարաբերութիւններ, սեփականաշնորհման պայմաններ եւ ընկերա - տնտեսական վիճակը): Կը խօսի Հ. Յ. Դ-ի արդելման մասին տալով ծանօթ պատճառները:

Իր եզրակացութեան մէջ Թիւլիանա կ'ընէ հետեւեալ յանձնարարութիւնները...

- Ամբաստանեալները (փրէվընիւ) պէտք չէ այլեւս ազգ· ապահովութեան նախարարութեան հովանիին տակ ըլլան: Ոչ-կառավարական կազմակերպութիւնները եւ մէջազգային կազմակերպութիւնները պէտք է կարենան հանդիպում ունենալ անոնց հետ:

- Ամբաստանեալները պէտք է կարենան ազատօրէն ընդունիլ իրենց փաստաբաններուն այցելութիւնը առանց նախապէս արձանութեան, ինչպէս նաեւ իրենց ընտանիքը եւ հարազատները:

- Փաստաբանները պէտք է կարենան ազատօրէն եւ առանց ճնշումի կատարել իրենց պաշտպանողականը եւ ազատօրէն տեսնեն ամբողջ թղթածրարը:

- Պատժական թղթածրարներու հարցաքննութիւնը միայն արդարադատութեան (փառէ) դնահատման պէտք չէ ձգուի, որու աշխատելակերպն ալ պէտք է վերաքննուի անհրաժեշտ երաշխիքները տալու համար անոր անկախութեան:

- Սահմանադրութեան նախատեսած իրաւական նոր կառոյցները պէտք է ժամառաջ իրականանան եւ բոլոր դատերը յանձնուին այդ նոր կառոյցներուն:

- Դատավարութեան իրական ընթացք մը պէտք է ստեղծուի որ թոյլ տայ առնել հաւանական չահագործումներու:

- Միութեան եւ արտայայտութեան ազատութիւնը պէտք է ճանչցուի առանց նախապայմանի եւ խնդրայարոյց պարագաներու մէջ վերաքննութեան իսկական դիմումներ պէտք է կարելի ըլլան անկախ դատարաններու առջեւ:

*
**

Մասնաւոր խորհրդածութիւն մը ընելու հարկ չկայ Թիւլիանայի այս նկատողութեանց առթիւ, քանի մը ինչ որ նորութիւններ կամ յայտնութիւններ կը թուին ըլլալ իրեն համար, ոչ նորութիւն են ոչ ալ յայտնութիւն անոնց համար որոնք կանոնաւոր կերպով կը հետեւին Հայաստանի անցուդարձերուն:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԸ (Վիլֆրանշ, Պրոն, Շաս) հետախուզական գործողութիւններ կատարուեցան, Օգոստոս 31-ին, իսլամական չրջանակներու մէջ: Այս գործողութիւնը կատարուած էր Թ-Ժ-Վ-ի ձախողած ոճրափորձին իրրեւ հետեւանք:

Ամէն հայ տուն պէտք է ունենայ իր հայատառ թերթը: Դպրոցի կողքին, հայ թերթը անհրաժեշտ ազդակն է լեզուի պահպանման ու զարգացման: «Յառաջ» նուիրեցէք ձեր բարեկամներուն: Թող ամէն ֆրանսահայ մանուկ ու երիտասարդ վարժուի իր տունէն ներս անոր ներկայութեան:

Երկար կեանք «Յառաջ»ին: Ուժ ու կորով անոր խմբագիրներուն:

Յարգանօք՝
ՊԵՏՐՈՍ ԹԵՐՁԵԱՆ
Նախագահ Ֆրանսայի Հայկական Հիմնադրամին
Օգոստոս 30, 1995

Յարգելի Տիկին Արփիկ Միսաքեան,

«Յառաջ»ի հիմնադրութեան եւ գործունէութեան 70-ամեակի ուրախ առթիւ, Անկէնի «Նարեկ» Մշակութային Միութեան վարչական կազմը, անդամները, Նարեկ Միջոցեայ վարժարանի ուսուցչական կազմը եւ բոլոր աշակերտները՝ որոնք բախտաւորութիւնը ունեցան «Յառաջ»ի խմբագրատան մէջ մօտէն հետեւելու Ձեր ազդօգուտ եւ նուիրական աշխատանքին, չնորհաւորելով Ձեր եւ Ձեր դործակիցները երկար կեանք եւ յաջողութիւն կը մաղթեն «Յառաջ»ին:

Յարգանօք՝
Վարչութիւն
ՆԱՐԵԿ
ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Փարիզ, Օգոստոս 28, 1995

Յարգելի Տիկին Արփիկ Միսաքեան,

«Յառաջ»ի 70-ամեակի ուրախ առթիւ՝ Փարիզի Իսահակ Սանուց Միութեան վարչութեան անդամները կուզան ջերմօրէն չնորհաւորելու Ձեր եւ Ձեր դործակիցներուն ազդօգուտ աշխատանքը եւ բազմաթեղուն դործունէութիւնը:

Երկա՛ր կեանք «Յառաջ»ին:

Անմահացնելու համար կեանքը հայ ազդին:

Յարգանօք՝
Վարչութիւն
ՓԱՐԻԶԻ
ԻՍԱԿԵԱՆ ՍԱՆՈՒՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Փարիզ, Օգոստոս 28, 1995

ՎԱՂԸ՝

«ՅԱՌԱՋ- ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ միտք և արուեստ»ի նոր (207) թիւը ուր տեղ գտած են հետեւեալ գրութիւնները նուիրուած «Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւններուն»· -

Յանգումին կարօտով
ԱՐՓԻ ԹՈՒԹՈՑԵԱՆ

Էտատիստական մօտեցո՞ւմ
Մ. ՆՇԱՆԵԱՆ

Փլչող կամուրջներ
ԳՐԻԳՈՐ ՊԼԼՏԵԱՆ

---

20 հոդի ձերբակալուած են եւ կը կարծուի որ կարեւոր փաստեր ձեռք ձգուած են:

ՊՈՍՆԻՈՑ Սերպերը հերքեցին թէ եւրոպացի հինգ դէտերը մեռած ըլլան: Օգոստոս 31-ին, ապահովութիւն կուտային թէ

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱԿԱՍՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՈՒՍՏ ԹՂԹԱԾՐԱՐԷՆ

Թիֆլիսի իշխանութիւնները, ինչպէս ամէն իշխանութիւն որ գործ ունի կարեւոր փոքրամասնութիւններու հետ, միշտ բարեացակամութեամբ չեն վերաբերիր տեղացի հայութեան հետ: Ամէն առիթով ինքնուրոյնութեան արտայայտութիւնները եւ յատկանիշեր խափանումի, չէզոքացման թիրախ կ'ընէ, ամէն անգամուն ալ բուռն հակազդեցութիւն դնելով թէ' տեղի հայութեան եւ թէ աւելի լայն շրջանակներու կողմէ:

Վերջին տարիներուն հայաստանեան մամուլը քանիցս արձագանգեց նման պարագաներու. խորհրդային վերաբերումի թիրախ կ'ընէին հայաբնակ շրջանները, հայկական դպրոցներ ու եկեղեցիները իրենք զիրենք կը դանէին սահմանափակումներու, արգելքներու եւ այլ դժուարութիւններու առջեւ:

Վերջին շրջանին Վրաստանի հայ գաղութին մասին լուրերու մէջ յաճախ տեղ գրաւեց Թիֆլիսի Նորաշէնի եկեղեցին: Կային զայն սեփականացնելու ձգտումները, որոնք ազմուկի պատճառ կ'ընէին հայ գաղութին մէջ: Համայնավարութեան եօթը տասնամեակներուն իր ազգային հարստութենէն արդէն չատ բան կորսընցուցած գաղութը չէր ուզեր տեղի տալ նորանոր կորուստներու. մանաւանդ որ վերակազմաւորման ծաւալուն գործը անոր կը պարտադրէր գործի լծել ամէն ուժ, զարմանելու համար անցեալին տընտեսական, մշակութային ու բարոյական վնասներ:

Թիֆլիսի Նորաշէնի Ս. Աստուածածին եկեղեցին թիրախ առնող ճարպիկութիւններուն մասին ուշագրաւ ու յուզիչ նամակ մը լոյս տեսած է Օգոստոս 10-ի «Լրագիր» օրաթերթին մէջ. ան ստորագրուած է 81-ամեայ Թամարա Մնացականեանի կողմէ որ կ'ըսէ թէ կ'ապրի յիշեալ եկեղեցիին ճիշդ դիմացը: Կը յիշէ անոր դարասկիզբի «կեանք»ը. «Եկեղեցու բակում գործում էր ծխական երկյարկանի դպրոց: Վերջին յարկում ապրում էր մանկական երգահան Ազատ Մանուկեանը որը եւ երաժշտութիւն էր դասաւանդում (նրա կինը դպրոցի վարիչ էր): Ներքին յարկում էլ հարուստների գերեզմաններն էին որոնք յիշեցնում էին սենեակներ»:

Թ. Մնացականեան կը յիշէ եկեղեցիին հարեւանները, թաղումները որոնց վերջինը իրենց բակի բնակիչ վաճառականի մըն էր. կը յիշէ նաեւ Սարգիս Քահանայ Շիրոյեանցը: Ցետոյ, կ'ըսէ թէ 30-ական թուականներուն եկեղեցին փակուեցաւ: Պատերազմի տարիներուն մատուռին մէջ գաղթականներ կ'ապրէին. կ'ապրէին նաեւ գերեզմանի սենեակներուն մէջ որոնք կը վերակառուցուէին բնակութեան համար:

Աւելի ետք աղօթարանը կը վերածուի դրադարանի, յետոյ գրապահոցի:

1981-ին երբ թաղը կը սկսին նորոգել, զանազան պատրուակներով կը հեռացնեն հայ բնակիչները: Ապա կը քանդեն եկեղեցիին հիւսիսային մուտքը եւ հոն մնացած չիրմաքարերը կը ծածկեն ասֆալտով: Երբ պատճառը կը հարցուի, քաղաքին գլխաւոր ճարտարապետը կը պատասխանէ. «այնպէս պէտք է»: Վար կ'առնեն նաեւ եկեղեցիին արեւմտեան պատէն Թամամչեաններու մատուռին վրայէն Լիտիա Թամամչեանի պրոնզէ դեղեցիկ բարձրաքանդակը:

Աւելի ուշ, տաճարը կ'ըլլայ գրօսաշրջային գրասենեակ. նոյնիսկ անոր տնօրէնը կ'երթայ հայ եպիսկոպոսին առաջարկել իր ծրագիրը որով կը նախատեսէր չիրմաքարերը դեռնին հաւաստարեցնել: Բարեբախտաբար այդ նպատակը իրականութիւն չի դառնար:

Միջոց մը եռք կը փորձեն քանդել եկեղեցիին հարաւային մուտքը ուր կը գտնուէր Փրիդոնեան տոհմին դեղաչէն մատուռը, այն պատճառաբանութեամբ որ անոր գոյնը ներդաշնակ չէ եկեղեցիին հետ: Թամարա Մնացականեան կը գրէ.- «Ես կռիւով - դաւով դէմ կանգնեցի, շտապ գնացի յայտնեցի եպիսկոպոսին որն էլ իր հերթին տեղեկացրեց Նախարարների խորհուրդ: Կառավարութիւնից եկան 8 հոգի եւ կասեցրին քանդելը»:

Նամակին վերջին մասը առընչուած է 1995-ի անցքերուն. տարեսկիզբին դիրքերը կը պարզեն, յետոյ «մի կեղծ, ինքնակոչ տէրտէր էլ՝ Տարիէլը, սեփական-

ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

«ՀԱՅ ՈՐԲԵՐԸ ՄԵԾ ԵՂԵՌՆԻ»

(ՀԵՂԻՆԱԿ՝ ԼԻՊԱՐԻՏ ԱԶԱՏԵԱՆ)

ԼՈՍ - ԱՆՁԼԼԷՍ -- 1995

Մեծ հեղաւ թիւը այն գիրքերուն, որոնց հրատարակութեան ակնկառոյց կը սպասէր Եղեռնի 80-ամեակին առիթով: Հայաստան թէ Սփիւռք, յուսալքիչ վէճերու մէջ թաղուած, գիտա - փաստագրական կամ ակադեմական հատոր մը չկրցան հրապարակել՝ ոգեկոչելու համար յիշատակը Ցեղասպանութեան, որուն բացած վէրքը ութ տասնամեակներ եռք իսկ դեռ կը չարունակէ արիւնիլ, տարահալած մեր կեանքին նորոգուող դժբախտութիւններով:

Տարօրինակ է թերեւս, որ անհատական ջանքերն են առաւելաբար, որոնք յաճախ կը փրկեն կացութիւնը ու մասամբ կը յաջողին սփոփել մեզ: Բաւ է յիշատակել ամերիկահայ պատմագէտ փրոֆ. Վահագն Տատրեանը, որ բացառիկ աշխատանք մը կը կատարէ միայնակ, լոյսին բերելով օտար պետութեանց դիւաններէն քաղուած այնքան անտիպ վաւերաթուղթեր՝ 1915-ի եղեռնագործութիւնը հաստատող: Եւ այս մէկը՝ օտար լեզուներով ու վարկ վայելով լուրջ հանդէսներու մէջ:

Այս անգամ կրկին Ամերիկայէն կուգայ արձագանգը գրքի մը, որուն առանցքը բացառաբար հայ որբերն են, տասնեակ հազարաւոր այն ծնողազուրկ դեռատի երախաները, որոնք ցմրուր քամեցին կեանքի դառնութիւնները ու դասականացան որպէս մանկութիւն չունեցող մարդիկ, Անդրանիկ Ծառուկեանի այնքան եղակի բնորոշումով:

Արդարեւ 1915-ի հայկական ցեղասպանութիւնը իր հոգային, մարդկային, դեբանական, քաղաքակրթական ու մշակութային աւերներուն կողքին՝ որբերու բանակ մըն ալ թողուց իր ետին: Որբեր՝ պահուըտած իրենց ծննդավայրին մէկ խորշը, որբեր՝ գաղթականաց կարաւաններու մէջ, որբեր՝ դեռերու եզերքին, ձորերու եւ անտառներու մէջ, լեռներու վրայ: Ու բնականաբար, խօսի՛լ անոնց մասին, պիտի նշանակէր բանալ մեր պատմութեան ամէնէն սահմռկեցուցիչ էջերէն մին ու փորփրել հին, չսպիացած վէրք մը:

Ահա՛ որբերու սերունդէն համեստ գրիչ մը՝ Լիպարիտ Ազատեան, հայրենի հողին ու հարազատներու տաք չունչին կորըստեան ցաւը դեռ իր սրտին մէջ, Եղեռնի 80-ամեակին առիթով հրատարակութեան կուտայ 240 էջնոց պատկերազարդ հատոր մը, ուր կը պատմէ ողիսականը հայ որբերուն ու անոնց խնամատարութեան համար կատարուած լայնածիր աշխատանքին համայնապատկերը կը գծէ՝ Պոլսէն Ցունաստան, Լիբանան, Սուրիա, Իրաք եւ այլուր: Իր նիւթը վերապրող որբերն են միայն: Դուրս կը մնան այն միւս հազարաւորները, որոնք խնամակալութեան կարօտը կը զգանք:

Գիրքին յառաջաբանը ստորագրած է բանաստեղծ Վահագն Դաւթեան, որուն համար «ճիշդ ժամանակին ծնած ու ժամանակից հնչեղութիւն ունեցող» գործ մըն է կատարուածը: Չէ՞ որ այսօր եւս որբերու մեծ թիւ մը ունի Հայաստան, հետեւաբար՝ 88-ի երկրաշարժին, Արցախի պատերազմին, Սումգայիթի կամ Գանձակի նախճիրներուն...:

Անմիջապէս ըսենք, թէ Մեծ եղեռնի հայ որբերուն ողիսականը ցարդ չէր արժանացած առանձին ուսումնասիրութեան: Զարմանալիօրէն հայ պատմագրութիւնը չէ զբաղած այս հարցով: Ուստի, Պր. Ազատեանի ներկայ գործը առաջին ընդհանուր ակնարկն է այդ մասին, ու հակառակ իր ոչ - մասնագիտական բնոյթին ու թերի կառոյցին՝ ողջունելի է անկասկած, անկոխ դետին մը «ներթափանցած» ըլլալուն համար իսկ...: Հեղինակին իսկ բնորոշումով՝ «Այս գիրքը առաջ մըն է ապագայ պատմաբաններուն համար, մանազգիտական ուսումնասիրութիւններ կատարելու եւ աւելի մշակուած ու կատարելագործուած եղեռնի որբերուն պատմութիւնը գրելու»:

Նման ընդարձակ նիւթ մը ընթերցողին մատչելի դարձնելու մտադրութեամբ, Լ. Ազատեան իր գիրքը բաժնած է հինգ անջատ մասերու, յաջորդաբար ներկայացնելով նախ 1915-ի տարագրութիւն ու անոր ստեղծած քաոսային վիճակը, ապա կեդրոնանալով որբերու խնամատարութեան աշխատանքներուն վրայ՝ Արարատեան դաշտէն մինչեւ արտասահմանի այն երկիրները, ուր որբանոցներ հաստատուեցան 20-ական թուականներուն ու կարելի եղաւ փրկել մնացորդացը Մեծ Եղեռնին:

Ինչպէս յայտնի կը դառնայ արդէն գրքին ընթերցումէն, հայ որբերու ճակատագրով զբաղող գլխաւոր հիմնարկը կը հանդիսանայ Ամերիկեան Նպաստամատոյցը (հիմնուած՝ 1915-ի Սեպտեմբերին), որ անմիջապէս ձեռնամուխ կ'ըլլայ փրկարար լայն աշխատանքի: Նոյն նպատակով, 1919-ին Պոլսոյ մէջ կը կազմուի Ազգ. Խնամատարութիւնը, Պարի-արքարանի նախաձեռնութեամբ: Շուտով, անիկա կ'ունենայ իր բազմաթիւ մասնաճիւղերը Պոլիս եւ գաւառները՝ 70.000 որբերու եւ 800.000 տարագիրներու օժանդակելու համար: Ընդհանուր հաշուեկշիռով մը, Պոլսոյ մէջ առանձինն կը բացուին 23 որբանոցներ եւ քանի մը տասնեակ ուրիշներ ալ՝ Պարտիզակի, Սեբաստիոյ, Խարբերդի, Մալաթիոյ, Տիգրանակերտի, Օրտուի, Գոնիայի, Առանայի, Հալէպի, Սամսոնի, Տրապիզոնի, Մարզուանի, Մարաշի, Հաճընի, Տէօրթ - Եօլի եւ բազում այլ վայրերու մէջ, ոմանք՝ Ամերիկեան Նպաստամատոյցի, ուրիշներ՝ Ազգային Խնամատարութեան կամ Հ. Բ. Ը. Մ.-ի հոգատարութեան տակ:

Պահպանուած վաւերաթուղթերու համաձայն, Պոլսէն կիլիկիա ու մինչեւ Հալէպ՝ հոս որբերու ընդհանուր թիւը եղած է 22.000: Աչխարհագրական այս ծիրը ընդլայնելու պարագային, Արեւելեան Հայաստանը, Երուսաղէմն ու իրաքեան նկատի առած՝ որբերու թիւը կը բարձրանայ 77.000-ի, որոնց 45.000-ը մէկտեղուած էր Արարատեան հովիտը եւ Շիրակ:

Պէտք է նկատել սակայն, թէ այս որբերը յաճախ ենթակայ եղած են տեղափոխութիւններու: Օրինակ, քեմալական չարժման յառաջացումով, 1921 - 1923, կիլիկիոյ չրջանէն մօտ 10.000 որբեր փոխադրուած են Սուրիա, Լիբանան եւ Իսկէնտէրուն: Նոյնպէս, Թրակիայէն որբերը փոխադրուած են Ռումանիա եւ Պուլկարիա, իսկ Իմմիրի եւ Պրուսայի որբերը՝ Ցունաստան: Ներքին գաւառներու (Կեսարիա - Գոնիա - Սեբաստիա) որբերը եւս ցամաքի ճամբով փոխադրուած են Պոլիս, ապա Ցունաստան:

Բայց որպէսզի ընթերցողը ընդհանուր գաղափար մը ունենայ օտար երկինքներու տակ զործող հայ որբանոցներու մասին, յիշատակենք այն գլխաւոր երկիրները, ուր հասակ առաւ որբերու բանակ մը, յետագային կորիզը կազմելու համար Սփիւռքի առաջին սերունդին. -

1) - Սուրիա եւ Լիբանան. - Որոնք գլխաւոր հաւաքավայրերը եղած են հայ որբերուն: Ցիշատակութեան արժանի են յատկապէս Հալէպի որբանոցները ու ձիպկլի ամերիկեան որբանոցը (այժմ փոխակերպուած «Թուչնոց բոյն»ի, Լիբանան): Հալէպի պարագային, նախանմամական բացառիկ դերակատարութիւն ունեցած է Վեր. Ահարոն Շիրաճեանի որբանոցը, բացուած՝ 1915-ի ամառը:

2) - Ցունաստան. - Համբաւուած՝ Գորֆուի որբանոցով, ուրկէ անցած են հազարաւոր հայ որբեր:

3) - Միջագետք. - Իրաքեան հոդատարածքին վրայ հայ որբերը պատսպարող գլխաւոր հիմնարկը եղած է Պաղուպայի որբանոցը (հիմնուած՝ 1918-ին), որ ունեցած է մինչեւ 1200 որբեր, Անգլիացիներու վերին խնամակալութեամբ: 1920ին փոխադրուած է Պասրայի մօտակայքը՝ Նահր էլ Օմար: Միջագետքի որբերուն կարեւոր մէկ տոկոսը յետագային անցած է Երուսաղէմ:

4) - Պաղեստին. - Նպաստիճի որբանոցը՝ քանի մը հարիւր որբերով (1923-1927), բայց նաեւ Երուսաղէմի Պատրիարքարանի որբանոցը, ուրկէ դուրս եկան տասնեակ եկեղեցականներ:

5) - Եգիպտոս. - Փորթ Սայիտի վրանաքաղաքը, ուր փոխադրուեցան նաեւ Մուսա Լերան վերապրողները (4.000 հոգի):

6) - Կիպրոս. - Մելգոնեան վարժարանը, հիմնուած՝ 1926-ին, կրթական օճախ մը ըլլալով հանդերձ՝ ունեցած է նաեւ որբանոցի բաժին մը մինչեւ 1933:

7) - Ռումանիա. - Հիւսիս - արեւելեան Սթրունկա գիւղի հայկական որբանոցը (1922 - 1926), ուր պատսպարուած են 200 որբեր, բոլորն ալ եկած Պոլսէն:

8) - Պուլկարիա. - Այստեղ որբանոցներ գոյութիւն չեն ունեցած, հարիւրաւոր հայ որբեր բաժնուած ըլլալով տեղարնակ հայ ընտանիքներու մէջ:

Երկիրներու այս ցանկին մէջ ի զուր փնտռեցինք Իտալիոյ անունը, ուր եւս գոյութիւն ունեցած է հայկական որբանոց մը, եւ որ բաւ երեւոյթին անծանօթ մնացած է Պր. Ազատեանին: Արդարեւ, մամուլի հին հաւաքածոներու մեր պրպտումներուն ընթացքին, կը յիշենք կարդացած ըլլալ Հրաչ Քալպարեանի կարճ մէկ յուշագրութիւնը Պէյրութի «Նայիրի» չաբաթաթերթին մէջ (70-ական թուականներ), ուր ան կը պատմէր, թէ ինչպէս Պոլսէն Գորֆու տեղաւորուած հայ որբերուն խումբ մը 20-ական թուականներուն կը փոխադրուի Ֆիէսօ տ'Արդիչօ խուսափական դիւղակը (Վենետիկի մօտ), յանձնուելու համար Մխիթարեան հայրերու խնամքին: Որբերը, 8 - 18 տարեկան պատանիներ, կը բաժնուին 3 խումբերու՝ երէցներ, միջակներ եւ կրտսերներ: Այդ որբերուն մէջ եղած են նոյնինքն Հրաչ Քալպարեան եւ միլանոյ բնակ Սրապեան եղբայրները (Ստեփան եւ Արամայիս): Ցաւելեալ մանրամասնութիւններ կը պակսին մեզի: Կը սիրենք հաւատալ, որ Սուրբ Ղազարի հայրերէն մին օր մը կը յանդգնի պրպտել հին արխիւներ ու լոյսին բերել պատմութիւնը այս փոքր որբանոցին:

Լ. Ազատեան կանգ առած է նաեւ հայ որբերու թրքացման երեւոյթին առջեւ ու նացցնելով Նորաշէնը, մշակի պէս ուրախ «աշխատում էր» փարաճան էշտած, մի խումբ լակոտների հետ: Ծածուկ բանդեցին բեմը եւ անցան յաջորդ բայլերին»:

Նամակի մը ծաւալով ամփոփուած հայկական եկեղեցիի մը զրեթէ դարու մը այս պատմութեան մէջ իշխանութիւնը դեր չէ փոխած. թէ՛ համայնավարականը, թէ վրացականը: Երկուքն ալ կը միտին նոյն նպատակին. եկեղեցին պէտք չէ ըլլայ այն ինչ որ է: Երէկ սլաքները ուղղուած էին անոր աղօթարանի հանդամանքին, այսօր՝ հայկականութեան: Ակամայ փոփոխութիւն կրողը պատմութեան վկան է. նամակագիրը Թամարա Մնացականեանը որ 81 տարեկան է այսօր: Ան միս մինակը 1981-էն եռք արդիւնքով հանդերձ եկեղեցիին մատուռին քանդումը, այսօր կը գրէ նամակին վերջին տողերուն մէջ. «Այս անգամ տարիքս այլ չէ միջամտելու եւ եկեղեցին պաշտպանելու համար: Մենակ եմ մնացել, եւ եւ չէ՞ որ այդ լակոտները ինձ կարող են բարկածել», ստորագրելով՝ «Մեծ ցաւով՝ Թամարա Մնացականեան»:

Երէկուան ու այսօրուան հայկական իրականութեան քիչ - չատ ծանօթ մէկուն համար զղայացունց նորութիւն մը չկայ Թիֆլիսահայ տիկնոջ նամակին մէջ. սուրով կամ առանց սուրի գրաւուած, թալանուած, քանդուած առաջին եկեղեցին չէ Նորաշէնի Ս. Աստուածածինը, ոչ ալ հաւանաբար վերջինը. նորութիւն չէ նոյնիսկ անոր սպառնացող վտանգները դէմ մաքառող միակ կնոջ մը առանձնութիւնը: Ո՛վ գիտէ մեր պատմութիւնը ի՛նչ կ'ըլլար առանց նման «խենթ»երու:

Ինչ որ ուշագրաւ է ու խորապէս տխրեցնող, այն հակասութիւնն է որ դինք լուռ ու մունջ կը գետեղէ իշխանաւոր, վեղարաւոր, հեղինակաւոր, մեծաւոր, փոքրաւոր ու բոլոր «աւոր»ներով չինուած բազմութեան. անոնց որոնք առանց համայնավարին, վրացիին, կեղծ ատրէին ու այլ հակառակորդներու, այդ բոլորէն աւելի վարպետօրէն քանդումներու, կորուստներու նորանոր էջեր կ'արձանագրեն այդ մարզի հարուստ մեր թղթածրարին:

Եւ մենք ոչ իսկ Թամարա Մնացականեաններու կարօտը կը զգանք:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՅԱՌԱՋԻ 70-ԱՄԵԱԿԻ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Սիրելի «Յառաջ»,

Մեր սրտագին շնորհաւորութիւնները 70-ամեակիդ առթիւ։ Արդարեւ, մեզի ծանօթ եւ սիրելի բարեկամներէն չատեր ու րոնք այսօր անհետացած են, եթէ ներկայ ըլլային, որչափ ուրախ եւ հպարտ պիտի ըլլային, քու այս պատկառելի տարիքիդ համար։

«Յառաջ» իր հիմնադրին սկզբունքներով հայապահպանման առաքելութիւն մը եղաւ։

Հայկական թերթի մը գոյութիւնը ընփիւռքի մէջ, նամանաւանդ անկախ օրաթերթի համար, իրրեւ հրաշք մըն է մեր բոլորին։ Ճաճախ կը յիշենք Շաւարշ Միսաքեանը իր դանդաղ քայլերով, սակայն աշխոյժ, սրամիտ եւ անխոնջ աշխատողը։

Իր ուժեղ նկարագիրով եւ անխախտելի համոզումներով բայց իմաստուր պակաս չէր երբեք։

Անոնք որ Շ.ն ճանչցած են, գինքը յարգած են անխտիր - նոյնիսկ իր հակառակորդները։

Իրրեւ անբասիր եւ լուսաւոր միտք, խիզախ հեղինակութեամբ տոդորուած մարդը եւ մտաւորականը։

Ցարդանք իր ձգած անհուն ու ծանր վաստակին, մաղթելով երկար տարիներ յաջողութեան։

Փեզի ալ սիրելի Արփիկ, վարձքդ կատար, տարիներու աշխատանքիդ, զոհաբերութեանդ ու նուիրուածութեանդ համար։

Սիրով՝
ՄԱՐԻ եւ ՇԱՐԹ

***

27 / 8 / 95

Chère Arpik,

Courage, persévérance, obstination de ta part, et Haratch continue. Je veux voir aussi dans cette fière attitude et sensible à la fois un hommage rendu à la mémoire de ton père, et une fidèle attention envers les peuples arménien et français.

en constante amitié,
ROUBEN MELIK

***

Ազնիւ Տիկին Միսաքեան,

Իբր ընթերցող մեծ գոհունակութեամբ եւ իբր աշխատակից հաճոյքով կը հետեւիմ «Յառաջ»ի 70-ամեակին առթիւ չուրջ մէկ ամիսէ ի վեր չարունակուող թերթի խմբագրութեանդ ուղղուած գնահատական եւ քաջալերական բարեմաղթութիւններու արշաւին։

Արդարեւ, մեր լրագրական պատմութեան մէջ, եւ մանաւանդ արեւմտեան կողմն աշխարհի այսօրուան պայմաններուն, օրաթերթի մը կէս դարէ աւելի ներկայութեան հանդիպիլ աննախընթաց երեւոյթ է։ Երբ հայերէն լեզուն հետզհետէ կը նահանջէ եւ դժբախտաբար շատ հեռու չէ այն ժամանակը երբ հայերէն գրել -- կարդալ լիտմս մը պիտի նկատուի, «Յառաջ»ի նոյն ճշդապահութեամբ ամէնօրեայ սփռումը տարակոյս չկայ թէ միայն ու միայն Ձեր անխոնջ կորովին ու աշխատանքի կարգապահութեան արգասիքն է։

Ինչ որ ուղղուած չնորհաւորական գիրերու մէջ ցարդ ոչ ոք անդրադարձաւ ու ես կ'ուզեմ յատկապէս յիշել այն է թէ «Յառաջ» իր այլազան բովանդակութեամբ հասարակ օրաթերթ մը ըլլալէ աւելի այսօր Ֆրանսահայ գաղութի նորագոյն պատմութեան ուսումնասիրութեան համար ազգագրական պատմաբանին գլխաւոր չափանիշն է։

Հետեւաբար, թոյլ տուէք որ Ձեզի անկեղծօրէն չնորհաւորեմ եւ կատարեալ առողջութիւն մաղթեմ, որպէսզի դեռ երկար տարիներ Ձեր առաքելութիւնը կարենաք անսայթաք չարունակել։

Լաւագոյն յանկութիւններով
եւ յարգանօք՝
Ց. ՊԼՃԼԻԲԵԱՆ

Փարիզ, Օգոստոս 28, 1995

***

Սիրելի Արփիկ,

Կարդացի «Յառաջ»ի 70-ամեակին նուիրուած համարը։ Կը չնորհաւորեմ իմ կարգին եւ կը մաղթեմ քեզի ու պաշտօնակիցներուդ, յարատեւութեան ոգի, առողջութիւն՝ անչուչա եւ բաժանորդներուն կամ ընթերցողներուն ալ՝ զարթնում։ Հայ ընթերցողը կը պակսի հետզհետէ քիչ մը ամէն տեղ։ Կեանքի ու գործուն պայմանները կը մատնանչեն չատեր, տեղի - անտեղի։ Ամէն ծուլութիւն եւ անփութութիւն կը վերագրեն գարուն եւ ներկայ կեանքի պայմաններուն։ Շատ մեղադրանք կը դրուի թելեվիզիոնին։ Բոլորն ալ իրենց տեղը ունին։ Պատկերասփիւռը պատճառ - պատրուակ պէտք չէ ծառայէ մեր ծուլութիւնը ծածկելու համար։ Լեզուն կը նահանջէ ցաւագին կշռոյթով։ Մեր վարժարանները մեծ ճիգ կը թափեն այս ուղղութեամբ, բայց ծնողներ եւ զաւակներ տարուած են դիւրին կեանք ապահովելու, փառք մուրալու եւ հարստանալու մարմաջէն։ Ցաւալի է։ Ու այս պայմաններուն մէջ երբ կը տեսնենք Փարիզի նման մշակոյթի եւ լոյսի կեդրոն մայրաքաղաքի մէջ ապրող Հայերուն անտարբերութիւնը հանդէպ իրենց սեփական լեզուին ու մշակոյթին, իրաւամբ հերոսութիւն է յամառիլ ու տոկալ «ՅԱՌԱՋ»ի նման թերթ լոյս ընծայել, կամ՝ հետապնդել տակաւին թերթ ու գիրք հրատարակելը ամենայն ճիգով, հեւքով, մտահոգութեամբ ու այլազան տաղնապներով։

Գիտեմ թէ ընթերցողներու չարքերը հետզհետէ կը նօսրանան հին սերունդի անդարձ մեկնումով, նուիրեալներու չդոյութեան պատճառով։

Այսքան դժնդակ եւ անյոյս պայմաններու մէջ չարունակուող ձեր անխոնջ աշխատասիրութիւնը կը չնորհաւորենք ու կը մաղթենք տոկալու նոր ուժ եւ սրբազան յամառութիւն, որպէսզի Շաւարշ Միսաքեանի ցանած սերմը բերքաւորուի ընդմիշտ ու վերածուի ամէնօրեայ հացի, ամէն առաւօտ իրրեւ հոգեղէն հաց հասնելու համար սեղաններուն Սփիւռքի մեր օճախներուն։

Հայ թերթի մը ներկայութիւնը որեւէ դաղութի մէջ ինքնին չունչ է եւ կենսունակութեան երաշխիք։ Վերցնենք թերթերը, մեր մամուլը, որքա՞ն կ'աղքատանանք։ Այս ճշմարտութեան պէտք է համոզուին ու հաւատան նոր սերունդի ներկայացուիչները։ Կը մաղթեմ որ Ֆրանսահայ դաղութը ուժ տայ Հայ դպրոցին, հայախօսութեան, հայերէնագիտութեան, օգտագործելով բոլոր ձեւերը մշակութային զարգացման, որպէսզի մեր մամուլը չնչաւորուի ու վերանորոգ զարթօնքով չարունակէ իր ճամբան։

Այս է սրտագին մաղթանքս «ՅԱՌԱՋ»ի ծննդեան 70-ամեակին առիթով։

Բարի տարեդարձ եւ բարենորոգ օրեր «ՅԱՌԱՋ»ի անօրէնութեան եւ անձնակազմին ու աշխատակիցներուն։

ՇԱՀԱՆԴՈՒԽՏ

Պէյրութ, Օգոստոս 19, 1995

Ցարդարժան Տիկին Միսաքեան,

«Գարուն» մանկապատեհական երգչախումբի անունով կուզանք սրտանց չնորհաւորել իրաւ ազգային ջիղ ունեցած, ազգային մեծութիւն դարձած Ձեր հօր՝ Շաւարշ Միսաքեանի հիմնած, մեր բոլորին սիրելի «Յառաջ»ի 70-ամեակը։ Աւելորդ է չեշտել թէ «Յառաջ»ը եղած է եւ կը չարունակէ ըլլալ քաջալերողը մատաղաչ, երիտասարդ, տաղանդաւոր արժէքներու, արուեստի բոլոր բնագաւառներէն ներս։ Քաջալերողը՝ վաղուան մեր մշակութային կեանքը կերտելու կոչուածներու։

Այս առթիւ Ձեզի եւ Ձեր թերթի բոլոր աշխատակիցներուն կը մաղթենք առողջութիւն, ուժ, կորով եւ դեռ բազմաթիւ խայտարղէտ գարուններ։

Ի դիմաց՝
«Գարուն» Երգչախումբի
Տնօրէնուհի՝
ԺԻՒԼԻԷԹ ԵԼՄԱՋԵԱՆ

Մարսէյլ, Օգոստոս 25, 1995

***

23 / 8 / 95

Chère Madame,

Si aujourd'hui je lis l'arménien, c'est surement grâce à votre journal, et sans fausse modestie. C'est le seul quotidien auquel je suis abonné, et pourtant je ne lis pas tous les articles. J'aime bien les comptes rendus relatifs à l'Arménie des journaux français et autres.

Lorsque le facteur me donne votre journal, c'est bizzare, franchement c'est le bonheur.

Je crois que beaucoup de gens devraient le lire aussi, même un seul mot, simplement de voir les lettres de Mesrop, et puis, petit-à-petit qui sait, l'appétit pourrait venir en lisant.

C'était mon cas.

Bon anniversaire et merci beaucoup.

MINAS FRANGULIAN
Simiane la Rotonde

***

Կը միանամ բոլոր այն ձայներուն որոնք աշխարհի չորս կողմէն հասած են Փարիզ չնորհաւորելու «Յառաջ»ի 70-ամեակը։

Կը մաղթեմ երկար կեանք եւ միշտ նոր փայլուն յաջողութիւններ։

Ցարդանքով՝
Գ. ՈՒԼՈՒՀՈՃԵԱՆ

Փարմա, Օգոստոս 25, 1995

***

Ցարգելի Տիկին Արփիկ Միսաքեան,

Կը չնորհաւորեմ «Յառաջ» օրաթերթի 70-ամեակը։

«Յառաջ» եղաւ հայապահպանման, հայ դատին, մասնաւորապէս հայ որբերուն եւ փարիզահայ թատրոնին անոր անզուգական եւ նուիրեալ դերասաններուն դրօջակիրը, լայն բանալով իր էջերը բոլորին անխտիր։

Ցարատեւութեան
լաւագոյն մաղթանքներով
Ն. ՊՇՏԻԿԵԱՆ

Փարիզ, Օգոստոս 29, 1995

***

Ազնիւ Տիկին Արփիկ Միսաքեան,

40 տարիէ ի վեր կը ստանամ «Յառաջ» օրաթերթը եւ մեծ հաճոյքով կը կարդամ իր բեղուն բովանդակութիւնը։

Իր 70-ամեակին առթիւ կը մաղթեմ Ձեզի եւ ամբողջ խմբագրութեան անդամներուն, երկար գործունէութիւն ի նպաստ հայ ազգին։

Ցարգանօք՝
ՏՈՒԹ. ՅԱԿՈԲ ՅԱԿՈԲԵԱՆ
նախագահ՝
Հ. Բ. Ը. Միութեան
Նիս - Քօթ Տ'Ազիւրի

Նիս, Օգոստոս 22, 1995

***

«Յառաջ»ի 70-ամեակի առիթով, կը մաղթեմ քեզ անսպառ կամք ու անհուն եռանդ ի նպաստ յարատեւմանը հայ մամուլի, ապա՝ Ձեր կոչման։

Լաւագոյն մաղթանքներով՝
ՎԱՐՈՒԺԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ

Սէն - Մօրի բանլէ
Օգոստոս 24, 1995

բացատրած թէ ինչպէս թուրք կառավարութիւնը ծնողազուրկ հայ երախաները հաւաքելով՝ տարիներու ընթացքին յաղեցաւ խրթացնել զանոնք։ Այս ծրագիրը, օրին, մեծ խանդավառութիւն ըստեղծած է թուրք մտաւորական չրջանակներու մէջ ու խելքիտէ էխիպի նման գրաւիչներ՝ յօժարակամ նուիրուած են այս «սրբազան» աշխատանքին։ Ափսոսալի է անչուչա, թէ այդ որբերը, գրեթէ առանց բացառութեան մեծցան որպէս սովկան թուրքեր եւ իրենց ծագումին յաչէտ անտեղեակ մնացին։ Ինչ կը վերաբերի արաքացած հայ որբերուն (իմա՝ անոնք որոնք որդեգրուեցան արաբ ընտանիքներու կողմէ, յատկապէս հիւսիսային Սուրիոյ չրջաններէն), ապա պէտք է խոստովանիլ թէ հայ կազմակերպութիւններու կամ անհատներու չանքերով կարելի եղած է փրկել դէթ անոնց մէկ մասը ու վերադարձնել զանոնք իրենց ցեղին։ Այս առնչութեամբ, որբահաւաքի աշխատանքներ կատարուած են գրեթէ ամէն կողմ։ Ցիշատակութեան արժանի է յատկապէս Ռուբէն Հերեանի անունը, որ «մասնագիտանալով» այս մարզին մէջ՝ տարիներով չրջած է գիւղ - գիւղ ու առանձին փրկած 800 արաբացած որբեր...։

Գրքին վերջին բաժինը յատկացուած է այն օտար առաքելութիւններուն, որոնք տարիներ չարունակ մարդասիրաբար ըստղեցան հայ որբերով ու բարւոք կեանքի մը նախապայմանները ստեղծեցին անոնց համար։

Անոնց գլուխը կուգայ, ինչպէս ըսինք արդէն, Մերձաւոր - Արեւելքի Ամերիկեան Նպաստամատոյցը (Նիր Իսթ Րըլիֆ), որ մօտ 150 հազար հայ որբեր եւ այրիներ պատսպարած է 1915 - 1930 ու նախասա՝ աւելի քան 100 միլիոն տոլար (տե՛ս էջ՝ 156)։ Իրեն կը յաջորդեն Դանիացիները ու Զուիցերիացիները, այլեւս դասականացած անուններով՝ Օր. Քարէն Եփիէ (որուն անունով մկրտուած է Հալէպի հայկական ճեմարանը), Օր. Քարէն Փիթըրսըն, Մարիա Ճէյքըպսըն (հիմնադիրը՝ «Թռչնոց Բոյն»ին, մահացած՝ 1960-ին), Փափա Քինճէյէր (մահացած՝ 1949-ին) եւայլն։ Գոնուած են նաեւ գերման միսիոնարներ ալ, Եոհաննէս Լէփսիւսի եւ Պատ. Եոհաննէս Լիմանի նման, որոնք օգնած են հայ տարագիրներուն, հակառակ գերման կառավարութեան անուրանալի մեղսակցութեան՝ Եղեռնի կազմակերպման ու գործադրման մէջ։ Գեր կան Անգլիացիներ եւ Ֆրանսացիներ, խմբոնուհի մը՝ Միս Պիւլ Մայրիկ (մահացած՝ 1981-ին), Շուէտուհիներ (Օր. Էլմա Եոհանսըն, մահացած՝ 1974-ին) եւայլն։ Ալ խօսքով, մարդասէր եւ բարեպաշտ անուններ, որոնք չեն մոռցուած բնաւ հայ պատմագրութեան կողմէ ու կ'ոգեկոչուին պարբերաբար՝ յարգանքով ու երախտագիտութեամբ։

***

Փակելէ առաջ մեր ակնարկը Լիպարիտ Պատեանի նորատիպ գրքին մասին, պիտի ուզենք առարկայական մնալ ու մատնանչել այն գլխաւոր թերիները, որոնց լրնացումով թերեւս կարելի ըլլար լիարժէք գործ մը մէջտեղ բերել.-

1) - Հեղինակը իր գիրքը չարադրած է չափազանց պարզունակ եւ աղքատ լեզուով մը, գերծ՝ պատմագրական կամ գրական դոյզն յատկանիչներէ։

2) - Զգալի է որ հատորը չէ խմբագրուած։ Հայրենի վիպագիր Մեսեան Ալա-ճաճանին (այժմ՝ Լոս - Անճըլըս գաղթած) անուան յիշատակումը՝ որպէս խմբագիր, համոզիչ չի թուիր երբեք ու մղածել կուտայ նոյնիսկ, թէ տիկնա կատարուած է յուսալի «վարիկ» մը ապահովելու հեռանկարով...։

3) - Գիրքը զուրկ է ժամանակագրական հետեւողականութենէ, որ հիմնական յատկանիշներէն մէկն է պատմագրական որեւէ գործի։ Հակառակ հատորին ներքին բաժանումներուն, դիւրաւ նչմարելի է դասաւորումի մը պակասը, ինչ որ խիստ անպատշաճ անդրադարձ մը կ'ունենայ նիւթին ընկալման վրայ ու կը ցրուէ ընթերցողին կեդրոնացումն ու ուչքը։

4) - Գրքին մէջ յիշատակուած բոլոր թիւերն ու արուած տեղեկութիւնները արձանագրուած են առանց սկզբնաղբիւրներու յիշատակութեան, ինչ որ պատճառ է որ գործը չկարենայ référence ծառայել ապագայ աշխատասիրութիւններու։ Հատորին վերջաւորութեան զետեղուած «օգտագործուած հատորներու ցանկն»ն ալ հեռու է բաւարարելէ բծախնդիր ընթերցողին (մանաւանդ՝ պիտաչխատողին) անկալելիքները։ Հարկ էր էջատակի մանրատառ ծանօթագրութիւններու սխթեմը որդեգրել, լուրջ գործ մը տուած ըլլալու համար։

5) - Եւ վերջապէս՝ պակասաւոր եւ ոչ - ամբողջական տեղեկատուութիւն մը, գրքին ամբողջ երկայնքին։ Ու զարմանալին այն է, որ այս հատորին հրատարակման ծանուցումը ամերիկահայ մամուլին մէջ կատարուած է այնպիսի չռնդալից ոճով մը, որ առնուազն ընդվզում կրնայ յառաջացնել։ Կը բաւէ կարդալ «Նոր Օր» եռօրեայ հրատարակածը, ուր կ'ըսուի թէ «հատորը կը բաղկանայ 300 էջերէ ու անտիպ վաւերաթուղթերու հաւաքածոյ մըն է»...։ Ձղջենք, որ իր ամենայատուկին էջը ներառեալ՝ գիրքը ունի առնչ 240 էջ եւ գրեթէ զուրկ է անտիպ վաւերաթուղթերէ։ Ինչո՞ւ այս ճոռոմաբանութիւնը։

Ամէն պարագայի, մեր նչած թերութիւններով հանդերձ, ողջունելի է Լիպարիտ Ազատեանի ճիգը։ Գոնէ անոր համար, որ անտեսուած նիւթ մը ձեռք կ'առնէ ու անհատական չանքերով իր կարելին կ'ընէ՝ բան մը վրկելու համար պատմութենէն։

ԼԵՒՈՆ ՇԱՌՈՑԵԱՆ

Հ ա լ է պ

(Շար.ը Ա. Էջէն)

իրենց մօտ էին եւ ապատ արձակուած են, կը պնդեն սակայն թէ ֆրանսացի երկու օդաչուները իրենց ձեռքը զերի ինկած են: Այս լուրը կարելի չէ եղած ստուգել եւ ընդհանրապէս հաւատք ընծայող ալ չկայ: Սեպտեմբեր 1-ին, ՕԹԱՆ-ի ռմբակոծութիւնները կը շարունակուէին:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ, ահաբեկչական արարքները կը շարունակեն աւերը դործել: Օգոստոս 31-ին ականուած կառքի մը պայթումէն 9 հոգի մեռած է Պապ էլ Ուէտ եւ 100 հոգի վիրաւորուած: Նիւթական վնասները ալ չատ մեծ են:

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆի ընտրողներու 89%-ը նոր Սահմանադրութեան ի նպաստ արտայայտուեցաւ, որ զգալապէս կ'ամրապնդէ նախագահ Նազարբայեւի իշխանութիւնը: Նախագահը, Մարտէն ի վեր երբ լուծեց Խորհրդարանը, հրովարտակով կը կառավարէ եւ հանրաքուէով ալ մինչեւ 2000 երկարաձգեց իր պաշտօնին ժամանակաշրջանը:

ԳՈՐՍԻՒԱՑի ազգայնականները ներքին հաշուեյարդարի մը ձեռնարկած են եւ 24 ժամուան ընթացքին (Օգոստոս 30 - 31) 3 հոգի եւս սպաննուած է: Առաջինը՝ Ալպերթինի հիմնադիր անդամ էր ԷՄ - ՓԷ - Ա-ի (Ինքնորոշման Շարժում) եւ սպաննուեցաւ մինչ իր թիկնապահներէն մէկն ալ սպաննեց յարձակողներէն մէկը: Ակն ընդ ականի սկզբունքով, յաջորդ օրն ալ հակառակորդ խմբակի անդամ մը սպաննուեցաւ:

ԿՐԻՆՓՐԻՄ - ՖՐԱՆՍԱ. որոշած էր իր ցոյցը կատարել, Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 1-ին, Փարիզի մէջ (Գոնգորտէն էլիզէ «մարդկային չղթայ» մը) հակառակ իշխանութիւններու արգելքին: Պէտք է 3 միլիոն ստորագրութիւն կրող (150 հազարը՝ ֆրանսական) դիմում մը յանձնէին էլիզէ հիւլէական փորձերու դէմ: Գալով Շիրաքի, կ'ուզէ որ ֆրանսական փորձերը ամբողջ Եւրոպայի ծառայեն, որպէս տարհամոզման դէնք:

ԹՈՒԼՈՒԶի մանկամսուրի մը մէջ երեք տարու մանչուկ մը ծանրօրէն վիրաւորուած է պահակներէն մէկուն կողմէ, որ անխնայ ծեծած է տղեկը, գլուխն ալ պատին զարնելով: Երախան մահաքունի մէջ էր, թէեւ կ'ըսուէր թէ կեանքը չէ վտանգուած: Պաշտօնեան կ'աշխատէր ՍԷ-Ր-ԷՍ-ի (Աշխատանք - զօրակցութիւն պայմանագրութիւն) շրջագօտիին մէջ: Նախապէս խնամքի ենթարկուած էր յիմարանոցի մը մէջ, ուր նաեւ շրջան մը մնացած էր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵԹԱՆՈՍՏԱԿԱՆ ՆՈՐ ԹԻՒԸ

Հայաստան հեռաձայնելու համար հարկ է այլեւս դործածել նոր թիւը (fnւn)՝ 374 (փոխանակ 7-885-ի) յաւելեալ՝ 2 Երեւանի համար եւ խօսակիցին թիւը, այսինքն՝ 19 (Ֆրանսայի պարագային անշուշտ) ապա՝ 374-2 եւ թիւը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(723,60)
Հոգեհանգիստ	500	(603,00)
Շնորհակալիք	500	(603,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(603,00)
Ծնունդ	500	(603,00)

Ինչպէս կը տեսնուի, առ այժմ անփոփոխ կը պահենք ազդերու սակագինը:

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անդամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Քերքին վարչութեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի եւ Շրջակայից Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.- Անձնիկ - Անիծա Քէօլէեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Աննիկ Միկիեան 2000 Ֆր., Մարիամ Գանթարճեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Շէնաֆի 100 Ֆր., Պր. Գարլոս Րիպէյրօ՝ 200 Ֆր, եւ Տիկին Րընկ Գայիոն 100 Ֆր., Սոնա Սարգիսեանի մահուան առթիւ, (Միացեալ - Նահանդներէն) Պր. Ռուբէն Սարգիսեան 300 տոլար, Աբրամ Մարգարեանի մահուան առթիւ՝ փոխան ծաղիկի Տիկին Ժագլին Քիւրքճեան 300 ֆրանք:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉի Փարիզի Ա. Թաղէոս-մանանաճիւղը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 9, ժամը 15-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, Paris 9e
Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

PELERINAGE ANNUEL

1954 — 1995
41ème ANNIVERSAIRE
1954 — 1995

SAINT GREGOIRE A TALLARD

Une messe sera célébrée selon le rite de l'Eglise Apostolique Arménienne

ՏԱՐԵԿԱՆ
ՈԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ

ԹԱԼԱՐԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ

Dimanche 17 Septembre

Sous l'égide du
Conseil Diocèsain de l'Eglise Apostolique Arménienne du Midi de la France
et le concours de l'Association Culturelle des Arméniens de GAP
et des Hautes-Alpes

Sous la présidence de
Mgr LAGRANGE,
Evêque de Gap
et
Mgr DARON GEREJIAN,
Vicaire Général des Arméniens du Sud de la France

Rév. Père *MOVSES KALENDERIAN*
célébrera la messe à 10 heures 30
en présence du
Clergé de Tallard et de ses environs

La messe sera chantée par la Chorale de l'Eglise Sourp Krikor de Beaumont
dirigée par *Robert et Suzanne* ARTINIAN

à 13 heures un repas fraternel réunira les pèlerins dans la Salle Polyvalente de Tallard, en présence des autorités religieuses et civiles.

Des autocars suivant le nombre des inscrits, seront mis à la disposition pour des personnes qui ne peuvent se rendre par leurs propres moyens.

Départ à 7 heures précises.

Pour tous renseignements et réservations s'adresser :

— *Marseille :* Cathédrale Arménienne du Prado, Tél. : 91 77 84 70;
— *Saint Antoine :* Eglise Saint Tadéos, Tél. : 91 65 56 75
M. Tashan, Tél. : 91 65 54 45;
— *Beaumont :* Eglise Saint Grégoire l'Illuminateur, Tél. : 91 93 13 50;
— *Croix Bleue Arménienne* : 91 93 30 08.
— *Toulon, ABRI'S Club* - Tél: 94 27 10 51

Pour toutes autres régions :
— *Ass. Culturelle des Arméniens de Gap*, Tél. : 92 51 71 80;
— *M. Takvor Takvorian*, Tél.:92 51 07 56

Prix du trajet de Marseille :
Aller-retour et repas compris.. 200 F.
Aller-retour seul ..... 100 F.
Repas seul ..... 100 F.

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

La Section de Paris
Archalouïse TATHEOSSIAN

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

informe
Rentrée scolaire / inscription
Samedi 16 Septembre à 14 h 30
M.C.A. 17, rue Bleue, Paris 9e
L'Ecole vous propose des cours de langue arménienne — de la maternelle au Bac danse, théâtre, Kung-fu, cours de chant PARENTS,
pensez dès à présent à transmettre la culture arménienne à vos enfants.
Il n'est jamais trop tôt, comme il n'est jamais trop tard
Renseignements auprès de :
(1) 48 71 22 77 Vartanouche
(1) 47 84 82 90 Marie
(1) 34 19 44 63 Ani (soir)

ՎԱՂԱՆՑ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մշակութային ընկերակցութիւնը կը հաղորդէ որ Դաւիթեան ղպրոցի վերամուտի արձանագրութիւնը տեղի կ'ունենայ Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 13, ժամը 9·30-էն սկսեալ
12, rue de la Cécile

***

Կրօնական ընկերակցութեան կիրակնօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 17-ին, ժամը 10·30-ին: Կրնան մանակցիլ բոլոր մանուկները 6 տարեկանէն սկսեալ:
Centre Communautaire
12, rue de la Cécile, Valence.

Association «NAREG»

ENGHIEN-LES-BAINS

Անկէնի միօրեայ վարժարանի վերամուտն է՝
Շաբաթ շաբթի, Սեպտեմբեր 13,
առաւօտեան ժամը 9·30-ին:

Rentrée scolaire
le Mercredi 13 Septembre à 9 heures 30
8, rue Félix Faure,
95880 Enghien-les-Bains
Renseignements : 48. 41. 49. 37
34. 17. 29. 26.

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ
FRANCE 2

Կիրակի, Սեպտեմբեր 3, ժամը 9·30-ին Էջմիածնայ Ա. Մաշուկեան Թաղպարանը:

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՓԱՐԻԶԻ ԿԱՊՈՑ ԽԱՉի
ՀՑԴ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴի
ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Տէսինի մասնաճիւղերը
կը կազմակերպեն

★ ——— ★ ——— ★

Մեծ Դաշտահանդէս մը

★ ——— ★ ——— ★

Նուիրուած Խանասորի յաղթանակին
Կիրակի, Սեպտեմբեր 10
ժամը 11-էն սկսեալ
Տէսինի «Centre aéré»ի մէջ

ԱՐՄԷՆԻԱ նուագախումբի մասնակցութեամբ:

Պիւֆէ - խմիչքներ - խաղեր

Անձրեւի պարագային, ինչդյքը տեղի կ'ունենայ Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը:

COMMEMORATION

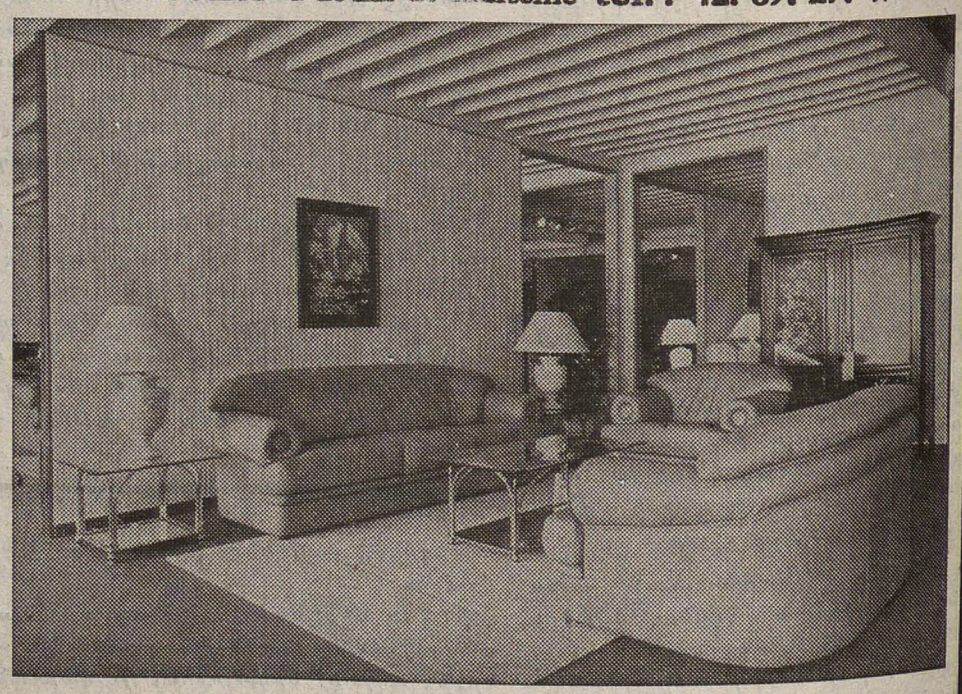
DU 85ème ANNIVERSAIRE DES CROIX DE SECOURS DIASPORIQUES ARMENIENNES

organisée par
LA
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Vardan MAMIKONIAN
RECITAL DE PIANO

Théâtre des Champs-Elysées
le Vendredi 17 Novembre à 20 h 30
Billets en vente auprès des sections de la C.B.A.F.

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 3
DIMANCHE
3 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ

Թիւ 207

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·669

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

71e ANNEE — N° 18.669

«Միտք եւ Արուեստ»ի այս թիւին գրութիւնները վերամշակուած տարբերակներն են Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւններուն նուիրուած երեկոյթին (Յունիս 23) որ կազմակերպուած էր «Հայաստանի համագործակցութեան» կողմէ, «Où en sommes-nous?» խորագիրով:

ՓԼԱՂՈՂ ԿԱՄՈՒՐՋՆԵՐ

Սփիւռք - Հայաստան յարաբերութիւնները ինչորոյ առարկայ դարձնել կը նշանակէ մտածել այդ երկուքին հետ մեր / իմ յարաբերութեան, ենթադրելով պահ մը որ նման յարաբերութիւն կարելի է վայրին հետ ուր ենք: Որոշ չափով իմ անձնական փորձառութիւնս Հայաստանէն եւ Սփիւռքէն կը դանուի մտածման մեկնակէտին, ինչ որ անխուսափելի է, մանաւանդ երբ հարցը կը վերաբերի այնքան մտերիմ մակարդակի: Ես կը խօսիմ մի-այն սփիւռքահայ գրողի իմ տեսանկիւնէս, ան որ ծնած է Սփիւռքի մէջ եւ կը ստանձնէ լիովին այս ոչ - պարագայական պարագան: Թող ոչ ոք որեւէ դեղահատ սպասէ կամ անմիջական կերպով կիրարկելի դասեր ուղէ հանել սոսկապէս մտածողական արարքէն որ իմս պիտի ըլլայ: Սկզբէն պէտք է ըսեմ, որ մեղի պակսողը տարիներէ ի վեր մտածումի այս աշխատանքն էր ու է, առարկայ ունենալով այդ յարաբերութիւնն իսկ:

Սփիւռք - Հայաստան յարաբերութիւններու հարցը այժմէականութիւն մը կը ներկայացնէ: Փաստ՝ այն հանդիպումը որ տեղի ունեցաւ Երեւան, 1995 Ապրիլ 25, փոխ - նախագահութեան սրահներէն մէկուն մէջ, հանդիպում որուն կը մասնակցէին Սփիւռքէն եւ Հայաստանէն որոշ թիւով մտաւորականներ ու պաշտօնեայ մարդիկ (1): Տեղը չէ խօսելու հանդիպումի ընթացքին արծարծուած խնդիրներուն մասին. անոր նպատակն էր, ըստ ամենայնի, դաշտիարի փոխանակութեան աշխատանք մը կատարել, որպէսզի Հայաստանի Հանրապետութիւնը Սփիւռքի վերաբերեալ քաղաքականութիւն մշակէր. ասիկա կը նշանակէ՞ որ մինչեւ այդ թուականը նման քաղաքականութիւն չկար: Անտեղի է յիշատակել պատճառները որոնք մղած են իշխանութիւնները հարցը սեղանի վրայ դնելու: Երեւոյթը կապ մը ունէր անկախ 1994-ի վերջին ամիսները կէտադրող ցնծերուն հետ: Մէկ բան յստակ է եւ արժանի նկատողութեան: Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւնները մտած են ապնապալից փուլի մը մէջ, հասած նոյնիսկ խզումի սեմին: Թերեւս կազմակերպողներուն համար «մտաւորական նախատի» մը ձեւաւորումը հետապնդուած ու չըսուած հեռանկար մըն էր եւ կը մինչ պարզապէս չըջանցնել, անոնց խախտումին առընթեր, Սփիւռքի աւանդական կառոյցները (2): Ցամենայն դէպս նման հանդիպում լռելեայն կը նշէր զոյութիւնը տագնապի մը:

Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւնները ինչորոյ առարկայ դարձնել կը նշանակէ նաեւ որ այդ յարաբերութիւնները չեն գոնուիր «բնականոն» ընթացքի մը մէջ: Որո՞ւ ծանօթ չէ այն ներքին անհանգրուութիւնը որ մեզ կը խռովէ երբ կը մտածենք Հայաստանի մասին կամ երբ կը չփունք անոր սա կամ նա պաշտօնական թէ անպաշտօն ներկայացուցիչին: Մեծ խանդավառութիւններէ, արցունքներէ, մտավախութիւններէ ետք - միշտ նոյն վախը, չէ՞, որ անհակակշռելի, անըպատեհ դէպք մը կուգայ ջնջել աշխարհէ երեսէն միակ «հայկական հողը որ մնաց»-, ահա չըջանը հիասթափման եւ յուսախաբութեան: Հայաստանը ուրեմն միայն այս է եղեր: Այնքան առեն որ կը մնար արդիլուած, զուշակուած կամ դըժուար մատչելի, «մայր հայրենիքը» կը կազմէր տիրապետելի իւթոպի մը, որուղղութիւնը իր առասպելով: Կուսակցութիւններու դաշնակցականները - մտաւորական, դըրող, թէ պարզ հրապարակախօս - չատոնց ծուած էին այդ գործին եւ իրենց ղեկավարի հանդամանքով կը բանեցնէին առասպելը:

Իսկ ահա հիմա առասպելի մակարդակէն ինկած ենք իրականութեան ցանցին կամ որոգայթին մէջ: Անհանգստութիւնը դուցէ վերագրելի ըլլար իրականութեան սկզբունքի յայտնաբերման. առասպելը չէր համապատասխաներ իրականութեան: Հարց է թէ ո՞ր չափով ասիկա միակ բացատրութիւնն է, եւ թէ անհանդստութիւնը չի բխիր մեր անկարողութենէն ըմբռնելու նուազագոյն բայց էական տարբերութիւն մը, այն որ կը ճարտարապետէ ներսն ու դուրսը:

Խօսեցայ կուսակցութիւններու գաղափարախօսներէն: Աւետին չաճախ կը խօսէինք գաղափարաբանութենէն: Հիմա կրնանք կրկին զայն կոչել իր անունով, ազգային ազգայնապաշտ գաղափարաբա-

ԳՐԵՑ՝
ԳՐԻԳՈՐ ՊՕԼՏԵԱՆ

նութիւնն է անիկա, որ Ղարաբաղեան առաջին ցոյցերէն սկսեալ, ի նպաստ Հայաստանի հետ «միացման», խաղաց վճռական դեր մը, վերադարձի գաղափարին յառնումին մէջ: Այս վերադարձը մարմնաւորուեցաւ ոչ միայն բարեսիրական կազմակերպութիւններու հայթայթած օգնութեամբ Լենինականի եւ այլ տեղերու աղէտներուն, այլեւ առաւ ձեւը հայրենադարձի: Քաղաքական ասպարէզի հեռանկար երազող մարդիկ իրենց փառասիրութեան իրագործումին կարելիութիւնը գտան յանկարծ, այնտեղ: Վերջերս առիթն ունեցանք անոնց յատկացուած ֆիլմ մը դիտելու հեռատեսիլէն: Քանի մը Սփիւռքահայերու կը վերաբերէր, որոնք լքելով իրենց աշխատանքը, դիրքն ու ընտանիքը - գոնէ այդպէս կ'ըսուէր, իրականութիւնը ուրիշ է անշուշտ - գացեր են հաստատուիլ հայրենիք: Եւ այդ մարդիկը երջանիկ էին, կը բարբառէին եւ լրիմանչուրթն կ'արհամարհէին ինչ որ դեռ երէկ իրենք կը պաշտպանէին: Տարօրինակը այն էր սակայն որ անխառն գաղափարաբանութիւնն էր որ իր արտայայտութիւնը կը գտնէր անոնց բերնով, առանց որ իսկապէս անդրադառնային, անխառն գաղափարաբանութիւնը, ըստ որուն օտարութեան մէջ ապրիլը ախտաբանական եւ ամուլ բան մըն էր: Բնականոն կերպով ապրելու համար՝ պէտք էր վերադառնալ երկիր, ծառայել նոր ստեղծուող Պետութեան, սատարել հայրենիքի վերելքին, ձեռնարկութիւն հիմնել, ճակատագիրը կապել հողի բախտին: Ապրիլ դուրսը կը նշանակէ այլասերիլ, կորսընցնել իր ինքնութիւնը, ձուլուիլ: Ո՞վ չի յիշեր այստեղ նմանօրինակ յայտարարութիւնները Սփիւռքի առաջին սերունդին: Արդ՝ ինչ որ առենին, ըսել կ'ուզեմ 1920 - 1950, իրականութեան համապատասխանող ողբերգական խօսք էր տարադիր սերունդի մը համար, ահա հիմա, հոս ծնած, մեր հետ ուսանած, համալսարանէ անցած, կրթուած մարդոց համար վերածուած էր լոզունգի, քաղաքական պատեհապաշտ քայլեր արդարացնող. հայրերուն կրկնութիւնը բացայայտ էր եւ իրականութեան հետ կապ չունեցող գաղափարներուն վերահաստատումը՝ ակնբախ ինչպէս կատակերգական: Մեր բարեկամները պարզապէս արգահատելի էին:

Վերադարձին յարակարծիքներէն մէկն ալ այն է որ դժուար է, չըսելու համար անկարելի: Տեսնել «իսկական» Հայաստանը կ'արտադրէ յաճախ մերժումի հակազդեցութիւն, մերժում տեսնուածը, հեղձուցիչ ու զոհ, թանձր մթնոլորտը նոյնացնելու առասպելին, անոր մայրականութեան հետ: Կայ եղեր ուրեմն երկու Հայաստաններ. առասպելայինը եւ անապրելին: Մէկ կողմէ էջմիածինը, միւս կողմէն երկրաշարժը: Եւ պահպանելու համար առասպելին հմայքը՝ ժխտելով հանդերձ անապրելին, յօրինուեցաւ միջնորդուած կամ փոխանորդագրուած վերադարձը: Այսի՞նքն: Փոխանորդագրուած վերադարձ կը կոչեմ «մայր հայրենիքի» առասպելին մշակումը, ըստ որուն անիկա միակ եղանակն է հայ ըլլալուն. բայց որովհետեւ անոր հետ միացումը վերադարձով անհնարին է - անտեսական, քաղաքական կամ պարզապէս ... աւանդոյթի կամ մշակոյթի տարբերութեան պատճառով, ասոնք են վկայակոչուածները - հնարաւոր է սակայն արարքը փոխանակել ոչ խօսքով, քանի որ յառաջդիմած ենք, այլ ղրամական օգնութեամբ: Առասպելական Հայաստանը կը մնայ ամբողջ ու տիրական երեւակայութեան համար, զոհունակութիւն կը պատճառէ հոգիին, ինքնութեանս բեւեռը կը ղերծի տագնապէն: Ան կը դառնայ ու կը մնայ տարբերութիւններէ վեր, անդասակարգ, անպայքար, անքաղաքական ու չէզոք գոյացութիւն մը: Վերջապէս յաւիտենական Հայաստանն է, այն որ Զօպանեան առենին կը դնէր ճամբաներուն անկիւնը, մազերն ի վար իջեր կախուեր է ձիւնը, եւ այն որ կ'իշխէ Երեւանի համայնապատկերին, դրաւելով տեղը բոլոր ազդերուն Հօր: Ցաւերժական Հայաստանը, մաքուր, պայմանազերծ ու վիպապաշտ - դեղին ալ ըլլայ, կարմիր ալ ըլլայ, ազատ ալ ըլլայ, ստրկապետական ալ ըլլայ նոյնն է - սանկ բացիկային վանքերը, եկեղեցիները լեռներու ծոցին, Սեւանը, Ջերմուկի ցայտաղբիւրները, Արարատը, Արարատը, ոդին, հայ հոգին, քարերը, Արմենիա հիւրանոցը, խորովածը, ճաշարանային բամբասանքը, եւայլն - այսինքն՝ տեղերը առանց մարդոց տագնապին, առանց ուժի յարաբերութեանց, առանց վարչակարգերուն, առանց սակաւապետութեան, առանց չահագործումներուն, չարաչահումներուն, ինքնաչըջապատումին, կողոպուտներուն, կաշառակերութեան, ոճիրներուն, կազմակերպուած սովին ու մուրին: Ինչ ալ ըլլայ վարչակարգը, մենք հոն ենք, չէ՞: Կայ անշուշտ, եղբա՛յր, ամէն մարդ դիտէ, պատերազմը, չըջապատումը՝ սարսափելի ձմեռը, ժողովուրդը: Պէտք է օգնել: Որովհետեւ բոլորս միացած ենք, բոլորս մէկ ենք յաւերժական Հայաստանով: Այդ չէ՞ որ կը պոռայինք հազիւ վեց տարի առաջ, միացում, միացում մինչեւ մահ:

Ահա ուրեմն ժամանակը առասպելային միացման մայր հայրենիքին հետ: Աստուածային ի՞նչ արենակցութիւն: Ընդ հակառակը, ղրամին:

Այսպէս տոլարով կամ տոլարի խոստումով առասպել մը պահպանել, ինչո՞ւ, եթէ ոչ հանդիստ ու խաղաղ ապրելու համար: Ո՞ւր: Տունդ: Ո՞ր տունդ: Տեսակ մը աներկրայնութեան մէջ, ո՛չ հոս, ո՛չ հոն: Այսինքն՝ առասպելի փէչերուն տակ:

Անտարբերակեալ Հայաստանի մը առասպելը տեղւոյն վրայ առաւելութիւններ ունի. կը ծառայէ ընկերային խաւի մը հարստացման, քաղքենիութեան մը երեւումին - տեսարաններ կան որոնք կ'ուզեն արագացնել քաղքենիութեան յառաջացումը, իրրեւ միակ ելք մենատիրական վարչակարգերու-, ձգելով որ ժողովրդային միւս խաւերը մնան յաւիտենապէս օգնութեան կարօտ, բարեսիրական հաստատութեանց ուշադրութեան հազիւ արժանի: Նպաստը՝ որ անդադար նպաստուրեալ կը ստեղծէ եւ մարդիկը կը պահէ ենթակայ ստամոքսին: Իսկ առասպելը կ'օգնէ իշխողներուն որոնք այլեւս պէտք չունին ըլլալու քաղաքային ընկերութեան մը բխումը եւ զբաղելու առողջապահութեամբ, ջեռուցումով, կրթութեամբ, աղբատութեամբ, անոնց լայն ասպարէզ կայ տեղեր ու պաշտօններ դրաւելու, ազատութիւնները խափանելու, մամուլը սանձելու:

Սահմանին միւս կողմէն դիտուած սա ելումուտը ունի ծաղրանկարային կողմ մը: Բոլոր այս պարոններն ու տիկինները որոնք օդանաւներէն կ'իջնեն հագուած - հաճուած, զրահուած ամէն տեսակի դրամով ու ապրանքով, լեցուն կարօտախտով, պատրաստ լալու եւ կարող դնելու ամբողջ երեւանը մէկ ստորագրութեամբ: Ինչո՞ւ կու գան սա հարուստ քաղքենիները: Եղեռնէն ծնած սերունդներ որոնք օգտուեր են կապիտալիզմի բարիքներէն, հարստացեր, եւ կը խուժեն դաղութարարի, յաղթողի ու զբաւողի տենդով. զգայուն են, բարեսիրտ, քիչ մը միամիտ, հաշիւնին դիտցող: Բարի գալուստ կապիտալին, բայց բերողները անբաղձալի են, եւ արդէն ինչո՞ւ կուգան, հայրենասիրութեամբ, անկարելի է, չահ մը ունենալու են: Աւելին, բոլորովին արհամարհելի են: Ինչպէ՞ս չըլլան: Հոս չեն ծըննած, այս հողին վրայ, ասոնց արիւնը խառնուած է, երբեմն հազիւ հայերէն բառ մը դիտեն, եւ ի՞նչ հայերէն, ճիշդ թատրոնայինը: Հոսհոսնե՛ր: Այս օտար Հայերը արժանի են միայն մեր արհամարհանքին: Թող տան դրամնին ու իրենք չքանան: Ինչո՞ւ անոնց չնորհել դրախտավայրին քաղաքացիութիւնը, ինչո՞ւ անոնց տալ օրինավիճակ: Կը բաւէ յօրինել տեսակ մը բնակութեան թուղթ, որ պարտին բաւական սուղ վճարել: Այն օրը երբ դառնան վտանգաւոր, կրնանք զանոնք արտաքսել, այդ օտարերկրացիները:

Այս խօսքը ի հարկէ չի դրուիր, չըսուիր, գոնէ այսպէս: Վերակազմեցի, ծաղրանկարեցի: Ան կը չայտնաբերէ սակայն մէկ կողմէ՝ որ Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւնը հիմնուած է առասպելին, միւս կողմէ՝ դրամին վրայ: Տուր դրամդ, կը սնուցանեմ քեզ առասպելով: Առասպելայինն ու տնտեսականը կը միացընեն այսպէս ազգին բաղկացուցիչ երկու մասերը: Երկու մասե՞րը ըսիր, ուրեմն մէ՞կ ազգ կայ եղեր:

Ամէն ինչ այնքան դիւրին ու հեշտալից պիտի ըլլար եթէ դուրսը դոյութիւն չունենար: Այսօր ինչպէս երէկ կայ դուրսի աշխարհը որուն հետ հաշիւ պէտք է նըստին իշխանութիւնը, Պետութիւնը - երբորդ Հայաստանը - եւ առասպելի մշակները: Այս վերջիններուն համար՝ պարզ է որ հողին, երկրին հետ միացումը կը խորտակուի ամէն անգամ որ իշխանութեան համար պայքար ծայր տայ: Եկուորները յամենայն դէպս օտարներ են, ըսենք նմանները, բայց բոլորովին տարբեր: Օտարութիւնը փակած է մորթին անոնց որոնք առասպելը կը տենչան ու տոգորուած են անով, բայց չեն կրնար դայն լիովին ըմբռնխնել: Իշխողներուն համար դուրսի աշխարհը թաւալդլոր ու բազմածալ կը մտնէ ներս, ո՛չ այլեւս միայն «սփիւռքահայ աղբարիկի», կաթողիկոսական ընտրութեան ներկայացուցիչ, բիզնիսմէնի ու մանաճորի տիպարով, այլեւ՝ ոչ - հայու: Օտարը սրընթացօրէն կը խուժէ սահմաններէն լրատուական ու բանակարգային թեքնարանութեան ամբողջ արիքով, տնտեսութեամբ, ապրանքներով, մտայնութեամբ: Դուրսը խնդրական կը դարձնէ ինքնութիւնը (Թումանեան, Սիամանթօ, Շիրազ, Սեւակ կամ Նարեկացիէն Արուեան ... ամբողջ մեր Միտքը, օն ելէ՛ք ձեր գերեզմաններէն ու տեսէք այս ոգու աղճատումը): Որքան ալ կառչելու ըլլան մարդիկ բառին՝ սանկ «ազգային ինքնութեան», ստոյգ է որ կայ ինքնութեան տագնապ հայրենիքի մայրութեան մէջ: Այդ է եղրակացութիւններէն մին այն դիտաժողովին որ տեղի ունեցաւ նորէն անցեալ Ապրիլին, «ցեղասպանութեան 80-ամեակի» տոնակատարութեան նախորդող օրերուն: (Այս բոլորը՝ յատկանշականօրէն նոյն ժամանակ, արդեօք պատահական զուգադիպութի՞ւն, թէ ներքնապէս լծորդուած):

Դուրսի աշխարհին ժայթքումը անպայման ստանձնուած չէ, Այդ դուրսը որուն հետ կը նոյնանամ, միշտ ալ գործիքի վերածուած էր Սովետական չըջանին. կամ պէտք էր լծուէինք յեղափոխութեան կառքին կամ պէտք էր զովերդէինք սոցիալիզմի իրագործումները: Պետութեան դաղափարախօսութիւնը չէ փոխուած, չի

●▶

ՅՆՅՈՒՄԻՆ ԿԱՐՕՏՈՎ

Հայաստանի անկախութեան իրականութիւնը վիճակներու, մտայնութիւններու, պարագաններու նորովի ընկալումներու պարտադրութիւնը բերաւ: 1988-ի չարժումին առաջին փուլերէն ծաւալած խանդավառութեան, հպարտութեան ու յոյսերուն հետ ամէնուն հասարակաց էր համոզումը թէ այլեւս ոչինչ կրնար, կամ պիտի ըլլար նախկինին պէս: Ժամը հընչած էր պարտադրուած չափանիշներ, սահմաններ, ճեւեր մէկդի դնելու եւ ապրելու --զոնէ ներազգային ոլորտին մէջ-- տասնամեակներ այնքան կարօտով հոլովուած մէկութեան մը ներշնչումով:

Այս ներազգայինին գլխաւոր առանցքին երկու ծայրերը կը զոնուին Հայութեան եթէ ոչ ճակատագրով, զոնէ թիւով իրարու հաւասար երկու հատուածները. Հայաստանի ժողովուրդն ու Սփիւռքը: Նոյն անունով կոչուած ազգին այս երկու հատուածները եօթը տասնամեակ զգայակոյսով հարուստ, այլ խորքին մէջ բաւական մակերեսային համակեցութեան մը հերոսները եղան, իրենց միջեւ դիրք գրաւած երրորդի մը ուժի օրէնքներուն ենթարկուելով: Հետաքրքրական պիտի ըլլայ օր մը լրջօրէն պրպտել, ընկալուածը մէկդի դնել ու իրերը կոչելով իրենց բուն անուններով, զոնէ Հայաստան -- Սփիւռք յարաբերութիւններու մարզին մէջ, ճիշդ արժեւորումը ընել միջնադիր երրորդին ուժի թեւերուն իսկական զօրութեան: Մինչեւ ո՞ւր էր անոնց ազդեցութեան իսկական սահմանը. ո՞ւրկէ սկսեալ կը բանէր հայկական ներքին զսպանակը որ այսօր դիտենք թէ մեր չմտածածին չափ յաճախ ինքնակամ կ'ապաստանէր միջնադիր երրորդին...: Նման պրպտում մը շատ հաւանօրէն բանալիներ պիտի տայ, ճիշդ հասկնալու, արժեւորելու համար այսօր պարզուած պատկերը. պատկեր որուն չրջագիծերը հետզհետէ աւելի որոշակի կը յայտնուին յուզումներու, խանդավառութիւններու հարուստ, չափազանց հարուստ մեր պաչարին ստեղծած մշուշին մէջէն: Կա՛յ անշուշտ տակաւին թեթեւս մեծամասնութիւն մը որ չի փափաքիր, կամ չի կրնար նչմարել Հայաստան -- Սփիւռք յարաբերութիւններու օրէ օր յստակացող դիծերը, քանի որ անոնք ամէն չեչտումով քայլ մը եւս կը հեռանան զգայականով չինուած մեր օրօրոցներէն. ու պատրանքները կը զօրեն նոր յամառութեամբ: Ցաւցնող անկիւնադարձներու առջեւ իրականութիւնը չտեսնելու աւանդութիւնը դրեթէ մաս կը կազմէ այլեւս մեր բնութեան: Ինչպէս անոր պատճառած կորուստը՝ մեր պատմութեան: Այսօր, անկախութեան հոլովոյթով ներկայացող նոր անկիւնադարձին առջեւ չրջանցելու համար ցաւ ու կորուստ, ինքզինք կը պարտադրէ Հայաստան -- Սփիւռք յարաբերութիւններու ուղորը մտածումի նիւթ ընելու, այդ մասին իրարու հետ խօսելու, վիճարկումներով անոնց անդրադառնալու հրամայականը: Ցատկապէս Սփիւռքին յետագայ ընթացքին համար պարտինք ունենալ անոր անսալու քաջութիւնն ու պատրաստակամութիւնը:

Այդ յարաբերութիւնները երկկ ունէին վերէն թելադրուած սահմաններ. այսքանէն արդէն կը հետեւի որ անոնց մղիչ ուժը չէր կրնար իսկական կապի մը ցանկութիւնը կամ մտահոգութիւնը ըլլալ: Հայաստան խօսակից ընտրած էր որոշ հատուած մը որուն արժանաւորութիւնը չափուած էր միայն տիրող կարգերու հաստատմութեամբ: Ու այդ հաստատմութիւնն ալ վարձատրուած էր «հայրենասէր» որակումով որ բառարանային իմաստէն քաւական տարբեր բան նչանակէ ամբողջ եօթը տասնամեակ: Սփիւռքի մէջ փայփայուած այս փոքրամասնութիւնն անդին մնացածը ոչ միայն անտեսուեցաւ որպէս Հայութեան բաղկացուցիչ մաս, այլ նաեւ հռչակուեցաւ դրեթէ թշնամի: Այս դիրքորոշումը կարելի է մեկնաբանել Հայաստան -- Սփիւռք յարաբերութիւններու դոյութեան պատրանք մը ստեղծելու, երեւոյթներ փրկելու մտայնութիւնէն մինչեւ Սփիւռքը պառակտելու, հոն մնայուն երկու ճակատ դոյացնելու մտադրութեան մը պնդումներով. ու քիչ չեն այդ պնդումին տէրերը: Հոս եւս պարագայականը թօթափած մօտեցումով կատարելի պրպտումներ հարկաւոր են, հասնելու համար պատմական ճշմարտութեան:

Յարաբերութիւններու մարզին 1988-ի չարժումին բերած առաջին եւ գլխաւոր նորութիւնը եղաւ մենաշնորհներու ջնջումը: Քանի որ վերցած էր երրորդ ուժին տիրակալութիւնը, պատճառ չկար չհաւատալու որ վերջապէս Հայաստան պիտի ըլլար անխտիր բոլոր Հայերուն տունը, հայրենիքը. հայրենիք որուն սահմանները պիտի հասնէին մինչեւ Փարիզ, Գանատա, Պէյրութ ու Պուէնոս-Այրէս: Այս զգացումը ամէնէն բուռն չրջանը ապրեցաւ երկրաչարժի վաղորդայնին: Անցումի ու նաեւ անտիրութեան փակադիծ մըն էր այդ չրջանը Հայաստանի համար: Նախկին վարչաձեւը անգործացած էր, իսկ ժողովուրդին յոյսերուն կը րոպէն ու ապաւէն «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ն բանտարկուած: Սփիւռքի ամէն անկիւնէն ով որ կրնար, ինչ ձեւով որ յաղղէր կը փութար Երեւան, անկէ Գիւմրի, Վանաձոր, Սպիտակ, կաթի փոչի, զգեստեղէն տանելու, կամ քար մը քարի վրայ դնելու, լայնօրէն ապրելով ու հաւանօրէն նաեւ ապրեցնելով անարգել միութեան մը զգացումը:

Ցետոյ, 1989 - 90 տարիներուն Հայաստանի մէջ եւս արագօրէն սկսաւ ձեւաւորուիլ անկախութիւնը: Արդէն 1988 Նոյեմբերին «Ղարաբաղ Կոմիտէ»ի առաջին երկու անդամները՝ Աշոտ Մանուչարեան ու Յաչիկ Ստամպոլցեան Գերագոյն Խորհուրդին մէջ աթոռի տիրացան: 1990 Օգոստոս 23-ին հրապարակուեցաւ Անկախութեան հռչակագիրը: Տարի մը ետք, 1991 Սեպտեմբեր 21-ին, ժողովուրդը չախչախիչ մեծամասնութեամբ «այո՛» պատասխանեց անկախութեան հանրաքուէին որմէ երկու օր ետք հռչակուեցաւ Հայաստանի անկախութիւնը. իսկ նոյն տարուան Հոկտեմբեր 16-ին ժողովուրդը Լ. Տէր-Պետրոսեանը ընտրեց նորանկախ երկրին Հանրապետութեան առաջին նախագահը:

Գրեց՝

ԱՐՓԻ ԹՈՔՈՅԵԱՆ

Այսօր, Հայաստան -- Սփիւռք յարաբերութիւններու առաջին սեւեռումի մը իսկ, յետադարձ ակնարկը նախ կ'առնուի Հոկտեմբերին: Անոր 11-րդ յոդուածը կ'ըսէ. «Հայաստանի Հանրապետութիւնը սատար է կանգնում 1915 թ. Օսմանեան Թուրքիայում եւ Արեւմտեան Հայաստանում Հայոց Ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման գործին»:

Անուղղակիօրէն Սփիւռքի հիմնախընդրին կապուած այս նչումը հակառակ իր դրեթէ քաղաքավարի պարունակին, ցեղասպանութեան նիւթին մասին առաջին վկաները հրահրեց Հայաստանի քաղաքական բեմին վրայ. պնդողներ եղան որ 1915-ը անպայման տեղ ունենայ Հոկտեմբերին մէջ, առանց անդրադառնալու որ այդ պնդումները որքան անյարիր էին «ցեղասպանութեան միջազգային ճանաչման գործին սատար կանգնելու» տարածին որ պարտկած հեռաւորութեամբ նախամեծար կ'ընկէր լուծիչը: Այս մեկնակէտէն ծաւալած վէճերն անմիջապէս ներգրաւուեցաւ Սփիւռքն ալ երբ ցեղասպանութեան նչումին ընդդիմադիրներուն ճակատէն Դաւիթ Վարդանեան որ այդ չրջանին մաս կը կազմէր ՀՀՇ-ին, յայտարարեց թէ ցեղասպանութեամբ զբաղելու, անոր տիրութիւն ընելու պարտականութիւնը կը վիճակէր Սփիւռքին, քանի որ ան էր «վտարանդի»ն:

Դ. Վարդանեանի յայտարարութիւնը ցաւի, ընդվզումի հակազդեցութիւններու տեղի տուաւ «վտարանդի» որակուած զանգուածներուն մօտ որոնք դէմ յանդիման գտնուեցան իրենց ակնկալածէն տարբեր առաջին արժեւորումի մը: Սակայն, անգամ մը եւս զգացականէն դէպի մտածում փոխանցումը տեղի չունեցաւ: Զայրոյթը, յուսախաբութիւնը չմղեցին մտածելու թէ Հայաստան պետութիւն էր իր ծանրածանր հարցերով. երկրաչարժի զօտի, Ղարաբաղի պատերազմ, տնտեսութիւն վերականգնելու պարտաւորութիւն, եւլն.: Իսկ Սփիւռքը անսահմանելի ցրւում մըն էր ուր կային տեղական բնոյթի խնդիրներ եւ ուր ընդհանրական մը մասին դրեթէ չէր մտածուեր: Ի՞նչ կրնար ըլլալ հիմնովին տարբեր օրինակներով այս երկու զանգուածին յարաբերութեան առանցքը:

-Սփիւռքը օգնո՞ղ պիտի ըլլար Հայաստանի,

- Դիտող, խանդավառուող կամ յուզուղ հեռաւոր ազգակո՞ն մը պիտի ըլլար,

- Թէ աւելի լայն չափով պիտի մասնակցէր անոր նոր պետականութեան կերտումին ու յետագայ ընթացքին:

Կարօտի, խանդավառութեան այդ օրերուն, հակառակ «վտարանդի»ի նախընթացին, հաւանօրէն չատ քիչեր այս կարգի հարցումներու պատասխան փնտրելու հարկը զգացին: Նոյնպէս, հաւանական է որ չատ քիչ եղաւ Վթռաքիւը անոնց որոնք այդ հանդրուանին մտածեցին թէ Դ. Վարդանեանի արժեւորումը կրնար միմիայն իր անձին չըպատկանիլ...:

Հռչակագիրին առիթով ծագած այս վէճէն ետք, Սփիւռքը ակնառես եղաւ Հայաստանի պաչօնական դիրքերէն Ցեղասպանութեան նիւթին տեղ տալու մերժումին, նոյնիսկ ոչ-քաղաքական մարզերու մէջ. ապրեցաւ փորձառութիւնը Հայաստանի պաչօնական անձնաւորութիւններէն հայ նկատուելու դժկամութեան. կրկին խնդրոյ առարկան քաղաքական մարզը չէր: Այս դժկամութիւնը արտայայտուեցաւ, օրինակ, մշակութային դետնի գործակցութեան մը հեռանկարին առջեւ որ այդ պատճառով ալ մնաց հեռանկար:

Այս մօտեցումին ամէնէն յայտարար երկու պարագանները կը կապուին նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի երկու ծանօթ ճառերուն: Առաջինը ան արտասանեց 1992 Յունիս 29-ին, ՀՅԴ-ի Բիւրոյի նախագահ Հրայր Մարուխեանը երկրէն արտաքսելու որոչումը հրապարակելով հետեւեալ տարողով. «պարտաւորեցնել Յունական Հանրապետութեան բաղաբացի Հ. Մարուխեանին 48 ժամի ընթացքում թողնել Հայաստանի Հանրապետութեան տարածքը»:

Նոյն նկատումը կրկնուեցաւ երբ Լ. Տէր-Պետրոսեանի 1994 Դեկտեմբեր 28-ի ճառէն ետք նոյն կուսակցութիւնը դատապարտուեցաւ, իր կազմին մէջ «օտարերկրացի» տարրեր ունենալուն համար: ՀՅԴ-ի գործունէութիւնը կասեցնելու համար Հայաստանի Արդարադատութեան նախարարութեան դիմումը Գերագոյն Դատարանին, կը մէջբերէր «Օտարերկրեայ քաղաքացիների մասին Հայաստանի Հանրապետութեան օրէնք»ին 25-րդ յոդուածին Ա. կէտը ուր կ'ըսուէր. «Օտարերկրեայ բաղաբացին Հայաստանի Հանրապետութեան տարածքում կարող է զբաղուել ձեռնարկատիրական գործունէութեամբ, եթէ դա նախատեսուած է Հայաստանի Հանրապետութեան միջազգային պայմանագրերով»:

Ցետոյ, Դատարանի որոչումը կը մէջբերէր Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան 8-րդ յոդուածին 2-րդ կէտը որ կ'ըսէր. «Հայաստանի Հանրապետութեան միջազգային պայմանագրերը, որոնց մասնակից է Հայաստանի Հանրապետութիւնը, ունեն գերակայութիւն ներպետական իրաւական ակտերի նկատմամբ, եթէ դրանց հետ չեն հակասում Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը»:

Ցետոյ, Դատարանի որոչումը կը մէջբերէր Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան 8-րդ յոդուածին 2-րդ կէտը որ կ'ըսէր. «Հայաստանի Հանրապետութեան միջազգային պայմանագրերը, որոնց մասնակից է Հայաստանի Հանրապետութիւնը, ունեն գերակայութիւն ներպետական իրաւական ակտերի նկատմամբ, եթէ դրանց հետ չեն հակասում Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը»:

Ցետոյ, Դատարանի որոչումը կը մէջբերէր Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութեան 8-րդ յոդուածին 2-րդ կէտը որ կ'ըսէր. «Հայաստանի Հանրապետութեան միջազգային պայմանագրերը, որոնց մասնակից է Հայաստանի Հանրապետութիւնը, ունեն գերակայութիւն ներպետական իրաւական ակտերի նկատմամբ, եթէ դրանց հետ չեն հակասում Հայաստանի Հանրապետութեան Սահմանադրութիւնը»:

---

(1) - Թէ հանդիպումին մասնակցողները ո՞ր չափով ներկայացուցչական արժէք ունէին, հարց մըն է, որ արժանի է քննութեան, մանաւանդ երբ հանրային կարծիքին մաս կազմող ամբողջ կուսակցութիւն մը բացակայ էր նիստէն: Հակադիր եակատէն շահեկան էր ներկայութիւնը Կ. Դալլաֆեանի, որուն ելոյթը թերեւս ամէնէն շահեկան երեւոյթներէն մէկն էր այդ օրուան: Պէտք է յուսալ որ Դալլաֆեան գրի կ'առնէ Սովետական Հայաստանի յարաբերութիւններուն պատմութիւնը Սփիւռքին հետ, այսինքն՝ յարաբերութիւններու բաղաբականութեան պատմութիւնը:

(2) - Այդ կառոյցներուն կը մնայ դառնալ անշրջանցելի, ըսել կ'ուզեմ անհրաժեշտ:

(3) - ՀՀ-ի հպատակ չեմ եւ չեմ կրնար նոյնը թելադրել Պետութեան ու սոր պաշտօնակատարներուն, այսինքն՝ որ դադրին զբաղելէ իրենց սահմանութներէն դուրս գտնուող Սփիւռքով, համարժէք՝ պառակտումի իսկական բաղաբականութեան մը:

(4) - «Երազը», Արեւմուտք, 1946, Նոյեմբեր 17:

ԷՏԱՏԻՍՏԱԿԱՆ ՄՕՏԵՑՈՂՈՒՄ

«Հայաստան - Սփիւռք» նիւթին շուրջ խօսելու հրաւէրը պիս դրաւ անլուծելի երկընտրանքի մը, աւելի ճիշդ ըլլար թերեւս ըսել՝ մոլորանքի մը առջին: Պիտի փորձեմ քանի մը բառով՝ այդ երկընտրանքն ու մոլորանքը բացատրել: Նիւթին մէջ մտնելու լաւագոյն ձեւն է հաւանաբար: Այդ ընելով սակայն՝ անխուսափելի է, որ խօսքիս տամ անձնական բնոյթ, նիւթը չեղեմ դէպի անձնական չեշտաւորում, մեկնաբանութիւն:

1

Երեկոյեան բնաբանը (Où en sommes-nous?) կրնար չատ մը իմաստներով հասկըցուիլ: Վստահ չեմ, որ հարցումը այդ ձեւով դրուած էր երկդիմութիւն մը ապահովելու համար, բայց այդ էր ըստացուածը: «Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ յարաբերութիւնները ի՞նչ վիճակի մէջ են այսօր, ո՞ւր հասած ենք»: Եթէ այդ էր հարցումը եւ եթէ այդ հարցումին պէտք է տրուէր քաղաքական հանդամանք, յստակ է, որ մեզմէ (դո՛նէ՝ ինձմէ՛) չատ աւելի իրազեկ անձեր պէտք է հրաւիրուէին խօսելու: Բայց այդ հարցումը չէ՞ր պարունակեր արդեօք իր մէջ չատ աւելի խոր խաւ մը, որ պիտի արտայայտուէր սապէս. ո՞ւր հասած ենք այսօր Երկրի եւ Աքսորի միջեւ բաժանեալ մեր անկայուն կայքը հասկնալու փորձին մէջ: Փորձը կ'ենթադրէ փորձառութիւն մը, խօսականացած, խօսք դարձած փորձառութիւն մը: Եւ այն ատեն՝ հարցումին դէմ կ'ուրուագծուի սփիւռքեան ինքնորոնումին պատասխանը, փայլակնային, միաժամանակ՝ երկարաձիգ ու խտացուած, երբուն պատասխանը, այն մէկը որ արձանագրուեցաւ հեռակայութենէն, արդիւնքին, էական աքսորէն հնչող խօսքին մէջ, օրինակ՝ Աբրահամ Ալիքեանի մը բանաստեղծութեան մէջ: Ասոր առիթով է, որ կը դրէի երկու տարի առաջ՝ «Ո՞վ պիտի դիտնար որ աքսորուած ենք Երկրէն, եթէ բանաստեղծութիւնը չհրկէր Երկրին վրայ...»: Ո՞վ պիտի դիտնար թէ ի՛նչ է Երկիրը եթէ չըլլար Արթուններուն հսկումը, «իմ հսկումը տրոփուն, ինչպէս անփեղկ մի հիւղակ», եթէ չըլլար արդասեան նաւորդներուն աննինջ երազը, եթէ չըլլար Մովսէսներուն (ի հարկէ՝ Երբայեցի Մովսէսներուն) սպասումը Աւետեաց Երկրի սեմին: Երկիրը միշտ անդին է: Մեր նայուածքէն, մեր հասողութենէն, մեր սպասումէն անդին: Իր անդենութիւնն է որ մեզ կը մղէ հասկընալու փորձին: Եւ ուրեմն, հարցընելու, թէ ո՛ւր հասած ենք այդ փորձին մէջ: Ու եթէ «հասնիլ» մը կայ, կա՛յ նաեւ ճանապարհ մը, պատմութիւն մը, մեր «հասողութեան» պատմութիւնը, որ կը պատմէ ի միջի այլոց խուճապները, խարութիւնները, սայթաքումները, եւ ինչո՞ւ չէ՝ անհասկացողութիւնը, անհասողութիւնը: Այդ իմաստով է, որ Աբրահամ Ալիքեան կը դրէր. «Հոգիի պատմութիւն է որ պէտք է ա՛լ մեղի»: Խօսք մը որուն տարողութիւնը, կարեւորութիւնը չդիտցանք չափել մինչեւ այսօր (1):

Ուշացած ենք թերեւս: Բայց ինչպէ՞ս չուշանայինք, երբ Երկրին էութիւնը փակ էր ի սկզբանէ, եւ հասողութեան ճամբաները՝ անկոխ: Ուրեմն՝ քայլ մը առաջ դայո՞ծ ենք հասկնալու մեր փորձին մէջ: Այդ ոլորտներէն լուրերու կարօտ ենք: Ո՞ւր հասաք, էութեան ճամբորդներ Աքսորի ճանապարհներուն վրայ: Չենք լսեր ձեր ձայնը: Չենք լսեր մինչեւ իսկ՝ անոր արձագանգները: Կը սպասենք ձեր վերադարձին, մոլորուած: Արդեօք վերադարձա՞ք արդէն իսկ եւ մենք մնացինք անտեղեա՞կ: Վերադարձա՞ք լեզուին մէջ, մտածող, բանաստեղծող լեզուին մէջ, մինչդեռ մենք կ'երկրպագէինք կաւէ արձաններ, հողէ երկիրներ, կիսակատար ինքնութեան մը կռուանները: Էութեան եւ Աքսորի այդ ճանապարհներուն մասին չէ՞ որ կը խօսէր Կոստան Զարեան, ասկէ վաթսուն տարի առաջ Իքերեանի բերնով. «Երբեմն պատմութիւնը պարտադրում է ժողովրդներին գաղթել երկրագունդի մի մասից միւս մասը, վազել արեւի եռեւից, կրկնել նրա ժեստը, չրջել: Ինձ թըւում է որ կան նաեւ վայրկեաններ, երբ կեանքի գերագոյն պահանջը թելադրում է այդ մեծ գաղթը իրագործել մեր իսկ մէջ, մեր ներքին արեւին հետեւելով, մեր կեանքի գաղտնի չրջանը բոլորելու համար: Որոշ ժողովուրդների համար այդ վայրկեանը եկել է եւ նրանք սպասում են իսկական յեղափոխականներին, նրանց՝ որոնք կարելիութիւնը եւ պատրաստութիւնը ունին անցնելու վախի չրջանը, ոչ-էութիւնից էութիւն...»: Այս տողերուն ամբողջ չրջարկը բացատրած եմ Կայք տարեգրքին առաջին համարին մէջ (2): Կարեւորը հոս այն է, թէ տարագրութեան իմաստաւորումն է Զարեանին փորձածը, էութենական ճանապարհորդութեան մէկ արձագանգը: Մէջբերուած տողերը տարագրութեան մէջ չրջադարձ մը կ'աւետեն, որ վերադարձ մը չէ՛: Այդ արձագանգով, այդ աւետումով՝ Զարեան «Հայրենիք»ի եւ «Սփիւռք»ի, Երկրի եւ Աքսորի մեր ըմբռնումները կը պնդէ առնուազն՝ նոր մակարդակի մը վրայ: Իր «յեղափոխական» կոչածները նախ եւ առաջ՝ Երկիրն ու Աքսորը մտածող ու բանաստեղծող չարժումին մասնակիցներն են:

Երկիրը «բանաստեղծել» չի նշանակեր բնականաբար՝ զայն բանաստեղծականացընել, հայրենասիրական ճոռոմաբանութեան կամ զգացական զեղումներու առարկայ դարձնել: Կը նշանակէ հաւանաբար ու առաջին հերթին՝ Երկրին անդենութիւնը ընդունիլ, անկայուն կայքը հասկնալու փորձին նուիրուիլ, ոչ-էութենէն դէպի էութիւն տանող վախի չրջանը կարել անցնիլ, վերջապէս՝ ձերբազատիլ արտաքին լուծումներէն, տափակցուած պատմութեան մը կեղծ դասերէն, քաղաքական հաստոցներէն, ազգային ինքնութիւն մը հաստատելու կամ սահմանելու տհաս փորձերէն: «Ո՞ւր հասած ենք»ը կը թարգմանեմ ու կը մեկնաբանեմ ուրեմն սապէս. որքա՞ն կրցանք յառաջանալ Երկիրը բանաստեղծելու աշխատանքին մէջ, այդ աշխատանքը ընկալելու ստիպողութեան մէջ: Որքա՞ն լսեցինք ու կարդացինք «յեղափոխական»ները, Արթուններ, հոս ակնարկուած Ալիքեանի եւ Զարեանի փայլատակող անուններով, այն «յեղափոխական»ները որոնց նպատակը անկասկած՝ ազգային չարժում ստեղծել, ազգային արժէքներ պաշտպանել չէ՞ր: Որոնք անկասկած՝ «բանաստեղծուած» Երկիրը հողմամասի մը հետ չէին չփոթեր, պետականացած կամ ո՛չ: Որոնց համար անկասկած՝ քաղաքական ազատութենէն անդին եւ նոյնիսկ անկէ ամբողջովին անկախ՝ Երկրի՛ն ազատագրումը էական էր, այսինքն անոր «բանաստեղծում»ը, որովհետեւ ա՛յն էր միայն որ մեր էութիւնը, մեր էութենական հեռակայութիւնը պիտի ազատագրէր: Ա՛յն է որ Երկիրը պիտի հաստատէր: Պիտի հաստատէր զայն իր անդենութեամբ:

Գիտե՛մ: «Ո՞ւր հասած ենք» բնաբանին տուած մեկնաբանութիւնս յորդոր մըն է միեւնոյն ժամանակ: Բայց այդ յորդորը թելադրուած է բնաբանէն իսկ: Հարցում մը դնողներուն համար՝ հարկ էր հաւանաբար այսօրուան կացութիւնը հասկնալ, որոշելու համար վաղուան գործունէութիւնը: «Կացութիւն»ը ներքին աչխարհագրութեան մը կը վերաբերի, հարցաքննողներուն անհատական պատմութեան հետ կապ ունեցող: Ներքին աչխարհագրութիւն, անհատական պատմութիւն, որոնց բեւեռները հայաստանեան կոնկրետ ափունքները չէին բնականաբար, ո՛չ ալ սփիւռքեան կոնկրետ, մանրաբարոյ կղզիացումները, այլ... չատ աւելի թանձրացեալ, չատ աւելի ծանրակչիռ բան մը, որուն անունը չունէին անոնք, բան մը զոր պիտի ուզէի կոչել իրենց հաչուոյն՝ հոդեկա՛ն նախընտրութիւններ, ներաչխարհային թերակղզիներ, Օրէնքին եւ ձակատագրին միջեւ հին խաղին մնացորդները:

2

Ո՞ւր ենք այսօր մենք, Սփիւռքի բնակիչներս, որքա՞ն տակաւին կրնանք Սփիւռքի բնակիչ որակուիլ: Որքա՞ն կը բաժնենք մենք մեր ճակատագիրը: Որքա՞ն կը տիրապետենք «ըլլալ»ու եւ «բնակիլ»ու, Երկրի եւ Աքսորի տրամախոհութեան նրբութիւններուն: Որեւէ պատասխան պատասխանատուութիւն մը կ'ենթադրէ: Ճակատագրի մը հանդէպ, որ մերը եղած է, մեր հայրերունը: Դիրքի մը հանդէպ, որ չկա՛յ առանց դիրքորոշման: Օրէնքին կործանումին հանդէպ, որուն խորութիւնը նո՛ր սկսած ենք չափել: Մէկ բառով՝ Պատմութեան հանդէպ: Կը դիտադրեմ բառը: Աննախընթաց ձեւեր առաւ քանիերորդ դարու մեր Պատմութիւնը, եւ մնացինք ճղճիմ ու ընթացիկ պատասխաններով, չդիտցանք չափուիլ այդ Աննախընթացին հետ:

Պարզ ձեւով ըսուած. իմաստ մը պէտք է տայինք, այնպէս չէ՞, էական իմաստ մը, այս անվերադարձ բնակութեան, այս յետ-աղէտեան տարածքին, ուր կը տարածուինք, զոր անկարող ենք սակայն տարազելու: Պէտք է կայք հաստատէինք, անոր ոլորտները խուզարկէինք, ապրեցուով, մտածելով ու դրելով: Պէտք է խօսքի մը պահակները դառնայինք, մեզմէ առաջ եկողներուն պատմական խօսքին, բանաստեղծումին պահակները: Պէտք է դրէինք ինչ որ արդէն իսկ դրուած էր իրեւ ճակատագիր: Պէտք է ընդունէինք ինչ որ մեր նախորդները ուղղած եւ ուղղութեան պետականութեան Հայաստանի անկախութիւնը չորս տարեկան է, 1988-էն եօթը տարի անցած է: Հայութեան պետականութեան տէր հատուածին մօտեցումները, տարաձայնութիւնները պատճառ են որոշ դառնութիւններու, յուսախաբութիւններու: Ցեղապայ բնականոն ընթացքի մը համար Սփիւռքը պարտաւոր է դանելու անոնց դրական արժեւորումի ճամբան:

Ատոր համար ամէնէն կարեւորը պիտի ըլլայ մէկդի ձգել կանխակալ կարծիքներ, կարենալ անջատել բաղձանքները, կարօտներն ու իրականութիւնը: Ճիշդ է որ 70 տարուան բնականոն յարաբերութիւններու բացակայութիւնը դըժխուար հեղինակն է ստեղծուած կացութեան: Խորքին մէջ, դժուար է ըսել որ Հայութեան երկու հատուածները, քանին լուն առումով, կը ճանչնային ու կը ճանչնան իրար: Սփիւռքը համոզուած էր որ երրորդին ներկայութիւնն ու ազդեցութիւնը վերնալուն պէս Հայաստան պիտի փութար վերագտնելու այն արժէքները որոնցմէ զրկուած էր. դիր, դրականութիւն, պատմութիւն, մշակոյթ, եւլն.: Այդպէս չեղաւ: Նիւթականէն անդին դրեթէ ոչ մէկ հետաքրքրութիւն արթընցաւ Սփիւռքին, անոր անցեալին, ներկային, ունեցածին, չունեցածին մասին: Աւելին. Հայաստան ամենայն հանդըստութեամբ կը չարունակէ գործածել իրեն պարտադրուած «ուղղագրութիւն»ը երբ 70 տարուան սխալը ուղղելու համար ոչ մէկ արդելք մնացած է:

Դժուար չէ ենթադրել որ սպասածը չըզսածի զգացումը ունի Հայաստանցին ալ, որ կը կարծէր մինչեւ իսկ թէ Սփիւռքը տէր է քանի մը տասնեակնոց բանակի, տնտեսական ամենակարող հզօրութեան ու քաղաքական լծակներու: Այդ նախատին ապրած յուսախաբութեան արտայայտութիւնն էին հաւանաբար պաշտօնական անձնաւորութիւններու խօսքերը թէ Սփիւռքը ոչ մէկ արժէք կը ներկայացնէր, եւլն.:

Այս բոլորին քով, ներկայի հարցադրումը կը ծագի այն երեւոյթէն որ երկու հատուածներն ալ պատրանաթափութեան առաջին չրջանէ մը ետք, կը չարունակեն փոխադարձ իսկական ճանաչումի հարկը չզգալ:

Սփիւռքեան լայն չրջանակներ առանց նոյնիսկ անդրադառնալու ապրուած իրականութեան, կը չարունակեն չարժիլ ըզգացականին ուղղութեամբ, ամէն բան ամփոփելով օժանդակութեան արարքին մէջ: Այս չրջանակներու դեկավար տարրերն են որոնք ընդհանրապէս կը վարեն նաեւ փոխյարաբերութիւններու լարերը: Անոնք չաճախ տիրացած ըլլալով Հայաստանէն ընծայուած դիրքերու, աթոռներու, ամենայն պատրաստակամութեամբ կ'անտեսեն վերը նչուածներուն նման հարցեր, բաւական անդիջող ընդդիմութիւն մըն ալ ցոյց տալով զանոնք արծարծողներու: Աւելորդ է ըսել որ ասոնց տիրացած դիրքերը, աթոռները, պատիւները քիչ բացառութեամբ, վարձատրութիւնն են երեւանի ցոյց տրուած անայլայլ փարումին: Կացութիւնը արդէն, չորս տարուան մէջ, սկսած է յիշեցնել եօթը տանամեակի անցեալը:

Այս մտանհանգումներուն հետ, հարցադրումը կ'առընչուի նաեւ նեղ նախընտրութեամբ մը զոհանալու երեւանեան պատճառներուն: Օրէ օր, Սփիւռքին հետ աւելի յստակութեամբ յայտնուած տարբերութիւննե՞րն են որ կը վըդովեն Հայութեան պետականութեան տէր հատուածին ղեկավարները որոնք ամէն առիթով - նաեւ անառիթ- կը չեչտեն իրենց այդ «ըստացուածքը»: Սփիւռքը իր անպարագրկելի ցրուումով անհանդստութի՞ւն կը պատճառէ վրիպելով ամէն հակակչիռէ: Առանց սահմաններ ու օրինավիճակներ նըկատի առնելու, -Հայաստանի քաղաքացի կամ ոչ - բոլոր Հայերուն ներդրաւումը Հայաստանի մը մէջ, անըրաղամալի միջամտութիւններու դէմ յանդիմա՞ն կրնայ ձգել պետութեան պատասխանատուները: Եւ արդեօ՞ք աւելի խոհեմ կը նկատուի այդ ներդրումէն խուսափելու եւ «դուրս»ը դանուողը միշտ դուրսը ձգելու ձեւը: Հարցումներ որոնց չարքը կարելի է դիւրաւ երկարել եւ որոնց պատասխանները պիտի յստակացնեն ամէն անորոշութիւն ու կասկած որոնցմով ներկայիս յարաբերութիւնները կը հեռանան փափաքելի կայքէն: Նաեւ հարցումներ որոնք Սփիւռքի Հայուն համար նախ ինքնահարցադրում, ապա խորհրդածութիւն ու վիճարկումներ հարկաւոր կ'ընեն. ապիկա՝ նախ չեչտելու համար երէկուան ու այսօրուան պարզապէս «Հայ»ու իր ինքնութիւնը որուն հետ ոչ մէկ առընչութիւն կրնան ունենալ «վտարանդի»ն, «այսինչ Հանրապետութեան քաղաքացի»ն, կամ «օտարերկրացի»ն: Ապա ճշդելու համար թէ ի՛նչ ընկալում պիտի ունենայ երկրէն որ կը կոչուի Հայաստան. հայրենի՞ք պիտի կոչէ զայն, երկրո՞րդ հայրենիք, կամ Արեւելահայաստան, թէ օրինակ՝ «երկիր արտասփիւռքեան» որ իր չափազանցութեամբ կրնայ փոխադարձել «օտարերկրացի»ին:

Ինչ որ ալ ըլլայ իւրաքանչիւրիս եղրակացութիւնն ու համոզումը, Սփիւռքը անվիճելիօրէն կը դանուի հանդրուանի մը վրայ ուր կը նմանի մայր թռչունին կողմէ բոյնէն դուրս մղուած ձագին որ չիյնալու համար թռչելէ ուրիչ ճար չունի: Ձյիչե՛լ Ն. Սարաֆեանը որ մեր ոտքերուն տակէն հողին սահքը լողալ սորվելու լաւագոյն առիթ կը նկատէ: Ստեղծուած կացութեան բարիքը պիտի ըլլայ համատարած երանութեան վիճակին մէջ -եթէ յաջողի- ցնցում մը պատճառել Սփիւռքին: Ցնցում որ մղէ անդրադառնալու կարգ մը իրականութիւններու որոնք տասնամեակներով վայրիվայրածներէն բաւական տարբեր կաղապարներու մէջ յայտնուեցան: Այդ փրկարար անդրադարձին միայն կրնան յաջորդել հարցադրումները եւ լուծում գտնելու ջանքերը: Հոդ, արդէն, աւելի բնականոն ըլլալ պիտի սկսին Հայաստան - Սփիւռք յարաբերութիւնները. այն ատեն միայն Հայաստանի եւ նաեւ ինքն իրեն համար Սփիւռքը պիտի դադրի դրեթէ միայն դրսեան ու անդէմ դոյութիւն ըլլալէ: Ու այս հոլովոյթին մէջ մեծագոյն դերը կը վիճակի մտաւորականութեան. այն մտաւորականութեան որ «օտարերկրացի» անուանումին մէջ Հայաստանի իշխանութիւնը պախարակելու հերթական պատրուակէն, կամ ամէն հրամցուածի լուռ ընկալուի կեցուածքէն առաջ կը տեսնէ իր ազգային ինքնութեան, անցեալին, ներկային ուղղուած անտեսում մը:

Այսօր, Երեւանի կողմէ ընդհանրապէս անդէմ զրպան նկատուող զանգուածը ունի այդ պատկերը փոխելու պատմական ու մշակութային, մտաւոր ու «թէքնիք» կարողականութիւնը: Կը բաւէ որ ցնցում մը արձանագրուի:

Ա. ԹՈՓՈՉԵԱՆ

Գրեց՝

ՄԱՐԿ. ՆՇԱՆԵԱՆ

●►

ղարկած էին մեզի, եւ ուրեմն՝ բանալինք այն խորհրդաւոր տարածքը, ուր իրենց ուղարկումը ու մեր ընկալումը կարենային համապատասխանել իրարու: Մեզի՛ ուղղուած էր իրենց խօսքը: Խօսք տուինք մեր կարդին, առանց դիտնալու թէ ինչ բանի՛ յանձնառու կ'ըլլայինք: Ոմանք անչարժութիւն համարեցան այդ հաւատարմութիւնը:

Երբե՛ք չեմ ունեցած յայտնութիւններ, կորսուած, յետամղուած ինքնութեան մը վերյայտնումներ: Եղած եմ միշտ հօրս զաւակը: Իմ օտարութեամբս՝ հաւատարիմ իրեն: Ցեղապային՝ ունեցած եմ ուրիշ «հայր»եր: Մեր պարտականութիւնն էր պայմանները ստեղծել, իմացական պայմանները, որպէսզի իրենց ուղածը բանաձեւուի, բանաստեղծուի: Ժառանգութեան հարց մըն էր: Կը հաւատամ նոյնիսկ՝ որ Սփիւռքի խորագոյն հարցն է այս մէկը. ինչպէ՞ս ժառանգել մեր հայրերէն, որ թարգմանի՝ ինչպէ՞ս ունենալ հայրեր: Շփոթութիւն թող չստեղծուի: Խօսքս հայկական ինքնութիւն մը, հայկական արժէքները ժառանգելու մասին չէ: Հայկականութիւնը խնդրոյ առարկայ չէ՛ հոս: Խօսքս միայն ու պարզապէս՝ հայրեր ունենալու մասին է: Աւանդութիւնը (հայրեր ստեղծելը) որդիներո՛ւն գործն է, ո՛չ թէ հայրերունը: Այդ կապակցութիւնը դրուած է օրինակ Որբունիին կողմէ, իր կենդանութեան տպուած վերջին վէպին մէջ, 1974-ի «Սովորական Օր Մը»ին մէջ, որուն նուիրեցի «Աղէտ ու Գրականութիւն» նիւթին չուրջ դեգերող վարիզեան սեմինարիս վերջին նիստերը, վերջին ամիսները: Խորքին մէջ՝ քանի տարիէ ի վեր՝ այդ նոյն վէպին պարզաբանումին լծուած եմ կարծէք: Վէպին մէջ՝ որդի մը կը փորձէ մեռած հայրը փրկել զինք կործանող աւերէն, աղէտէն: Աւերը անբերբաղդելի է: Կործանումը՝ անվերադարձ:

Ինչպէս Երկրին եւ Աքսորին, մեզմէ սպասուածն էր Աղէտի՛ն բանաստեղծումը: Որդիներ ըլլալու մեր ձեւն էր: Երկրի, Աքսորի, Աղէտի բանաստեղծման ուժեղագոյն օրինակներէն մէկը այսօր՝ կարելի է կարդալ Գր. Պըլտեանի «Կրակէ շապիկը» (3) գործէն ներս: Այդ դիրքը կարդացուեցաւ հաւանաբար՝ Հայաստանի մէջ, թէեւ չգրախօսուեցաւ ան: Հաղուագիւտ պարագաներու մէկն՝ փասը տրուեցաւ, որ «բանաստեղծել»ու այդ իմաստն ու այդ եղանակը ձեւով մը՝ արձագանգ կը գտնէին, գտնէ քննելու չափ հոն արձանագրուած հրամայականը: Հոս անգամ մը եւս՝ յստակ է որ «բանաստեղծել»ը աւելի արմատական գործողութիւն մըն է, քան թէ ի միջի այլոց՝ բանաստեղծութիւն դրելը, գրականութիւն ըսուածը: Կու տայ ասոնց հիմքը, արդարացումը, զաղտնի թափը, ընդյատակեայ իմաստաւորումը: Կը խօսի մեր ճակատագիրէն: Հետեւաբար՝ հոն խնդրոյ առարկայ է մեր ապագան, ըլլալո՛ւս (այսինքն՝ մենք զմեզ մտածելու) մեր կարողութիւնը: Ասկէ մեկնելով՝ նոյնքան յստակ է, որ «Հայաստան» - «Սփիւռք» վէճերը փուճ են ու անչահեկան, այնքան առեն որ նկատի չունին բանաստեղծումի այս մակարդակը: Փուճ են ու անչահեկան մանաւանդ քաղաքական բնոյթի աքլորամարտութիւնները, որոնց թաթախին մէջ «մտաւորական»ներն ալ կը հրաւիրուին մերթ ընդ մերթ մտնելու:

3

Այս բոլորը ըսելէն եաքը, երեսուն տարուան վրայ երկարող մտային աշխատանք մը (որ իմ սերունդիս աշխատանքը եղաւ) այսպէս ամփոփելէ եաքը, կը տեսնեմ սակայն, որ հարցը կը մնայ ամբողջ: Մեկնաբանեցի «Ո՞ւր հասած ենք» բնաբանը, մեկնաբանութիւնս վերածեցի յորդորի, բանաստեղծումի փորձը նկարագրեցի ու արժեւորեցի, բայց չպատասխանեցի բնաբանին մէջ զետեղուած հարցումին:

1995-ին Երեւանի մէջ լոյս տեսաւ Ինքնութիւն վերնագիրը կրող հատոր մը, իրրեւ «Հումանիտար հետազօտութիւններու հայկական կենտրոն»ի պարբերական հրատարակութիւն: Ընթերցողը պարտի աչքէ անցընել այդ հատորը, տեսնելու համար թէ «ո՛ւր հասած ենք» հասկնալու մեր փորձին մէջ: Հատորը բացորոշ կերպով ցոյց կու տայ հակասական կացութիւնը որուն մէջ կը գտնուին Հայաստանի կարդ մը մտաւորականներ: Հատորը կազմուած է «ազգային ինքնութեան» հարցը արծարծելու համար, ինչ որ թերեւս հասկնալի է եթէ նկատի առնուի իմացական եւ քաղաքական կացութիւնը այդ հողամասին վրայ: Միեւնոյն ատեն՝ իր մէջ կ'ընդունի անձեր, որոնց աչքին՝ ազգայնականութիւնը հեռու է վերջին խօսքը ըլլալէ, որոնք զգայարանք մը ունին լսելու եւ ընկալելու համար «բանաստեղծում»ի աշխատանքին թելադրանքը (4): Այդ ընկալումի նշոյլներուն հակառակ՝ ընթերցողը պիտի տեսնէ, որ մեր այսօրը մտածելու համար՝ միակ տրամադրելի տեորագրութիւնը հոն՝ է՛ ու կը մնայ «ազգային ինքնութիւն»ը: Ասոր պատմական չափանիշն ալ բնականաբար՝ պետութենական (հայաստանեան բառով՝ «էտատիստական») մօտեցումն է: Թերեւս նկատառման արժանի չըլլար փիլիսոփայական թեզումով հրամցուած այդ ուսումնասիրութիւններու հաւաքածոն, եթէ չվերաբերէր ուղղակի եւ բացայայտ պարզորոշումով՝ մեր ճակատագրին, եթէ չյաւակնէր մեր «անկայուն կայքը» հասկնալու փորձերուն պատասխան մը բերել, հաստատ ուղղութիւն մը տալ: Դժբախտաբար՝ պատասխան մը եւ ուղղութիւն մը, որոնք նոր չեն բնաւ, աւելին՝ մոլորեցնող են համապարփակ հանդամանք ստանալու իրենց միտումով:

Ա.հաւասիկ ինչ կը ղրէ այդ մասին հատորին ճարտարապետը, Աշոտ Ոսկանեան. «Ազգային ինքնութեան այդ անդրադարձը, ինտելեկտուալ մտանգումն էլ հէնց հայ մտաւորականի կոչումն է այսօր» (էջ 18): «Մտանգում» բառին վրայ կառչած չմնա՛նք հոս: Բացատրուած է քիչ վերը դերմաներէն եզրերով՝ durchdenken, zuendedenken: Հայերէն թարգմանուած՝ «մտքի առարկան մինչեւ վերջ սպառելու [...] գործողութիւնը»: Կարեւորը Ի. դարու (հայկական Ի. դարու) ամբողջ իմացական արտադրանքը «ազգային» մըտածողութեան պիտակին տակ ամփոփելու առնուազն զարմանալի փորձն է: Նոյն հեղինակը կ'ըսէ, թէ դարու սկիզբին՝ «ազգային ինքնագիտակցութեան առանդական՝ "ռոմանտիկ" տարբերակը ըսպառել է իր ներուժը» (էջ 19), ինչ որ կը նշանակէ, թէ ազգային ինքնագիտակցութիւնը, իրրեւ այդ, պէտք ունէր և պէտք ունի այսօր, նոր «ներուժ»ի, որուն անհրաժեշտութեան «գիտակցել» են զանազան մտաւորականներ եւ գրողներ (որոնց կարգին՝ Սարաֆեան, ուրկէ ո՛ւր), առանց որ այդ գիտակցութիւնը վերածուի երբեւէ՝ «հասարակական - քաղաքական չարժման»: Հասկնալի է: Ազգային ինքնագիտակցութիւն մը կը կարօտի ներուժի, ու պէտք ունի ուշ կամ կանուխ՝ հասարակական չարժման մը վերածուելու, պետութենական մօտեցումը պահելով իրրեւ հեռանկար, ստանալու համար պատմական վաւերականութեան կնիքը: Մարքսական զպրոցներէն ժառանգուած զգաստութիւնը մը չէ միայն այս մէկը: Արեւմտեան համալսարանականներուն մէջ ալ նոյն զգաստութիւնը կը դասաւանդուի երբեմն պատմութիւնը:

Առաջնորդող յօդուածին հեղինակը կը ճանչնայ «Սփիւռքաբանները», անձեր որոնք փորձեր են իրենց կարգին վերլուծել Հայոց ազգային ինքնութեան «պըրոբլեմատիկա»ն, մեկնելով արեւմտեան ընկերային գիտութիւններու յղացական համակարգէն: Իրենց փնտռտուքը տեղ չէ հասեր, դուրս չզալով «ակադեմական շրջանակներից» (երանի՛...): Բայց ինչո՞ւ դուրս չէ եկած անոնցմէ: Պատասխանը պարզ է. «որովհետեւ չէ կրցած ճեղքել աւանդական մտածելակերպի արզելափակոցները»: Անշուշտ՝ հեղինակը կ'ուզէ ըսել, որ Ազգային կոչուած Շարժումը կրցա՛ծ է ինք այդ արգելափակոցները ճեղքել, անցնելով քաղաքական մակարդակի, ինչ որ բոլոր նախորդ անկատար, կիսամեռ ճիգերուն իրագործումն ու կատարելագործումն էր անկասկած: Ազգային Շարժումն է, որ կրցած է «որպէս նպատակ առաջադրել... պահպանուած տարածքի վրայ իրական պետականութեան ձեւաւորման պրագմատիսական խնդիրը»: Հոս ալ՝ կը հասկցուի, որ չկայ վաւերական մտածողութիւն առանց պրագմատիկայի, ըստ Ի. դարու խորագոյն եւ զերագոյն փիլիսոփայական ներթափանցումներուն: Ձիշդ է, որ այս «էտատիստական մօտեցումը» քիչ մը նեղ կը թուի հեղինակին: Պետութենական լուծումները, թէեւ որակաւոր նոր վիճակ յառաջացուցած են ազգային ինքնութեան հարցին դէմ յանդիման, այսուհանդերձ՝ քիչ մը եւս զարգացուելու պէտք ունին Ի. դարու փիլիսոփայական պրագմատիկան գոհացնելու համար: Բայց ոչի՛նչ, պզտիկ ճիգ մը եւս այդ ուղղութեամբ, եւ պիտի յաջողին, պիտի հասնին երազուած «համադրութեան», պիտի կարենան ամուր հիմերու վրայ դնել «ազգային ինքնութեան» հարցը:

Պետութենական մօտեցումն է այս հաշուով՝ որ անյողդողդ չափանիշը կ'ընձեռէ մեր անկայուն կայքը, մեր ճակատագիրը մտածելու համար: Ազգային ինքնութեան զաղափարաբանութեան չափը եւ կատարելագործումն է ան միաժամանակ: Պէտք չէ՛ կարծել, որ նոր է այդ մօտեցումը: Երէկ այդպէս էր, այսօր ալ նոյնն է: Պէտք չէ կարծել նոյնպէս, որ յատուկ է ան այսօրուան Հայաստանեան մտաւորականութեան: Եօթը տասնամեակէ ի վեր՝ Սփիւռքի մէջ ալ նոյն զաղափարաբանութիւնը, մեր ինքնասահմանումի յետին ըմբռնումներուն մէջ ծուարած, կը կռթնի նոյն մօտեցումին վրայ, կ'արեւելուի նոյն չափանիշին համաձայն: Ինչ որ այսօրուան Հայաստանին համար՝ կրնայ թուիլ բնականոն ընթացք մը, Սփիւռքի մէջ թարգմանուեցաւ եօթը տասնամեակի վրայ երկարած աւազախրումի: Այդ փառաւոր աւազախրումին իրենց մասնակցութիւնը բերին եօթը տասնամեակ պետական անկատար փափաքներ մնուցանած անձնաւորութիւններ ու կազմակերպութիւններ, որոնք ուրեմն արդէն իսկ եօթը տասնամեակէ ի վեր՝ իրենց ճակատագրին դէմ կը դործէին: Իրենց ճակատագիրը պետութենական մօտեցումներէն անդին էր: Իրենք երբե՛ք չէին դիտցած ուրեմն այդ «անդին» վերլուծել, ստանձնել, չէին դիտցած զայն հարցադրել, խորացնել: Չէին հասկցած, որ իրե՛նք կրնային ըլլալ Սփիւռքի ողնասիւնը, հոն ուր Սփիւռքը պէտք ունէր դիտակից սպասարկումներու:

Սա հակիրճ նշումները կը յանգին հետեւեալ ճշդորոշումներուն.

ա) *Մեր պարտականութիւնն է այսօր աւելի քան երբեք՝ պետութենական մօտեցումին ճնշադատութիւնը կատարել ըստ էութեան: Ինչ կը վերաբերի ազգայնական զաղափարաբանութեան, որ կը շարունակէ անօրինել մեր բոլոր արարքները, իր արժանաւոր քննադատութիւնը ստացաւ ան «սփիւռքաբան»ներուն կողմէ սակէ տարիներ առաջ: Հո՛ն էր նոյնիսկ որ կարծեցեալ «Սփիւռքաբան»ները կը միանային, հակառակ իրենց միջեւ գոյացող չատ խոր տարբերութիւններուն: Ըընկալուեցա՞ւ այդ քննադատութիւնը ըստ արժանւոյն: Անկասկած: Ինձի համար սակայն՝ կատարուած գործ է այդ մէկը (5): Սփռուած ենք միայն կրկնելու, վերանորոգելու զայն այսօր: Մոռթաղերծ պէտք է ըլլար այդ զաղափարաբանութիւնը: Պէտք է երեւան բերուէր ան իր զործարկման մանրամասնութիւններով, իր ամենակալ բնոյթով, իր զաղտնի ներկայութեամբ ամէնուրեք, դրականութեան մէջ, Հայոց ինքնասահմանումին մէջ, կեղծ ու անկեղծ «ինքնութեան» փնտռտուքներուն մէջ: Այսօր, նոյն զաղափարաբանութիւնը զործադրման մէջ կը մտնէ հոս եւ հոն, Հայաստան թէ Սփիւռք: Բայց Հայոց աչխարհի այդ ինքնակործան զաղափարաբանութեան քննադատութիւնը արդէն իսկ եղած, վերջացած աչխատանք է:*

Կը մնայ մեզի չատ աւելի կարեւոր ու չատ աւելի դժուար աչխատանք մը՝ «պետութենականութեան» քննադատութիւնը, քանի որ ազգայնական զաղափարաբանութեան մղիչ ուժը անչուշտ՝ պետութենական մօտեցումն է:

բ) *Կանխազգուչացում մը հիմա, որ իսկապէս՝ էական է: Պետութեան մը գոյութիւնը կը պահանջէ մէկ բան. թէ գտնուին անձեր, որոնք դիտնան զայն վարելու եւ կառավարելու ձեւը: Այդ պահանջը իր կարգին՝ կ'ենթադրէ պետութեան եւ պետականութեան մտածում մը: Ազգային Շարժման հիմնադիր անդամներուն սկզբնական չրջանի գրութիւններուն նպատակն էր այսպէս՝ արդի աչխարհի ըմբռնումներուն հետ համընկնող ու քաղաքական ծրագիրներ պարզող պետականութեան մտածում մը բանաձեւել: Թէ կը յաջողի՞ն այդ ընել, տարբեր հարց է, որ կապ չունի «բանաստեղծում»ի եւ «պետութենական մօտեցում»ի սկզբունքներուն անդրադարձող ներկայ նչումներուս բովանդակութեան հետ (6): Պետութենական մօտեցում եւ պետականութեան մտածում էապէս տարբեր բաներ են: Երկրորդը կը զբաղի, եւ պէ՛տք է զբաղի, կոնկրետ պետութեան մը հարցերով: Զուտ քաղաքական հանդամանք կը կրէ: Նոյնիսկ տեսաբանական մնալու պարագային, կը նպատակադրէ պետական կիրառումը: Մինչդեռ առաջինը ինչպէս ըսի՝ համապարփակ միտում ունի: Կ'ուզէ տնօրինել մեր անկայուն կայքը հասկնալու փորձը, մեր դոյութենական իրավիճակը: Կ'ուզէ ուղղութիւն եւ արեւելում տալ մեր պատմութիւնն ու բաժանեալ ճակատագիրը «մտանցել»ու պարտականութեան, մեր հետագայութիւնը հիմնաւորելու (կամ արժեզրկելու) աչխատանքին:*

գ) *Երկիրը իր երկրայնութեամբ պատմական հետագայութիւնը հասատող «խօսք»ը կը հակադրուի բնականաբար պետութենական մօտեցումին ցոյց տուած այդ համապարփակ միտումին, որ կ'ուզէ բացատրել ու զարձուած տեսնել է՛ւ բաժանումը, եւ ցրուումը, է՛ւ Սփիւռքը, է՛ւ հետագայութիւնը, է՛ւ անդենութիւնը, է՛ւ քսաներորդ դարու մեր ճակատագիրը, է՛ւ մեր ամբողջ զրական ու մտածողական արտադրանքը, է՛ւ մենք զմեզ աչխարհէն ներս սահմանելու փորձերը՝ պետութենական (երկրորդ դարաբ միայն՝ ազգային) հանգանակով ու յանդակէտով: «Բանաստեղծում»ին աչխատանքը կարելի չէ վերջացած նկատել հետեւաբար, այնքան առեն որ այդ մօտեցումը արմատապէս չէ քննադատուած: Նախապատրաստական փորձեր եղած են այդ ուղղութեամբ (7): Պէտք է յանդին ամբողջական քննադատութեան մը:*

Ա.հաւասիկ ո՛ւր հասած ենք:

ՄԱՐԿ. ՆԵԱՆԵԱՆ

(1) Ընթերցողը կը յղեմ «երկրայնութիւն» վերնագրուած յօդուածիս, *Միտք եւ Արուեստ*, Հոկտ. 1993, եւ Աբրահամ Ալիճեանի *Ծղրիթը* հատորին (Պէյրութ, 1993), որ պիտի մնայ իրրեւ խաներորդ դարու վերջաւորութեան ամենացայտուն արտադրութիւններէն մէկը հայկական աչխարհէն ներս, Սփիւռք թէ Հայաստան:

(2) Տե՛ս *կայք*, թիւ 1, Փարիզ, 1989, «Կոստան Զարեան եւ Օսվալտ Սփենկլըր» ուսումնասիրութիւնս: Զարեանէն մէջբերումս կու գայ անշուշտ իր «Պանկոռոպը եւ Մամռութի Ոսկորները» անաւարտ վէպէն, *Հայրենիք Ամսագիր*, Օգոստոս, 1932:

(3) Դանիէլ Վարուժանին նուիրուած ուսումնասիրութիւն, Փարիզ, 1987:

(4) Ատենցմէ մէկն է Հրաչիկ Բայադեան: Շատերը, «ազգային ինքնութեան» մասին մտորելու պահուն, կարծէք՝ ըսփիւռքի մը գոյութեան (եւ ուրեմն՝ մեր բաժանեալ ճակատագրին, մեր «անկայուն կայքին») գիտակցութիւնն իսկ չունին: Ո՛ւր մնաց էական հետագայութեան մը գիտակցութիւնը, իրրեւ երկրի անդենութեան պահակն ու ընդունարանը:

(5) Տե՛ս օրինակ What is to be asked վերնագիրը կրող գրէոյկին մէջ (Պոսթըն, 1985, որ կը պարունակէ Զօրեան Հիմնարկին կողմէ կազմակերպուած գիտաժողովի մը ելոյթները) ձիւան Թապիպեանի եւ ժիրայր Լիպարիտեանի ներկայութիւնները: Տե՛ս նաեւ իմ ուսումնասիրութիւնս այդ գրէոյկին մասին, «Ցառաջ», 1986, Հոկ. 22 / Նոյ. 7: վերջապէս՝ Գր. Պըլտեանի ուսումնասիրութիւնը Սարաֆեանի մասին, *Ահեկան*, Պէյրութ, թիւ 2-3, 1969: Այդ գաղափարաբանութեան ամենացայտուն դրսեւորումներէն մէկը եղաւ վերջին տարիներուն՝ «արտերկիր» բառին պարտադիր շրջագայութեան մէջ դրուիլը: Տե՛ս այս մասին Ռաֆֆի Աճեմեանի յօդուածը *Հոլիդոնի* Գրական Ցաւելուածին մէջ (Մոնրէալ, Յուլիս 1995): Գեղեցիկ օրինակ մը «սփիւռքաբանութեան», եթէ «Սփիւռքաբան» ըլլալ կը նչանակէ պարզապէս՝ մենք մեր հանդէպ բիչ մը յարգանք ու գիտակցութիւն ցոյց տալ. բիչ մըն ալ խելք:

(6) Պէտք չէ մոռնալ սակայն, որ այդ յօդուածներուն մէջ բոլոր կարելի ըրթբրանգներով եւ երթեմն առանց ըրթբրանգի՝ կ'ըսուէր ու կը կրկնուէր նաեւ, թէ ազգ մը կը կերտուի «պետականացման» ճամբով: Թերեւս արժէ թուել, յաւելեալ պատկերացում մը տալու համար տիրող մտայնութեան մասին, Հայաստանի այս կամ այն նախարարին անձնական կարծիքները Սփիւռքի կեթթոյացած մտաւորականութեան մասին, որ նաեւչուում պիտի վայելէ վերջապէս Եւրոպայի մէջ, շնորհիւ «իր» Պետութեան: Պետականութիւնը անոր (մեզի) պիտի վերադարձնէ իր (մեր) կորսնցուցած արժանապատուութիւնը: Պետութենական մօտեցումին տիպականացո՛ւմը: Որմէ ետ չմնացին բնականաբար՝ Սփիւռքի լաւագոյն մտաւորականներէն ոմանք:

(7) Հետաքրքրուած ընթերցողը կը յղեմ փրանսերէն լեզուով լոյս տեսած հետեւեալ երկու գրութիւններուս. ա) «Le principe moderne», «Ցառաջ - *Միտք եւ Արուեստ*», Յունիս 1990, բ) «L'Empire du sacrifice», *L'Intranquille*, թիւ 1, փարիզ, 1992:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» — 83, Rue d'Hauteville - 75010 Paris Commission Paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 5
MARDI
5 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթաթերթ առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ԻՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.670 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.670

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՌԱՃԱՓՈՐՁԵՐՈՒ ՀԵՏԱԽՈՒԶՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԱԿԱՆՆԵՐԸ

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԸՐՄԷՆՓՐԷՍ»

ՓՈՒԹՊՈԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՐԻԶ

ՈՃՐԱՓՈՐՁ ՄԸ ԵՒՍ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՀ

ՀԱՅԿ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԳԷՏ

ՓՐՈՖ. ՓԱՕԼՕ ԳՈՒՆԷՈՅԻ

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՌԱՃԱՓՈՐՁԵՐՈՒ ՀԵՏԱԽՈՒԶՈՒԹԵԱՆ ՀԱՐՑԱԿԱՆՆԵՐԸ

Փարիզի ճեպընթացին Մէն - Միշէլ կայարանին ռճրավորձէն եւս ռոպոյով գծուած երեք դիմանկարներ ցրուեցան որպէս կասկածելիներու մօտաւոր ախոյաններ: Այսօր ծանօթ է որ երեքն ալ լուրջ հիմ զուրկ էին: Անոնք պատրաստուած էին Մաղբեպցիներու յատկանշական պիծերը միացնելով, մշուշի քօղի մը ետին պահելու համար հետաքննութեան փուլերը: Նախ պէտք էր ժողովուրդին այն ապահովութիւնը ներշնչել թէ ոստիկանութիւնը իր պարտականութիւնը կը կատարէ. յետոյ պէտք էր ահաբեկիչները մոլորեցնել անոնց կարծել տալով որ ոստիկանները սխալ հետքերու վրայ են, մինչ անոնք ճիշդ ընտրած էին իրենց թիրախը:

Այս զգուշութիւնները անչուշտ չեն կրնար մէկզմի դնել հարցականներ որոնք առանց այլեւայլի կ'առընչուին հարցին: Առաջինը այն է թէ ինչու եթէ ոստիկանութիւնը լրջօրէն կը ծանրանայ իսլամական վտանգի մը վրայ, այնքան յապաղումով նկատի առնուած է ան: Յունիս 22-ին, իսլամական «Ալ Անսար» տեղեկատուն որուն Սթոքհոլմի մէկ պատասխանատուն է Ա. Տէնէճ, ըսած էր թէ Ֆրանսական «Էոպիւս»ին առեւանգումը Ֆրանսայի ուղղուած ազդարարութիւն մըն էր եւ թէ ուրիշներ ալ պիտի հետեւէին: Շաբաթ մը ետք ալ լաւատեղեակ նկատուած Ալժէյի «Թրիպիւն» թերթը կը դրէր թէ ալժերացի 5 ահաբեկիչներու խմբակ մը կար Ֆրանսայի մէջ որոնց նպատակն էր մահափորձեր գործել: Անոնք Ա.Ֆղանիստանի պատերազմի վետերաններ էին, եկած Պոսնիայէն, Զաղրէպի ճամբով: Այս վայրերուն նշումը պէտք է յղէր ալերական պինուորական ապահովութեան 1993-ի մէկ տեղեկագրին, զրկուած Ֆրանսական ոստիկանութեան: Հոն կը խօսուէր իսլամականներու չուէտական կայքի մը ու Պոսնիա - Զաղրէպ - Սթոքհոլմ ցանցի մը գոյութեան մասին:

Հակառակ ասոր, Յուլիս 11-ին չէին Սահրաուիի սպանութիւնն իսկ միտք չբերու չուէտական կայքին վարկածը: Բայց շաբաթ մը ետք «Թրիպիւն»ի նոր յօդուած մը զրեթէ բացայայտօրէն որպէս ոճիրը հրահանգող, մատնանիշ կ'ընէր Տէնէչը: Այսուհանդերձ, միայն Սէն - Միշէլի ոճրափորձէն ետք Ֆրանսական ոստիկանութիւնը սկսաւ հետաքրքրուիլ Շուէտով: Գլխաւոր թիրախը Տէնէչն էր որուն լուսանկարէն պրըթտն ոստիկանը ճանչցած էր ճեպընթացին մէկ պայթումէն քանի մը վայրկեան առաջ պայուսակ մը ձգող անձին դիմագիծը: Այսօր տակաւին հաստատապէս յանգաւոր հռչակուած չէ ան, բայց կը մնան հարցականները թէ չուէտական վարկածը անփութութեա՞մբ մէկդի ձգուած էր, թէ ոստիկանութիւնը այլ տեղ առաջնորդող հետքերու վրայ էր:

Երկրորդ հարցում մը կը ծագի պայթուցիկին պատրաստութենէն, բազադրութենէն: Ոստիկանութիւնը հաստկուցած է թէ Փարիզի պայթուցիկները պատրաստութեամբ կը նմանէին ԺԻԱ-ի գործածածներուն: Մինչդեռ, երեք ռճրափորձերուն գործածուածներէն առաջինը եւ Թ - Ժէ - Վէ-ի դիծին վրայ դտնուածը կը նմանէին ԺԻԱ-ի գործածածներուն: Անոնց ալ հզօրութիւնները չատ տարբեր էին իրարմէ: Այս նախնական տուեալները կը խնդրականացնեն այն վստահութիւնը թէ երեք ռումբերն ալ կը կրէին նոյն ստորագրութիւնը:

Օգոստոս 31-ի «Նուվէլ Օպսէրվաթէօր»ը այս կէտերը ուշադրութեան յանձնելէ ետք, կ'արձագանդէ նաեւ ռճրափորձերու թղթածրարներուն վայելած վերաբերումին: Ոստիկաններ զարմանալի կը նկատեն իրենց վերադասներուն այդ վերաբերումը: Կ'ըսեն թէ զգուշութեան ծայրայեղ մթնոլորտի մը մէջ յառաջ կը տարուի հետաքննութիւնը: Մէկը կ'ըսէ թէ իրենք իրաւունք չունին ուրիշ բաժիններու իրենց պաշտօնակիցներուն տեղեկութիւն փոխանցելու եւ հաւաքուած տեղեկութիւնները միայն ուղղահայեաց, նախարարութեան ուղղութեամբ կը փոխանցուին: Մինչդեռ նման հետախուզութիւններու մէջ գործակցութիւնը էական կը նկատուի, կուտակուած տեղեկութենէն լաւագոյնս օգտուելու համար:

Վերջին կէտ մըն ալ որ ուշադրութիւն գրաւած է հարցին մէջ, չորս թղթածրարներու երեք տարբեր դատաւորներու յանձնուած ըլլալու երեւոյթն է: Ահաբեկչութեան հարցերու ծանօթ դատաւոր Ժ.-Լ. Պրիւկիէրի տրուած է իմամին սպանութեան թղթածրարը: Այս մարզին մէջ նոր մը Ժ.-Ֆ. Ռիւքար որ գործիքական եւ պաշտօնական ահաբեկչութեան մասնագէտ է, կը զբաղի էթուալի պայթումին եւ Թէ - Ժէ - Վէ-ի ռումբին հարցով: Երեւոյթը նորութիւն է անով որ մինչեւ այսօր ահաբեկչութեան մասնագէտ նոյն դատաւորը կը զբաղէր իրարու առընչուած բոլոր թղթածրարներով: Այս պատճառով ալ տարօրինակ կը թուի որ երեք տարբեր դատաւորներ նշանակուած ըլլան չորս թղթածրարներու քննութեան գործին: Թղթածրարներ որոնք ըստ հետախոյզներուն կապ ունին ալժերական իսլամական չարժումին հետ:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու չաքքին, վալանսի հայ մարզականը չախչախէլ յաղթանակ մը տարաւ՝ 4 -- 0, փերփինեանի դէմ, իր դաշտին վրայ:

Այժմ 3-րդ դիրքի վրայ է 17 կէտով: Գլուխն է միշտ Գան (Գալվատոս) 20 կէտով: Վերջինն է՝ Ալէս, մէկ կէտով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՓԱՐԻԶ

ՈՃՐԱՓՈՐՁ ՄԸ ԵՒՍ

4 ԹԵԹԵՒ ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 3, առաւօտեան ժամը 11.10-ին է որ Փարիզի Ռիչըր Լենուար պողոտայի չուկային մէջ ռումբ մը կը պայթէր, անմիջական խուճապ ստեղծելով: Բարեբախտութիւն մը եղած է որ ռումբը ամբողջովին չէ պայթած, ինչ որ չատ ծանր հետեւանքներ պիտի ունենար այդ բազմութեան մէջ եւ միայն չորս կիներ թեթեւօրէն վիրաւորուած են (այրուածքներ): Այս առթիւ կը փաստէ, դժբախտաբար, որ ապահովութեան ամէնէն խիստ միջոցները ոչ մէկ բանի կը ծառայեն, երբ մարդիկ իրենց միտքը դրած են ոճրափորձեր գործել:

Այս անգամ ռումբը զրուած էր կաթսայի մը մէջ, ան ալ դեռեղուած պողպատէ մը սեղանին տակ: Մանակի պայթումն է որ առաջքն առած է ապտակի հետեւանքներու: Թէ - Ժէ - Վէ-ի չպայթած ռումբին պարագան բացառելով, այս 3-րդ ոճրափորձն է (Յուլիս 25, Օգոստոս 17) եւ յստակ կերպով տէր եղող չկայ: Կը կարծուի որ այս մէկը կապ ունի Պրիւսէլ բացուող (Սեպ. 4) դատավարութեան հետ: Հոն կը դատուին 13 իսլամապաշտներ որոնք մեղադրուած են իրենց դօրակցութեան համար Ալժերիոյ ահաբեկչութեան: Գլխաւորներէն մէկը՝ Ահմէտ Զաուի, 34 տարեկան, պատասխանատու մը կը նկատուի Ժէ - Ի - Ա-ի (իսլամական պինեալ խումբ): Իր եւ իր 12 ընկերներուն դէմ եղած ամբաստանութիւններն ալ չատ ծանր չեն կշռեր (գլխաւորաբար չարագործի ընկերակցութեան ստեղծում), բայց, Փարիզի ոճրափորձերը պատճառ են որ այս դատավարութիւնը ուշադրութիւն գրաւէ: 150 լրագրողներ Պրիւսէլ փոթթացած են:

***

Ֆրանսայի մէջ, մասնաւոր միջոցներ ալ ձեռք առնուեցան վերամուտի առթիւ, դպրոցները խիստ հսկողութեան տակ են:

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ ահաբեկչական ադրարքները կը չարունակուին նոյն սաստկութեամբ: Շարաթավերջին (Սեպ. 2/3) երկու կրօնաւորուհիներ զոհ գացին Ալժէյի Պելքուր թաղամասին մէջ. մէկը 65-ամեայ Ֆրանսուհի մըն էր, միւսը՝ Մալթացի, երկուքն ալ անդամ էին Առաքեալներու Մայր Աստուածածին միաբանութեան: Այս սպանութիւններով 10-ի կը բարձրանայ ահաբեկուած կրօնաւորներու թիւը: Սեպ. 3-ին, լրագրող մը եւս սպանուած է: Այս անգամ, զոհը Ֆրանսագիր Լը Մաթէն թերթի մէկ աշխատակիցն է՝ Սայիտ Թաղրութ: Սպանուած լրագրողներու թիւն ալ 39-ի հասած է: Սեպ. 2-ին, Պլիտայի չրջանին մէջ, ականուած բեռնակառքի մը պայթումէն 6 մեռեալ կար եւ 83 վիրաւոր: Ալժերիոյ ապահովութեան ուժերն ալ հաղորդած են որ 32 դինեալ իսլամապաշտներ սպանուած են վերջին հինգ օրերու ընթացքին: Օրանի մօտ ալ Իտալացի մը սպանուած է Սեպ. 2-ին:

Փէրիինի մէջ, Սեպ. 4-ին կը բացուէր կանանց 4-րդ համաշխարհային համագումարը, ՄԱԿ-ի հովանաւորութեան տակ եւ 185 պետութիւններու մասնակցութեամբ: Պիտի տեւէ մինչեւ Սեպ. 15: Այս համագումարին Չինաստանի մէջ տեղի ունենալը բաւական բանավէճի նիւթ եղաւ, չատ էին անոնք որոնք անընդունելի կը գտնէին Փէքինի երթալ եւ բազմիլ Թիանանմէնի հրապարակին կողքին, այնինչ հոն ուր չինական ուժերը անխնայ չարդ մը գործեցին երիտասարդներուն դէմ, հազիւ քանի մը տարի առաջ: Դեռ կան չինացի կիներու վիճակը, Թիպէթի մէջ Չինաստանի գործած հալածանքները: Բայց, աշխարհի մեծերը ուելի տակ են չահեր պաշտպանելու եւ նախարկութիւններ ընելու: Չինաստանի մերժելով Ողիմպիականներու կազմակերպութիւնը, հարկ տեսնուած էր «մխիթարութեան պարգեւ» մը տալ եւ ուրեմն որոշուեցաւ կանանց համագումարը չնորհել: Ըստ ոմանց, պէտք է երթալ եւ խօսիլ, արտայայտուիլ, ձայն բարձրացնել, ըստ ուրիշներու (Էլիզապէթ Պատէնթէր Մոնտի մէջ) պէտք չէ երթալ, երթալը՝ քաջալերել է: Որպէս նախաբան, Օգոստոս 30-ին ժողով մը բացուած էր որ կը հա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՀ

ՀԱՅԿ ՃԱՐՏԱՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍՆԱԳԷՏ

ՓՐՈՖ. ՓԱՕԼՕ ԳՈՒՆԷՈՅԻ

Վենետիկի Հայ մշակոյթի ուսումնասիրման եւ վաւերագրման կեդրոնը կը տեղեկացնէ թէ Օգոստոս 31-ին Հռոմի մէջ մահացած է իտալացի արուեստաբան, ճարտարապետ Փ. Գունէօ, 59 տարեկանին: Անոր չնորհիւ է որ 1966-ին Հռոմի համալսարանին արուեստի, գրականութեան եւ փիլիսոփայութեան բաժնին մէջ հիմնուած է Հայ միջնադարեան ճարտարապետութեան ամպիոն մր. այս ամպիոնին նախաձեռնութեամբ քանիցս դիտական չրջապտոյտներ կազմակերպուած է Արեւմտեան եւ Արեւելեան Հայաստանի մէջ: Փ. Գունէօ այդ ուղեւորութիւններէն մէկուն ընթացքին, 1970-ական թուականներուն, ճարտարապետ Ֆըրատադոզդիի հետ յայտնաբերած էր Վանի չրջանին մէջ Լճկիածնի Զորադիր եկեղեցին որ մեծ ուշադրութիւն գրաւած է միջազգային դիտական չրջանակներու մէջ: Իտալացի ճարտարապետը ղեկավարած է Հռոմի «Հայկ. միջնադարեան ճարտարապետութեան ուսումնասիրման կեդրոն»ը ու մասնակցած է հայ արուեստին նուիրուած միջազգային բազմաթիւ դեսաժողովներու, իր ուսանդը բերելով հայկ. ճարտարապետութեան ուսումնասիրման եւ ծանօթացման գործին:

Ուսումնասիրութեան նիւթ դարձնելով Անիի պատմա-ճարտարապետական արժէքները, Փ. Գունէօ միջազգային առեանններէ բազմիցս ահազանգած է հայկ. այդ մայրաքաղաքին յուչարձաններուն վատթար վիճակը. առանձին ուսումնասիրութեան մը արդիւնքն է «Անիի ճարտարապետական դպրոցը» խորագրուած իր արժէքաւոր գիրքը: Փ. Գունէոյի վերջին սուուր ուսումնասիրութիւնը «Հայկ. ճարտարապետութիւն» երկհատորեակն է (1988) ուր չուրջ 500 հայկ. յուչարձաններու վերաբերեալ հարուստ նիւթ տեղ գտած է:

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

ԵԿԵՂԵՑԱԾԷՆ ՈՒԶԲԵԿԱՀԱՅ ԱՐԹԻՒՐ ՄԱՐՏԻՐՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Օգոստոս 20-ին Ուզբեկստանի երկրորդ քաղաքին՝ Սամարղանդի մէջ (372 հազար բնակիչ) բացումը կատարուեցաւ ամբողջովին վերանորոգուած Ս. Աստուածածին եկեղեցիին: Բացման արարողութեան ներկայ էր Հայաստանէն կրօնական ու աշխարհական մասնակիցներով ստուար պատուիրակութիւն մը:

Եկեղեցին կառուցուած է 1903-ին եւ գործած մինչեւ 1927· այդ թուականէն ետք ծառայած է զանազան նպատակներու եւ անխնամ մնացած: Անոր վերանորոգման ամբողջ հոգը ստանձնած է Արթիւր Մարտիրոսեան որուն այս առթիւ վազգէն Ա· կաթողիկոսին կողմէ կոնդակով մը շնորհուած է "Ազգային բարերար"ի տիտղոս:

Օգտուելով այս վերջինիս Փարիզ գտնուելու պատեհութենէն, իրեն հետ տեսակցութիւն մը ունեցած է Յուլիս 21-ին, մեր աշխատակիցը Հ· Գեղամեան: Տեսակցութիւնը կատարուած է ռուսերէն, կուտանք արեւմտահայերէնով:

***

Հ· - Ո՞վ է Արթիւր Մարտիրոսեան· ո՞ւրկէ եկած է եւ ո՞ր կ'երթայ:

Պ· - Ծնած եմ Սամարղանդ, 1956-ին եւ հոն 32 տարի ապրելէ ետք, այսօր զործի բերումով փոխադրուած եմ Տաշքենդ: Հոն է կառավարութիւնը եւ զործի աշխարհը· ուրեմն պէտք էր հոն դտնուիլ:

Հ· - Ի՞նչ կ'ըսէք ձեր ծնողքին մասին:

Պ· - Հօրս կողմը սուալինեան ճնշումներու շրջանին մեծ թիւով Հայերու հետ աքսորուած են Ուզբեկստան: Իսկ մօրս մեծ պապը Ուզբեկստան փոխադրուած է այն տարիներէն երբ երկիրը կը կոչուէր Թուրքիստան· այսինքն՝ Բուխարայի խանութեան շրջանին իսկ (այդ խանութիւնը դոյութիւն ունեցած է Ժ·Զ· դարէն մինչեւ 1920 ծնթ· Հ· Գ·) եւ աշխատած է խանին պալատին մէջ որպէս դինեպան: Մայրս, ուրեմն ծնած է Ուզբեկստան, հայրս՝ Հայաստան:

Հ· - Ի՞նչ է Ուզբեկստանի հայութեան վիճակը:

Պ· - Համայնավարութեան շրջանին աւելի համախումբ էին· այն ատեն չկային ազգային հարցերու առընչուած հարցերը: Ընդհանուր առմամբ, թէ՛ Ուզբեկստանի, եւ թէ ամբողջ Միջին Ասիոյ մէջ Հայերը լաւ կ'ապրէին: Բայց համայնավարութեան անկումէն ետք կեանքը դժուարացաւ· չատեր եւ ինչպէս նաեւ Հայերը, հեռացան իրարմէ: Ամէն մէկը սկսաւ միայն իր ճակատագրով զբաղիլ: Եբեկոյթները, հանդիպումները որոնք նախապէս յաճախակի էին, դարձան հազուադէպ: Ամէն մարդ պարտաւոր է իրեն, իր ընտանիքին համար պայքարիլ: Շատեր մեկնեցան, բայց քիչ չեն մնացողները: Բոլորը մեկնելու հնարաւորութիւն չունին:

Հ· - Վերջին, 1987-ի մարդահամարին արդիւնքներով Ուզբեկստանի մէջ աւելի քան 50 հազար Հայ կար:

Պ· - Աւելի՛· վերջին տարիներուն մեծ թիւով Հայեր եկած էին Կիրովաբադէն (Աղբեջան), Ղարաբաղէն եւ մեր հաշիւներով, պաշտօնապէս արձանագրուած ու չարձանագրուած Հայերու թիւը 80 հազարի չուրջ է երկրին մէջ:

Հ· - Իսկ Սամարղանդի՞ մէջ:

Պ· - Սամարղանդ կ'ապրին 12 հազար Հայեր: Անոնցմէ մէկն է Սամարղանդի միակ «Խորհրդային Միութեան Հերոս»ը որ կը կոչուի Ցարութիւնով:

Հ· - Ի՞նչպէս որոշեցիք ստանձնել եկեղեցիին վերանորոգումի գործը:

Պ· - Ես երկու հայրենիք ունիմ· Ուզբեկստանը եւ Հայաստանը: Առաջինը այն երկիրն է ուր ծնած եմ, մեծցած, որ ինծի տուած է լաւը, գէշը· Հայաստանը հոգիիս հայրենիքն է:

Այն ժամանակ երբ մարդիկ սկսան մեկնիլ Ուզբեկստանէն, կը տեսնէի թէ որքան դժուար էր կեանքը անոնց համար: Կը մտածէի, ի՞նչպէս ընել իրենց օգնելու համար որպէսզի չմեկնին:

Երբ 1990-ին Էջմիածին զացեր էի իմ աւագ զաւակը մկրտելու, տիկնայ զուգադիպեցաւ եկեղեցականն տօնի մը: Արարողութեան կը նախագահէր Վազգէն Ա· Կաթողիկոսը: Մենք մկրտութենէն ետք մնացինք մինչեւ արարողութեան աւարտը: Գիտէք որ Մայր տաճարէն վեհարան տանող ճամբուն երկայնքին բազմութիւնը չարուած կ'ըլլայ· Կաթողիկոսը կ'անցնի օրհնելով ժողովուրդը:

Այդ բազմութեան մէջ հայրապետական ալը իմ դլխուս վրայ հանդչեցաւ եւ դիս օրհնեց: Այդ պահէն զգացի որ բան մը պէտք է ընեմ ժողովուրդիս համար: Նոյնիսկ խօսքով չեմ կրնար արտայայտել այդ զարմանալի զգացումը: Մինչեւ այդ պահը եկեղեցիին մասին մտածած իսկ չէի:

Հ· - Ե՞րբ մտածեցիք այդ մասին:

Պ· - Այդ դէպքէն քանի մը օր ետք պէտք եղաւ ուրիշ զործի մը բերումով պրպտումներ կատարել Սամարղանդի պետական արխիւին մէջ: Հոն, բոլորովին պատահարար ձեռքս անցաւ տեղական հայկական եկեղեցիին վերաբերեալ փաստաթուղթ մը: Գրուած էր որ հայկական եկեղեցին կառուցուած 1903-ին, զործած է մինչեւ 1927: Այդ թուականին քահանան ձերբակալեր են, զնդակահարել եւ 12 օր ետք որոշած որ քահանայ չունենալուն պատճառով եկեղեցին կը փակեն: Այդպէսով, մեր Հայերը կը մնան առանց եկեղեցիի:

Հ· - Իսկ ի՞նչ կ'ըլլայ եկեղեցիին շէնքը:

Պ· - Շէնքը կը զործածուի որպէս պահեստարան, զրադարան, աղբանոց, չէք կրնար երեւակայել···:

Հ· - Շէնքը կառուցուած էր Հայերո՞ւ դրամով:

Պ· - Այո· 1903-ին հանգանակութիւն կը կատարուի· այսինքն, կը կառուցուի հաւաքական զումարով եւ ոչ թէ մէկ հոգիի նուիրատուութեամբ:

Պէտք էր տեսնել թէ ի՛նչ վիճակի մէջ էր շէնքը: Մենք սկսանք ուղղակի զերոյէն: Շէնքը ընդարձակեցինք, զանգակատունը վերաշինեցինք, համաճայն նախկին տեսքին: Երեւակայեցէք որ նոյնիսկ զանգակատունը յարկաբաժնի վերածած էին ու հոն բնակող կար: Սուպուեցայ ուրիշ տեղ յարկաբաժին մը գտնել այդ «բնակիչ»ին համար: Նոյն բանը սուպուեցայ ընել եկեղեցիին տարածքին վրայ բնակող այլ ընտանիքներու համար: Հիմա կը մնայ յարկաբաժին մը գտնել քահանային համար եւ ատով համալիրը կ'ըլլայ ճիշդ այնպէս, ինչպէս էր անցեալին:

Այսօր արդէն երեք տարի է որ կ'աշխատինք եկեղեցիին վրայ: Կարծիքներ կային որ ձեռնարկին մասնակցէին նաեւ ուրիշները եւ փոքր նորոգումներով զործը աւարտէր: Ես չհամաձայնեցայ եւ պայման դրի որ ամէն բան իրականանայ միմիայն իմ ընտանիքիս եւ իմ ջանքերով:

Հ· - Ինչպէս հարթեցիք զործնական հարցերը:

Պ· - Ամէն բանի համար ունեցանք էջմիածնի համաձայնութիւնը· հոնկէ հոգեւորականներ հրաւիրեցի· եկան, ցուցմունքներ կատարեցին: Ճարտարապետը եւս Հայաստանէն է: Իմ նպատակս էր եկեղեցին ամէն բանով բերել նախկին վիճակին, իր բակով, ծառերով, ծաղիկներով: Կ'ըսեն թէ չատ դեղեցիկ էր ան:

Հ· - Իսկ ի՞նչպէս ընդունուեցաւ ձեր նախաձեռնութիւնը ուզբեկ իշխանութիւններու կողմէ:

Պ· - Ես հանդիպումներ ունեցայ իմ չրջանակին, կառավարական տարբեր մակարդակներէ պաշտօնատարներու հետ: Ցաջողեցայ ունենալ անձամբ նախագահ Քարիմովի համաձայնութիւնը:

Հ· - Ե՞րբ սկսան շինարարական աշխատանքները:

Պ· - Այս ամառ կը լրանայ Բ· տարին:

Հ· - Այդ երկու տարուան ընթացքին բոլոր աշխատանքները կատարուեցա՞ն:

Պ· - Այո, 99% համեմատութեամբ:

Հ· - Ի՞նչպէս հակազդեց հայ համայնքը:

Պ· - Նախ թերահաւատ էին· յետոյ երբ իրենց աչքերուն առջեւ զործը սկսաւ օրէ օր յառաջանալ, սկսան հաւատք ունենալ: Սկսան զալ ու հարց տալ թէ երբ տեղի կ'ունենայ բացումը: Ձէ՞ որ չատ ու չատ Հայերու համար ներկայիս անկարելի է քանի մը հազար տոլար դտնել իրենց երախաները տանիլ էջմիածին, մկրտելու համար: Այսօրուան կացութեամբ հայ երախաներու 80%-ը մկրտուած չեն· եւ տիկա ոչ միայն Ուզբեկստանի մէջ, այլ ամբողջ Միջին Ասիոյ:

Հ· - Ի՞նչպէս կ'ապրի, ի՞նչ կազմակերպութիւն ունի հայ համայնքը:

Պ· - Իմ նախաձեռնութեամբ ստեղծուեցաւ համայնքի զեկավար մարմին: Գնած եմ մեծ չէնք մը ու տրամադրած համայնքին: զայն կոչեցինք «Լոյս»: Հոն կը հաւաքուին Հայերը, հանդիպումներ կ'ունենան ու զանազան հաւաքոյթներ կը կազմակերպեն: Ունեցանք նաեւ կիրակնօրեայ հայկական դպրոց: Ուսուցիչները ռուսերէն դաստիարակող Հայեր են որոնք կը սորվեցնեն խօսիլ ու քիչ մը դրել:

Շատ լաւ գիտէք թէ օրինակ, ինչ տեղի ունեցաւ Տաճիկստանի մէջ:

Պ· - Ինծի կը թուի որ չատ բան կախում ունի նախագահէն: Պր· Քարիմով ուժեղ անձնաւորութիւն է· իսկական նախագահ մը: Ատիկա է պատճառը որ Ուզբեկստանի մէջ կացութիւնը կայուն է ու չկան քաղաքական եւ այլ ազգայնամոլական տարակարծութիւններ:

Հ· - Այո, բայց նախագահը յարիտենական չէ:

Պ· - Այո, բայց ի վերջոյ մարդիկ պիտի հասկնան չարն ու բարին: Հազարաւոր Ուզբեկները սուպուեցան լքել Տաճիկստանը եւ եկան, պատմեցին հոն իրենց տեսածն ու ապրածը: Այո, Քարիմով յարիտենական չէ, բայց եթէ, ըսենք, մնայ 10 տարի եւս, տիկա կրնայ կայունութեան եւ հանդստութեան երաշխիք ըլլալ:

Հ· - Այլ խօսքով, դուք կը կարծէք թէ առնուազն մօտակայ տարիներուն Հայերը Ուզբեկստանի մէջ կրնան հանգիստ ապրիլ, պահպանելով իրենց ազգային եւ ունենալ դպրոցներ:

Պ· - Այո· եւ ես անձամբ ամէն բան կ'ընեմատոր համար: Այսօր, հոս հայի փոքրիկ զործատուն մը դնեցի Սամարղանդի հայկական կեդրոնին համար, որպէսզի ատով կարենայ իր ծախքերը ապահովել:

Մենք ունինք նաեւ մեր թերթը որ առայժմ ռուսատառ է քանի որ չատ Հայեր չեն դիտեր հայերէնն կարդալ:

Հ· - Որքա՞ն է տպաքանակը ու ի՞նչ նիւթեր կ'ըլլան հոն:

Պ· - Թերթը քաղաքականութեամբ չի զբաղիր· կը պատմէ հայեւուզբեկ յարաբերութիւններու, հայ մշակոյթի, ծանօթ զէմքերու մասին եւայլն: Տպաքանակը չուրջ 10 հազար է:

Հ· - Ո՞վքեր կ'աշխատակցին:

Պ· - Մեր հայ լրագրողները, ես զանոնք հրաւիրեցի տեղական մամուլէն, ձայնափիւռէն եւ հեռատեսիլի կայաններէն:

Հ· - Ի՞նչով կը զբաղին Սամարղանդի Հայերը:

Պ· - Աւագ սերունդը, մեր ծնողքը մեծ մասով զեկավար, պատասխանատու պաշտօններ կը վարէին: Այսօր չատ աւելի դժուար է յաջողիլ· պէտք է լաւ տիրապետել ուզբեկերէնին:

Հ· - Այո, պայմանով որ սեփականը չմոռցուի:

Պ· - Անշուշտ, բայց հասկցէք որ մեր ու ձեր պայմանները ամբողջովին տարբեր են· մեղի ամբողջ տասնամեակներ սորվեցուցած են որ ռուսերէնէն զատ ոչ մէկ ուրիշ լեզուի պէտք ունինք: Աղգային մշակոյթի կամ լեզուի մասին կարելի չէր խօսիլ:

Հ· - Ուրեմն, դուք լաւատես էք ապագային մասին:

Պ· - Ես ամէն բան կ'ընեմ որպէսզի Հայերը չմեկնին, մնան: Երբ միլիոնաւոր տոլարի ներդրումներ կը կատարեմ այդ երկրին մէջ, կ'ուզեմ հասկցնել իրենց թէ պէտք է վստահիլ: Կը ջանամ իրենց համար տեսակ մը կոմֆոռտայլ հանդիստնալ:

Հ· - Շնորհակալութիւն Պր· Մարտիրոսեան· կը յուսամ որ այլ առիթներ կ'ըլլան հանդիպելու:

ՏԱՒՑԱՆՔ

ՆԱԽԱՍՏԵՂԾ ՉԱՑՆԵՐ
Բերթուածներ

Հեղինակ՝ ՍԻՐՎԱՐԴ ՉԱՐԵԱՆ
Մոնրէալ, 1995

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ԵՂԻՇԷ Ա. ՔՀՆՑ. ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ

Հ. Բ. Ը. Միութեան Քեսապի մասնաճիւղը հրաւիրած էր Մարսէյլի Սէն - Ժերոմ թաղամասի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ հովիւը՝ Եղիշէ Ա. Քահանայ Փանոսեանը հանդիսաւոր կերպով նչելու համար անոր գործունէութեան 60-ամեակը:

Հանդիսութիւնը տեղի ունեցաւ Օգոստոս 13-ին Քեսապ Քառատուրանի Հ. Բ. Ը. Միութեան Մեսրոպեան սրահին մէջ, որ եղիշէ Քահանայի առաջին պաշտօնավարած դպրոցը եղած է: Ան չրջապատած է քարատուրանի դեղեցիկ լեռներով եւ կը տիրէ օդասուն անոյշ մթնոլորտ մը, հայաբնակ տուներով: Մեծ թիւով հանդիսականներ կը հաւաքուէին Մեսրոպեան նախկին դպրոցը:

Բացումը կը կատարուէր Հ. Ե. Ը.-ի Հալէպի փողերախումբի սուրիական եւ հայկական փառերգներու կատարմամբ եւ ակատասկան հիմնով: Հանդիսաւարութիւնը վարեց Տիկին Ցասմիկ Մանճիկեան - Պէրպէրեան եւ բարի գալուստի խօսքն եաք, ներկայացուց օրուան պաշտօնական հիւրերը, ինչպէս Քեսապի քաղաքապետը՝ Աբրահամ Կիրճիկեան, գրող եւ թարգմանիչ՝ Նիւար Խելիլ եւ այլ անձնաւորութիւններ: Տիկին Մանճիկեան, ապա վեր առաւ Եղիշէ Քահանայի արժանիքները եւ տուաւ անոր կենսագրականը: Ցաջորդաբար խօսք առին Գր. Սահակ Թիթիզեան, Ղեւոնդ Գաւլաքեան, Նիւար Խելիլ: Գործադրուեցաւ գեղարուեստական յայտագիր մը: Տիկին Նաքէ Մանուկեան (Եղիշէ Քահանայի աղջիկը) արտասանեց հօրը ուղղուած քերթուած մը, նաեւ Թոռնիկը՝ Նայիրի Մանուկեան: Եղան նաեւ երգեր:

Հանդէսին ատարեին Հ. Բ. Ը. Մ.-ի Քեսապի մասնաճիւղին առենապետը՝ Պր. Մովսէս Մանճիկեան հրաւիրեց օրուան մեծարեալը եւ ի գնահատութիւն անոր 60-ամեայ վաստակին յանձնեց ոսկի մետալ մը:

Եղիշէ Քահանայ յուզուած, իր չնորհակալութիւնը յայտնեց Հ. Բ. Ը. Միութեան եւ զինք մեծարողներուն եւ հրաւիրեց բոլորը որ չմոռնան իրենց ոսկեղինիկ ներուն: Ցաջորդ Կիրակին, պատարագեց Հալէպի Ս. Ատուածածին Եկեղեցին, որու թաղական խորհուրդը եւ Տաւուտիէի նախկին աշակերտները որոշեցին մեծարանքի հանդէս մըն ալ իրենք կազմակերպել Օգոստոս 28-ին:

ՇԱՒԻՂ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԳՕՂՈՒԹԻՒՆ ԳՕՂՈՒԹԻՒՆ

ԳՆԱԼԸԻ (Պոլիս) կազդուրման կայանի վակման հանդէսը տեղի ունեցած է Օգոստոս 19-ին, ուրախ մթնոլորտի մը մէջ: Հանդիսութեան նախագահած է Մեսրոպ Արք.: Բացման խօսքը արտասանած է կայանին անօրէնուհին՝ Տիկին Ժագլին Էրմէն որ պատկերը գծած է կայանի կեանքին եւ ողջունած Պոլսոյ հայութիւնը որ, այս տարի եւս, իր կենարար աւիշը հոսեցուցած է այս հաստատութենէն ներս ու տղաքը հոգւով ու մարմնով կազդուրուած են: Խօսք առած է հիմնադիր - անդամներէն՝ Մարաիրոս Թորան: Շատ տպաւորիչ եղած է կայանին փոքրիկներու երգչախումբին տուած համեգը: Փակման խօսքը արտասանած է Մեսրոպ Արք. եւ այս առթիւ ըսած, ի մէջ այլոց. - «Վերջին օրերուն այցելեցինք Մուսա լեռ, Վագըֆգիւղ, ուր անպատում ապրումներ ունեցանք: Ուրախութեամբ նկատեցինք որ Թուրքիոյ մէկ անկիւնը կայ գիւղ մը որու բնակիչները բոլորովին հայախօս են, պահած են իրենց բարբառը: Հրճուանքով հաստատեցինք որ այնտեղ կը տիրէ հայկական մթնոլորտ: Զարմանալի է որ անոնք ի՛նչպէս կրցած են պահպանել իրենց մայրենի լեզուն, հակառակ անոր որ հոն հայկական վարժարան չկայ: Հազիւ 190 Հայեր կ'ապրին Վագըֆգիւղի մէջ, բայց անոնք չեն կորսնցուցած իրենց ազգային դիմագիծը»:

***

ՄՈՆԹԵՎԻՏԷՈՑԻ մէջ, Ցունիս 16-ին եւ 17-ին նչուած է ռահիո Ամմնիայի 60-ամեակը: Այս կայանը հիմնած է 1935 Ցունիս 16-ին Ցարութիւն Ռուբէնեան որ իր մահկանացուն կնքած է երկու տարի առաջ եւ գործը կը չարունակեն իր կինը՝ Արաքսի Ռուբէնեան եւ զաւակները՝ Պերճ եւ Արամ: Այս տարեդարձին առթիւ իրենց գնահատանքը յայտնած են Հանրապետութեան նախագահը՝ Սանկինէթի եւ բազմաթիւ պետական եւ եւ քաղաքային անձնաւորութիւններ: Ցունիս 17-ին, կայանէն ելոյթ ունեցած են առաջնորդը՝ Ցակոբ Եպիսկոպոս Գըլնճեան, կազմակերպութիւններու ներկայացուցիչներ, մտաւորականներ, բարեկամներ: Շնորհաւորական դիրեր ստացուած են նաեւ Հայաստանէն:

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՎԱՐՉԱՏԱՐԱԾՔԱՅԻՆ ՆՈՐ ՁԵՒԱԽՈՐՈՒՄԸ

Հայաստանի Վարչատարածքային հանրապետական բաժինը պատրաստած է օրէնքի նախագիծ մը որով երկիրը կը բաժնուի 9 մարզի, բացի Երեւանէն որ նոյնպէս կ'ունենայ մարզի կարգավիճակ: Մարզերը կը բաժնուին համայնքներու, այնպէս որ երկրին քաղաքի ու գիւղի 1024 բնակավայրը կը ձեւացնեն 957 համայնքներ:

Մարզերը պիտի ղեկավարուին մարզպետներու կողմէ որոնք կեդրոնական իշխանութեան ներկայացուցիչներն են: Կը նչանակուին կառավարութեան կողմէ:

***

ՍԵՒԱՆԻ ՄԱԿԱՐԴԱԿԸ ԲԱՐՁՐԱՑԱԾ

Սեւանի ջուրի մակարդակը 25 սմ. բարձրացած է տարեսկիզբէն ի վեր: Ցունուար 1-ին այդ մակարդակը ծովի երեսէն 1896,81 մեթր բարձրութեան վրայ էր, իսկ Օգոստոս 14-ին եղած է 1897,06 մեթրի վրայ: Բնապահպանութեան նախարարութենէն տեղեկացուած է որ բարձրացումը արդիւնք է ուժանիւթ ստանալու եւ ոռոգման նպատակներով լիճէն առնուած ջուրի քանակութեան կարեւոր նուազումին:

***

ԱԶԳ. ՓՈՔՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԵՐԸ

Հայաստան այսօր ութ ազգային փոքրամասնութիւն ունի. Ռուսեր, Ուկրանացիներ, Քիւրտեր, Հրեաներ, Ցոյներ, Եզիդիներ, Ասորիներ, Գերմանացիներ: Անոնք կը կազմեն բնակչութեան մօտ 5%-ը: Կայ նաեւ Ազգութիւններու միութիւն մը: Անոր նախագահը հարցազրոյցով մը («Ազգ», Օգոստոս 23) խօսած է փոքրամասնութիւններու դժուարութիւններուն մասին. առաջին դիծի վրայ կուգայ ազգային մշակոյթ, լեզու, աւանդութիւն պաշտպանելու կարելիութեան բացակայութիւնը: Ապա կը դանգատին պետական աշխատանքէ դուրս ձգուելու երեւոյթէն: Աւոնց հետ կան անչուշտ նաեւ ընկերային ու տնտեսական ընդհանուր դժուարութիւններ:

***

ԼՂՀ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՂՆԵՐ

ԼՂՀ-եան Գաղթի եւ մարդասիրական օգնութեան պետական վարչութիւնը տեղեկացուցած է որ 1995-ի ընթացքին 200 ընտանիքներ եւս վերադարձած են: Անոնց փոխադրութեան բոլոր ծախքերը ստանձնած է ԼՂՀ-եան կառավարութիւնը: Պատերազմի չրջանին հեռացած չուրջ 42 հազար դաղթականներէն արդէն մօտ 20 հազարը վերադարձած է:

***

ԱՐՑԱԽ ՇՈՒՇԻՆ ՆԱԵԻ ԱՊԱԳԱՅԻ ՔԱՂԱՔ Է

ԼՂՀ-եան իշխանութիւնները յատուկ ուչադրութիւն ցոյց կուտան աւերուած չրջաններու վերակառուցման: Որպէս այդ, մեծ խնամքի առարկայ կ'ըլլայ Շուշին: Քաղաքին վարչակազմի ղեկավարը Վ.Լ. Կասեան յայտնած է թէ ոչ միայն չէնքերու նորոգութեան նպատակը կը հետապնդեն, այլ նաեւ կը չահան բնակչութեան աշխատանք հայթայթել եւ ապրելու տանելի պայմաններ ստեղծել:

Հանրակառքի կանոնաւոր երթեւեկ հաստատուած է Բերդաձոր -- Շուշի -- Ստեփանակերտ եւ Քարինտակ -- Շուշի -- Ստեփանակերտ երթուղիներով: Նորոգած է նաեւ Բերդաձորի հեռաձայնի ցանցը: Երեք միլիոն դրամով վերանորոգուած է ասֆալթի գործատունը: Սկսած են բանիլ Շուշիի կարի, ձայնասփիւռի գործատունը եւ այլ ձեռնարկութիւններ:

Այս տարուան ընթացքին կառավարութիւնը 31 միլիոն դրամ յատկացուցած է Շուշիի չրջանին: Ցատուկ յատկացումներ կը կատարուին պիւղերու վերաբնակեցման:

Ներկայիս չուրջ 4000 բնակիչ ունի վերաբակենդանացող քաղաքը:

***

ՈՐՔ Կ'ՈՒՏԷ ՀԱՑԸ

Հայաստանի մէջ հացին գինը բարձրացած է մինչեւ 120 դրամի: Վերջին օրերը մինչեւ իսկ տեղեր եղած են ուր ծախուած է 150 դրամի: Իսկ վարչապետին մամուլի ատուլիսէն եաք Նորքի Գ. զանգուածին մէջ 170 - 180 դրամի հասած է հացին գինը: Ինչպէս կը գրէ «Ազատօտ»ը (Օգոստոս 18), հացի խանութներուն հիմնական յաճախորդները վերաւաճառողներն են որոնք կը գնեն 10 - 20, մինչեւ իսկ 40 - 50 հաց եւ ճարահատ ժողովուրդը անոնցմէ կը գնէ ալ աւելի բարձր գին վճարելով: Ու այս վերաւաճառողները հայաստանեան բարբառով ու մտայնութեամբ կը կոչուին «ճարպիկ առեւտրականներ» երբ ամէն բնական հակազդեցութեան զանոնք կը կոչէ «մաֆիա» որակումով...:

***

ՄԱՐԶԻԿԸ ՄԻԱՅՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՉԻ ԲԵՐԵՐ

Ամերիկայի ազատ ոճի ըմբչամարտի մրցումներուն մասնակից երկու հայ մարզիկներ ձերբակալուած են գողութեան յանցանքով: Ոստիկանութեան հաղորդումին համաձայն, երկու հայ ըմբիչներ ձերբակալուած են խանութէ մը արական հագուստներ գողնալու մեղադրանքով: Խոստովանելով իրենց արարքը, անոնք ազատ արձակուած են:

ԼՕՐԸՆՆ ՏԸՌԷԼ

ՊՐՈՍՊԵՐՈՑԻ ԿՂԶԻՆ

ներածական՝ Գորփու կղզիի բնութեան ու ապրելակերպին

Անգլերէնէ Թարգմանեց՝ ՇԱՒԻՂ ՏԷՐ - ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - ՄԻՆԱՍԵԱՆ

դուն կղզիի մեր ժողովուրդին
կը պարտադրես որ միշտ սեւեր
հագնին:

Այսքան ատեն ի վեր,
Ծո՛վ, չե՞ս գռհացած դեռ
բոլոր այն մարմիններով
որ կուլ տուիր բռ ալիքներով
անկուշտ, Ծո՛վ»:

Շուտով Թէոտոր պիտի արթննայ եւ կարոլինէն խնդրէ որ «կանաչ թեւեր»ը եւ «Առաւօտ մը կանուխ»ը երգէ, որոնք հարաւային երկար չեչտը ունեցող Ամերիկուհիի մը չրթներէն բխելով այնքա՛ն Լիդիական ու հեռակայ պիտի հնչեն տիրող լռութեան մէջ:

Վաղը հրաժեշտ պիտի տանք իրարու:

1 - 1 - 41

Կոմսէն բացիկ մը. -- «Ծնունդի օր: Առանձինս անցուցի նախանցեալ տարուան երջանիկ յիշատակով, երբ հիւսիսային ճահիճներուն մօտակայքը կը քալէինք եւ վիրաւոր նապաստակ մը ձեր վրայ յարձակեցաւ: Կը յիշէ՞ք: Ինքս ինծի (հետեւաբար եւ ձեզի) յիշեցնելու համար մեր մշտատեւ դարունը, դաշտէն քաղեցի տարուան բոլոր եղանակները ներկայացնող ծաղիկներու փունջ մը -- սիկլամեն եւ ձնծաղիկ. փետրուարեան հիրիկ եւ հօրոտ, հնդաթերթիկ, կապուտակ, վաղենիկ, նարնջածաղիկ, առուլայ եւ վայրի վարդեր: Սպիրօ իր օդաչուներէն մէկէն խնդրեց որ զանոնք օդանաւով ձեզի հասցնէ. մինչեւ հիմա ստացած պէտք է ըլլաք: Եկող տարուան համար ձեզի ուղղած հրաւէրս է ասիկա: Մեզ մի՛ մոռնաք»:

(Շար. 69)

-- կը նշմարէ՞ք թէ քանի օրերը կ'անցնին, այնքան նուազ կը խօսինք իրարու հետ, - կ'ըսէ Կոմսէ: - Ո՛չ թէ անոր համար որ ըսելիք չունինք, այլ որովհետեւ մեր բաժանումին պատշաճող խօսքեր չենք գտներ: Ով գիտէ վերստին ե՞րբ պիտի հանդիպինք իրարու: Ցառաջիկայ գարնան գարձեալ գալու ի վիճակի պիտի ըլլա՞ք ամէնքդ, չեմ գիտեր:

Շատ ուշ է արդէն եւ էչերը սակառներով վերադարձած են տուն: Թէոտոր խարոյկի լոյսին մէջ կը քնանայ. չրթները թեթեւակի կը չարժին: Զարեան Բոգլինի կիթառը ձեռք կ'առնէ եւ կը սկսի անվարժ կերպով նուագել: Կը փորձէ սկզբնական ձիչէ նօթը գտնել կղզեբնակներու դողդոջիկ մէկ երգին, զոր Թէոտոր սորվեցուցած է մեզի.

«Ո՛ւն, երիտասարդակուլ Ծով,
ո՛վ վիշտ առթող տարր, Ծո՛վ,

(Շար. Ա. էջէն)

մամիքէթը ոչ-կառավարական չուրջ հազար կազմակերպութիւն, ի չարս որոնց Հայ Օգնութեան Միութիւնը:

ԹՐՔԱԿԱՆ ապահովութեան ուժերը 22 Քիւրտեր (ՓՔՔ) սպաննած են իրաքեան սահմանապլուխին մօտ, չարաթավերջին: Յարձակումը գործուած է Շեմտինլի գիւղին վրայ ուր բնակիչ մըն ալ մեռած է:

ՊՈՍՆԻՈՑ Սերպերը չատ կարեւորութիւն չեն տար Ալանտեան Ուխտի վերջնագիրին եւ արամադիր չեն թուիր Սարայեւոյի չրջափակումը դադրեցնելու եւ իրենց ծանր հրետանին ալ քաչելու: ՕԹԱՆ-ը պայմանաժամ տուած էր, այլապէս պիտի վերսկսին ռմբակոծութիւնները:

ՇՎԱՐՆԱՅԷ ձեռք առաւ վրաստանի ապահովութեան սպասարկութիւնները, իրեն դէմ ձախողած մահափորձին իրրեւ հետեւանք: Պաչտօնանկ եղած է պետը՝ ձիորկածէ եւ իր տեղը փոխ - տնօրէնը՝ Իոսէլիանի տնօրէն նչանակուած: Ձերբակալուած է (Սեպ. 2) ուրիչ պատասխանատու մը՝ Խաչիչվիլի: Իոլորն ալ կը մեղադրուին որ լաւ չեն ապահոված Շեվարնածէի պաչտպանութիւնը:

ԹՐՔԱԿԱՆ 54 օդանաւեր (հալածիչ եւ ռմբաձիգ) պիտի վերանորոգուին Իսրայէլացիներու կողմէ, ինչ որ 600 միլիոն տոլար պիտի արժէ (3 միլիառ Ֆր.): Իր տեսակին մէջ առաջին պայմանագրութիւնն է Թուրքիոյ եւ Իսրայէլի միջեւ:

ՔԻՕԼՆի (Գերմանիա) ճաչարանի մը առջեւ Թուրք ընտանիքի հայր մը սպաննուած է Օգոստոս 31-էն Սեպ. 1 լուսնալիք գիչերը, 19 եւ 20 տարեկան իր երկու աղաչն ալ ծանրօրէն վիրաւորուած են: Ա.յլ քաղաքի մը մէջ ալ (Ֆիլընկէն - Շվենինկընի) Թրքական ճաչարան մը ռճբայի հրդեհի մը Թիրախ եղած է:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Մորհուրդը, համաճայն իր կանոնադրի տրամադրութիւններուն, իր եռամեայ անդամական ընդհանուր ժողովը կը հրաւիրէ՝

կիրակի, Սեպտեմբեր 10, ժամը 15-ին *Մայր Եկեղեցւոյ Մչակութային կեդրոնի Արծրունի Ջրբաչեան սրահին մէջ, հետեւեալ օրակարգով.*

1. - *Բացման աղօթք.*
2. - *Բացման խօսք.*
3. - *Ընտրութիւն ընդհանուր ժողովի դիւանի.*
4. - *Վարչական Մորհուրդի բարոյական գործունէութեան զեկուցում.*
5. - *Վարչական Մորհուրդի նիւթական հաչուետուութիւն.*
   - *Մխիթերու փոխանակումներ եւ առաջարկներ.*
6. - *Մայր Եկեղեցւոյ ապագայ գործունէութեան հետ կապ ունեցող կարգ մը բանաձեւերու ուսումնասիրութիւնը եւ ընդունելութիւնը:*
7. - *Վարչական Մորհուրդի անդամներու մէկ - երրորդի պաչտօնավարութեան չրջանը լրացած ըլլալով, նորերու ընտրութեան համար ընտրական յանձնախումբի կազմութիւնը.*
8. - *Զանազան:*

Ի գիտութիւն բոլոր անդամներու կը տեղեկացնենք թէ՝

ա. - *Ընդհանուր ժողովի մասնակցելու համար պէտք է վճարած ըլլալ անդամակցութիւնը:*

բ. - *Եթէ ժամը 15-ին ընդհանուր ժողովի ներկաներու մեծամասնութիւն չգոյանայ՝ ժամը 16-ին ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ ինչ որ ալ ըլլայ ներկաներու թիւը:*

գ. - *Ընդհանուր ժողովի իրենց հրաւէրը չստացող անդամները Թող հաճին կապ հաստատել Մայր Եկեղեցւոյ վարիչ - քարտուղար՝ Պր. Ստեփան Պօղոսեանի հետ.*

Հեռաձայն. - 91 - 77 - 84 - 70

անհրաժեչտ կարգադրութիւնները դիւրացընելու համար:

- *Ընդհանուր ժողովի վերջաւորութեան ներկաները ախորժաբերով մը պիտի հիւրասիրուին:*

Ատենապետ՝
ԴԱՒԻԹ ՊԱՆՏԻԿԵԱՆ
Ատենադպիր՝
ԿԱՐԱՊԵՏ ՍԱՑԱՊԱԼԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

70-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ
ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՄՈՆԹԻ-ԳԱՐԼՕ. -- Տէր եւ Տիկին Պերճ եւ Սօնիա Գալայճեան 2.000 Ֆր.:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Շաքարեան ընտանիք 1.000 Ֆր.:

***

ՓԱՐԻԶ -- Ռաուլ Գազանճեան 500 Ֆր.:

***

ՓԱՐԻԶ. -- Կարպիս Թուլումճեան 500 Ֆր.:

***

ՓԱՐԻԶ -- Պ. Թորոսեան 500 Ֆր.:

ՅՈՒՇԱՏԵՑՈՒՔ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թաղէոս-Մանանճիւղը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 9, ժամը 15-ին Փարիզի Հայ Մչակոյթի Տունը
17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեչտ է:

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, Սեպտեմբեր 8, տօն է Սուրբ Աստուածածնի Ծննդեան յիչատակ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Ծովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԼՎԸԳԵԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(723,60)
Հոգեհանգիստ	500	(603,00)
Շնորհակալիք	500	(603,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(603,00)
Ծնունդ	500	(603,00)

Ինչպէս կը տեսնուի, առ այժմ անփոփոխ կը պահենք ազդերու սակագինը:

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ.Վ.Ա. (տե'ս. վաճառքի մէջ ընդհ. դուռարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

«ՅԱՌԱՋ» ՄԱՏԵՆԱՇԱՐ

ՇԱԽԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
ՕՐԵՐ ԵՒ ԺԱՄԵՐ — 100 ՖՐ.

ՇԱՀԱՆ ՇԱՀՆՈՒՐ
ՆԱՀԱՆՋԸ ԱՌԱՆՑ ԵՐԳԻ — 80 ՖՐ.
ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ — 75 ՖՐ.
ԿՐԱԿԸ ԿՈՂՔԻՍ — 75 ՖՐ.
ՍԻՐՏ ՍՐՏԻ — 150 ՖՐ.

ՀՐԱՆՏ ՍԱՄՈՒԷԼ
ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԵՐ — 80 ՖՐ.

ԽԱՉԻԿ ԹԷՕԼԷՕԼԵԱՆ
ՍՓԻԹՌՔԻ ՄԷՋ — 75 ՖՐ.
ԵՒ
«ՅԱՌԱՋ - 50»
(Ծաղկախաղ 50-ամեայ հաւաքածոյէն) — 120 ՖՐ.

Դիմել «ՅԱՌԱՋ»ի:

Թղթատարի ծախք՝ 25 Ֆր., հատոր գլուխ:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris

Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

Հ. Ց. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՓՐ. ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ
ՀՑԴ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ
ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Տէսինի մասնաճիւղերը
կը կազմակերպեն

★ ——— ★ ——— ★

Մեծ Դաչտահանդէս մը

★ ——— ★ ——— ★

Նուիրուած Խանասորի յաղթանակին
Կիրակի, Սեպտեմբեր 10
ժամը 11-էն սկսեալ
Տէսինի «Centre aéré»ի մէջ

ԱՐՄԷՆԻԱ. Նուագախումբի մասնակցութեամբ:

Պիւֆէ - խմիչքներ - խաղեր

Անձրեւի պարագային, ինչդոյքը տեղի կ'ունենայ Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

La Section de Paris
Archalouïse TATHEOSSIAN
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
informe
Rentrée scolaire / inscription
Samedi 16 Septembre à 14 h 30
M.C.A. 17, rue Bleue, Paris 9e
L'Ecole vous propose des cours de langue arménienne — de la maternelle au Bac danse, théâtre, Kung-fu, cours de chant PARENTS,
pensez dès à présent à transmettre la culture arménienne à vos enfants.
Il n'est jamais trop tôt, comme il n'est jamais trop tard
Renseignements auprès de :
(1) 48 71 22 77 Vartanouche
(1) 47 84 82 90 Marie
(1) 34 19 44 63 Ani (soir)

ՎԱՂԱՆՍ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մչակութային ընկերակցութիւնը կը հաղորդէ որ Դաւիթեան դպրոցի վերամուտի արձանագրութիւնը տեղի կ'ունենայ Չորեքչաբթի, Սեպտեմբեր 13, ժամը 9·30-էն սկսեալ

12, rue de la Cécile

***

Կրօնական ընկերակցութեան կիրակնօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 17-ին, ժամը 10·30-ին: Կրնան մասնակցիլ բոլոր մանուկները 6 տարեկանէն սկսեալ:

Centre Communautaire
12, rue de la Cécille, Valence.

Association «NAREG»
ENGHIEN-LES-BAINS

Անկէնի միջնակարգ վարժարանի վերամուտն է՝

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 13,
առաւօտեան ժամը 9·30-ին:

Rentrée scolaire
le Mercredi 13 Septembre à 9 heures 30
8, rue Félix Faure,
95880 Enghien-les-Bains
Renseignements : 48. 41. 49. 37
34. 17. 29. 26.

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆ

ԵՐԵՒԱՆՑԻ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐԸ ԵՒ «ՓՉԱՆ ԹՈԴՈՐՈՍՆԵՐ»Ը

Ժորագիրով ակնարկուած արուեստագէտները նկատի առնելով, թերեւս աւելի յարմար կ'ըլլար «Երեւանցի արուեստագէտներու ոդիսական մը» կոչել իրական կեանքէ առնուած յետագայ «պատմութիւն»ը: Սակայն, քանի որ Երեւանի երկինքին տակ նաեւ կ'ապրին ու անարդել կ'աճին, կը բարգաւաճին դրամ չահելու համար ամէն հնարք նուիրական նկատող «ճարպիկ գործարարներ» որոնց համար նոյնքան ձեռնտու «ապրանք» են սա կամ նա տեղական արտադրութիւնը ու նուագախումբի, պարախումբի արուեստագէտներ, պատմութիւնը կը ներկայանայ իր հարազատ խորագիրով: Այնպէս, ինչպէս լոյս տեսած է «Ծանր դէպք» խորագրուած սիւնակներու մէջ, «Լրագիր»ի Օգոստոս 23-ի թիւով:

Հայաստանի ներկայ պայմանները ծանօթ են բոլորիս. դիտենք թէ ինչ դժուարին պայմաններ ունի մտաւորական - արուեստագէտ սիրահուած չոայլօրէն ընդարձակ հատուածին այն չերտը որ կը բաղկանայ այս որակումներուն իսկապէս արժանի փոքրամասնութենէ մը. խօսքը չի վերաբերիր այն մխւաներուն որոնք այդ սիրահներով զրահուած ու չնորհիւ պատեհապաշտի բացառիկ կարողութեան մը, քիչ - չատ հանդիսա կայքեր ապահոված են իրենց, յաճախ կուսակցութիւններու չեփորներ փչելով, Հայաստանի իշխանութեան դէմ սիւիւռքեան մամուլի մը առատաձեռն հովանաւորութեան ապաստանելով կամ ուղղակի միամիտներ չահագործելով:

Ժորագրին «փչան Թոդորոս»ը կը պատկանի այս վերջին խումբին: Ան կը կոչուի Յուսիկ Սարիբեկեան եւ կը գործածէ Սան Սանիչ ծածկանունը: Փետրուար 25-ի երեկոյեան կը յայտնուի «Ա. Պաղտասարեան երգի -- պարի համոյթ»ին փորձի սենեակը ու կ'առաջարկէ «հիւրախաղերու մեկնիլ», ինչ որ կը նշանակէ քէֆն ու բերանը չծռած հայերէնով՝ «չրջապտոյտի ելլել»: Պատմութեան մէջ միամիտ զոհի դերը սիրայօժար այլ անգիտակցօրէն ստանձնած համոյթը անմիջապէս կ'ոգեւորուի, մոռցած տեղական իր բոլոր ծրագիրները: Մանաւանդ որ Սան Սանիչի առաջարկը հրապուրիչ մեկէ աւելի կողմեր ունի: Նախաճեռնարկը կը թուէ քաղաքներու անուններ. Բուդյոնովսկ, Մին - Վոդի, Կիսլովոդսկ, Կրասնոդար, Սաւրոպոլ, եւայլն: Կը խոստանայ առաջնակարգ պանդոկներ, նախաճաշ, ճաշ, ընթրիք եւ մեկական միլիոն ռուսական ռուբլի: Այս խոստումները միացած, ինչպէս կը գրէ Լիանա Սայադեան, Սան Սանիչի «քարտրագոչ խօսքին ու արտաքին տեսքին (տոգած փոր ու կաշիէ աւջրանցիկ վերարկու)», այնքան համոզիչ կ'երեւին որ համոյթին անդամները առանց վարանելու կը համաձայնին: Իսկ համոյթին ղեկավարութիւնը ոչ իսկ հարկ կը տեսնէ պայմանագիր կամ որեւէ փոխադարձ համաձայնագիր կընքելու:

Շաբաթ մը եռք խումբը կը մեկնի Մին Վոդի ուր առաջին օրը պատշաճ ընդունելութիւն կը գտնէ, առանց միաքէն անցընելու որ հայ համայնքի տէր ներկայացուցած հովանաւորը ի վիճակի չէ վճարելու իրենց ծախքը, ոչ ալ պանդոկին պարտքը:

Առաջին երկու ելոյթները կ'ողջունուին միայն Սան Սանիչի «ընկերային շրջապատ»ին կողմէ 15-20 հոգիէ: Նոյն բանը այլ տեղեր ալ կը կրկնուի: Միայն Եղեսիոյ մէջ հարիւր հանդիսատես կ'ունենան: Այս բոլորը անշուշտ այն պատճառով որ ծանուցումի, քարոզչութեան գործ կատարուած չէր: Հոգեպէս ճնշուած արուեստագէտները ֆիզիքապէս ալ կը սկսին նեղուիլ երբ վրայ կը հասնի անօթութիւնը: Մէկը կը պատմէ. - «12 օր Չելեաբինսկի հիւրանոցում քաղցում էինք: Առաւօտեան անհամ թէյ էինք խմում մի կտոր հացով, երեկոյեան՝ արեւածաղիկ: Իսկ Սան Սանիչը չէր երեւում»: Ի վերջոյ, պանդոկին վարչութիւնը հայ արուեստագէտները դուրս կ'ընէ, չվճարուած հաշիւներու փոխարէն գրաւելով անոնց անձնագրերը եւ բոլոր ունեցածները, բացի նուագարաններէն: Անոնք կը պահանջեն որ եա, երեւան տարուին, բայց Սան Սանիչը կը յուսադրէ որ Սաւրոպոլի համերգները լաւ կ'անցնին:

Երբ հոն կը հասնին, իրենց կ'ըսուի որ պանդոկներուն մէջ տեղ չկայ: Հովանաւորը կ'առաջարկէ զբօսաշրջիկական կայան մը մնալ, առաւօտուն պանդոկ փոխադրուելու պայմանով: Այսուհանդերձ, անոնք հոն կ'անցընեն «եւս 20 ամմոռանալի գիշեր»:

Այդ քաղաքին միակ համերգն ալ նախորդներէն տարբեր չի յաջողիր ըլլալ: Անյաջողութեան պատճառը անդամ մը եւս ծանուցումին բացակայութիւնն է: Միւս կողմէ, երբ արուեստագէտները -- հատանօրէն ակամայ -- հիւրընկալած զբօսաշրջիկական կայանին վճարումները չեն կատարուիր, խնդիրը պաշտօնական բնոյթ կը ստանայ: Հայաստանի արուեստագէտները օմոնականներու հսկողութեամբ կը պարտադրուին լքել իրենց օթեւանը: Իրենց պայման կը տրուի կա՛մ մինչեւ երեկոյ իրենց պարտքը վճարել, կամ երեսուն օր բանտ երթալ: Այս վերջինը իրենց նախընտրելի կը թուի ու նաեւ աւելի հատանական, որովհետեւ Սան Սանիչի հետքն իսկ չեն տեսներ: Ու մինչ ամէն կողմ կը լծուին գինքը փընտռելու, յայտնի կ'ըլլայ որ 8 ամիս առաջ գիշեր մը Չեխով քաղաքէն խոյս տուած այդ մարդը կը փնտռեն նաեւ ուրիշ շատեր...:

Վերջապէս երեկոյեան ան կը յայտնուի, 60 միլիոնի հէգեթթ մը պատմելով. կը վճարէ պարտքը ու ձեռքերը կը լուայ: Անկէ հետք, թէ ի՛նչպէս համոյթին տասնեակ մը անդամները բեռնատար օդանաւով մը «Նիվա» մակնիշի ինքնաշարժներու ընկերակցութեամբ կը վերադառնան Երեւան, այդ մասին լուռ կը մնայ Լիանա Սայադեան, գրելով՝ «կարեւոր չէ այնուհանդերձ»: Շրջապատին հայաստանեան հետեւանքն ալ այն կ'ըլլայ որ խումբին ութ անդամները «անյաջող գործարքի պատճառով» կը հեռանան անկէ:

«Լրագիր»ի այս հրապարակումը, կարելի՞ է յուսալ որ խոհեմութեան, զգուշութեան թելադրանք մը ըլլայ Սան Սանիչներու չահադիտական յետագայ գործունէութիւններուն: Բնաւ հաւանական չէ, այնքան առեն որ չեն ցամքած անոնց գործարարի հանճարը եւ քիչ մը միամիտ, չատ մը զանազան առօրեայ աղդակներու տակ ընկճուած չահագործելիներու աղբիւրները: Իսկ մինչեւ այդ ցանկալի հանդրուանը, նման հրապարակումներ կը կատարեն ժամանակագրին դերը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՁՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՄԱՅՐԵՆԻԻ ՅԱՐԳԱՆՔ...

Օր մը ականատես եղայ անսովոր պատահարի մը:

Ընկերային հաւաքոյթի մը ընթացքին կը խօսէի հայերէն լեզուի նախկին ուսուցչուհիի մը հետ: Ան ճիշդ քսաներկու տարի ծառայած էր մեր ազգային վարժարաններէն մէկուն մէջ, յետոյ հանդըստեան կոչուած էր: Կ'ըսէին ինծի որ ան չատ չունէ սպառած է իր աշակերտներուն հայերէն սորվեցնելու համար, եւ թէ աշակերտներն ալ պաշտելու չափ կը սիրէին զինքը:

Այդ միջոցին երիտասարդ մը մօտեցաւ ու բարեւեց: Ուսուցչուհին ինծի դարձաւ ու ըսաւ.

- Ահաւասիկ այս ալ իմ աշակերտներէս մէկն է:

Երիտասարդին աչքերուն մէջ փայլ մը կը տեսնուէր երբ ան եկաւ ու սեղմեց իր նախկին ուսուցչուհիին ձեռքը: Այդ փայլը կը մատնէր ուսուցչուհիին հանդէպ իր հաւատարմութիւնն ու երախտապարտութիւնը: Բայց ան առաջին վայրկեանէն սկսեալ մերժեց հայերէն խօսիլ: Ուսուցչուհիին առաջին երկու հարցումներուն պատասխանեց տեղական լեզուով: Ի վերջոյ ուսուցչուհին ալ պարտաւորուեցաւ փոխել իր լեզուն: Ցայտնօրէն յուսախաբ եղած էր: Երբ երիտասարդը հեռացաւ, մրմնջեց.

- Վա՛յ մեղի: Պարապ տեղ այդքան չունէ սպառեր ենք ասոնց հայերէն սորվեցնելու համար: Այսօր երկու բառ խօսելու ի վիճակի չեն ասոնք:

Մեր քով կանդնած էր նաեւ ուրիշ երիտասարդ մը, որ լաւ կը ճանչնար այդ դպրոցին հին ու նոր չրջանաւարտները:

- Կը սխալիք, Օրիորդ, ըսաւ ան: Այս երիտասարդը բաւական լաւ կը խօսի հայերէնը:

- Ուրեմն ինչո՞ւ ինծի հետ մերժեց հայերէն խօսիլ:

Մխւսը ժպտեցաւ:

- Ես պատճառը դիտեմ, պատասխանեց:

- Ի՞նչ է:

- Որովհետեւ ... ան այնքան կը յարգէ ու կը սիրէ ձեզ, որ վախցաւ որ ձեզի վիշտ կը պատճառէ եթէ մէկ երկու կոպիտ սխալներ գործէ...

Ուսուցչուհին անակնկալի եկաւ ու չըսաւ ըսաւ: Իսկ ես մտածեցի. «Այս ի՛նչ տեսակ յարգանք ու սէր է, այսպիսի սէր ու յարգանք կ'ըլլա՞յ...»:

Արդարեւ, թող սխալ խօսէր, կոպիտ սխալներ ընէր, բայց խօսէր մայրենիով, ցոյց տար թէ իր մօտ բաներ մը մնացած էին զպրոցին նստարաններէն:

Բայց չուտով սթափեցայ ու սկսայ մտածել տարբեր տեսանկիւնէ մը: Թերեւս ալ իսկապէս դնահատելի պատգամ մը կար երիտասարդին այդ կեցուածքին մէջ: Սիրոյ ու յարգանքի այսպիսի արտայայտութիւն մը տրամաբանակա՞ն է, ընդունելի՞ է: Է՛հ, ինչո՞ւ չըլլայ: Մարդ մը կրնայ իր մայրենի լեզուն լաւ չգիտնալ, բայց կրնայ նաեւ հաւատալ որ լեզուն մը պէտք է խօսուի անսխալ ու դեղեցիկ կերպով, այլապէս աւելի նախատինք մը կ'ըլլայ թէ՛ լեզուին նկատմամբ, եւ թէ՛ իրեն այդ լեզուն սորվեցնող ուսուցչի մը նկատմամբ:

Հայ մամուլի սպասուրի երկարամեայ կեանքիս մէջ քանի քանի անգամներ հանդիպած եմ մարդոց, որոնք ուրիշներու հետ քիչ չատ հայերէն խօսելով հանդերձ ամչցած են ինծի հետ հայերէն խօսելու ու դիմացս միշտ փախուստ տուած են մեր մայրենիէն: Ես տարիներու ընթացքին հետզհետէ աւելի լաւ հասկնալ սկսայ անոնց տառապանքը: Գիտեմ որ մինչեւ իսկ կան մարդիկ, որոնք գիս սիրելով հանդերձ, հետս խօսիլ փափաքելով հանդերձ, հետու կը փախչին ինձմէ: Պատճառը միշտ նոյնն է: Մայրենիով խօսելու իրենց դժուարութիւնը: Մայրենին լաւ չկարենալ խօսելու իրենց տառապանքը: Միշտ մայրենիի դեղեցկութիւնն ու կատարելութիւնը քարոզած մէկու մը դիմաց այդ մայրենին խոցել չուզելու, այդ մայրենին տգեղցնել, այլանդակել չուզելու իրենց նախընտրութիւնը:

Մայրենիի կատարելութեան նկատմամբ այսպիսի հաւատք մը որքա՞ն օգտակար է այդ կատարելութեան նպատակ տելու, այդ կատարելութիւնը ապրեցնելու հարցին: Այս մէկը անշուշտ որ տարբեր հարց մըն է: Ես չուրջիններուս միշտ յանձնարարած եմ որ աւելի լաւ է սխալ խօսիլ, անկաշկանդ խօսիլ, քան բնաւ չխօսիլ: Բայց եթէ անոնց տեղ ես ըլլայի, նոյնը պիտի չընէի՞ արդեօք: Պիտի չամչնայի՞ մըչնայի՞, պիտի չցանկայի՞ բնաւ չխօսիլ, քան թէ սխալ խօսիլ:

Սա քիչ առաջուան երիտասարդը, որ կը մերժէր իր երախտաչատ ուսուցչուհիին դիմաց մայրենիով խօսիլ, ի՞նչ տարբերութիւն ունի իմ արտասահմանեան հարիւրաւոր ընթերցողներէս, որոնք մեր մայրենի դիրքն ու մամուլը պաշտելու չափ կը սիրեն, որոնք անհամբերութեամբ կը սպասեն որ մայրենիով թերթ մը եւ դիրք մը հասնի իրենց եւ որոնք սակայն անդլերէն կամ ֆրանսերէն նամակներ կը գրեն ինծի սա կամ նա նիւթին չուրջ, մինչեւ իսկ մեր մայրենիին նկատմամբ իրենց հաւատարմութիւնն ու սէրը արտայայտելու համար:

Ի՞նչ հակասական ու միամտանակ խանդավառիչ ողբերգութիւն, Աստուած իմ:

Ռ. Հ.

ՄԱՀԱՑՈՒ ԹՂԹԱԾՐԱՐՆԵՐԸ

1978 Մայիս 25-էն ի վեր Միացեալ Նահանգներու ոստիկանութիւնը չի յաջողիր գտնել այն անձը որ թակարդուած ծրարներ կը ղրկէ թղթատարով ու մինչեւ այսօր պատճառ եղած է երկու հոգիի մահուան, 23 հոգիի վիրաւորուելուն: Զոհերը պարզ մարդիկ են, անոնց միակ հատկացեալ կէտը այն է որ կ'աշխատին համալսարանի մը, հասկապրիչներու կամ համալսարանի մը մէջ: Ոստիկանութեան դլխաւոր դործը եղած է յանկարծ նկատուածին մէկ առաջ - նկարը պատրաստել: Եւ 1984-էն ի վեր ան Միացեալ - Նահանգներու ամէնէն փնտռուած անձն է:

Ոստիկանութեան ներքին տեղեկագիր մը կ'ըսէ թէ այս կարգի չարագործներու ամէնէն մեծ երեւակայութիւնը ունեցողն է ան ու ամէնէն դժուար ձերբակալելին: Շատեր համոզուած են թէ ոչ ոք պիտի կարենայ ձերբակալել զայն: Միակ յոյսը ծերանալուն հեռանկարն է. սակայն կատարուած ենթադրութիւններու համաձայն ան 30 - 40 տարեկան է տակաւին: Այլ խօսքով դեռ նոր սկսած է արհեստին:

Ամէն անդամ որ թակարդուած անոր ծրարները տեղ կը հասնին, զօրաւոր պայթումներու, վիրաւորներու պատճառ կ'ըլլան: Այս արարքներէն ոչ մէկուն պատասխանատուութիւնը ստանձնող եղած է, ոչ ալ բան մը պահանջուած: Թումբ - ծրարները պատրաստողը ոստիկանութեան կողմէ կոչուած է «Ինապոմ» (հրամալատան - օդային դիծեր - ռումբ) բառերուն առաջին դիրերուն կցումով: Անոր ռումբերը լեցուած են չատ հազուագիւտ պայթուցիկ փոշիով մը եւ ուշադրաւ մասնայատկութիւն մը ունին: Գրեթէ արուեստի գործի մը նրբութեամբ պատրաստուած են տախտակէ տուփերը. իսկ ներքին մասերու մետաղէ մասերը խնամքով փայլեցուած են:

Ոստիկանութիւնը համոզուած է թէ այս իւրայատուկ ահաբեկիչը ոչ մէկ յարաբերութիւն կ'ունենայ իր զոհերուն հետ: Չի ճանչնար իսկ զանոնք: Ատիկա դրեթէ անկարելի կը դարձնէ այդ ոգրութեամբ պրպտումներով որոշ տեղեկութիւն ձեռք ձգել: Երեւակայական կասկածելիին հոգեբանական թղթածրարը որ մատնադէտներու կողմէ պատրաստուած է, ոստիկանութեան աշխատանքի դլխաւոր գործիքն է: Ասոր քննութենէն հասած են այն եզրակացութեան թէ «Ինապոմ» նախապէս հատնարար Շիքակօ կ'ապրէր, ներկայիս Գասիլ: Բայց եթէ անոնց տեղ ես ըլլայի, ինքնամփոփ, քաղաքավար, բծախնդիր մէկը կ'ենթադրուի, որ տունին կամ յարատակար է այդ կատարելութեան նպատակ տելու, այդ կատարելութիւնը ապրեցնելու հարցին: Այս մէկը անշուշտ որ տարբեր հարց մըն է: Ես չուրջիններուս միշտ յանձնարարած եմ որ աւելի լաւ է սխալ խօսիլ, անկաշկանդ խօսիլ, քան բնաւ չխօսիլ: Բայց եթէ անոնց տեղ ես ըլլայի, նոյնը պիտի չընէի՞ արդեօք: Պիտի չամչնայի՞ մըչնայի՞, պիտի չցանկայի՞ բնաւ չխօսիլ, քան թէ սխալ խօսիլ:

Սա քիչ առաջուան երիտասարդը, որ կը մերժէր իր երախտաչատ ուսուցչուհիին դիմաց մայրենիով խօսիլ, ի՞նչ տարբերութիւն ունի իմ արտասահմանեան հարիւրաւոր ընթերցողներէս, որոնք մեր մայրենի դիրքն ու մամուլը պաշտելու չափ կը սիրեն, որոնք անհամբերութեամբ կը սպասեն որ մայրենիով թերթ մը եւ դիրք մը հասնի իրենց եւ որոնք սակայն անդլերէն կամ ֆրանսերէն նամակներ կը գրեն ինծի սա կամ նա նիւթին չուրջ, մինչեւ իսկ մեր մայրենիին նկատմամբ իրենց հաւատարմութիւնն ու սէրը արտայայտելու համար:

Ի՞նչ հակասական ու միամտանակ խանդավառիչ ողբերգութիւն, Աստուած իմ:

Ռ. Հ.

ԼՈՌՆՈՒ ՏԱՐԻՆ

ՎԱՃԱՌՔԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԳՈՒՅՔԻ

ՆՈՐԱԾԱԽԻ, ՓՈՓՈԽ ԿԱԳՎԱԾ

ՊԱՐՔԱՎԱՃԱՌՈՒ ԱՎՏՈՄԵՔԵՆԱՆԵՐԻ

ՄԵԾԱԾԱՎԱԼ ԸՆՏԻՐ ՊԱՅՄԱՆՆԵՐՈՎ

ՀԱՐՑԵՐԻ ՀԱՄԱՐ ԴԻՄԵՔ ԱՆՁՆԱԿԱՆ ԿԱՄ ԸՆԿԵՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՍՑԵ

ՀԱՍՑԵԻ ՀԱՍՑԵ - ՏԵՂԱՄԱՍ ՀԱՐԿԱՎՈ

(Շար. Ա. Էջէն)

է ոստիկանութեան: Ցայտնաբերած է 25 քիլօ կազ պարունակող չէխ մը որ թերութեան մը հետեւանքով չէ պայթած: Լսա կարգ մը տեղեկութիւններու, պէտք է պայթած ըլլար նախորդ օրը, Ռիչար Լենուարի չուկային առաջին ժամուն: Ալէն Ժիւպէ յայտարարեց թէ հսկողութեան եւ ապահովութեան մ'ալ աւելի լայն միջոցներ ձեռք պիտի առնուին:

ՖՐԱՆՍՍՑԻ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ յայտարարեց թէ հանրային սպասարկութեանց (պաշտօնատարներուն) աշխատավարձերը անփոփոխ պիտի մնան 1996-ին, մեծ իրարանցում մը ստեղծելով սենտիքանեսին մօտ: Գործադուլի չարժումները անխուսափելի կը նկատուին:

Թ. ՋԻԼԼԷՐ հարցազրոյց մը տուած է Ֆիկարօ-ի, ուր կ'ըսէ թէ հպարտ է իր երկրին «ժառանգութենէն» ինչ կը վերաբերի կիներու իրաւունքներուն: Չի կարծեր թէ Թուրքիա վտանգուած ըլլայ իսլամապաշտներուն կողմէ, անոնք քիչ են, կ'ըսէ Թուրքիա, չատ աւելի՝ չուրջը: Թուրքիան աքու մը կը նկատէ Եւրոպայի համար, քանի որ, կը շեշտէ. -- «Շրջանին միակ ժողովրդապետութիւնն ենք: Ապագային ալ, պիտի դիւրացնենք Եւրոպայի ուժանիւթի մատակարարումը, գլխաւորաբար կասպից ծովու կազով եւ բարիւղով, որովհետեւ ցաւթուղիները եւ կազատարը, ի մօտոյ, Թուրքիայէն պիտի անցնին դէպի Միջերկրական: Հաւատարիմ ենք Արեւմուտքի, բայց, առայժմ, այդ հաւատարմութիւնը շատ բան չբերաւ մեզի, մինչ տասը տարի է Յունաստանը, Սպանիան եւ Փորթուկալը միլիոնաւոր տոլար ստացան Եւրոպական Միութենէն»: Ան նկատողութեան որ թուրք բանուորներու դաղթը Եւրոպա, հարցեր կը ստեղծէ, Թ. Ջիլլէր կ'առարկէ. «Եւրոպա պէտք է դադրի էրիստոնեայ ակումբ մը ըլլալէ: Մեր մշակոյթները պէտք է միախառնուին: Եւրոպան Թուրքիոյ պէտք ունի, ինչպէս Թուրքիան՝ Եւրոպայի: Թուրք գաղթող աշխատաւորներու հարցը կրնայ կարգադրուիլ···: Եւրոպական Միութեան անդամակցելով միտք չունինք արտածելու մեր գործազուրկ աշխատաւորութիւնը»:

ԱԼԺԵՐԻԱ միշտ ահաբեկչական արարքները կան: Շաբաթավերջի ոճրափորձերէն, սպանութիւններէն ետք, Սեպ. 4-ին ալ, կրկին լրագրողի մը դէմ ահաբեկչական արարք մը գործուեցաւ: Զայնասփիւռի եւ լրատուող մը դէմ ահաբեկչական արարք մը գործուեցաւ: Զայնասփիւռի եւ լրատուող լրագրողուհի մըն է՝ Եամինա Պրիխ որ սպաննուած է իր բնակարանին առջեւ: Նոյն օրը ականուած կառք մըն ալ պայթած է Ալժէի մէկ արուարձանը. 7 հոգի վիրաւորուած են:

ԱԴՐԵԶԱՆԻ Գերագոյն Ատեանը որոշեց արգիլել համայնավար կուսակցութիւնը, որ պիտի չկարենայ մասնակցիլ Նոյեմբեր 12-ի երեսփոխանական ընտրութիւններուն: Արդարադատութեան Նախարարութեան մէկ պատասխանատուն՝ Ֆ. Մամեռով յայտարարած է ԻԹԱՐ -- ԹԱՄ գործակալութեան որ այդ որոշումը տրուած է իբրեւ հետեւանք Նախարարութեան դիմումին, որ առարկած էր կուսակցութեան հակօրինական գործունէութեան դէմ:

ՎՐԱՍՏԱՆԻ նախագահին կինը, հեռատեսիլէն հարցազրոյցի մը ընթացքին, յայտնած է որ ամուսինը հաւանաբար թունաւորման փորձի մըն ալ ենթարկուած էր մահափորձէն քանի մը օր առաջ: Արդարեւ, Շվարնածէ անհանդիստ եղած է ականուած կառքին ոճրափորձէն առաջ եւ բժիշկները անունդէ թունաւորում մը ախտորոշած էին:

ՋՕՐ. ԼՏՄՈՆ ԺՈՒԶՕ, Ալժէի փուչին (1961, Ապրիլ) չորս զօրավարներէն միակ վերապրողը, մեռաւ 90 տարեկանին: Սպայակոյտի պետ (1958), օդային բանակի ընդհ. քննիչ (1960), 1961-ին մխացած էր Սալանի, Զելլէրի եւ Շալի, ընդդիմանալու համար որ կօլի ալժերական քաղաքականութեան: 1962-ին կը ձերբակալուէր եւ մահուան կը դատապարտուէր, ներումի արժանանալէ ետք որ կօլի կողմէ, ազատ կ'արձակուէր 1967-ին:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կրընոպլի հայ ազգ. Միութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Շաքէ Ծառուկեանէ 600 Ֆր. իր ամուսնոյն երուանդ Ծառուկեանի մահուան քառասունքին առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՌՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԾՐԱԳԻՐ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1995 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 10՝
Անդամական ընդհանուր ժողով
Հոկտեմբեր 9 - 15
Մշակոյթի Շաբաթ
--Ցուցահանդէս - Համերգ - Բանախօսութիւն
Կիրակի, Հոկտեմբեր 15
Տօն Թարգմանչաց Վարդապետաց
--Ձեռնադրութիւն կիսա-սարկաւագաց
--18րդ տարեդարձ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի եւ ընտահատանք երգչախումբի անդամոց եւ հիւրասիրութիւն
Հոկտեմբեր 26 - 30
--Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ օծման տարեդարձի հանդիսութիւններ:
Հրաւիրուած է Շահան Արք. Սվաճեան:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

*
**

ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԾՐԱԳԻՐ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17
--Ուխտագնացութիւն Ս. Գրիգորիս, Թալար
Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20
--Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման 4-րդ տարեդարձ
Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 19
--Միջ-եկեղեցական «էքիւմէնիք» արարողութիւն Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: Ապահիւրասիրութիւն:

ԴԻՒԱՆ ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

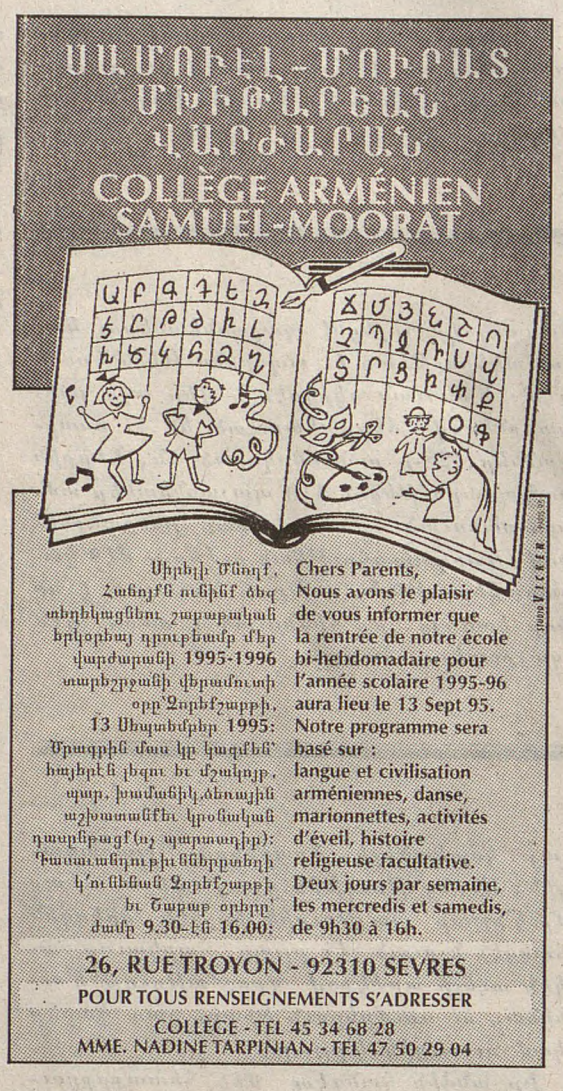
ՈՒՐԲԱԹ, Սեպտեմբեր 8, տօն է Սուրբ Աստուածածնի Ծննդեան յԱննայէ:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Ծովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Կը պատարագէ՝
ՄԻՒՌՈՆ ՎՐԴ. ԳՐՎԸԳԵԱՆ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱԶԻ Փարիզի Ա. Թաղէոս-Մանանաճիւղը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 9, ժամը 15-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, Paris 9e
Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպէ իր տարեկան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17,

Առաւօտեան ժամը 11-էն սկսեալ

Կ'ԵՐԳԷ ԱՆԹՈՒԱՆ ՊԷՋՃԵԱՆ

ընկերակցութեամբ Սուրբ Խաչի ՍՊԻՏԱԿ նուագախումբի

Վայր՝ Տոքթ. Արտաւազդ Քիւեանի Վիլլա,

4, rue du Docteur Rampont, VILLIERS LE BEL

UGAB - *Marseille*

327, Bd Michelet, Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45

Cette année l'UGAB-*Jeunes* a le plaisir d'annoncer la naissance d'une section sportive : «L'association U.S. NOUBAR» qui organisera des équipes de football, de volley, de basket et de ping-pong.

Nous informons que tous les 1er et 3ème samedi du mois, l'équipe de l'UGAB *Jeunes* tiendra une permanence de 21h à 24h. Rejoignez-nous nombreux autour d'un verre pour discuter, jouer aux cartes, au tavlou. Bref se retrouver ensemble!

De plus nous rappelons qu'être membre de l'UGAB est un privilège qui vous apporte de nombreux avantages (tarifs préférentiels pour les soirées, les sorties, gratuité pour d'autres activités).

ԿՈՉ

ԲՈԼՈՐ ՀԱՅԵՐՈՒՆ

Ներկայիս կոչ կ'ուղղենք բոլոր Հայերուն, որոնք իրենց ընտանեկան յարկէն ներս ունին Մեծ եղեռնէն վերապրողներ, եւ կամ իրենց դրացիներուն կամ բարեկամներուն չրջանակէն ներս կը ճանչնան այդպիսիները, որ հաճին անմիջապէս կապ հաստատել Մարսէյլի Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ դիւանատան հետ,

հեռաձայն. - 91 - 77 - 84 - 70

տալով վերապրողին անունը, մականունը, հասցէն եւ հեռաձայնի թիւը:

ԴԻՒԱՆ
ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Հ. Ց. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՖՐ. ԿԱՊՈՑՑ ԽԱԶԻ
ՀՑԴ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ
ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Տէսինի մասնաճիւղերը
կը կազմակերպեն

★ ——— ★ ——— ★

Մեծ Դաշտահանդէս մը

★ ——— ★ ——— ★

Նուիրուած Խանասորի յաղթանակին
կիրակի, Սեպտեմբեր 10
ժամը 11-էն սկսեալ
Տէսինի «Centre aéré»ի մէջ

ԱՐՄԷՆԻԱ նուագախումբի մասնակցութեամբ:

Պուֆէ - խմիչքներ - խաղեր

Անձրեւի պարագային, ինչոյքը տեղի կ'ունենայ Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

La Section de Paris
Archalouïse TATHEOSSIAN
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
informe
Rentrée scolaire / inscription
Samedi 16 Septembre à 14 h 30
M.C.A. 17, rue Bleue, Paris 9e
L'Ecole vous propose des cours de langue arménienne — de la maternelle au Bac danse, théâtre, Kung-fu, cours de chant PARENTS,
pensez dès à présent à transmettre la culture arménienne à vos enfants.
Il n'est jamais trop tôt, comme il n'est jamais trop tard
Renseignements auprès de :
(1) 48 71 22 77 Vartanouche
(1) 47 84 82 90 Marie
(1) 34 19 44 63 Ani (soir)

ՎԱԼԱՆՍ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մշակութային ընկերակցութիւնը կը հաղորդէ որ Դաւթեան դպրոցի վերամուտի արձանագրութիւնը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 13, ժամը 9·30-էն սկսեալ

12, rue de la Cécile

*
**

Կրօնական ընկերակցութեան կիրակնօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 17-ին, ժամը 10·30-ին: Կրնան մասնակցիլ բոլոր մանուկները 6 տարեկանէն սկսեալ:

Centre Communautaire
12, rue de la Cécile, Valence.

Association «NAREG»

ENGHIEN-LES-BAINS

Անկէնի միօրեայ վարժարանի վերամուտն է՝

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 13,
առաւօտեան ժամը 9·30-ին:

Rentrée scolaire
le Mercredi 13 Septembre à 9 heures 30
8, rue Félix Faure,
95880 Enghien-les-Bains
Renseignements : 48. 41. 49. 37
34. 17. 29. 26.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 7
JEUDI
7 SEPTEMBRE
1995

ՀԱՅՐԱՆԴԻ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

LE NUMERO : 5,00 F

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ԱՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 18.672 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.672

ՊԱՅՔԱՐ ՔԱՐԻԽՂԱՏԱՐԻ ՄԸ ՀԱՄԱՐ

Լոնտոնի մէջ Սեպտեմբեր 4-ին տեղի ունեցած է աղբեջանական քարիւղին բաժնեհաւէր օտար ընկերութիւններու ժողովը, որուընելու համար փոխադրութեան կարելի ճամբաները: Մինչ այդ, առանց սպասելու ժողովին արդիւնքին, Մոսկուա նոր առաջարկներ ներկայացուցած է: Այս փութկոտութիւնը կը մեկնաբանուի առնով որ Ռուսաստան չի հանդուրժեր անոնք մնալու նման հսկայական գործարքէ մը ու քանի որ չի կրնար հակակշռել արտադրութիւնը, կը ջանայ դռնէ խօսք ունենալ անոր փոխադրութեան մէջ:

Ռուսաստանի քարիւղատարներու պատասխանատու ձեռնարկին անօրէնը Սերգէյ Տէր-Սարգսեանց ներկայացնելով առաջարկը, յայտնած է որ իրենք կը պէղեն փոխադրութեան իրենց գիները, մինչեւ 2003 թուականը: Ատոր փոխարէն քարիւղի փոխադրութիւնը պէտք է կատարուի անպայման Ռուսաստանի վրայով:

Աղբեջանական քարիւղին տեղական ընկերութեան հետ որ պահած է 20%ը, բաժնետէր են քարիւղի անգլիական, ամերիկեան, նորվեկիական, թրքական եւ ռուսական ընկերութիւններ: Ծրագրուած է որ արտադրութիւնը սկսի 1996-ի վերջաւորութեան ու հասնի օրական 700 հազար տակառի տարողութեան:

Ռուսաստանի առաջարկը եթէ ընդունուի, քարիւղատարով մը որ արդէն գոյութիւն ունի, քարիւղը պիտի հասնի Սեւ ծովու Նովորոսիսկ նաւահանգիստը. մինչ 40-50 միլիոն տոլար պէտք է քարիւղատարը նորոգելու համար: Թիֆլիսէն անցնող քարիւղատարին համար ալ հարիւրաւոր միլիոն տոլարներ պէտք են: Այս մէկն ալ կը վայելէ ԱՄՆ-ու եւ միւս ընկերութիւններուն նեցուկը: Թէեւ, կասպից ծովու նաւթահորերը կրնան ապրանք հայթայթել նոյնիսկ երկու ճամբաներուն ալ: Այնքան որ խնդրոյ առարկայ է երրորդ աղովակաչար մը որ պիտի անցնի Հայաստանի տարածքէն: Կը սպասուի որ վերջնական որոշումը տրուի Հոկտեմբեր 9-ին (եւ ոչ թէ Սեպտեմբերին, ինչպէս ըսուած էր նուրբ մամուլով):

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԻՒՐԻՒՐՈՒԱՑԻ մէջ, Սեպտեմբեր 5-ի գիշերն է (ֆրանսական ժամով՝ 23·30) որ Ֆրանսա կատարեց հիւլէական իր փորձերուն առաջինը, հակառակ համաշխարհային բողոքներուն: Պէտք է ըսել որ Ֆրանսայի դէմ այս առթիւ ծագած միջազգային աղմուկը միաճայն է եւ Շիրաք, այդ պատճառով, արտաքին ճակատի վրայ ալ վարկաբեկուեցաւ: Աւելորդ է ըսել թէ բոլորովին անտեղի բան մըն էր նախազահական չրջանի մը սկիզբէն իսկ:

ՆԱԽԱԳԱՀ ՇԻՐԱՔ եւոյթ ունեցաւ Սեպտեմբեր 5-ին հեռատեսիլի Բ. կայանէն եւ փորձեց արդարացնել կառավարութեան տարած քաղաքականութիւնը: Ինչ կը վերաբերի ահաբեկչութեան, Շիրաք կը դատապարտէ «մեխանիներու չեղումը» որ կը նպատակ ահաբեկիչներուն: Կը խորհի որ իսլամական (ժէ-ի-Ա) պատասխանատուութիւնը ամէնէն հաւանականն է, բայց փաստ չկայ: Երբեք, կ'ըսէ նախագահը, չէի խօսուիր ահաբեկիչներուն հետ, քանի որ մենք բարոյական մը ունինք, անոնք՝ ոչ, ուրեմն միշտ տակր դիրքի մէջ կ'ըլլանք: Շիրաք հրահանգներ տուած է որ խստանայ ահաբեկչութիւններու հակակշիռը: Պաշտօնատարներու աշխատավարձերը պէտք է անփոփոխ մնան, վերջին երեք տարիներուն բաւական օգտուած են յաւելումներէ: Կը պնդէ որ հիւլէական փորձերը պիտի կատարուին, բայց դադրին մինչեւ 1996 Մայիս 31: Պէտք է հաստատել որ Շիրաք անժողովրդականութեան բոլոր մրցանիշները կոտրեց 100 օրուան իշխանութենէ ետք: Իր ամէնէն ճախաւեր որոշումն էր հիւլէական փորձերու վերսկսումը եւ մանաւանդ անոնց յայտարարութիւնը Հիրոշիմայի յիսնամեակի նախօրեակին (ինչ խոստովանած է որ չէր անդրադարձած այդ տարեդարձին զուգադիպութեան...): Ամէն պարագայի մէջ, ընտրութենէն ի վեր 20 կէտ կորնչուցած է հարցախոյզերուն մէջ եւ ապագան ալ հաւանաբար բարենաւում չարձանագրէ, ընդհակառակն:

ՄԻԱՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ նախագահին կինը՝ Հիլարի Կլինթըն չատ խիստ եղոյթ մը ունեցած է Փեքինի մէջ կայացած կանանց 4-րդ համագումարին, դատապարտելով կիներու բռնաբարուած պատութիւնը: «Անարդարանալի է, ըսած է Հ. Կլինթըն, որ այնքան կիներ որոնք ոչկառավարական կազմակերպութեանց կը պատկանին եւ կը փափաքէին մասնակցիլ այս ժողովին, արտօնութիւն չունենան ամբողջովին մասնակցելու: Ազատութիւն կը նշանակէ ժողովուրդի մը իրաւունքը՝ հաւաքուելու, կազմակերպուելու, արտայայտուելու»: Արդարեւ, «անհամութեանց» առաջքն առնելու համար, Փեքինի իշխանութիւնները մերժած էին վիզա տալ ոչ-կառավարական կազմակերպութեանց բազմաթիւ ներկայացուցիչներու, որոնք կը հաւաքուին այս համագումարին կողքին, ի մասնաւորի թիպեթցի կիներուն: Ցիչելով փաստաբանի իր անցեալը, տիկին Կլինթըն տպաւորիչ եղոյթ մը ունեցած է մարդկային իրաւանց չուրջ:

ԶԻՋԻՆԻՈՑ պատերազմին հաշուեկշիռը բաւական ծանր է: 16 հազար է կռիւներու ընթացքին մեռելներու թիւը: Ասոնց մէջ 6-էն 7000 քաղաքացի, 4-էն 5 հազար չէչէն պինդուր եւ 3է-ն 4 հազար ռուս պինդուր: Միւս կողմէ, «ճգրաիտորճ» մը գործուած է Սեպ. 5-ին, Գրոզնիի չուկային մէջ: Մէկ մեռեալ կայ եւ քանի մը վիրաւորներ: Ոչ ոք տէր եղած է արարքին որ տեղի ունեցած է Զէչէնիոյ անկախութեան 4-րդ տարեդարձին առթիւ:

ԵՐԿՈՒ ՑՈՑՆ ԿԻՊՐԱՑԻ աշխատաւորներ որոնք ՄԱԿ-ի հաշուոյն կ'աշխատէին, Սեպ. 5-էն ի վեր դերի են Թուրքերու ձեռքը, կղզիին հիւսիսը որ 21 տարի է Թուրքերու կողմէ գրաւուած կը մնայ:

ՊՈՍՆԻՈՑ մէջ, Ալանտեան Ուխտի օդուժը վերսկսաւ իր ռմբակոծութիւնները Սեպ. 5-ին, երբ հաստատուեցաւ որ Սերպերը չեն քաշած իրենց ծանր հրետանին:

ՑՈՑՆԵՐԸ ընդառաջելով Միացեալ-Նահանգներու դիմումին, որոշեցին երկխօսութիւնը վերահաստատել Մակեդոնիոյ հետ: Գալ չարթու համաձայնագիր մը պիտի ստորագրուի Ցունաստանի եւ Եուկոսլաւ այս նախկին Հանրապետութեան հետ, Նիւ-Եորքի մէջ: Այդ համաձայնագիրը թոյլ պիտի տայ որ վերնայ Սկիւպի չրջափակումը դոր Աթէնք պարտադրած է: Բոլոր հարցերը պէտք է կարգադրուին, ի մասնաւորի Սահմանադրութեան, սահմաններու, դրօշակի: Անուններն չուրջ տարակարծութիւնը կարելի պիտի չըլլայ անմիջականօրէն լուծել, թէեւ ամէնէն բարդ հարցն է: Ցոյները կ'ամբաստանեն իրենց այս փոքրիկ դրացին (2·3 միլիոն բնակիչ, 67% օրթոտոքս Մակեդոնացի, 20% մահմետական Ալպանացի) որ կը գործածէ անուն մը որ կը պատկանի հելլենական հարստութեան Մեծն Ա-

ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

ԵՐՈՒՍԱՂԷՄԸ ԵՐԵՔՀԱԶԱՐ ՏԱՐԵԿԱՆ Է

Սեպտեմբեր 4-ին սկսան Երուսաղէմի երեքհազարամեակի նշումները. տօնակատարութիւնը որ կը կրէ «Իսրայէլի մայրաքաղաք Երուսաղէմի երրորդ հազարամեակը» խորագիրը, մինչեւ այսօր կազմակերպուած ամէնէն երկար հանդիսութիւնը պիտի ըլլայ եւ նաեւ ամէնէն չատ առարկութիւններ պատճառածը: Եւրոպայի Միութիւնը արդէն յայտնած էր թէ պիտի չմասնակցի: Պաղեստինցի պետական պաշտօնեաները պոյքոթի կոչ կ'ուղղեն, իսկ կրօնաւորներու դասը կը քննադատէ հոլիվուտեան տիպի կազմակերպութիւնը որ նոյնիսկ չի զուգադիպիր քաղաքին բուն տարեդարձին:

Նշումները պիտի տեւեն 15 ամիս. յայտագիրը կը բաղկանայ համերգներէ, ցուցահանդէսներէ, փառատօներէ, մշակութային այլ ծրագիրներէ: Բացումը կատարուեցաւ Պէհովիէնի միակ օփերայով Ֆիտէլիոյով: Պիտի ներկայացուի նաեւ Վէրտիի Նապուքքոն ու Իսրայէլի իշխանութիւնները այս առիթով կը յուսան հարիւր հազարաւոր յաւելեալ զբօսաշրջիկներու ներկայութիւնը: Հանդէսներու մեծ մասը տեղի պիտի ունենայ բացօթեայ:

Երեքհազարամեակին հիմ առնուած է Դաւիթ արքային կողմէ քաղաքին գրաւումը եւ Իսրայէլի մայրաքաղաք հռչակումը: Նշումին գաղափարը առաջին յղացողը եղած է հինգ տարի առաջ, քաղաքապետ Թէտի Քոլէք: Թէեւ հնագէտները սկեպտիկ էին ընտրուած ժամանակին -1995 - 96- մասին, բայց քաղաքապետը կ'ուղէր նոյն առիթով նշել նաեւ երեսնամեայ իր գեկավարութիւնը. ծրագրած էր հրաւիրել բոլոր Դաւիթները ու առաջարկել միւս մայրաքաղաքներուն որ իրենց փողոցներէն մէկուն տան Երուսաղէմի անունը. կը փափաքէր նաեւ հանդիսութեան համար ունենալ ԱՄՆ-ու փոխնախագահ Ալ Կորի հովանաւորութիւնը:

Թ. Քոլէք որ այսօր 83 տարեկան է, նախատեսած էր ամէն բան, բացի 1993-ի ընտրութեան իր պարտութիւնը եւ Ռաբինկիթընի մէջ խորհրդարանական համաձայնութեան մը տորպեդուելիքը:

ԱՄՆ եւս չատ վերապահութեամբ դիմաւորեցին տօնակատարութիւնները: Եւրոպացիները պատճառաբանեցին որ Երուսաղէմը չեն ճանչցած որպէս Իսրայէլի մայրաքաղաքը, հետեւաբար չեն կրնար մասնակցիլ նշումին որ կը չեշտէ անոր քաղաքական օրինավիճակը: Եւրոպայի այս կեցուածքը հարիւր հազարաւոր տուրիստներու նշանակութիւն ունի, որովհետեւ մինչեւ 1997 Յունուար ծրագրուած բոլոր միջոցառումները զետեղուած են «Երուսաղէմ 3000» ընդհանուր պիտակին տակ, ինչ որ կրնար նիւթական որոշ նեցուկ մը ապահովել:

Ամէն պարագայի, երեքհազարամեակի տօնակատարութեան առարկողներու առաջին դիրքը կը գրաւէ Պաղեստին. Արաֆաթի նախարարներէն մէկը կ'ըսէ թէ ծրագիրներուն մէջ բնաւ նկատի չէ առնուած քաղաքին արաբական իրականութիւնը: Ամիկա սակայն, ոչինչով ազդած է երեքհազարամեակի նշումներու կազմնակիցներուն վրայ: Այնքան որ բացման ճաշին մէջ վարչապետ Ի. Ռապին պանծացնելով քաղաքին աստուածաշնչական եւ հրէական անցեալը, ըսած է. «Մի՛ ացեալ Երուսաղէմը մե՛րն է. մե՛րն է յաւիտենական Երուսաղէմը»: Ան նոյնիսկ մոռցած է 1993 Սեպտեմբերի հանդիսաւոր յանձնառութիւնը իր եւ Արաֆաթի, ամէնէն ուշ մինչեւ 1996 Մայիս բանակցելու քաղաքին արեւելեան ու արաբական գօտիին օրինավիճակին մասին:

Առարկութեան տեղի տուած է նաեւ Թուականը. իսրայէլացի հնագէտ մը կ'ըսէ թէ Դաւիթ արքային կողմէ Երուսաղէմի գրաւման ճշգրիտ Թուականը ծանօթ չէ. կարծիքները բազմաթիւ տասնեակ տարիներու տարբերութիւն կը նըչեն: Իր գործակիցներէն մէկը աւելի խիստ չեշտադրումով կ'ամփոփէ իր կարծիքը. «նշումները արդիւնք են քաղաքական որոշումի մը եւ ոչ գիտական»:

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 5/6)

Օ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-Ի ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Օ - ԷՍ - ՍԷ - Ը-ի պատուիրակութիւն մը զարթաղեան հակամարտութեան կապակցութեամբ կարգ մը ուսումնասիրութիւններ եւ խորհրդակցութիւններ կատարելու նպատակով այս օրերուն չրջան կ'այցելէ: Պատուիրակները Սեպ. 3-ին

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ԿԱԽԵԹԻ ՀԱՅԵՐԸ

Խորհրդային վարչատարածքին սահմաններուն մէջ «Ներքին սիբիւռք» կոչուած հայկական գաղութները աւանդաբար չարունակելով հանդերձ խմբուիլ նոյն պիտակին տակ, այսօր կ'որոշուին իրենց դժնուած երկիրներուն անուններով. այսպէս, կան վիրահայեր, ռուսահայեր, եւայլն: Հայաստանի սահմանակից ըլլալուն հանդամանքով ու նաեւ իր մեծ թիւին - որ 400 - 450 հազարի չուրջ կ'ենթադրուի -, պատճառով անոնցմէ ամէնէն աւելի տեղեակ ենք Վիրահայերու կացութեան: Նախկին խորհրդային մնացեալ հանրապետութիւններուն հայ գաղութներուն մասին լուրերը կը հասնին շատ պատահաբար, կամ եթէ այդ շրջաններէն յատուկ տեղեկատուութիւն կատարուի, յատուկ միջոցներով, ինչպէս վերջերս եղաւ պարագան Ուզբեկստանի մայրաքաղաքին մէջ հայկական եկեղեցիին բացումին: Լուր առնելու այս ձեւն ալ հասկնալի է որ ուղղակի դիպուածականն է ու չատ ցանցառ:

Հայաստանի մամուլը, հակառակ ներկայի սահմանափակ իր կարելիութիւններուն, այդ ոլորտին մասին տեղեկութիւններու գլխաւոր աղբիւրը կը հանդիսանայ: Այդ աղբիւրէն տեղեկացանք, օրինակ, Ջաւախքի հայութեան ինքնուրոյնութեան ձգտումին որ պաշտօնապէս ներկայացուած է հայկական այդ շրջանին գլխավարութեան կողմէ, երկրին իշխանութեան, Վրաստանի նոր Սահմանադրութեան քննարկումի օրերուն:

«Հայաստանի Հանրապետութիւն» օրաթերթը Օգոստոս 17-ի թիւով կը խօսի Վրաստանի մէջ հայկական շրջանի մը մասին որ հեռու է Ջաւախքի նման խիտ հայութեան մը զօտիէն ու կ'ապրի բաւական մեկուսացած կեանք մը:

Այդ Հայերը կախեթի բնակիչ են: Կախեթը որ իր նշանաւոր գինիով կը յիշուի երգերու մէջ, երկրին հարաւ - արեւելեան մասը կը գտնուի: Հազիւ 1 - 2 քիլոմեթր հեռու է Ալազան գետին ափէն որ այդ շրջանին մէջ կը գծէ Վրաստան - Ադրբէջանի սահմանը: Կախեթի գիւղերէն մէկը կը կոչուի Սաբաթլու. ան գոյութիւն ունի 1923-էն ի վեր: Զուտ հայաբնակ գիւղը կախեթի մէջ, ուր հայաբնակ քաղաքներ ու չուրջ 70 գիւղ կայ վրացախօս հայութեամբ, միակ հայախօս բնակավայրն է:

Սմուէլ Կարապետեանի ստորագրած գրութեան մէջ կը տրուի այդ առանձին գիւղին հակիրճ պատմականը: Ս. Կարապետեան եւս կ'ենթայ մինչեւ 1918 թուականը երբ Շաքի գաւառին մէջ գոյութիւն ունէր նոյնանուն գիւղ մը որուն բնակիչները Ախչէն եւ Ջրաբերդ գաւառներէն գաղթած էին: Գիւղը 1914-ին ունեցած է 2770 բնակիչ եւ եկեղեցի: 1918-ին օսմանեան զօրքերու ներխուժումէն խոյս տալով Սաբաթլուի Հայերը կը դիմեն դէպի Ալազան գետը: Բազմիցս դէմ յանդիմման գտնուելով կոտորածներու եւ սովի, փրկուածները կը հասնին Նուխի քաղաքը: Մէկ մասն ալ 1919-ին դրացի գիւղերու սակաւաթիւ Հայերուն հետ կը հաստատուի Արաքսի ալ ափը, Սուրմալու գաւառին Գարագոյունլու գիւղը: Պաշտօնապէս Արարատ վերանուանուած այդ գիւղն ալ կը ստիպուին լքել յաջորդ տարին, քանի որ Թուրքերը կը գրաւեն Սուրմալուն:

Սաբաթլուցիներու այն փոքր մասը որ դէպի արեւմուտք չէր գաղթած ու հասած էր մինչեւ Սղնախ գաւառը, 1923-ին կը հիմնէ մինչեւ այսօր հայաբնակ մնացած գիւղը զոր իր նախկին գիւղին անունով կը կոչէ:

Նոր Սաբաթլուի Հայերը հակառակ որ հեռու են հայկական հոծ բնակավայրերէ, ունեցած են իրենց հայկական դպրոցը որ կը գործէ մինչեւ այսօր: 1970-էն սկսեալ գիւղի բնակչութիւնը կը նուազի: Արտագաղթողներուն մեծ մասը կը հաստատուի Հայաստան: Այսուհանդերձ, գիւղը ունի չուրջ հազար բնակիչ:

Գիւղի գերեզմանատան մէջ զարմանք պատճառած է 1914-էն մնացած չիրմաքար մը, բայց յետոյ պարզուած է որ

ՈՐՊԷՍ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԹԻՒՆ «ՊՐՈՍՊԵՐՈՅԻ ԿՂԶԻ»ԻՆ

Ծանօթ. -- Երկրորդ աշխարհամարտի տարիներուն՝ «Պրոսպերոյի Կղզի»ին մէջ յիշուած բարեկամներու խումբին անդամները կը ցրուին: Կոստան Զարեանի եւ Լօրընս Տրուէլի միջեւ հաղորդակցութիւնը կ'ընդհատուի մինչեւ այն պահը երբ «Պրոսպերոյի» լոյս տեսնելէն ատեն մը ետք Կ. Զարեան կը տեսնէ հատորը եւ կը գրէ իր բարեկամին: Մեր տրամադրութեան տակ չունինք Կ. Զարեանի նամակը: Սակայն իր արխիւին մէջ պահուած է Լ. Տրուէլէն ստացած պատասխանը, որուն պատճէնը մեզի տրամադրուած է Կոստան Զարեանի թոռնուհիին՝ Սիրվարդի եւ այս վերջնոյն ամուսինի՝ Մանուէլ Բէօսէեանի կողմէ: Այս գրութեան թարգմանութիւնը կը ներկայացնենք ստորեւ: Աւելի ուշ՝ բարեկամներու միեւնոյն խումբին անդամները զիրար կը վերագտնեն յունական ուրիշ կղզիի մը մէջ, որու ալ արդիւնքն է Կոստան Զարեանի «Կղզին եւ մէ մարդ» վիպակը, որ լոյս տեսած է «Հայրենիք Ամսագիր»ի 1955 Փետրուարի թիւէն սկսեալ:

***

Հանրային տեղեկատուութեան
պաշտօնատար
Հոդոս, Երկոտասան Կղզիներ(1)

Սիրելիդ իմ Զարեան,

Ի՜նչ մեծ հաճոյք էր այսքան երկար տարիներ յետոյ ձեղմէ լուր առնելը: Այսքան առեղծ ի վեր ձեր հետքը կորսնցուցած ըլլալով՝ հազիւ կը հաւատայի աչքերուս: Փաստօրէն՝ «Պրոսպերոյի» մէջ ձեր անունը օգտագործելու պատճառներէն մին ալ այն յոյսն էր, որ այսպէս թէ այնպէս գիրքը կը տեսնէք եւ ինծի հետ կրկին կապ կը հաստատէք: Յեղակատուութիւններուս համար ներողամիտ եղէք, բայց անհրաժեշտ էր հնարաւորին չափ հիւմուր ներարկել պատմական նիւթերուն, որպէսզի կարելի դառնար թէկուզ մասամբ վերստեղծել Գորֆուի մէջ ապրուած այդ ծոյլ, անհոգ օրերուն խակական մթնոլորտը: Եւ քաշքշուքի ոճս կը մնայ լաւագոյն բարեկամներու միջեւ կիբարկուածի սահմաններուն մէջ: Թէոտոր եւս ինծի ներած է իր բարի համբաւին չուրջ կատարած ոտնձգութիւններս: Սակայն տրուած ըլլալով որ «Գրական Թայմզ»ը ձեր երկուքը կը նկարագրէ որպէս «չատ համակրելի, զրաւիչ եւ պերճախօս բարեկամներ», այն զգացումը ունեցայ թէ այնքան ալ ճախորդ գործ չէի կատարած:

Լոնտոն հասնելուս պէս (Մարտ 1-ին Անգլիա կը մեկնիմ), թղթատարին կը յանձնեմ ձեզի վերապահուած «Պրոսպերոյի» օրինակը, զոր երկու տարիէ ի վեր (2) ծրարուած, եւայլն, կը սպասէր:

Այնքա՜ն ուրախ եմ որ Ֆրանսիս (3) կը չարունակէ նկարել ու ծախել: Կը յուսամ որ յուցահանդէսը յաջող անցաւ: Իսկ Ցովա՞նը (4): Հոյակապ, մեծ, վայելուչ երիտասարդ մը դարձած ըլլալու է այժմ: Իրմէ միշտ կը պահեմ լուի պէս ցատքռտուղ եւ իր խեղկատակութիւններով չուրջինները խենթեցնող տղեկի մը յիշատակը:

Գալով ձեզի՝ կ'ենթադրեմ որ արդէն ամարտած ըլլալու էք ձեր կարեւոր երկը: Ինքս՝ բաւական չատ կ'աշխատիմ եւ կը թուի թէ Անգլիոյ մէջ սկսած եմ ճանաչումի արժանանալ որպէս բանաստեղծ: Վերջին հատորս կը ներփակեմ: (...)(5):

Մայիսին կամ Յունիսին կը յուսամ պաշտօնի մը կոչուիլ Ֆրանսայի մէջ: Հընարաւորութիւնը կա՞յ որ հոն իրարու հանդիպինք: Ակնդէտ կը յուսամ թէ՝ այո՛: Ամերիկան իրապէ՞ս այդքան անհաճելի է - կ'ըսէք՝ «բանտ է»: Հենրի Միլլըը եւս կ'ըսէ թէ սարսափելի է: Պիկ Սուբ, Գալիֆորնիա կ'ապրի: Այս տարի հեղ մը Փարիզ գալ կը յուսայ: Սքանչելի բան կ'ըլլար եթէ ամէնքս դարձեալ հաւաքուէինք: Պատերազմի պատճառով վերջնականապէս կարուած թուղ հին ջիղերը իրար վերակցելու պէս: Այդ մասին մտածելն իսկ ինչքա՜ն երջանկութիւն կը պատճառէ, ինչքա՜ն երջանկութիւն... Սիրելիդ իմ Զարեան, Եւրոպա եկէք - ձեր տեղը հոս է, ինչքան ալ որ աւերածութեան տխուր վայր մը ըլլայ ան հիմա: Թէոտոր Լոնտոն կը գտնուի, Էմպրթ հիւանդանոցը կ'աշխատի: Ան ալ դիրք մը դրած է - «կրետէի մէջ տագնապի գագաթնակէտ», որ բաւական յաջողութիւն գտաւ Անգլիոյ մէջ: Կրետէի ճակատումներուն մասին է:

Ընտանիքիս բոլոր անդամները ողջ են եւ լաւ. Անգլիա կը գտնուին: Ութ տարիէ ի վեր առաջին անգամ ըլլալով միրենք տեսնել կը յուսամ գալիք ամիսներուն:

Ձեր նամակները կրնաք միշտ ուղարկել ինծի՝ Ֆէյպըր էնտ Ֆէյպըրի (6) հասցէով: Գիտեն ինչպէս եւ ուր գտնել պիս:

Ձեղմէ լուր առնելը ի՜նչ հաճոյք էր: Հին Աշխարհէն հասած լոյսի ճառագայթի մը պէս: Ձեր երեքին սիրով՝

ԼԱՒՒԻ ՏՐՈՒԷԼ

Նօթագրութիւններ.--

(1) Նամակը թուական չի կրեր:

(2) «Պրոսպերոյի Կղզին» լոյս տեսած է 1945-ին, ուրիմն ճամակը գրուած է 1947-ին, «Մարտ 1-ին Անգլիա մեկնելէ» առաջ:

(3) եւ (4) Կոստան Զարեանի կիներն ու որդին:

(5) Լ. Տրուէլի անձնական կեանքին վերաբերող մի քանի մանրամասնութիւններ կան հոս: Ջանց կ'առնեմ:

(6) Լ. Տրուէլի հրատարակիչները:

ՇԱՒԻՒ ՏԷՐ-ՄԵԼԿՈՆԵԱՆ -- ՄԻՆԱՍԵԱՆ

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՈՒՂԵՑՈՑԵ
Բ.

Արեւմտահայ աշխարհաբարի
եզրաբանական խորհուրդ

1995

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԼԵԶՈՒՆԵՐՈՒ ԵՒ ՔԱՂԱՔԱԿՐԹՈՒԹԵԱՆ ԱԶԳԱՅԻՆ ՀԻՄՆԱՐԿ

(*I N A L C O*)

INALCO-ի երկուհարիւրամեակին առթիւ, մենք՝ հայկական ուսման բաժնին երբորդ եւ չորրորդ տարուան ուսանողներս կը փափաքինք մամուլով արտայայտել մեր տեսակէտը այդ հիմնարկին տուած դասընթացքներուն նկատմամբ:

Նախ եւ առաջ պէտք է ըսել որ ինչպէս այլ համալսարաններ, նոյնպէս *INALCO*ն, կ'ընդունի ուսանողներ եւ ազատ ունկնդիրներ առանց տարիքի կամ լեզուի գիտութեան խորութեան:

Մինչեւ մօտակայ անցեալը, ընդհ. փրոֆ. Ժ.-Փ. Մահէի, *INALCO*ի հայկ. դասընթացքներուն ցանկը արդէն բաւական ընդարձակ նիւթեր կ'ընդգրկէր: Այսպէս՝

-- արեւելահայերէնի եւ արեւմտահայերէնի ուսմունք,

-- դրաբար՝ սկսնակներու եւ կատարելագործել ուղղներու համար,

-- Հայոց պատմութիւն եւ քաղաքակրթութիւն, հայկական ճարտարապետութեան պատմութիւն,

-- հին եւ արդի հայ դրականութիւն,

-- հայկական արդի դրուածքներու թարգմանութիւն...

Վերջին տարիներու ընթացքին, ընդհ. տիկին Անահիտ Տօնապետեանի՝ *INALCO*ի այժմու հայկական ուսմունքներու բաժնին պատասխանատուին, այդ ցանկին նոր դասընթացքներ աւելցան՝

-- քերականական թարգմանութիւն (*thème grammatical*),

-- լրատուիւններու լեզու. հայ մամուլի կամ տեսերիզի քաղուածքներու վրայ հրահանգներ,

-- Ֆրանսական դրականութեան թարգմանութիւն դէպի հայերէն (*thème littéraire*),

-- լեզու, մշակոյթ եւ ընկերութիւն,

-- ընդհանուր լեզուաբանութեան ուսմունք,

-- հայ արդի դրուածքներու լեզուաբանական վերլուծում,

-- հայերէնի ուսուցման (*didactique de l'arménien*) և փորձի վարժընթացք (*stage*) Փարիզի շրջանի հայկական վարժարաններուն մէջ:

Ներկայիս՝ հայերէն լեզուի լիսանս մը (*licence d'arménien*) ստեղծելու ծրագիրը պատրաստ է եւ կը յուսանք որ չուտով այս նոր վկայականը դոյութիւն կ'ունենայ:

1994 - 95 տարեշրջանի աւարտին՝ երբորդ տարուան ուսանողները ստացան հայերէնի վկայականը (*Diplôme Unilingue de Langue et Civilisation Orientales*): Կարելի է ըսել որ խումբ մը վկայեալ եւ բարձրորակ ուսուցիչներու դաստիարակութիւնը մեզ լիովին գոհացուց, մանաւանդ որ մեզմէ չատեր ծանօթ պայմաններու պատճառաւ չեն կրցած ժամանակին լուրջ հայկական կրթութիւն ստանալ:

Վերջապէս կը խորհինք որ *INALCO*ի հայկական բաժնին ուսուցիչները չնորհիւ իրենց արդիական մօտեցումին եւ ձեռնհաս կարողութիւններուն կը հարթատացնեն իրենց ուսմունքը, եւ ուստի՝ մեր առջեւ կը բանան ոչ միայն հայ մշակոյթի, այլեւ ընդհանուր մշակոյթի կալուածներուն մէջ նոր հորիզոններ եւ տեսանկիւնները:

Ահաւասիկ ուսուցիչներուն ցանկը.--

1.-- Լեզուական բաժին

Տիկին Ս. Աբոյեան
-- արեւելահայերէն. լեզու եւ քերականութիւն,

Տիկին Ա. Ուզունեան
-- դրաբար. լեզու եւ քերականութիւն,
-- արեւմտահայերէնի քերականութիւն,

Պ. Գր. Պըլտեան
-- արեւմտահայերէն. լեզու, քաղաքակրթութիւն, դրականութիւն, թարգմանութիւն եւ դրուածք,

Տիկին Ա. Տօնապետեան
-- արեւմտահայերէն. քերականութիւն,

«ՅԱՌԱՋ»Ի 70-ԱՄԵԱԿԻ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

Սիրելի Տիկին Արփիկ,

«Յառաջ»ի եօթանասունամեակի մասին օրերս լսեցայ: Երբ Երեւանից դուրս եմ գալիս, այստեղ Գ. Մուրադեանի աշխատանոցում միշտ «Յառաջ» կարդում եմ, որով միշտ կապուած եմ գտնում ինձ Հայաստանի հետ: Այս առթիւ, երբ Փրանսիա եմ եկել «Հայ ծովանկարիչներ» հատորի տպագրման առթիւ, տեղեկացայ Ձեր թերթի պայծառ տարեդարձի մասին...

«Յառաջ»ը լոյս աշխարհ է եկել կարիքնամ, ուր ծնուել են իմ ծնողները եւ եօթանասուն տարի պահել է կարինցու իր չիտակ, անյողդողդ, երկրապաշտ բնաւորութիւնը: Վստահ եմ, այդ բնաւորութեանն է պարտական թերթը իր երկարակեցութիւնը եւ ղրանով էլ պայմանաւորուելու է նրա յաջորդ եօթանասունը:

Ուղիղ, անտարուերթը կեցուածքից զատ ի Ձեր թերթը սիրում եմ մեր լեզուի պաշտպանն ու առաջապահը լինելու, ինչպէս նաեւ արուեստի ու մշակոյթի չափով լինելու համար: «Յառաջ» կարդալով երկրէ հեռու Հայը ամէն օր ամբողջում է իր մէջ իր լեզուն ու լեզուի հետ ինքն իրեն, ի՛ր հողի մարդուն: Վախ ուժերով Դուք պատնէշ էք կառուցում: Հեռաւորութեան ձգտողները թող հետեւեն Ձեր օրինակին եւ Ձեր օրինակով չմոռանան, որ ամէն ինչ, նախ եւ առաջ, համբերով ու դիմացկուն սիրով է կերտուում:

Առողջութիւն Ձեզ.

ՇԱՀԷՆ ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ
Հայաստանի Ազգային
Պատկերասրահի Տնօրէն

Օգոստոս 28

*
**

Սիրելի Տիկին Արփիկին
եւ «Յառաջ»ի տքնաջան փոքրաթիւ անձնակազմին.

Բարեմաղթանքի սրտաբուխ եւ անկեղծ զգացումներով կ'ողջունեմ եւ կը չնորհա-

---

լեզուաբանութիւն, գրական թարգմանութիւն, լրատիւներու լեզուն...
2- Պատմութեան բաժին
Պ. Ց. Գէորգեան
- Հայոց պատմութիւն՝ ԺԶ. դարէն մինչեւ 1915 թուական,
Տիկին Գ. Մուրատեան
- Հայոց պատմութիւն ԺԹ. դարէն մինչեւ նախկին Խորհ. Միութեան ժամանակները,
Տիկին Փ. Պուսոյն-Շնորհոքեան
- Հայոց պատմութիւն՝ Դ. դարէն մինչեւ ԺԴ. դար:

Աւելցնենք որ INALCOի ուսանողները կրնան, եւ արդէն կը հետեւին ուրիշ հաստատութենց տուած դասընթացքներուն, ինչպէս՝ Ժ.-Փ. Մահէի դասերուն Ecole Pratique des Hautes Etudesի (Սորպոն) մէջ, եւ Տիկին Անահիտ Տէր-Մինասեանի դասերուն՝ Ecole Pratique des Hautes Etudes en Sciences Socialesի մէջ:

Այս օրերուն՝ երբ իւրաքանչիւր ոք կը պատրաստուի 1995 - 96 վերամուտին, կը յուսանք որ բազմաթիւ նոր ուսանողներ կամ աղտ ունկնդիրներ պիտի փափաքին օգուտ քաղել այս՝ Եւրոպայի մէջ անզուգական ուսման հնարաւորութենէն, ուղղուած մասնաւորապէս արդի հայերէնին:

Վերամուտի տեղեկատուական ժողովը տեղի պիտի ունենայ Սեպտեմբեր 15, ժամը 20·30-ին Հայ Ուսանողաց Տան մէջ՝ 57, Bd Jourdan, Paris 14e:

Աբոնանագրութեան հարցերուն մասին հեռաձայնել՝ (1) 42· 60· 76· 62:

INALCOի ուսանողները (Գ. և Դ. տար.)
ԼԻԱ ԼԵՒՈՆԵԱՆ
ԽԱՉԱՏՈՒՐ ԽԱՆԹԵՄՈՒՐԵԱՆ
ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ԿՐԻԿՈՐԵԱՆ
ԼՈՒՍԻՆԷ ՄԵՐՃԱՆԵԱՆ
ՎԱՐԴՈՒՇԿԱ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆ
ՋԱՊԷԼ ՓԱՐԷ-ՋԱՏԻԿԵԱՆ

Փարիզ, Օգոստոս 19

*
**

«Յառաջ» օրաթերթի խմբագրութեան,

Տիկին Արփիկ Մխաքեանին,

Սիրելի Տիկին Մխաքեան,

Այսօր «Յառաջ»ի 70-ամեակի օրերն են, եւ տակաւին «լեռներուն վրայ», «Յառաջ»ը չարունակում է ստանձնած Սփիւռքի զարկերակը լինելու իր դերակատարութիւնը: Պարզ ու սոսկական չնորհաւորանքբարեմաղթութիւնները՝ ի դիմաց մի վիթխարի աշխատանքի: Սփիւռքում անընդհատուն օրաթերթ հրատարակելն ինքնին միթէ՞ սկզբնապէս անչնորհակալական կարելիութիւնների դուռ չի բացում: Ձեր առաջ, իրրեւ «Յառաջ»ի տնօրէնուհիի, եւ այն մի քանի նուիրեալների, որոնց տքնաջանութեան արդասիք է «Յառաջ»ը:

Իր որդեգրած անդադարափարաբանութեամբ, հայատառեան եւ թէ սփիւռքեան կարեւոր իրադարձութիւններին ճըշմարտացիօրէն անդրադարձող «Յառաջ»եան հրապարակումները, արդեօք չէ՞ն նախանշում, որ տարիներ ի վեր օրաթերթը «ճշմարտութիւն եւ միասյն ճշմարտութիւն» սկզբունքի որդեգիրը է: Դրանով իսկ հաւատարմութեան սկզբնաղբիւր եւ արժէչափ:

Հապա Շաւարշի խմբագրապետութեան տարիներին. ազգային դաղափարաբանութեան ի՛նչպիսի զարճակէտային չեղումներ արուեց «Յառաջ»ի էջերում, զրական ի՛նչ մեծապանծ վաղանդ մկրտուեց «Յառաջ»ի էջերում:

Այսպէս անկարելի է չչարունակել:

Կը յիշէ՞ք «Բայց աւելի լաւ է, թողուլ, որ գործը ինքը խօսի» գրում էր Շաւարշը եօթանասուն տարի առաջ՝ «Յառաջ»ի առաջին խմբագրականում:

Սիրելի Տիկին Մխաքեան, գործն արդէն խօսել է, ուրեմն վերսկի՛ն ի գործ՝ Ձեր քաջառողջութեամբ:

Յարգանօք՝
ԱՐԹԻՒՐ ԱՆԴՐԱՆԻԿԵԱՆ

Երեւան, Օգոստոս 22

*
**

AMICALE DES ANCIENS RESISTANTS FRANÇAIS D'ORIGINE ARMENIENNE
Filiale de l'ANACR

Madame,

A l'occasion du 70ème anniversaire de la fondation du quotidien «Haratch» que vous dirigez, je me plais à rappeler ma lecture du premier numéro de votre journal en 1925, dans une salle de lecture à Damas où rescapés du génocide avec mon frère nous nous étions réfugiés en 1922 venant de Césarée en Cappadoce.

C'est avec une certaine fierté que je considérais cette initiative à Paris, une gageure tandis qu'à peine sorti du génocide notre peuple menait un combat de survie en terre d'exil, en France et hors de l'héxagone.

«Haratch», unique quotidien arménien en Europe, réussissait à s'implanter grâce au talent de journaliste de son fondateur, votre père.

A l'arrivée des Allemands en 1940, Schavarch Missakian sabordait son journal afin de n'avoir pas à subir la censure de l'ennemi et par civisme, comme nombre de journaux français, pour ne reparaître qu'à la libération.

Vous même élevée dans cette atmosphère austère de journalisme national, vous avez eu le mérite, aidée au début par H. Samuel, d'assurer la direction de «Haratch» et de lui assurer son niveau et son prestige actuels et de le doter d'un numéro littéraire mensuel.

Les félicitations qui vous sont adressées depuis des semaines à l'occasion de 70ème anniversaire constituent un témoignage et un hommage à votre dévouement et à celui de tous vos collaborateurs. Au nom de notre Amicale et en mon nom je m'y associe cordialement et vous souhaite une longue vie à la direction de «Haratch».

Respectueusement vôtre

GARBIS TOULOUMJIAN

Paris, le 1er Septembre

ՔԱՂԱՔԱՇԻՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Գերմանիոյ եւ Հոլանտայի մէջ սկսած են կառուցուիլ թաղամասեր որոնց բնակիչները կ'ուզեն ինքնաշարժերը ամբողջութեամբ դուրս ձգել իրենց կեանքէն: Հոն հատատուիլ փափաքողները իրենց ազատ կամքով յանձնառու կ'ըլլան ինքնաշարժներու գործածութենէն հրաժարելու: Աթէկա կ'ըլլայ արկածներէն, օդի ապականութենէն, աղմուկէն փրկուելու համար: Այդ թաղերուն բնակիչները քալելով կամ հեծանիւով կ'երթան մօտակայ վայրերը, իսկ աւելի մեծ հեռաւորութիւններու համար հանրակառքի սպասրկութենէն կ'օգտուին: Կան պարագաներ ուր արտօնուած են չարժակով հեծանիւները: Եւ որովհետեւ կարելի չէ մտածել ամբողջովին արգիլել ինքնաշարժերու գործածութիւնը, կառատուներ կը չինուին բնակավայրերու առնուազն 200 մեթր հեռաւորութեան վրայ: Կան թաղեր ալ ուր կը գործէ վարձու ինքնաշարժերու ընկերութիւն մը. բնակիչները ամսական մը վճարելով իրաւունք կ'ունենան այդ ինքնաշարժերը գործածելու: Ճիշդ է որ վարձու ինքնաշարժերն ալ նոյնքան կ'ապականեն, կամ կ'աղմկեն, բայց քաղաքաչինութեան մասնագէտները կը յուսան որ մարդիկ երբ իրենց ինքնաշարժ չէ, աւելի նուազ քիլոմեթր ճամբայ կ'ընեն:

Ինքնաշարժ մերժող թաղերուն մէջ բնակելու փափաք յայտնողներուն կէսը յետոյ հրաժարած է, մտածելով որ հոնկէ դնուելիք տունի մը արժէքը չատ հաւանական չէ որ աւելնայ երբ կայ ինքնաշարժ գործածելու արգելքը: Կարեւոր մաս մըն ալ փափաք յայտնած է որ յարկաբաժիններէն որոշ թիւ մը յատկացուի օտարականներու: Սակայն մինչեւ այսօր չեն գտնուած օտարականներ որոնք դիմեն Գերմանիոյ կամ Հոլանտայի այս ինքնայատուկ թաղերուն, հրաժարելով ինքնաշարժի գործածութենէն:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՆ

ԾՊԻՏ

-- Ուստա Մկո, քիչըմ արուն տուր պահեստպետ Սադոյին՝ վերակենդանացնենք:

-- Չեմ տայ, խիւկ որ վերակենդանացաւ, իմ արիւնը ետ չի տայ:

*
**

Կնոջը կորցրած Օնէսը մտնում է բժշկի մօտ.

- Արդուկ կ'ենէի, բժիշկ Ջան, հեռախօսը զնդաց, սխալմամբ արդուկը մօտերքի անկիւնս, -- բացատրում է Օնէսը:

-- Իսկ միւս ականջդ ինչի՞ է վառուել:

-- Լաւ չլսուեց, բժիշկ Ջան, դրեցի միւս անկիւնս:

---

*
**

Chère amie,

«Tout est dit et l'on vient trop tard» écrivait La Bruyère. Je voudrai cependant ajouter une note à la partition d'éloges qui vous est consacrée pour vous redire mon admiration.

Pérenniser remarquablement une «Institution» comme «Haratch» en dépit de toutes les difficultés que l'on subodore est la marque d'un caractère et d'une personnalité qui méritent le respect.

Avec toute ma sympathie

RAOUL KAZANDJIAN

1er Septembre

*
**

En cet anniversaire, j'ajoute ma voix à celles qui saluent votre œuvre nécessaire, la sentinelle avertie de notre part de vie arménienne.

Bien respectueusement

MYRIAM GAUME - CHIRAGOSSIAN

ՎԱԼԱՆՍ ·--

Պ. Մուշեղ Ճերանեան, զաւակները ու թոռները

եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր, մեծ-մօր եւ ազգականին՝

ԱՐՄԵՆՈՒՀԻ ՃԵՐԱՆԵԱՆ-ի

(Ծնեալ՝ Աւագեան)

մահը որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 6-ին, 75 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7, ժամը 16·15-ին Վալանսի Ս. Սահակ եկեղեցին՝

12, rue de la Cécile

(Շար. Ա. էջէն)

ընդունուած են ԼՂՀ-ի նախագահ Ռ. Քոչարեանի կողմէ։ Զրոյցի ընթացքին պատուիրակութեան ղեկավար հունգարացի դիւանագէտ Ա. Էրտէյ եւ օդնականը՝ ըհհ Ս. Փշիկոցկի ԼՂՀ-ի նախագահին տեղեկացուցած են կարգ մը նշանակութիւններու մասին, որոնք կատարուած են Օ-Է Ս-Սէ-Ը-ի հերթական նախագահ՝ Հունգարիոյ Արտաքին նախարարին կողմէ, յատկապէս Արցախի հարցին կապակցութեամբ։ Մխիթերու փոխանակութեան առեն, առանձնապէս վեր առնուած է որեւէ քաղաքական քայլէ առաջ հրադադարը անխախտ պահելու առաջադրանքը։ Պատուիրակութիւնը Սեպ. 4-ին ալ հանդիպում մը ունեցած է Լ. Տէր-Պետրոսեանի հետ, որու ընթացքին Ա. Էրտէյ Հայաստանի նախագահին ներկայացուցած է պատուիրակութեան անդամները, որոնք մաս պիտի կազմեն Օ-ԷՍ-Սէ-Ը-ի երեւան բացուելիք մշտական ներկայացուցչութեան։

***

ԱՐՑԱԽԻ ՀԱՐՑԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԽՈՐՀՐԴԱԿՑԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎՆԵՐ

Մոսկուայի մէջ Սեպ. 4 - 9 տեղի կ'ունենան Օ-ԷՍ-Սէ-Ը-ի չրջանակներուն մէջ Արցախի կնճիռին լուծման նուիրուած խորհրդակցական հանդիպումներ, Ազրբեջանի, Հայաստանի եւ ԼՂՀ-ի մասնակցութեամբ։ Բանակցութիւնները կ'ընթանան երկու ուղղութեամբ. նախ՝ վերջնական հրադադարի համաձայնագրի նախապիծի չուրջ, ապա՝ քաղաքական լուծման։ Բանակցութիւններու վերջաւորութեան, Սեպ. 9 - 11ին ալ Օ-ԷՍ-Սէ-Ը-ի Մինսկի խումբի հանդիպումը տեղի կ'ունենայ, որու ընդլայնուած նիստերուն թերեւս կը մասնակցին նաեւ խնդրոյ առարկայ երեք կողմերը։ Հայաստանի պատուիրակութիւնը կը ղեկավարէ Արտաքին նախարարի տեղակալ Վարդան Ոսկանեան, ԼՂՀ-ինը՝ Արտաքին նախարար Արկադի Ղուկասեան։

***

Ազգ. ժողովի նախագահ Բ. Աբրահամեան ալ Սեպ. 4-ին մեկնած է Ս. Պետերբուրգ, ուր տեղի կ'ունենար Ռուսաստանի եւ կովկասեան Պետութեանց Խորհրդարաններու նախագահներու նիստը։ Օրակարգի նիւթն էր չրջանի հայկականութեան եւ խաղաղութեան ապահովման հարցը։

***

ՆՈՐ ԹՂԹԱԴՐԱՄ

Սեպ. 6-էն չրջանառութեան մէջ դրուած են Հայաստանի կեդր. Դրամատան 5000 Դրամ արժողութեամբ թղթադրամները։ Անոր մէկ երեսին պատկերը, իսկ միւս երեսին՝ Գառնիի հեթանոսական տաճարին պատկերը, իսկ միւս երեսին՝ Աճահիւ Ատուածուհիին դիմանկարը։

***

ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՁԵՌՈՒՑՈՒՄԻ ԾՐԱԳԻՐԸ

Այս ամեռ, վոխարէնն անցեալ տարուան 5200-ին, կը ձեռուցուին մայրաքաղաքի 7000 դասարաններ։ Ցորտի եւ Երեւանի քաղ. Խորհուրդի միասնաբար մշակած ծրագրին համաձայն ձեռուցումով կ'ապահովուին նաեւ չուրջ 100 մանկապարտէզներ։

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Նարկիզ Կէօվօղլանեան, Օր. Վերոնիքա Կէօվօղլանեան, Պ. Կարապետ Կէօվօղլանեան, Պ. Ճարուխիւն Կէօվօղլանեան, Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Քէչիչեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Չէքեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պարպէտ Չէքեան եւ զաւակները, Այրի Տիկին Վարդուհի Գասապեան եւ զաւակները հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան կիրակի, Սեպտեմբեր 10-ին, Իսիի Ս. Մարիամ Ատուածածին եկեղեցին՝

6, Avenue Bourgain

իրենց զաւկին, եղբօր, աներձագին, մօր-եղբօր եւ ազգականին՝

ԵՂԻԱ ԿԷՕՎՕՂԼԱՆԵԱՆ-ի

մահուան քառասունքին (մեռած Յուլիս 22-ին) ի յիշատակ։

Յաւարտ հոգեհանգստեան պաշտօնին, հոգեճաշ եկեղեցւոյ Նուրհան Փրէնկեան սրահը։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

***

Այս տխուր առթիւ, ողբացեալին ընկերներն ու բարեկամները իր թարմ յիշատակին 1800 Ֆր. եւ 40 տոլար կը նուիրեն Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին (ըստանալ «Յառաջ»էն)։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Փարիզի Ա. Թաղէոս-Մանուճիւղը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 9, ժամը 15-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը

17, rue Bleue, Paris 9e

Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

La Section d'arménien de l'INALCO organise une :

réunion d'information et de rentrée

le Vendredi 15 Septembre
à 20 heures 30
à la Maison des Etudians Arméniens
57, Bd Jourdan, Paris 14e

— *Présentation des nouveaux programmes, notamment de «didactique de l'arménien».*
— *Contact avec l'équipe d'enseignants.*
— *Toutes informations pratiques utiles (modalités d'inscription, emplois du temps, choix pédagogiques, etc.).*

Les bacheliers ayant présenté l'épreuve d'arménien sont chaleureusement invités à venir s'informer, aussi bien que les débutants absolus.

Cette année les cours auront lieu principalement au Centre Paris - Dauphine (Boulevard Lannes), et un plus grand nombre d'entre eux sera assuré en soirée. (Ils commenceront le 17 Octibre).

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Յովիկ Թորգոմեան, զաւակները եւ թոռները կը յանուցանեն որ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտեմբեր 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ եկեղեցին՝

15, Rue Jean-Goujon, Paris 8e

իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՀԱՅԿ ԹՈՐԳՈՄԵԱՆ-ի

(Որդեգիր Թորգոմ Արք. Գուշակեանի)

մահուան տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

ՈՒՐԲԱԹ, Սեպտեմբեր 8, տօն է Սուրբ Ատուածածնի Ծննդեան յԱննայէ։

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի։

Կը պատարագէ՝
ՄԻԻՌՈՆ ՎՐԴ. ԳԼՎԼԳԵԱՆ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

**ՄԱՐՍԷՑԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ**

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԾՐԱԳԻՐ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 1995 ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 10՝

Անդամական ընդհանուր ժողով

Հոկտեմբեր 9 - 15

Մշակոյթի Շաբաթ

--Յուցահանդէս - Համերգ - Բանախօսութիւն

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15

Տօն Թարգմանչաց Վարդապետաց

--Ձեռնադրութիւն կիսա-սարկաւագաց

--18րդ տարեդարձ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի եւ դնահատանք երգչախումբի անդամոց եւ հիւրասիրութիւն

Հոկտեմբեր 26 - 30

--Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ օծման տարեդարձի հանդիսութիւններ։ Հրաւիրուած է Շահան Արք. Սվաճեան։

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

***

ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԾՐԱԳԻՐ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17

--Ուխտադնացութիւն Ս. Գրիգորի, Թալար

Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20

--Հայաստանի Հանրապետութեան անկախութեան հռչակման 4-րդ տարեդարձ

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 19

--Միջ-եկեղեցական «էքիւմէնիք» արարողութիւն Մայր եկեղեցւոյ մէջ։ Ապահիւրասիրութիւն։

ԴԻՒԱՆ ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպէ իր տարեկան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17,

Առաւօտեան ժամը 11-էն սկսեալ

կ'երգէ ԱՆԹՈՒԱՆ ՊԷՋՃԵԱՆ

ընկերակցութեամբ Սուրբ Խաչի ՍՊԻՏԱԿ *նուագախումբի*

վայր՝ Տոքթ· Արտաւազդ Քիւրեանի Վիլլա,

4, rue du Docteur Rampont, VILLIERS LE BEL

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

La Section de Paris
Archalouïse TATHEOSSIAN

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

informe

Rentrée scolaire / inscription
Samedi 16 Septembre à 14 h 30
M.C.A. 17, rue Bleue, Paris 9e

L'Ecole vous propose des cours de langue arménienne — de la maternelle au Bac danse, théâtre, Kung-fu, cours de chant PARENTS,

pensez dès à présent à transmettre la culture arménienne à vos enfants.

Il n'est jamais trop tôt, comme il n'est jamais trop tard

Renseignements auprès de :
(1) 48 71 22 77 Vartanouche
(1) 47 84 82 90 Marie
(1) 34 19 44 63 Ani (soir)

Հ· Յ· ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՖՐ. ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ
ՀՅԴ· ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ
ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Տէսինի մասնաճիւղերը

կը կազմակերպեն

★ ——— ★ ——— ★

Մեծ Դաշտահանդէս մը

★ ——— ★ ——— ★

Նուիրուած Խանասորի յաղթանակին

Կիրակի, Սեպտեմբեր 10

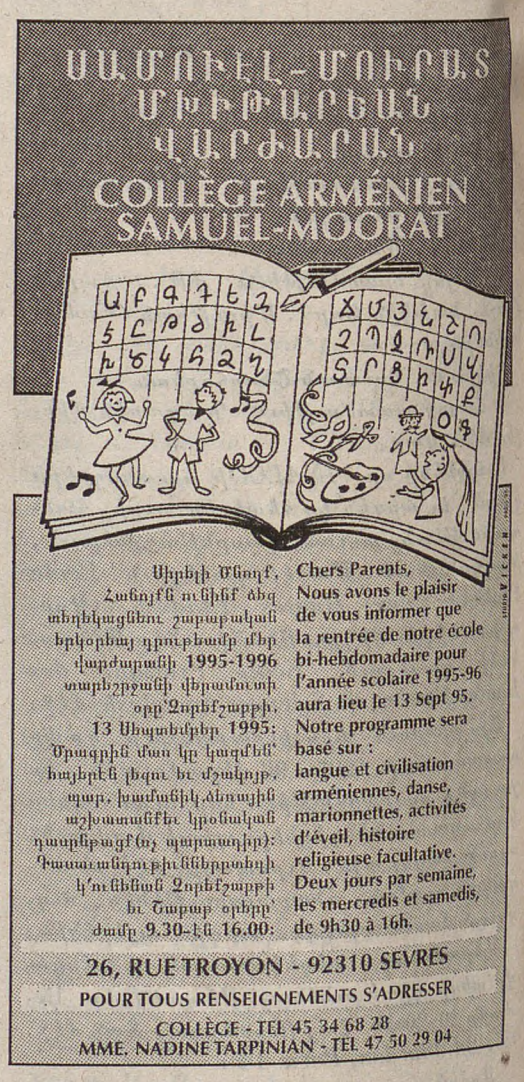
Ժամը 11-էն սկսեալ

Տէսինի «Centre aéré»ի մէջ

ԱՐՄԷՆԻԱ. նուագախումբի մասնակցութեամբ։

Պուֆէ - խմիչքներ - խաղեր

Անձրեւի պարագային, ինչոյքը տեղի կ'ունենայ Տէսինի քաղաքապետարանի սրահը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԵՌԱՁԱՅՆԻ ՆՈՐ ԹԻՒԸ

Հայաստան հեռաձայնելու համար հարկ է այլեւս գործածել նոր թիւը (էոտ)՝ 374 (փոխանակ 7-885-ի) յաւելեալ՝ 2 երեանի համար եւ խօսակիցին թիւը, այսինքն՝ 19 (Ֆրանսայի պարագային անշուշտ) ապա՝ 374-2 եւ թիւը։

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 8
VENDREDI
8 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ . ԹԻՒ 18.673 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.673

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՀԻԻԼԷԱԿԱՆ փորձին առթիւ, միջազգային քոլէն կը չարունակուի եւ փափէթէի (Թահիթի) օդակայանին մէջ ալ չատ ծանր միջադէպեր պատահած են եւ վիրաւորներ կան : Այդ բախումները սկսած էին Սեպ. 6-ին, եւ կը չարունակուէին 7-ին : Հակակշիռ դուրս տարթը ալ թալանի կու տան ամէն բան եւ հոն ու հոն հրդեհներ ալ ծագած են : Աւերտարլիա կը չարունակէ բողոքել եւ հակաֆրանսական միջոցներ ձեռք առնել, օրինակ Սեպ. 6-ին, 24 ժամուան յապտղում մը պարտադրեց էն-Ֆրանսի մէկ օդանաւին եւ մատղիր է այլ միջոցներու ալ դիմելու : Փարիզի մէջ, Սեպ. 6-ին, չուրջ 5000 հոգի ցոյց մը ըրին, նմանօրինակ ցոյցեր տեղի ունեցան գրեթէ բոլոր մայրաքաղաքներուն մէջ : Նոր - Զեյլանտա ետ կանչեց Ֆրանսայի իր դեսպանը : Այլ երկիրներ ալ բողոքներով կամ զանազան արտայայտութիւններով դատապարտեցին Ֆրանսան : Ամէնէն հիւմնուն ունեցողը կարելի է նկատել Զինաստանը որ յայտարարած է. -- «Կը յուսանք որ Ֆրանսա միշտ կողքին կ'ըլլայ այն երկիրներուն որոնք կը ջանան հիւլէական փորձերու արգիլման ամբողջական համաձայնագրի մը յանգիլ, ոչ աւելի ուշ քան 1996-ին» : Աւելորդ է յիշել թէ տակաւին երկու չաբաթ առաջ, մարդու բան չհարցուցած, հիւլէական փորձ մը ըրաւ եւ աշխարհն ալ իրար չանցաւ :

ԱԼԷՆ ԺՈՒՊԷ, Սեպ. 6-ին, բացատրեց կառավարութեան ծրագիրը տնտեսութիւնը զարնելու համար : Կարելի պիտի ըլլայ 0%-ով փոխառութիւն կատարել բնակարան դնելու համար, որոշ պայմաններու տակ : Առանձին անձի մը աշխատավարձը պէտք է 17.500 Ֆր.էն աւելի ըլլայ Իլ - մը - Ֆրանսի մէջ եւ 15 հազար՝ գաւառը : Առանց երախայի զոյգի մը համար այդ գումարը 22.500 է եւ 20.000, մէկ երախայով զոյգի մը՝ 25.000 եւ 22.500 եւլն. եւլն. : Այս կարգադրութիւնը պէտք է նպաստէ նաեւ չինարարութեան : Փոխառութիւնը 70-էն 180 հազար Ֆր. կրնայ ըլլալ, ըստ պարագաներու :

ՖՐԱՆՍԱՑԻ գործադիրութիւնը եւ սենատները համաձայնութեան եկան (Սեպ. 7) հանդստեան թոշակներու չուրջ : Այլեւս տարիքը պայման պիտի չըլլայ եւ մէկը որ 40 տարի աշխատած է եւ 60 տարեկան ալ չէ, իրաւունք պիտի ունենայ հանդստեան կոչուելու : Այս կարգադրութիւնը թոյլ պիտի տայ նաեւ որ հարիւր հազար աշխատանք ստեղծուի :

ԿԱՆԱՆՑ ՉՈՐՐՈՐԴ համագումարին (Զինաստան) սեռային իրաւունքներու հարցն է որ խնդրոյ առարկայ եղած է Սեպ. 6-ի նիստին : Վատիկանի ներկայացուցիչը՝ Մէրի Կլէնոտըն ճչդած է պապական դիրքը քիչ մը աւելի ճկուն կերպով քան ըրած էր, անցեալին, Յովհ. - Պօղոս Բ. : Բացման իր ելոյթին մէջ, վոխանակ յայտարարելու որ Եկեղեցին ոճիր կը նկատէ վիժումը, կոչ ըրած է այրերուն որ՝ «յղի կնոջ կամ պարմանուհիին, աւելի լաւ այլընտրանք մը տան քան իր մանուկին բնաջնջումը, ծնունդէն առաջ իսկ» :

ՊՈՍՆԻՈՑ Սերպերը կը չարունակեն ապարդիւ կարդալ ՄԱԿ-ի, այսինքն չեն քաշեր իրենց ծանր հրեանին : Մէկ կողմէ, Ռուսաստան կը սպառնայ վերաքաշել իր յարաբերութիւնները ՄԱԿ-ի հետ, եթէ ռմբակոծութիւնները չդադրին :

ՓՈՒԹՊՈԼ
ԵՒՐՕ 96

ՀԱՑԱՍՏԱՆ ՅԱՂԹԵՑ ՄԱԿԵԴՈՆԻՈՑ 2-1

Զորեքշաբթի, Սեպ. 6-ին Սկիւպի մէջ էր որ Հայաստան յաղթեց Մակեդոնիոյ 2-1 արդիւնքով : Կէտերը նշանակեցին Ռազմիկ (61-րդ վայրկեանին) եւ Արմէն (78-րդ) :

Այս յաղթանակով, Հայաստան, Բ. խումբին մէջ, Թեթեւօրէն կը բարելաւէ իր դիրքը 6-րդէն (վերջին) 5-րդ դիրքի անցնելով եւ եռին թողլով Կիպրոսը, նոյնքան -5- կէտով, կոլերու տարբերութեամբ : Երթի մրցումին, իր դաշտին վրայ (Մայիս 10) Հայաստան 2-2 հաւասար արդիւնք մը արձանագրած էր :

Հոկ. 7-ին, Երեւանի մէջ, Հայաստան կը մրցի Պելժիոյ հետ (երթի մրցումը 1994, Սեպտ. 7) եւ վերջին հանդիպումը կ'ունենայ Դանիոյ հետ, այս վերջնոյն դաշտին վրայ Նոյ. 15-ին : Այս Բ. խումբին գլուխն է Սպանիա 22 կէտով, իրեն կը յաջորդեն՝ Դանիա 17 կէտ, Պելժիա՝ 11, Մակեդոնիա՝ 6, Հայաստան՝ 5, Կիպրոս՝ 5 :

*
**

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ՋԱԽՋԱԽԻՉ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ 10-0 ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ ԴԷՄ

Օսէռի մէջ է, որ Ֆրանսա, Ֆութպոլի իր պատմութեան մէջ աննախընթաց յաղթանակ մը տարաւ Ադրբեջանի դէմ՝ 10 - 0 արդիւնքով : Ճիշդ է որ Ադրբեջան չատ տկար խումբ մըն է եւ ցարդ միայն պարտութիւններ կրած էր, բայց եւ այնպէս պէտք չէ անտեսել թէ Ֆրանսացիք քանի մը գեղեցիկ կէտեր նշանակեցին : 10 կէտերէն 2-ը նշանակեց Ճորքայէֆ (որու մայրը Հայ է եւ հայրը՝ Վրացի) :

Այս յաղթանակը չի բաւեր սակայն ապահովելու համար Ֆրանսայի մասնակցութիւնը Եւրոպայի Բաժակին, արդարեւ եթէ նոյնիսկ Լեհաստան - Ռումանիա 0 - 0 արդիւնքը կը նպաստէ, Ֆրանսա պարտի դեռ յաղթել Ռումանիոյ (Հոկ. 11) : Նոյն օրը Իսրայէլ կը մրցի Ադրբեջանի հետ եւ Սլովաքիա՝ Լեհաստանի : Այս Ա. խումբին գլուխն է միշտ Ռումանիա 18 կէտով, իրեն կը հետեւի Ֆրանսա 14 կէտով, ապա՝ Լեհաստան 12, Սլովաքիա 11, Իսրայէլ 9, Ադրբեջան 0 :

Փակագիծի մէջ, յիշենք որ Սեպ. 6-ին, Եւրոպայի ախոյեանութեան «Ցոյս»երու կարգին, Ֆրանսա կը մրցէր Ադրբեջանի «Ցոյս»երուն դէմ, որոնց յաղթեց 5 - 0 արդիւնքով : Այս կէտերը նշանակեցին Վիլթոր (3), Գորիտոն եւ Պետրոսեան : Այս յաղթանակով Ֆրանսայի «Ցոյս»երու խումբը գլուխն անցաւ Ա. խումբին :

Եւրօ - 96-ի այլ խումբերու խաղերուն արդիւնքներն են. --

Գ. ԽՈՒՄԲ

Կէօթպորկի մէջ, Շուէտ - Զուիցերիա 0 - 0 արդիւնք մը ունեցան, Պոլսոյ մէջ ալ Թուրքիա յաղթեց Հունգարիոյ՝ 2 - 0 : Խումբին գլուխն է Զուիցերիա 14 կէտով, իրեն կը հետեւի Թուրքիա 13 կէտով :

Դ. ԽՈՒՄԲ

Վիլնիուսի մէջ, Լիտուանիա պարտուեցաւ Ուկրանիայէն 1 - 3, Ուտինայի մէջ Իտալիա յաղթեց Սլովենիոյ 1 - 0 : Խումբին գլուխն է Խրուաթիա 19 կէտով, երկրորդ է Իտալիա 16 կէտով :

Ե. ԽՈՒՄԲ

Լիւքսանպուրկի մէջ, Լիւքսանպուրկ յաղթեց Մալթայի 1 - 0, Ռոթերտամի մէջ, Հոլանտա յաղթեց Բելառուսիոյ 1 - 0 եւ Փրակայի մէջ ալ Զեխիա՝ Նորվեկիոյ՝ 2 0 :

Դասաւորման գլուխն է Նորվեկիա 20 կէտով, իրեն կը հետեւի Զեխիա 15 կէտով :

Զ. ԽՈՒՄԲ

Ռիկայի մէջ, Լաթվիա յաղթեց Լիխթընշթայնի 1 - 0, Վիէննայի մէջ ալ Աւստրիա Իռլանտայի՝ 3 - 1 : Դասաւորման գլուխն է Փորթուկալ 19 կէտով, երկրորդ է Աւստրիա 15 կէտով :

Է. ԽՈՒՄԲ

Նիւրանպերկի մէջ, Գերմանիա յաղթեց Վրաստանի 4 - 1, Թիրանայի մէջ, Ալպանիա 1 - 1 հաւասար արդիւնք մը ապահովեց Պուլկարիոյ հետ, Կարաիֆի մէջ, Կալլէս յաղթեց Մոլդաւիոյ 1 - 0 : Դասաւորման գլուխն է Պուլկարիա 19 կէտով, ապա՝ Գերմանիա՝ 16 :

Ը. ԽՈՒՄԲ

Թոֆթիրի մէջ, Ֆերոյէ կղզիները պարտուեցան Ռուսաստանէ 2 - 5, Կլազկոյի մէջ, Սկովտիա յաղթեց Ֆինլանտայի 1 - 0 : Դասաւորման գլուխն է Ռուսաստան 20 կէտով, երկրորդ է Սկովտիա նոյնքան կէտով :

*
**

ԹԷՆԻՍ

Ամերիկեան Օփըններուն կէս աւարտականներուն համար Աղասի որակուեցաւ եւ պիտի մրցի Պէքըրի դէմ :

ՈՂՋՈՅՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի 70ԱՄԵԱԿԻՆ
Haratch 70 : hommage

Յարգելի Տիկին Արփիկ Միսաքեան,

Բարի եղէք ընդունելու Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Փարիզի մասնաժողովի վարչութեան եւ անդամական ամբողջ վիճակի սրտաբուխ շնորհաւորութիւնները «Յառաջ»ի օրաթերթի եօթանասունամեակի առիթով :

Մենք հպարտ ենք որ ունինք մեր պզտիկ մէջ անկախ օրաթերթ մը որու շնորհիւ կը ստանանք ամէնօրեայ ազգային լուրերն ու յայտարարութիւնները :

Կը ցանկանք որ Ձեր այս հիանալի աշխատանքը չարունակուի երկար տարիներ եւ մեր մայրենի լեզուն պաշտպանուի :

Անչափ շնորհակալութիւններ կը յայտնենք Ձեր ջերմ աղօթքում աշխատանքին համար :

Յարգանօք՝

ԱԼԷՔՍԻ ԿԻՕՎՃԵԱՆ
Ատենապետ
Հ.Բ.Ը.Մ.Ի Փարիզի Մասնաժողովի

Chère Arpik,

Félicitations pour les 70 ans de «Haratch» qui demeure, plus que jamais, le compagnon indispensable et indissociable de notre communauté.

Déchiffrant toujours aussi mal l'arménien, je n'ai pas le plaisir de vous lire autant que je le souhaiterais. Mais les lectures que l'on me fait de vos articles viennent à chaque fois accentuer mon regret de maîtriser aussi mal notre langue.

Je constate néanmoins avec plaisir que. malgré les années qui parfois assoupissent, «Haratch» a gardé sa jeunesse de ton, sa vivacité et une liberté exemplaire. Auriez-vous trouvé l'élixir de l'éternelle jeunesse ?

Bravo et merci à toute l'équipe.

Grâce à «Haratch», on a tous quelque chose en nous de l'Arménie...

ARA TORANIAN
Nouvelles d'Arménie Magazine

Montreuil, le 6 Septembre

ԵՐԵՒԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 6/7)

Ս. ՋԻԼԱՒԵԱՆ՝
ՀԱՑ ԳՈՐԾԱՐԱՐԸ
ՋԵՐԲԱԿԱԼՈՒԱԾ

Ռուսական «Կոմերսանդ» թերթը կը հաղորդէ թէ Մոսկուայի Ներքին նախարարութեան սպասարկութիւնները ձերբակալած են հետախուզութեան ենթակայ «Հայկական Համաշխարհային Համադումար»ի նախագահ ծանօթ գործարար Սերժ Ջիլաւեանը, ապօրինի զէնք եւ զինամթերք պահելու յանցանքով : Թերթը յաւելեալ տեղեկութիւնները ալ տալով կ'ըսէ թէ 1994 Նոյեմբերին ան արդէն ձերբակալուած էր նոյն մեղադրանքով եւ երեք օրուան արգելափակումէ ետք ազատ արձակուած, վաւերու չգոյութեան պատճառով : Սա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ՝

Մեր նոր թերթը

ՎԷՊ՝
ԹԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ

Հեղինակ՝

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՐՇԱՒԱՀԱՒԱՏՈՒԹԻԻՆ ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՈՒ ԼԵԶՈՒԱԿԱՆ ԱՆԴԻՐՆԵՐՈՒ ԿԱՊԱԿՑՈՒԹԵԱՄԲ (*)

(Բ. եւ վերջին մաս)

ԼԵԶՈՒԱԲԱՆԱԿԱՆ ԿԱՄԱՅԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԵՒ ԱՆՀԱՄԱՏԵՂԵԼԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Պուլկար ազգի զոյացման մէջ Հայերու դերին» միտումնաւոր գաղափարին չուրջ Ի. Սէլեան լեզուաբանական պահանջներ գտած կը կարծէ, որպէս ապացոյց իր վայրիացած յղացումին, կամ նուաղագոյնը թէ պուլկարական տարածքի ու միջավայրի մէջ քնակութիւն հաստատած Հայեր տարբեր դարերու ընթացքին լեզուական ազդեցութիւն գործած են պուլկարերէն լեզուին վրայ: Լեզուաբանական բոլոր «յայտնութիւնները» այս ուղղութեամբ անհիմն են ու միայն ներդամիա ժպիտ կարող են առթել, իսկ տրուած բացատրութիւնները, իր օրինակներուն, պարզապէս անտրամաբանական են: Սրտաբին, հնչիւնական զուգադիպութիւններ առանձին բառերու --զոյական, բայ, տեղանուն, արական ու իգական անուններ-- հիմք ծառայած են որ յօդուածագիրը (պիտական գեկոյցին հեղինակը) առանց քննադատական վերաբերումի, հայկական լեզուական ազդեցութիւն ապացուցանել ջանայ պուլկարերէնի նկատմամբ: Յաւօք, ասիկա պարզապէս էքլէքթիք զբաղումի արդիւնք պէտք է նկատել: Հիմնաւորելու համար այս հաստատումը եւ անտեղի մեղադրանքի ենթակայ չըլլալու համար կը փափաքէի օրինակներով խօսիլ. օրինակներ, քաղուած յիշեալ յօդուածէն:

Առանց որեւէ կասկածամտութեան Պ. Ի. Սէլեան պուլկարական Միրքովօ տեղանունին կը վերագրէ հայկական «միրգ» բառէն ծագած ըլլալու հանգամանքը (տե՛ս. էջ 85 «Մշակոյթի փրոպլեմներ» ամսագիր 2,3 / 1994 թ.) ինչպէս եւ արական Միրքօ անունը: Ի դէպ, Միրքովօ տեղանունը թարգմանաբար արուած է «Փլոտովօ» այսինքն «Մրգավայր», «Մրգատեղի»: Կարելի՞ է արդեօք նման լեզուական փոխառում, երբ «միրգ» արմատ բառը աւելի շատ չրջանառութեան մէջ է արեւելահայերէնի մէջ, մինչ արեւմտահայերէնի մէջ միայն անով կազմուած ածանցուած բառեր կան եւ որպէս անոր համանիշ կը գործածենք «պտուղ» բառը: Նկատի ունենալով, որ Պուլկարիա գաղթած Հայերու մեծամասնութիւնը Արեւմրեան Հայաստանէն եկած են, ուսսի եւ «միրգ» բառը կարելի չէ որ անոնցմէ փոխանցուած ըլլայ պուլկարերէնին. ա՛լ աւելի անհաւանական է, որ ատիկա եղած ըլլայ Արեւելահայերու առկայութեան չնորհիւ, որոնք նուազ քանակ մը ներկայացուցած են պուլկարական տարածքին վրայ: Ի հարկէ քանակական տուեալներ կարելի չէ ցոյց տալ: Պուլկարական Միրքօ արական անունը ընդհանրացած է Պուլկարիոյ տարածքին վրայ, նոյնիսկ այն չրջանները, ուր Հայերը չեն ապրած, իսկ եթէ եղած են, աննշան թիւ մը կազմած են, առանց լեզուական ազդեցութիւն գործելու պուլկարերէնի վրայ: Միրքովօ որպէս տեղանուն, ցոյց տրուած է բնակավայրերու անուանակոչումներու յատուկ դիրքի մը մէջ (1): Միրքօ անուան այլ ձեւեր ալ կան. Միրքա՝ իգական անուն, Միրօ, Միրա եւայլն յիշատակուած 16րդ դարուն (2): Անոնք կրճատ ձեւերն են Վելիմիր, Յարիմիր, Սթանիմիր եւ նման այլ անուններու: Այլ պուլկար հեղինակ մը՝ Սթեֆան Իլչեվ (3) կը յիշէ հետեւեալ անունները. Միրքօ, Միրէօ, Միրան՝ արական անուններ, Միրենա, Միրեանա՝ իգական անուններ: Ելլելով այս փաստերէն, անընդունելի կը դառնայ Պ. Ի. Սէլեանի կողմէ յառաջ քչուած լեզուական առընչութիւնը, մանաւանդ որ «միրգ» արմատ բառ չկայ պուլկարերէնի մէջ:

Իր գրութեան մէջ հեղինակը զուգահեռներ կը փնտռէ Պուլկարիոյ Փերնիք քաղաքի չրջանին մէջ Արզան տեղանունի եւ պատմական Հայաստանի մէջ նոյնանուն տեղանունին միջեւ, եւ կը յանգի այն եզրակացութեան, թէ ատիկա հայկական լեզուական ազդեցութեան հետեւանքն է: Նախ յիշենք, որ այդ չրջանին մէջ Հայերու բնակութեան իրողութիւնը գրաւոր կերպով չէ հաստատուած: Իմաստային տեսակէտէ «Արզան» տեղանունը հայերէն լեզուով կարելի չէ բացատրել եւ որպէս բառ գոյութիւն չունի հայկական բառադանձին մէջ (4), ուր փորձեցինք զայն երեւան հանել: Ցիշեալ տեղանունը որպէս բառ գոյութիւն ունի Թրքերէնի մէջ (5), որպէս արաբական փոխառութիւն «լայնքին», «ընդարձակ» նշանակութեամբ:

Լեզուական նոր «յայտնութիւն» մը պէտք է նկատել յօդուածին մէջ նչուած «անտառք» բառի փոխառութիւն եղած ըլլալու պարագան Չիփրովոյի պաւղիկեաններու բարբառին մէջ (6): Այստեղ աչքառու եղած է այն իրողութիւնը, որ Չիփրովոյի ու անոր չրջակայքը պաւղիկեաններ հաստատուած են 14-րդ դարու վերջաւորութեան, 15-րդ դարու սկիզբէն, երբ արդէն պուլկարական ինքնագիտակցութեամբ եղած են, իսկ «անտառք» (անտառի յոգնակի գրաբարեան ձեւը) պահպանուած չի կրնար եղած ըլլալ, աչխարհաբարի ձեւաւորումով: Հարց կը ծագի թէ՝ եթէ Չիփրովոյի պաւղիկեաններու բարբառին մէջ «անտառք» բառը պահպանուած է, ի՞նչու այդ բառին այլ պուլկար պաւղիկեաններու մօտ կարելի չէ հանդիպիլ: Մեզի անծանօթ կը մնայ այն սկզբնաղբիւրը, զոր Պ. Ի. Սէլեան օգտագործած է իր «դիւտ»ը հաստատելու համար:

Քննութեան առարկայ յօդուածին մէջ դարձեալ կը հանդիպինք հայերէն «ջուր» արմատ բառին կապակցութեամբ Պ. Ի. Սէլեանի պնդումին թէ՝ ան առկայ է պուլկարական լեզուական միջավայրին մէջ (7): Ան տարբեր օրինակներ յառաջ կը քչէ, ուր հայկական այս արմատ բառը հնչիւնական ձեւով երեւան կու գայ պուլկարական լեզուի մէջ՝ ճուրեամ, չուրեամ (բայաձեւեր ճպռտով եղինջ կամ լուրիան խիւսի վերածել, (տղոց) միզել), տեղանուններ՝ Ջուրէք, Ջուրէն, Ջուրիլովօ (հայերէն այլ ուղղագրական ձեւ՝ Ջուրէք, Ջուրէն, Ջուրիլովօ եւայլն, որոնք արեւելահայ հնչիւնաբանութեամբ պէտք է պուլկարերէն «ճ» հնչիւնը արտայայտող երկտառով ցոյց տալ) եւ այդ բոլորը կը ճգտի հայերէն լեզուի ազդեցութեան վերագրել: Եւ ահա թէ ինչպէս կը ձեւաւորէ իր հասկացողութիւնը. «Ջուր» (ճուր, չուր արեւելահայերէն ու արեւմտահայերէն հնչիւնաբանութեամբ Ճ. Կ.) պուլկարերէն լեզուին մէջ, ուր բառեր ու արտայայտութիւններ, տեղանուններ, անձնանուններ եւ ընտանեկան անուններ, գործիքի անուանում կը կազմեն, հեշտ կարելի է բացատրել համանման արմատով, որ "չուր" կը նշանակէ հայերէնի մէջ» (էջ 85, «Մշակոյթի Փրոպլեմներ» ամսագիր 2,3 / 1994): Ի դէպ յիշենք, որ մեր «ջուր» արմատ բառին պուլկարերէնը «վոտա» է եւ պէտք է զարմանալ թէ՝ ի՞նչպէս հայերէն արմատ բառը առանց ներթափանցելու պուլկարերէնի բնագաւառը, կարելի է տեղ գտած ըլլայ վերեւ նչուած եւ նման պուլկարերէն այլ բառերու կազմութեան պարագային: Տարիներ առաջ առարկեցի յօդուածով մը (8) Պ. Ի. Սէլեանի գրութեան, սակայն, ցաւօք, ան կը շարունակէ գրաւոր ու բերանացի տարածել իր անհեթեթութիւնները:

Հայերէնի լեզուական ազդեցութիւն կը նչմարէ Պ. Ի. Սէլեան նաեւ Յոննեվ պուլկարական ազգանունին (տոհմային մականուն) կապակցութեամբ, առանց որեւէ բացատրութեան եւ պատճառաբանութեան: Այս պարագային ալ կը հանդիպինք զուտ հնչիւնական զուգահեռի եւ հաւանարար յօդուածագիրը նկատի ունի «Ջոն» արմատ բառը ու բայական ածանցումը՝ «ճոնել»: Ցիշեալ հայերէն բառը աւելի ծանօթ է մեր գրական լեզուին մէջ, իսկ աւելի ցանցառ խօսակցական հայերէնի մէջ, ուսսի անոր թափանցումը պուլկարերէնի մէջ հայկական բնակչութեան միջոցով անկարելի կը նկատենք: Պէտք է ընդգծել նաեւ այն փաստը, որ «Ջոն» բառը առանձին դոյութիւն չունի պուլկարերէն լեզուին մէջ, հայերէնի այդ կամ պուլկարերէնի որեւէ այլ իմաստով: «Յոննեվ» մականունին ստուգումը ցոյց տուաւ, որ ան յառաջացած է Յոնօ անուան վաղաքչական ձեւէն՝ Յոնէ: Այդ անուան հետ առընչուած է նաեւ Յօնա ու Յոնքա իգական անունները 16-րդ դարուն, Յոնի, Յոնան, Յոնչօ ձեւերը 16-րդ ու 17-րդ դարերէն սկսեալ (9): Այս անուններու չարքէն ի յայտ կու գայ որ անոնք իրենց սովարական ու վաղաքչական ձեւերով որեւէ կապ չունին հայերէն «Ջոն» արմատ բառին հետ, անոնք տարածուած են ամբողջ պուլկարական հողատարածքին վրայ, նոյնիսկ այնտեղ, ուր ոչ հայկական բնակչութիւն կարելի է դտնել, ոչ ալ անոր հետքը:

Վիճելի պէտք է համարել նաեւ «հայկական» իգական Հայկմազ անունը, զոր Պ. Էտուարտ Սէլեան յառաջ կը քչէ, որպէս ապացոյց Չիփրովոյի պաւղիկեաններու հայկական ազգային դիտակցութեան, որոնք իրենց ապստամբութեան ճնչումէն վերջ պանաթ գաղթած են, իսկ յետագային դարձեալ Պուլկարիա վերադարձած: Յօդուածագիրը այդ անունին պուլկարերէն թարգմանութեամբ կու տայ «Հայելինման մազեր», արտայայտութիւն մը, որ խմաստային տեսակէտէ անընդունելի պէտք է համարիլ, չնայած որ այդպիսի իգական անունի հայկական միջավայրի մէջ կարելի չէ հանդիպիլ: Մենք ձեռքի տակ չունինք փրոֆ. Քարոլ Թէլպիզովի (արդէն հանգուցեալ) գրութիւնը, ուր ան իրենց Կապադովկիայի տոհմէն սերած մեծ-մօր անունը կը յիշէ՝ Հայկմազ, որպէսզի կարելի ըլլայ ճշդութիւնը իմանալ: Միայն ենթադրութեան կարգով այդ անուան մէջ Թրքերէն «այնա-միզ» (10) բառը՝ «մեր ընտանիքը», «մեր տոհմը» նչմարելի կը դառնայ, սակայն յաւելեալ ճշդումի պէտք է ենթարկել զայն համապատասխան սկզբնաղբիւրը ձեռք ձգելէ վերջ:

Թուրք տիրապետութեան ժամանակ պուլկար բնակչութեան մէկ մասը, յատկապէս Ռոտոփի լեռնաշղթայի տարածքին, բռնի իսլամացուեցաւ, առանց կորսընդնելու իր մայրենի լեզուն՝ ընդհուպ մինչեւ մեր օրերը: Այդ հաւատափոխ Պուլկարներուն «վոմաք» յորջորջումը տրուեցաւ, որ ի զօրու է նաեւ ներկայիս: Ահա այդ «վոմաք» բառը Պ. Ի. Սէլեան կը նչէ թէ՝ հայերէն լեզուով կարելի է բացատրել, սակայն ինք եւ ո՛չ մէկ բացատրութիւն կու տայ, ոչ ալ կը յենի որեւէ ստուգաբանութեան վրայ: Հայկական բառադանձին մէջ հնչիւնական տեսակէտէ չկայ նման բառ, որ համընկնի «վոմաք» բառին հետ. եւ իմաստային ճանապարհով կարելի չէ ստուգաբանել հայերէնի միջոցով:

Մեր քննական յօդուածի այս հատուածին մէջ վիճարկելի բառերու բացայայտումով փափաքեցանք ցոյց տալ, որ երբ մեխանիկօրէն մօտեցում կայ լեզուական խնդիրներ յառաջ քչելու, միշտ առկայ է սխալելու վտանգը, ինչպէս որ է ներկայ պարագային: Բոլոր անոնք, որոնք երկու լեզուներու լեզուաբանական հիմունքներուն ծանօթ են, պիտի ընդգծեն լեզուական պրպտումներու ուղղութեամբ Պ. Ի. Սէլեանի «յայտնութիւններու» անհիմնութիւնը եւ անհամատեղելիութիւնը:

Հայերը դարերէ ի վեր կ'ապրին պուլկարական հողատարածքին վրայ եւ եթէ հարկաւոր է հայկական դիծ մը փնտռել պուլկար ազգի զոյացման համար ատիկա լուրջ փաստերու վրայ պէտք է հիմնուած ըլլայ: Միզուցէ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար զբաղիլ հայկական բնակչութեան անզգալօրէն ու հետզհետէ միաձուլումով պուլկար միջավայրին մէջ, երբ արդէն ձեւաւորուած է պուլկար ազգութիւնը, որ կը բացառէ Հայերու ազդադոյացման դերը Պուլկարներու մօտ:

Առանձին խնդիր է ուսումնասիրութեամբ ցոյց տալ Հայերու նպաստը պուլկարական տնտեսական, հանրային ու մշակութային ասպարէզներու մէջ, ինչպէս եւ երկու ժողովուրդներու պատմական կապերը անցեալին ու ներկային: Անկարելի է կեղծ դիտութեան միջոցով վեր հանել Հայերու դերն ու արժանիքները, նպաստն ու արժէքները պուլկար հասարակութեան մէջ. ծիծաղելի չըլլանք ուրնապարծութեան մեղքով չամբաստանուինք: Հարկաւոր է համոզիչ, գիտական արժանահաւատութիւն եւ ճիշդ փաստարկութիւն խնդիրներու անվիճարկելիութիւնը ապահովելու համար:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Փլովտիւ, Օգոստոս 1995

Ծանօթագրութիւն. -.

(*) Յօդուածին Ա. մասը լոյս տեսած էր Օգոստոս 22 եւ 23-ի թիւերով:

(1) Ն. Միլչեվ ու Փ. Քոլետարով, «Բնակավայրերու եւ անոնց անուններու բառարան - Պուլկարիոյ մէջ 1878-1987», Սոֆիա 1988, 301 էջ:

(2) Եորտան Իլչեւ «Պուլկարական անձնանուններ», Սոֆիա, 1988, էջ 154:

(3) Սթեֆան Իլչեւ, «Մեր տղոց լաւ անուանումներու համար», Սոֆիա, 1963. էջ 24:

(4) Սիմոն Գաբամաճեան, «Նոր բառգիրք հայերէն լեզուի», պատկերազարդ, Կ. Պոլիս, 1910, 1403 էջ: Ղազարեան, Ռ. Ս. ու Աւետիսեան Հ. Մ. «Միջին հայերէնի բառարան», Երեւան, 1987, հատ. 1, 419 էջ: Ա. Սուբխասեան, «Հայոց լեզուի համանիշների բառարան», Երեւան, 1967, 683 էջ: «Ժամանակակից Հայոց լեզուի բացատրական բառարան», Երեւան, 1969, հատ. 1, 601 էջ:

(5) «Թրքերէն -- Պուլկարերէն բառարան», հեղինակներու կոլեկտիւ, Սոֆիա, 1962, էջ 34:

(6) Միլէօ Եովչեվ, անդ:

(7) Է. Սէլեան, «Ջուր» արմատ բառը պուլկարական լեզուական միջավայրի մէջ, «Փիլոլոգիա» պարբերական, Սոֆիա, 1983, թիւ 12, 13:

(8) Յ. Կիլիկեան, Պուլկար լեզուական միջավայրի մէջ «Ջուր» արմատ բառի ստուգաբանութեան հարցի կապակցութեամբ, «Փիլոլոգիա» պարբերական, 1991, թիւ 23:

(9) Եորտան Զահմով, անդ, էջ 240:

(10) «Թրքերէն - պուլկարերէն բառարան», հեղինակներու կոլեկտիւ, Սոֆիա, 1962, էջ 17:

ԵՕԹԱՆԱՍՈՒՆԱՄԵԱԿԻ ՄԸ ԱՌԹԻԻ

(ԶԿԱՅՍԵՐՆ՝ ԿԱՅՍԵՐ... ԵՒ ԶԱՍՏԾՈՅՆ՝ ԱՍՏԾՈՅ)

Ուրեմն, «Յառաջ»ն ալ եղաւ 70 տարեկան:

Շատեր արտայայտուեցան այս առթիւ, եւ «Յառաջ» լայնօրէն տեղ տուաւ այդ արտայայտութիւններուն: Անոնց մէջ ուշադրութիւնս գրաւեցին «Դրօշակ»ի խմբագիր Ազուան Վարդանեանի հետեւեալ խօսքերը. «"Յառաջ"ի 70-ամեակը ամէնեւին տօնն է, եւ ափսոս, որ մեր դժուար ժամանակը հնարաւորութիւն չի տալիս այն համահայկական տօնի վերածելու»:

Այս գրութեամբ ես ալ կ'ուզեմ իմ մտորումներս յանձնել թուղթին, աւելի շատ օգտուելով առիթէն եւ ոչ թէ անպայման յորելեարին մասին խօսելու համար...

«Յառաջ»ը կեանքիս մէջ մուտք գործած է շատ կանուխ, երբ անոր ոչ արժէքին, ոչ ալ արժանիքին մասին որեւէ պատկերացում կրնայի ունենալ: Արդարեւ, հազիւ եօթը տարեկան էի, երբ անոր հիմնադիր - խմբագիրը՝ Շաւարշ Միսաքեան, երեք ուրիշ մեծերու՝ Սիմոն Վրացեանի, Գերասիմ Բալայեանի եւ Սահակ Տէր-Թովմասեանի հետ մեր ընտանեկան յարկը պատուեցին՝ ճաշի հիւրը ըլլալով ծննդեան, որոնք համեստ պինուորեանների էին --ու են տակաւին-- անոնց պատկանած կուսակցութեան:

Այդ այցելութեան արժէքը ինծի համար պիտի հետզհետէ աւելի խմաստաւորուէր, երբ տարիներու թաւալումին հետ պիտի գիտնայի այդ հիւրերուն ո՛վ ըլլալը: Իսկ Շաւարշ Միսաքեանը, «Յառաջ»ի իր տոմսերով, պիտի դառնար, «Յուսաբեր»ի չնորհիւ, ամէնօրեայ այցելուս, որուն խօսքին կը սպասէի ամէն կէսընդմէյ:

Աւելի ուշ, պատանեկանի օրերուս, բացառիկ առիթ մը ես պիտի ունենայի վայելելու մեծ Շ-ի ներկայութիւնը, ունկընդրելու իր բանաւոր խօսքը՝ ուղղուած «Հայդուկ» խումբի գաչնակցական պատանիներուս: Հաղորդութիւն մը՝ որ սրտցաւիչ իր հետքը թողած ըլլալու է վրաս՝ ամբողջ կեանքիս համար:

Յետոյ՝ դեռ 17 չէի եղած, երբ Դրօշի «Զօն» բառը առանձին դոյութիւն չունի պուլկարերէն լեզուին մէջ, հայերէնի այդ կամ պուլկարերէնի որեւէ այլ իմաստով: «Յոննեվ» մականունին ստուգումը ցոյց տուաւ, որ ան յառաջացած է Յոնօ անուան վաղաքչական ձեւէն՝ Յոնէ: Այդ անուան հետ առընչուած է նաեւ Յօնա ու Յոնքա իգական անունները 16-րդ դարուն, Յոնի, Յոնան, Յոնչօ ձեւերը 16-րդ ու 17-րդ դարերէն սկսեալ (9): Այս անուններու չարքէն ի յայտ կու գայ որ անոնք իրենց սովարական ու վաղաքչական ձեւերով որեւէ կապ չունին հայերէն «Զօն» արմատ բառին հետ, անոնք տարածուած են ամբողջ պուլկարական հողատարածքին վրայ, նոյնիսկ այնտեղ, ուր ոչ հայկական բնակչութիւն կարելի է դտնել, ոչ ալ անոր հետքը:

Վիճելի պէտք է համարել նաեւ «հայկական» իգական Հայկմազ անունը, զոր Պ. Էտուարտ Սէլեան յառաջ կը քչէ, որպէս ապացոյց Չիփրովոյի պաւղիկեաններու հայկական ազգային դիտակցութեան, որոնք իրենց ապստամբութեան ճնչումէն վերջ Պանաթ գաղթած են, իսկ յետագային դարձեալ Պուլկարիա վերադարձած: Յօդուածագիրը այդ անունին պուլկարերէն թարգմանութեամբ կու տայ «Հայելինման մազեր», արտայայտութիւն մը, որ խմաստային տեսակէտէ անընդունելի պէտք է համարիլ, չնայած որ այդպիսի իգական անունի հայկական միջավայրի մէջ կարելի չէ հանդիպիլ: Մենք ձեռքի տակ չունինք փրոֆ. Քարոլ Թէլպիզովի (արդէն հանգուցեալ) գրութիւնը, ուր ան իրենց Կապադովկիայի տոհմէն սերած մեծ-մօր անունը կը յիշէ՝ Հայկմազ, որպէսզի կարելի ըլլայ ճշդութիւնը իմանալ: Միայն ենթադրութեան կարգով այդ անուան մէջ Թրքերէն «այնա-միզ» (10) բառը՝ «մեր ընտանիքը», «մեր տոհմը» նչմարելի կը դառնայ, սակայն յաւելեալ ճշդումի պէտք է ենթարկել զայն համապատասխան սկզբնաղբիւրը ձեռք ձգելէ վերջ:

Թուրք տիրապետութեան ժամանակ պուլկար բնակչութեան մէկ մասը, յատկապէս Ռոտոփի լեռնաշղթայի տարածքին, բռնի իսլամացուեցաւ, առանց կորսընդնելու իր մայրենի լեզուն՝ ընդհուպ մինչեւ մեր օրերը: Այդ հաւատափոխ Պուլկարներուն «վոմաք» յորջորջումը տրուեցաւ, որ ի զօրու է նաեւ ներկայիս: Ահա այդ «վոմաք» բառը Պ. Ի. Սէլեան կը նչէ թէ՝ հայերէն լեզուով կարելի է բացատրել, սակայն ինք եւ ո՛չ մէկ բացատրութիւն կու տայ, ոչ ալ կը յենի որեւէ ստուգաբանութեան վրայ: Հայկական բառադանձին մէջ հնչիւնական տեսակէտէ չկայ նման բառ, որ համընկնի «վոմաք» բառին հետ. եւ իմաստային ճանապարհով կարելի չէ ստուգաբանել հայերէնի միջոցով:

Մեր քննական յօդուածի այս հատուածին մէջ վիճարկելի բառերու բացայայտումով փափաքեցանք ցոյց տալ, որ երբ մեխանիկօրէն մօտեցում կայ լեզուական խնդիրներ յառաջ քչելու, միշտ առկայ է սխալելու վտանգը, ինչպէս որ է ներկայ պարագային: Բոլոր անոնք, որոնք երկու լեզուներու լեզուաբանական հիմունքներուն ծանօթ են, պիտի ընդգծեն լեզուական պրպտումներու ուղղութեամբ Պ. Ի. Սէլեանի «յայտնութիւններու» անհիմնութիւնը եւ անհամատեղելիութիւնը:

Հայերը դարերէ ի վեր կ'ապրին պուլկարական հողատարածքին վրայ եւ եթէ հարկաւոր է հայկական դիծ մը փնտռել պուլկար ազգի զոյացման համար ատիկա լուրջ փաստերու վրայ պէտք է հիմնուած ըլլայ: Միզուցէ աւելի ճիշդ պիտի ըլլար զբաղիլ հայկական բնակչութեան անզգալօրէն ու հետզհետէ միաձուլումով պուլկար միջավայրին մէջ, երբ արդէն ձեւաւորուած է պուլկար ազգութիւնը, որ կը բացառէ Հայերու ազդադոյացման դերը Պուլկարներու մօտ:

Առանձին խնդիր է ուսումնասիրութեամբ ցոյց տալ Հայերու նպաստը պուլկարական տնտեսական, հանրային ու մշակութային ասպարէզներու մէջ, ինչպէս եւ երկու ժողովուրդներու պատմական կապերը անցեալին ու ներկային: Անկարելի է կեղծ դիտութեան միջոցով վեր հանել Հայերու դերն ու արժանիքները, նպաստն ու արժէքները պուլկար հասարակութեան մէջ. ծիծաղելի չըլլանք ուրնապարծութեան մեղքով չամբաստանուինք: Հարկաւոր է համոզիչ, գիտական արժանահաւատութիւն եւ ճիշդ փաստարկութիւն խնդիրներու անվիճարկելիութիւնը ապահովելու համար:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Փլովտիւ, Օգոստոս 1995

Ծանօթագրութիւն. -.

(*) Յօդուածին Ա. մասը լոյս տեսած էր Օգոստոս 22 եւ 23-ի թիւերով:

(1) Ն. Միլչեվ ու Փ. Քոլետարով, «Բնակավայրերու եւ անոնց անուններու բառարան - Պուլկարիոյ մէջ 1878-1987», Սոֆիա 1988, 301 էջ:

(2) Եորտան Իլչեւ «Պուլկարական անձնանուններ», Սոֆիա, 1988, էջ 154:

(3) Սթեֆան Իլչեւ, «Մեր տղոց լաւ անուանումներու համար», Սոֆիա, 1963. էջ 24:

(4) Սիմոն Գաբամաճեան, «Նոր բառգիրք հայերէն լեզուի», պատկերազարդ, Կ. Պոլիս, 1910, 1403 էջ: Ղազարեան, Ռ. Ս. ու Աւետիսեան Հ. Մ. «Միջին հայերէնի բառարան», Երեւան, 1987, հատ. 1, 419 էջ: Ա. Սուբխասեան, «Հայոց լեզուի համանիշների բառարան», Երեւան, 1967, 683 էջ: «Ժամանակակից Հայոց լեզուի բացատրական բառարան», Երեւան, 1969, հատ. 1, 601 էջ:

(5) «Թրքերէն -- Պուլկարերէն բառարան», հեղինակներու կոլեկտիւ, Սոֆիա, 1962, էջ 34:

(6) Միլէօ Եովչեվ, անդ:

(7) Է. Սէլեան, «Ջուր» արմատ բառը պուլկարական լեզուական միջավայրի մէջ, «Փիլոլոգիա» պարբերական, Սոֆիա, 1983, թիւ 12, 13:

(8) Յ. Կիլիկեան, Պուլկար լեզուական միջավայրի մէջ «Ջուր» արմատ բառի ստուգաբանութեան հարցի կապակցութեամբ, «Փիլոլոգիա» պարբերական, 1991, թիւ 23:

(9) Եորտան Զահմով, անդ, էջ 240:

(10) «Թրքերէն - պուլկարերէն բառարան», հեղինակներու կոլեկտիւ, Սոֆիա, 1962, էջ 17:

ու նաւատարդեանի էջամէջ մահագոյժներուն պիտի յաջորդէր եւ իրը, սեւ երիզով չրջապատուած, գրաւելով «Ծուսաբեր»ի առաջին էջը: 1957:

Եւ հիմա՝ «Ծառաչ»ը 70 տարեկան է արդէն: Արփիկ Միսաքեան ժառանգից պաշնակցական չօր թերթը եւ տէր եղաւ անոր ահա 38 տարի, աւելի երկար ժամանակ քան հայրը ինք:

Չեմ ուզեր անդրադառնալ այս թերթի պատմութեան, որ առանց վերիվայրումներու չեղաւ ի հարկէ: Ապագայ պատմաբանը վստահաբար պիտի ուսումնասիրէ անոր անցած ուղին, խոչերն ու խութերը՝ այդ ուղիին վրայ, գրէ մանաւանդ մեզ խղումին մասին, որ «Ծառաչ»ինը եղաւ, երբ ան ձեւով մը բաժնուեցաւ իր պատկանած ընտանիքէն՝ խմբագրին կեցուածքին բերմամբ, ձեւով մըն ալ մնաց նոյն այդ ընտանիքին անդամը, «անառակ որդի»ն, եթէ կ'ուզէք, չենթարկուելով անոր էութենէն իսկ բխող սահմանափակումներուն, յաճախ սակայն պահելով հանդերձ անոր որոշ աւանդութիւնները: Այս բոլորը պատմութեան կը պատկանին եւ անաչառ պատմիչը պարտաւոր է պըպտել եւ ապագայ սերունդներուն յանձնել «Ծառաչ»ի ոդիսականը, ճշդելով թէ՛ կուսակցութեան եւ թէ խմբագրին պատասխանատուութիւնները ու թերացումները:

Կ'ուզեմ միւս կողմէ, արձանագրել այսօր, որ հակառակ Արփիկ Միսաքեանի չարքերէն հեռացուելուն եւ դաշնակցական շրջանակներուն առջեւ դրուած արգելքին՝ աշխատակցելու «Ծառաչ»ին, լռելեայն համաձայնութիւն մը գոյացաւ կարծէք, եւ խմբագրութիւնները դոնէ մնացին կապի մէջ:

Այս տողերը գրողին համար հաճելի պարտականութիւն մըն էր «Ծառաչ»ի խմբագրատուն այցելել ամէն անգամ որ փարիզ կը գտնուէր, ու պահ մը «հոգեշահ զրոյց» ունենալ տիկին Արփիկին եւ աւելի ուշ՝ նաեւ Արփիին հետ, Թոթոյեանին, որ վերջին տարիներուն միացաւ «Ծառաչ»ի ու նոր, տարբեր շունչ մը բերաւ անոր. այցելել, նստիլ Շաւարշ Միսաքեանի ծանօթ, եւ կարծէք միակ (խմբագրի ղէմին վերեւ գետեղուած) նկարին դէմ յանդիման, սուրճ մը առնել, գրուցել աչքն ձախէն, ախոռասլ հայ կեանքի տեղատուութիւններուն վրայ, նշել ա կամ նա յօդուածը, այնտեղ արծարծուած հարցերը, եւայլն:

Արդարեւ, Բենիամին Թաչեանի «Ծուսաբեր»ը եւ Շաւարշ ապա Արփիկ Միսաքեանի «Ծառաչ»ը դպրոց պիտի հանդիսանային ինձի համար՝ յետագայ խմբագրական աշխատանքներուս կապակցութեամբ: Երբոր 1979-ին «Հորիզոն»ը կը սկսէինք, Փարիզի թերթին կարգ մը սովորութիները մերը պիտի ընդունէինք, տեսնելով որ որքան յաջող արդիւնքներու կը հասցնէին անոնք. օրինակ՝ «Հայրենիք-Ազիւռ», իսկ այժմ «Քանի մը տողով» ներ լրատուական էջերը («Ծառաչ»ի մէջ՝ Թաղութէ դաղութ»), որոնց միջոցաւ ընթերցողին կը փոխանցէինք հայաշխարհի լուրերը ամփոփ կերպով, դիւրամատչելի ոճով, աւելորդութիւններէ ու աւելորդաբանութիւններէ մաքրազտուած:

Կան նաեւ «Ծառաչ»ի ժուժկալութիւնը, լրջութիւնը, ճիշդ է, երբեմն՝ պէտք եղածէն աւելի (նկարներու բացակայութիւնը, օրինակ), էջադրական կայուն պատկերը, եւայլն, որոնք դէպի մեզի համար կը ղարձնեն նախանձելի բնօրինակ մը ու զարմանք ալ կը պատճառեն յաճախ. ներկայ յարաշարժ իրականութեան մէջ, արդեօք քիչ մը ճանճրանալի կամ անհրապոյր չի՞ դառնար թերթ մը նման խստամբերութեամբ: Բայց ահա թերթը կը չարունակէ հրատարակուիլ ու կը չարունակէ կարդացուիլ:

Ամէնէն աւելի սակայն «Միտք եւ Արուեստ»ն էր, «Ծառաչ»ի ամսական դրականը -- դեղարուեստական յաւելուածը, որուն օրինակով «Հորիզոն»ն ալ պիտի հրատարակէր իր «Գրական յաւելուածը», հիմա արդէն 11 տարիէ ի վեր:

Աւիթով մը, երբ հարց կու տայի տիկին Միսաքեանին, որ ի՞նչպէս կը համարձակէր «Միտք եւ Արուեստ»ի նման լուրջ ու դժուար մատչելի նիւթերով յաւելուած մը լոյս ընծայել, ան կը պատասխաներ.

«Աւիսր 20-22 թիւ՝ ժողովուրդին համար կը հրատարակենք թերթը, մէկ թիւ ալ՝ գրականութեան եւ արուեստի համար շա՞տ է···»:

Շատ չէ, ի հարկէ չատ չէ· երանի մեր կեանքը ունենար այն պայմանները, որ գրական յաւելուածները, միտքի ու արուեստի էջերը չաբաթական յաճախականութեամբ լոյս տեսնէին: Հարցը այն է, որ նիւթականէն աւելի՝ հոգեբանական արգելքներն են, մեր հանրութեան մօտ յաճախ խմորուող տրամադրութիւնները՝ թէ ի՞նչ պէտք կայ նման «անօգուտ» նախաձեռնութիւններու, որ կը կաչկանդեն մեզ, պաղ ջուր կը թափեն մեր ջանքերուն վրայ: Սակայն գործին հաւատացողները -- «Ծառաչ»ի պարագային՝ տէր-խմբագիրը, «Հորիզոն»ի կամ այլոց պարագային՝ անոր, անոնց տէր կանգնած կուսակցութիւնը կամ կազմակերպութիւնը -- կը չարունակեն ամէն զոհողութիւն՝ մամուլի ճամբով նաեւ դրականութեան ու մշակոյթի ծառայելու համար:

Ա.յդպէս ալ եղած է միշտ:

Շաւարշ Միսաքեան Պոլսե՛ն՝ «Ազատամարտ»է՛ն փարիզ բերաւ աւանդութիւնները: Անոնց ճառագայթումը իր ջերմութիւնը հասցուց մինչեւ Մոնրէալ: Պոլիսէն Փարիզ, Փարիզէն Մոնրէալ, Մոնրէալէն···

Արդեօ՞ք Երեւանի այժմ կատեգուած «Ազատամարտ»ն ալ այդ աւանդութեան դրօշակիրը չեղաւ իր «Վարուժան» դրական յաւելուածով:

«Ծառաչ» 70 տարեկան է:

Անոր ապագային մասին մտածողներ կա՞ն: «Ծառաչ»ի օրինական տէրը այսօր Միսաքեանն է: Վաղը ո՞վ պիտի ըլլայ, ո՞վ պիտի չարունակէ տէր կանգնիլ աւանդին:

«Ծառաչ» իր 100-ամեակը պէ՛տք է տօնէ, որովհետեւ իր վերապրումը հայ մամուլին յաղթանակը պիտի ըլլայ, անկախ անկէ, որ բոլորս համաձա՞յն ենք, կամ մի՛չա համաձա՞յն ենք իր ըսածներուն:

Հարցումը հռետորական չէ· բառացիօրէն կը դրուի:

ՎՐԷԺ - ԱՐՄԷՆ

«Հորիզոն», Սեպ· 4
(Հ·Ց·Դ· պաշտօնաթերթ, Գանատա)

ԵՐԲ ԿԸ ՀԱՇՏՈՒԻՆ ՊԱՏՄՈՒԹԵԱՆ ՀԵՏ

Ցեղերու խտրականութեան վերջ տալէ ետք Հարաւային Ափրիկէի մէջ կարգը հասած է պատմութեան դասագիրքերու սրբագրութեան: Ցաջորդ դասընթացին աչակերտները պիտի սորվին որ իրենց երկրին պատմութիւնը աւելի առաջ կը սկսի, քան՝ 1652-ին սպիտակամորթներու հոն հասնիլը: Սպիտակամորթներու վերապահուած վերջին վարժարաններն ալ իրենց դուռները բացած են սեւամորթ երախաներու առջեւ ու դպրոցական դիրքերէն պիտի հանուի նախատական «Ֆափիր» որակումը որ կ'ուղղուէր սեւամորթներուն:

Հարցը հոն է որ նոր ըմբռնումներու յարմար դասագիրք գոյութիւն չունի ու պէտք է պատրաստել գոնոնք: Պէտք է ըսել թէ Մանտելայի ընտրութեամբ փակուած Սպիտակամորթներու սիրապետութեան չրջանին ինչեր պատահած են. պէտք է նաեւ վարժուին չարհամարհել սեւամորթները ու անոնց գերակայները որոնք այսօր իշխանութեան դլուխ կը գտնուին:

Հարաւային Ափրիկէի հանրային դպրոցներուն մէջ խտրականութիւնը հինդ տարի առաջ վերջ դտաւ: Բայց հաւատարմութիւնը տակաւին նոր նոր սկսած է կիւարկուիլ:

Հանրակրթական վարժարանները Մանտելայի քաղաքականութեան հիմնաքարերէն մէկը կը կազմեն. անոր նպատակն է այդ մարզի անհաւասարութիւնները չընչել: Արդարեւ, կարգ մը ծայրագոյն պարագաներու մէջ տեսնուած է որ Պետութիւնը սպիտակամորթ երախայի մը համար տասնապատիկ աւելի ծախսէ, քան՝ սեւամորթի մը: Դպրոցական նոր քաղաքականութեան յարիր նոր դասագիրքեր ալ կը պատրաստուին, բայց 90-ական թուականներու վերջին միայն դործածելի պիտի ըլլան: Անոնց նպատակն է որպէս նոյն հաւաքականութեան անհատները դաստիարակել մանուկները, ինչ որ ալ ըլլայ անոնց մորթին գոյնը: Պատասխանատուները ատով միայն կարելի կը նկատեն ցեղային զանազան խմբաւորումներու համարկում:

Կան այլախոհներ ալ· անոնցմէ է Պահպանողական կուսակցութեան քարտուղարը որ կը պնդէ թէ սեւամորթ երախաներուն պէտք է ուսուցանել սեւամորթներու պատմութիւնը, իսկ սպիտակամորթներուն՝ իրենցը: Ան վստահ է թէ միակերպ վարժարանները դատապարտուած են ձախողութեան:

ՔԱՂՀԱՆ

ԳՕՂՈՒԹԻՒՆ ԳՕՂՈՒԹ

ՔԵՍԱՊի (Սուրիա) Հայ Կաթողիկէ Եկեղեցւոյ մէջ, Օգոստոս 6-ին պատարագ մատուցուած է եւ յուշաքանդակի բացման հանդիսութիւն տեղի ունեցած երջանկայիշատակ կարդինալ Գրիգոր - Պետրոս ԺԵ· Ագաճանեանի ծննդեան 100-ամեակին նուիրուած: Պատարագած է Կաթողիկոս - Պատրիարք՝ Ցովհ· - Պետրոս ԺՐ· ու նաեւ քարոզած «Ամէն մէկ Հայ բեկոր մըն է Հայաստանի» ընթացիկով: Ցոյզ արարողութեանց ներկայ եղած են Հալէպի Հայ Կաթողիկէ Առաջնորդ՝ Պետրոս Եպիսկ· Մխիթարեան, Լիբանանի Հայ Կաթողիկէ առաջնորդական տեղապահ՝ Վարդան Եպիսկ· Աչդարեան, Հայ Առաքելական եւ Աւետարանական ներկայացուցիչներ Քեսապէն: «Ազդակ»ի թղթակիցը թերթին Օգոստոս 21-ի թիւին մէջ հետեւեալ մանրամասնութիւնները կու տայ այս առընչութեամբ: 1939-ին երբ կարդինալ Ագաճանեան Կաթողիկոս էր Կաթողիկէ Համայնքին, այդ տարին տեղի ունեցաւ Սանճագի պարպումը: Քեսապ մաս կը կազմէր Թուրքիոյ հողային տարածութեան, հետեւաբար պիտի դաղթէր նաեւ Քեսապի Հայութիւնը, պիտի տեղահանուէր ու փոխադրուէր Լիբանանի Սուր քաղաքը: Առաջքը առնելու համար այս տեղահանութեան, կարդինալ Ագաճանեան եւ Սուրիոյ ու Լիբանանի պապական նուիրակ Ռեմի Լը Փրեթրը կը դիմեն Հռոմի օրուան Սրբազան քահանայապետին՝ Պիոս ԺԲ·ին, որ միջամտէ Ֆրանսայի մօտ, որպէսզի անոր միջնորդութեամբ Քեսապ մնայ Սուրիոյ պատկանող հողային տարածք: Պապը կ'ընդառաջէ խնդրանքին, եւ բարւօք կը լուծուի հարցը, Քեսապ ու իր հայ բնակութիւնը կը փրկուին տեղահանութենէ: Կարդինալ Ագաճանեանի ծննդեան 100-ամեակը առիթ մը եղաւ յիշեցնելու եւ բացայայտելու այս իրողութիւնը, որ պատմական իրադարձութիւն մըն է: Ցուշաքանդակի բացման խօսքը ներկայացուց Մեսրոպ Վրդ· Ճուռեան, վեր առնելով մեծանուն եւ մեծահամբաւ հոգեւորականին քարեմասնութիւնները, հայանուէր եւ մարդասիրական ու Հաւատոյ Տարածման բեղուն գործունէութիւնը:

***

ՊԻՔՖԱՅԱՅԻ (Լիբանան) Ս· Ասուածածին մատրան Ովխտի Օրը բացառիկ բնոյթ առած է այս տարի քանի մը հազար հոգիի ներկայութեամբ: Շաբաթ իրիկուն (Օգոստոս 12) Կաթողիկոսարանի Տիկնանց Ցանձնախումբը լծուած է աւանդական մատաղի պատրաստութեան: Երեկոյեան տեղի ունեցած է հակումի արարողութիւն նախագահութեամբ Արամ Ա· Կաթողիկոսի: Ուխտաւորները գիշերը եկեղեցին մնացած են եւ մինչեւ առաւօտ չարականներու երգեցողութիւն կատարուած է: Կիրակի առտու պատարագած է Ճեզիրէի առաջնորդական փոխանորդը՝ Կոմիտաս Եպիսկ· Օհանեան: Պատարագի աւարտին, Կաթողիկոսին դլխաւորութեամբ թափօր կազմուած է եւ առաջնորդուած Պիքֆայայի վանքին չրջափակը ուր, Արամ Ա· նախ մատաղը օրհնած է, ապա խօսք առած, բացատրած ուխտի արարքին իմաստը:

***

ՊՈԼՍՈՑ մէջ, Օգոստոս 24-ին, իր մահկանացուն կնքած է գաղութի սիրուած անձերէն, կրթական մշակ Տիկին Հայկուհի Ամէմօղլու, որ անկորնչելի վաստակ ունեցած է Արամեան վարժարանի, Դպրեվանքի եւ այլ վարժարաններու մէջ: Ցուղարկաւորութիւնը կատարուած է Օգոստոս 26-ին Գատըգիւղի Ս· Թաղաւոր եկեղեցին:

***

ԼԱԻԱԼի ԳԵՄ-ի տեղւոյն Բեկոր Աչոտ մանկամիւղի կազմակերպութեամբ, Օգոստոս 27-ին տեղի ունեցած է Արցախի մէջ նահատակուած հերոսներու օրուան ձեռնարկը, նուիրուած Բեկոր Աչոտի նահատակման 3-րդ տարելիցին, Հայ կեդրոնի սրահին մէջ: Բացումը կատարած է Գարոլին Զէրչեան: Օրուան բանախօսը եղած է Հ·Ց·Դ· Կեդր· Կոմիտէի անդամ Վիգէն Թէւֆէնքճեան: Գործադրուած է դեղարուեստական պատշամ յայտագիր մը:

***

ՊՈԼՍՈՑ Ս· Փրկիչ Հիւանդանոցին մէջ, իր մահկանացուն կնքած է Մխիթարեան վարժարանի երբեմնի վաստակաւոր ուսուցչուհի տիկին Նուարդ Մադասեան:

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԵՍԻ ՄԷՋ

ՍՕՍ ՍԱՐԳՍԵԱՆԻ Ի ՊԱՏԻՒ ՃԱՇ

Սան - Ֆրանսիսքոյի Հայ կեդրոնի «Սարոյեան» սրահին մէջ, Օգոստոս 15-ին, տեղի ունեցած է ճաշ մը, ի պատիւ դերասան Սօս Սարգսեանի, կազմակերպութեամբ Համազգայինի «Նիկոլ Աղբալեան» մասնաճիւղին: Բացումը կատարած է Գրիգոր Կարապետեան: Ցօսք առնելով Հ·Ց·Դ· «Քրիստափոր» կոմիտէի հերթապահ Ռոստոմ Այնթապլեան, անդրադարձած է հայրենիքի թէ Սփիւռքի մէջ Սօս Սարգսեանի վայելած ժողովրդականութեան եւ անոր վաստակին: Արեւմտեան Ամերիկայի Կ· Կ·ի Սան - Ֆրանսիսքոյի ներկայացուցիչ Վարանդ Գասպարեան անդրադարձած է Սօս Սարգսեանի քաղաքական գործունէութեան: Ղարաբաղի նուիրուած երգով հանդէս եկած է Գէորգ Պուրսալեան: Ցօսք առնելով Սօս Սարգսեան ի մէջ այլոց նշած է·

«Ես հաւատում եմ որ ժամանակի ընթացքում հայրենիքի եւ Սփիւռքի ներկայ անտեղի ու անբացատրելի տարակարծութիւնները յաղթահարուելու են ու մենք կը հասնենք լաւագոյն օրերի»:

***

ԳԱԼԻՖՈՐՆԻՈՑ ՀԱՅ ԱՏԱՄՆԱԲՈՒԺԱԿԱՆ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Գալիֆորնիոյ Հայ Ատամնաբուժական Ընկերակցութիւնը հիմնուած է 1992-ին: Անոր նպատակն է գրաղիլ գաղութին ատամնաբուժական զանազան հարցերով. ձրի քննութիւններ կը տրամադրէ հայկ· վարժարաններու աչակերտութեան: Ընկերակցութիւնը նաեւ օգտակար կը հանդիսանայ Հայաստանի Հայութեան, հոն ղրկելով կամաւոր ատամնաբոյժներ: Ցարդ չորս խումբեր գացած են Հայաստան: Վերջին խումբը երկու չաբաթ (Ցուլիսի առաջին կէսին) մնացած է Եղէգնաձոր, ուր, զոհուած ազատամարտիկներու երախաներուն համար հաստատուած յատուկ բնակատեղիին մէջ, գետեղուած է ատամնաբուժական չարժուն դարմանատուն մը: Կամաւոր ատամնաբոյժները խնամած են 43 երախաներու եւ 8 չափահասներու ատամները:

***

ԱՄՆ-ՈՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԴԵՍՊԱՆԸ ԱԶԳ· ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Միացեալ - Նահանգներու Հայաստանի դեսպան Փիթեր Թամսըն, Օգոստոս 11-ին, այցելած է Հիւսիսային Ամերիկայի Արեւմտեան Թեմի Ազգ· Առաջնորդարան եւ նախաճաշի հիւրը եղած առաջնորդ Տաթեւ Արք· Սարգիսեանի եւ Ազգ· Վարչութեան: Դեսպանը ծանօթացած է ազգային եկեղեցական կառոյցին: Ցօսուած է Հայաստանի ներկայ անցուդարձերու հոլովոյթին մասին:

ԼՐԱՏՈՒ

(Շար. Ա. էջէն)

կան 1995 Ապրիլին երբ ձեռք ձգուեցան ապացոյցները Ս. Ջիլաւեանի եւ իր թիկնապահ Ամէն կարապետեանի դէմ, իրենցմէ վերցուեցաւ «չմեկնելու» արձանագրութիւն. Յուլիս 3-ին ալ կր սկսէր անոնց դատավարութիւնը: Բայց նշեալ թուականին անոնք չէին ներկայացած եւ հետախուզութիւն յայտարարուած էր իրենց դէմ:

***

ՊԱՇՏՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ՃԱԿԱՏԷՆ

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան Սեպ. 5-ին այցելութիւն մը տուած է Պաշտպանութեան նախարարութեան, մօտէն ծանօթանալու համար առօրեային եւ աշխատանքներուն, ինչպէս նաեւ մասնակցելու՝ աշնանային զօրակոչի հարցերուն նուիրուած խորհրդակցութիւններու: Նախագահը հանդամանալի զրոյց ունեցած է Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեանի հետ, բանակին կարիքներուն եւ հարցերուն շուրջ:

***

Նոյն օրը Լ.Տէր-Պետրոսեան ստորագրած է հրամանագիր մը պահեստազօրքի բժշկական կազմի սպաներու զօրակոչին կապակցութեամբ: Անոնց ծառայութեան չրջանը սահմանուած է երկու տարի:

***

ՀԱՒԱՏԱՐՄԱԳՐԻ ՅԱՆՁՆՈՒՄ

Հայաստանի մօտ ԱՄՆ-ու նոր դեսպանը՝ Փիթըը Թոմսըն Սեպ. 5-ին այցելութիւն մը տալով Արտաքին նախարար Վ. Փափազեանին, յանձնած է իր հաւատարմագիրը: Ձինքը ընդունած է նաեւ Հանրապետութեան նախագահը:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԶԱՆԳՈՒԱԾԱՅԻՆ ԼՐԱՏՈՒՒԹԵԱՆ ՊԱՐԶԱԾ ՊԱՏԿԵՐԸ

Հայաստանի Արդարադատութեան նախարարութեան մօտ 1991 Դեկտեմբերէն ի վեր արձանագրուած լրատուական միջոցներու թիւն է 428, որոնց չարքին՝ հեռատեսիլի 52 եւ ձայնասփիւռի 16 ծրագիրները, 18 լրատու գործակալութիւններ, 284 թերթ, 58 ամսագիր եւլն.: Նախարարութեան սպասարկութիւններու կողմէ տուգանքի ենթարկուած են 87 միջոցներ, պետական արձանագրութեան բացակայութեան հետեւանքով: Այլ 9 միջոցներ ալ 1 տարի գործունէութեան կասեցման պատիժ կրած են:

***

ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՕՐԵՐ

Գիւմրիի մէջ երրորդ անգամ ըլլալով նշուած են Վանաձորի մշակոյթի օրեր, որոնց ընթացքին քաղաքին ցուցասրահներն ու բեմահարթակները տրամադրուած են վանաձորցի արուեստագէտներու: Սեպտեմբեր 3-ին, երկու քաղաքներու միացեալ երգչախումբերու համերգով փակուած է հանդիսաշարքը:

***

ՀԱՅԵՒՈՒՍ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄՆԵՐԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ

Հայաստանի եւ Ռուսաստանի պատուիրակութիւններու հնգօրեայ բանակցութիւնները աւարտած են Սեպ. 1-ին, արձանագրութեան ստորագրմամբ: Այս մասին տեղեկութիւններ տուած են երկու կողմերու ներկայացուցիչները՝ Վ. Օլէքանդրով եւ Գ. Շահպազեան մամուլի յատուկ ասուլիսի մը ընթացքին: Բանակցութիւններուն հետապնդուած գլխաւոր նպատակն էր փոխադարձ յարաբերութիւնները դնել իրաւական հիմքերու վրայ, պարբաստելով միջպետական, միջկառավարական վերջնական համաձայնագիրներ եւ մամուլի ասուլիսէն պարզուած է որ տեսակցութիւնները չանգած են իրենց նպատակին: Երկու երկիրներու միջեւ կնքուած պայմանագիրներու թիւը կը գերազանցէ 90-ը:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Անայիս Տամլամեան, Տէր եւ Տիկին Ժան - Փիէր Պերոն եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Փիէր Պատեմեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտեմբեր 10-ին, Փարիզի Ս. Յովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին՝ իրենց ամուսնոյն, հօր եւ մեծ-հօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՏԱՄԼԱՄԵԱՆ-Ի

հոգւոյն ի յիշատակ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

***

Այս տխուր առթիւ ողբացեալին ընտանիքը 1.000 Ֆր. կը նուիրէ «Հայաստան» Հիմնադրամին (ստանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին:

MARSEILLE

L'UGAB Jeunes
et AZADAKROUTIOUN
vous convient à

une conférence-débat

avec RAYMOND H. KEVORKIAN
Historien - Professeur à l'INALCO
Conservateur de la Bibliothèque
d'Arménologie de Paris
autour de
« *LA REVUE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE* »
dont il est le Directeur
le Jeudi 14 Septembre à 20h30
à l'UGAB, 327 bd. Michelet
13009 MARSEILLE
ENTREE LIBRE
— un cocktail clôturera la soirée —

Սիրելի Ծնող, Chers Parents,
Հաճոյքն ունինք ձեզ Nous avons le plaisir
տեղեկացնելու շաբաթական de vous informer que
երկօրեայ դրութեամբ մեր la rentrée de notre école
վարժարանի 1995-1996 bi-hebdomadaire pour
տարեշրջանի մեկնումը l'année scolaire 1995-96
օրը Չորեքշաբթի, aura lieu le 13 Sept 95.
13 Սեպտեմբեր 1995: Notre programme sera
Մեր ծրագիրն ունի հիմք՝ basé sur :
հայերէն լեզու եւ մշակոյթ, langue et civilisation
պար, խաղեր, ձեռագործ arméniennes, danse,
աշխատանքներ, կրօնական marionnettes, activités
դաստիարակութիւն): d'éveil, histoire
Դասաւանդութիւնները religieuse facultative.
կ'ունենան Չորեքշաբթի Deux jours par semaine,
եւ Շաբաթ օրերը՝ les mercredis et samedis,
ժամը 9.30-էն 16.00: de 9h30 à 16h.

26, RUE TROYON - 92310 SEVRES

POUR TOUS RENSEIGNEMENTS S'ADRESSER
COLLEGE - TEL 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 47 50 29 04

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

1977 - 1995
18 ans d'activités permanentes
à la M.C.A.
Une action culturelle
de long terme

RENTREE 95 - 96

Vous vous intéressez à la culture arménienne, vous voulez pour vous et vos enfants recevoir un enseignement culturel diffusé par un corps enseignant compétent et expérimenté dans une structure ouverte à tous

Venez vous informer et vous inscrire
JOURNEE PORTES OUVERTES
SAMEDI 23 SEPTEMBRE
de 14h30 à 19h
Rencontre avec les animateurs
et les professeurs (16h-18h)
Diffusion livres

Reprise des cours et animations le Mercredi 4 Octobre

La M.C.A. revient sur AYP FM le Mercredi 23 Septembre à 10h15

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Փարիզի Ս. Թադէոս-մանկանճիւղը ընդհ. անդամական ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները, Շաբաթ, Սեպտեմբեր 9, ժամը 15-ին Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տունը
17, rue Bleue, Paris 9e
Բոլորին ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

La Section d'arménien de l'INALCO organise une :

réunion d'information et de rentrée

le Vendredi 15 Septembre
à 20 heures 30
à la Maison des Etudians Arméniens
57, Bd Jourdan, Paris 14e

— *Présentation des nouveaux programmes, notamment de «didactique de l'arménien».*
— *Contact avec l'équipe d'enseignants.*
— *Toutes informations pratiques utiles (modalités d'inscription, emplois du temps, choix pédagogiques, etc.).*

Les bacheliers ayant présenté l'épreuve d'arménien sont chaleureusement invités à venir s'informer, aussi bien que les débutants absolus.

Cette année les cours auront lieu principalement au Centre Paris - Dauphine (Boulevard Lannes), et un plus grand nombre d'entre eux sera assuré en soirée. (Ils commenceront le 17 Octibre).

ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպէ իր տարեկան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17,

Առաւօտեան ժամը 11-էն սկսեալ

Կ'ԵՐԳԷ ԱՆԹՈՒԱՆ ՊԷՋՃԵԱՆ

ընկերակցութեամբ Սուրբ Խաչի ՍՊԻՏԱԿ նուագախումբի

Վայր՝ Տոքթ. Արտաւազդ Քիւրեղեան Վիլլա,

4, rue du Docteur Rampont, VILLIERS LE BEL

Հ. Յ. ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ
ՅՐ. ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ
ՀՅԴ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ
ՊԱՏԱՆԵԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
Տէսինէ մասնաճիւղերը
կը կազմակերպեն

★ ——— ★ ——— ★

Մեծ Դաշտահանդէս մը

★ ——— ★ ——— ★

Նուիրուած Խանասորի յաղթանակին
Կիրակի, Սեպտեմբեր 10
ժամը 11-էն սկսեալ
Տէսինէի «Centre aéré»ի մէջ

ԱՐՄԷՆԻՍ. Նուագախումբի մասնակցութեամբ:

Պուֆէ - խմիչքներ - խաղեր

Անձրեւի պարագային, իննոյեքը տեղի կ'ունենայ Տէսինէի քաղաքապետարանի սրահը:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

La Section de Paris
Archalouïse TATHEOSSIAN
CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
informe
Rentrée scolaire / inscription
Samedi 16 Septembre à 14 h 30
M.C.A. 17, rue Bleue, Paris 9e
L'Ecole vous propose des cours de langue arménienne — de la maternelle au Bac danse, théâtre, Kung-fu, cours de chant PARENTS,
pensez dès à présent à transmettre la culture arménienne à vos enfants.
Il n'est jamais trop tôt, comme il n'est jamais trop tard
Renseignements auprès de :
(1) 48 71 22 77 Vartanouche
(1) 47 84 82 90 Marie
(1) 34 19 44 63 Ani (soir)

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 9-10
SAMEDI - DIMANCHE
9-10 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՀԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթական առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·674 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.674

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՄՈՍԿՈՒԱ - ԳՐՈԶՆԻ ՃԵՊԸՆԹԱՑԸ ԿԱՄ ԽՏԱՑԵԱԼ ՊԱՏԵՐԱԶՄԸ

Մոսկուա - Գրոզնի ճեպընթացը 2 - 3 տարի առաջ յարձակումի ու թալանի կանոնաւոր թիրախ կ'ըլլար: Այսօր անկարելի է անոր մէջ մէկ հոգինոց տեղ մը իսկ գտնել: Ցաճախորդները բացառապէս չէչէն կիներ են որոնք հազիւ ներս մտած, բանաւորական հանրակառքի մը կը վերածեն իրենց բաժանակը: Օճախներու վրայ ջուրը, թէյը կ'եռան, չոգիով լեցնելով մթնոլորտը: Ցեռոյ կը բացատրեն թէ իրենց այրերը ստիպուած տունը մնացած են, քանի որ Ռուսերը Կովկասցիները կամ Միջին Ասիացիները չեն ընդունիր իրենց երկիրը, բայց կիները տակաւին կրնան երթեւեկել: Առիէ օգտուելով անոնք լրծուած են ընտանիքին հացը հայթայթելու աշխատանքին:

Կառախումբը լեցուած է անոնց ծրարներով որոնք գրաւած են ամբողջ միջոցը: Այդ կիները առեւտրականներ են որոնք անդադար կ'երթեւեկեն, գնելով ու վաճառելով:

Անոնց միջեւ դիւրութեամբ կը նշմարուի ոուս կին մը իր երկու զաւակներուն հետ. ճամբորդ լրագրողին կը բացատրէ թէ կրնակի ապաստանեալները են իրենք. նախ խոյս տուած են Չէչէնիայէն, ապա Ռուսաստանէն: Ամուսինը Ինգուշ է: Վաստրուած են Գրոզնիէն իր Ռուս ըլլալուն պատճառով: Ինք մեկնած է երախաներուն հետ, ամուսինը՝ մնացած: Միջոց մը եարոսլաւ կը փոխադրուին. գործ կը գտնեն, երախաները դպրոց կը յաճախեն, բայց երբ զանոնք կը կոչեն «Չէչէններ» կամ «ապուաներ», կը սկսի հալածանքի նոր շրջան մը: Ռուսերը կ'ըսեն թէ կովկասցիները լաւ սորված են իրենց ապրանքը սուղի ծախել ու անոնց պատճառով իրենք ոչինչ կրնան գնել: Կը սպասէ որ պատերազմը աւարտի, որպէսզի վերադառնան Գրոզնի:

Երիտասարդուհի մը յայտնի մտահոգութեամբ հարց կու տայ թէ ճի՞շդ է որ նախագահ Ելցին բոլոր Չէչէնները ֆամիլատքա պիտի զրկէ ուր միշտ երկրաշարժ տեղի կ'ունենայ: Ան ալ ամուսինին ու զաւկին տուած այցելութենէն կը վերադառնայ այն զոհունակութեամբ որ պաշտպանուած են պատերազմէն:

Ցանկարծ, չոգեկառքին արգելակները կը բանին. կարելի չէ աւելի յառաջանալ. ճամբուն վրայի կամուրջը օգը հանուած է: կառամատոյցին վրայ մարդիկ կ'առաջարկեն իրենց ինքնաշարժերը որպէս փաքսի տրամադրել ու դրամի փոխարէն պարենքով վճարուիլ: Այնքան աւելն որ պրոզնիցի կիներու պայուսակները լեցուն են, անոնք միշտ օգնականներ կը գտնեն Գրոզնիէ Մոսկուա երթուղարձի ճամբու վրայ երեւակայելի եւ աներեւակայելի ամէն դժուարութեան, խոչընդոտներու առջեւ:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՕՐԷՆ՝

մեր նոր թերթը

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

Վ Է Պ՝
ՓԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ
Հեղինակ՝

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԸՐԸ

ՆՈՐ ՕՃԱՓՈՐՁ ՄԸ

ՎԻԼԷՕՐՊԱՆԻ
ՀՐԵԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻ ՄԸ ԱՌՋԵԻ

14 ՎԻՐԱՒՈՐՆԵՐ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 7, ժամը 16·35-ին է որ կառք մը կը պայթէր Վիլէօրպանի (Լիոնի արուարձաններէն) հրէական դպրոցի մը առջեւ: Տասնըչորս հոգի վիրաւորուած է, մէկը չատ ծանրօրէն (մէկ թեւը պոկուած է): Իսկական նախճիրի մը առաջքն առնուած է, քանի որ դպրոցականները քանի մը վայրկեան յապաղումով դուրս ելած են միայն, այլապէս կարելի է երեւակայել թէ ի՞նչ կըրնար պատահիլ. 700 աշակերտներ կը յաճախեն դպրոցը: Աշակերտներուն ուշ դուրս ելլելը հետեւանք է զանգակին յապաղումին: 14 վիրաւորներուն մէջ կան երեք մանուկներ, որոնք ցնցուած են: Պայթած կառքը ականուած չէր սակայն, այլ ռումբով լիչ մըն էր, կրկին, որ մէջը դրուած էր ժամացոյցով մը:

Պարզ է որ այս վեցերորդ (ներառեալ ձախողածները) ոճրափորձը ալ աւելի յուզում պատճառած է որովհետեւ ուղղուած է երախաներու դէմ, ան ալ՝ հրեայ, լինչ որ նաեւ ցեղապաշտ բնոյթ մը կու տայ արարքին: Դպրոցը մանկապարտէզի, նախնական եւ երկրորդական բաժիններ ունի, այսինքն երկու տարեկանէն 15 տարեկան մանուկներ:

Ֆրանսական իշխանութիւններէն զատ, հրեայ համայնքը խորապէս ցնցուած է եւ Ներքին նախարարը Սեպ· 8-ի առաւօտն իսկ կ'ընդունէր զգուշութիւն պղխաւոր ներկայացուցիչները: Արդէն, ոճրափորձին դիչերն իսկ, Փարիզի քաղաքապետարանը հաւաքուած էին 1500 Հրեաներ ներկայ ըլլալու համար Տրէյֆիւսի հարցին նուիրուած ֆիլմի մը: Առիթ էր որ Թիպէրիէն սկսեալ ամէն ոք իր զայրոյթը արտայայտէր· -- «Զզուելի, հրէչային, անընդունելի»···:

Նախարարապետը յատուկ դեկոյց մը հրապարակած է դատապարտելով այս «յատկապէս վատ» արարքը եւ յայտարարած է թէ արտակարգ միջոցներ ձեռք պիտի առնուին պաշտպանելու համար դպրոցները: Աշակերտներու համախմբումը պիտի արգիլուած է դպրոցներուն առջեւ, եւբի կամ մուտքի ատեն: Պետական, քաղաքական բոլոր պատասխանատուներն ալ յայտարարութիւններ ըրած են դատապարտելու համար պատահածը: Ներքին նախարարը, իր կարգին, կ'ըսէ «Ամէն ինչ ի գործ դրուած է որպէսզի այդ ոճրագործները վնասելու ի վիճակի չըլլան: Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ կ'աշխատինք, բայց այդ մարդիկը վատօրէն կը գործեն: Կը զգան որ հետապնդուած են, ուրեմն վայր կը փոխեն»:

Աւելորդ է մեկնաբանել վերոյիչեալ խօսքերը, որոնք առնուազն զուարճալի կրնային ըլլալ եթէ ըսողը Ներքին նախարարը չըլլար, բայց, պէտք է խոստովանիլ թէ ոճրափորձերու սկիզբէն ի վեր Ժ·Լ· Տըպրէ բաւական ձախող յայտարարութիւններ ըրած է (օրինակ՝ «կը թուի որ պայթուցիկ մըն է որ պայթած է»: Էթուալի առեն), ամէն չարաթ նիւթ հայթայթելով Գաձար - Անշէնէի:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԱՓԷՔԻի մէջ բախումները չատ ծանր բնոյթ առած էին, ինչպէս զրեցինք մեր նախորդ թիւով, եւ զոհերու ու վնասնե-

ՈՂՋՈՅՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի 70ԱՄԵԱԿԻՆ

ՀԱՅՐԱՊԵՏԱԿԱՆ ՕՐՀՆՈՒԹԵԱՆ ԽՕՍՔ «ՅԱՌԱՋ»Ի 70-ԱՄԵԱԿԻՆ

Խոր գոհունակութեամբ եւ հայրապետական գնահատանքի բարձրագոյն աստիճանով կ'ողջունենք «Յառաջ» օրաթերթի 70-ամեակը, որ արդարօրէն համազգային շնորհական արժեւորումի առարկայ դարձաւ ողջ հայութեան կողմէ ընդհանրապէս եւ Եւրոպայի ու յատկապէս Ֆրանսայի հայ գաղութներու կողմէ մասնաւորապէս:

Մեր վարդապետութեան օրերէն սկսեալ շատ մօտէն հետեւած ենք անոր յարատեւողական հրատարակման եւ բազմարդիւն բարերեր գործունէութեան: Ուրախութիւնն ունեցած ենք նոյնիսկ աշխատակից ըլլալու մեր վարդապետութեան եւ եպիսկոպոսութեան շրջանին:

Անմահանուն եւ բազմերախտ հիմնադրին եւ տիպար խմբագրին ու անզուգական հրապարակագրին՝ ՇԱՀԱՐԾ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ լուսամիտ, լայնախոհ, անսակարկելի օրէն ճշմարտաբան ուղղութիւնը եղաւ ոսկեթելի նման անոր էջերուն մէջէն դրսեւորուող ոգին եւ ըմբռնողութիւնը:

Եօթանասուն տարիներու հայանուէր, ազգակերտ առաքելութիւնը այնպիսի վճռադրոշմ ներգործութիւն ունեցաւ հայապահպանման նուիրական գործին մէջ, որ անկարելի է գաղթահայութեան, մասնաւորապէս Եւրոպայի եւ Ֆրանսայի հայութեան պատմութիւնը գրել առանց «Յառաջ»ի հաւաքածոներու առաջնահերթային օգտագործման:

Հայ գրականութիւնը անով եւ անոր մէջ իրագործեց նոր նուաճումներ, ըլլալով ի հաղորդութեան Արեւմտեան աշխարհի գրական գեղարուեստական դպրութեան եւ մշակոյթին: Նոր գրական դէմքեր «Յառաջ»ով ձեռք բերին իրապատում դիմագծութիւն եւ հասունութիւն, իրենց տաղանդներու անկաշկանդ եւ յանդուգն հանդիսադրութեամբ անոր ընտիր սիւնակներուն մէջ:

Ներկայիս, 70-ամեակի փառապսակ այս հանգրուանին, նոյն ողջունելի հաւատարմութեամբ և ներքողելի յարատեւականութեամբ ան կը շարունակէ իր հայակերտական առաքելութիւնը շնորհիւ իր անխոնջ եւ ամբողջանուէր խմբագրին՝ ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ հաւատաւոր վերաբերումին եւ անդուլ ջանքերուն եւ իրեն շուրջ համախմբուած մտաւորականներու եւ անկեղծ բարեկամներու աջակցութեան:

Հայաստանի մայր հայրենական հողէն, որ միշտ կենդանի առարկայութեամբ «Յառաջ»ի էջերուն մէջ մնաց ներկայ եւ ճառագայթուն, եւ Մայր Աթոռ Ս· Էջմիածնէն, որուն նուիրականութիւնը միշտ արձագանգեց «Յառաջ»ի էջերէն, Հայրապետական սիրոյ եւ գնահատանքի զգացումներով կ'ողջունենք 70-ամեայ ազդամանդեայ յոբելեանը, միաձգամայն մաղթելով, որ ան դառնայ նորաւոր եւ յարատեւուն իրագործումներու խթան եւ մղիչ ուժ:

«Յառաջ»ի յառաջագիացութիւնը թող ըլլայ հայ ազգին, Հայց· Եկեղեցւոյ եւ հայրենիքի եւ հայկական պետականութեան սէրն ու նախանձախնդրութիւնը ունցող Հայերու պարտքը գալիք տարիներուն:

Բի՛ւր օրհնութիւն ողջ հայ ժողովրդի Սրբութիւն Սրբոց եւ Մայր Աթոռ Ս· Էջմիածնէն:

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.
ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ ԱՄԵՆԱՅՆ ՀԱՅՈՑ

Սեպտեմբեր 5

րու հաշուեկշիռն ալ կը հաստատէ թէ պատահածը պարզ մէջազգէպեր չէին հիւլէական վտրաձերու դէմ: Սեպտեմբեր 8-ին կարելի չէր եղած օդակայանը օդատրնթելի դարձնել եւ փակ կը մնար: Քարուքանդ եղած է 90% համեմատութեամբ: 20 վիրաւորներ կան, որոնցմէ երեքը չատ ծանր վիճակի մէջ են: Գալով նիւթական վնասներուն չատ մեծ համեմատութիւններ առած են: Պանդոկներ, չէնքեր, խանութներ, կառքեր հրոյ ճարակ եղած են: 50 ձերբակալութիւն կատարուած է եւ հարկ եղած է բռնադրաւել լեգէոնականներ եւ վայրագներ: Պարզ է որ Միւրիւրոյի ռումբը պատրուակ ծառայած է եւ անկախապաշտները աւիթը օգտագործած են արտայայտելու համար հակաֆրանսական զգացումներ: Աւելորդ է կրկնել թէ Ֆրանսայի նորընտիր իշխանութիւնը բնաւ պէտք չունէր, առաջին չրջանէն իսկ, նման կացութիւն մը ստեղծելու արտաքին ճակատի վրայ, երբ արդէն այնքան ծանր հարցեր ունի ներքին ճակատի վրայ: Անհասկնալի է թէ ի՞նչպէս կարելի էր այսքան ճախաւեր որոշում մը տալ եւ հակաֆրանսական նման մթնոլորտ մը ստեղծել:

ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ԻՐԱՒԻ մէջ քրտական եղբայրասպան կռիւները աւելի ծանր բնոյթ առած են Թուրքիոյ ՓՔՒ-ի միջամտութենէն ի վեր եւ Լիպերասիոն կը խորտակէր (Սեպ· 8) այս առթիւ. -- «Քրտական Պետութեան մը մարած երազը Իրաքի հիւսիսը»: ՓՔՒ-ի պարագլուխը՝ Էօճալան կ'ըսէ թէ Օգոստոս 11-ի համաձայնագիրը (Պարզանիի եւ Թալապանիի Քիւրտերու միջեւ, Իռլանտայի մէջ, ամերիկեան հովանաւորութեամբ) նպատակ ունէր զիրենք մաքրագործել: Ինք ալ կը պահանջէ ըսելիք իր խօսքն ունենալ Իրաքի Քիւրտերու ճակատագրին հետ կապ ունեցող հարցերուն մէջ:

ՍԱՏՏԱՄ ՀԻՒՍԻՆ նախագահական իր պաշտօնը հանրաքուէի ենթարկելու տրամադիր է: Ըստ պաշտօնական ԻՆԱ գործակալութեան, որոշումը տրուած է յեղափոխութեան հրամանատարութեան Խորհուրդին կողմէ որ երկրին բարձրագոյն իշխանութիւնն է: Եօթը տարուան համար իր պաշտօնին վերանորոգումը, Կիրակի օր (Սեպտեմբեր 10) պիտի ենթարկուի քննարկման Խորհրդարանին արտակարգ նիստին եւ հանրաքուէն կրնայ տեղի ունենալ Խորհրդարանին որոշումին յաջորդող երկու ամիսներու ընթացքին:

ՑՈՐԴԱՆԱՆԻ ԹԱԳԱԻՈՐԸ աչք ունի Իրաքի գահին վրայ: Արդարեւ Հիւսէյն թագաւոր հարցազրոյցի մը ընթացքին սաուտական պաշտօնական օրաթերթ՝ Ալ

(Շար·ը կարդալ Դ· էջ)

ՈՊՎ ԷՐ ԷՄԻՐ ԷՄԻՆ ԱՐՍԼԱՆԸ

Երիտասարդ Թուրքերու հետ գործած երկու այլազգի դէմքեր յետագային Հայկական Ցեղասպանութեան մասին իրենց վկայութիւնը բերած են. Քիւրտ Րիֆաթ պէյ Մեվլանզատէ եւ Արաբ Էմին Արսլան:

Առաջինը Իթթիհատին հակառակորդ Իթիլաֆ ազատական կուսակցութեան պարագլուխներէն էր, օսմանականութեան ջատագով, որուն վկայութիւնը՝ 1929-ին օսմաներէնով հրատարակուած (հայերէն թարգմանութիւնը՝ «Թրքական յեղափոխութեան ներքին ծալքերը»), բայայայտած է ցեղասպանութեան կանխամտածուած բնոյթը, ո՛չ անպայման հայասպան դիրքերէ մեկնելով (1):

Երկրորդը Իթթիհատին հետ ակզբնապէս համագործակցող արաբական ազատական հոսանքին դեկավարներէն էր, որ 1908-ի յեղափոխութենէն ետք հասկնալով Երիտասարդ Թուրքերու էութիւնը, աստիճանաբար խզած է իր կապերը իրենց հետ եւ, դառնալով Օսմանեան կայսրութեան առաջին ընդհանուր հիւպատոսը, 1910-էն ետք իր պայքարը շարունակած է հեռաւոր Արժանթինէն, իր հերթին իր ձայնը բարձրացնելով նաեւ ի պաշտպանութիւն բնաջնջուող Հայութեան:

Էմին Արսլանի մասին քիչ բան գրուած է առհասարակ: Հայերէնով մեկը յայտնի է միայն Գէորգ Սրլոբեանի մասնակի բնոյթի յօդուած մը (2). իր անունը ո՛չ Հայկական Սով. Հանրագիտարանին մէջ յիշուած է եւ ոչ ալ «Հայկական Հարց» ռուսերէն հանրագիտարանին մէջ (3): Հոս պիտի ջանանք մերձեցումի առաջին փորձ մը կատարել, ընդհանուր գիծերու մէջ:

Էմին Արսլան, որ իր անունին միշտ կըցած է «Էմիր» տիտղոսը, տիւրզի ազնուական տոհմէ մը սերած է, հակառակ անոր որ որոշ հեղինակաւոր հանրագիտարաններ գինքը որպէս «Թուրք քաղաքագէտ եւ դիւանագէտ» կը ներկայացնեն (4): Ծնած է Լիբանան, 1873-ին, եւ աւարտած է Պէյրութի Ս. Ժոզէֆ համալսարանի իրաւաբանական բաժինը: Իր իսկ վկայութեան համաձայն, այդ տարիներուն դասընկեր եղած է «Հազար ու մէկ դիւերներ»ու Ֆըրանսերէնը առաջին ամբողջական թարգմանութեան հեղինակ, բժիշկ Ժոզէֆ - Շառլ Մարտրուսին (1868 - 1949), որ «Արաբ չէր», այլ՝ «հոմէդադաան Հայ Մարտիրոսեան» (5): Ճիշդ չէ, ուրեմն, որ թէ՛ ինք եւ թէ Մարտրուս իրենց համալսարանական վկայականը ստացած ըլլան Փարիզ (6):

1897 - 1910-ին, Արսլան օսմանեան հիւպատոս եղած է յաջորդաբար Պորտոյի, Պրիւսէլի եւ Փարիզի մէջ, ուր Հալիմ Կանէմի հետ հրատարակած է «Լա Ժէօն Թիւրքի» Ֆրանսերէն եւ արաբերէն պարբերաթերթը: Դարասկիզբին, Թուրք եւ Օսմանեան կայսրութեան ժողովուրդներու մերձալուսնի օրերուն, աչխոյժ դործունէութիւն մը տարած է Ապտիւլ Համիտի վարչակարգին դէմ:

Սուլթանի գահընկէցութենէն ետք, երբ արդէն սկսած էր Իթթիհատի ծայրայեղ թեւի վերելքը, Էմին Արսլան ասպարէզէն կը հեռացուի, ուղարկուելով Արժանթին, որ 1910-ին պայմանագիր կնքած էր Օսմանեան կայսրութեան հետ, հրաժարելով գափիթիւլասիոններու դրութենէն: Այսպէսով, ան կայսրութեան ընդհանուր հիւպատոսը կը դառնար արժանթինեան կառավարութեան մօտ: Արսլան Պուէնոս-Այրէս կը ժամանէ 1910 Հոկտ. 29-ին: Օրուան թերթերը անդրադարձան անոր ժամանումին, որոնց չարքին նշանաւոր չաբաթաթերթ «Գարաս ի Գարեթաս», կողքին վրայ տպուած երդիծանկարով մը (7):

Ցաճախ խօսուած է «օսմանեան» վարդապետութեան ազգային սահմաններու եւ տարբերութիւններու ջնջումին մասին: 1917-ին դրած իր մէկ յօդուածին մէջ, Արսլան կը նկարագրէ 1908-ին ապրած յուսախաբութիւնը եւ Թրքական ձուլողական քաղաքականութեան չատ բնորոշ օրինակ մը կը բերէ. «1908ի յեղափոխութեան յաղթանակէն ետք, հասկցայ որ Արաբներս Հայերուն պէս խաբուեր էինք: Թուրքերը ո՛չ մէկ դաղափար ունէին Սահմանադրութեան կողմէ կայսրութեան բոլոր հպատակներուն ընձեռուած օրինաւորութեան եւ իրաւունքին մասին:

Ամէն օր կը վիճէինք: Անհրաժեշտ եղաւ ճակատամարտ մը մղել որպէսզի Արաբներուն ճանչցուէր այդ լեզուով արտայայտուելու իրաւունքը: Լեզուի այդ հալածանքը ուղած են մինչեւ արտասահման տանիլ: 1911-ի չուրջ, մեծ վիզիրէն հրահանգ ստացանք որպէսզի դիւանատան մէջ միայն թրքերէնն ու... Ֆըրանսերէնը ընդունէի: Ի դէպ, Արժանթինի դաղութի հարիւր հազար օսմանեան հպատակներուն մէկ տասներորդը թուրք ծագում ունէր... Ակռէ կու գայ այնքան տարածուած սխալը բոլորը «Թուրք» կոչելու. Հայեր, Յոյներ, Ալպանացիներ, եւլն., եւ մեծ մասը՝ արաբախօս Սուրիացիները:

Իմ խնդրանքիս վրայ, մեծ վիզիրը պատասխանեց, թէ որպէս յատուկ չնորհք, կ'արտօնէր արաբերէնն ու սպաներէնը դործածել:

Ասկից ցոյց կու տայ Թուրքերու դաժան առելութիւնը՝ ազգային բոլոր տարբերը "Թրքացնելու" համար» (8):

Հոս պէտք է մատնանշել, որ 1890-էն սկսած էր «Թուրք»երու թափանցումը արժանթինեան ընկերութենէն ներս, եւ այդ անճիշդ մակդիրը մինչեւ օրս մնացած է՝ բնորոշելու համար Արաբներ ու Հրեաներ (սկզբնական շրջանին՝ նաեւ Հայերը) (9):

Թէեւ ճիշդ է, որ 1912-ին Արսլանի ըրած հաշուարկներուն համաձայն, Արժանթին ապրող աւելի քան 100·000 օսմանեան հպատակներուն 80 առ հարիւրը քրիստոնեայ էր, 15 առ հարիւրը՝ մահմեդական, իսկ մնացեալը՝ հրեայ (10), անճիշդ է իր այն պնդումը, թէ այդ թիւին մէջ տասը հազար Թուրք ըլլար: Հետազօտողները համաձայն են, որ երբեք Արժանթինի մէջ 400 Թուրք իսկ եղած չէ (11):

Ա. Աչխարհամարտի վաղորդայնին, Արսլան, դիւանագիտական իր հանդամանքով հանդերձ, դէմ եղած է Օսմանեան կայսրութեան դերմանական կողմնորոշումին եւ տարածուն «Լա Նասիոն» օրաթերթին մէջ յօդուածներ ստորագրած է: Հակառակ Արտաքին Գործոց նախարարութենէն եղած յանդիմանութեան, չարունակած է իր տեսակէտները յայտնել կեղծանունով մը:

Նոյեմբեր 1914-ին, երբ Օսմանեան կայսրութիւնը պատերազմի մէջ կը մրտնէ, Էմիր Արսլան իր պաշտօնէն կը հրաժարի: Գրեթէ տարի մը ետք, Գերմանիոյ կողմէ կատարուած դիմումին ընդառաջելով, Արժանթինի Գերագոյն Ատեանը կ'որոշէ դերմանացի ընդհանուր հիւպատոսին յանձնել թափուր մնացած Թրքական հիւպատոսարանի սեփականութիւնները:

Արսլան ձեռնածալ չէ մնացած: Իր հըրաժարականէն ետք, չարունակած է հըրապարակագրական արշաւը ի նպաստ Դաչնակիցներուն եւ ընդդէմ Թուրքիոյ: Այդ նպատակով, Օգոստոս 1915-ին կը հիմնէ «Լա Նոթա» սպաներէն գրականքաղաքական չաբաթաթերթը, իր չուրջ համախմբելով արժանթինցի, լատին ամերիկացի եւ սպանացի գրողներու հոյլ մը (Ժոսէ Ինխենիէրոս, Միկէլ տէ Ունամունո, Ռուպէն Տարիօ, Անթոնիօ Մաչատօ, Լէոփոլտօ Լուկոնէս եւ ուրիշներ):

1915 Հոկտեմբեր 2-ին, Էմին Արսլան յօդուած մը ստորագրած է՝ «Քրիստոնեաներու Ջարդերը» խորագրով, ուր անդրադարձած է Մեծ Եղեռնին եւ գրած է, ի միջի այլոց. --

«Ահա այսպէս, եթէ հիմա վերսկսած են Ջարդերը, կարելի չէ կասկածիլ որ Երիտասարդ Թուրքերը Համիտի դրութիւնը որդեդրած են եւ որ այդ Ջարդերը հըրամանի մը հնազանդին, եւ որ պիտի չըդադրին եթէ ոչ հրամանով մը, իսկ այդ հրամանը միայն պիտի գայ Եւրոպայէ ճնչումով: Բայց քանի որ Թուրքիա պատերազմի մէջ է ընդդէմ Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Ռուսիոյ եւ Իտալիոյ, միայն կը մնան Գերմանիա եւ Աւստրիա՝ իր դինակիցները... Հիմա պէտք է յիշել որ, երբ մեծ պետութիւնները կը սպառնային դրաւել օսմանեան մայրաքաղաքը, Թուրքիոյ մէջ քրիստոնեաներու Ջարդի սպառնալիք եղաւ: Այնուհետեւ ամէնուրեք յայտարարեցի որ դերմանացի դեսպանին սպառնալիքը ճիշդ է, եւ որ Ջարդեր պիտի ըլլային Գերմանացիներու՝ Թուրքիոյ այժմու տէրերու խորհուրդով եւ հրամանով:

(...) Գալով Թուրք դեկավարներուն, ասոնք Հայերը կ'ամբաստանեն իբրեւ դաւաճաններ, եւ չուտով կարդը Սուրիացիներուն պիտի հասնի: Առածը յայտնի է. "Երբ մարդ կ'ուզէ իր չունէն ապատիլ, կ'ըսէ թէ կատղած է"» (12):

Իր յօդուածին մէջ, Արսլան կը պնդէ գերմանական պատասխանատուութեան վրայ, եւրոպական պետութիւններու լռութիւնը կը դատապարտէ եւ կ'արդարացնէ Հայերու ենթադրեալ «դաւաճանութիւնը», ինքնապաշտպանութեան հարկադրանքով: Չի յաջողիր սակայն, ցեղասպանութեան կանխամտածուած բնոյթը դուչակել:

1916-1917-ին, արաբ մտաւորականը ցարդ անծանօթ մնացած քանի մը յօդուածներ եւս գրած է, անդրադառնալով Հայերու ճակատագրին: Ի մասնաւորի, ճգնած է քրիստոնեաներու անտարբերութիւնը պապէն սկսեալ, քրիստոնեայ ժողովուրդի մը բնաջնջումին նկատմամբ (13). անոր փոխարէն, անոնց պատասխանատուութիւնը՝ Պաղեստինէն Հրեաներու վտարումը կանխելու (14), եւ կրկին անդամ չեշտած է Գերմանիոյ դերակատարութիւնը կոտորածներուն մէջ (15):

Հրապարակագրութեան կողքին, Արսլան նաեւ գրական բեղուն աշխատանք մը տարած է. արդէն 1916-ին հրատարակած է «Ճշմարտութիւնը հարեմի մասին» սպաներէն գիրքը, որ եօթը տպագրութիւն ունեցած է: Ցետագային սպաներէն լեզուով ուրիշ հատորներ գրած է, ինչպէս «Արաբները» (երեք տպագրութիւն), «Սուրիական յեղափոխութիւնը Ֆրանսական հոգատարութեան դէմ», վէպ մը (երեք տպագրութիւն) եւ երեք թատերախաղեր: Արաբերէն գրած է «Պատմութիւն Նափուլէոն Ա.-ի», «Ձեռնարկ միջազգային իրաւունքի» եւ «Պալատներու գաղտնիքները» (երեք տպագրութիւն): Արժանթինի մէջ արաբական մշակոյթի կարեւորագոյն դէմքը կը համարուի: Պուէնոս-Այրէսի պետական համալսարանին մէջ միջազգային իրաւունք դասաւանդած է:

«Լա Նոթա»յէն զատ, ան յետագային խմբագրած է «Էլ Լաբիս Ասուլ» եւ «Լա Ինտեփենտենսիա» հանդէսները: «Լա Նասիոն»էն զատ, աշխատակցած է «Լա Պատրն» օրաթերթին:

1922 Յուլիս 31-ին, Արսլան «Լա Նասիոն»ի մէջ պիտի գրէ իր վերջին հայանպաստ յօդուածներէն մէկը՝ Թուրք պատասխանատուներու ահաբեկումներուն առիթով..

«Հայկական կոմիտէին ծրագիրը, որ որոշած է մեծ պատերազմի ընթացքին հայ ժողովուրդի մեթոտիկ բնաջնջումը իրագործող գլխաւոր անհատներուն ահաբեկումը, կատարեալ կանոնաւորութեամբ իրականանալու վրայ է (...) եւ ինչքեր կը յոխորտար, ամէն տեղ կրկնելով. "Աւելին ըրած եմ երեք ամիսէն հայկական խնդիրը լուծելու համար, քան Ապտիւլ Համիտ երեսուն տարուան ընթացքին": Արդարեւ, աւելի քան մէկ միլիոն Հայեր սպաննուած են առանց որ աւարտէր Թուրքիան իր անկումին առաջնորդողներուն մութ ծրագիրը: Ասոր փոխարէն, այդ հրէշային ծրագրին հեղինակներէն երեքը արդէն իսկած են Թալէաթի դուշական վրէժի հարուածներուն տակ: Չեմ դիտեր թէ վրէժը աստուածներու հաճոյք մըն է, ինչպէս կ'ըսեն, բայց ամէն պարագայի հարկ է ընդունիլ, որ եթէ երբեւէ ան կ'արդարանայ, աւելի արդար ու լաւագոյնս կիրարկուած չի կրնար ըլլալ քան այս պարագային, քանի անարդար, անգութ եւ անբարոյական պիտի ըլլար, որ մէկ միլիոն մարդկային էակ սպաննելէն ետք ներելի բարբարոսութեամբ եւ որ յանցաւորները չարունակէին հանգիստ սրտով կեանքը վայելել, աւելի՛ն՝ ընդդուշած դրամին (...)» (16):

Էմիր Էմին Արսլան մահացած է 1943-ին: Առայժմ ո՛չ մէկ տուեալ յայտնի է, սակայն հետազօտելի նիւթ մըն է իր եւ տեղւոյս հայ գաղութի հնարաւոր կապի հարցը:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս-Այրէս

---

(1) Տե՛ս. Ռ. Ճէպէճեան, Րիֆաթ Պէյ Մեվլանզատէ. լրացուցիչ տեղեկանք՝ կեանքի եւ դործունէութեան մասին, «Նորք», 4, 1990:

(2) Տե՛ս. Գ. Խրլոբեան, Մի էջ հայ. արաբական բարեկամութեան պատմութիւնից, «Սարտարապատ», 1988 Մարտ 16:

(3) Մեր շնորհակալութիւնը կը յայտնենք հետազօտող կարապետ Հասասեանին, որ 1990-ին մեզի տրամադրած էր կարգ մը նիւթեր, զորս բաղուածաբար օգտագործած ենք այս յօդուածին մէջ:

(4) Օրինակ, տե՛ս. *Diccionario Enciclopedico Salvat*, t. I, Barcelona, 1954. 386.

(5) Էմիր Էմին Արսլան, *Մարտրուս եւ հազար մէկ դիւերներու իր համբաւաւոր թարգմանութիւնը*, «Արմենիա», 1944 Յուլիս 13, 2 (թարգմանուած՝ «էլ Մունտո» օրաթերթէն, անթուակիր):

(6) Հմմտ. *Diccionario Enciclopedico Salvat*, t. I, 384 եւ Արծուի Բախչինեան, *Մագումով Հայեր են*, Երեւան, 1994, 188:

(7) «Caras y Caretas», 12 de noviembre de 1910.

(8) Emir Emin Arslan, *Alemania y Turquia*, «La Nota», 10 de diciembre de 1917, 2461-2462. «Լա Նոթա»յի բոլոր թարգմանութիւնները եւ յղումները, բացի ծան. 11-էն, կատարած ենք բստ Կ. Հասասեանի փոխանցած մէջբերումներուն:

(9) Արժանթինի այժմու նախագահը, որ մահմետական արաբ ընտանիէ կը սերի, ժողովուրդի մօտ «թուրք» մակդիրով յայտնի է: 1992-ին, պաշտօնապէս այցելելու Թուրքիա, ան օգտագործած է զայն գործարարներու հետ հանդիպումի ընթացքին՝ «Come and invest in the country of the Turk».

(10) Gladys Jozami, *Identidad religiosa e integracion cultural en cristianos sirios y libaneses en Argentina*, 1890-1990, «Estudios Migratorios Latinoamericanos», 26, 1994, 99.

(11) Հմմտ. Narciso Binayan, *La colectividad armenia en la Argentina*, Buenos Aires, 1974, 70.

(12) Emir Emin Arslan, *Las masacres de cristianos*, «La Nota», 2 de octubre de 1915, 143 (հմմտ. Pascual Ohanian, *Turquia, Estado genocida*, t. I, Buenos Aires, 1986, 268-269, որ սխալմամբ գրած է Օգոստոս 1915): Խրլոբեան սխալը կրկնած է, հաւանաբար այս գիրքին հետեւելով. անհիշդ է նաեւ, որ Արսլան հիւպատոս բլլար այն տեղ եւ որ Թուրքիայէն մեկնած բլլար «1913 թուականի Յունուարին իրականացուած պետական յեղաշրջումէն յետոյ» (Խրլոբեան, նչ. աչխ. 2):

(13) Emir Emin Arslan, *Dos anos de guerra*, «La Nota», 5 de agosto de 1916, 1022.

(14) Emir Emin Arslan, *Las matanzas de cristianos*, «La Nota», 30 de junio de 1917, 1961.

(15) Emir Emin Arslan, *Todavia la paz*, «La Nota», 23 de diciembre de 1916, 1419-1420.

(16) Տե՛ս. Carlos Hassassian, *Los justicieros del genocidio*, «Արմենիա» (բացատիկ), Նոյեմբեր 1990, 11:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԲՈՅԱՎԱՌ ՄԱՅՐԻՆԵՐ

ՏԻԳՐԱՆ ՈՍԿՈՒՆԻ

Մատենաչար «Նոր Կեանք», Թիւ 13, Լոս - Անճըլըս, 1994:

ՋԱԽԱԽՓԸ ԻՆՉՈ՛Ւ Կ՚ՈՒԶԷ ԻՆՔՆՈՒՐՈՅՆ ՇՐՋԱՆԻ ԿԱՐԳԱՎԻՃԱԿ

Հայաստանի «Փաստ» լրատու գործակալութիւնը վերջերս հաղորդեց լուրը թէ Ջաւախքի Հայութիւնը օգտուելով վրացական նոր Սահմանադրութեան քննարկումներու առիթէն, ներկայացուցած էր շրջանային ինքնավարութեան իր պահանջքը: Հայաստանէն հասած վերջին թերթերու արցակէն Օգոստոս 22-ի «Լրագիր»ը նոյն գործակալութեան աղբիւրով ալ լայն լուսաբանութիւն կու տայ Ջաւախքցիներու պահանջքին մասին:

Ան հիմնաւորուած է 60-ական թուականներու կարգադրութեամբ. այն ատեն արդարական վարչութիւններ ստեղծուած էին որոնց մաս կը կազմէին Ախալքալաքի եւ Բոգդանովկայի շրջանները: Այդ կարգադրութիւնները ակնկալուած արդիւնքները չտուին. անտեսական կառոյցները քայքայուեցան եւ արտադրութիւնը անկում արձանագրեց: Ատկէ զատ, քանի մը տարբնոյթ շրջաններու ընդգրկումը նոյն վարչատարածքին մէջ, խախտեց ազգ. մշակոյթի, կենցաղի աւանդական առանձնայատկութիւնները: Իւրայատուկ հարցերու լուծումին համար, օրինակ, Ջաւախքի բնակիչները ստիպուած 130 -- 150 քմ. ճամբայ կը կտրէին, վարչական կեդրոն հասնելու համար եւլն.:

Ջաւախք հայաբնակ շրջանին ժողովրդական չարժումին դիմումը նախ կը ներկայացնէ անտեսական պատճառաբանութիւններ. ինքնավարութիւնը շրջանին անտեսական անկախութիւն կ՚ապահովէ. կարելի կ՚ըլլայ տեղական ուժերով զարկ տալ արդիւնաբերութեան, որոշել անոնց ընոյթը ու ատով մարդոց աշխատանք տալ: կարելի կ՚ըլլայ նաեւ ինքնուրոյն պիւտճէ կազմել, տէր կանգնիլ շրջանի տարրերը ընդհանուր հարստութեան եւ մշակել զայն: Այդ կարգավիճակը կ՚ենթադրէ նաեւ որ երկրին զանազան օրէնքներուն համապատասխան, Ջաւախքը ինք պէտք է զբաղի կրթութեան, մշակութային, առողջապահութեան, բնապահութեան հարցերով: Ատիկա կը նշանակէ լեզուի, մշակոյթի պահպանման իրաւասութիւն: Ատոր համաձայն, Ջաւախքի Հայերը կը պահանջեն որ իրենց իրաւունք տրուի զօրավարութիւնը, դատերը հայերէն լեզուով ընելու: Նման իրաւունք առիթ պիտի տայ պայքարելու ուծացման վտանգին դէմ, ինչ որ Զ. Գամսախուրդիայի իշխանութեան օրով յատկապէս զարկ տացած էր: Երեւոյթը վերջ գտած չէ նաեւ այսօր. կը տրուի Սուրամիի օրինակը. հոն, վրացական դպրոցին անօրէնը, նաեւ այլ պաշտօնատարներ վտարելու հեռանկարով վախցուցած են հայ երեսփոխանները որոնք կը յաճախէին նաեւ տեղւոյն հայկ. եկեղեցին կից գործող հայերէնի դասընթացքին: Մշակութային ինքնավարութիւնը առիթ պիտի տայ տակաւին ուսումնասիրելու Հայաստանի պատմութիւնը եւ մշակոյթը: Այդ ուղղութեամբ բազմաթիւ դիմումներ եղած են մինչեւ այսօր Հանրապետութեան կրթական նախարարութեան, բայց բացասական դիրքորոշում ցոյց տրուած է:

«Փաստ»ի փոխանցած տեղեկատուութիւնը որուն որպէս լրատուութիւն տեղ տրուած էր «Ծառաչ»ի Օգոստոս 9-ի թիւին մէջ, կ՚արձագանգէ նաեւ վրացական մարզի Ջրջանակներու հաւանական մտավախութիւններուն. զեկավարութիւնը կըրնայ չատ զգուշաւոր մօտեցում ցոյց տալ նման առաջարկներու, անոնց մէջ տեսնելով միասնական Պետութեան քայքայումի հեռանկար մը: Ճիշդ այդ մտավախութիւնը վարատեալու նպատակով դիմումնագիրը կ՚աւարտի հետեւեալ պարբերութեամբ. «Անընդունելի է այն տեսակէտը թէ սահմանադրական նոր կարգավիճակը կը հանդիսանայ առանձնանալու առաջին քայլ: Մեր կարծիքով, կարգավիճակի նման փոփոխութիւն վրաստանի պետական միասնութեան, կայունացման հզօր գործօն կը հանդիսանայ»:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ

ՍԻԼԻՍՏՐԱՅԻ Ս. ԱՍՏՈՒԱԾԱԾԻՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ 375-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԹԻԻ

1620--1995

Տասնեակէ մը աւելի են Պուլկարիոյ տարածքին հայկական զաղութները եւ անոնց մեծամասնութիւնը ունին իրենց առաքելական հայաստանեայց եկեղեցական կառոյցները, դարաւոր հնութիւն մը ներկայացնելով ներկայիս: Սիլիստրայի եկեղեցին իր հիմնադրութեան անվիճելի ապացոյցը ունի. խոյակ մը քառակուսի հատած սալիկով, որ կը կրէ եկեղեցւոյ անուն ու չինութեան թուականը՝ 1620: Ատիկա պատճառ առիթ մըն էր որ անոր 375-ամեակին կազակցութեամբ գրեթէ բոլոր պուլկարահայ զաղութներէն երկու օրուան ընթացքին այց տան Սիլիստրայի Դանուբի ալ ափին բազմած քաղաքին փոքրաթիւ Հայութեան: Կարելի չէ անտարբեր ըլլալ այն երեւոյթին առջեւ, որ համախմբումն էր երկրին ամբողջ զաղութին եւ եկեղեցական ոճն մը որ խոր ազգային դրոշմ կը կրէր՝ աւանդութեամբ, ծէսերով ու հայկական ոգիով: Ներկայ էր Երեւանի առաժամեայ գործավար տիկին Սեւդա Սեւան:

Օգոստոս 19-ին արդէն կէսօրէն սկըսեալ եռուզեռ մը կը նշմարուէր եկեղեցւոյ բակը. կը մորթուէին նուէր բերուած 12 ոչխարներ, մեծ կաթսաներու մէջ մատաղը կը պատրաստուէր, խաղողը կը դիզուէր յաջորդ օրուան համար: Կը հասնէին հիւրերը Սոֆիայէն, Շումէն ու վառնա քաղաքներէն, անձնական ինքնաշարժով ու գնացքով, նաեւ այլ քաղաքներէ եւ նոյնիսկ Ռումանիայէն: Երեկոյեան սեղաններու չուրջ բոլորուած բոլոր հիւրերը վայելեցին տեղական եկեղեցական վարչութեան նախապատրաստած խորտիկները:

Օգոստոս 20-ի օրը, եկեղեցին փոքր եկաւ բոլոր հաւատացեալներուն, որպէսզի ներկայ գտնուին եկեղեցական հոգեմտալ արարողութեան, որ վիճակած էր Պուքրէշի Հայոց եկեղեցւոյ ծայրագոյն վարդապետ Զարեհ Պարոնեանին, զբաղխաւորութեամբ Ռումանիոյ և Պուլկարիոյ Թեմին առաջնորդ Տիրայր Արք. Մարտիկեանի, մասնակցութեամբ՝ Սոֆիայի Հայոց եկեղեցւոյ քահանայ Հատաւեանի եւ սարկաւագներու՝ Պօղոս Խոչիկեան (Փլովտիւէն) ու Արամ Հատաւեան (Սոֆիայէն): Եկեղեցական արարողութեան մասնաւոր չունչ բերաւ Սոֆիայի «Զբաւարթնոց» եկեղեցական երգչախումբի հիանալի կատարումը Եկմալճեանի քազդրահունչ պատարագով. կը զեկավարէր տիկին Արփինէ Փիլիկեան. մենակատարուհի Մարի Պասմաճեանի եւ Բաֆֆի Տէր-Աբրահամի նուագի մասնակցութեամբ: Ողջոյնի խօսքեր չեղան, բայց եկեղեցւոյ կամարներուն տակ տարածուեցաւ մեր Թեմի Առաջնորդին խմաստալից ու յուզական քարոզը, որ վեր հանեց հայ եկեղեցւոյ դերը ազգապահպանման գործին մէջ, ըսելով որ ազգին գոյութեան երաշխիք է Հայոց մայր եկեղեցին: Դարերու պատմութիւնը ատոր ապացոյցն էր: Սովորութեան համաձայն կատարուեցաւ մատաղօրհնութիւն և խաղողօրհնութիւն: Իսկ յատուկ պատարագին ողեկոչուեցաւ յիշատակը ազգանուէր Վաղդէն Ա. Կաթողիկոսին, անոր մահուան առաջին տարելիցին առթիւ:

Մատաղաբաշխումը՝ խաղողի ճութիկներու հետ, մասնակի ուսարտը կը նշանակէր այդ օրուան ոճնախմբութեան, որմէ ամէն մէկը հոգեւոր մասունք մը տարաւ իր սրտին մէջ, համոզուած ըլլալով, թէ պէտք է չարունակել աշխատիլ հայկական եկեղեցւոյ ամրապնդման եւ Հայութեան տեւականացման համար այս հիւրընկալ ափերուն վրայ: Տեղւոյն եկեղեցական վարչութեան հրաւէրով պաշտօնական ճաշ կազմակերպուած էր ի պատիւ հիւրերուն Դանուբի ափին ճաշարանի մը մէջ, ուր ներկայ էզան Թեմին Առաջնորդը Տիրայր Արք. Մարտիկեան, Ծայ. Վրդ. Զարեհ Պարոնեան, պուլկար միթրոփոլիթ Նիքոտիմ՝ Տորոսթոլ - Զերվէնի Թեմի Առաջնորդ, իրեն ուղեկից հոգեւորականին հետ, հայաշատ այլ քաղաքներու եկեղեցական վարչութեան եւ զաղութի ներկայացուցիչները: Ճաշի ընթացքին յատուկ զեղարուեստական ծրագիր մը մատուցուեցաւ հայկական ու պուլկարական պարերով համեմուած, քաղաքին Փոլքլորային պարի, երգի ու նուագի համոյթին մասնակցութեամբ: Զուարթ մթնոլորտ մը ստեղծեց Շումէնի հայկական խումբը, որ իր ուրախ երգերով գրաւեց նաեւ միւս հայկական խումբերը, իսկ վերջաւորութեան՝ քաջարիլով արժանացան ներկայ հայ եւ պուլկար հանրութեան ուշադրութիւն: Ծրագրին մաս կը կազմէր արտասանութեան լաւ պատրաստուած բաժին մը, տեղւոյս կիրակնօրեայ վարժարանի երախաներու կողմէ, զեկավարութեամբ հայերէնի ուսուցչուհի տիկին Մերի Վարդանեանի: Խումբը արտասանեց Յովհ. Շիրազի ու Երզնկացիի գործերու պուլկարերէն թարգմանութիւնները, ինչպէս եւ Պարոյր Սեւակի եւ այլ հայ բանաստեղծներու գործերէն:

Տօնախմբութեան կազմակերպման համար արժանին պէտք է տալ Սիլիստրայի եկեղեցական վարչութեան. Օննիկ Գրիգորեան՝ առենապետ, Մերի Վարդանեան՝ քարտուղար, եկեղեցւոյ անխոնջ սպասարկող Օր. Իսկուհի Ղազարեանի, Յարութիւն Շիրվանեանի, Կարէն Մարգարեանի եւ ուրիշներու: Տօնախմբութիւնը իրականացաւ նաեւ ի դին նիւթական մեծ զոհողութեան, զոր իրենց վրայ վերցուցին տեղական եկեղեցական վարչութիւնը, Թեմական խորհուրդը -Սոֆիա-, եկեղեցական վարչութիւնները Սոֆիայի եւ Փլովտիւի հայց. առաքելական եկեղեցիներու. երեք հատատութիւնները տասը հազարական լեւա, իսկ անհատ նուիրատուներէն Պ. Արապաճեան 6000 լեւա նուիրելով, ինչպէս նաեւ ուրիշներ:

Հանդիսաւոր նշումը Սիլիստրայի Ս. Աստուածածին եկեղեցւոյ, արդէն անցեալ մը կը ներկայացնէ, սակայն մեր մօտ փոքր հայկական օճախներու եկեղեցիներուն չուրջ խորհրդածութիւններու ու մտահոգութիւններու առիթ կու տայ: Առաջնորդարանին ու տեղական Թեմական խորհուրդին պարտականութիւնն է ապահովել այդտեղ քահանաներ մնայուն կամ առժամեայ, ըստ հնարաւորութեան: Թող Շումէնի, Սիլիստրայի եւ այլ քանի մը հայ եկեղեցիներ կիրակի օրերը դռնբաց ընդունին հայ հաւատացեալը, ամբապնդեն անոր հաւատքը, որպէսզի ան հոգեւոր բաւարարութիւն չզրնէ այլ եկեղեցիներու հովանիին տակ:

ՅԱԿՈԲ ԿԻԼԻԿԵԱՆ

Փլովտիւ, Օգոստոս 28

ՀԱՅ ԿԻՆԸ՝ ԵՒՐՈՊԱՑԻ ՄԷՋ

Ecumenical Forum of European Christian Woman-ի և The European Woman's College-ի նախաձեռնութեամբ, Օգոստոս 20-էն 27 Յիւրիսի (Զուիցերիա) մէջ կայացաւ European Woman's Academy-ին: Համագումարին կը մասնակցէին եւրոպական զանազան երկիրներէ եկած 120 կիներ: Արամ Ա. Կաթողիկոսի կարգադրութեամբ սոյն համագումարին մասնակցեցան երեք Հայուհիներ՝ Տիկին Թենի Փիրի-Սիմոնեան (Ժընեւէն), Տիկին Մարօ Սիմոնեան (Մանչեսթըրէն) եւ Տիկին Եւա Պէրպէրեան (Աթէնքէն):

Համագումարին թեման էր «Միասնաբար կեանքը փոխել»: Ներկաները աստուածաբանական, քաղաքական, ընկերային, հոգեբանական եւ այլ տուեալներու ընդմէջէն փորձեցին յաղթահարել զանազան ժողովուրդներու, դասակարգերու, կրօնքներու կամ քաղաքական հոսանքներու միջեւ գոյութիւն ունեցող տարբերութիւններն ու տարակարծութիւնները, ինչպէս նաեւ փորձեցին ստեղծել անոնց միջեւ փոխ-յարաբերութեանց բարւօք պայմաններ:

Բացի դասախօսութիւններէն, մասնակցողները հինգ խմբակներու բաժնուեցան: «Բազմահաւատ Եւրոպայի մէջ ապրիլ սորվիլ» (Learning to live in multifaith Europ) նիւթը քննարկող խմբակը վարեց Տիկին Թենի Փիրի-Սիմոնեան:

Համագումարի ընթացքին, առիթներ եղան ներկաներու ուշադրութիւնը կեդրոնացնելու Հայաստանին ու հայ ժողովուրդին վրայ: Ցայտնենք, որ յատուկ «Հայկական սեղան» մը կար ուր ներկայացուած էին հայկական հատորներ՝ Հայոց արդի պատմութեան, հայկական յուշակոթողներու եւ Արցախի մասին, Հայաստանի քարտէսներ, հայկական դրդարուեստի նմոյշներ եւ հայկական ձեռագործեր:

Academy-ի հրատարակած պարբերաթերթին (անգլերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով) մէջ լոյս տեսաւ «Հայ կինը Հայկական Սփիւռքի մէջ» խորագիրով յօդուած մը:

«Պահ մը հայ ժողովուրդին հետ» թեմայով ելոյթ ունեցաւ Տիկին Թենի Փիրի-Սիմոնեան: Ան անդրադարձաւ Հայոց պատմութեան, եւ իր նիւթը եզրափակեց հայկական ցեղասպանութեան նուիրուած «Օրօր» երգով:

Երեք Հայուհիներու մասնակցութիւնը այս Academy-ին, եւրոպացի կիներուն համար առիթ մը եղաւ մօտէն ճանչնալու մանաւանդ սփիւռքեան պայմաններու մէջ ապրող հայ կինը:

ՓՕԼ ԳԱԼԸՆԵԱՆ

ՈՍԿԷ ՄՐՑԱՆԱԿ ՍՏԱՑԱԾ ՈՒ· ՍԱՐՈՅԵԱՆ ԺԱՊԱՒԷՆՈՎ

Ֆիլատելֆիոյ տարեկան 18-րդ փիլմի փառատօնին որ տարածած է Յուլիս 22-ին, ոսկէ մրցանակ ստացած է Ֆրեզնոյէն Փօլ Գալընեան Ու. Սարոյեանի մասին պատրաստած իր վաւերագրական ժապաւէնով: Գործը կը ներկայացնէ ծանօթ դրողին փ. Գալընեանի անձնական պրպըտումներուն հիման վրայ պատրաստուած տիպարը որպէս գրող, մարդասէր, թատերագիր. կու տայ անոր կեանքը, գործը, խառնուածքը եւ իր ու իր պապերուն հայրենիքներէն զղացած հպարտութիւնը:

Ժապաւէնը փ. Գալընեանի այս մարզի առաջին գործն է: Ան գծած է նաեւ Սարոյեանի այն դիմանկարը որ գործածուած է ԱՄՆ-ու եւ Երեւանի մէջ 1991ի-ն գրողին յիշատակին պատրաստուած դրոշմաթուղթերուն վրայ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՊԱՆԴՈՒԿՆԵՐՈՒ ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՈՒՄ

Կը նախատեսուի սեփականաշնորհել նաեւ Հայաստանի երեք առաջատար պանդուկները. «Արմենիա»ն, «Դուին»ը եւ «Անի»ն: Որոշումը ստորագրուած է վարչապետ Հ. Բագրատեանի կողմէ: Ստեղծուած է մրցումի յանձնաժողով մը, տնտեսութեան նախարար Ա. Անդրէասեանի գլխաւորութեամբ:

*
**

ԻՆՉՈ՛Ւ ԿՐ ՍՊԱՆՆԵՆ ՀԱՅԵՐԸ

Վերջին օրերուն Ռուսաստանի եւ ՀԱՊ-ի երկիրներուն մէջ Հայերու սպանութեան դէպքերը թուական զգալի աճ արձանագրած են: Օգոստոսի երկրորդ կէսին Հայեր սպաննուած են Մոսկուայի, Նիժնի Նովկորոդի, Օրէնբուրգի, Դոնեցկի մէջ: Ըստ տեղեկութիւններու, սպանութիւններու պատճառը ազգ. պատկանելիութիւնը չէ, այլ ենթականերուն մասնակցութիւնը ոչ սպնիւ գործարքներու, խաբէութիւններու եւ խարդախութիւններու: Զոհերը միայն երիտասարդներ են, Հայաստանի քաղաքացի, որոնք այդ վայրերը մեկնած են դրամ չահելու նպատակով:

(Շար. Ա. էջէն)

Շարք Ալ-Ազհաթի ըսած է թէ չի բացառեր իր ընտանիքին -Հաչէմիթներու- մէկ անդամին վերադարձը Իրաքի գահին վրայ. «ասիկա կախում ունի, կ'ըսէ Իրաքցի ժողովուրդէն: Եթէ կը խորհի որ որոշ վարչակարգ մը ծառայած է իրեն անցեալին, թոյլ տուած որ կարգադրէ իր վճռերը եւ պահպանէ իր միասնականութիւնը, իրեն կը մնայ որոշել»: Հիւսէյնի ընտանիքը իշխած է Իրաքի վրայ 1921-էն 1958, երբ իր մեծ-հօրեղբայրը՝ Ֆայսալ Բ. արքան սպանուած է պետական հարուածի մը ընթացքին:

ՊԵՆԿԱԶԻի մէջ (Լիբիա) արիւնալի բախումները տեղի ունեցած են, Սեպ. 7-ին, իսլամապաշտներու եւ ոստիկանութեան միջեւ: Ըստ ճամբորդներու 30 մեռեալ կայ, որոնց 20-ը՝ իսլամապաշտներ:

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ ԾԵՐԱԿՈՑՏԻ «Բարոյագիտական Կոմիտէ»ն պահանջած է հանրապետական ծերակուտական, ելմտական յանձնախումբի նախագահ՝ Պոլ Փաքվուտի արտաքսումը Ծերակոյտէն: Խորհրդարանականը կ'ամբաստանուի «սեռային հետապնդման» համար, հիմնուած իր մամիի կիներու վկայութեան վրայ, որոնց արձագանգած է Ուաշինկթըն Փոսթ թերթը: Փաքվուտ հակում ունի եղեր համբուրելու ջանքեր թափելու եւ այս դէպքերը սկսեր են 60-ական թուականներէն...: Ենթական կ'ըսէ. -- «Ձիս կ'ամբաստանեն որ չատ կը համբուրեմ կիները, թերեւս որոշ պարագաներու մէջ, այս է ամբաստանութիւնը: Ոչ թմրամոլութեան մղել: Ոչ զոհնալ: Համբուրել: Անոնց պնդելու, երբ մերժուած եմ: Եւ վերջին 12 տարիներուն, միայն մէկ ամբաստանութիւն»: Այս յայտարարութիւնը ըրած է մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին: Ծերակոյտի երկու երրորդի մեծամասնութիւն մը անհրաժեշտ է որպէսզի փաքվուտ արտաքսուի:

EXPOSITION

ROUPEN

Peintures

Vernissage

le Mardi 12 Septembre à 18 heures

Exposition ouverte

du 12 au 29 Septembre

STUDIO SIENKO

57A Lant Street, LONDON (SE1 1QL)

Tél. : 0171 403 1353

ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպէ իր տարեկան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17,

Առաւօտեան ժամը 11-էն սկսեալ

Կ'ԵՐԳԷ ԱՆԹՈՒԱՆ ՊԻԶԱՃԵԱՆ

ընկերակցութեամբ Սուրբ Խաչի ՍՊԻՏԱԿ նուագախումբի

Վայր՝ Տոքթ. Արտաւազդ Քիւրեղեան վիլլա,

4, rue du Docteur Rampont, VILLIERS LE BEL

Vous avez 18 ans et plus ?

Vous êtes motivé(e),

Vous voulez participer à la vie d'une association arménienne,

Vous avez des idées à partager,

rejoignez l'UGAB Jeunes Marseille!

Nous vous attendons nombreux
le Samedi 16 Septembre à 18 heures,
dans les locaux de l'U.G.A.B.
— 327, Boulevard Michelet, Marseille 9e —
pour se rencontrer.

Բազումեան, Պաղտիկեան եւ Պահչեճեան ընտանիքները

յաւով կը ծանուցանեն իրենց ազգականին՝

ՏԻԳՐԱՆ ԹՈՐՈՍԵԱՆ-ի

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 6-ին, 83 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 11 ժամը 14-ին Արնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին՝
31-33, Rue Saint-Just

Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

1977 - 1995
18 ans d'activités permanentes
à la M.C.A.
Une action culturelle
de long terme

RENTREE 95 - 96

Vous vous intéressez à la culture arménienne, vous voulez pour vous et vos enfants recevoir un enseignement culturel diffusé par un corps enseignant compétent et expérimenté dans une structure ouverte à tous

Venez vous informer et vous inscrire
JOURNEE PORTES OUVERTES
SAMEDI 23 SEPTEMBRE
de 14h30 à 19h
Rencontre avec les animateurs et les professeurs (16h-18h)
Diffusion livres

Reprise des cours et animations le Mercredi 4 Octobre

La M.C.A. revient sur AYP FM le Mercredi 23 Septembre à 10h15

9, rue de Madrid, 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

70-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՑՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՓԱՐԻԶ. -- Գեղամ Տէվէճեան 1·000 Ֆր.:

***

ՍԷՆ ԹՐԻԹԻԷՆ. -- Հայկազ Աատուրեան 500 Ֆր.:

***

ՆԻՄ. -- Սարգս Կէտիք 500 Ֆր.:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «*Satenig*» de Vaulx-enVelin
organise un

GRAND BAL

à l'occasion
du 7ème anniversaire de sa création
le Samedi 16 Septembre à partir de 20 h
au Centre Culturel «Charlie Chaplin»
— *Place de la Nation* —
de Vaulx-en-Velin
avec la participation du chanteur populaire
PAUL BAGHDADLIAN
avec l'Orchestre « A N I »

Entrée : 100 F. —*Parking surveillée*—
Entrée: 100 F. —Parking surveillé—
Pour tous renseignements : 78. 80. 27. 43
72. 04. 10. 81 — 78. 82. 06. 86

MARSEILLE

L'UGAB Jeunes
et AZADAKROUTIOUN
vous convient à

une conférence - débat

avec RAYMOND H. KEVORKIAN
Historien - Professeur à l'INALCO
Conservateur de la Bibliothèque d'Arménologie de Paris
autour de
« *LA REVUE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE* »
dont il est le Directeur
le Jeudi 14 Septembre à 20h30
à l'UGAB, 327 bd. Michelet
13009 MARSEILLE
ENTREE LIBRE
— *un cocktail clôturera la soirée* —

— ԽԱՉՎԵՐԱՅ —

Ս. ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, Խաչվերաց, Տօն է վերացման Սրբոյ Խաչին:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10·30-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ 8·45-ին:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

Այսօր Հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք, ժամը 4-ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր-Աւետաման:

Այսօրուան Անդաստանը տարուան վերջինն է:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 18, Տօն է Խաչի: Ցիշատակ Մեռելոց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ «վասն հանգուցելոց»:

***

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Միութիւնը ինչպէս նաեւ Հոգաբարձութեան կազմը կը ծանուցանեն թէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 17-ին Խաչվերացի Տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՎԱՉԷ ՍԱՐԲ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գալիփորնիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդ

Բազմաճաշն երգեցողութիւնները կը կատարուին Եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·45-ին,
Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

***

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, Տօն Խաչվերացի:

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30-ին,
Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱԻԵՏԻՔԵԱՆ
Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբը:

***

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, Խաչվերացի առթիւ՝ *պատարագ ժամը 10-ին:*

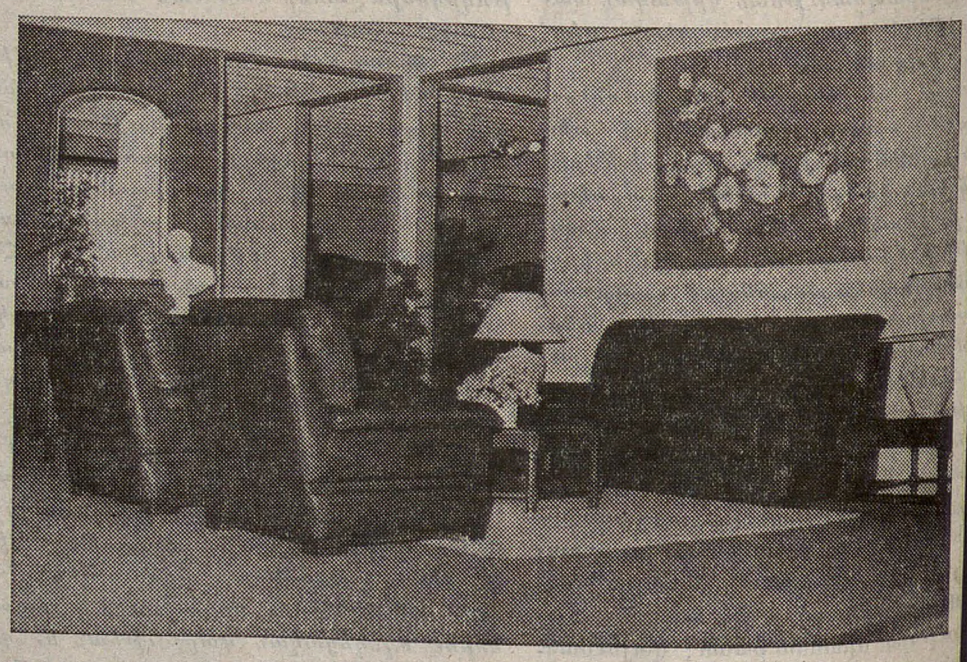
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԾ. ՀԱՔԻՄԵԱՆ

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. -- Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z. I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 12
MARDI
12 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ԴԱՐԻ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.675 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.675

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԱՀԱԲԵԿՉՈՒԹԵԱՆ ԱՐՁԱԳԱՆԳՆԵՐԷՆ

Եւրոպական մամուլը լայնօրէն ի՛նդրաւոնայ Ֆրանսայի յաջորդական մահափորձերուն: Կ'ընդգծուի ապահովութեան ուժերուն անզօրութիւնը, լրատուփնեներու ակամայ մեղսակցութիւնը:

Միւնիխի «Զիւտտոյչէ ցայթունկ» օրաթերթը նախ ուշադրութեան կը յանձնէ որ Ֆրանսացիները Խաղաղականի ահաբեկչական պայթումներէն աւելի մահոզուած չեն իրենց ապահովութեան սպառնացող ռումբերուն պատճառով: Կ'ըսէ թէ եօթը զոհեր եւ աւելի քան 100 վիրաւորներ պատճառած մահափորձերը կասկածելիներ մտանանչած ու կարգ մը յայտանչաններ ձգած են, բայց կարելի չէ եղած արդէք ըլլալ նոր պայթումներու: Ապահովութեան ուժերու դործը դժուար կը նկատուի, քանի որ անոնք դէմ յանդիման են դրեթէ անլուծելի խնդրի մը, դործ ունենալով ոչ թէ դաղտնի կազմակերպութեան մը, այլ դաղափարական հոսանքի մը հետ որ ընդյատակեայ ցանցերու տէր է: Ահաբեկիչներուն նպատակն է Ֆրանսայի իշխանութիւնը ստիպել վերջ տալու ալժերական ղեկավարութեան տրամադրուած նիւթական ու դաղափարական իրենց նեցուկին: Բայց այս առումով մահափորձերը չեն կրնար փափաքելի արդիւնքին հասցնել, որովհետեւ անոնք աւելի անդիջող կը դարձնեն Ֆրանսայի ղեկավարները:

Լօզանի «Նուվօ քոթիտիէն» օրաթերթը կը ծանրանայ լրատուփնեներու ակամայ մեղսակցութեան վրայ, կատարուած ահաբեկչութեան: Կ'ըսէ թէ ճիշդ այդ պատճառով ալ աւելի հաւանական է որ մահափորձերը չարունակուին: Ի՞նչ է ի վերջոյ անոնց հեղինակներուն ուզածը. խուճապ ստեղծել: Անոնք դիտեն որ իրենց պատճառած պայթումները եթէ նոյնիսկ վիրաւորներ, մեռեալներ ալ ձգեն իրենց ետին, երբեք պիտի չխախտեն քաղաքական եւ դինուորական ուժերու յարաբերութիւնները· սակայն եթէ մտավախութիւնը տարածուի ժողովրդական խաւերուն մէջ, թերեւս կարելի կ'ըլլայ արդիւնք մը ձեռք ձգել:

Իսկ այդ վախը բուն դարբնողը լրագրողները կ'ըլլան ամէն անդամ, մեղքի կարելին վրայ կուտակուած ճանճերու նմանի խուժելով պայթումին վայրը ու կրկնելով միշտ նոյն բեմադրութիւնը: Անցորդներ կը հարցաքննեն, հազար անդամ կրկնել տալով նոյն արտայայտութիւնները, որպէս մասնագէտ ներկայացուածներու հագնել ու մակերեսային կարծիքներուն տեղ կու տան, յանգելու համար անմիջուկ ու անհիմն եզրակացութիւններու:

Կատարուածը կապ չունի լուրջ տեղեկատուութեան հետ որ անհրաժեշտ է անշուշտ: Բայց վտանդաւոր է չափազանցութիւնը, չէշտելը զոհերու կամ ականատեսներու խռովքը: Որոշ վերապահութիւն ու զուսպ կեցուածք, ըստ դուիչերացի լրագրողին, շատ տեղին պիտի ըլլան թէ՛ զոհերու տեսակէտէն եւ թէ յանցադործներու որոնք արժանի չեն նման քարոզչութեան:

Թորինոյի «Լա Սթամփա» օրաթերթն ալ «ահաբեկչութեան հետ համակեցութիւն» կը կոչէ յաջորդական մահափորձերէն ետք Փարիզի կացութիւնը: Կը չեչտէ կառավարութեան մտահոդութիւնը երբ ահաբեկիչները յամառ լռութիւն կը պահեն. ոչ ոք կը ստանձնէ պայթումներուն պատասխանատուութիւնը ու ոչինչ կը պահանջուի: Այդ լռութեան մէջ, կը չարունակուի ալժերական պատերազմը: Ահաբեկիչներուն համար որպէս պայքարի դետին Ալժերիան եւ Ֆրանսան իրարմէ չեն տարբերիր: Կրնան դործել հոս կամ հոն: Եւ ըսել թէ Ալժերիոյ դէմ Ֆրանսայի վարած քաղաքականութիւնն է ահաբեկչական արարքներու դրդապատճառը, այնքան ալ հաւանական չի թուիր խտալոյի լրագրողուհիին որ կը դրէ թէ այդ քաղաքականութիւնը միմիայն Ֆրանսային չէ ու ոչ նախագահ Միթերան, ոչ ալ անոր յաջորդը պատերազմ յայտարարած էին քաղաքական մոլեռանդութեան դէմ:

Haratch 70 : hommage

Chère Madame et Consœur,

Notre collectf de rédaction apprécie depuis longtemps à sa juste valeur le travail que vous assurez journellement comme la qualité de celui-ci, faisant du journal que vous dirigez depuis de longues années un vecteur de communication utile et important de notre communauté.

C'est pourquoi, au nom de toute notre équipe nous tenons à saluer le 70e anniversaire du journal «Haratch» en même temps qu'à vous féliciter, vous et vos collaborateurs, pour votre apport à l'information. Nous le faisons avec d'autant plus de sincérité que nous en savons, en qualité de confrères, la nécessité mais aussi les responsabilités et les difficultés.

Nous souhaitons donc longue vie à votre journal est surtout force et courage à vous et à votre équipe pour maintenir une déontologie que nous partageons. Nous croyons aux vertus du pluralisme de la presse qui, grâce aux idées véhiculées, chacun avec son style et sa sensibilité, font la vitalité d'une nation et, plus encore, d'une communauté.

Je vous prie, en notre nom à tous, d'accepter Chère Madame, l'expression de nos salutations respectueuses et confraternelles.

K. SARIAN
Le Directeur de l'hébdomadaire
«Achkhar»

Chère Madame,

Notre association souhaite vous féliciter, ainsi que votre équipe, pour le 70ème anniversaire de la fondation de «Haratch».

Nous espérons que vous continuerez à nous informer, en arménien, avec talent et passion, pour les très nombreuses années à venir, perpétuant ainsi l'œuvre de votre père.

Nous vous prions de recevoir, l'expression de nos chaleureux sentiments.

LES AMIS DE LA FONDATION
MARIE NOUBAR

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՇԻՐԱՒ, երկրորդ անդամ ըլլալով նոյն չաբթուան մէջ, արտայայտուեցաւ հեռատեսիլէն; Այս անդամ, Սեպ. 10-ին, Անն Սէնքլէրի 7 / 7 յայտագիրէն էր, ուղղակի սփռուած Իլիզէէն: Նախագահը չոշափեց օրուան երեք հրատապ հարցերը՝ ահաբեկչութիւն, հիւլէական փորձերը եւ Պոսնիա: Ինչ կը վերաբերի առաջինին, նախագահը հանդարտ է բայց՝ մտահոդ: Բանակին մասնակցութիւնը անհրաժեշտ է որպէսզի դիւրանայ ոստիկանութեան դործը: Շիրաք կ'ընդունի որ ոստիկանական եւ դատական սպասարկութիւններու միջեւ հարկ եղած համերաշխութիւնը եւ համարկումը չեն տիրեր: Կը հետեւի բոլորին դործունէութեան եւ յետագային պիտի դատէ: Չի դիտեր թէ ինչո՞ւ Ֆըրանսա թիրախ է ոճրափորձերու, քանի որ ստանձնող չկայ: Ենթադրութիւններ կան, ոչ մէկ ստոյդ հետք: Հիւլէական փորձերու հարցը շատ պարզ է նախադահին համար, որու պարտականութիւնն է, կը յիշեցնէ, Ֆրանսայի ապահովութիւնը: Վտանդներ կան միշտ ըստ իրեն եւ օրինակ անկարելի չի նկատեր որ Ռուսաստան ալ պետական հարուած մը ըլլայ եւ հոն, ամէն կողմ հիւլէական ռումբ կայ ու անցեալի պատասխանատուութիւնը չկայ: Հարկ է ուրեմն տարհամոդել: Նոր-Զելանտայի եւ Աւստրալիոյ բորոքիւնը առընչութեամբ ալ, Շիրաք այն համոդումն ունի որ նպատակն է Ֆրանսան քշել Խաղաղականէն: Պոսնիոյ մասին, Շիրաք կը նկատէ որ սխալ էր մարդասիրական օդնութեամբ զոհանալ, անհրաժեշտ էր պինդ միջամտութիւնը եւ եթէ Սերպերը չենթարկուին իրենց դրուած պայմաններուն, ռմբակոծութիւնները կը վերսկսին (ի դէպ չեն դադրած եւ նոյնիսկ առաջին անդամ ըլլալով հրթիռներ արձակուած են):

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ կասկածելի մը դտաւ՝ Խալետ Քելքալ, 24 տարեկան երիտասարդ մը որու մասին հետքերը դտնուած են պայթուցիկ այն չինչին վրայ որ պէտք է պայթէր Լիոն - Փարիզ Թ - Ժ - Վէ-ի դիծին վրայ, Օդոստոս 26-ին: Ենթական անցեալին ձերբակալուած էր դողութեան եւ այլ չարագործութեանց համար եւ հորս տարի բանտարկութեան դատապարտուած: Ազատ արձակուած էր քանի մը ամիս առաջ բարի վարքի համար: Ծնած Ալժերիա, Լիոնի չրջանը հաստատուած էր: Այդ չրջանին մէջ 31 հոդի ձերբակալուեցան անցեալ չաբաթ եւ 22-ը դիպաւ էին դեռ Սեպ. 11-ին: Ահաբեկչութեան պարադային դիմպահի դրութիւնը 48 ժամ չէ այլ՝ 96: Ֆրանսայի ամէն կողմերը տարածուած է Խալետ Քելքալի նկարը որու հետքը չկար: Սեպ. 11-ին, ոստիկանական ծաւալուն հետապնդումներ տեղի ունեցած են նաեւ փարիզեան արուարձաններու մէջ:

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ՄԱՄՆԱԿի ընարութիւններ կային Սեպ. 10-ին (Պալատիւրի կառավարութեան նախարարները, որոնք

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՏԵՐՈՒՆԻ

ՎԵՐՋԻՆ ՋԱՐԴԱՐԵԱՆԸ

Յաւով խմացանք Ռուբէն Զարդարեանի կրտսեր զաւկին՝ Ծովասարի մահը, որ պատահեր է Ե՛րբ, թերեւս երեք ամիս առաջ:

Հոս, յաւով խմանալը չի վերաբերիր միայն մահուան մը լուրին, այլ անոր պարագաներուն եւ Ծովասարի կեանքին վերջալոյսի չրջանին:

Վերջին տարին, կ'ապրէր Քոթ տ'Ազիւրի (Կոլֆ Ժիւան) հանդստեան տուն մը, մը կըրտուած Le bel âge, ուր կ'ապրին անոնք որոնք չատոնց հեռացած են իրենց կեանքի դեդեցիկ տարիներէն:

Վերջին այցելութիւն մը տուինք իրեն անցեալ Դեկտեմբերին, երթուղարձ մը նոյն օրուան մէջ, քանի հեռաձայնով խօսակցութեան մը ընթացքին փափաք յայտնած էր որ երթանք զինք տեսնելու ու աւելցուցած էր՝ «Շո՛ւտ եկուր»: Քանի մը ժամ մնացինք հետը, ականջը ծանրացած էր, մտքերը ամփոփելու դժուարութիւն ունէր, անկասկա՛ծ կը դիտակցէր իր վիճակին եւ դաւ կը դգար: Տխուր եւ ճնշիչ ժամեր էին մեզի համար որ զինք ճանչցած էինք մեր մանկութեան օրերուն, նոյն արուարձանին դրացնութեան մէջ ու կը յիշէինք այն փայլուն երիտասարդը որ էր: Դեկտեմբերեան այդ օրը քիչ կր խօսէր, կը յուդուէր, պատուհանէն Միջերկրականը կը դիտէր ու Պոլիսը կը յիշէր եւ աչքերը կ'արցունքոտէին: Զդալի էր ո րվախճանը մօտ էր: Եւ որովհետեւ «Ցառաջ» մնացած էր իր անբաժան ու «մխակ հայ» ընկերը, կը խորհէինք թէ օր մը թերթը եա պիտի դայ «décédé» մակադրութեամբ ու ցորչափ չէր դար, մեզի համար՝ ողջ էր: Առջի օր, երբ հեռաձայնով ուղեցինք լուր առնել, չոր պատասխան մը ստացանք՝ «mais il est mort, à l'hôpital»: Ե՛րբ, չեն դիտեր, թերեւս երեք ամիս առաջ: Ի՞նչու թերթը եա չեն ղրկած, օհ ամէն օր նետած են···:

***

Ծովասար Զարդարեան ծնած էր Փիլիպպէ 1906-ին, երբ Ռուբէն Զարդարեան Պուլկարիա էր ու իր կնքահայրը եղած էր՝ Անդրանիկ: Ինչպէս իր միւս եղբայրը՝ Հրաչը, արհեստով ատամնաբոյժ էր, ուր Փարիզէն եաք, երկար տարիներ բուժարանը հաստատած էր Գանն, ուրկէ ոչ չատ հեռու տուն մըն ալ ապահոված էր իր մօրը: Հանդստեան կոչուելէն եաք, կ'ապրէր Անթիպ, Ֆրանսուհի կնոջը հետ (դոր կորսնցուց քանի մը տարի առաջ): Ապա նոյն չրջանի Հեսփերիտ մը, նախքան այդ վերջին հանդրուանը՝ Լը պէլ ածը: Դեռ քանի մը տարի առաջ, երբեմն երբեմն կը դիմէր: Այդպիսի նամակի մը մէջ է որ կ'ըսէր· «Այս վերջերս միանկուքիւնս շատ կ'ազդէ վրաս երբ կը մտածեմ որ ընտանիքէն վերջինն եմ: Հին հայերէն երգեր որոնիմ կէս կիսատ միտքս կու գան, շունիս հետ ամայի փողոց մը կ'իյնամ, ես խոպոտ ձայնովս կը ջանամ երգել, ան ալ այէերուս մէջ կը նայի, ով գիտէ ինչ կը մտածէ: կարելի է ճիշդ է մտածածը՝ "տէրս փախցուցած է": Եւ վերջին սարիճերուն մայրիկիս ըսածը միտքս կու գայ· "Տղաս աղօթէ որ տէրը կանչէ, ալ շատ յոգնեցայ, միակ սէրը ու խաղաղութիւնը այնտեղ է"»:

***

Ցիշենք որ Ռուբէն Զարդարեան չորս զաւակ ունեցած է՝ Ռաֆայէլ, Հրաչ, Ազատ եւ Ծովասար: Միայն Ռաֆայէլն է որ երկու աղջիկ ունեցած է, ամուսնացած էր Ֆրանսուհի հիւանդապահուհիի մը հետ:

Իր քանի մը նամակներուն մէջ, Ծովասար երբեմն կը յիշէ անցեալի չահեկան դրուագներ: Կը հրատարակենք առանձին:

***

Մահը, պարզ է: բնական վախճանն է մարդուն: Բայց, կան պարագաներ որ աւելի կը ցաւցնեն: Աչատասիկ այդ էր պարագան մեր սիրելի Ծովասարին:

Ա. Մ.

ԱՐՏԱԳԱՂԹԸ ՈՉ ՄԻԱՅՆ ԹԻՒԵՐՈՎ

Հայաստանի ներկայ համայնապատկերն անբաժան է արտագաղթի երեւոյթը: Իշխանութիւնը ամենայն հաստատակամութեամբ կը չարունակէ աննչան մանրամասնութիւն մը նկատել զայն եւ ուշադրութեան չարժանացնել. իսկ ընդդիմութիւնը, յամառօրէն, երեւոյթը կը դասէ ազգային աղէտի ասիճանին, ատով ցաւոտ խնդիր մը մատնանչելէ աւելի, իշխանութեան դլխուն քանի մը քար արձակելու առիթէն օգտուելով: Երեւութապէս հակոտնեայ այս կեցուածքներուն միջեւ, որոնք սակայն իրականութիւնը անտեսելու եւ զայն չհարկելու առումով նոյն բնոյթը ունին, կայ հարցը. ան կը վերաբերի իրենց անկախ հայրենիքէն հայ մարդոց հեռանալու, նաեւ այդ ձգտումը փայփայելու իրականութեան որ կը սպասէ լուրջ հետաքրքրութեան: Ի վերջոյ, իրենց սովորութիւններով, ճաշակով, մտայնութեամբ, Սփիւռքի քիչ-չատ միատարրուած ու կայուն որոշ զաղութներու մէջ նոր ալեծփումներ պատճառելու չափ տարողունակ է Հայաստանէն նոր հասածներու ներկայութիւնը որով կը ժխտուի անդիտացումի ամէն ջանք: Սակայն, ո՛րքանով այդ ներկայութիւնը կը սպառնայ Հայաստանի ժողովրդավարական պատկերին, ի՛նչպէս պէտք է ճիշդ մեկնաբանել զայն, միւս երեսակն է խնդրին զոր իր ձեւով նոյնպէս անդիտութեան կը մատնէ ընդդիմութիւնը, նո՛յն անտարբերութեամբ:

Այս երկու բեւեռներուն միջեւ ինկած խնդրին մասին նախնական, այլ լուրջ մօտեցումներու համար անհրաժեշտ տեղեկատուութիւն մը կը կատարէ Օգոստոս 23-ի «Ազգ»ը: Ա. Ղ. ստորագրուած զրուածքի առաջին տողերէն կ'ըսուի թէ Հայաստանի կառավարութիւնը նախատեսած է յատուկ ծրագիր մշակել արտագաղթի պատճառներուն դէմ պայքարելու եւ հարցը կարգադրելու համար: Այս նպատակով պատրաստուած առաջին տեղեկագիր մը, 1991 - 1994 ժամանակահատուածին մասին վիճակագրական անկատար տուեալներ ունենալով հանդերձ, հետաքրքրական է որովհետեւ կու տայ համեմատութիւններ:

Արտագաղթողներու մինչեւ 15 տոկոսը որակաւոր մասնագէտներէ կը բաղկանայ: Անոնք կը դիմեն Ռուսաստան կամ Արեւմուտք ուր նոյնիսկ ոչ լաւագոյն մակարդակով, բայց մասնագիտական աշխատանք ունենալու պարագային Հայաստանի իրենց չհասն 40-50 անգամը վճարում կը ստանան: «Ուղեղ»ներու արտահոսքը հետեւանք է գլխաւորաբար արտադրութիւններու եւ գիտական - հետազօտական հիմնարկներու փակումին:

Այս խումբին կը հետեւի 15-18% տոկոսով որակաւոր չինարարներու եւ բանուորներու մեկնումը որոնք անգործ մնացած են, չինարարութեան մարդին մէջ նեղրումներու բացակայութեան պատճառով:

Երրորդ խումբը առաջին երկուքէն բոլորովին տարբեր մեկնակէտ ունի. մինչ առաջինները կը մեկնին իրենց չունեցածը գտնելու մղումով, այս երկրորդ խումբին պատկանողները կը մեկնին իրենց ունեցածին չնորհիւ. արտագաղթողներու մէջ 20% է անոնց համեմատութիւնը որոնք կ'երթան իրենց կուտակած միջոցներով դուրսը բարեկեցիկ կեանք մը վայելելու, ինչ որ Հայաստանի պայմանները չեն կրնար տրամադրել իրենց: Տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ անոնց մեկնումին դըլխաւոր պատճառը «Հանրապետութիւնում ստեղծուած ծայրայեղ անբարոյական միջավայրն է, ինչպէս նաեւ տնտեսութեան խիստ ընդգծուած մենաշնորհեալ վիճակը»: Կարդալէ ետք այս բացատրութիւնը, մարդ կը յուսայ նաեւ պատասխան գըտնել այն հարցումին թէ առանց այդ «անբարոյական միջավայր»ին ու «տնտեսութեան խիստ մենաշնորհեալ վիճակ»ին, ի՛նչպէս պիտի յաջողէին այդ երջանիկները տիրացած ըլլալ դուրսը բարեկեցութեան արժանանալու միջոցներուն: Սակայն տեղեկագիրը այդ մասին լուռ է: Միայն կու տայ յաւելեալ մանրամասնութիւնը թէ «նրանք ապաստանում են գերազանցապէս բարձր զարգացած կապիտալիստական երկրներում»:

Այս խումբերուն ամէնէն մտահոգիչը, 35-40% համեմատութեամբ, գործօն տարիքէ կազմուած է. անոնք կեանքի ապահովութիւն չեն տեսներ երկրին մէջ ու կը մեկնին դլխաւորաբար Ռուսաստան եւ ՀԱՊ-ի այլ երկիրները: Իսկ վերջին խմբակը 10%-ով կը կազմեն այն երիտասարդները որոնք խոյս կու տան պինուորական ծառայութենէն:

Այս տուեալներուն քով պէտք է նկատի առնուի նաեւ դլխաւորաբար նախկին խորհրդային Հանրապետութիւններէն Հայաստան ներգաղթող Հայերու թիւը, երկրին ներկայի ժողովրդագրական լման պատկերը ունենալու համար: Խնդրոյ առարկայ տեղեկագիրը դուրս ձգած է այդ պանդուածը, յայտնապէս, նպատակ ունենալով կեղրոնանալու միայն արտագաղթի երեւոյթին վրայ:

ԽԱՉԻՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՏՕՆԵՐԸ ՀԱՅՑ. ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՄԷՋ

Պայծառակերպութեան (Վարդավառ) եւ Աստուածածնի ամառնային տօներէն յետոյ, կարգը հասաւ խաչին նուիրուած տօներու չարքին որ մեր եկեղեցւոյ տօնացոյցին մէջ տեղ գտած է Սեպտեմբեր եւ Հոկտեմբեր ամիսներու երկայնքին: Սեպտեմբեր 17-ին կը նչուին Խաչվերացի, Հոկտեմբեր 1-ին՝ Վարագայ Սուրբ Խաչի եւ Հոկտեմբեր 29-ին՝ Գիւտ Խաչի տօները: Խաչին յատկացուած այս երեք տօներուն պէտք է աւելցնել չորրորդ մը՝ Երեւումն Սրբոյ Խաչի, որ կը կատարուի Զատիկին յաջորդող հինգերորդ կիրակին: Այս չորս տօներուն դոյութիւնը կ'ապացուցնէ Հայերուն եւ ընդհանրապէս Արեւելքի բոլոր քրիստոնեաներուն ունեցած ակնածանքը Քրիստոսի Խաչին հանդէպ:

ԽԱՉԸ՝ ՄԱՀՈՒԱՆ ԵՒ ՓՐԿՈՒԹԵԱՆ ԳՈՐԾԻՔ

Հայաստան այցելող բոլոր օտարականները մեծ զարմանքով կը դիտեն միշտ ամէնուրեք զետեղուած հազարաւոր խաչքարները: Այս յուշարձաններուն ծագումին մասին մինչեւ օրս յստակ եւ վերջնական բացատրութիւն մը չկայ: Սակայն երկու բաներ հաստատ են. նախ որ այս ձեւի յուշարձանները հինէն զոյութիւն ունեցած են նախաքրիստոնէական Հայաստանի մէջ (1), Ֆրանսայի Գառնաք կամ Սթոնհենճի (Մեծն-Բրիտանիա) կոթողային մենհիր-ներու եւ համալիրներու օրինակով: Անոնք նոյնպէս որոշ «ազգականական» կապ մը ունին սկանտինաւեան երկիրներուն եւ իռլանտական խաչքարներուն հետ: Երկրորդ հաստատումը այն է որ հին Հայերը ուզած են այս ձեւով իրենց հողերուն ամէն մէկ թիզը դրոշմել Քրիստոսի յարութիւնը աւետող այս նշանով:

Հայաստանի ժողովուրդը, որ առաջինը եղաւ քրիստոնէութիւնը ազդովին ընդունող, չատ չուտ ըմբռնեց որ խաչը պարզ խորհրդանիշ մը չէր կրնար ըլլալ: Անիմաստ պիտի ըլլար իրականութեան մէջ, մահուան ու արհամարհանքի այս նշանը որպէս նոր կրօնքին խորհրդանիշ ընտրել (2): Առաջին քրիստոնէական համայնքները որպէս նշան նախատրած էին ... ձուկը: Ծունարէն ἰχθυς (ձուկ) բառին իւրաքանչիւր գիրը սկզբնատառն էր հետեւեալ նախադասութեան. Ցիսուս Քրիստոս Թէու Ուիօս Սօթէր, այսինքն Ցիսուս Քրիստոս Փրկիչ Աստուծոյ Որդի: Խաչը չատ աւելի ուշ որդեգրուեցաւ նորադարձ քրիստոնեաներուն կողմէ: Սակայն ամէն բանէ առաջ անոր պիտի տըրուէր նոր իմաստ մը չդառնալու համար ախտաւոր պաշտամունքի մը առարկան. այսպէս է որ մահարեր այս գործիքը, անոնց համար դարձաւ փրկագործութեան միջոցը: Անյարգալից խաչին փայտը բոլոր հայ եւ յոյն չարականագիրներուն յօրինած գործերուն մէջ ներկայացուած է որպէս «փայտ կենաց որ փոխանակ մահացու պտղոյն զՔրիստոս պտղաբերեցիր»: Խաչին փայտը կը նոյնացուի ծառի մը, որուն պտուղը ի տարբերութիւն Հին Կտակարանին փորձութեան ծառին (Ծննդոց Բ. 9), կը բերէ ոչ թէ մեղքը այլ ընդհակառակն, փրկութիւնը:

Այս չարականները իրենց պարզ տողերով բաւական են ցացատրելու համար հայ արուեստագէտներուն «խաչեայ Քրիստոս»ի մը պատկերը ներկայացնելու վերապահութիւնը: Հաղուագէպ են ամբողջ հայկական արուեստին մէջ արհնաւի այդ տեսարանները. քանդակագործութեան մարզին մէջ յայտնի են Հաւուց թառի ամենափրկիչը (ԺԱ. դար) փայտի վրայ եւ Հաղպատի վանքին նոյնպէս Ամենափրկիչ կոչուած իր ոճին մէջ իսկապէս իւրայատուկ խաչքարը (3): Նկարչութեան մէջ ալ նոյնատիպ ցաւագնոա (տոլորիսթ) տեսարաններու կը հանդիպինք միայն վաղ-միջնադարեան չըրջանի գործերուն մէջ, յատկապէս Վասպուրականի մէջ (4) եւ աւելի ուշ կիլիկեան դպրոցին արտադրութեան մէջ, ուր արեւմտեան (բիւզանդական եւ կաթոդիկէ) ազդեցութիւնը ակներեւ է (5):

Ցաւագնոա այս կեցուածքին դէմ Հայերը միշտ ունեցած են կենդանարար մօտեցում մը: Այս զգացումին ամէնէն խօսուն օրինակը կը կազմեն տասնեակ հազարաւոր խաչքարները որոնք ամբողջ Հայաստան աշխարհը կը զարդարեն Միջերկրականէն մինչեւ Կովկաս եւ ձեռագրերուն մէջ ընդօրինակուած խաչերը: Կենաց ծառի վերածուած խաչափայտը այստեղ ծնունդ կու տայ միշտ տերեւազարդ, ծաղկաւոր ճղիկներու որոնք կ'աճին ու կը բարձրանան ներկայացուած խաչին ստորոտէն ելլելով աջ ու ձախ կողմերը:

Մեծ էր խաչին կարեւորութիւնը կեանքին բոլոր ոլորտներուն մէջ: Եկեղեցաշինութեան ամենափայլուն օրինակներուն կը պատկանին Աղթամարի, Ղրիմի Սուրբ Խաչ քաղաքի (6) Սուրբ Խաչին նուիրադործուած սրբավայրերը, ինչպէս նաեւ հարիւրաւոր հուշակաւոր, կամ նուազ ծանօթ եկեղեցիներն ու մատուռները «Ս. Նշան»ին նուիրուած: Այս վերջիններէն ամէնէն սիրուածը կը մնայ անկասկած Վանի Վարագայ վանքը: Միքայէլ Նալբանդեանց «Մեռելահարցուկ» իր վէպին մէջ (7) հետաքրքրական տեղեկութիւններ կու տայ իր ծննդավայր՝ Ռոստովի մօտերը գտնուող Սուրբ Խաչ վանքին հիմնադրութեան մասին, զայն կապելով Հին Հայաստանի վանքերուն հետ: Հետասիկ թէ ինչ կը գրէ ան. «Օքեաց Սուրբ Նշան անունով է այն խաչ քարը, որ ինչպէս պատմուում է Այսմաւուրքի մէջ, Թադէոս եւ Բարթուղիմէոս Առաքեալը միմեանց հանդիպելով Պարսկաստանի եւ Հայաստանի սահմանների մօտ եւ մի տեղ օքելով գիշերը առաւօտուն օծել են այն քարը որպէս յիշատակ իւրեանց միմեանց հանդիպելուն. այս պատճառով եւս ասւում է Օքեաց Սուրբ Նշան: Մի քերացի աւանդութիւն, որ հասել է ինձ ձերունի Մարդեղից, ասում է թէ Նոր-Նախիջեւանի (Ռոստով) բաղաքի մօտ գտնուած սուրբ խաչի անունով վանքը շինած է այդ սուրբ նշանի անունով» (8): Այս տեղեկութիւնները ինչպէս որ կ'երեւայ, որոշ արժէք կը ներկայացնեն ոչ միայն տեղական պատմութեան, այլեւ ընդհանուր Հայց. եկեղեցւոյ եւ հայկական արուեստին պատմութեան համար:

Արուեստի մարզին հեռանալով, եթէ մանենք լեզուի եւ բանահիւսութեան ոլորտներուն մէջ, պիտի անդրադառնանք որ այստեղ եւս խաչը զբաւած է պատկառելի տեղ մը:

Ժողովրդական լեզուին մէջ անցած են խաչին հետ կապուած չատ մը արտայայտութիւններ. խաչեղբայր բառը Արեւելահայերուն մօտ կ'օգտագործուի ոչ միայն կնքահայր (քաւոր) անուանելու համար, այլեւ կ'որակէ ազնիւ ընկեր մը կամ բարեկամ մը: Վատահամբաւ մարդն ալ յաճախ կը նոյնացուի Բաֆֆիի անմահացուցած «խաչադող»ին: Ամէն զատ, բացատրական բառարանները լեցուն են խաչ նմանամանիկով կազմուած բառերով կամ խաչ բառը պարփակող դարձուածքներով, ինչպէս մէկու մը վրայ խաչ քաշել կամ մէկը խաչ հանել (փոխաբերական իմաստով, անշուշտ...):

Հայոց մօտ բաւական տարածուած են Խաչիկ, Խաչօ, Խաչատուր, Նշան եւ Խաչանոյշ անուանները, որոնք անշուշտ կապուած են խաչափայտին փառաւորութեան (9):

Այս ակնածանքը խաչին հանդէպ իր թարգմանութիւնը կը գտնէ նաեւ հանապազօրեայ չատ մը արարքներու կամ սովորութիւններու մէջ. այսպէս, հացին համար չաղուած խմորը Հայաստանի եւ Արեւելքի մէջ չաճախ խաչով մը կը զըրոչմուի կիներուն կողմէ: Այս աւանդութիւնը պարզ սովորութիւն մը կրնայ դարձած ըլլալ այսօր, սակայն հին ժամանակներուն մէջ ան իսկական ծիսական արարք մըն էր: Խմորին վրայ կնքուած խաչը հաւատա՛ր էր ազօթքի մը: Ան գոհարանական իմաստ ունէր ու նոյն ժամանակ Աստուծոյ օրհնութիւնը հնդրելու ձեւ մըն էր:

Այս պարզունակ ու լռելեայն ազօթքին կողքին, կային նաեւ խաչին զօրութեան ու խորհուրդին նուիրուած բազմաթիւ կարճ ու բոլորին մատչելի ազօթքներ: Անոնք չատ անգամ յօրինուած էին բարեպաշտ գեղջկերէցներու կողմէ եւ տեղ կը գտնէին դեւերուն դէմ պայքարելու համար պատրաստուած հմայեակներուն մէջ: Ասոնցմէ ամէնէն սիրուած ու տարածուածներն էին «Ազօթք Սուրբ Նշանաց»ը կամ «Ազօթք առ խաչափայտն Քրիստոսի»ն (10):

Ժողովրդային բարեպաշտութեան պատկանող այս ազօթքներուն չարքէն պատ եկեղեցւոյ հայրերը ժամագիրքին եւ չարականոցին մէջ մտցուցած են խաչին նուիրուած բազմաթիւ ազօթքներ, չարականներ կամ տաղեր:

ԽԱՉՎԵՐԱՑԻ ԵՒ ԳԻՒՏ ԽԱՉԻ ՏՕՆԵՐԸ

«Խաչվերաց»ը, խաչին նուիրուած բոլոր տօներէն ամենահինն է անկասկած. ան իր ծագումը կը գտնէ առաջին դարուն, Երուսաղէմի մէջ, Յակոբոս Տեառնեղբայրի կանդնեցուցած խաչին փառաբանութեան արարողութեամբ: Տօնին անուանումը կը բացատրուի սուրբ քաղքին առաջին եպիսկոպոսին խաչ մը «վերցնելու», այսինքն կանդնեցնելու, հաստատելու, արարքով: Նոյն աւանդութեան համաձայն, այս առթիւ հաւաքուած քրիստոնեաները առաջին անգամ ըլլալով երգած պէտք է ըլլան իրենց առաջնորդին «Խաչի ֆո, Քրիստոս, երկրպագեմք» յօրինած չարականը որ մինչեւ այսօր բազմաթիւ տարիներով կ'երգուի հայ եւ յոյն եկեղեցիներուն մէջ (11):

Խաչվերացի օրը, արեւելեան բոլոր եկեղեցիներուն խորանները ուրախանի ծիւղերով կը զարդարուին: Այս բոյսին երկայութիւնը աղօթատուներուն մէջ կը յիշատակէ Քրիստոսի խաչափայտին պիտու որ պատահած պէտք է ըլլայ 327 թուականին (12): Պատմութիւնը կ'ըսէ թէ կոստանդինոս կայսեր մայր՝ Հելինէ թա-

«ԱԶԳ»ի լրագրողը այս տեղեկատուութիւնը փոխանցելէ ետք կ'աւելցնէ թէ կառավարութեան մշակած ծրագիրը արտագաղթի երեւոյթը զսպանելու առումով ոչինչ կրնայ ընել, մինչեւ որ չըրջապատին հիմնական պատճառները. այսինքն, չկանոնաւորուին երկրին իրաւական, ժողովրդավարական, ընկերային եւ անտեսական պայմանները: Մինչդեռ նըման որեւէ միտում չի նշմարուիր: Ու հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ Հանրապետութիւնը կը զրկուի իր մեծահարուստներէն, գիտնականներէն, բանուորներէն, աշխատասէր գործօն տարիքէն, եւլն.: Ատոր փոխարէն, ինչպէս կ'ըսէ վերջին տողերուն մէջ, Ա. Ղ. «ի յայտ են գալիս եւ հրապարակւում ինչ-որ ցուցանիշներ որոնք ոչ մի կապ չունենալով բնակչութեան շահերի հետ, փորձում են վերջինիս համոզել որ ամեն ինչ լաւ է»...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՉԵԱՆ

ՄԱՐՄԱՐԱ
55 ՏԱՐԵԿԱՆ

«ԾԱՌԱՋ». -- Պոլսոյ մեր պաշտօնակիցը «Մարմարա» Օգոստոս 31ի-ն թեւակոխած է իր 55-ամեակը: Աւելի քան ռեւէ մէկը, պարզ է որ հայ մամուլի եւ մանաւա՛նդ օրաթերթի մարդիկը կրնան հասկնալ թէ ի՛նչ կը նշանակէ ամէնօրեայ այն տճնաջաց աշխատանքը զոր կը պահանջէ հայերէն օրաթերթի մը հրատարակութիւնը, ան ալ Պոլսոյ մէջ: Գնահատանքի մեր խօսքին կը կցենք մեր մաղթանքները, որպէսզի «Մարմարա» նոյն կորովով կարենայ շարունակել իր առաքելութիւնը: Ստորեւ «Մարմարա»ի խօսքը այդ առթիւ:

ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ՝
ՄԻՇՏ ՆՈՅՆ
ԱՌԱՋԱԴՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒՆ

Տարիները ջուրի նման կը հոսին-կ'երթան եւ «Մարմարա» ահաւասիկ այսօր իր եռին կը թողու մեզմէ անջատ աշխատանքի ու մամլոյ արդիւնաւէտ գործունէութեան 55 լման տարիներ:

Երջանիկ հանդրուան մըն է այս մեզի համար եւ առիթէն օգտուելով անգամ մը եւս մեր ուշադրութիւնը կը կեդրոնացնենք այն 55 տարիներուն վրայ, որոնց ընթացքին այս թերթը ամէն օր, ամէն վայրկեան եղաւ իր ժողովուրդին հետ եւ իր լման բերաւ մեր մշակութային ու տնտեսական ժառանգութեան: Սփիւռքեան օրաթերթի մը երդիքին տակ խմբագիրներ, աշխատակիցներ եւ ամբողջ անձնակազմ մը միասնաբար ի՛նչպիսի հերոսական ու զոհաբերեալ աշխատանք պէտք է տանին, որպէսզի այդ թերթը գոյատեւէ ու հետզհետէ զօրանալով իր առաքելութիւնը չարունակէ: Մեր թերթին երդիքին տակ ահաւասիկ ա՛յդպիսի աշխատանք մըն է որ կատարուեցաւ ու կը կատարուի: Թերթի յաւերժօրէն անմոռանալի հիմնադրին՝ Սուրէն Շամլեանէն սկսեալ, բոլոր անոնք որոնք պարբերաբար իրենց ձեռքին մէջ պահեցին այս թերթին դեկը, միշտ ծառայեցին նոյն նշանարանին: Ծառայել ժողովուրդի չահերուն, հաւատարիմ մնալ մեր բարքերուն եւ աւանդութիւններուն, զանոնք ծանօթացնել նոր սերունդներուն, պայքարիլ սխալներու ու անիրաւութիւններու դէմ, քաջալերել այն ամէն ինչը որ բան մը կը չահեցնէ մեր ժողովուրդին ընկերային ու մշակութային արժէքներու զանճանակին, նեցուկ կանգնիլ արուեստագէտին, ղրպտիչին, բանաստեղծին, դերասանին, երաժշտագէտին, իբր կամուրջ ծառայել աշխարհացրիւ մեր ժողովուրդին բարի ու պիտակից զաւակներուն միջեւ, չէզոք ու անկողմնակալ մերձեցումով ցոլացընել մեր ընկերային անցուդարձերը:

Մեր հաւատարիմ ընթերցողները պիտի վկայեն անկասկած որ այս թերթը ահաւասիկ 55 տարիէ ի վեր կ'արդարացնէ բոլոր վերոյիշեալ առաջադրութիւնները: Այսպէս է որ «Մարմարա» զարճած է բազմահազար ընթերցողներու սիրելին, լուրերու վստահելի աղբիւրը, իրիկնային ժամերու հաւատարիմ այն բարեկամը, այն հաճելի ղրուցակիցը որ խոպրիկներ կը բերէ հեռաւոր աշխարհներէ ու խապրիկներ կը տանի մեր աշխարհէն: Մենք գիտենք թէ մեր սիրելի ընթերցողները որքան կը տառապին, երբ այս հաճելի ղրուցակիցը իրիկուն մը քիչ մը ուշանայ այդ տան դուռը զարնելու կամ սա կամ նա պատճառաւ չկարենայ մտնել այդ տան սեմէն ներս: Մենք գիտենք նաեւ թէ մեր սիրելի ընթերցողները ի՛նչպիսի զոհողութիւններ ու յոգնութիւններ չանձն կ'առնեն, կանոնաւոր կերպով տուն բերելու համար «Մարմարա»ն, առանց որեւ օրը չի վերջնաը:

Հպարտ եւ երջանիկ ենք այն 55 տարիներով, զոր եռին կը թողունք: Եւ մեր հպարտութիւնն ու երջանկութիւնը առաւել եւս կը զօրանայ, երբ զանոնք կը բաժնենք մեր ընթերցողներուն հետ: Ինչպէս միշտ ըսած ենք, այս առթիւ ալ պիտի ըսենք, որ անցեալի մէջ մնացած այդ 55 ոսկեայ տարիները միայն այս թերթին իրագործումը չեն, այլ իրագործումն են նաեւ թերթի հաւատարիմ ընթերցողներուն: Թերթին 55 տարիներու հաւաքածոյին իւրաքանչիւր էջին վրայ զարկած է ու պիտի զարնէ մեր ընթերցողներուն բազկերակը եւ իւրաքանչիւր էջի վրայ զգալի զարճած է ու միշտ պիտի զառնայ մեր ընթերցողներուն տաքուկ չունչը:

Բնաւ կասկած չունինք որ «Մարմարա»ի ընթերցողի միջեւ այս հիանալի միասնութիւնը դեռ պիտի չարունակուի երկար տարիներ եւ մենք տակաւին բազմաթիւ առիթներ պիտի ունենանք միասնաբար տօնելու ուրախութիւն հանդրուաններ:

56-րդ տարուան սեմին՝ անհուն սիրով կ'ողջունենք մեր սիրելի աշխատակիցներն ու ընթերցողները եւ մեր սրտագին շնորհակալութիւնները կը յայտնենք անցեալի ու ներկայի բոլոր այն երախտաւոր անձերուն, որոնք բանով մը իրենց բաժինը ունեցան արձանագրուած նուաճումներու մէջ:

«ՄԱՐՄԱՐԱ»

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԼԻԲԱՆԱՆԷՆ ՀԱՑ ԿԻՆԵՐ ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻՆ ՊԷՅՃԻՆԿԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԻՆ

Ինչպէս ծանօթ է, այս օրերուն Պէյճինկի մէջ (Չինաստան) տեղի կ'ունենայ Միացեալ Ազգերու կազմակերպութեամբ միջազգային կնոջական համագումար մը, որուն կը մասնակցին պետութիւններ ու միջազգային կազմակերպութիւններ ներկայացնող պատուիրակութիւններ:

Ուրախութեամբ կը հաստատենք, թէ Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան տարած յատուկ աշխատանքներուն որպէս արդիւնք յիշեալ համագումարին Լիբանանէն կը մասնակցին հետեւեալ Հայուհիները - Տիկին Եւա Պէքրպէրեան, ներկայացուցիչ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդին, Տիկին Սեդա Խոշգեան՝ լիբանանեան պատուիրակութեան անդամ ըլլալուն առընթեր կը ներկայացնէ Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդը համագումարը կանխող ոչ-կառավարական միջազգային կազմակերպութիւններու համագումարը, եւ Օր. Մանուշակ Պոյաճեան, ներկայացուցիչ Քրիստոնեայ Հաղորդակցութեան Կազմակերպութիւններու միջազգային Ցանցին-Ժողովին: Յիշեալ համագումարին պիտի մասնակցէր նաեւ Տիկին Սօսի Սաղրեան, որպէս ներկայացուցիչ Միջին Արեւելքի Եկեղեցիներու Խորհուրդին, սակայն վերջին պահուն գործնական դժուարութիւններու պատճառաւ չկրցաւ մասնակցիլ:

Սեպտեմբեր 5

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՊԱՇՏՕՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ

Գորիսի եւ Կապանի ներքին գործերու բաժնի պետերը՝ Մուշեղ Խոյլունց եւ Էդիկ Բարսեղեան պաշտօնանկ եղած են: Հաւանական կը նկատուի որ առիկա առընչուած ըլլայ Գորիս - Կապան ճամբուն վերջերս իրանեան ինքնաշարժներէ կատարուած գողութիւններուն եւ իրանցի վարորդի մը սպանութեան: Ներքին բաժիններու նոր պետ նշանակուած են Սամուէլ Յունանեան եւ Մհեր Այվազեան:

*
**

ԱՐԽԱԶԻՈՑ ՀԱՅԵՐԸ

«Վրաստանի Հանրապետութիւն» թերթը գրած է որ վերջին չորս տարիներուն վտարուած են Աբխազներու եւ Հայերու յարաբերութիւնները: Թերթը կը պնդէ որ Աբխազիոյ Հայերը անընդհատ ճնշումներու եւ խորհրդային վերաբերումի ենթակայ կ'ըլլան:

*
**

ՀՆԱԳՈՑՆ ԽԱՉՔԱՐ ՄԸ ԳՏՆՈՒԱԾ

Հայկական հնագոյն խաչքարը որ թուական կը կրէ, կը պատկանի Թ. դարու վերջաւորութեան: Յայտնաբերուած է 1986-ին, Արարատեան չորչանին մէջ: Իսկ մինչեւ այդ թուականը ամէնէն հինը կը նկատուէր Գառնիի մէջ կատարմիտէ թափուհիին գետեղածը:

1993 - 94-ին ազատագրուած չորչաններու պատմական յուշարձաններուն վրայ տարուած աշխատանքներուն ընթացքին ներկայի Քարավաճառ չորչանին մէջ փոքրիկ, գեղաքանդակ խաչքար մը գտնուած է, 916 թուականի արձանագրութեամբ: Ան փոխադրուած է Գանձասարի վանքը ու հայկական ամենահին խաչքարէն երիտասարդ է միայն 40 տարիով: Ան չափազանց կարեւոր կը նկատուի խաչքարային արուեստի ու մշակոյթի համար:

*
**

ՇՈՒՆԵՐՈՒ ԴԷՄ ՊԱՅՔԱՐ

Անտէր, թափառական չուներու թիւը օրէ օր կ'աւելնայ Երեւանի մէջ: Անոնք յաճախ կը սպառնան բնակչութեան առողջութեան: Քաղաքապետարանի համապատասխան մարմինները լուրջ պայքար մղել սկսած են անոնց դէմ: Ըստ պաշտօնական տեղեկատուութեան, վերջին օրերուն քաղաքին մէջ սպաննուած են տարբեր ցեղի չուրջ 50 չուներ:

ՄԱՐՄԱՐԱ
55 ՏԱՐԵԿԱՆ

զուէին, ուխտի գացած էր Ս. Երկիր: Իր կեցութեան ընթացքին ան կ'որոշէ Քրիստոսի խաչը փնտռել: Ծունդա անուանով Հրեայի մը օգնութեամբ Գողգոթային վայրը գտնելէն յետոյ կը հրահանգէ պեղումներ կատարել: Երուսաղէմցիներէն մոռցուած ու աղբանոցի վերածուած այս վայրէն կը յայտնաբերուին փայտեայ երեք խաչեր: Քրիստոսի խաչին յայտնութեան մասին երկու տարբերակներ կան. առաջինին համաձայն, երեք խաչերուն կը մօտեցնեն պատանիի մը դիակը որ խոյն յարութիւն կ'առնէ: Երկրորդը կը պատմէ թէ այս աղբանոցին մէջ թաղուած խաչերէն մէկուն վրայ ամած էր հոտաւէտ բոյս մը որ պասիլիճոն (արքայական) սիրտ անուանէին (13): Այս իսկ պատճառով սովորութիւն դարձած է ամէն յետոյ Խաչվերացի օրը եկեղեցիները զարդարել այդ բոյսով, որ Հայոց մօտ ճանչցուած է ռեհան անունին տակ:

Հեղինէ թագուհին, աւանդութեան համաձայն, խաչափայտը տանիլ կու տայ մինչեւ Երուսաղէմի նորաչէն «Անաստասիս» (այսինքն՝ Յարութիւն) տաճարը ուր կը կատարուի մեծահանդէս արարողութիւն մը: Խաչը այստեղ կը մնայ մօտ երեք դար, մինչեւ 614 թուականը: Այդ նոյն տարին Պարսից Խոսրով թագաւորը կը յարձակի Երուսաղէմի վրայ եւ քաղաքը գրաւելէն անմիջապէս յետոյ կը բզոքը գրաւելէն անմիջապէս յետոյ կը բզոքը նպրատէ խաչը եւ զայն կը տանի Պարսկաստան: Բիւզանդիոնի Հերակլիոս կայսրը 627-ին, Հայերու օգնութեամբ, բնաջնջելով պարսկական բանակը խաչը կը հանէ իր «գերութենէն» (14) եւ Հայաստանէն անցնելով (Բասէնի, այսինքն Էրզրումի նահանգը) զայն եռ կը բերէ Երուսաղէմ ու իր նախկին տեղը կը դնէ տեղէ:

Հայց. եկեղեցին այս փառաւոր ու մեծաշուք վերադարձին յիշատակը պահպանած է, ըստ ծիսագէտներուն, «Թափօր անդաստան» կոչուած իր արարողութեան չնորհիւ: Այսպէս կը բացատրուի Թափօրին արարողակարգը՝ աչխարհի չորս ծագերուն օրհնութիւնը կը յիչատակէ դէպքը հետեւեալ ձեւով. խաչին չորս թեւերը, ուղղահայեաց եւ հորիզոնական, կը միացնեն երկիրն ու երկինքը, արեւելքն ու արեւմուտքը: Աչխարհի չորս ծագերը բնակող մարդկութիւնը կը միացընէ Աստուծոյ որդին, ինքն Յիսուս Քրիստոս: Թափօրի այս արարողութիւնը կը կատարուի տարին քանի մը անդամներ, յատկապէս տաղաւարներուն առթիւ, սակայն Խաչվերացի առթիւ կատարուած Թափօրը միւս բոլորէն կը տարբերի ռեհանի եւ վարդի ջուրի գործածութեամբ(15):

Ինչպէս յայտնի է, Խաչվերացի եւ Գիւտ Խաչի այս տօները սերտօրէն կապուած են իրարու: «Վարագայ» եւ «Երեւման» տօները ասոնց հետ հեռաւոր կապ մը ունին եւ կը զատորոչուին իրենց «տեղական» բնոյթով:

ՎԱՐԱԳԱՅ ԽԱՉԻ» ԵՒ «ԵՐԵՒՄԱՆ ԽԱՉԻ» ՏՕՆԵՐԸ

Վարագայ Խաչի տօնը նոյնպէս կապուած է Քրիստոսի խաչին հետ: Հին աւանդութեան մը համաձայն, Վասպուրականի մէջ դարեր չարունակ պահպանուած էր Հռիփսիմէ կոյսին ձեռքով Հայաստան բերուած խաչափայտէն մասունք մը: Դարեր յետոյ, այս մասունքը կը յայտնուի Թոռիկ եւ Հովել անունով երկու ճգնաւորներու: Կը հիմնուի Վարագայ լերան վանքը: 653 թուականին Ներսէս Գ. Շինող կաթողիկոսը վանքը կ'այցելէ եւ «Վարագայ Խաչի Տօնը» կը հաստատէ: Այս առթիւ հայրապետը յօրինած կ'ըլլայ «Նըշանաւ ամենայաղթ խաչիւդ» չարականը (16): Մաղաքիա Արք. Օրմանեանի վկայութեամբ, յայտնուած մասունքը 1021 թուականին Վարագէն Սեբաստիա կը տարուի ուր կը մնայ մինչեւ 1655 թուականը: Այդ տարին ան կը գետեղուի վանք քաղաքը, Ս. Տիրամայր մայր եկեղեցւոյ մէջ: Խաչափայտին մասունքին հետքը կ'անհետանայ 1915-էն յետոյ:

Վարագայ Խաչին տօնը կը պատկանի մէայն Հայց. եկեղեցին: Նմ. մասնաւոր կարեւորութիւն մը ունէր Վասպուրականի թեմերուն մէջ եւ մեծ ուխտագնացութեան մը առիթն էր: Մեր գաղութին մէջ այս սրբավայրին յիչատակը կը յաւերժացնէ Փարիզի արուարձաններէն՝ Առնուվիլի մէջ հաստատուած Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին: Սուրբ Նշանի անունով սրբագործուած է ուրիչ եկեղեցի մը Լիոնի չրջանը, Փոն-ար-Շէռիւի գիւղաքաղաքին մէջ:

Վերջին քառասուն տարիներուն, Վարագայ Խաչի տօնը նորոգուած վայլով մը կը նչուէր ամէն տարի Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ, քանի որ ան կը զուգադիպէր երջանկայիչատակ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի զահակալութեան տարեդարձին: Խաչին նուիրուած վերջին տօնը կը պարտինք Երուսաղէմի Կիւրեղ Պատրիարքին, որ 351 թուականին ականատես եղած էր հսկայ խաչի մը երեւումին: Այս տօնը, սակայն, միւս «խաչերուն» ժողովրդականութիւնը չէ գտած մեր եկեղեցիին մէջ, հետեւաբար իր տեղական ընոյթին պատճառով: Այս տօներուն ժողովրդականութեան արտայայտութիւններէն մէկն է այս պարզ աղօթքը անծանօթի մը կողմէ գրուած՝

Գովեալ ես դու, փայտ փրկութեան,
Ամէնօրհնեալ յաղթող նշան,
Ի գիշերի ըստուերական
Ծագեա՛ մեզ լոյս արփիական:

ՍԱՀԱԿ ՍՈՒՔԻԱՍԵԱՆ
Սեպտեմբեր 3

Ծանօթագրութիւններ. --

(1) Հայաստանի Միջնադարեան կոթողային յուշարձանները՝ IX - XIII դարերի խաչքարերը, ՀՍՍՀ, Գ. Ա. հրատ., Երեւան, 1984:

(2) Հռոմէական կայսրութեան մէջ մահապատիժի այս եղանակը կ'օգտագործուէր միայն ստրուկներուն կամ պետութեան դէմ ըմբոստացող տարրերուն դէմ: Dictionnaire Culturel de la Bible. Cerf/ Nathan, Paris, 1990, p. 63.

(3) Sirarpie Der-Nercessian. L'Art Arménien, Flammarion, Paris, 1977, 271 p. P. 111 et 204.

(4) Նոյն, էջ 113 եւ 121:

(5) Նոյն, էջ 142 եւ 158:

(6) «Սուրբ Խաչի» պատուաղուած մէկ տարբերակն է:

(7) Մ. Նալբանդեանց, Երկեր - հատոր Ա. (420 էջ), Տպարան ընկեր. Տօնցկայա ՐԷչ - Ռոստով Դոնի վրայ, 1903:

(8) Նոյն, էջ 56:

(9) Գ. Դուրգարեան. Անուանագիրք (161 էջ), Հայաստան Հրատարակչութիւն, Երեւան, 1981:

(10) Fr. Feydit. Amulettes de l'Arménie chrétienne. Venise, St.-Lazare, 1986. P. 132 et p. 148.

(11) Մ. Աբէ. Օրմանեան, Ծիսական Բառարան (183 էջ), Հայաստան Հրատարակչութիւն, Երեւան, 1922, էջ 23:

(12) Նոյն, էջ 23:

(13) Ասկէ նաեւ փրանսերէն *papillon* բառը:

(14) Այն ժամանակուան պատմագիրներով իսկ:

(15) Աւանդութեան համաձայն, գողգոթայի աղբանոցին հոտերը փարատելու համար, Հեղինէ թագուհին արբուններին պատկանող բանի մը կիներու հետ վարդի ջուրով կը ցօղէր բոլոր աշխատողները:

(16) Շարակնոց - կանոն Վարագայ Ս. Խաչի, Օրհնութիւն Ա:

(Շար. Ա. Էջէն)

պէտք է վերագտնեն Ազգ. Ժողովի իրենց աթոռները), բայց միայն մէկ թեկնածու՝ Գորսիքայի մէջ ընտրուեցաւ, յանձին՝ Ժողէ Ռոսիի: Զեռնպահութիւնը չատ մեծ համեմատութիւններու հասած էր այլ շրջաններ:

ՊՈԼՍՈՑ մէջ, Սեպ. 9-ի գիշերը ոճրափորձեր գործուած են Լալելի թաղամասի պանդոկի մը եւ այն չէնքին դէմ ուր կը գտնուին Մէյտան եւ Միլլիյէթ թերթերը: Սեպ. 11-ին ոչ ոք տէր եղած էր: Ըստ Անատոլու գործակալութեան, վիրաւոր չկայ:

ՊՈՍՆԻՈՑ համար համաձայնութիւն մը գոյացաւ Ժընեւ, որ աւելի սկզբունքի բնոյթ ունի եւ գործնականին մէջ Սեպ. 11-ին ոչ Պոսնիոյ Սերպերը կ'ենթարկուէին, ոչ ալ ՕԹԱՆ-ը, որ կը չարունակէր ռմբակոծութիւնները: Ըստ համաձայնագրին, Սերպիա կը ճանչնայ Պոսնիան, Պոսնիան ալ կ'ընդունի Սերպերու գոյութիւնը Պոսնիոյ մէջ:

ՎԵՆԵՏԻԿի Շարժանկարի Մոսթրայէն «Ոսկի առիւծ»ին արժանացաւ Վիէթնամցի՝ Թրան Անհ Հունկի «Սիքլօ»ն, լաւագոյն դերասանուհիի մրցանակը ստացան միասնաբար Սանտրին Պոնէր եւ Իզապէլ Հիւփէր (Ֆրանսական Լա Սերեմոնի ֆիլմին համար) այրերու մրցանակը՝ կէօց կէորկէ (Տէր Թոթմախէր ֆիլմին համար):

ՄԻՍՑԵԱԼ - ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ թէնիսի Օփընի աւարտականներուն, կանանց մէջ Մոնիքա Սելէս պարտուեցաւ Գերմանուհի Շթեֆի Կրաֆէն, Աղասի ալ՝ Սամփրասէն:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Բ. դասակարգի մրցումներու 10-րդ օրուան, Վալանսի հայ մարզականը պարտուեցաւ Տէօնքերքէն 2 - 0, այս վերջնոյն դաշտին վրայ: Այս պարտութեան հետեւանքով, իր դիրքն ալ կը փոխուի դասաւորման մէջ, այժմ 6-րդ է, 17 կէտով: Գլուխը կը մնայ Գան 23 կէտով, միշա վերջին է Ալէս (2 կէտ):

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 8/11)

«ԴՐՕ» ԿԱՌՈՑԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Դրօ» կառոյցի դատավարութիւնը, որ տեղի կ'ունենայ Հայաստանի Գերագոյն Դատարանին մէջ, Սեպ. 7-ին յանդած է նոր հանգրուանի, աւարտած ըլլալով նախնական շրջանը: Ներկայիս սկսած է փաստերու ուսումնասիրութեան փուլը: Դատավարութեան նախագահող է. Մանուկեան ներկայացուցած է Ա. Ազգրունիի դէմ չարք մը ապացոյցեր: Ամբաստանեալին իսկ դիմումին ընդառաջելով դատավարութիւնը ընդհատուած է մէկ օր եւ կը շարունակուէր երկուշաբթի, Սեպ. 11-ին:

*
**

ՀԱՅԿ. ԱՌԵՒՏՐԱՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՊԱԼԱՏ ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ

Հայաստանի եւ Ռուսաստանի պատկան մարմիններու համաձայնութեամբ, Մոսկուայի մէջ կը բացուի հայ - ռուսական առեւտրաարդիւնաբերական պալատ մը: Ան գլխաւորապէս պիտի նպաստէ Հայաստանին միջազգային տնտեսական անհրաժեշտ տեղեկատուութիւն ապահովելու, ինչպէս նաեւ ՀԱՊ-ի պետութեանց եւ Ռուսաստանի հետ աւելի դիւրութեամբ պայմանագրեր կնքելու:

*
**

ԻՆՆԻՍԷՖ-Ի ՆԵՐԴՐՈՒՄԸ

Հայաստանի մէջ հոգեբանա - ընկերային վերականգնումի մարզի ուսուցիչներ պատրաստելու գործին, ԻՆՆԻՍԷՖ-ի մանկական ֆոնտը որոշած է կատարել իր ներդրումը: Առիկա կը կայանայ մանուկներու հիւանդութիւններու առաջին ախտանիշներուն ծանօթանալու եւ անհրաժեշտ միջոցներ ձեռք առնելու ուղղութեամբ ուսուցիչներուն օգնելու մէջ:

Այրի Տիկին Ալիս Ալթունեան (Մոնրէալ),

Տէր եւ Տիկին Սարվէն Ալթունեան (Փարիզ),

Տէր եւ Տիկին Արմէն Շիրինեան եւ զաւակները (Մոնրէալ),

Տէր եւ Տիկին Էտուար Հալէրլի եւ զաւակները (Մոնրէալ),

Տէր եւ Տիկին Արա Ալթունեան (Պոլիս),

Տէր եւ Տիկին Շահան Ալթունեան եւ զաւակները (Պոլիս),

Պ. Բաֆֆի Ալթունեան (Պոլիս)

ցաւով կը գուժեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, հօրեղբօր՝

ՏՕՔԹ. ՆՈՒՐՀԱՆ ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ-Ի

մահը որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 7-ին, Մոնրէալ, 78 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կատարուեցաւ Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 11-ին, Մոնրէալի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին:

La Section d'arménien de l'INALCO
organise une :

réunion d'information et de rentrée

le Vendredi 15 Septembre
à 20 heures 30
à la Maison des Etudians Arméniens
57, Bd Jourdan, Paris 14e

— *Présentation des nouveaux programmes, notamment de «didactique de l'arménien».*
— *Contact avec l'équipe d'enseignants.*
— *Toutes informations pratiques utiles (modalités d'inscription, emplois du temps, choix pédagogiques, etc.).*

Les bacheliers ayant présenté l'épreuve d'arménien sont chaleureusement invités à venir s'informer, aussi bien que les débutants absolus.

Cette année les cours auront lieu principalement au Centre Paris - Dauphine (Boulevard Lannes), et un plus grand nombre d'entre eux sera assuré en soirée. (Ils commenceront le 17 Octibre).

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «*Satenig*» de Vaulx-enVelin
organise un

GRAND BAL

à l'occasion
du 7ème anniversaire de sa création
le Samedi 16 Septembre à partir de 20 h
au Centre Culturel «Charlie Chaplin»
— *Place de la Nation* —
de Vaulx-en-Velin
avec la participation du chanteur populaire
PAUL BAGHDADLIAN
avec l'Orchestre « A N I »

Entrée : 100 F. —*Parking surveillée*—
Entrée: 100 F. —Parking surveillé—
Pour tous renseignements : 78. 80. 27. 43
72. 04. 10. 81 — 78. 82. 06. 86

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Գաբոյեան եւ զաւակները կ'ողբան Յովսէփ Օհանեանի (Յովնան Աչուղի, Թորոնթօ) մահը եւ փոխան ծաղիկի 2·000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, ողեկոչելով նաեւ անոր կնոջ՝ Ազնէսի յիշատակը ու ցաւակցութիւն կը յայտնեն ողբացեալին հարազատներուն:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ԻՍԻ

Իսիի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու կրթական մարմինը կը յայտարարեն թէ եկեղեցւոյ միօրեայ դպրոցին արձանագրութիւնները կը կատարուին Սեպտեմբերին 10-էն ի վեր, իսկ դասընթացքները կը վերսկսին Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20-ին:

Կրնան արձանագրուիլ 4-էն 14 տարեկան մանուկները: Կը դասաւանդուին Հայոց լեզու, Պատմութիւն, Կրօնք, Երգ ու Ժողովրդական լեզու:

Զորեքշաբթի օրերը 8·30-էն 12·30:

Օթոմարը կ'անցնի Մբռոն-լա-Ֆորէի, Ֆլամարի եւ Իսիի գլխաւոր փողոցներէն՝ աշակերտներ հաւաքելու: Արձանագրութեան եւ յաւելեալ տեղեկութեան համար դիմել եկեղեցւոյ քարտուղարութեան - 46· 44· 28· 52:

Արձանագրեցէք ձեր զաւակներն ու թոռները:

*
**

La Section de Paris
Archalouïse TATHEOSSIAN

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

informe

Rentrée scolaire / inscription
Samedi 16 Septembre à 14 h 30
M.C.A. 17, rue Bleue, Paris 9e

L'Ecole vous propose des cours de langue arménienne — de la maternelle au Bac danse, théâtre, Kung-fu, cours de chant PARENTS,

pensez dès à présent à transmettre la culture arménienne à vos enfants.

Il n'est jamais trop tôt, comme il n'est jamais trop tard

Renseignements auprès de :
(1) 48 71 22 77 Vartanouche
(1) 47 84 82 90 Marie
(1) 34 19 44 63 Ani (soir)

MARSEILLE
L'UGAB Jeunes
et AZADAKROUTIOUN
vous convient à

une conférence-débat

avec RAYMOND H. KEVORKIAN
Historien - Professeur à l'INALCO
Conservateur de la Bibliothèque
d'Arménologie de Paris
autour de
« *LA REVUE D'HISTOIRE ARMENIENNE CONTEMPORAINE* »
dont il est le Directeur
le Jeudi 14 Septembre à 20h30
à l'UGAB, 327 bd. Michelet
13009 MARSEILLE
ENTREE LIBRE
— *un cockail clôturera la soirée* —

Vous avez 18 ans et plus ?

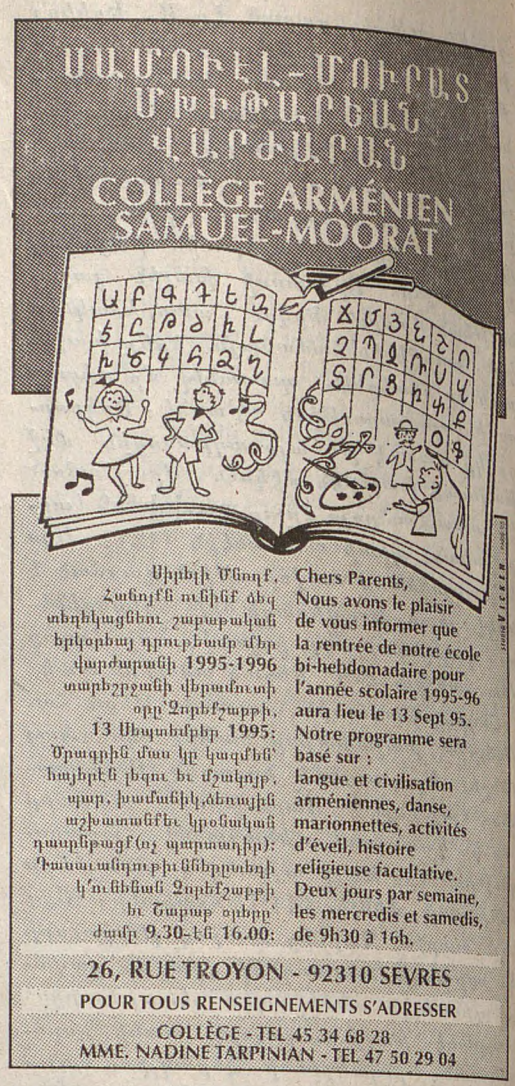
Vous êtes motivé(e),

Vous voulez participer à la vie d'une association arménienne,

Vous avez des idées à partager,

rejoignez l'UGAB Jeunes Marseille!

Nous vous attendons nombreux
le Samedi 16 Septembre à 18 heures,
dans les locaux de l'U.G.A.B.
— 327, Boulevard Michelet, Marseille 9e —
pour se rencontrer.

Սիրելի Ծնող,
Հաճոյքն ունինք ձեզ տեղեկացնելու շաբաթական երկօրեայ դրութեամբ մեր վարժարանի 1995-1996 տարեշրջանի վերաւուտի օրը Երեքշաբթի, 13 Սեպտեմբեր 1995: Ծրագիրն մեր կը կազմեն հայերէն լեզու եւ մշակոյթ, պար, խամաճիկ, ձեռային աշխատանքներ, կրօնական դաստիարակութիւն (պարտադիր): Դասընթացներ ընտրովի կ'ունենանք Երեքշաբթի եւ Շաբաթ օրերը ժամը 9.30-էն 16.00:

Chers Parents,
Nous avons le plaisir de vous informer que la rentrée de notre école bi-hebdomadaire pour l'année scolaire 1995-96 aura lieu le 13 Sept 95. Notre programme sera basé sur : langue et civilisation arméniennes, danse, marionnettes, activités d'éveil, histoire religieuse facultative. Deux jours par semaine, les mercredis et samedis, de 9h30 à 16h.

26, RUE TROYON - 92310 SEVRES
POUR TOUS RENSEIGNEMENTS S'ADRESSER
COLLÈGE - TEL 45 34 68 28
MME. NADINE TARPINIAN - TEL 47 50 29 04

— ԽԱՉՎԵՐԱՑ —

Ս· ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, Խաչվերաց, Տօն է Վերացման Սրբոյ Խաչին:

Այս առթիւ Փարիզի Ս· Յովհաննէս· Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10·30-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ 8·45-ին:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԵՀ Ծ· ՎՐԴ· ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք, ժամը 4-ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր-Աղօթք:

Այսօրուան Անդաստանը տարուան վերջինն է:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 18, Տօն է Խաչի: Յիշատակ Մեռելոց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս· Յովհաննէս· Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

*
**

Ս· ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Մխիթարեան Ընդհանուր Հոգաբարձութեան կազմը կը ծանուցանէ թէ կիրակի, Սեպտեմբեր 17-ին Խաչվերացի Տօնին աւթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Լիոնի Ս· Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՎԱՉԻ ԱՐԲ· ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գալիֆորնիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդ

Բազմաճաշի երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյ Կոմիտաս Երգչախումբին կողմէ, դեկավարութեամբ՝ Պ· Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·45-ին, Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

*
**

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, Տօն Խաչվերացի:

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30-ին,
Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ· ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը:

*
**

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, Խաչվերացի առթիւ՝ *պատարագ ժամը 10-ին:*
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆՑ· ՀԷՔԻՄԵԱՆ
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. — Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 13
MERCREDI
13 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.676 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.676

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԻՆՉ ԿՐՆԱՑ ՏԱԼ ԿԻՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՃՈՂՈՎԸ

ՓԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Փեքինի կնոջական համաչխարհային համաժողովը առիթ եղաւ բազմաթիւ հաստատումներու եւ հարցականներու: Առաջինները կը վերաբերին քիչ մը ամէն տեղ կիներու ոչ բաւարար վիճակին, իսկ երկրորդները այս մարզին մէջ բարելաւման հեռանկարներ կը փնտռեն:

Կիներու համաչխարհային նման համաժողովներ դումարուած են Գահիրէ, Վիէննա, իսկ նախորդը տեղի ունեցած էր 1985-ին Նայրոպի: Անոնց ընթացքին կիներու վիճակին մասին տեղեկագիրներ հրապարակուած, բարեւոքումներ արձանագրուած են: Իսկ Փեքինի համաժողովը վախ կար որ յետքայլերու հանդրուան մը ըլլար, քանի որ 1985 - 95 տասնամեակը կիներու իրաւունքներու բազմաթիւ սպառնալիքներու շրջան մը եղաւ աշխարհի մէջ:

Աւոր առաջին պատճառը տնտեսական հարցերու չեշտումն է: Կայ նաեւ մոլեռանդ ուժերու հզօրացման երեւոյթը որ նոյնպէս կիները թիրախ կ'առնէ չատ մը երկիրներու մէջ որոնց թիւը օրէ օր կ'աճի: Այլ խօսքով՝ կիները առաջին թիրախները կ'ըլլան տնտեսական, ընկերային կամ այլ բնոյթի ժխտական զարգացումներուն:

Կայ նաեւ կարգ մը երկիրներու ուղղակի խորհրդային կեցուածքը, նոյնիսկ մարզային իրաւանց մարզին մէջ, այնպէս ձեւացնելով որ կ'անդիմանան թէ «մարդկային»ը կը վերաբերի նաեւ կիներու...: Նաեւ պետութիւններ որոնք կը մերժեն այր մարդուն եւ կիներու հաւասարութեան դաղափարը:

Աւոնց քով, անուրանալի է որ յառաջդիմութիւններ կան, գլխաւորաբար ուսումնական եւ առողջական ոլորտին մէջ: Այսուհանդերձ, սեռերու հաւասարութեան առաջնորդող ճամբան բաւական երկար է տակաւին: Աշխարհի չորրդ միլիառ մը անգրագէտներուն երկու երրորդը կիներ են: Թշուառութիւնը աւելի տարածուած է կիներու շրջանակին մէջ: Վերջին տասը տարուան ընթացքին աղքատութեան պայմաններուն մէջ ապրող կիներուն հարեմատութիւնը աւելի արագօրէն բարձրացած է, այրերու բաղդատած: Նոյնն է անգործութեան պարագան:

Փեքինի համաժողովը չեչտած է կրօնական եւ աշխարհիկ պետութիւններու հակասութիւնը: Հասկնալի է որ հակասութեան գլխաւոր նիւթը վիժումներու պարագան է: Աշխարհիկ մօտեցումը որդեծնութեան որոշիչ կը նկատէ կինը, իսկ կրօնականը դէմ է այդ ազատութեան:

Գործի աշխարհին մէջ, երկրի տնտեսութեան օրէ օր կ'աւելնայ իգական տարրին մասնակցութիւնը. հակառակ աւոր կիներու թոչակները 20-40% նուազ են այրերու տացածէն: Ցաճախ իրենց կը տրամադրուին երկրորդական պաշտօնները:

Մեծամասնութիւնը համաձայն է, որ իրագործուի այր եւ կնոջ հաւասարութիւնը. տակաւ արդելք չէ սակայն որ նոյնիսկ զարգացած երկիրներու մէջ տագնապներու առաջին զոհերը կիները ըլլան: Իսկ երրորդ աշխարհի երկիրներուն մէջ տնտնոց աշխատանքը ոչ ճանաչուած գործ է, ոչ ալ վճարուած:

Այս բոլորին ու բազմաթիւ այլ դրօնեներու ներկայութեան, թերեւս չատերու համար դրական երեւոյթ է Փեքինի մէջ հաղարաւոր կիներու համախմբումը. սակայն ան անխուսափելիօրէն հետը կը բերէ լափլիսեան իրականութիւն մը թէ այնքան տաեն որ նման ձեռնարկներ զուրկ են փափաքելի բարեփոխումներուն անհրաժեշտ նիւթականը հայթայթելու միջոցներէն, դատապարտուած են մնալու սիրողական մակարդակի նմանող հարթակի մը վրայ:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ չորս գլխաւոր կրօնքներու (կաթողիկէ, մահմետական, բողոքական, հրէական) պարագլուխները ընդառաջ երթալով ՍՕՍ - Ռասիզմի նախազահին նախաձեռնութեան, հաւաքուեցան Սեպ. 11-ին «Ահաբեկչութեան դէմ» միասնական ճակատ կազմելու համար: Միասնաբար բանաձեւ մը ստորագրեցին դատապարտելով՝ «Անմեղներու դէմ մղուած տեւողութիւնը»: Կարդինալ Լիւսթիժէ, Տալիլ Պուպաքէօր (Փարիզի մզկիթին կրօնական տեսուչ), Հանրի Հաճընպերկ (Ֆրանսայի հրեայ հիմնարկութեանց ներկայացուցչական Խորհուրդի նախագահ), վերապատուելի Ժաք Սթիուըրթ (Բողոքական Դաշնակցութեան նախագահ) իրենց հասարակաց յայտարարութեան մէջ կը չեչտեն նաեւ՝ «Ահաբեկիչներու նպատակներէն մէկը յատակ է. -- ապակայունացնել մեր ընկերութիւնը, զայն պառակտել, ազդին բազկացուցիչ համայնքները իրարու դէմ հանել»:

ԱԻՍՏՐԱԼԻԱ ԵՒ ՆՈՐ-ԶԵԼԱՆԴԱ իրենց վրդովումը արտայայտեցին նախագահ Շիրաքի մեզադրանքներուն դէմ: Ֆրանսայի նախագահը ըսած էր թէ այդ երկու երկիրներուն բողոքներուն (հիւլէական փորձերու դէմ) նպատակն է Ֆրանսան քշել Խաղաղականէն:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ նախագահը չորս օրուան այցելութեան մը համար մեկնած է Տաճիկստան եւ Մոնկոլիա: Իրեն կ'ընկերանան Ազգ. ժողովի նախագահը, Արտաքին նախարարը, պաշտօնական այլ անձնաւորութիւններ ու ռեւտրականներ, ճարտարարուեստի մարդիկ: Այցելութեան նպատակն է այս երկիրներուն հետ Թուրքիոյ կապերը զարգացնել:

ԺԻՒֆէ դրամ գտնել համար պիտի հարուածէ խնայողութիւնը: 1996-ի «Ելմտական օրէնքի» շրջագծին մէջ, Ազգ. ժողովին պիտի առաջարկէ սիեաւներու վրայ դեղչի ջնջումը, կեանքի ապահովութեան արձանագրութեան տրուած առաւելութեան ջնջումը եւլն. միլոցներ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Սոսիալ - դեմոկրատ (Հալքը) կուսակցութեան դլուխը անցած է Տէնիզ Պայքալ փոխարինելով Հիքմէթ Չէթինը: Կուսակցութեան մէկ հատուածը դէմ է նոր նախագահին այն տեսակէտին թէ օգտակար է կառավարական համախմբումին մէջ մնալ: «Պէտք է ապահովենք, կ'ըսէ Պայքալ, սոսիալ - դեմոկրատ ակզբունքներու ցոլացումը կառավարութեան քաղաքականութեան մէջ»: Օրերս Թ. Չիլլէրի պիտի հանդիպի, սահմանելու համար համախմբումին հեռանկարները եւ ճշդելու կառավարութեան սոսիալ - դեմոկրատ թեւին կազմը: Հալքը Թուրքիոյ ամէնէն հին եւ կարկառուն կուսակցութիւնն է: Հիմնուած է 1923-ին Մուսթաֆա Քէմալի կողմէ: Տէնիզ Պայքալ ելմտական նախարար եղած է 1974-ին եւ ուժանիւթի՝ 1978-ին: Ցաճախ ձախողած է իր մրցակիցին՝ էրթալ Ինէօնիւի դիմաց (ներկայի Արտաքին նախարարը):

ԻՍՐԱՑԼԻ Արտաքին նախարարը՝ Շիմոն Փերէս երեք օրուան պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Փարիզ: Հանդիպումներ ունեցած է Արտաքին նախարարին, նախարարապետին ու նաեւ նախագահ Շիրաքի հետ: Փերէս իր «համակրանքը» յայտնած է Ֆրանսայի, ռմբարկոչներուն առթիւ, չեչտելով՝ «Ձեր կողքին ենք» ու թելադրած որ «միջազգային պայքար մը մղուի ահաբեկչութեան դէմ»:

ՓԵՔԻՆԻ կանանց միջազգային 4-րդ համագումարին համաձայնութիւն մը դոյացած է կիներու սեռային իրաւունքներու մասին: 181 երկիրներու ներկայացուցիչները համաձայնած են վերջնական բանաձեւի մը շուրջ, բայց Պարսկաստան յաջողած է «սեռային իրաւունք» տարբերը ջնջել տալ (պատուիրակութիւնը չատ հպարտ եղած է, ըստ Լիպերասիոնի, եւրոպայի վրայ տարուած այս յաղթանակին համար) այդ իրաւունքները ճշդուած են սա ձեւով. -- «Կիներու իրաւունքներուն մաս կը կազմեն հակակչռելն ու ապատօրէն որոշելը, ինչ կը վերաբերի իրենց սեռականութեան, սեռային առողջութեան եւ բեղնաւորման»:

ԵԼՑԻՆ յայտարարեց թէ Դաշնակցութեան Խորհուրդը պիտի նշանակուի փոխանակ ընտրուելու: Այս Խորհուրդը պիտի բաղկանայ «Ռուսաստանի Դաշնակցութեան "հպատակ"ներու վարչական ղեկավարներէն եւ չրջանային ժողովներու նախագահներէն»: Ռուսաստան 89 «հպատակ» ունի:

ԱԼԺԵՐԻՈՑ մէջ թերթ լոյս չտեսաւ Սեպտեմբեր 12-ին եւ գործադուլը պէտք է երեք օր տեւէր (10 օրաթերթ 11-ի վրայ) բողոքելու համար լրագրողներու սպանութեան դէմ:

ԱԶԱՏ ՈՐՄՆԱԴԻՐՆԵՐՈՒ կրան տ'Օհլանի Քոնվանցը (ընդհ. ժողով) հինգ օրերու տագնապ մը եաք չորս ամսուան համար «գինադադար»ի մը յանգեցաւ: Այս ընդհանուր ժողովի ընթացքին աւոր պայքար մը ծագած էր նախկին «մեծ վարպետ»ին Փաթրիք Քէօվլի եւ իր յաջորդին՝ Քրիսթիան Հերվէի կողմնակիցներուն միջեւ եւ Հերվէ պարտադրուած եղած էր հրաժարելու: Ի վերջոյ, 20 հոգինոց առժամեայ գործադիր մարմին մը ստեղծուած է որու դիւանին մէջ երկու մրցակիցներէն ոչ մէկուն կողմնակից անդամ մը կայ: «Միակ յաղթականը՝ կենդանի Ժողովրդավարութիւնն է» ըսած է կրան տ'Օհլանի անդամ մը: Մինչեւ 4 ամիս պէտք է արտակարգ ընդհանուր ժողով պատրաստուի:

ԼԻԲԻԱՑԻՆ օտարականները կ'արտաքսուին հազարներով, գլխաւորաբար Ենդիպտացիները, Սուրիացիները եւ Պաղեստինցիները (այս վերջիններէն՝ 30 հազար հոգի): Քաոսային կոչ ալ ըլած է արտասական երկիրներուն որ արտաքսեն իրենց երկրին պաղեստինցիները, ձախողեցնելու համար Եռայէլ - ՊԱԿ հաչտութեան համաձայնագիրը:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ համքարներուն վրայ, Ցուլիսին 816 հոգի մեռած է կատքի արկածէ, մրցանիւ կտրելով:

ՏԵՍՈՒՆԻ

ԱՆԱՀԻՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Ցառաջացած տարիքի մէջ, Սեպ. 9-ին, իր մահկանացուն կնքած է Տիկին Անահիտ Դաւիթեան՝ զաւակը ղրազիատուհի Զարուհի Պահրիի:

Ան ծնած էր Պոլիս 1903-ին. իր անունը արդէն 18 տարեկանին կը յիշուէր Պոլսոյ հայ թերթերուն մէջ երբ 1921-ին ղեկրոցական բացառիկ յաջողութիւն մը կունենար. յաջողութիւն մը որմէ քիչ յետոյ Անահիտ կը ստանար չնորհաւորական ու քաջալերական նամակ մը նոյնինքն Չարդարար Թալաաթին վրիժառու՝ Սողոմոն Թէհլիրեանէն: 1922-ին ընտանիքը կը հեռանար Պոլսէն ու իր ուսումը կ'ընդհատուէր: 1924-ին կ'ամուսնանար Ֆրանսա, Հաուըրա Գարակէօզեան գործին ապագայ անօրէն՝ Նուպար Դաւիթեանի հետ: Ինք այս մանկանպատ ձեռնարկին ընկերային գործունէութեան հիմքը կը դնէր ու չարունակականութիւնը կ'ապահովէր 1936-էն 1940 Աթէնք. իսկ 1948-էն 1975 Լիբանան եւ Սուրիա: Միւթքն ու սիրտը ամբողջապէս նուիրած է այս աշխատանքին, հասցնելով զայն բարձր մակարդակի մը, լայնօրէն գնահատուելով նաեւ հայկականէն դուրս չրջանակներու մէջ: Պարզեւատրուած է իր ամուսնոյն հետ Կիլիկիոյ կաթողիկոսէն, ինչպէս նաեւ լիբանանեան կառավարութենէն: Տաղանդաւոր գծագրիչ - նկարչուհի, Անահիտ Դաւիթեան աշխատակցած է նաեւ հայ մամուլին չատ հեռաքրքրական յուչագրութիւններով («Նայիրի» Պէյրութ, «Ցառաջ» Փարիզ):

Մեր ցաւակցութիւնները Պ. Նուպար Դաւիթեանի եւ զաւակներուն:

ԵՐԵՒԱՆ ՓԱՐԻԶ

ՀԵՌԱՏԻՊ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 11/12)

ԳԱՐԵԳԻՆ Ա.Ի
ՎՐԱՍՏԱՆ ԱՅՑԵԼՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտեմբեր 11-ին կ'աւարտէր Ամենայն Հայոց Կաթողիկոս Գարեգին Ա.ի Վրաստանի այցելութիւնը: Կաթողիկոսին խմբ տուած բացատրութեամբ՝ այցին հետապնդած նպատակն էր մօտէն ծանօթանալ Վրաստանի Հայութեան հոգեւոր կեանքին, հոգերուն, ինչպէս նաեւ ամրապնդել Վրաց Ուղղափառ Եկեղեցւոյ հետ յարաբերութիւնները: Գարեգին Ա.ի կ'ընկերանային Գարեգին Արք. Ներսիսեան, Աստղիկ Եպիսկ. Արիւտակէսեան, Միքայէլ Ծ. Վրդ. Ալջապահեան, կրօնքի գործերու Խորհուրդի նախագահ Լազար Սուճեան: Կաթողիկոսը այս այցելութիւնը կու տար ընդառաջելով Վրաստանի Կաթողիկոս-Պատրիարքին հրաւէրին:

*
**

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԸ ԵՒ ՀԱՅԱՍՏԱՆ

Հայաստանի մէջ Համաչխարհային Դրամատան ծրագիրներու իրագործման ընթացքին եւ կառավարութեան տնտեսական

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ՏԷՐ ԿԱՆԳՆԱ՞Ծ Է ՀԱՅ ԴԱՏԻՆ

«Ազգ» օրաթերթին Օգոստոս 29-ի թիւին մէջ լոյս տեսած է այս հարցականին որպէս լաւատեղեակի պատասխան գրի առնուած յօդուած մը, ստորագրուած՝ Ռուբէն Սաֆարեան (Զարենցաւան)։ Գրութիւնը անդրադարձ մըն է թերթին մէջ չուրջ երեք ամիս առաջ տեղ գտած էջի մը ուր Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական Կոմիտէի 1965-ի պատասխանատուներէն Վոլոդիա Սահակեան արտայայտուած է Եղեռնի 50-ամեակի երեւանեան անհատական նշումներուն մասին, անոնց տէր ու տիրականի դիրքին վրայ գետեղելով կուսակցութիւնը եւ Հայաստանի այդ շրջանի ղեկավարութիւնը։

Ռ. Սաֆարեան որպէս ականատես վկայ ու լաւատեղեակ, կ'անդրադառնայ յօդուածին, նպատակ ունենալով արթնցրել անոր միակողմանի մօտեցումը եւ տալ յաւելեալ լուսաբանութիւն։ Հետաքրքրական են իր ըսածները, անկախ՝ անոնց ժամանակագրութեան արժէքէն։ Նման էջեր առաջին արձագանգները են մեր ժամանակակից պատմութենէն որ ինչպէս 1965-ի չարժումը, յօդուածագրին տողերով՝ «դեռ սպասում է իր ուսումնասիրողներին, որոնք իրենց հետաքրքրող շատ հարցերի պատասխանները գուցէ գտնեն ՊԱԿ-ի արխիւներում»։

*
**

...«1963 թ. գարնանից Եղեռնի առաջիկայ տարեդարձի կապակցութեամբ, գրում է նա, սփիւռքահայ մամուլում բազմաթիւ հրապարակումներ եղան, որոնցում առաջ էր քաշւում 50-ամեակը ամբողջ հայութեան կողմից զանգուածային մասշտաբներով հանդիսաւոր կերպով նշելու հարցը։ Մամուլի օրգանների հետ միասին Կոմկուսի կենտկոմում սփիւռքահայ օճախներից ստացուեցին Եղեռնի վերաբերեալ հրատարակուած գրքեր, փոտոալբոմներ, փաստաթղթերի փոտոպատճէններ եւ այլ նիւթեր։ Պրոպագանդայի եւ ագիտացիայի բաժնի վարիչ Ստեփան Վարդանեանի եւ մամուլի սեկտորի վարիչ Կառլեն Դալլաքեանի նախաձեռնութեամբ աստիճանաբար կուտակուեցին եւ ի մի բերուեցին այդ բոլոր նիւթերը (այդ թւում եւ թերթերի ամբողջ կապոցներ) եւ ներկայացուեցին Եսկով Զարդրեանին։ Հէնց այդ ժամանակ էլ որոշուեց սկսել Եղեռնի 50-ամեակը պետականօրէն, հանդիսաւոր կերպով, լայնօրէն նշելու (?) նախապատրաստութիւնը, որը շուտով ամբապնդուեց նաեւ համապատասխան որոշումներով»։

Սահակեանը առանձնայատուկ նշելով 50-ամեակի առթիւ մեր ժողովրդի Սփիւռքում ապրող հատուածի կատարած յիրաւի մեծ աշխատանքը, լուռ չրջանցում է բուն Հայաստանում արդէն իսկ թափ առած հայրենասիրական այն չարժումը, որը տարիներ անց որակուելու էր ազգային զարթօնք անունով, եւ որը վերջին հաշուով ստիպեց կենտկոմին, Մոսկուայի թոյլատուութեամբ ընդունել յայտնի որոշումը։

Յօդուածագիրն այն ժամանակ լինելով կենտկոմի պատասխանատու աշխատող, որի ղեկավարները, ինչպէս ինքն է գրում, «ժողովրդական լայն զանգուածների հետ սերտօրէն կապուած գործունեայ, քանիմաց գործիչներ» էին, պէտք է ըսէ թէ չատ իրազեկ լինէր 60-ական թուականների սկզբին Հայաստանում ժողովրդի մէջ ծայր առած խմորումներին եւ յուզումներին, որոնք ամէն կերպ ճնշւում էին ու բռնադատւում։

«Մշակման» համար բուհերի յատուկ բաժիններ (որոնք ՊԱԿ-ի իւրօրինակ ներկայացուցչութիւններն էին տեղերում) ու կուսշրջկոմներ էին «հրաւիրւում» չարժման մէջ կասկածուող հարիւրաւոր դասախօսներ եւ ուսանողներ։ Կուսակցական «բացատրական լայն աշխատանք» էր տարւում գործարաններում ու հիմնարկներում, սակայն այնուամենայնիւ «այլախոհ» մտաւորականների ու գաղտնի համբակների թիւն աւելանում էր։ ՊԱԿ-ի բռնութիւնները անզօր էին կասեցնել օր օրի աճող ու ճեռքից-ճեռք անցնող կոչերի եւ թռուցիկների տպագրութիւնը։ Ժողովուրդը վերադտնում էր իր պատմական յիշողութիւնը։ Ինչեւէ, այդ չարժումը դեռ սպասում է իր ուսումնասիրողներին, որոնք իրենց հետաքրքրող շատ հարցերի պատասխանները գուցէ գտնեն ՊԱԿ-ի արխիւներում։

Շարունակենք. յօդուածագրի տողերից այն տպաւորութիւնն ես առանում, թէ իբր 1965 թ. Ապրիլի 24-ին Լենինի հրապարակում տեղի ունեցած բազմահազարանոց հանրահաւաքի հեղինակը կենտկոմն էր։ «Աշխատաւորի վայրում էին գտնւում կոմկուսի կենտկոմը եւ կառավարութիւնը, որոնք հետեւում էին հանրահաւաքի ընթացքին», գրում է նա։ Իրականում նախապէս իմանալով հանրահաւաքի մասին, կենտկոմն ամէն ինչ արել էր այն ձախողելու համար։ Բոլոր ձեռնարկութիւնների ու հիմնարկների, բուհերի ու դպրոցների ղեկավարութեանը խիստ հրահանգ էր տրուած ուժեղացնել պահակութիւնը եւ չէնքերից մարդկանց դուրս չթողնել։ Այդուհանդերձ, ժամը 10-ին հրապարակն ալեկոծւում էր մարդկանց բազմութիւնից։ Ճիշդ է յօդուածագիրը, երբ նշում է, թէ «հանրահաւաքում ելոյթ ունեցաւ նաեւ Ա. Քոչինեանը», բայց նա չի գրում, որ այդ ելոյթի բուն նպատակը մարդկանց համոզելն էր ցրուելու։ Մի՞թէ կարելի է փաստերն այդպէս քամահրանքին ներկայացնել։ Հանրահաւաքում ի վերջոյ որոշուեց չարժուել դէպի բանուորական թաղամաս, ինչպէս ժողովուրդն է ասում՝ «Երրորդ մաս», այցելել կոմիտասի դերեզմանը, քայլարշաւին ներդրաւել այն գործարանների աշխատողներին, որոնք փաստօրէն փակուած կալանուած էին իրենց աշխատատեղերում։

«Երեկոյեան, այնուհետեւ գրում է Սահակեանը, տեղի ունեցաւ սգոյ հանդիսաւոր նիստը, որտեղ զեկուցումով հանդէս եկաւ վիկտոր Համբարձումեանը։ Յաւօք, դեռ հիմնական զեկուցումը հազիւ վերջացած, օպերայի եւ բալէտի թատրոնի դահլիճ ներխուժեց ամբոխը եւ խափանեց նիստի յետագայ ընթացքը, զգալի վնաս հասցուեց շէնքին»։

Ով ով, բայց գոնէ կենտկոմի նախկին պատասխանատու աշխատակիցը պէտք է իմանայ, թէ պաշտօնական նման նիստերի ու միջոցառումների հրաւիրատոմսերը որպէս օրէնք ում էին բաժին հասնում։ Եղեռնի 50-ամեակին նուիրուած սգոյ նիստին ներկայ էր կենտկոմի ողջ նոմենկլատուրան։ Թատերական հրապարակում հաւաքուած բազմութիւնը վրդովուած էր։ Բողոքի ձայները քանի գնում ուժեղանում էին։ Ի վերջոյ, չէնքից դուրս եկան մի քանի կոկիկ կոստիւմաւորներ եւ յայտարարեցին, թէ հասարակութեան կողմից ընտրուած ներկայացուցիչները հրաւիրուում են դահլիճ։ 10-12 հոգանոց մի խումբ չէնք մտաւ։ Զանգած 5 րոպէ, չէնքի վերին յարկի պատուհանը բացելով, ինչո-ր մէկը գոռաց, թէ ներս հրաւիրուածներին ձերբակալել եւ տարել են ՊԱԿ։ Հրապարակում հաւաքուածների մէջ բողոքի նոր ալիք անցաւ։ Նոյն պահին բացուեցին չէնքի դռները, եւ հրչէջ խողովակներից ջուրը ուղղուեց դէպի ժողովուրդը։ Սկսուեց մի ընդհանուր հրմշտոց։ Նախօրօք հրահանգաւորուած ու նախապատրաստուած մարդիկ, որոնց ով լինելը դժուար չէր գուշակել, զրպաններում պահած քարերով նախ սկսեցին հարուածել հաւաքուածներին, ապա եւ չէնքի պատուհաններին։

Յաջորդ օրը կիրակի էր, եւ ժողովուրդը որոշել էր Լենինի հրապարակից քայլել դէպի Էջմիածին, մասնակցել սգոյ պատարագի արարողութեանը։ Սակայն գիշերը Երեւանում «պարէտային ժամ» յիշեցնող կարգեր էին հաստատուել, որ տեւեց մի քանի օր։ Փողոցներում արգելուած էր երկուսից աւելի մարդկանց խմբուելը։ Ոտքի էին կանգնել իրաւապահ բոլոր մարմինները, կուսակցական ողջ ապարատը։ Այդ օրերին ձերբակալե-

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՊԱՏԱՍԽԱՆՆԵՐ՝ ՈՐՈՆՔ ԻՐԵՆՑ ՀԱՍՑԷԻՆ ՉԵՆ ՂՐԿՈՒԱԾ

Պր. Տիգրան Հաճեանին, Նիս

Օրուան Թղթատարութեան մէջ երբ տեսայ պահարանը, բաւական զարմացայ։ Այդ նամակը կու գար այժմ Ֆրանսայի մէջ հաստատուած բարեկամէ մը, որմէ երկար ժամանակէ ի վեր նամակ չէի ըստացած։ Ճիշդ է որ մամուլի ճամբով կապեր ունէինք իրարու հետ, բայց իմմէ որեւէ նամակ չէին ստացած։ Ուստի բաւական հետաքրքրուեցայ եւ մէկդի ընելով թերթերու ու այլ նամակներու ծրարները, բացի այդ նամակը։ Կարդացի անհամբերութեամբ։ Եւ՝ հաճոյքով։

Բարեկամս անցեալները իր կողմէ գրի առնուած երկու յօդուածներու կապակցութեամբ քանի մը չահեկան հարցումներ կ'ուղղէր ինծի։ Ես գիտէի որ ան ծայր աստիճան բծախնդիր, կարգապահ աշխատանքի սիրահար, չրջահայեաց մտաւորական մըն էր, եւ իր հարցումները բնաւ զարմանք չպատճառեցին ինծի։ Ես երկու բառով կրնայի պատասխանել այդ հարցումներուն եւ բաւարարութիւն տալ իր հետաքրքրութիւններուն։ Բայց երբեք պիտի չուզէի երկու բառով պատասխանել։

Յ. Գ. -- Ես չէի ուզում ներկայանալ, սակայն տեղի տալով խմբագրութեան աշխատակցի յորդորներին, մի քանի տողով ասեմ։ 1963 թ. ընկերներով կազմակերպեցինք գաղտնի խմբակ եւ իմ պատրաստած տպագրող մեքենայով չորս տարի շարունակ թռուցիկներ ու հայրենասիրական բնոյթի յօդուածներ էինք տպագրում ու տարածում։ 1967 թ. յայտնուեցի ՊԱԿ-ի մեկուսարանում։ Մեղադրւում էի հայկական ԽՍՀ բրէական օրէնսգրքի 65 եւ 67 յօդուածներով։ Դատուեցի 206 յօդուածով՝ «սովետական պետական ու հասարակական կարգերն արատաւորող ակընյայտ յերիւրանքներ տարածելու» համար։ 2,5 տարուայ պատիժը կրելուց յետոյ ոչ միայն չվերականգնեցին ուսումս պոլիտեխնիկական ինստիտուտում և նախկին աշխատատեղս էլեկտրատեխնիկական գործարանում, այլեւ չգրանցեցին Երեւանում։ 1988-ին, երբ սկսուեց ազատագրական շարժումը, լծուեցի զէնքի արտադրութեան գործին։

Անոնց մասին չատ բան կրնայի պատմել հետաւոր բարեկամիս։ Հարցումներն ու պատասխանները այնքան կարեւոր չէին, որքան անոնց ետին թաքնուած ինչ ինչ հարցեր, որոնք, դիտէի թէ մեզ հետապրքրական կը չահագրգռէին, մեզ հետապրքրական կը յուզէին ու կը տառապեցնէին։

-- Այս նամակին անմիջապէս պէտք է պատասխանեմ, մտածեցի։

Մէկ տարուան ընթացքին հարիւրաւոր նամակներ կու գան ու գրեթէ անոնցմէ ո՛չ մէկուն կրնամ պատասխանել։ Ի՛նչ հիանալի նամակներ, ի՛նչ սրտապնդիչ նամակներ կը ստանամ, դիս երջանկացնող ի՛նչ երկտողներ ու ողջոյններ կը ստանամ աշխարհի ամէնէն հեռաւոր անկիւներէն։ Կը կարդամ. կ'ուրախանամ, «նըստիմ ու սա նամակին պատասխան մը գրեմ» կ'ըսեմ։ Բայց այդպէս ալ կը մընայ։ Ամէնօրեայ բազմազբաղ վիճակիս մէջ ժամանակ ու տրամադրութիւն չեմ գտներ պատասխանը գրի առնելու։ Որքա՜ն հաճոյքով պիտի գրէի այդ պատասխանը։ Բայց հարկ էր գտնել յարմարագոյն ժամանակը։

Բայց այս անգամ հաստատակամ էի։

-- Այս նամակին անպայման պէտք է պատասխանեմ, կրկնեցի մխքէս։

Եւ մինչ կը յարձակէի միւս թերթերուն ու նամակներուն վրայ, արդէն սկսայ մխքէս խմբագրել ստացած նամակին պատասխանը։ Մէկ կողմէ կ'աշխատէի, մէկ կողմէ ալ նամակը կը գրէի մտքիս մէջ։ Կը պատմէի թէ իր նամակը որքան ուրախացուցած էր զիս, թէ ես միշտ գրնահատած էի իր առողջ ու առարկայական տեսակէտները, թէ ինչպիսի հետաքրքրական մտահոգութիւններ ունէինք։

Քիչ վերջ աշխատանքը առաւ զիս յորձանքին մէջ եւ մտքիս մէջ գրուած նամակը մնաց կիսատ։ Երեք ժամ վերջ է որ յիշեցի նամակը, վերստին մտաբերեցի այն ինչ որ պիտի գրէի ու սկսայ անոր վրայ աւելցնել նոր տողեր։

-- Այս նամակը անմիջապէս պէտք է գրեմ, ըսի։

Երկու օր վերջ բարեկամիս նամակը դարձեալ ուշադրութիւնս գրաւեց սեղանիս վրայ։ Ա՜խ, ահաւասիկ կրկին ուշացած էի, կրկին չէի կրցած գրի առնել ու ղրկել պատասխանս։ Այդքանը բաւ եկաւ որպէսզի գարձեալ սկսիմ մտքիս մէջ չրթայարել այն ինչ որ գրել ուզած էի։ Ո՛վ գարմանալի, հիմա նորանոր բաներ կը գտնէի գրելիք ու կը զգայի որ նամակը չատ կ'երկարէր մտքիս մէջ։ Բայց անօրինակ հաճոյք մը կը զգայի այդ նամակին մանրամասնութիւնները պատրաստելէ եւ կը հետաքրքրուէի թէ հետաւոր բարեկամս ի՞նչ պիտի մտածէր, երբ կարդար պատասխանս։

Շաբաթ մը եւս անցաւ եւ ես սեղանիս վրայ գարձեալ տեսայ անպատասխանի մնացած նամակը։ «Այս մէկն ալ միւսներուն ճակատագրին պիտի ենթարկուի, մտածեցի, այս նամակին ալ պիտի չկրնամ պատասխանել»։

Այն աստէն անդրադարձայ որ ես անպատասխանի չեմ թողած ո՛չ մէկ նամակ։ Հարիւրաւոր նամակներ, զորս ստացած եմ բարեկամներէ եւ որոնք այնքան երջանկացուցած, երբեմն այնքան յուզած են զիս, անպայման պատասխան մը ստացած են ինծմէ։ Բացած եմ զանոնք, կարդացած եմ, զգացած եմ այն ջերմութիւնը որով լեցուած է սիրտս այդ նամակը կարգալով։ Սկսած եմ անմիջապէս պիտացնիս պատմել թէ այդ նամակը որքան երջանկացուցած է զիս, թէ ինչպիսի տագնապ համակրանքով ու բարեկամական ըղդացումներ հրահրած է ան իմ ներաշխարհիս մէջ։ Միայն թէ այդ բոլորը ըրած եմ միտքս։ Ամէն անգամ որ նամակ մը ըստացած եմ իբրեւ բարեկամէ մը, ժամեր ամբողջ խօսած եմ անոր հետ եւ մտքիս մէջ հարիւրաւոր տողեր չարած եմ իբր պատասխան։ Ափսո՜ս, որ անոնք, նամակներուն հեղինակները, երբեք զգացած իսկ չեն ունեցած թէ իրենց նամակով որքա՜ն երջանկացուցած են զիս եւ թէ ես ալ ի՜նչպիսի համակրանքով ու սիրով վերաղարձած եմ իրենց ազնիւ տողերուն։

Մտածեցի այս բոլորին մասին եւ ցաւ զգացի։ Խորհեցայ որ անիրաւ եղած եմ իմ նամակագիրներուս նկատմամբ։ Որովհետեւ անիրաւութիւն ըրած եմ միայն ինծի պահելով թէ՛ նամակը, եւ թէ անոր պատասխանը։

Թող այս յօդուածը պատասխան-նամակ մը ըլլա՛յ իմ այն հարիւրաւոր բարեկամներուս ու ընթերցողներուս, որոնք այնքան համով նամակներ գրած են ինծի եւ որոնք ի զուր սպասած են որ գրաւոր պատասխան մը ստանան ինծմէ։

Թ. Չ.

ՄՈՒՇՏԱԿՆԵՐՆ ԱԼ ՏԱԳՆԱՊ ՈՒՆԻՆ

Թուական ձմեռը կարելի չէ առանց մուշտակի անցընել. բոլորէն ընդունելի այս հաստատումը վերջին տարիներուն հետզհետէ աւելի զժուար կ'ըլլայ զործադրել ու թիւը կ'աւելնայ այն մոսկուացիներուն որոնք արուեստական կամ Չինաստանէն ներածուած վատորակ մուշտակներ կը հագուին։ Իսկ ռուսական որակաւոր մուշտակները ձեռք ձգել օրէ օր կը զժուարանայ. ոչ միայն անոնց գինը անդադար կը բարձրանայ, այլ նաեւ մեծ թափով կը պակսին մուշտակաւոր առասնները։

Այս կացութիւնը տագնապի մատնած է Մոսկուայի Պուշկինի սովխոզը որ 1928-ին հիմնուած էր ու ամէնէն ծանօթ հայրենիքն էր մուշտակի չուկային։ Մասնագիտութիւնը կը նկատուի ազուէսի մուշտակի, վիզոնի եւ սամոյրի արտադրութիւնը։ Հոն կարելի է աւելի քան 20 հազար վիզոն մուշտակ դանել տարբեր նրբերանգներով. բայց կապոյտէն մինչեւ արծաթափայլ սեւ։ Անցնող տարուան ընթացքին հաստատութիւնը Ս. Պետերբուրգի մէջ ծնուրդով ծախած է 14 հազար սամոյր, 80 հազար վիզոն եւ 9 հազար կապոյտ ազուէսի մուշտակ։

Այս տարուան համար անօրէնը լաւատես չէ։ Վստահ է որ այդ թիւերը պիտի չաւելնան։ Գլխաւոր հարցերէն մէկը վարձերու տարապարման տոկոսներն են որոնք մինչեւ 213%-ի կը հասնին։ Ու ատոր քով, պէտք է սպասել ու յարմար պահուն մորթել կենդանին որպէսզի մուշտակը լաւագոյն որակը ունենայ։ Կայ նաեւ երկաթուղիի գիներուն հարցը։ Այնքան բարձր են անոնք որ բուծանելի անասունները եւ ապրանքը փոխադրել զժուար հարց մը կ'ըլլայ։ Հարց է նաեւ անասուններու սնունդը։ Միակ վիզոն մը պէտք ունի 50 քգ. միսի ու ձուկի, առանց հաշուելու ճարտարարուեստական սնունդը եւ կենսանիւթերը։ Սովխոզին աչքերը կ'ըսեն որ մուշտակին որակը ուղղակի կապ ունի անասունին սննդառութեան հետ։ Բայց եւ այնպէս, Պուշկինի սովխոզին աշխատանոցը եւ հոնկէ արտադրուած ապրանքը միշտ բարձր գնահատականներու կ'արժանանան միջազգային տօնավաճառներու մէջ։

Իր գործը չարունակելու զժուարութիւններուն մէջ ամէնէն ծանրը կը նկատուի աշխատաւորներու մեկնումը։ Միջին աշխատավարձը 250 հազար ռուբլիի բարձրացած է, բայց տնօրէնութիւնը կը յաղթի տոկալ։ Մուշտակի հրապարակը ուղարկուած է 1993-ի Մարտ - Յունիս 1994 ամիսներուն։ Ուրիշ ոչինչ։

ԳԱՅԻԱՆԵԱՆ ՔՈՅՐԵՐՈՒ ՄԻԱԲԱՆՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐԱԳԻՐՆԵՐՈՒ ԿՈՉ

Ներկայիս մեր ժողովուրդին կը ծանուցանենք, թէ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Կաթողիկոսի բարձր անօրինութեամբ՝ ձիպէկլի Թուշնոց Բոյնի վարչական ընդհանուր պատասխանատու եւ հոգեւոր տեսուչ նշանակուած է Գերշ. Տ. Զարեհ Եպիսկ. Աղնաւուրեան։

Ինչպէս ծանօթ է, Թուշնոց Բոյնը միաժամանակ բոյնն է Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան հովանաւորութեամբ հիմնադրուած «Գայիանեան Քոյրերու Միաբանութեան», որ վեց տարիներէ ի վեր կը գործէ հաստատութենէն ներս։

Արդ, յիշեալ Գայիանեան քոյրերու միաբանութեան չարքերը խտացնելու, եւ մանաւանդ զանոնք ուսումնական - հոգեւոր խորացուած պատրաստութեամբ մը զինելու եւ այդպէս զանոնք մեր ժողովուրդին հոգեւոր, կրթական եւ ընկերային կարիքներուն ծառայութեան մէջ դնելու համար, ներկայ 1995 - 96 տարեշրջանէն սկսեալ յատուկ կանոնաւոր դասընթացք մը պիտի սկսի հաստատութենէն ներս։

Այս առաջադրութեամբ, կոչ կ'ուղղենք մերազն այն երիտասարդուհիներուն, որոնք Աստուծոյ, Հայ Ժողովուրդին եւ Հայց. Առաքելական Ս. Եկեղեցիին ծառայելու սրբազան կոչումը, կրօնաւորական կեանքի սէրն ու հակումը եւ սիրոյ ծառայութեան պատրաստակամութիւնն ու նուիրումը կը զգան իրենց մէջ, որ գան նորագրուելու Միաբանութեան չարքերուն մէջ, եւ ուսումնական պատրաստութեան յատուկ ընթացքը աւարտելէ ետք դառնան անոր զինուորեալ անդամները։

Հետաքրքրուողները պէտք է անձամբ դիմեն Կաթողիկոսարան, Անթիլիաս, Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 18-էն մինչեւ Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 22, առաւօտները ժամը 9 - 12, ներկայանալով Զարեհ Եպիսկ. Աղնաւուրեանին։

Կանխաւ ժամադրութիւն առնելու համար հեռաձայնել Անթիլիաս, 41000 3 թիւին։

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԵԱՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՑ

ՀԱՒԿԻԹԸ՝ ԳՐԵԹԷ ԿԱՏԱՐԵԱԼ ՍՆՈՒՆԴ ՄԸ

Պատրաստութիւնը չատ դիւրին, մարսողական, բնասպիտով եւ հանքային աղերով հարուստ հաւկիթը դրեթէ կատարեալ սնունդ մըն է։

Աղբարեւ, երախաներուն ճաշին, մեր մըկաններուն, մորթին եւ զործարաններուն (լեարդ, սիրտ, երիկամ եւլն.) առողջութեան անհրաժեշտ օչակային թթուները կը հայթայթուին հաւկիթին պարունակած բնասպիտին կողմէ։

Եթէ առողջական ո՛չ մէկ հարց ունինք, կրնանք չաբաթական 6-էն 8 հաւկիթ ուտել, բայց անշուշտ պէտք է հաշիւը ընենք նաեւ մեր կերած կարկանդակներուն կամ այլ ուտելիքներուն պարունակած հաւկիթին։

Այսպէս, միջակ չափի երկու հաւկիթ կրնան փոխարինել 100 կրամ ձուկը կամ միսը։

ՀԱՒԿԻԹԸ ԲՆԱՍՊԻՏԻ ՀԱՆՔ ՄԸ

Իր գինովը մատչելի հաւկիթը, կենդանական վրոթէինի ամէնէն խնայողական աղբիւրն է։ Բնասպիտը հաւասարապէս կը գտնուի ճերմկուցին եւ դեղնուցին մէջ, սակայն վերջինն է նաեւ որ հարուստ է լուզերով, Ա. կենսանիւթով եւ երկաթով։ Միակ անպատեհութիւնը այն է, որ անիկա հարուստ է նաեւ քոլէսթէրոլով։ Հետեւաբար քոլէսթէրոլի պարագային չաբաթական չորս հաւկիթը առաւելագոյնը պէտք է համարուի։

Ցաւախ լսած ենք, որ հաւկիթը լեարդը կը բորբոքեցնէ, անիկա սխալ կարծիք մըն է։ Կէս թոյլ կամ խաչուած՝ անիկա դիւրաւ կը մարսուի, մնացեալ անպատեհութիւնները կու գան անոր ընկերակցող մայոնէզէն կամ տապկոցի առեն գործածուած ձէթէն կամ կարագէն։

Արդէն իսկ ինը ամսու երախային յանձնարարելի է խաչուած հաւկիթին դեղնուցը։ Ինչ կը վերաբերի հիւանդներուն կամ ապաքինումի չրջանը բոլորողներուն, անոնք առանց մտահոգուելու կրնան հաւկիթ ուտել, պայմանաւ որ չատակուի ձէթի կամ կարագի մէջ։

ՀԱՒԿԻԹԸ ՅԱՆՁՆԱՐԱՐԵԼԻ՝ ՍՆՆԴԱԿԱՆՈՆԻ ՀԵՏԵՒՈՂՆԵՐՈՒՆ

Անշուշտ որ խաչուած հաւկիթը չի նիհարցներ եւ ինչպէս որեւէ այլ ուտելիք անիկա ջերմուժ կը պարունակէ (չուրջ 80)։

Այսուհանդերձ սննդականոնի ընթացքին, հաւկիթը ունի կչտացնելու կամ առնուազն այդ խոբկանքը տալու առաւելութիւնը։

ՊԱՀԵԼՈՒ ՁԵՒԸ

Հաւկիթին թարմութիւնը կախեալ է անոր «տարիքէն», բայց նաեւ զայն պահելու ձեւէն։ Ո՛րքան քիչ անիկա ենթարկուի ջերմաստիճանի փոփոխութիւններու, այնքան երկար ժամանակ թարմ կը մնայ։

Հետեւաբար հաւկիթը պէտք է պահել սառնարանին մէջ, նեղ մասը դէպի վար։ Նաեւ պէտք չէ լուալ զայն նոյնիսկ եթէ կեղեւը մաքուր չէ։ Սառնարանի մէջ, ճիշդ դիրքով գետեղուած հաւկիթը կրնայ ամբողջ ամիս մը թարմ մնալ։

Լուսաբանութեան համար ըսենք, որ հաւկիթին կեղեւին գոյնը ոչ մէկ կապ ունի անոր որակին հետ, այլ պարզապէս կապուած է հաւուն տեսակին, ցեղին հետ։

Նոյնպէս ալ դեղնուցին մութ կամ բաց գոյնի ըլլալը ո՛չ մէկ ազդեցութիւն ունի անոր սննդական արժէքին վրայ, այլ կապուած է հաւուն հայթայթուած ուտելիքին հետ։ Եթէ ան եգիպտացորենով սնանած է, դեղնուցը աւելի չեչտուած կ'ըլլայ, իսկ ցորենով սնանելու պարագային՝ աւելի բաց գոյնի։

«Ս. Փ.»

ԵՒՐՈՊԱՑԻՆԵՐՈՒ ՆԱԽԱՀԱՅՐԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Թարակոնայի համալսարանէն փրոֆ. Մը Սպանիոյ Հիւսիսային չրջանի քարայրի մը մէջ յայտնաբերած է 780 հազար տարի առաջ ապրած նախամարդոց պատկանող ոսկորներու 36 բրածոներ։ Ասոնք եւրոպական զտածոներուն ամէնէն հիներն են։ Մօտ մէկ միլիոն տարի առաջ ապրած նախամարդերու մնացորդներ մինչեւ այսօր գտնուած են Ափրիկէի, Մերձաւոր Արեւելքի եւ Ասիոյ, նոյնիսկ Արեւելեան Եւրոպայի (Վրաստան) մէջ, բայց Արեւմտեան Եւրոպայէն՝ ոչ։ Այս բացակայութիւնը բացատրելու համար մարդկային չեղաչրջումին մասին կատարուած վարկածները կ'ըսէին թէ Եւրոպացիներու հեռաւոր նախահայրերը իրենց զարգացումի չրջանը անցուցած են այլուր ու քիչ չատ «արդիականանալ»էն ետք վերադարձած Եւրոպա։ Ամերիկացի գիտնականներ մեծապէս հետաքրքրական նկատած են յայտնաբերումը, քանի որ ան թոյլ կու տայ եզրակացնելու թէ մինչեւ այսօր կարծուածէն քառորդ միլիոն տարի աւելի առաջ նախամարդեր կային Եւրոպայի տարածքին վրայ։

Գտնուած մնացորդները մեծ մասով կը պատկանին դանկի, կզակի ոսկորներու եւ ակռաներու։ Մասնագէտներու կարծիքով, անկարելի չէ որ սպանացի փրոֆ. ին յայտնաբերումը մարդ արարածին նախահայրերուն, պատկանող նոր ենթախմբաւորում մը զետեղէ մինչեւ այսօր կատարուած դասաւորումին մէջ։

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Մարտ - Յունիս 1994
Սիտնի, Աւստրալիա

կիրակի, 12 Սեպտեմբեր 1993,
առտուան ժամը 10

-- Կու գա՞ս կոր Ճակոբ։
-- Ո՞ւր։
-- Եկեղեցի, երէկ կու գամ ըսիր։
-- Թրաշ չեմ եղած տակաւին։ Քիչ մը սպասէ։
-- Չէ, չեմ կրնար։
-- Ամէն՞ն ինչ է աղջիկ։ Ժամը տասն է դեռ։
-- Ուշ է արդէն։ Ես գացի։
-- Զարուհի կեցիր։
-- Ի՞նչ է։
-- Գոնէ գիտե՞ս ուր է եկեղեցին։
-- Չէ, բայց մօրքուրը բաներ մը ըսաւ։
-- Ի ինո՞ր պիտի երթաս, կորսուիս նէ։
-- Չեմ կորսուիր։
Ճակոբ խնդաց։ Կը ճանչնար քոյրը --խենթ ու խելառ բայց յամառ, իր գաղտնի կեանքով լեցուն, աչքը բաց աղջիկ էր։
-- Զարուհի։
Արդէն գացեր էր։
Զորս յարկ խորտ ու բորտ, մթին սանդուխներէն անհամբեր վազելով իջաւ, տորոտը հասած՝ պահ մը կանգ առաւ, չուրջը քննեց -- մեծդի, կոշտ ու տգեղ չէնքերու ծոցը սեղմուած բակն էր, ծուռ ու կոտրած առարկաներով խճողուած։ Աչքին լաճ մը նստեր կատու մը դիրկը իրեն կը նայէր։ Ամէն կողմ լոյս, լոյս... աչխարհ մը իր անցեալով ու ներկայով լեցուած, եւ որուն մէջ կը խեղդուէր ինքը։ Հայաստան գալէն ի վեր զգայրանքները բազմապատկուեր էին ու կը յորդէր ինքզինքով ու չէր կրնար քնանալ գիչերները, այնքան փոխուած էր ինքն ու կեանքը։ Ուրախութիւն մը կը փրփրար ներսը օրը քանչորս ժամ ու կը յորդէր դուրս մինչեւ երկինքի պըզտիկ բացուածքը որ կը նչմարուէր չէնքերուն վրայէն։ Սովորաբար զուսպ ու դոյզ Զարուհի յանձնուեր էր ամբողջութեամբ աճապարանքի մը՝ իւրացնելու ինչ որ կրնար չուրջի իրականութենէն, կեանքէն, փխրուն ու խարուսիկ երկվայրկեանէն։

Դարձաւ լաճին կողմը նորէն. ինչքա՞ն պիտի ուզէր գրկել զայն, համբուրել, կատուն ալ...։
-- Հայաստան եմ, Հայաստան...։
Բացաւ նիհար թեւերը գրկելու աչխարհը «մարդ ինչպէ՞ս կը սիրէ հայրենիքը, աչքո՞վ, ձեռքերո՞վ, երգելո՞վ, պոռալո՞վ, ցատքելո՞վ, խնդալո՞վ, հոգին վրայ տապլտկելո՞վ ... ինչպէ՞ս...» մտածեց նորէն, թոքերը լեցնելով քաղաքին օդովը, աչքերը լայն լայն բացած «կեանքին մէջ ինչպէ՞ս կը սիրեն, Աստուած իմ...»։
-- Չեմ հաւատար... երազ է ասիկա։
Կրկնեց բառերը, ձեռքով տարտամ նըշան մը ըրաւ տղեկին ու զգաց որ կը քալէր դէպի ելքի դուռը։

Այն անխնամ պողոտան գրեթէ ամայի էր այս ժամուն։ Հեռուն երկու հոգի, քիթ քիթի խօսելով կը քալէին։ Ցետոյ պղտիկ կառք մը անցաւ, մեծ աղմուկով, փոսերուն վրայէն ցնցուելով։ Լռութիւն։ Գորչ չէնքերու անկանոն դիծը կ'երկարէր մինչեւ հեռուները ու կը կորսուէր տուներու խճողումին ետին։ Քիչ մըն ալ քալեց պողոտայէն վար ու բացուածքի մը կանգ առաւ։ Առջին երեւանն էր, պատերու, տանիքներու, սիւներու կուտակումը աչքը առաջին չափ։ Որքան նայէր՝ այնքան աւելի կ'ուզէր նայիլ ու լեցուիլ, պահել մէկէջ։ Ի վերջոյ գըտաւ Ս. Սարգիսին գմբէթը. «տասը վայրկեան» խորհեցաւ ու ճամբայ չինկած արդէն մէկէն էր տաճարին, կը խառնուէր բազմութեան, կը դպչէր հազար մարդոց մարմիններուն, կը ծծէր խունկը, կ'երդէր անոնց հետ...։

Զարուհի անզսպելի պահանջը ունէր ոեւէ մէկուն հետ խօսելու, զգալու թէ ինքը իրական, հոն էր ու երեւանցիք պինք կը տեսնէին, հետը կը խօսէին, մաս կը կազմէր Հայաստանի բնակչութեան, թէ իրաւ էր իր երազին իրականացումը...։ Նոյն առեն կը քաչուէր անծանօթներ կեցնելու եւ խօսքի բռնելու, մանաւանդ՝ աղջիկ մը...։ Դժբախտութիւնը այն էր որ մարդիկ իրար աչքի չիվ չիտակ չեն նայիր փողոցներուն մէջ «վա՞խն է, թէ քաղաքավարութիւնն է, թէ համայնավար ռեժիմին զրած կասկածն է իրար հանդէպ» խորհեցաւ ու քալեց։ Ի վերջոյ քաչութիւնը հաւաքեց ու կեցուց մէկը --միջահասակ, իր կազմով մէկն էր։ Բարեւեց, սպասեց։ Մարդը նեղ, գոց երես մը ունէր, բարձր բաղաձայններով լեզու մը. «բանուոր է» խորհեցաւ։
-- Ինդրեմ պարոն... Սուրբ Սարգիս եկեղեցին ճամբա՞ն է ասիկա։
Ինքը գիտէր ճամբան ու կէս ակնչով մտիկ ըրաւ անոր բացատրութիւնը, միայն «ձայնը ձայնը... մէկը հետս խօսի, ուրիչ բան չեմ ուզեր... Հայու ձայն լսեմ, Հայաստան ծնած ու մեծցած Հայու մը հետ խօսիմ...»։

Հիմա լռութիւն։ Մարդը պիտի երթար, լքէր զինքը, Հայու ձայնը հետ տանէր առանց դիտակցելու թէ ինք հոս էր, մաս կը կազմէր հայրենիքին, առանց բաժնելու իր երջանկութիւնը...։ Պէտք էր խօսէր։
-- Հո՞ս ծնած էք... ես Պէյրութէն կու գամ եղբօրս հետ, առաջին այցելութիւնս է... սքանչելի է... ի՞նչ... պարոն...։
Մարդը գլուխը առեր գացեր էր արդէն։

(Շար. 1)

Հ.Բ.Ը.Մ.Իւթեան Մելգոնեան Կրթական Հաստատութիւնը սրտի անհուն կսկիծով կը դուժէ՝ Կիպրահայ Համայնքի Պետական Ներկայացուցիչ եւ Հոգաբարձութեան Ատենապետ՝

ԱՐԱՄ ԳԱԼԱՑՃԵԱՆ-ի

մահը, որ պատահեցաւ յետ երկարատեւ հիւանդութեան, Կիբրակի, Սեպտեմբեր 10, երեկոյեան ժամը 8-ին, Լառնագա։

Մեր խորագոյն ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Տիկին Բեկի Գալայճեանին, զաւակներուն եւ բոլոր հարազատներուն։

ՏՆՕՐԻՆՈՒԹԻԻՆ
ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ
ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ

*
**

Հայկական Բարեգործական Ընդհանուր Միութեան Մելգոնեան Կրթական Հաստատութեան Հոգաբարձութիւնը անհուն վիշտով կը դուժէ իր բազմամեայ եւ ժրաջան Ատենապետին՝

ԱՐԱՄ ԳԱԼԱՑՃԵԱՆ-ի

վաղաժամ մահը, որ պատահեցաւ Կիբրակի, Սեպտեմբեր 10, երեկոյեան ժամը 8-ին։

Մեր խորագոյն ցաւակցութիւնները կը յայտնենք Տիկին Բեկի Գալայճեանին, զաւակներուն եւ բոլոր հարազատներուն։

ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒԹԻՒՆ
ՄԵԼԳՈՆԵԱՆ ԿՐԹԱԿԱՆ
ՀԱՍՏԱՏՈՒԹԵԱՆ

(Շար. Ա. էջէն)

քաղաքականութեան ծանօթանալու նպատակով Հայաստան գացած են Համաշխարհային Դրամատան փոխ-նախագահ Վիլֆրիա Թալվից եւ իրեն ընկերացող պատուիրակութիւնը։ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 9-ին, պիրենք ընդունած է նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան։ Հանդիպումին, Դրամատան փոխ-նախագահը յայտնած է իր ընդհանուր գոհունակութիւնը ի տես նախատեսուած բարեկարգումներու եւ ծրագիրներու իրագործման, անտեսական աշխուժացման։ Հայաստանի նախագահն ալ չէշտած է Պետութեան հաստատակամութիւնը՝ այդ ուղղութեամբ չարունակելու։ Նոյն օրը Վ. Թալվից մամուլի ասուլիս մը տուած է, որու ընթացքին ամփոփելէ ետք նախագահին, վարչապետին եւ նախարարներու հետ ունեցած իր տեսակցութիւններուն արդիւնքները եւ իր լաւ տպաւորութիւնները, անդրադարձած է իր ներկայացուցած հաստատութեան Հայաստանի վերաբերող ծրագիրներուն։

*
**

ՀԱՑԵՓՐԱՆՍԱԿԱՆ
ՊԱՏՄԱՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ԿԱՊԵՐՈՒՆ
ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԳԻՏԱԺՈՂՈՎ

Երեւանի մէջ վերջ դրած է «Հայաստան - Ֆրանսա» միութեան կազմակերպած դիտաժողովը, որ նուիրուած էր հայ-ֆրանսական պատմամշակութային կապերուն։ Իր տեսակին մէջ երկրորդ այս դիտական հաւաքին կարդացուած են Ֆրանսայի ուսումնասիրողներու հայկ. պատմութեան եւ ճարտարապետութեան նուիրուած զոյներուն, Փարիզի հայ թերթերուն, ֆրանսագիր հայ գրողներուն, Փարիզի Ազգ. Գրադարանի հայերէն ձեռագիրներուն եւլն. վերաբերող զեկուցումները։ Գիտաժողովին իրենց մասնակցութիւնը բերած են վրոֆ. Ժան-Փիէր Մահէ (Սորպոն) եւ Անրի Սիրանեան։

*
**

ՆՈՐ ԵՐԴԻՓՆԵՐ

Գաղթական 100 ընտանիքներու համար սկսած է Աչտարակի չրջանի կարին դիւղի մօտակայքը նոր աւանի մը կառուցումը։ Այս «Ապաստան» ծրագիրը, որու իրագործման կ'օգնէ Նորատեղծ Երիտասարդներու Քրիստոնէական Միութիւնը, հովանաւորութիւնը կը վայելէ ՄԱԿ-ի առընթեր Գաղթականներու Գրասենեակին։ Վերոյիշեալ ծրագրին մաս կը կազմէ նաեւ Աբովեանի, Սեւանի եւ Բիւրեղաւանի չրջաններու կարգ մը կիսաւարտ տուներու կառուցման լրացումը։

Նուպար Դաւիթեան, զաւակները եւ թոռները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՆԱՀԻՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆ-ի
(Ծնեալ՝ Պահրի)

մահը որ պատահեցաւ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 9-ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 15, ժամը 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցին՝

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Փոխան ծաղկեպսակի կը նախընտրուի նուէրներ ընել Հայաստան Հիմնադրամին։

Ցաւակցութիւնները կ'ընդունուին Շաբաթ եւ Կիրակի, Սեպտեմբեր 16 եւ 17, ժամը 16-18, Դաւիթեան բնակարանը։

ԹՈՒԼՈՆ. --

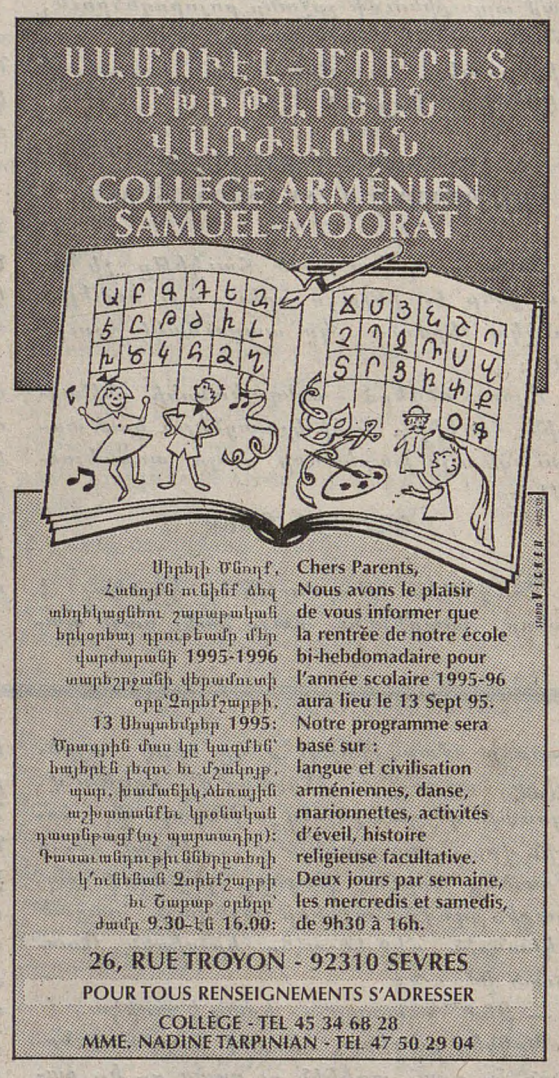
Տէր եւ Տիկին Սերժ Սարգիսեան (Թուլոն) եւ Մարինա,
Տէր եւ Տիկին Միշէլ Զելինսքի (Լա Ֆրէթ սիւռ Սէն), Մարիոն եւ Թիւլիէթ,
Պ. Սերժ Զաքմիչեան (Լա Վալէթ սիւ Վառ) եւ զաւակները,
Տէր եւ Տիկին Ժերար Գրիգորեան եւ զաւակները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, մեծհօր, մօրեղբօր եւ մեծ-մօրեղբօր՝

ԿԱՐՊԻՍ ՍԱՐԳԻՍԵԱՆ-ի

մահը, որ պատահեցաւ 94 տարեկանին։

Թաղումը կատարուած է մտերիմ չրջանակի մէջ, Լա Ֆրէթ սիւռ Սէնի գերեզմանատունը, ուր կը հանգչի իր կնոջ՝ Շաքէ Զաքմիչեան - Սարգիսեանի կողքին։

Իր յիշատակին նուէրներ ընել Թուլոնի «Ասպիս Գլէօպ» Միութեան։

CROIX BLEUE
DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «*Satenig*» de Vaulx-enVelin
organise un

GRAND BAL

à l'occasion
du 7ème anniversaire de sa création
le Samedi 16 Septembre à partir de 20 h
au Centre Culturel «Charlie Chaplin»
— *Place de la Nation* —
de Vaulx-en-Velin

avec la participation du chanteur populaire
PAUL BAGHDADLIAN
avec l'Orchestre « A N I »

Entrée : 100 F. —*Parking surveillée*—
Entrée: 100 F. —Parking surveillé—
Pour tous renseignements : 78. 80. 27. 43
72. 04. 10. 81 — 78. 82. 06. 86

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

70-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ
ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՑՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՓԱՐԻԶ. -- Տէր եւ Տիկին Տելեմաք Գալէզեան 1·000 Ֆր.։

*
**

ՓԱՐԻԶ. -- Տօրք եւ Նորա Տէր-Յակոբեան 1·000 Ֆր.։

*
**

ՓՈՆ-ՏԸ-ՇԷՐԻԻ. -- Պ. Արիս Խաչատուրեան 500 Ֆր.։

*
**

ՎԱԼԱՆՍ. -- Տիկին Ազնիւ Մակարեան 100 Ֆր.։

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ՎԱԼԱՆՍ

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ մշակութային ընկերակցութիւնը կը հաղորդէ որ Դաւիթեան դպրոցի վերամուտի արձանագրութիւնը տեղի կ'ունենայ Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 13, ժամը 9·30-էն սկսեալ

12, rue de la Cécile

*
**

Կրօնական ընկերակցութեան կիրակնօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 17-ին, ժամը 10·30-ին։ Կրնան մանակից բոլոր մանուկները 6 տարեկանէն սկսեալ։

Centre Communautaire
12, rue de la Cécile, Valence.

Association «NAREG»
ENGHIEN-LES-BAINS

Անկէնի միօրեայ վարժարանի վերամուտն է՝

Չորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 13,
առաւօտեան ժամը 9·30-ին։

Rentrée scolaire
le Mercredi 13 Septembre à 9 heures 30
8, rue Félix Faure,
95880 Enghien-les-Bains
Renseignements : 48. 41. 49. 37
34. 17. 29. 26.

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տէր և Տիկին Ժիրայր Մուրատեան 1·000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, իբրեւ սիրելի եղբօր՝ Զօհրապ Մուրատեանի մահուան 6-րդ տարելիցին ի յիշատակ։

ATELIER
DE THEATRE ARMENIEN
POUR ENFANTS

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ
ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ
ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

(առաւելագոյն 14 հոգի)

1995 - 96 դպրոցական տարեշրջանի համաձայն

Ղեկավարութեամբ՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ-ի
եւ ԺԻՐԱՅՐ ՉՈԼԱՔԵԱՆ-ի

Չորեքշաբթի օրերը, ժամը 14-էն 16·30

Հասցէ՝
MAISON D'ARMENIE
57, Bd Jourdan, Paris 14e

Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝ (1) 43·70·62·95։

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ
MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE
D'ALFORTVILLE

1977 - 1995
18 ans d'activités permanentes
à la M.C.A.
Une action culturelle
de long terme

RENTREE 95 - 96

Vous vous intéressez à la culture arménienne, vous voulez pour vous et vos enfants recevoir un enseignement culturel diffusé par un corps enseignant compétent et expérimenté dans une structure ouverte à tous

Venez vous informer et vous inscrire
JOURNEE PORTES OUVERTES
SAMEDI 23 SEPTEMBRE
de 14h30 à 19h
Rencontre avec les animateurs
et les professeurs (16h-18h)
Diffusion livres

Reprise des cours et animations le Mercredi 4 Octobre

La M.C.A. revient sur AYP FM le Mercredi 27 Septembre à 10h15

9, rue de Madrid. 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպէ իր տարեկան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17,

Առաւօտեան ժամը 11-էն սկսեալ

Կ'երգէ ԱՆԹՈՒԱՆ ՊԷՋՃԵԱՆ

ընկերակցութեամբ Սուրբ Խաչի ՍՊԻՏԱԿ նուագախումբի

Վայր՝ Տոքթ. Արտաւազդ Քիւեանի վիլլա,

4, rue du Docteur Rampont, VILLIERS LE BEL

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 14
JEUDI
14 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· — Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

71ԻՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·677 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.677

ՀԱՑԱՍՏԱՆ

ՄԵԾԱՄՕՐԻ ՄԷՋ ՈՐԵՒԷ ՎՏԱՆԳԱՒՈՐ ԵՐԵՒՈՅԹ ՉԿԱՅ

Սեպտեմբեր 12-ին, մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին, Ուժանիւթի նախարարը՝ Գագիկ Մարտիրոսեան յայտարարած է որ հիւլէակայանին մէջ որեւէ վտանգաւոր երեւոյթ չկայ: Այս ասուլիսը տրուած է իբրեւ հետեւանք «Հայաթոմհսկողութեան» պետ՝ Ա. Մարտիրոսեանի կողմէ մամուլին կատարուած տեղեկատուութեան մը ուր ըսուած է որ Օգոստոս 31-էն Սեպ. 1 հիւլէակայանին մէջ տեղի ունեցող վթարներու ընթացքին սարքաւորումներու միացման կէտերուն վրայ կարեւոր արատաւորումներ նկատուած են: Նախարարը չէ հերքած այս պարագան, այն նկատումով որ ժողովուրդին մօտ թիւրիմացութիւն չստեղծելու համար պէտք է բացատրուէր պատահածը:

Հարցը կը վերաբերի փորձերու որոնք կը կատարուէին ատուգելու համար սարքերու ամրութիւնը, տարբեր ատիճանի ճնշումներու: Սարքերը տակացած են մինչեւ 195 քգ. ճնշումի եւ որեւէ ճեղք չ'ըսացած: Իսկ արատաւորումները եղած են միւռորման այն կէտերուն վրայ որոնց ամրութիւնը նախատեսուած էր մինչեւ 155 քգ.նոց ճնշումի համար միայն: Ուստի, ինչպէս ըսած է Գ. Մարտիրոսեան, տեղի ունեցածը ոչ միայն անակնկալ չէր, այլ սպասելի:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 12/13)

Ռ. ՄԻՐԶԱԽԱՆԵԱՆ
ՀՌԱԿԵՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒՄԻ

ՀՌԱԿ Սեպ· 11-ի իր յայտարարութեամբ կը հաղորդէ թէ կուսակցութեան շարքերէն կը հեռացուի Ռուբէն Միրզախանեան: Հոն ըսուած է թէ կուսակցութիւնը սկսած է ինքնամաքրագործումի եւ թէ ՀՌԱԿ վճռած է իր շարքերը մաքրել քաղաքական կերպարանափոխումներէ եւ զաղափարապէս խորթ տարրերէ:

***

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎ

Սահմանադրութեան 69-րդ յօդուածին համաձայն Սեպ. 11-ին, Ազգ. Ժողովը սկսած է Բ. Նստաշրջանի իր աշխատանքը: Նախագահ Բ. Արարքցեան երեսփոխաններուն ներկայացուցած է այն որոշումները, որոնցմով Ազգ. Ժողովը կ'առաջնորդուի, մինչեւ վերջնական կանոնադրութեան մը պատրաստութիւնը: Այս որոշումներուն համաձայն Ազգ. Ժողովի նիստերը կը դումարուին երկու չաբաթը անգամ մը՝ Երկուշաբթի, Երեքշաբթի եւ Չորեքշաբթի օրերը: Մասնակի ընտրակարգով ձայներու առնուազն 5% ապահոված կուսակցութիւնները կամ ընտրական միաւորումները իրենց նախընտրական ցանկերուն ընդգրկած երեսփոխաններէն բաղկանալիք խմբակցութիւններով կը

ՔՐՏԱԿԱՆ Բ. ՎԵՀԱԺՈՂՈՎԸ

Իտալահայ մայրաքաղաքին մէջ սկսած է քրտական Բ. վեհաժողովը որուն նպատակն է վերջ տալ հիւսիսային Իրաքի քրտական բախտումներուն ու կայուն կացութիւն մը ստեղծել: Առաջին վեհաժողովին (Օգոստոս 9-11) մասնակցած էին քիւրտ երկու ղեկավարներուն՝ Թալապանիի ու Պարզանիի պատուիրակութիւնները, Իրաքի ազգ. Խոնկրէսին ներկայացուցիչները. Թուրքիա եւս ներկայ էր որպէս դէտ:

Ա. այդ վեհաժողովին դուրսհան, Իրաքի հիւսիսային քրտաբնակ շրջանին մէջ երկու ղեկավարներու համակարտութենէն օգտուելով ՓՔՔ-ի ուժերը եւս յարձակման անցած էին, թիրախ առնելով Պարզանիի դիրքերը: ՓՔՔ քիւրտ այս ղեկավարը կ'ամբաստանէ Թուրքիոյ հետ գործակցելու յանցանքով: Բ. վեհաժողովին բացումի օրը եւս ՓՔՔ յարձակում գործած է Թուրքեւիրաքեան մաքսատան դօտիին վրայ:

Տըպլինի մէջ եւս Թուրքիա ներկայ է դէտի կարգավիճակով ու ծրագրած է իր առաջարկները ներկայացնել: Առաջինը կը վերաբերի շրջանին քարիւղի եկամուտին, որմէ Անգարա կը պահանջէ որ բաժին հանուի նաեւ տեղաբնակ Թիւրքմէններու որոնց պաշտպանութիւնը ստանձնած է անուղղակի կերպով, ինչպէս նաեւ այլ ժողովուրդներու: Երկրորդ կէտով կը փափաքի որ թէ՛ Թալապանիի Քիւրտիստանի Հայրենասիրական Միութիւնը, թէ՛ Պարզանիի Քիւրտիստանի Ժողովրդավար Կուսակցութիւնը յարգեն շրջանին մէջ ՓՔՔ-ի գործունէութեան ու գոյութեան առիթ չտալու իրենց խոստումը. Եւ վերջապէս, Անգարա պայման կը դնէ որ անպայման յարգուի Իրաքի հողային ամբողջականութիւնը: Դաշնակցութեան մը պարագան որոշուի միայն բոլոր ժողովուրդները ներառնող հանրաքուէով մը: Այլ պայմաններով անկախութեան, ինքնավարութեան կամ դաշնակցային Պետութեան մը ձգտումները անընդունելի պիտի ըլլան թէ՛ Թուրքիոյ,, թէ՛ Սուրիոյ եւ թէ Իրանի կողմէ:

Քրտական այս վեհաժողովներուն նախաձեռնողը եղած էին Միացեալ - Նահանգները, որոնք եւս դէտի կարգավիճակով ներկայ կ'ըլլան հանդիպումներուն: Բ. շրջանին Անգլիա եւս մասնակից ներկայացած է, ինչ որ ոլոշ անհանգստութիւն պատճառած է Թուրքիոյ:

Ներկայացուին Ազգ. Ժողովին մէջ: Իսկ խմբակցութիւններու մաս չկազմող եռեսփոխանները կրնան իրենց խմբակցութիւնը հաստատել, պայմանաւ որ անոր մասնակիցներու թիւը հասի 15-ի:

***

ՀԱՐԿԱՅԻՆ ՀԱՄԱՁԱՅՆՈՒԹԻՒՆ ՈՒԿՐԱՆԻՈՅ ՀԵՏ

Երեւանի մէջ աւարտած են Ուկրանիոյ եւ Հայաստանի պատուիրակութիւններու հարկային համաձայնագրի մը չուրջ տարած բանակցութիւնները: Սեպտեմբեր 11-ին ստորագրուած է նախնական փաստաթուղթ մը: Այս համաձայնագիրը կը նախատեսէ երկու երկիրներու միջեւ հարկերու կիսումը, փոխանակ կրկնակի վճարման:

Haratch 70 : hommage

Chère Madame,

Votre journal frappe avec bonheur à notre porte, quotidiennement et c'est un vrai défi, pour rappeler que la langue, l'écriture et la culture arméniennes existent bien !

C'est digne de louanges que d'avoir survécu à ces périodes obscures d'avant ou après guerre où maintenir le flambeau d'une identité propre en diaspora, sans le socle du pays natal, relevait sûrement d'un orgueil propre à la race elle-même, sinon de l'assurance d'une mission à accomplir coûte que coûte.

Il y a maintenant l'Arménie. Et vous restez immuable, fidèle à votre liberté d'expression. Libre. Obstinée dans la forme et dans le fond de votre journal.

Félicitations et longue vie.

Il y a trop peu d'institutions arméniennes qui résistent à ce point à l'outrage des ans pour que l'on ne s'incline pas modestement devant votre œuvre.

Je vous prie de croire, Chère Madame Missakian, à l'assurance de mes meilleurs sentiments.

au nom de l'INSTITUT ARMENIEN DE FRANCE
et de l'ASSOCIATION NATIONALE DES ANCIENS COMBATTANTS ARMENIENS

ANTOINE BAGDIKIAN

Versailles, le 7 Septembre

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՊՈՍՆԻՈՑ մէջ կացութիւնը գրեթէ անփոփոխ է քանի որ Սերպերը չեն քաշեր իրենց ծանր հրետանին որ կը շրջափակէ Սարայեւոն եւ կը թուի որ ՕԹԱՆ-ի ռմբակոծումներն ալ մեծ քանի չեն ծառայած: Այս իրողութիւնը արդէն բանավէճի նիւթ է արեւմտեան Գերմանիոյ մէջեւ, Անգլիա կ'ուզէ որ հրադադար մը հաստատուի: Առայժմ չատ յայտնի չէ ո՞ւր կ'իյնան ռումբերը: Ըստ Ռուսերուն՝ բնակչութեան վրայ, ինչ որ ըսել կու տայ իրենց որ իսկական ցեղասպանութիւն մը կը գործուի Սերպերու դէմ: Արեւմտեանները նախընտրութիւն կու տան օդային ռմբակոծութիւններուն, բայց, չատ աւելի ճշդրիտ գործ կը տեսնեն թնդանօթները:

ՆԻՒ-ԵՈՐՔի մէջ, Սեպտեմբեր 12-ին սկսած են ուղղակի բանակցութիւններ յոյն եւ մակեդոնացի Արտաքին նախարարներուն միջեւ ՄԱԿ-ի միջնորդին հովանիին տակ: Համաձայնութիւնը պէտք է յանգի Յունաստանի կողմէ պարտադրուած շրջափակման վերնալուն, բայց անունին հարցը, ինչպէս գրեցինք, այլ բանակցութեանց նիւթ պիտի ըլլայ: 1993 Ապրիլին է որ նախկին Եուկոսլաւիոյ այս Հանրապետութիւնը ճանչցուած էր եւ ընդունուած Միացեալ - Ազգերու կազմակերպութեան մէջ, առժամեայ Ֆիրոմ անունին տակ (Ֆորմըր Եուկոսլաւիա Ռեփիւպլիք օֆ Մասեդոնիա): Յունաստան չատ չանք թափած է որ այս Հանրապետութիւնը չճանչցուի: Յունաստան կատարուած հարցայոյզի մը արդիւնքը ցոյց կու տայ որ Յոյներու 60%-ը դէմ է որեւէ համաձայնութեան:

«ՆԵԶԱՎԻՍԻՄՍՅԱ ԿԱԶԵՏԱ», որ պերեստրոյկայի խորհրդանիշ Թերթն էր չկրցաւ կրկին լոյս տեսնել Սեպ. 11-ին, ինչպէս նախատեսուած էր: Նախորդ խմբագրապետը՝ Վիտալի Տրետիակով յանկարծակի մուտք գործած էր Թերթին ժողովասրահը ուր գինեալ թիկնապահներով եւ այդ ձեւով կ'ուզէր վերագրաւել 12 օր առաջ իր կորսնցուցած աթոռը ընդհանուր ժողովի մը որոշումով: Այս ներխուժումը անակնկալի բերած է բոլոր լրագրողները որոնք չէն ալ կրնար հաւատալ Տրետիակովի նոր խոստումներուն: Ան, պաշտօնանկ ընելէ հետք իր տեղը պաշտօնի կոչուած փոխանորդը, նոր կացութ մը նշանակած է եւ յայտարարած թէ կը կրկնապատկէ բոլոր աշխատավարձերը եւ 200%-ի պարզեւ մըն ալ պիտի տայ Սեպտեմբերի համար: Այս խոստումներուն դժուար թէ կարենայ տէր ըլլալ քանի Թերթը պարտքերու տակ թաղուած է ինչ որ պարտադրած էր իր ընդհատումը Մայիս 24-էն ի վեր: «Սեւոդնիա» ազատական թերթին խմբագիրը՝ Տատիանա Մալկինա կը դրէ թէ «Նեզավիսիմայա Կազետա»յի տպագնապը ցոյց կու տայ որ քաղաքական դեռնի վրայ իսկական անկախ Թերթ մը անկարելիութեան մէջն է դիմանալու նիւթապէս:

ՅՐԱՆՍԱՑԻ Շրջապատի նախարարութիւն՝ Գորին Լըփաժ փոխադրութեանց միջոցներու պատասխանատուներուն հետ հանդիպումի մը ընթացքին յայտարարած է թէ «Հարկ է սորվիլ կառք գործածելը մառնալ քաղաքին մէջ»: Հանդիպումին մասնակցած են նաեւ ապահովութեան մասնագէտներ եւ հրատապ հարց եղած է անհատական կառքի երթեւեկը քաղաքին մէջ: Նոյեմբերին, այս առընչութեամբ, օրինագիծ մը պիտի ներկայացուի Ազգ. Ժողովին: Տարհամոզելու համար կառքի տէրերը, կը նախատեսուին զանազան միջոցներ, օրինակ՝ մուտքը բաժով (փէաժ) եթէ հաստատուի որ կարելի է դիւրութեամբ գործադրել, որոշ կառքերու մուտքը արգիլել երբ զէշ վիճակի մէջ են ու չատ կ'ապականեն: Նախարարութիւնը կը նախընտրէ պատասխանատուութեան դիտակցութիւնը տալ քան՝ պարտադրել:

ԱԼԺԻՒի մէջ 14 իսլամապաշտներու դինեալ խմբակ մը բնաջնջուած է ըստ պաշտօնական զեկոյցի մը: Ապահովութեան ուժերը յարձակած էին այն չէնքին վրայ ուր խումբը ապաստանած էր եւ պատանդ բռնած ընտանիք մը: Յաջողած են ընտանիքը ազատել եւ խումբն ալ ոչնչացնել:

ԱԴՐԲԵՋԱՆ Սեպտեմբեր 10-էն սկսած է մուտքի արտօնութեան նոր կարգադրութիւն մը կիրարկել Թուրքիոյ քաղաքացիներուն համար: Այս վերջինները ազգրբէջանական վիզա ստանալու համար անպայման պէտք է դիմեն Անգարայի ազգրբէջանական դեսպանատան. իսկ այն Թուրքերը որոնք առանց մուտքի արտօնութեան կը հասնին Բաքու, ետ պիտի դրկուին: Վերցուած է նաեւ սահմանային մուտքի կէտերէն տեղւոյն վրայ մուտքի արտօնագիր ունենալու կարելիութիւնը: Թուրք մամուլը լուրը տալով կը յիշեցնէ նաեւ թէ երկու տարի առաջ Թուրքիոյ եւ Ազրբէջանի միջեւ ստորագրուած համաձայնագրերով որոշուած էր մուտքի արտօնութիւնը ջնջել ժամանակ մը ետք:

ՍՈՖՈՒԻՄի մէջ, արեւադ փոխ-վարչապետին՝ Եուրի Վորոնովի սպանութենէն ետք (Սեպ. 11-ին), ապահովութեան արտակարգ միջոցներ ձեռք առնուած են ամբողջ հողամասին վրայ: Այս ոճիրին կապակցութեամբ երրորդ կասկածեալ մը ձերբակալուած է: 47 տարեկան, Վորոնով նաեւ արեւադ երեսփոխան էր եւ պատասխանատուներէն մէկը այդ անջատողական Հանրապետութեան ուժս համայնքին:

«ԾԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ԱԹՈՄԱԳԷՏ ԺԱԳ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ ՄԵԾԱՄՕՐԻ ԱԹՈՄԱԿԱՅԱՆԻՆ ՎԵՐԱԲԱՑՄԱՆ ԱՌԹԻԻ

Հայաստանի անկախութեան յաջորդող ամեհներուն սարսափը որպէս փրկութեան միակ դուռ ցոյց տուաւ Մեծամօրի աթոմակայանը: Որպէսզի երկիրը ուժանիւթի մարզին մէջ ունենար նուազագոյն անկախութիւն մը որ ներկայի աշխարհին մէջ աւելի ծանր կը կշռէ քան քաղաքականը, անհրաժեշտ էր վերսկսին դործարկել 1989 Ապրիլին փակուած կայանը: Ու այսօր, խնդրին էութենէն աւելի քաղաքական վէճերու, նաեւ չհարկումներու նիւթ ըլլալէ ետք, վերջ տրուած է անոր վեց տարուան դադարին:

Հայաստանեան մամուլը, յայտնի սիրփանքով, յաճախ տեղ կու տայ վերաբացումին լուրերուն. կ'արձագանգէ Պետութեան յատուկ ուշադրութեան ու մանաւանդ նախատեսումներու. կը գրէ թէ ծրագրուած սա թուականէն պիտի սկսի եղեկտրականութեան արտադրութիւնը եւ բնակչութիւնը այսքան ժամ լոյս պիտի ունենայ, եւլն.: Սակայն, թէ ի՛նչ կը նշանակէ որոշապէս «վերաբացում», «վերագործարկման սկիզբ», «արտադրութիւն», եւլն. այնքան ալ մատչելի եղրեր չեն ոչ մասնագէտ բազմութիւններու. անոնց եւ նաեւ աթոմակայանին առընչուած մտավախութիւններու, վիճելի կէտերու մասին լուսաբանուելու եւ լուսաբանելու նպատակով դիմեցինք նիւթին մասնագէտ յարմարագոյն անձին՝ աթոմագէտ Ժագ Փանոսեանի որ Ա.Թոմական Ֆրանսական Հիմնարկին (Ֆրամաթոմ) մէջ հետազօտութեան բաժնի դեկավար եղած է. ներկայիս խորհրդականն է նոյն հաստատութեան: 1986-էն ի վեր ալ մնայուն յարաբերութեան մէջ է Մեծամօրի աթոմակայանին հետ:

***

Հ. -- Աթոմակայանին գործարկումի փուլէն առաջ, բնապատութիւնները խըճդրոյ առարկայ կ'ընեն անոր համար ընտրուած վայրին անպատեհ բնոյթը. կը նշուին երկրաշարժի գօտիի մէջ գտնուելու եւ երկրագունտի կեղեւին վրայ ձեւացած եղեռի մը վրայ կառուցուած ըլլալու պարագաները: Ո՞րքան ճիշդ են այս պնդումները:

Պ. -- Ըսեմ որ ես երկրաշարժի, վայրի ընտրութեան մասնագէտ չեմ. աթոմակայան մը դանազան դիտակարդերու համապատասխանել կ'ունենայ: Կրնամ ձեր հարցումին պատասխանել այն չափով որ տեղեակ եմ նիւթին:

Հայկական աթոմակայանը խորհրդային շրջանին երբ ծրագրուած էր, յայտնի էր որ երկրաշարժի գօտիի մէջ պիտի դտնուէր եւ այդ առումով առաջին օրինակը կը հանդիսանար: Ուսումնասիրուած էր երկրաշարժի վտանգի պարագան, թէեւ ոչ արեւմտեան չափանիշերու յարիր մօտեցումով: Շինութեան ընթացքին իսկ որոշուած էր երկու անգամ զօրացնել երկրաշարժի դէմ անոր պաշտպանութիւնը: Երբ 1988-ի երկրաշարժը պատահեցաւ, աթոմակայանը չվնասուեցաւ: Այդ ուղղութեամբ զանազան ստուգումներ եղան:

Ինչ կը վերաբերի երկրագունտի կեղեւի ճեղքի մը պնդումներուն, ատիկա ճիշդ չէ. աթոմակայանին տակ վտանգաւոր ճեղք չկայ: Ամէնէն մօտիկ ճեղքը կը դտնուի շուրջ 8 քմ. հեռաւորութեան վրայ:

Պէտք էր ստուգել հրաբուխներու վիճակը: Գիտնալ թէ հաւանականութիւն կա՞ր որ անոնք կրկին ժայթքէին: Գիտական մօտեցումով հրաբուխ մը վերջնականապէս մարած կը նկատուի եթէ 100 հազար տարիէ ի վեր ժայթքած չէ: Այդ պատճառով չրջակայ հրաբուխներէն մասնիկներ քննուեցան եւ յայտնուեցաւ որ վախ չկար:

Իսկ երկրաբանական կացութեան մասին պէտք է ըսել որ կայանը կառուցուած է պազալթի ընդարձակ չերտի մը վրայ: Այս տուեալները թոյլ կու տան հետեւցնելու որ ճիշդ ընտրուած է աթոմակայանին վայրը:

Հ. -- Իսկ ի՞նչ վիճակի մէջ է այսօր աթոմակայանը, իմ:

Պ. -- Շէնքերը հիմա լաւ վիճակի մէջ են: Կաթսան, խողովակները, չոգիի արտադրիչները պէտք է յենակներով ամրացուին որպէսզի երկրաչարժի մը պարագային տոկան: Այս մասին տակաւին ընելիք կայ:

Պէտք է նաեւ լաւ բանի վառելիքը պաղեցնելու սարքը: Ատիկա անհրաժեշտ է նոյնիսկ երբ աթոմակայանին դործունէութիւնը կանգ առած է. հիմա Մեծամօրի մօտ արուեստական լիճ մը սկսած են պատրաստել որպէսզի միշտ պաղեցնելու ջրամատրելի ջուր ունենան:

Հ. -- Աթոմակայանին երկու մասերէն մէկն է միայն որ կը վերսկսի գործունէութեան. բանի՞ տարուան կեանք կը նախատեսուի անոր:

Պ. -- Այս նորոգուածը Բ. մասն է որ ըսկըսած էր դործել 1980-ին. կանգ առած էր 1989-ին: Ծրագրուած էր 25 տարուան համար: Ներկայիս կը խօսուէր մինչեւ 2005 թուականը աշխատցնելու մասին:

Հ. - Ի՞նչ արժեց նորոգութեան ծախքը:

Պ. -- Պաշտօնապէս ընդունուած էր որ 70 միլիոն տոլար պիտի արժէր այս Բ. մասին նորոգութիւնը: Ռուսաստան 1994 Մարտին ստորագրուած համաձայնութեամբ մը յանձնառու եղած էր 60 միլիառ ռուբլի փոխ տալու: Ընդունած էր վառելիքն ալ ղրկել: Ապրիլին բերին: Մնացածը Հայաստանը վճարեց: Գործը ընողներուն մեծ մասն ալ Հայաստանի Հայեր էին, թէեւ ռուս մասնագէտներ ալ եկան: Դուրսէն օգնութիւն ցոյց տուաւ Մակաթէն, մասնագէտներ ղրկելով: Արեւմտեան Պետութիւնները ոչինչ ըրին:

Հ. -- Այդ բոլորէն ետք, այսօր կ'րսենք որ աթոմակայանը սկսած է աշխոտիլ: Ի՞նչ պէտք է հասկնալ ատկէ:

Պ. - 1993 Մարտին Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդը որոշեց կառավարութեան յանձնել աթոմակայանին ճակատագիրը որոշելու հարցը: Ապրիլին կառավարութիւնը յարմար դատեց նորոգութեան աշխատանքներու ձեռնարկել որպէսզի կարելի ըլլայ վերագործարկումը: Անցեալ Յունիսին ալ որոշուեցաւ վերաբացումը: Հիմա պէտք է զանազան փորձեր կատարել ու յայտնուած թերութիւնները սրբագրել: Հաւանական է որ Սեպտեմբերի վերջաւորութեան կամ Հոկտեմբերին ռէաքթէօրը բնականոն աշխատանքի թափը դտնէ:

Հ. -- Այսի՞նքն:

Պ. -- Այսինքն, որպէս վառելիք գործածուած ուրանիումը կորիզային հերձումով (ֆիսիոն) ուժանիւթ եւ նէօթրոններ կ'արձակէ որոնք ուրիշ կորիզներու վրայ ազդելով նոյն հակազդեցութեան կը մղեն ու այս ձեւով չղթայակերպ հակազդեցութիւններ (ռէաքսիոն աճ շէն) տեղի կ'ունենան: Եթէ անոնք մնան կայուն մակարդակի մը վրայ, կը նշանակէ որ կայանը գտած է բնականոն աշխատանքի թափը (ռէաքթէօր «քրիթիֆ»): Մեծամօրի առաւելագոյն ուժգնութիւնը 400 մեկավաթ է. որպէսզի արտադրուած ուժանիւթը կարող եղեկտրականութեան ցանցին, առնուազն 15 - 20 մեկավաթ արտադրութիւն պէտք է:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԵՐԿԱՅ ՏԱՆԱՄԵԱԿԸ՝ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻ ԺԱՄԱՆԱԿԱՇՐՋԱՆԸ

Եթէ ժամանակակից տանտամեակը անուն մը ունի, ապա 1990-ական տարիները կարելի է կոչել թանգարանի ժամանակաշրջանը: Թանգարան այցելելը դարձած է ամէնէն ժողովրդական ժամանցը ճարտարարուեստականացած երկիրներուն մէջ: Անոր ժողովրդականութիւնը չատ աւելի մեծ է, քան՝ մարզախաղը, ժողովրդային երաժշտութիւնը եւ մշակութային այլ երեւոյթներ, բացի հեռատեսիլ դիտելը:

Կարգ մը մասնագէտներու համաձայն, չաբթուան մէջ տուեալ օր մը չատ աւելի մարդ կ'այցելէ թանգարանները, քան թէ կը պեղէ տեղեկութիւն հայթայթող համակարդիչի ցանցերը: Օրինակ, Ֆրանսայի բնակչութեան կէսէն աւելին վերջերս այցելած է երկրին հազար թանգարաններէն առնուազն մէկը, ըլլայ Լուվը թէ հանքագործական թանգարան մը:

Այն ընկերութիւնները, որոնք կը տապնապին ներկայով եւ կը մտածեն ապագայի մասին, տեսակ մը ապահովութիւն կը զդան անցեալը յաւերժացնելով թանգարաններու մէջ, որոնք կ'օգնեն մարդոց, իրենց մշակութային ինքնութիւնը կազմաւորելու:

Միաժամանակ զրագէտ Անտրէ Մալրոյի «երեւակայական թանգարանի» պատկերացումը սկսած է իրականանալ, չնորհիւ համակարդիչին, համակարդիչով հաղորդակցութեան ցանցերուն եւ ամիսուն սկաւառակներուն (ֆոմիֆաք տիսք):

Մասնագէտներ կ'ըսեն թէ ի վերջոյ կարելի պիտի ըլլայ արտադրել արուեստի գործերու կատարեալ ընդօրինակութիւններ, համակարդիչի պաստառին վրայ ունենալ երեք տարածութեամբ (խորք, լայնք եւ բարձրութիւն) երեւցող արուեստի գործերու պատկերներ կամ, գլուխին տեղ ողական յատուկ սարք մը անցընելով «իրական» պտոյտ մը կատարել թանգարանի մը մէջ եւ զայն «այցելած» ըլլալու զոհունակութիւնը ապրիլ:

Թէեւ ոչ ոք դիտէ, թէ այսօրուան արագ փոփոխութիւնները, ո՛ւր պիտի առաջնորդեն, սակայն համակարդիչի առեւտուրի եւ ժամանցի մարզին «հսկաները» կը փորձեն ճարպիկ դուրս դալ եւ համաձայնութիւններ ստորագրել, հռչակաւոր դեղանկարներու եւ արուեստի գործերու համակարդչային վերարտադրութեան իրաւունք ձեռք ձդելով: Այսպէս, անոնք մշակութային նախապէս կայուն եւ յաւերժական չափանիշները կը վերածեն չուկայի հսկայական ձեռնարկութիւններու:

Ճարտարագիտութիւնը ինքնին հետզհետէ կը թափանցէ թանգարանները, թէեւ թանգարանի բազմաթիւ պատասխանատուները թերահաւատ են անոնց մասին: Բրիտանիոյ պատմութեան թանգարանին առաջարկուած է 75 միլիոն տոլար արժող ծրագիր մը, որ հիմնուած է համակարդիչներու գործածութեան, ժապաւէններու ցուցադրութեան և դերասաններու կոմպէ կենդանի խաղարկութեան վրայ, որոնք կը միտին վերակենդանացնել անցեալը: Նման նորութիւններու ջատագովները կը բացատրեն՝ «Ճարտարագիտութեան օգտագործումը կ'օգնէ, որ հեռուեանք մեռեալ իրեր ցուցադրելու զադափարէն»:

Աչխարհահռչակ զրագէտ Անտրէ Մալրօ երազած է միտքին մէջ կատարեալ թանգարան մը ստեղծելու մասին. այդ թանգարանը լեցուն պէտք էր ըլլար ժամանակի եւ տարածքի վրայ ցրուած իրերով: Այժմ թանգարաններու եւ համակարդիչներու մասնագէտները կը նախատեսեն, որ Մալրոյի երազը կարելի պիտի ըլլայ իրագործել, զանազան հաւաքածոներ կազմելով համակարդիչով հաղորդակցութեան եւ համակարդիչի ծրագիրներու պատրաստութեան միջոցով: Իրօք. հրապարակի վրայ կը դտնուի համակարդիչի ծրագիր մը, որ կ'ոդեկոչէ, Մալրոյի բառերով, «այն տիեզերքը, ուր արդի արուեստը կրնայ գտնել իր տեղը աշխարհի վրայ, եւ այն թաֆնուած աշխարհը, որ ժամանակին կը կոչուէր գեղեցիկ արուեստ»:

Հանրային թանգարանները մէջտեղ եկան 18-րդ դարու վերջերը: Անոնց հետ յայտնուեցաւ դասաւորումի գաղափարը, որ կը հաստատէր, թէ արուեստի որոշ նմոյշներ լաւագոյններն են, եւ թէ զանոնք պէտք է ցուցադրել:

Թանգարանին այս սկզբունքը դոյատեւեց մինչեւ երկու տասնամեակ առաջ, մինչեւ Փարիզի Ժորժ Փոմփիտու կեդրոնին բացումը: Շէնք մը, որ կը նմանի դործարանի կամ արդիապաշտ կռնպարի, եւ որուն բացումը կատարուեցաւ բուռն ընդդիմութեան ալիքներու մէջ: Զայն չատադովողները կը հպարտանային ժողովուրդին համար ստեղծուած առաջին թանգարանով, ուր ոեւէ մէկը կրնար այցելել արդի արուեստ դիտելու համար, երաժշտութիւն մտիկ ընելու, ժապաւէն դիտելու կամ համակարդիչով դրադելու:

Ժորժ Փոմփիտու կեդրոնը հիմը դրաւ Թանգարանի դիմագիծին փոփոխութեան: Թանգարաններու մասնագէտ մը կը բացատրէ. «Թանգարանները փոխուեցան այն օրէն, երբ հանրութիւն մը գտան: Պէտք էր յարմարէին հանգստաւէտութեան եւ գեղեցկութեան պահանջները լրացնելու համար: Ապագային շատ աւելի ներբին յարակցութիւններ պիտի հաստատուին թանգարաններու միջեւ: Վստահ եմ, որ նման փոփոխութիւն մը պիտի պատահի յառաջիկայ 20 տարիներուն ընթացքին: Շատ աւելի շեշտ պիտի դրուի տեղեկութիւն հայթայթելու եւ ուսուցանելու վրայ: Ամբողջ թանգարաններ պիտի «փոխադրուին» դէպի համակարգիչով հաղորդակցութեան ցանցերը»:

Արդէն իսկ Ֆրանսայի Մշակութային նախարարութիւնը էնթէրնէթի վրայ (համակրգիչով հաղորդակցութեան ցանց) ունի արուեստի ներկայացում մը, որ կը կոչուի «Լը Միւզէ Իմաժինէր» (Երեւակայական Թանգարանը): Համակարդիչի Օլիվէթթի ընկերութիւնը դնած է Ֆլորանսի հռչակաւոր Ուֆիչի թանգարանին հաւաքածոները համակարդիչի ամիսուի սկաւառակներով վերարտադրելու իրաւունքը: Համակարդիչի Միխրոսոֆթ ընկերութեան հիմնադիրն ու նախադահ՝ Պիլ Կէյթց 30·8 միլիոն տոլար վճարած է Լէոնարտօ Տա Վինչիի բոլոր դործերը վերարտադրելու համար: Միխրոսոֆթը արդէն իսկ հրապարակած է Լոնտոնի նէշընըլ Կելըրիին ամիսուի սկաւառակները: Պիլ Կէյթցի մէկ այլ ընկերութիւնը՝ Փորպիսը ձեռք ձդած է 250 հազար արուեստի գործեր էլեկտրոնիկ ձեւով վերարտադրելու իրաւունքը:

Սակայն բազմաթիւ թանգարաններու պատասխանատուներ խանդավառ չեն նման նորարարութիւններով: Նիւ - Եորքի Մեթրոփոլիթըն թանգարանին տնօրէնը՝ Փիլիփէ Տը Մոնթեբելլօ կ'րսէ, թէ արուեստի յուցասրահներուն պարտականութիւնը չէ քայլ պահել ճարտարագիտութեան հետ. «Հարցը այն է, թէ արդեօք կրնա՞նք մեր հակակշռին տակ տնկել ճարտարագիտութիւնը, թէ անիկա իր հակակշռին տակ առած է մեզ», հարց կու տայ Մոնթեբելլօ: Ան ունի այն տպաւորութիւնը, թէ համակարդիչի տնտեսութիւնը աւելի կարիքը ունի թանգարաններուն, քան թէ թանգարանները՝ համակարդիչի ճարտարագիտութեան:

Ֆրանսայի ազգային թանգարաններուն տնօրէնութիւնը հետաւորութիւն մը կը պահէ համակարդիչի հանրածանօթ ընկերութիւններէ, հետապնդելով իր հիմնած էլեկտրոնիկ հրատարակչութեան ոդմավարութիւնը:

Նիւթական հսկայական չահերը կը բացատրեն, թէ ինչու կարգ մը թանգարաններ կը դժկամին իրենց հակակշռին տակ ունեցած արուեստի իրերը դարձնելու նաեւ ուրիշին սեփականութիւնը: Նաեւ կը վախնան, որ վաճառականացումը կրնայ արժեզրկել մակարդակաւոր դործերը:

Իսկ Փարիզի մէջ թանգարաններու մասնագէտներու ընկերակցութեան մը անդամներէն Ժան-Փիէր Ֆրանսուա կը պաշտպանէ ճիշդ հակառակ կարծիք մը, ըսելով, որ արուեստի իսկական գործեր չատ աւելի կարեւորութիւն կը ստանան, երբ անոնց վերարտադրութիւնները կը բազմանան. «Միշտ ալ իրական գործը տեսնել անակնկալի կը մատնէ քեզ: Նոյն զգացումը չես ապրիր, երբ կանգնած ես ընդօրինակութեան մը դիմաց: Չեմ կրնար բացատրել ասիկա»:

Պատրաստեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ - ՍՐՄՊԵԱՆ

«Ազդակ»

ՀԱՑԱՍՏԱՆԵԱՅ ՄԱՄՈՒԼ

ՄՇԵՑԻ ԱԼԻԱՔԵԼԸ...

(ՎԵՐՑՈՒՇ)

.. Գարուն է եկէ, ծաղկեր ին ծառեր,
Գարնան թռչուններ ծառերին թառէ...

Տնամերձ այգում գործ էր անում ու քթի տակ երգում: Երբ մտայ բակ՝ հեռուից խորշդաւոր մի հայեացք դրեց վրաս, ուղղուեց կանդնած տեղում, եւ ձեռքը հովհար անելով աչքերին՝ կանչեց.

-- Մուր արի, տեսնիմ ո՞ւմ տղեն իս: Չէ, հօրդ դժուար ճանչնամ, դու ըսը տեսնիմ՝ ո՞ւմ թոռն իս, դերդաստանդ ուրեղի՞ց ի:

-- Հօրական պապս բնիկ դիմբեցի է, մօրականս՝ Մուշից է գաղթել, - պատասխանեցի ես:

-- Իյա՛, զարմացաւ մի պահ նա եւ յետոյ, - մօրդ հօր անունն ի՞նչ ի:

-- Գալուստ:

-- Գալո՛ւստ, Գալո՛ւստ, - մի քանի անգամ ծոր տուեց ինքնիրեն ու չմտաբերելով՝ ասաց.

-- Ես քու պապ չեմ ճանչնայ, բայց քու պապ իմ ախպերն ի, ես էլ եմ Մշոյ հող ու ջուրի ծնունդ: Տանտիրնդ Մանուկերից էկանք: Դերիկ կը յիշի՞ս: Զապտելով պատասխանի՝ չարունակեց.

-- Ուրեղի՞ց յիշես: Քու պապ լաւ կը յիշի: Քու պապ կ'ապրի՞:

-- Չէ, ես չեմ տեսել նրան:

-- Ախո՛ս: Նա լաւ մարդ էդած կէդնի: Մեր էրդիր չար մարդ չկար, չարը մարդու բախան իր... Իմ հօր ընտանիք 9 ունէ իր, էսօր մենակ ես իմ մնացէ:

Մշեցի Աւաքելը մի քանի անդամ ոտքով խփեց բահին, բահով խփեց ծառերին ու լռեց: Ցետոյ դանդաղ դուրս եկաւ այգուց, նստեց այգու դռան մօտ դրուած սալաքարին եւ հայեացքը յառելով անորոշ մի կէտի՝ ասաց.

-- Քու պապ Անդրանիկի զինուորներից իր, դիտե՞ս, նրա հեր Անդրանիկի զինուորներից իր, նրա պապու պապն էլ ու դուն էլ Անդրանիկի զինուորներից իք, -- եղրակացրեց 80-ամեայ ծերունին՝ Աւաքել Կիկոյեանը, - ունիմ 5 լաճ եւ 13 թոռ, - ասում է Մշեցի Աւաքելը եւ ձեռքերի մատները փակելով մէկ առ մէկ հաչւում է.

«Մեծ թոռս մեծ աղջկաս աղջիկն է՝ Գրետան, յետոյ Թամարն ի, յետոյ՝ Յասմիկն ի, յետոյ՝ Գէո՞րգն ի, թէ՞ ... մի պահ լռում է, մտովի հաչուարկ անում, ճշդում: Քիչ լռելուց յետոյ յանկարծ զարճաւ լինճ ու հարցրեց.

-- Ներող էդի, բայց դուն չըսիր, թէ ինչո՞ւ հըմար իս էկէ, ինչի՞ պէտք ունիս, ինչո՞վ կրնամ օգնէ:

-- Ոչինչ էլ հարկաւոր չի, Աւաքել պապ, - տեղից բարձրանալով՝ հանդստացրի նրան, - պարզապէս եկայ զրուցելու քեզ հետ, հարցնելու քո ողջութիւնը:

Մնաս բարովի հետ խոստացայ նորից այցելել նրան ու դուրս եկայ բակից: Նա վերցնելով բահը նորից չարունակեց մնացած աշխատանքն ու կարօտի պէս զուլալ իր երգը.

-- Գարուն է էկէ, ծաղկեր ին ծառեր,
Գարնան թռչուններ ծառերին թառէ...

Գ. ՍԱՐՈՑԵԱՆ

«Առաւօտ», Օգոստոս 30

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻՆ ՄԷՋ ԱՄԷՆ ԲԱՆ ԳԻՆ ՈՒՆԻ

Ռուսական պետական հեռատեսիլի Ա. կայանին լրագրողներէն մէկը որ մամուլի աշխարհէն հոն անցած է, կ'ըսէ թէ լաւ կը ճանչնայ մամուլի մթնոլորտը. կան յօդուածներ որոնք ձեռքի տակէ կը վճարուին եւլն.: Սակայն, զրաւոր մամուլին չեղումները եւ հեռատեսիլի չարաչահումները համեմատել, կը նշանակէ բաղդատել կնոջ մը ամառնային արկածախնդրութիւնները Սեւ Ծովու կազմակերպեալ ճարբորդութիւններու մասնակիցներուն տարաղրամով լրենց մարմինը ծախող պոռնիկներու արարքին հետ:

Ցիշեալ անձը որ անունը չէ յայտնած, «Իզվեստիա»յի մէջ պետական հեռատեսիլը նմանցուցած է խորհ. վաճառատան մը ուր աշխատողները միակ նպատակ մը կը հետապնդեն. ամէն բան կարելի եղածին չափ սուղի ծախել: Գրեթէ ոչ մէկ հաղորդում ձրի կը պատրաստուի: Փակ չրջանակ մը զոյացած է ուր անհաչիւ քանակութեամբ դրամ կը դառնայ: Հաղորդում մը պատրաստելու համար պէտք է վճարել տեսագրողը, հակառակ պարագային երիզը լաւ արձանագրուած պիտի չըլլայ. պէտք է վճարել ձայնագիր վարպետը, կազմողները առանց որոնց գործը երբէք աւարտին պիտի չհասնի ու հաղորդումը ներկայացուի:

Այս բոլորին հետեւանքը այն կ'ըլլայ որ հաղորդումի մը ղեկավարը քովընտի կերպով 1500-2000 տոլար կը առանայ ամէն անգամուն, ինչ որ երկու տարուան վճարումին համազօր է: Ու այս կացութեան պետական Պետութիւնը ոչինչով կրնայ հակազդել:

Հեռատեսիլի լուրերն ալ ենթակայ են նոյն օրէնքներուն. մրցումի մը, կամ երաժըշտահանդէսի մը ընթացքին «ըստ բախտի» անձանօթի մը վրայ պահ մը կանդ առած տեսագրողը նախապէս 100 - 150 տոլար դանձած պէտք է ըլլայ այդ անձէն. իսկ եթէ մէկը նման առիթով մը երկու խօսք ալ կ'ընէ իր գործին կամ գործատան մասին, տասնապատիկը կը վճարէ այդ պատեհութեան փոխարէն: Բոլոր հաղորդումներուն մէջ ներկայ է քօղարկուած ծանուցումի ձեւը. հանդիպումները, վիճաբանական ասուլիսները, կլոր սեղանները, հարցազրոյցները պատահին վրայ երեւելու առիթներ են մարդոց համար որոնք կ'ընդունին վճարել ատոր գինը:

Այդ փակ դրութեան մէջ անկախ ու կարող «դրսեցի»ներու տեղ չկայ. հոն եւրեք հազար հոգի կ'աշխատի արտադրութեան մը համար որուն 500 հոգին պիտի բաւէր:

Այս նոյն լրագրողը մեծ յոյս չունի սըրբագրութեան. ծանուցումներու համեմատութիւնը աւելցնել բանի պիտի չծառայէ. իսկ ծրագիրը, դիտողներու փափաքին յարմարցնել, պիտի նշանակէ ամբողջ օրը ցուցադրել խաղերը, զուարճացնող հաղորդումներ ու մեքենական բազմամաս ժապաւէններ: Այլ խօսքով, ինչպէս պետական միւս կայանները, Ա. կայանէն ներս ալ արմատական փոփոխութեան ոչ մէկ հեռանկար: զոնէ առ այժմ:

ՔԱՂՀԱՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՈՒԹԻՒՆ
ՄԵԾԻ ՏԱՆՆ ԿԻԼԻԿԻՈՅ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ներկայիս կը յայտնենք, որ Ս. Աթոռոյս Վեհափառ Հայրապետը՝ Ն.Ս.Օ.Տ.Տ. Արամ Ա. Կաթողիկոս երէկ մեկնեցաւ Ժընեւ, որպէս Ատենապետ նախագահելու համար Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Գործադիր եւ Կեդրոնական Վարչութեանց ժողովներուն: Ցիշեալ մարմիններուն հանդիպումները տեղի կ'ունենան Սեպտեմբեր 11-էն մինչեւ 23, մասնակցութեամբ շուրջ երկու հարիւր ներկայացուցիչներու աշխարհի բոլոր կողմերէն: Եկեղեցիներու Համաշխարհային Խորհուրդի Գործադիր եւ Կեդրոնական Վարչութեանց այս հանդիպումին Վեհափառը պիտի ներկայացնէ իր տարեկան տեղեկագիրը:

Վեհափառ Հայրապետը Ս. Աթոռ պիտի վերադառնայ Կիրակի, Սեպտեմբեր 24-ին:

*
**

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 26-ին, Վեհափառ Հայրապետը Պէյրութէն պիտի մեկնի Հայաստան, Ս. Էջմիածնի մէջ Ամենայն Հայոց Վեհափառ Հայրապետին հետ միասեղ նախագահելու համար Հայաստանի մէջ Քրիստոնէութեան պետականացման 1700-ամեակի ընծեռնակաց Յանձնախումբի առաջին ժողովին: Յոյն Յանձնախումբին Մայր Աթոռը պիտի մասնակցի 8 եկեղեցական եւ 4 աշխարհական ներկայացուցիչներով, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը 6 եկեղեցական եւ երկու աշխարհական ներկայացուցիչներով ու Պատրիարքական Աթոռները երկուքական ներկայացուցիչներով:

Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան պատուիրակութիւնը կը բաղկանայ հետեւեալ անձերէն - Գերչ. Տ. Արտակ Արք. Մանուկեան (Առաջնորդ Թեհրանի Հայոց Թեմին), Գերչ. Տ. Մեսրոպ Արք. Աչճեան (Առաջնորդ Ամերիկահայոց Արեւելեան Թեմին), Գերչ. Տ. Կորիւն Արք. Պապեան (Առաջնորդ Իրանա - Հնդկաստանի Հայոց Թեմին), Գերչ. Տ. Զարեհ Արք. Ազնաւորեան (Ատենապետ Կրօնական Ժողովի), Գերչ. Տ. Օշական Եպիսկ. Զոլոյեան (Առաջնորդ Քուէյթի եւ Արաբական Ծոցի երկիրներու Թեմին), Գերպ. Տ. Վարուժան Ծ. Վրդ. Հերկելեան (Ատենադպիր Կրօնական Ժողովի), Մկրտիչ Պաշիկ Պապիկեան (Ատենապետ Կեդրոնական Վարչութեան) եւ Պ. Ռոկսբերան Արզումանեան (Ատենադպիր Կեդրոնական Վարչութեան):

Վեհափառ Հայրապետը Անթիլիաս պիտի վերադառնայ Երեքշաբթի, Հոկտեմբեր 3-ին:

ԴԻՒԱՆ ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԱՐԱՆԻ

Սեպտեմբեր 12

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԵՍ ԶՈՀ,
ԵՍ ԴԱՀԻՃ

Թատերգութիւններ

Հեղինակ՝ ԱՐԱ. ԱՐԾՐՈՒՆԻ

Հրատարակութիւն «Արծիւ»,

Պէյրութ, 1995:

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Երկրորդը որոշ տարիքի, ճերմակ մազերով, ներկայանալի մարդ մըն էր: Արագացուց քայլերը, հասաւ անոր քով, անցաւ, քալեց քիչ մըն ալ, յետոյ դարձաւ անոր կողմը: Գեղեցիկ տղամարդ էր:

-- Ս. Սարգիս եկեղեցին կը փնտռեմ, ինծի ըսին թէ Հրազդանի կիրճին վրայ կը նայի, ըսին թէ...:

Կանգ առաւ: Մարդն ալ: Շուրջի եռուզեռը, մարդուն խաղաղ, կապոյտ աչքերը, քիչ մը անդին՝ Արարատի ուրուագիծը ...«ասոնք բոլորը ինծի նման Հայերը են, մէկ հատ օտար չկայ...» խորհեցաւ:

Սկսան խօսիլ, բայց սիրային առաջին խօսակցութեան մը նման՝ ոչ մէկ բառ կրցաւ միտքը պահել, մարդուն ձայնէն հմայուած, կապոյտ նայուածքէն տարուած: Ու բերնին եկած առաջին բառերը թափեց մարդուն առջին, անոր ուշադրութիւնը իր վրայ պահելու համար: Որքան խօսէր, այնքան այն տպաւորութիւնը կ'ունենար թէ զոյ աշխարհ մը կը բացուէր իրմէ ներս ու իր մէջ կ'առնէր, կը զրկէր անթիւ մարդիկը հոն իր չուրջը թափառող, մտահոգ կամ անտարբեր դէմքերով, իր երազէն չինուած մարդիկ, սրբութեամբ եւ առաքինութեամբ լեցուած կիներ, մայրութեան խորհուրդը ներկայացնող տարիքոտ կիներ. «ա՛խ Հայեր, ձեզ բոլորդ կը սիրեմ, հոգիիս մէջ ապրեցէք, իմս եղէք» կրկնեց մտքէն...:

-- Հայերէնի ուսուցչուհի եմ, ամբողջ կեանքս այսօրը երազեր եմ, չէք կրնար երեւակայել ինչ խենթենալիք բան է հայրենիքը, նոր ծնիլ մըն է... ես...:

Մարդը ծխախոտ մը վառեց, բարակ մատներ ունէր. «ի՞նչ էր մարդուն անունը, Աստուած իմ, հիմա ըսաւ...»:

-- Անունս Զարուհի է, երկու օր առաջ եկանք, կարծես տարի մըն է հոս եմ... անկեղծ... ճիշդ երազ տեսնելու պէս է կը կարծես ժամերը տեւած է ան մինչդեռ քանի մը երկվայրկեան է միայն...:

Երջանկութեան թեւերուն յանձնած լինքնինքը, այտերը ու ականջները կրակ, բերանը չոր, Զարուհի կէս ժամ ետք Ս. Սարգիս եկեղեցիին դարպասը կը հասնէր:

Ջմռաւ եկեղեցի անմիջապէս: Դուրսէն մռիկ ըրաւ, ինչպէս կ'ընէր Պէյրութ: Հոս սակայն տարբեր էր, եւ երկրին գաղտնի մտերմութիւնը իր մէջը մարդկային տաքութեան, մտերմութեան կարօտ մը արթնցեր էր յանկարծ: Շուրջը նայեցաւ -- մարդիկ մօտ, անմիջական որակ մը ունէին որ նոր կը զգար կեանքին մէջ: Կ'ուզէր զպչիլ անոնց, զրկել ու սիրել պըզտիկները, առնուազն բարեւ տալ բոլորին անխտիր...: Հայեր էին բոլորը ու սէրը, սրտին պահանջը բարութեամբ ողողելու ամբողջ երկիրը՝ աշխարհի էն բնական բանը կը թուէր հիմա: Ամէն ինչ տարբեր էր հոս, «կարծես նոր մոլորակի մը վրայ կը գտնուիմ» ըսաւ ինքնիրեն:

Զարմացած եւ ուրախ՝ ներս եկեղեցի անցաւ, բազմութեան էն խիտ մասը ըլնաց, քսուեցաւ ու նոյնիսկ ձեռքով ըզպչեցաւ մարդոց: Փնտռեց կապոյտ աչքերով մարդը, բայց չգտաւ: Ու յանձնուեցաւ երգեցողութեան, կռնակը պատին, աչքերը զոց, պայուսակը ուժգին սեղմած, սիրտը ու մարմինը տակն ու վրայ...: Ու տեսաւ ինքզինքը մարդոց մերկ մարմիններուն փաթթուած, համբոյրներու տակ խեղդուած, մազերը բարձին վրայ քակուած ու թափած, սէրը սարսռալով մորթին ամբողջ տարածքին ու հալելով սրտին մէջ...:

Բացաւ աչքերը: Քիչ մը անդին հաղորդութեան բազմութիւնը լեցուեր էր խորանին առջին: Արագ մը չարժեցաւ դէպի անոնց քով, սիրտը տրոփուն ու նայուածքը ցած: Գէր կնկայ մը քով կայնեցաւ ու փորձեց Հայր Մեր մը ըսել: «ի՞նչ ըսել է մարդիկը սիրել, ոչ թէ անանկ երեւակայութեամբ այլ իրապէս, մօտէն, մորթին տակէն» անցաւ մտքէն աղօթքը չըլլընցած «լուսիւն կ'ուզեմ Աստուած իմ... ան վայրկեանը կեանքին էն յարդի վայրկեանն է»: Բայց ինք դիտէր թէ ուրիշ տեղ էր ճշմարտութիւնը, «աշխարհի միակ աղջիկն եմ որ չէ սիրած, չէ համբուրուած մէկու մը հետ» կրկնեց միտքէն հազարերորդ անգամ ըլլալով: Զարուհի դիտէր թէ սէրը դինքը մարդոցմէ զատող անանցանելի տարածութեան մէջ էր, արգիլուած, անհասանելի, մեղաւոր ու վտանգաւոր տարածութիւնը սիրոյ: Քայլ մըն ալ առաւ: Խորանին առջեւն էր:

Աչերժացաւ, վերցուց գլուխը «սէր կ'ուզեմ Աստուած» անցաւ մտքէն: Բացաւ բերանը -- երիտասարդ, առաւ մօրուքով, սեւ, խիստ արտայայտութեամբ մէկն էր քահանան: Նայուածքները իրար զպչեցան ու փախան «օգնէ ինծի Աստուած իմ... մեղք եմ, կեանքս կ'երթայ կոր»: Բերանը քիչ բացաւ, քահանային մատը զպչեցաւ շրթունքին, նչխարհը նստաւ չոր լեզուին վրայ «փրկէ զիս Աստուած իմ...»: Աչ հանեց «չեմ հաւատար որ Հայաստանի հոգին վրայ հաղորդութիւն կ'առնեմ կոր» անցաւ մտքէն, աճապարանքով հին տեղը դնաց, սիւնին քով, ծալեց թեւերը, անչարժացաւ: Եկեղեցիին մթնոլորտը միշտ կը բանար սիրտը, կը տաքնար աշխարհի հանդէպ: Հիմա սկսաւ մօտէն նայիլ բազմութեան դէմքերուն, մարմիններուն:

-- Սրբեայ զոսա որք ողջունեցին սիրով...:

Ամբողջ կեանքը եկեղեցիին չուրջ դարձած էր: Տէր Ստեփան չատ զարդացած չէր սակայն գաւակներուն մէջ խոհալի ծարաւը դրած էր «իմ պակասս դուք պիտի դոցէք հա, ... լաւ Հայ պիտի ըլլաք, մաքուր քրիստոնեայ»: Տեսաւ հայրը, Պէյրութէն բաժանումի առտուն «Զարուհ աղջիկս, չըլլայ որ...»:

(Շար. 2)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տէր եւ Տիկին Ներսէս Սարաֆեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Վահագն Կաբապետեան, Տիկին Սեդա Պահարեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տան

ԵՐԿՈՒՇԱԲԹԻ, Սեպ. 18-ին (Մեռելոց), յետ պատարագի, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Եկեղեցին իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ՏԻԿԻՆ ՏԻԳՐԱՆՈՒՀԻ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ Եայլալխանեան)

մահուան 30-րդ տարելիցին եւ իրենց հօր եւ մեծ-հօր՝

ՄԻՀՐԱՆ ԿԱՐԱՊԵՏԵԱՆ-Ի

մահուան 20-րդ տարելիցին առթիւ, ինչպէս նաեւ Եայլալխանեան եւ Կարապետեան ընտանիքներու համար ննջեցեալց յիշատակին:

Ի գիտութիւն ողբացեալներուն յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տոքթ. Նուրհան Ալթունեանի (Մոնբէալ) մահուան առթիւ, պ. Գլակ Ղազարեան 2·000 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ստանալ «Յառաջ»էն):

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Սէն-Ժերոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը կը հաղորդէ որ իր Սահակ - Մեսրոպ վարժարանը կը վերսկսի Սեպտեմբեր 20-ին:

Օթոքարը պիտի անցնի ամէն Զորեքշաբթի առաւօտները՝

— La Bégude Sud, 8 h 40,
— Aux Aurenques, 8 h 50.

Նոր արձանագրութիւններուն համար դիմել թաղականութեան, Զորեքշաբթի, Շաբաթ եւ Կիրակի առաւօտները կամ հեռաձայնել Տէր Հօր՝ 42·58·35·00:

ՄԱՐՍԷԼ

«Խաչատուր Աբովեան» *միօրեայ հայկական վարժարանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20-ին:*

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Սբբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ կից Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ՝

339, avenue du Prado, Marseille 8e

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատան կամ հեռաձայնել՝ 91·77·84·70 եւ 42·69·07·95:

ԻՍԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրէնկիւլեան» մանկաճիւղի միօրեայ վարժարանի բացման օրն է Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 19-էն 22, Մշակոյթի Տան մէջ՝

45, rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux.

ՎԱԼԱՆՍ

Կրօնական ընկերակցութեան կիրակնօրեայ դասընթացքները կը վերսկսին Սեպտեմբեր 17-ին, ժամը 10·30-ին: Կրնան մասնակցիլ բոլոր մանուկները 6 տարեկանէն սկսեալ:

Centre Communautaire
12, rue de la Cécile, Valence.

Նուպար Դաւիթեան, զաւակները եւ թոռները

ցաւով կը ծանուցանեն իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՆԱՀԻՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆ-Ի
(Ծնեալ՝ Պահրի)

մահը որ պատահեցաւ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 9-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 15, ժամը 11-ին, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր եկեղեցին՝

15, rue Jean-Goujon, Paris 8e

Փոխան ծաղկեպսակի կը նախընտրուի նուէրներ ընել Հայաստան Հիմնադրամին:

Յաւակնութիւնները կ'ընդունուին Շաբաթ եւ Կիրակի, Սեպտեմբեր 16 եւ 17, ժամը 16-18, Դաւիթեան բնակարանը:

REPAS à BIÈVRES

Comme chaque année, la Croix Bleue Arménienne, Section d'Issy-les-Moulineaux (Dirouhie Sérengulian) offre un repas à ses ainés au château de Bièvres le Samedi 23 Septembre.

Le car partira à 12 h 30 du 45 rue de la Défense, avec arrêt à 12 h 45 devant l'église arménienne 6 av. Bourgain.

Retour vers 18 heures.

Les personnes intéressées sont priées de se faire inscrire au plus tard le 17 septembre auprès de:

Takouhie tél. 46 44 01 26
Nicole tél. 47 36 27 14

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Այրի Տիկին Լուսիկ Թալասեանի մահուան առթիւ եղած են հետեւեալ նուիրատուութիւնները փոխան ծաղիկի.--

Ֆրանսայի հայկ. Հիմնադրամին՝ Տէր եւ Տիկին Ժան Խաչէն (Մարտիրոսեան) 300 Ֆր., Օր. Անի Խաչէն (Մարտիրոսեան) 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արման Էքէր 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հրաչ Խաչէն (Մարտիրոսեան) 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Շաւարշ Մարտիրոսեան 500 Ֆր., 500 Ֆր. ալ «Յառաջ»ին:

Մարսէյլի Սբբոց Թարգմանչաց եկեղեցւոյ՝ Տիկին Լուիզ Պալեան 100, Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆրէտէրիք Զամանթեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Զամանթեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Գալուստեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փիէր Ղազարեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արմենակ Ենովքեան 200 Ֆր., Եաւէր ընտանիք 1·000 Ֆր., Իսկենտէրօղլու ընտանիք 500 Ֆր., Չէօմլէքճիօղլու ընտանիք 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Զոլաքեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ռոժէ Գուլումճեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Արթօ Գարակէօզեան 200 Ֆր., Պոլսահայ Մշակ. Միութիւն 1·000 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ալէն Թէրզեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անտրէ Խաչատուրեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Թադուհի Գոնտոզոփուլոս 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սիմոն Գալուստեան 300 Ֆր.:

Պոլսահայ Մշակութային Միութեան՝ Տիկին Լուիզ Պալեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ֆրէտէրիք Զամանթեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Անդրանիկ Զամանթեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մաքսուտ Իշճի 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տիգրան Պեքճեան 200 Ֆր., Աննիկ Տէմիրճի 200 Ֆր., Այրի Տիկին Ալիս Ասլան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էքէր 1·000 Ֆր., Տիկին Վանեսեան 300 Ֆր.:

Սահակ-Մեսրոպ Երկչախումբին՝ Տէր եւ Տիկին Յակոբ Թաչճեան 200 Ֆր., Այրի Տիկին Մառի Պապայեան 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Սեւան Սարգիսեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Էքէր 1·000 Ֆր.:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

70-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ
ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՄԻԼԱՆՕ. -- Հրանդ եւ Անահիտ Բամպակեան 6·000 Ֆր.:

***

ՄԱՐՍԷՅԼ. -- Տէր եւ Տիկին Ալպէր Պօղոսեան 1·000 Ֆր.:

***

ԱՆԻԼՒ. -- Տիկին Մաւիէն Փափազեան 1·000 Ֆր.:

***

ՇԱԻԻԼ. -- Տէր եւ Տիկին Ժակ Փանոսեան 500 Ֆր.:

***

PARIS. — *Institut Arménien de France* 500 *F.*

***

ԿՐԸՆՈՊԼԸ. -- Տիկին Շաքէ Մանուկեան 300 Ֆր.:

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «*Satenig*» de Vaulx-enVelin

organise un

GRAND BAL

à l'occasion
du 7ème anniversaire de sa création
le Samedi 16 Septembre à partir de 20 h
au Centre Culturel «Charlie Chaplin»
— *Place de la Nation* —
de Vaulx-en-Velin

avec la participation du chanteur populaire

PAUL BAGHDADLIAN

avec l'Orchestre « A N I »

Entrée : 100 F. —*Parking surveillée*—
Entrée: 100 F. —Parking surveillé—
Pour tous renseignements : 78. 80. 27. 43
72. 04. 10. 81 — 78. 82. 06. 86

EXPOSITION

ROUPEN

Peintures
Vernissage
le Mardi 12 Septembre à 18 heures
Exposition ouverte
du 12 au 29 Septembre
STUDIO SIENKO
57A Lant Street, LONDON (SE1 1QL)
Tél. : 0171 403 1353

Vous avez 18 ans et plus ?

Vous êtes motivé(e),

Vous voulez participer à la vie d'une association arménienne,

Vous avez des idées à partager,

rejoignez l'UGAB Jeunes Marseille!

Nous vous attendons nombreux
le Samedi 16 Septembre à 18 heures,
dans les locaux de l'U.G.A.B.
— 327, Boulevard Michelet, Marseille 9e —
pour se rencontrer.

— ԽԱՉՎԵՐԱՑ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, Խաչվերաց, Տօն է Վերացման Սրբոյ Խաչին:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10·30-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ 8·45-ին:

Կը պատարագէ՝

ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՂՈՒՃԵԱՆ

Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք, ժամը 4-ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր-Աւետաման:

Այսօրուան Աղտաստանը տարուան վերջինն է:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 18, Տօն է Խաչի: Ցիշատակ Մեռելոց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

***

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Ազգային Մխիթարեանը ինչպէս նաեւ Հոգաբարձութեան կազմը կը ծանուցանեն թէ կիրակի, Սեպտեմբեր 17-ին Խաչվերացի Տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՎԱՉԷ ԱՐԲ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Գալիփորնիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդ

Բազմաճաշն երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝ Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·45-ին, Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

***

ԲՐՕՆՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ
ՄԱՐՍԷԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, Տօն Խաչվերացի:

Ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30-ին,
Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը:

***

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, Խաչվերացի առթիւ՝ *պատարագ ժամը 10-ին:*

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ԻՍԱՀԱԿ ՔՀՆԾ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. -- Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

կը կազմակերպէ իր տարեկան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17,

Առաւօտեան ժամը 11-էն սկսեալ

Կ'երգէ ԱՆԹՈՒԱՆ ՊԷԶՃԵԱՆ

ընկերակցութեամբ Սուրբ Խաչի ՍՊԻՏԱԿ *նուագախումբի*

Վայր՝ Տոքթ. Արտաւազդ Քիւրեղեան Վիլլա,

4, rue du Docteur Rampont, VILLIERS LE BEL

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 15
VENDREDI
15 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթաթերթ առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.678 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.678

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

«ՀՌԱԿ»Ի ՀԵՐՔՈՒՄԸ Ռ. ՄԻՐԶԱԽԱՆԵԱՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ ՉԷ

ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ ԵՆ Ռ. ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ,
Մ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ, Լ. ՊԱՊԵԱՆ

«ԴՐՕ» ԿԱՌՈՅՑԻ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ «ԱՆԱԿՆԿԱԼ»Ը

Մեր նախորդ թիւով (Սեպ. 14) հրատարակած էինք Արմէնփրէսի հաղորդած լուրը ինչ կը վերաբերի Ռուբէն Միրզախանեանի հեռացման ՀՌԱԿ-ի (Հայաստանի Յեղափոխական Ազատական Կուսակցութիւն) շարքերէն: Մամուլի պետական գործակալութիւնը իր լուրը կը հիմնէր Սեպ. 1-ին կուսակցութեան հրապարակած յայտարարութեան վրայ:

Լուրը հրապարակելէ վերջ է միայն որ կրցանք հեռաձայնային կապ հաստատել Երեւանի «Ազդ» օրաթերթի խմբագրութեան հետ, մանրամասնութիւններ առնելու համար եւ առնուազն զարմանքով տեղեկացանք թէ լուրը բոլորովին սխալ է եւ նոյն օրը արդէն պաշտօնական հերքում մը յանձնուած է Արմէնփրէսի տնօրէնութեան: Այդ հերքումին մէջ, ՀՌԱԿ բողոք կը բարձրացնէ Արմէնփրէսի դէմ որ հաղորդած է չինծու լուր մը, որ որեւէ պաշտօնական բնոյթ չունէր քանի յայտարարութիւնը ոչ իսկ կուսակցութեան կեդրոնէ կը կրէր: ՀՌԱԿ կ'ըսէ նոյնիսկ թէ դատի պիտի դիմէ եթէ հերքումը անմիջապէս չհրապարակուի գործակալութեան կողմէ:

Արդ, ի՞նչ պատահած է: Կուսակցութեան նախագահը՝ Ռուբէն Միրզախանեան եւ երկու այլ պատգամաւորներ Օգոստոսի վերջ (27) մեկնած էին Կիպրոս ուր կը գումարուէր Ռամկավար Կուսակցութեան 19-րդ ընդհանուր ժողովը (ընդհանրապէս երեք տարին անգամ մը, այս անգամ՝ չորս եղած էր): Աւոնց բացակայութեան վարչութեան չորս անդամները (վարչութեան լրիւ կազմը կը բաղկանայ 15 հոգիէ, ուրեմն որեւէ որոշում 8 ձայնի մեծամասնութիւն մը կը պահանջ) որոնց կը միանան Լեւոն Պապեան, Յակիկ Պետրոսեան եւ Մելս-Սամուէլ Սահակեան, ապօրինի յայտարարութեամբ մը արտաքսումը կը հաղորդեն Ռ. Միրզախանեանի: Յիշեցնենք որ վերոյիշեալ երեք անդամները յայտարարութիւն մը ըրած էին Օգոստոսի սկիզբը (տե՛ս «Յառաջ», Օգոստոս 4, 4-րդ էջ) ուր կը քննադատէին, բաւական սուր ոճով, Ռուբէն Միրզախանեանի «անհեռատես, անհաւատարակիւռ քաղաքականութիւնը» ու մանրամասնելէ եւթ այդ քաղաքականութեան վնասակար հետեւանքները, կը յանդիմէին եղբայրասպանութեան ըսելու համար՝ «կասեցնելով եթէ Հայաստանի Ռամկավար Կուսակցութեան հանրապետական վարչութեան անդամի մեր գործունէութիւնը այնքան ժամանակ, քանի դեռ այն դեկավարւում է Ռուբէն Միրզախանեանի կողմից»: Այս յայտարարութիւնը պատճառ կ'ըլլար որ երեքն ալ կախակայուէին, իսկ այժմ այս նոր քայլէն եւթ՝ արտաքսուած են, մինչ վարչութեան չորս անդամներն ալ դիտողութիւն ստացած են: Ինչ որ պատահած է տեսակ մը փոքրիկ փուչ էր եւ այժմ ամէն ինչ կարգի մտած է ու վարչութիւնը կը գործէ Ռուբէն Միրզախանեանի գլխաւորութեամբ եւ 10 անդամներով:

Կը ցաւինք որ նման սխալ լուրի մը արձագանգած ենք վստահելով Արմէնփրէսի լրատուութեան:

Սեպտեմբեր 13 եւ 14-ին Արմէնփրէսէն ստացուած լրատուութեան մէջ ՀՌԱԿ-ի հերքումը տեղ գտած չէր:

Հ.Յ.Դ. Բիւրոն նամակով մը դիմած է նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի, ուր յիշեցուց եթէ Հ.Յ.Դ.ի դէմ Յունուար 13-ին արուած որոշումը (6 ամսուան կասեցում գործունէութեան), կ'ըսէ. «Պարոն նախագահ, ելնելով այն իրողութիւնից, որ այս հարցը հաղաքականացուել է, դիմում ենք Ձեզ՝ արտօնել Հ.Յ.Դ. 26-րդ ընդհանուր ժողովը յառաջիկայ ամիսներին գումարել Հայաստանում՝ բոլոր պատգամաւորների եւ հրաւիրեալների մասնակցելու հնարաւորութիւն տալով»:

Միւս կողմէ, անակնկալ մը պատահած է «Դրօ» կառոյցի գործավարութեան Սեպ. 12-ի նիստին, երբ ղեկաւար երկու ամբաստանեալներէն՝ Արսէն Արծրունի խոստովանած է թէ Թմբեցուցիչի չահատակութեամբ զբաղած է, ճիշդ է այդ մեղադրանքը, բայց միայն անհատական կեանքի վրայ: Տուած է բաւական մանրամասնութիւններ, մինչ ցարդ կը յայտարարէր թէ ինչ որ «խոստովանած է» ըրած է միայն ճնշումի եւ պարտադրանքի տակ: Այս անգամ, երբ գործաւորը հարցաքննութեանց առնչութիւնները կը կարդար, Ա. Արծրունի յանկարծ յայտարարած է թէ ճշմարտութիւնը պիտի ըսէ: Ի՞նչ է այդ ճշմարտութիւնը: Արսէն Արծրունի կ'ըսէ թէ 5 քիլօ թմբեցուցիչ պարունակող այն երկու ճամպրուկները, որոնք ղեկաւար փաստերը կը կազմեն այս հարցին, առած է «Ժապ» անունով մէկէն ու անոնցմէ մէկը յանձնած «Յովիկ» անունով մէկուն, առանց յայտնելու այս վերջոյն թէ մէկը ինչ կայ: Ան ալ պէտք է յանձնէր, Մոսկուա, «Ինտուր»ի մը որ Արտաւազդ Մանուկեանն է (մեռաւ բանտը): Միւս ճամպրուկը, նաեւ այդ «Ժապ»էն առնուած, տարած է իր բնակարանը, Ա-րա Հարմանտարեանէն փոխ առած կառքով մը: Այս վերջնոյն դերը այդքան է եւ չէ գիտցած թէ ի՞նչ բանի պիտի ծառայէ իր կառքը: Արսէն Արծրունի կ'ըսէ թէ այս բոլորը ըրած է միայն դրամի համար, հարստանալու համար եւ ոչ մէկ հրահանգ ստացած է ոչ ոքէ եւ մանաւանդ ոչ՝ Հ.Յ.Դ.էն:

Այս անակնկալ խոստովանութիւնը, պարզ է, որոշ չուարում մը ստեղծած է, նոյնիսկ պաշտպան փաստաբաններուն մօտ, որոնցմէ Ռուբէն Ռշտունի ուզած է որ նիստը յետաձգուի, առարկելով նաեւ փաստաբանի մը բացակայութիւնը (Մաթէոսեան): Նիստը յետաձգուած էր յաջորդ օրուան, բայց նոյն փաստաբանը ներկայ չըլլալով, կրկին կը յետաձգուէր:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 13/14)

ՆԱԽԱԳԱՀԱԿԱՆ
ՆԵՐՈՒՄ

Հանրապետութեան նախագահի մամուլի քարտուղարի պաշտօնակատար՝ Լ. Զուրաբեան Արմէնփրէսի թղթակիցին յայտնած է թէ ընդառաջելով վահան Աւագեանի դիմումին, նախագահը ներում չնորհած է իրեն, Սեպ. 9 թուակիր հրամանագրով մը: Այսպէսով պատիժին մնացեալ մասը կը փոխարինուի պայմանականով եւ փորձի շրջանով մը: Որոշումը արուած է՝ նկատի առնելով ենթակային ղղչումը, նախապէս երբեք յանցապարտ եղած չըլլալու եւ անչափահաս երկու զաւակներու հայր ըլլալու պարագաները:

(«ՅԱՌԱՋ». -- Յիշեցնենք որ վահան Աւագեան Պուլկարիա գացած էր, երբ կիները ձերբակալուած էր Մոսկուայի օդակայանը որովհետեւ պետական գաղտնիքներ կրող ձայներիզներ դուրս հանած էր Հայաստանէն: Ինք՝ Աւագեան կ'աշխատէր Աշոտ Մանուչարեանի գրասենեակը, երբ ան Պաշտպանութեան հարցերու խորհրդականն էր նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի: Յետագային երեւան վերադարձած էր (Մայիս 1994) ու չորս տարուան բանտարկութեան դատապարտուած):

***

Բ. ԱՐԱՐՔՑԵԱՆ
ԿԻԵՒ ՄԵԿՆԱԾ

Ազգ. Ժողովի նախագահ Բ. Աբարքցեան Սեպտեմբեր 12-ին կիեւ մեկնած է: Ան որպէս սեւծովեան համագործակցութեան վեհաժողովի հերթական նախագահ կը մասնակցի այդ կազմակերպութեան անդամ երկիրներու մայրաքաղաքներու քաղաքապետներու հանդիպումին:

ՈՂՋՈՅՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի 70ԱՄԵԱԿԻՆ

Սիրելի Արփիկ,

Պատուարժան ու յարգարժան «Յառաջ»ի խմբագրական կազմ

Ամառնային մեր արձակուրդներէն վերադարձին Միլանոյի եւ առհասարակ Իտալիոյ ձեր բոլոր բաժանորդները կուտակուած կը գտնեն փոստարկղի մէջ, վերջին չաբաթներու տրցակները իրենց համբուրելի «Յառաջ»ին:

Իր ամէնօրեայ բեղուն բովանդակութեան կողքին ոչ անակնկալ եւ ոչ ալ զարմանալի «հաւատոյ հանգանակի» պէս կը նշմարենք բազմատասնեակ Հայորդիներու ողջոյնի արտայայտութիւններուն դեղումը, որովհետեւ «Յառաջ»ի 70-ամեակը իսկապէս եղական եւ եզակի իրականութիւն մըն է որ կը չողայ հայատառ մամուլի պատնասոսին մէջ:

Մենք ալ, իբրեւ վազեմի ընթերցողներ, կ'ուզենք միախառնել մեր սիրոյ եւ երախտագիտութեան զգացումները ճշմարտապէս բացայայտ միաբերան հանրաքուէին, Հայրենիքէն մինչեւ աշխարհիս բոլոր ցամաքամասերը, ուր կ'ապրին հայ լեզուի, մշակոյթի երկրպագուները:

Այս պանծալի առիթով ընդունեցէք, մեր անդամներուն չնորհաւորութիւններուն հետ Ձեր եւ Ձեր գործակիցներուն համար արդասալից կեանքի եւ յաջողութեան մաղթանքներ:

Ցարգանօք՝

Ի դիմաց Հ.Բ.Ը.Մ.-ի Միլանոյի
Մասնաճիւղի վարչական կազմին
ԲԺ. ՏԻԳՐԱՆ ԱԼԵՔՍԱՆԵԱՆ

Միլանօ, Սեպտեմբեր 9

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ամերիկեան դեսպանատան վրայ, օր ցերեկով հրթիռներ արձակուած են Սեպ. 13-ին, նիւթական բաւական մեծ վնասներ պատճառելով, բայց վիրաւոր չկայ: Ոչ ոք տէր եղած էր արարքին: Կը կարծուի թէ բողոքի արտայայտութիւն մըն է ՕԹԱՆ-ի ռմբակոծութեանց դէմ Պոսնիոյ սերբ ղեկրեքրու վրայ:

ՊԱՊԸ ափրիկեան հրջապտոյտի մը կը ձեռնարկէ «առաքելական յորդոր»ի մը համար: Յաջորդաբար պիտի այցելէ Գամբրուն, Քենիա, Հարաւի Ափրիկէ: Ափրիկեան հողամասին առաջին կրօնքն է Իսլամը (264 միլիոն մահմետական), ապա՝ քրիստոնէութիւնը (շուրջ 100 միլիոն կաթոլիկ եւ 83 միլիոն բողոքական), հուսկ՝ հոգեդաւանութիւնը (անիմիզմ) 130 միլիոն: Սեպ. 15-ին, Պապը բացօթեայ պատարագ պիտի մատուցանէ Գամբրուն, ուր աշխէն գացած էր 1985-ին:

ՓԵՔԻՆի կանանց Համագումարը զբաղած է աղջիկներու ճակատագրով, գլխաւորաբար ծանրանալով պոռնկութեան, բռնութեան եւ անդրպետութեան հարցերուն վրայ զոր ՄԱԿ-ը խստօրէն կը դատապարտէ: 60 միլիոն աղջիկներ նոյնիսկ նախնական կրթութեան հնարաւորութիւն չունին:

ՑՈՑՆԵՐԸ ԵՒ ՄԱԿԵԴՈՆԱՑԻՆԵՐԸ բաժորդրեցին իրենց յարաբերութիւնները բնականոն դարձնող համաձայնագիրը, Նիւ-Եորք, ՄԱԿ-ի կեդրոնատեղիին մէջ:

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONITEUR»

(1er Septembre)

Հանրօգուտ չինութեանց այս չաբաթաթերթը որ Եւրոպայի ամէնէն լուրջ արհեստագիտական թերթը կը նկատուի, էջ մը յատկացուցած է Հայաստանի: Ժողովին Տէվէճեան համառօտ պատկեր մը տալէ ետք երկրին դժուարին կացութեան ու խնդիրներուն, կը ներկայացնէ Ֆրանքեւհայ համագործակցութեան մարզը:

1993 Մարտին ստորագրուած բարեկամութեան եւ գործակցութեան պայմանագիրէ ի վեր ոչ արհամարհելի քանակութեամբ օժանդակութիւն յոյց տրուած է Հայաստանի, ՀԱՊ-ի երկիրներուն մէջ ժողովրդավարութեան եւ շուկայի տնտեսութեան անցքը դիւրացնելու աշխատանքին դիմով: Կը յիշուին նաեւ ընկերակցութիւններու, գործի մարզոց օժանդակութիւնները ալ, ինչպէս ԺԻՄ-ն (Հայկական Միջարհեստակցական Ընկերակցութիւն), Հայ Գործարարներու Ֆորումը: Ֆրանսայի դանազան նախարարութիւններ եւս մասնակից են համագործակցութեան, իրենց նպատակը բերելով քաղաքչինութեան, ապահովութեան եւ այլ մարզերու զարգացումին: Լրագրողուհին կ'ըսէ թէ այս մարզին մէջ մեծ օգուտ կ'ունենան հայկական եւ Ֆրանսական քաղաքներու միջեւ կատարուած զուգորդումները:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑԸ ԱԹՈՄԱԳԷՏ ԺԱԳ ՓԱՆՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ ՄԵԾԱՄՕՐԻ ԱԹՈՄԱԿԱՅԱՆԻՆ ՎԵՐԱԲԱՅՄԱՆ ԱՌԹԻԻ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հ. -- Կայանէն արտադրելի ելեկտրականութիւնը որքա՞ն կրնայ գոհացնել երկրին պահանջքը:

Պ. -- 1988-ի տուեալներով, փակումէն առաջ ատոմակայանին երկու պլոքները 4,8 միլիառ քիլովաթ / ժամ ելեկտրականութիւն կ'արտադրէին: Իսկ սպառումը 12,4 միլիառ քիլովաթ / ժամ էր: Մնացեալը ձեռք կը ձգուէր ջրակայաններով ու քարիւղի, կազի գործածութեամբ: Այդ շրջանին Հայաստան նոյնիսկ մաս մը ելեկտրականութիւն կ'արտածէր: 1993-ին, մինչ ատոմակայանը փակ էր եւ Հայաստան հասնող կազի, քարիւղի քանակութիւնը չատ անբաւարար, ձեռք ձգուած ամբողջ ելեկտրականութիւնը եղաւ միայն 6,3 միլիառ քիլովաթ / ժամ, ինչ որ կէսն էր 1988-ին սպառուածին: Ներկայի պայմաններով դժուար է պահանջքի որոշ քանակութեան մը մասին խօսիլ, որովհետեւ չատ մը գործատուններ փակ են, իսկ ատոր փոխարէն աւելցած է ժողովուրդին պահանջքը, որովհետեւ հասած կազը կը յատկացուի ելեկտրականութեան արտադրութեան ու չի տրուիր տնային գործածութեան:

Հ. -- Ատոմակայանի մը գործարկումը կ'ենթադրէ թափօններու հարց մը: Ի՞նչ կարգադրութիւն մտածուած է այդ մասին:

Պ. -- Կան թեթեւ թափօնները, ինչպէս՝ գործածուած ջուրը որ կրնայ չորս-հինգ օրն որոշ տարրեր պարունակել. կամ ինչպէս հագուստներ, ձեռնոցներ եւլն.: Ասոնց հետ կը բաւէ ուշադրութեամբ վարուիլ: Կարեւորը ծանր թափօններու հարցն է. այլ խօսքով՝ գործածուած վառելանիւթը: Նախապէս խոշոր ամբոխակ կաթսաներու մէջ անոնք Սիպիրիա կը փոխադրէին: Հիմա պարագաները տարբեր են: Ռուսաստան տրամադիր է գործածուած վառելանիւթը ետ առնելու, որոշ պայմաններով: Կը պահանջէ մէկ քկ.ին համար հաղար տոլարի վճարում: Գործածուած վառելանիւթին պիտի աննշատուին փլիւթոնիումը եւ ուրանիումը եւ մնացած իսկական թափօնները Հայաստան հո պիտի ղրկուին:

Ներկայիս վերջնական որոշում տրուած չէ, բայց հաւանաբար ընտրուի թափօնը տեղւոյն վրայ պահելու ձեւը: Ասիկա ամբողջ աշխարհի խնդիրն է: Ամէնէն յարմարը պիտի ըլլայ գործածուած վառելանիւթը քանի մը տարի նախ պաղեցնող աւազանի մը մէջ պահել, յետոյ չոր պահեստի վերածել: Ցետոյ կարելի է նոյնիսկ 40-50 տարի ետք հանել եւ փոխադրել ուր որ պէտք ըլլայ:

Հ. - Ատոմակայանին սարքաւորումին ու յետագայ աշխատանքին հսկելու կարող մասնագէտ անհրաժեշտ ուժը եւ թէքնիք միջոցները կա՞ն Հայաստանի մէջ արդեօք:

Պ. -- Հայաստան բաւական լաւ մասնագէտներ ունի. բայց միշտ դուրսէն ուժեր պէտք կրնան ըլլալ: Այսպէս է նոյնիսկ արեւմտեան Պետութիւններուն համար:

Հ. -- Կրնա՞ք տեղեկութիւն տալ Հայաստանի աթոմակայանի վարչական կառոյցին, աշխատակազմին մասին:

Պ. -- Ատոմակայանը կապուած է Հայաստանի Վառելանիւթի եւ Ուժանիւթի նախարարութեան: Տնօրէնն է Սուրէն Ադամեան: Անձնակազմէ թիւը զանազան բաժիններու աշխատողներով կը հասնի շուրջ 1400 հոգիի:

Հ. -- Կրնա՞ք ըսել թէ անհրաժեշտ էր ատոմակայանը. ուժանիւթի ուրիշ աղբիւրներով կարելի չէ՞ր խուսափիլ ատոմակայանի մը հաւանական վտանգներէն:

Պ. -- Ուրիշ աղբիւրներ միշտ օգտակար կրնան ըլլալ անշուշտ, բայց մեծ նշանակութիւն չեն ունենար Հայաստանի համար:

Ատոմակայանը անհրաժեշտ է, որովհետեւ նախ չատ դիւրին է վառելիքը բերել: Ռեաֆէօնին հարկաւոր 50 թոն ուրանիումին փոխադրութիւնը չատ աւելի դիւրին է, քան քարիւղի, կազի փոխադրութիւնը: Այդ քանակութեան մէկ երրորդը պէտք է նորոգել ամէն տարի. թէեւ կարելի է մէկ անգամէն աւելի քանակութեամբ բերել ու մթերել տեղւոյն վրայ:

Ատոմակայան ունենալու երկրորդ առաւելութիւնը այն է որ ծախքին մեծագոյն բաժինը ներդրումը կը կազմէ. Հայաստանի պարագային աւելի եղած է խորհրդային պիւտճէէն: Վերանորոգումի ծախքը պիտի հասուցուի 1-2 տարիէն եթէ համեմատէք քարիւղին կամ կազին հետ: Շատ աւելի աժան է ատոմակայանով ելեկտրականութիւն ունենալ, քան կազով կամ քարիւղով:

Պէտք չէ մոռնալ վերջապէս որ ատոմակայան մը քաղաքական հանդամանք մըն ալ ունի. ատոմակայանի տէր երկիր մը կարելի չէ ամբողջովին խեղդել շրջափակումով, եւլն.:

Հ. -- Հիմա որ Մեծամօրի կայանը կըրկին կը գործէ ու մօտ է ուժանիւթի արտադրութեան հանգրուանը, ի՞նչ է ատոմըտեան Պետութիւններու դիրքը:

Պ. -- Եւրոպական Դրամատունը (ՊԷՐՏ) Յունիսին 5-6 հոգինոց մասնագէտներու միջազգային խումբ մը ղրկեց Հայաստան որպէսզի կարծիք յայտնեն ատոմակայանին ապահովութեան մասին: Այդ խումբին տեղեկագիրը որ տակաւին չէ հրապարակուած, բաւական դրական կէտեր ունի: Մասնագէտները կ'ըսեն թէ պատճառ չեն տեսներ որ Հայաստան եւս Ռուսաստանի, Լիթուանիոյ կամ Պուլկարիոյ նման չօգտուի օգնութեան հիմնադրամէն որմէ ՊԷՐՏ-ը յատկացումներ կ'ընէ ատոմական ապահովութեան նպատակով:

Ատով յոյս մը կը յայտնուի որ արեւմտեան Պետութիւնները դնէ նիւթական եւ թեթեւս նաեւ թէքնիք մարդին մէջ օգնեն Հայաստանի ատոմակայանին:

-- Շնորհակալութիւն ձեր բացատրութիւններուն համար:

Տեսակցեցաւ՝
ԱՐՓԻ ԹՈՒՈՒՑԵԱՆ

ՊԱՏԱՌԻԿՆԵՐ ՀԻՆ ՕՐԵՐԷՆ

ԷՋԵՐ
ԾՈՎԱՍԱՐ ԶԱՐԴԱՐԵԱՆԻ ՆԱՄԱԿՆԵՐԷՆ

ԽՄԲ. -- Ինչպէս գրած էինք Սեպտեմբեր 12-ի մեր թիւով, վերջերս իր մահկանացուն կնքած էր Ռուբէն Զարդարեանի կրտսեր զաւակը՝ Ծովասարը: Քանի մը տարի առաջ, երբեմն երբեմն երբ նամակ մը գրէր, կը սիրէր նաեւ սիրտը քանալ, հին օրերը վերյիշել ու խօսիլ անոնց մասին, քանի իր անմիջական օտար շրջանակը ոչ մէկ կապ ունէր իր անցեալին հետ: Ստորեւ փունջ մը այդ նամակներէն, ուր կան շահեկան դրուագներ իր ընտանեկան կեանքէն: Առաջին նամակը գրուած է իր եղբօր՝ Ռաֆայէլի մահուան վաղորդայնին, ու կ'ակնարկէ անոր մասին մեր գրածին «Յառաջ»ի մէջ:

*
**

Անթիպ, 4/1/1985

Սիրելի Արփիկ,

Ներողամիտ կ'ըլլաս չնորհակալութեան նամակս ուշացնելուս: Շատ դեղգիկ եւ ճիշդ էր գրածդ, Ռաֆայէլը չուքին մէջ ապրեցաւ եւ չուքին մէջ ալ հանդչեցաւ: Պատճառը չատ պզտիկ տարիքին մէջ 11 անգամ օփերասիոն եղաւ օսթէոմիէլիթէ (ձեռքս կը դողայ) չկրցաւ նորմալ ուսում մը առնել եւ միշտ կեանքին մէջ դժուարութիւն ունեցաւ պայքարելու համար:

Քեզի իրրեւ քոյրս մեր ընտանեկան դէպքերէն մէկը պատմեմ:

Երբ հայրիկիս ձերբակալուելէն յետոյ մայրիկս կրցաւ մեզի Պոլիսէն դուրս հանել չատ դժուարութիւնով (վերջիններէն եղանք Պուլկարիա անցնող) Կալաթայի կամուրջը բացուեր էր գերմանական Կէօպէնն մարտանաւը անցընելու համար եւ ամբողջ հետերնիս տարածր մնացեր է Պոլիս... յետոյ Պուլկարիա, յետոյ Ռումանիա եւ վերջապէս Թիֆլիս:

Ռաֆայէլն ու Հրաչը եթէ չեմ սխալիր «Հորիզոն» թերթին կը թղթակցին, Ազատը 16 տարեկանին կամաւոր կը մեկնի Անդրանիկի խումբին հետ, որը լսելով չի ձգեր ճակատ երթայ, այլ պինուորներու պաշարներով եւ էրզրում կը մնայ մինչեւ նահանջը: Հրաչին համար «մեսէճ» մը կը դտնեն Ս. Պետերսբուրգէն, որը ծախքերը կը վճարէ որ Հրաչը փարիզ զայ եւ ուսումները չարունակէ, ես կը յաճախէի Լիսիկեան Կիմնազիան 9 տարեկանիս եւ հայերէնէ աւելի ռուսերէն եւ վրացերէն սորվեցայ: Գալով Ռաֆայէլին, տակաւին «չուքը» չէր մ-ուած, եւ լուրջ կը թղթակցէր թերթին եւ բանաստեղծութիւններ կը գրէր Վահան Թոթովենցի, Տէր-Անդրէասեան Վաղինէի եւ ուրիշներու հետ: Օր մը սիրահարեցաւ չատ դեղեցիկ օրիորդի մը, անունը Գոհարիկ, երկուքին ալ առաջին սէրը: Այդ միջոցին մեր տունը կը բնակէին Վահան Թոթովենցը որը հայրիկիս աշակերտը եղած էր, եւ Աֆատուհին եւ ի միջի այլոց զօրավար Անդրանիկը երբ ճակատէն գար մէկ, երկու չարաթ հանգստանալու: Թումանեանները, Ահարոնեանները, Շիրվանզադէն, իրարու մօտ կը բնակէինք, բայց Անդրանիկը միայն Թումանեաններուն կը յաճախէր, մեծ սէր եւ յարդանք կար իրենց միջեւ: Անդրանիկը կնքահայրս եղած էր ծննդավայրս Ֆիլիպպէ եւ հայրիկիս հետ ալ չատ բարեկամ, այնպէս որ այդ սովի ժամանակ կարելին ըրաւ որ սըննդէ չզրկուինք:

1919-ին պէտք եղածը ըրաւ որ թուղթերնիս հանեն եւ առաջին նաւով Ֆրանսական «Մեսաժըրի Մարիթիմ»-ով մեկնեցանք Պաթումէն դէպի Պոլիս:

Ռաֆայէլին փայլուն աւեները Թիֆլիս պատեհութիւնը եղեր էր որ Վահան Թոթովենցը հանդիպի Ռաֆայէլին, Գոհարիկին եւ պզտիկ քրոջը՝ Լուսիկին եւ ամուսնացեր էին մեր մեկնելէն վերջ:

Մեր մեկնումը չատ տխուր բան մը եղած էր որքան որ անդին մայրիկս պատմած էր մեզի: Լսելով մեր մեկնումը, Գոհարիկը կու գայ մայրիկս տեսնելու եւ խնդրելու որ իրեն ալ հետը առնէ եւ Ռաֆայէլէն չբաժնէ, մայրիկս կը մերժէ ըսելով թէ. «Աղջիկս ես ալ չեմ դիտեր թէ ուր կ'երթանք...» եւ այդպէս ալ էր: Հայաստանը երբ պոլշեվիզմը եկաւ ամբողջ թղթակցութիւնները դադրեցան: Թոթովենցը կարողացեր էր ճիշդ այդ աւեն դուրս ելլել Հայաստանէն եւ օր մը լուսիկին հետ դուրը զարկին: Մեր զարմանքը եւ իրար փաթթուելնիս...: Քանի մը չաբաթ վերջ մեկնեցան Միացեալ Նահանգներ ուր Վահանը աղղականներ ունէր. 96-ի ջարդէն յետոյ մեկնած էին Խարբերդէն:

Ժամանակը անցաւ. 1924-ին էր կը կարծեմ երբ վերադարձան ըսելով. «Մոմա, հայրենիք կը վերադառնանք, մանաւանդ Լուսիկի համար չատ դժուար է այս բաժանումը»: Մայրիկս խրատեց որ «Վահան մի՛ երթար, գլուխդ կ'ուտեն»: «Մամա լուռ կը մնամ, բան մը չեմ ըսեր»: Վերադարձին զաւակ մը ունեցած են: Ցետոյ կը ձերբակալուի եւ դուն պիտես ահռելի վերջաւորութիւնը Երեւանի բանտին մէջ: Հիմա պիրքերը կը տպեն եւ ֆիլմի կը վերածեն...:

Երկրորդ պատերազմն ալ եկաւ եւ անցաւ, օր մը ինչ միջոցով էր չեմ յիշեր, Ռաֆայէլը նամակ մը ստացաւ Թիֆլիսէն. Գոհարիկն էր որ կը ծանուցանէր թէ ամուսնացած է եւ երկու զաւակ ունի եւ ...որոշ հին յիշատակներ: Ռաֆայէլը պատասխանեց քանի անգամ, ոչ մէկ պատասխան:

Ցետոյ, 1953-ին Ստալինի մահէն վերջ, կարողացան ժամանակ մը իրարու հետ թղթակցիլ: Գոհարիկը կորսնցուցեր էր ամուսինը եւ տխուր կեանք մը կ'անցընէր: Ակէ ամիս մը առաջ կարծես նախազգացում մը ունեցեր էր եւ գրեր էր Ռաֆայէլին կնոջը, խնդրելով որ եթէ չ'մեռած իրեն տեղեկութիւն տայ: Մատչէն պատասխանած էր իր նամակին եւ ամիս մը վերջ այս դեղեցիկ սէրը վերջացաւ:

Մարդ կը կարծէ որ միայն գիրքերու մէջ կայ «La Dame aux camélias» կամ «Roméo et Juliette» բայց կեանքին մէջ չատ աւելի տխուր սիրահարութիւններ կան... Ռաֆայէլինը եւ Գոհարիկինը առանցմէ մէկը եղաւ. Տիրոջը կամքը տարբեր էր եւ կը մտածեմ երբեմն որ չուքին մէջ ապրիլը նախընտրելի է, քան թէ լոյսին եւ փառքին, քանի որ ամէն բան ունայնութիւն է:

Ուզեի խօսք մը ունենալ եմ ասկէ 15 տարի առաջ երբ տակաւին կ'աշխատէի: Օր մը ատացայ Մարսէյլէն այս բարդ տը վիզիթը Անդրանիկին թիկնապահ եւ ադդականէն, որ ինքը չատ տարիքոտ ըլլալուն կը խնդրէր որ ես (ինքը Պէյրութէն եկեր էր կը կարծեմ) երթամ օր մը իրեն տեսնելու: Օր մը չդտայ: Թիֆլիսի հին յիշատակներէն, չէրբեսխու հագած վեպախը գլխուն, հասակը երկու մեթր, Անդրանիկէն չէր հեռանար: Մանաւանդ օր մը, էրզրումը գրաւելէ յետոյ, Անդրանիկ Թիֆլիս եկաւ եւ Թումանեաններու իջաւ. ամբողջ երիտասարդութիւնը փողոցը թափած կը ծափահարէր ու կը պոռար եւ այդ բազմութեան մէջ առջեւ կը տեսնէր Երեւանդի գլուխը: Այս քարթին քանի մը ամիս վերջ ինքն ալ մեռաւ:

Սիրելի Արփիկ, եթէ չարունակեմ ալ դադար չեմ առներ: Սիրալիր համբոյրներով՝

ԾՈՎԱՍԱՐ

Ց. Գ. -- Սիրելի Արփիկ,

Երէկ նորութիւն մը եղաւ, ինչպէս Հրաչին համար, նոյնպէս Ռաֆայէլին, կնոջը բսած էի որ ձեռագիրները փնտռէ, միթքս ինկաւ որ Ռաֆայէլը ալպոմ մը ունէր ուր երկտողով մը ստորագրել տուեր էր հայրիկիս ընկերներուն՝ 1914-15-ին, Սիամանթօ, Զօհրապ, Ալինեան, Շահրիկեան Դ. Վարուժան եւ ուրիշներ, իսկ 1917-19-ին Թիֆլիս՝ Ռոստոմ, Զամալեան եւ ուրիշներ: Անահիտը՝ աղջիկը թելեֆոն ըրաւ ըսելու համար թէ գտած է պզտիկ մը 1915 եւ 1919 թուականներով, բայց քրոջը հետ կ'ուզեն պահել իրը յիշատակ. հասկցուցի իրեն որ իրեն համար մեծ արժէք մը չունի, թող հիմա ինձի փոթոփինները ղրկէ, յետոյ օր մը պզտիկը: Անմիջապէս որ նորութիւն մը ըլլայ քեզի տեղեակ կը պահեմ:

Համբոյրներով՝
ԾՈՎԱՍԱՐ

*
**

Անթիպ, 7/9/87

Սիրելի Արփիկ,

...Այս վերջերս մինակութիւնս չատ կ'ազդէ վրաս երբ կը մտածեմ որ ընտանիքէն վերջինն եմ:

Հին, հայերէն երգեր որ կէս կիսատ միտքս կու գան, չունիս հետ ամայի փողոց մը կ'իյնանք, ես խռպոտ ձայնովս կը ջանամ երգել, ան ալ աչքերուս մէջ կը նայի, ով գիտէ ինչ կը մտածէ: Կարելի ալ է ճիշդ է մտածածը. «Տէրս փախցուցած է» եւ վերջին տարիներուն մայրիկիս ըսածը միտքս կու գայ. «Տղաս աղօթէ որ

Տէրը կանչէ, ա՛լ չատ յոդնեցայ, միակ սէրը ու խաղաղութիւնը այնտեղ է»:

Հիմա դալով սիրելի Արփիկ, «Ծառաջ»ի Օգոստոս 29 - 30, 1987 թիւին, նուիրուած Զօրավար Անդրանիկին՝ կնքահօրս, մահուան 60-ամեակին, չատ յուզեց զիս եւ պղտիկութենէս յիշատակները արթընցան:

Կը յիշեմ երբ Թիֆլիս կարողացանք փախչիլ 1915-ի վերջը, ուր Ռոստոմը մեզի երեք սենեակ դտած էր (անհատատուն) կնքահայրս տակաւին չէի ճանչցած մկրտութեանս օրէն՝ 1907-ին Փիլիպպէ, եկաւ մեր տունը բնակելու իր Թիւնտապահին հետ՝ Երուանդ Փափազեան (երկու մեծրնոց հսկայ մը):

Հայրս եւ Անդրանիկը չատ բարեկամ եղած էին 1896-էն ի վեր: Թիֆլիս բնակած տուներնիս չատ մօտ էր Թումանեանենց տան, Ահարոնեաններց, Շէրվանդզէնց, որոնց պզտիկ տղաքը իմ տարիքս էին ու միասին կը յաճախէինք Լիսիցեան վարժարանը ուր դժբախտաբար հայերէնի տեղ ռուսերէն եւ վրացերէն կը սորվէինք: Այդ թաղը Թիֆլիսի ծայրն էր, քրամուէյի վերջին կայանը, ուր կը սկսէր լերան ճամբան դէպի Երեւան, Ալաչկերտ եւ Կարին:

Տեսանք հայ կամաւորական դունդերուն անցնիլը, ձիաւոր Էզամխները, որոնք երդելով եւ պալպայհաններով ճակատ կ'երթային:

Տարի մը վերջ, կարինը գրաւելէն յետոյ, մէկ մասը վերադարձաւ, լիչ արցունքներով... երջանկութիւն էր: Իսկ թեղմ դաղթականները ազատած, պատերն քանդելով կ'անցնէին. կարծես ամօթ էր վրանին պատռտուած ըլլալը կամ անօթութենէն կմախք դառնալնին:

Ժողովուրդը լեցուած էր Թումանեանենց տան առջեւ, հրապարակը, ամբողջ երթեւեկը կանդնած եւ անընդհատ կանչէր՝ Անդրանի՛կ, Անդրանի՛կ, եւ իր վրայ չինուած երգերը: Թումանեանին հետ պատշգամը ելան... խանդավառութիւնը չափ չունէր...: Ցետոյ գրաւուեցան կարս, Պիթլիս, Վան... բայց դժբախտաբար 1917 հասաւ եւ Հոկտեմբերեան ռեվոլիւսիոնը, ռուսական զինուորները տուն վերադարձան, չըլլալիք բաներ տեղի ունենալով, որոշ տեղեր դէնքեր եւ թնդանօթներու բանալինները անհետացած... Այդ միջոցին կուսակցութեան վարուելակերպը Անդրանիկին հետ յստակ չեղաւ եւ անհասկացողութիւններ եղան:

Անդրանիկ վերջին ծայր չդայնացած, ձգեց կովկասը եւ 1919 Նոյեմբերին եկաւ փարիզ եւ ստացաւ լէժիոն տ'Օնէօրի չքանչանը:

Հրաչը 1917-էն ի վեր արդէն Փարիզ էր. կրցեր էր Մոսկուա - Պերկէն - Լոնտոն եւ փարիզ հասնիլ: Մխիթը Hautes études politiques եւ Սորպոն էր, բայց բախտը ուղեց որ ստիպուի ատամնաբուժութեան հետեւիլ (երկար պատմութիւն էր):

Անդրանիկը որ իջած էր Hôtel du Nond Point des Champs-Elysées, մինչեւ Մերիկա մեկնիլը, 10 օր Հրաչ Անդրանիկին հետ էր անցուցած. Անդրանիկ անընդհատ ծխախոտ ծխելով ջղայնացած, կոնեակ խմելով սիրտը կը պարպէ Հայաստանի վերջին եղածներուն վրայ: Դժբախտաբար Հրաչ չանդրադառնար, որ այդ յիշատակները դրի առնէ:

Անվայել բաներ եղան «աղգային հերոս»ին հանդէպ,

Անդրանիկը ոչ մէկ աաեն դրամի մարդ էր եղած: Երբ Փարիղէն մեկնեցաւ Ցրէդնօ ալ ոչ ոք էղբաղեցաւ իր մեծ քրոջմով Աբմենուհիին հետ: Շատ պզտիկ տարիքէն Անդրանիկ մայրը կորնցնելէն յետոյ, հայրը կը սպաննուի քիւրա պէկի մը ձեռքէն. այդ կ'ըլլայ վրէժի առաջին դգացումը եւ Անդրանիկ կը կատարէ երդումը, իր ձեռքով կը սպաննէ այդ Քիւրտը: Աբմենուհի երենց մօրը դերը կը սառնձնէ իր երկու պզտիկ եղբայրները մեծցնելու համար: Ոչ գործ, ոչ լեզու պիտնալով, ծառայելով ուրիչներուն տուները մէկ սենեակի մէջ երեքն ալ, ինչպէս չատ Հայեր այդ միջոցին, Պէլվիլ 20-րդ, կը կարողանայ արուարձանը պզտիկ փայտէ տուն մը չինել, տարիքը առած, ոչ մէկ օգնութիւն չստանալով, մինչեւ որ մեծ տղան 18 տարեկանին լէժիոն էքսպանժէր մտաւ:

ԾՈՎԱՍԱՐ

***

Նոյեմբեր 4, 1987

Սիրելի Արփիկ,

Ստացայ տխուր նամակդ եւ ես ալ ճիշդ քու դրութեանդ մէջ եմ, մինչեւ Հրաչին մահը խարխոխ մը ունէի, չարաթը անդամ մը Նիս կ'երթայի, դիւղը պզտիկ ճաչարան մը կ'երթայինք եւ իրարու մեր յիշատակները պատմելով օր կ'անցընէինք, իրարմէ կը բաժնուէինք բոլորովին տրբամադրութիւններս փոխուած:

Որը չենք եղած վառք Աստուծոյ, բայց կը կարծեմ որ զարհուրելի բան մը ըլլալու է...:

Անցեալ օր թելեֆոն ըրաւ երիտասարդ մը 40 տարեկաննոց, ուզելով ծանօթութիւնս ընել. Պէտնոս Այրէսէն էր: Գացի Համբիկեանենց Հոթելը. հոն լինձի կը սպասէր:

Առաջին խօսքը եղաւ. «Դուք Ռուբէն Զարդարեանին տղա՞ն էք»: «Այո, պատասխանեցի, վերջինը»: «Ձեզի լաւ լուր մը տամ, ըսաւ, Պուէնոս Այրէս Ռուբէն Զարդարեանի անունով ակումբ մը բացած ենք երիտասարդներուն համար»:

Միւս օրը պիտի մեկնէր մինակ Հ.Ց.Դ. ալպոմի նկարներով 1936-ի եւ Շիրակեանի դիրքը, իր ընկերներով Թէհլիրեանի... Թուրք դաղաններուն սպանութիւնները: Գոյայ «Ցայդալոյս» մը, երկու հատ «Մեղրագէտ», «Վերածնունդի ալպոմը» (1921) հրատարակութիւն Խաեան Սանուց Միութեան Թիւ 4, գրական ասուլիսներ, Ռուբէն Զարդարեանի «Ցայդալոյս»ի վերլուծութեան, տեղի ունեցած Մայիս 5, 1913, նախագահութեամբ Կոմիտաս Վարդապետի. Ց. Ճ. Սիրունի,

Տիկին Զապէլ Եսայեան, Երուանդ Սրմաքէչխանլեան, Սարգիս Մինասեան: 1913: Երկու անդամ կարդացի սիրելի Արփիկ, չես կրնար երեւակայել ինչ սրտի խաղաղութիւն ունեցայ, ոչ միայն գրուածքներուն այդքան ճիշդ մարդկային անիմաստութիւնը, Խարբերդի բարբառը եւ մանաւանդ գրագիտութենէ զատ հայրիկիս բարոյական մեծ մարդը. մեծ խօսք մը գործածեմ, չեմ կարծեր անտեղի ըլլայ «սուրբ» մարդ մը եղած էր, ամէնուն կողմէ իր վրայ ըսուածներուն համեմատ:

ԾՈՎԱՍԱՐ

ԺՈՂՈՎՐԴԱՎԱՐ ԱՌԱՋԻՆ ՔԱՂԱՔԸ

Լիմնոսէն (Ցունաստան) կէս ժամ հեռու բլուրի մը վրայ կը տարածուի հնադարեան Փոլիոչնի բնակավայրը: Անիկա կը պատկանի Պրոնզէ դարուն: Հաւանաբար աշխարհի առաջին ժողովրդավար քաղաքն է, սակայն, իր «քոյր» քաղաք Տրովադային հակառակ, մոռցուած է պատմութեան կողմէ:

Եգէականի հիւսիսային չորս ու քարքարոտ կղզիներէն Լիմնոսի մէջ թափառող գբօսաշրջիկները հաղուագէպօրէն կ'ուղղուին դէպի Փոլիոչնի, սեանելու համար անոր դարաւոր խորհրդարանը:

«Փոլիոչնին Տրովադայէն աւելի կարեւոր էր, սակայն՝ դժբախտ, դրովհետեւ չէր պեղուած Տրովադայի յայտնաբերած վաճառական Հայնրիխ Շլիմանի կողմէ, ոչ ալ երգուած՝ յոյն դիւցազնավիպագիր Հոմերոսի կողմէ», կ'ըսէ իտալացի հնադէտ մը, որ 1930-ական տարիներէն ի վեր պարբերաբար կը պեղէ չրջանը:

Փոլիոչնին մշակներով, ձկնորսներով եւ վաճառականներով բնակուած ծովեզերեայ բնակավայր մըն էր: Փաստեր կան, որ Տրովադայէն չատ հին ըլլալով՝ իր մշակոյթը տուած է հռչակաւոր քաղաքին, քանի մը տասնեակ քիլոմեթր անդին: Փոլիոչնիէն յայտնաբերուած դոհարեղէններ յար եւ նման են Տրովադայի գտածոներուն:

Հոմերոսի «Իլիական» դիւցազնավէպին նկարագրութիւններուն հետեւողութեամբ՝ Շլիման Տրովադան յայտնաբերից 1827-ին, այսօրուան Թուրքիոյ հիւսիս-արեւմտեան չրջանին մէջ: Հոմերոս «Իլիական»ին մէջ կը յիշատակէ նաեւ Լիմնոսը, պատմելով, որ Տրովադայի պատերազմին անզուգական աղեղնաւորը՝ Ֆիլոքթետէս 10 տարի այդ կղզիին վրայ լքուած է իր ընկերներուն կողմէ, որպէսզի ոտքը բուժուի օձի մը խայթուածքէն:

Փոլիոչնիի մէջ կազմակերպուած կեանքի առաջին փաստը Նոր Քարէ դարու դիւղ մըն է, որ կը պատկանի Ն. Ք. 4-րդ հազարամեակին: Պրոնզէ դարու սկիզբը հոն ծաղկած է պարսպապատ քաղաք մը՝ բնակարաններով, փողոցներով, համայնական չեմարանով եւ բրիտանական խորհրդարանին ձեւը յիշեցնող հաւաքավայրով: Այս քաղաքը դոյութիւն ունէր Ն. Ք. 2800-էն 2550-ի մէջտեղ: Տրովադայի կառուցումէն չատ աւելի առաջ:

Հաւաքավայրը ոչ միայն 2000 տարի աւելի հին է դասական ժամանակներէն, այլեւ ամէնէն հին կառոյցն է Եւրոպայի մէջ: Հոն մարդիկ կը վիճէին հասարակաց հարցերու շուրջ, քաղաքական եւ կրօնական օրէնքներ կը սահմանէին:

Դժուար է դիտնալ, թէ ովքե՞ր ներկայ կ'ըլլային այս նախնական խորհրդարանին մէջ: Թերեւս ընտանիքներու մեծեր կամ տարեցներ: Սակայն յստակ է, որ միահեծան դեկավար չկար: Այս ժամանակներէն ոչ մէկ կառոյց պալատի կը նմանի, ոչ մէկ բնակարան միւսներէն աւելի մեծ է: Գերեզմանութեան ապացոյց չկայ: Հաստ պարիսպները, խորունկ հորերը եւ հաւաքավայրերը կառուցուած ըլլալու են բնակիչներուն կողմէ, որոնք միասնաբար որոշած ու աշխատած են:

Հնագէտներ կ'երեւակայեն մշակներու հաւաքականութիւն մը, որ կը հերկէր մօտակայ արտերը, ձկնորսներ, որոնք կը չրջապատէին քաղաքէն վար տարածուող ջուրերուն վրայ եւ ճամբորդներ, որոնք ապրանք կը բերէին եգէականի չրջակայքէն եւ մեռաղներ՝ մինչեւ հեռաւոր Սեւ ծովու ափունքներէն: Գիշերը, երբ լերկ բլուրներէն կ'արձագանդէին թռչուններու կանչերը եւ լուսինը կը վայէր առանձին մնացած ծովափին վերեւ, դիւրին է երեւակայել տուն վերադարձող մշակներն ու նաւավարները:

Ներեզործական իրեր եւ գործիքներ կ'ապացուցանեն, թէ Փոլիոչնին վաճառականական կապեր ունեցած է կրետէի բրնակիչ մինոաններուն եւ այլ կղզիներու բնակիչներուն հետ: Անիկա պղինձ եւ կապար կը բերէր մօտակայ Փոքր Ասիայէն եւ հեռաւոր Սեւ ծովէն:

Իտալացիք, երբ 1930-ական եւ 1950-ական տարիներուն պեղեցին չրջանը, գտան մինչեւ Ն. Ք. 2100 թուականին պատկանող չորս գիւղատուններու յատակագիծերը: Ն. Ք. 2100-ին Փոլիոչնին կործանած է արշաւանքներու կամ երկրաչարժի պատճառով: Պատճառները, որոնք նոյն ժամանակներուն կործանած են Տրովադան:

Փոլիոչնին իր ծաղկումի գագաթնակէտին ունեցած է 1500 բնակիչ եւ տարածուած է 11 հազար քառ. մեթրի վրայ: Շրջանին կէսէն աւելին պեղուած է, թէեւ տարիներով մաս կազմած է դինուրական գօտիի մը, ինչ որ արգելք եղած է հնագիտական աշխատանքներու: Պեղումները վերսկսան 1980-ական տարիներուն: Իտալացիք կը գրպդին վերանորոգութեամբ: Նաեւ կ'ուսումնասիրեն կենդանիներու ոսկորներ եւ կը փորձեն ուրուագծել քաղաքին անտեսական անցեալը:

Լիմնոսը ժամանակին կամուրջ մըն էր Ցունաստանի բուն ցամաքին եւ Սեւ ծովուն միջեւ: Այժմ անիկա ռազմագիտական կարեւորութիւն ունի Թրքական ծովափին մօտ ըլլալուն պատճառով: Իրօք, կղզիին վրայ միայն քանի մը ծառեր կան, բայց անհամար նշաններ, որոնք կ'արգիլեն լուսանկարել: Անոր լերկ բլուրները ամայի են: Պանդոկներ չկան, ինչ որ զայն փրկած է զբօսաշրջիկներու հոսանքներէն, որոնք ամէն ամառ կը խուժեն դէպի յունական այլ կղզիներ: Լիմնոսի հին աշխարհը մեծ մասամբ անպաշարտ կը մնայ:

Պատրաստեց՝

Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ - ՍՐԱՊԵԱՆ

«Ազդակ»

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝

ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

-- ... Ամենայն տուրք բարիք եւ ամենայն պարգեւք...

«Ձեղ հայրս» մտածեց, «զար տեսնէր աղջիկը... երեսուն տարեկան եղած ու տակաւին համբոյր ինչ է չի գիտեր...»: Վեր նայեցաւ -- առջին կայնած կնկան ուսին վրայէն երախայ մը երեն զարճած մեծ հետաքրքրութեամբ զինք կը դիտէր: Լրջութիւնը պահած, դէմքը մօտեցուց անոր կապոյտ աչքերուն: «Ի՞նչ պիտի ըսէր ինծի եթէ խօսէր» խորհեցաւ: Ներեան դլուխը անդին դարճուցած էր արդէն:

Ցանկարծ տեսաւ փողոցի դեղեցիկ տըղամարդը -- դանդաղ քայլերով դուրս կ'ելլէր եկեղեցիէն: Զարուհի երկվայրկեան մը վարանեցաւ, յետոյ մարմինը քակուեցաւ սինէն, ճեղքեց բազմութիւնը, արտասրուք հասաւ դուռը, չեմին նիկին հետ էր անցուցած. Անդրանիկ անընդհատ ծխախոտ ծխելով ջղայնացած, կոնեակ խմելով սիրտը կը պարպէ Հայաստանի վերջին եղածներուն վրայ: Դժբախտաբար Հրաչ չանդրադառնար, որ այդ յիշատակները դրի առնէ:

Անվայել բաներ եղան «աղգային հերոս»ին հանդէպ,

Անդրանիկը ոչ մէկ աաեն դրամի մարդ էր եղած: Երբ Փարիղէն մեկնեցաւ Ցրէդնօ ալ ոչ ոք էղբաղեցաւ իր մեծ քրոջմով Աբմենուհիին հետ: Շատ պզտիկ տարիքէն Անդրանիկ մայրը կորնցնելէն յետոյ, հայրը կը սպաննուի քիւրա պէկի մը ձեռքէն. այդ կ'ըլլայ վրէժի առաջին դգացումը եւ Անդրանիկ կը կատարէ երդումը, իր ձեռքով կը սպաննէ այդ Քիւրտը: Աբմենուհի երենց մօրը դերը կը սառնձնէ իր երկու պզտիկ եղբայրները մեծցնելու համար: Ոչ գործ, ոչ լեզու պիտնալով, ծառայելով ուրիչներուն տուները մէկ սենեակի մէջ երեքն ալ, ինչպէս չատ Հայեր այդ միջոցին, Պէլվիլ 20-րդ, կը կարողանայ արուարձանը պզտիկ փայտէ տուն մը չինել, տարիքը առած, ոչ մէկ օգնութիւն չստանալով, մինչեւ որ մեծ տղան 18 տարեկանին լէժիոն էքսպանժէր մտաւ:

ԾՈՎԱՍԱՐ

***

Նոյեմբեր 4, 1987

Սիրելի Արփիկ,

Ստացայ տխուր նամակդ եւ ես ալ ճիշդ քու դրութեանդ մէջ եմ, մինչեւ Հրաչին մահը խարխոխ մը ունէի, չարաթը անդամ մը Նիս կ'երթայի, դիւղը պզտիկ ճաչարան մը կ'երթայինք եւ իրարու մեր յիշատակները պատմելով օր կ'անցընէինք, իրարմէ կը բաժնուէինք բոլորովին տրբամադրութիւններս փոխուած:

Որը չենք եղած վառք Աստուծոյ, բայց կը կարծեմ որ զարհուրելի բան մը ըլլալու է...:

Անցեալ օր թելեֆոն ըրաւ երիտասարդ մը 40 տարեկաննոց, ուզելով ծանօթութիւնս ընել. Պէտնոս Այրէսէն էր: Գացի Համբիկեանենց Հոթելը. հոն լինձի կը սպասէր:

Առաջին խօսքը եղաւ. «Դուք Ռուբէն Զարդարեանին տղա՞ն էք»: «Այո, պատասխանեցի, վերջինը»: «Ձեզի լաւ լուր մը տամ, ըսաւ, Պուէնոս Այրէս Ռուբէն Զարդարեանի անունով ակումբ մը բացած ենք երիտասարդներուն համար»:

Միւս օրը պիտի մեկնէր մինակ Հ.Ց.Դ. ալպոմի նկարներով 1936-ի եւ Շիրակեանի դիրքը, իր ընկերներով Թէհլիրեանի... Թուրք դաղաններուն սպանութիւնները: Գոյայ «Ցայդալոյս» մը, երկու հատ «Մեղրագէտ», «Վերածնունդի ալպոմը» (1921) հրատարակութիւն Խաեան Սանուց Միութեան Թիւ 4, գրական ասուլիսներ, Ռուբէն Զարդարեանի «Ցայդալոյս»ի վերլուծութեան, տեղի ունեցած Մայիս 5, 1913, նախագահութեամբ Կոմիտաս Վարդապետի. Ց. Ճ. Սիրունի,

Տիկին Զապէլ Եսայեան, Երուանդ Սրմաքէչխանլեան, Սարգիս Մինասեան: 1913: Երկու անդամ կարդացի սիրելի Արփիկ, չես կրնար երեւակայել ինչ սրտի խաղաղութիւն ունեցայ, ոչ միայն գրուածքներուն այդքան ճիշդ մարդկային անիմաստութիւնը, Խարբերդի բարբառը եւ մանաւանդ գրագիտութենէ զատ հայրիկիս բարոյական մեծ մարդը. մեծ խօսք մը գործածեմ, չեմ կարծեր անտեղի ըլլայ «սուրբ» մարդ մը եղած էր, ամէնուն կողմէ իր վրայ ըսուածներուն համեմատ:

ԾՈՎԱՍԱՐ

-- Ցուզիչ է այս հոգեհանգստեան չարականը... հայրս կու լար ամէն պատարագէ եառ... տխուր է մեր եկեղեցին:

Մարդը լուռ իրեն կը նայէր, երբեմն գլուխը կը չարժէր «ինչո՞ւ այսքան դըժուար է մարդոց հետ խօսիլ, լուութիւնը ճեղքել ու մօտենալ անոնց սրտին... առանձին չմնալ» խորհեցաւ, չհամարձակելով մարդուն ուղիղ նայիլ:

-- Շատ տխուր է, ինչ որ մահուան ցաւին յիշատակը կ'արթնցնէ դիս կը խռովէ... հայրս տարաբդութիւնը տեսած մարդ է, տասներկու տարեկան ամբողջ եղեռնը ապրած է ու երբեմն կը խօսի այդ օրերէն... տակնուվրայ կ'ըլլամ:

Երբեք այս խօսքերը չէր լսեր իր բերնէն իր ներքին անձի մասին, այն ալ անծանօթի մը ըսուած «տակէ աւելի առաջ չեմ կրնար երթալ» մտածեց ու կացութեան ամբողջ ծիծաղելիութիւնը զգաց յանկարծ «ի՞նչ պիտի խորհի մարդը իմ մասիս» չարունակեց, կախեց գլուխը, չփոթ ու ամօթահար:

Այն առեն էր որ մարդը խօսեցաւ իր մասին պարզ, կարճ տեղեկութիւններով, բայց ոչինչ՝ իր մտերիմ կեանքի չուրջ:

-- Մենք հոս դիւրին դիւրին չենք բացուիր... ես ալ ուսուցիչ եմ, քիմիագիտութեան, անունս Յաչիկ է, Յաչիկ Ասկանեան: Հայաստանը չատ դժուար օրեր կ'անցընէ, Ղարաբաղի խնդիրը եւ չըրջափակումը, դուք դուրսէն չէք կրնար հասկնալ Օրիորդ:

Ու սկսան դանդաղօրէն քալել դէպի պղտոտայ: Եռուղեռը չատցեր էր ու նըշմարեց որ մարդիկ կը նայէին իր մանուկ առաջին փաստը Նոր Քարէ դարու դիւղ մըն է, որ կը պատկանի Ն. Ք. 4-րդ հազարամեակին: Պրոնզէ դարու սկիզբը հոն ծաղկած է պարսպապատ քաղաք մը՝ բնակարաններով, փողոցներով, համայնական չեմարանով եւ բրիտանական խորհրդարանին ձեւը յիշեցնող հաւաքավայրով: Այս քաղաքը դոյութիւն ունէր Ն. Ք. 2800-էն 2550-ի մէջտեղ: Տրովադայի կառուցումէն չատ աւելի առաջ:

Հաւաքավայրը ոչ միայն 2000 տարի աւելի հին է դասական ժամանակներէն, այլեւ ամէնէն հին կառոյցն է Եւրոպայի մէջ: Հոն մարդիկ կը վիճէին հասարակաց հարցերու շուրջ, քաղաքական եւ կրօնական օրէնքներ կը սահմանէին:

Դժուար է դիտնալ, թէ ովքե՞ր ներկայ կ'ըլլային այս նախնական խորհրդարանին մէջ: Թերեւս ընտանիքներու մեծեր կամ տարեցներ: Սակայն յստակ է, որ միահեծան դեկավար չկար: Այս ժամանակներէն ոչ մէկ կառոյց պալատի կը նմանի, ոչ մէկ բնակարան միւսներէն աւելի մեծ է: Գերեզմանութեան ապացոյց չկայ: Հաստ պարիսպները, խորունկ հորերը եւ հաւաքավայրերը կառուցուած ըլլալու են բնակիչներուն կողմէ, որոնք միասնաբար որոշած ու աշխատած են:

Հնագէտներ կ'երեւակայեն մշակներու հաւաքականութիւն մը, որ կը հերկէր մօտակայ արտերը, ձկնորսներ, որոնք կը չրջապատէին քաղաքէն վար տարածուող ջուրերուն վրայ եւ ճամբորդներ, որոնք ապրանք կը բերէին եգէականի չրջակայքէն եւ մեռաղներ՝ մինչեւ հեռաւոր Սեւ ծովու ափունքներէն: Գիշերը, երբ լերկ բլուրներէն կ'արձագանդէին թռչուններու կանչերը եւ լուսինը կը վայէր առանձին մնացած ծովափին վերեւ, դիւրին է երեւակայել տուն վերադարձող մշակներն ու նաւավարները:

Ներեզործական իրեր եւ գործիքներ կ'ապացուցանեն, թէ Փոլիոչնին վաճառականական կապեր ունեցած է կրետէի բրնակիչ մինոաններուն եւ այլ կղզիներու բնակիչներուն հետ: Անիկա պղինձ եւ կապար կը բերէր մօտակայ Փոքր Ասիայէն եւ հեռաւոր Սեւ ծովէն:

Իտալացիք, երբ 1930-ական եւ 1950-ական տարիներուն պեղեցին չրջանը, գտան մինչեւ Ն. Ք. 2100 թուականին պատկանող չորս գիւղատուններու յատակագիծերը: Ն. Ք. 2100-ին Փոլիոչնին կործանած է արշաւանքներու կամ երկրաչարժի պատճառով: Պատճառները, որոնք նոյն ժամանակներուն կործանած են Տրովադան:

Փոլիոչնին իր ծաղկումի գագաթնակէտին ունեցած է 1500 բնակիչ եւ տարածուած է 11 հազար քառ. մեթրի վրայ: Շրջանին կէսէն աւելին պեղուած է, թէեւ տարիներով մաս կազմած է դինուրական գօտիի մը, ինչ որ արգելք եղած է հնագիտական աշխատանքներու: Պեղումները վերսկսան 1980-ական տարիներուն: Իտալացիք կը գրպդին վերանորոգութեամբ: Նաեւ կ'ուսումնասիրեն կենդանիներու ոսկորներ եւ կը փորձեն ուրուագծել քաղաքին անտեսական անցեալը:

Լիմնոսը ժամանակին կամուրջ մըն էր Ցունաստանի բուն ցամաքին եւ Սեւ ծովուն միջեւ: Այժմ անիկա ռազմագիտական կարեւորութիւն ունի Թրքական ծովափին մօտ ըլլալուն պատճառով: Իրօք, կղզիին վրայ միայն քանի մը ծառեր կան, բայց անհամար նշաններ, որոնք կ'արգիլեն լուսանկարել: Անոր լերկ բլուրները ամայի են: Պանդոկներ չկան, ինչ որ զայն փրկած է զբօսաշրջիկներու հոսանքներէն, որոնք ամէն ամառ կը խուժեն դէպի յունական այլ կղզիներ: Լիմնոսի հին աշխարհը մեծ մասամբ անպաշարտ կը մնայ:

Պատրաստեց՝

Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ - ՍՐԱՊԵԱՆ

«Ազդակ»

բուն, լայն ու երկայն փէչին, ցած կըրունկով կօշիկներուն... Մարդը սակայն անտարբեր կը թուէր ըլլալ թէ իրեն եւ թէ ալ չուրջի բազմութեան: Քիչ մը անխօս քալելէ եառ մայթի սրճարանի մը քով կանդ առին:

-- Պաղպաղա՞կ մը Օրիորդ:

-- Ինչու չէ:

Ուրախ էր իր համարձակութեան: Շաբաթ մը առաջ Պէյրութ նման առաջարկ մը, մանաւանդ օտարէ մը, մեծ ժպիտի ըլլար: «Ա՛ս Հայաստան է, ամէն բան արտօնուած է...» մտածեց:

(Շար. 3)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ-ՀՌԶԱԿՄԱՆ ՉՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21, երեկոյեան ժամը 6-ին, Հայաստանի անկախ նոր Հանրապետութեան հռչակման տարեդարձին առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ժամերգութեան աւարտին, Գոհաբանական մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի յաւերժութեան համար:

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը մասնակցելու աղջային այս ոգնին առթիւ կատարուող հոգեպարար արարողութեան:

*
**

ՄԱՐՍԷԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հովանաւորութեամբ եւ ներկայութեամբ
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ-ի
Հայաստանի Հանրապետութեան
Ֆրանսայի գործակալ

Կազմակերպութեամբ՝
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Թեմական Խորհուրդի

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 20, ժամը 18-ին, *Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ* Գոհաբանական մաղթանք,

Նախագահութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԻՐԻՃԵԱՆ-ի
Առաջնորդական Տեղապահ

եւ մասնակցութեամբ Հայ Աւետարանական եւ Կաթողիկէ Եկեղեցիներու, որուն պիտի յաջորդէ պաշտօնական ընդունելութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուի մեռազն ժողովուրդը:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Սէն-Ժերոմի Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ թաղականութիւնը կը հաղորդէ որ իր Սահակ - Մեսրոպ վարժարանը կը վերակսի Սեպտեմբեր 20-ին:

Օթոքարը պիտի անցնի ամէն Շաբաթ առաւօտները՝
— La Bégude Sud, 8 h 40,
— Aux Aurenques, 8 h 50.

Նոր արձանագրութիւններուն համար դիմել թաղականութեան, Շաբաթ եւ Կիրակի առաւօտները կամ հեռաձայնել Տէր Հօր՝ 42 · 58 · 35 · 00:

*
**

ՄԱՐՍԷԼ

«Խաչատուր Աբովեան» միօրեայ հայկական վարժարանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ Շաբաթ, Սեպտեմբեր 20-ին:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Սբբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ կից Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ՝
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Աւելի մանրամասն տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատան կամ հեռաձայնել՝ 91 · 77 · 84 · 70 եւ 42 · 69 · 07 · 95:

*
**

ԻՍԻ

Կապոյտ Խաչի Իսիի «Տ. Սէրգեկիւլեան» մասնաճիւղի միօրեայ վարժարանի բացման օրն է Շաբաթ, Սեպտեմբեր 19:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 19-էն 22, Մշակոյթի Տան մէջ՝
45, rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux.

*
**

ARNOUVILLE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section *Astrig*, d'Arnouville-lès-Gonesse, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel informe que l'inscription aux cours d'arménien (adultes et adolescents) aura lieu le Samedi 23 Septembre à 15 h dans la salle municipale Léo Lagrange à Arnouville (salle CBAF). La présence des élèves s'avère indispensable.

*
**

VIENNE

Section «*Sévan*» de Vienne
ECOLE DE LA CROIX BLEUE
dans les locaux de la Maison de la Culture Arménienne
9, rue du Cirque, Vienne

RENTREE SCOLAIRE
MERCREDI 20 SEPTEMBRE

Mercredi : 14h à 16h30
— 5 à 7 ans : Initiation à l'arménien à travers dessins, jeux éducatifs, travaux manuels...
— 7 à 13 ans : 2 niveaux de cours langue, histoire, géographie, chants, danses...

RENTREE SCOLAIRE
SAMEDI 23 SEPTEMBRE
de 14 h à 16 h 30
— 5 à 7 ans : Initiation à l'arménien à travers dessins, jeux éducatifs, travaux manuels...
— 7 à 13 ans : 2 niveaux de cours langue, histoire, géographie, chants, danses...
A partir de la 3ème, préparation pour les épreuves d'arménien au Bac.
Goûter offert
(possibilité de transport si nécessaire)
L'Ecole c'est : 4 enseignants, 2 assistants, 2 monitrices de danses, 2 monitrices de chants, 1 surveillant.
Inscriptions : 16 Septembre à la M.C.A. Vienne.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ Կրթարանի վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է փոխան ծաղկեպսակի հետեւեալ նուիրատուութիւնները փիրայր Շնորհօֆեանի մահուան առթիւ. --

Տէր եւ Տիկին Հրայր Մաֆեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Աքէլ 500 Ֆր., Պ. Մուրատ Բուլուր 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Բընարպաշը 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Տուման 500 Ֆր., Տիկին Վարդուհի Մատթէոսեան 100 Ֆր., Պ. Յարութիւն Արզումանօղլու 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Մեսրոպ Գէօսէտաղ 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նշան Երէցեան 200 Ֆր., Տիկին Սիրուն Խոլէէր 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հրայր Օրանճը 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Գէորգ Աղապալեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Միրիճան Քարաքայա 100 Ֆր., Տիկին Սիրանիկ Բուլուր 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Զաքար Հաքալմազ 500 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Ստեփան Զաքըրեսեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Յակոբ Երէցեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հերման Աքտաղ 200 Ֆր., Պ. Սաւաք Ձամուղօղլու 200 Ֆր.:

Նոյն առիթով Դպրոցասէր վարժարանին Տէր եւ Տիկին Յովհաննէս Աքէլ նուիրած են 500 Ֆր., ինչպէս նաեւ Տէր եւ Տիկին Օննիկ Դարիք 200 Ֆր.:

— ԽԱՉՎԵՐԱՑ —

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, Խաչվերաց, Տօն է Վերացման Սրբոյ Խաչին:

Այս առթիւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10·30-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Սկիզբ ժամերգութեանց՝ 8·45-ին:
Կը պատարագէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ
Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:

Կէսօրէ ետք, ժամը 4-ին կը կատարուի Խաչվերացի մեծահանդէս Թափօր-Աղօթատեղ:

Այսօրուան Անդաստանը տարուան վերջինն է:

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 18, Տօն է Խաչի: Յիշատակ Մեռելոց:

Այս առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին պատարագ կը մատուցուի:

Պատարագի աւարտին՝ Հոգեհանգիստ «վասն համօրէն ննջեցելոց»:

*
**

Ս. ՅԱԿՈԲ — ԼԻՈՆ

Լիոնի Հայ Առաքելական Եկեղեցւոյ Աղջային Միութիւնը ինչպէս նաեւ Հոգաբարձութեան կազմը կը յանուցանեն թէ Կիրակի, Սեպտեմբեր 17-ին Խաչվերացի Տօնին առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի Լիոնի Ս. Յակոբ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ ՍԱՐԿ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Գալիֆորնիոյ Հայոց Թեմի Առաջնորդ
Բազմաձայն երգեցողութիւնները կը կատարուին եկեղեցւոյս Կոմիտաս երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝
Պ. Յովհաննէս Պէրպէրեանի:

Սկիզբ ժամերգութեան՝ ժամը 8·45-ին, Պատարագ՝ ժամը 10-ին:

*
**

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, Տօն Խաչվերացի:
ժամերգութիւն՝ ժամը 8·30-ին,
Հանդիսաւոր պատարագ՝ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՋԱՏԻԿ ՎՐԴ. ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ
Պատարագի երգեցողութիւնը կը կատարէ Սահակ - Մեսրոպ երգչախումբը:

⁂

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17, Խաչվերացի առթիւ՝ *պատարագ ժամը 10-ին:*
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ԻՍԱՀԱԿ ԲՀՆՑ. ՀԷՔԻՄԵԱՆ
ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ. -- *Այսօր հոգեհանգիստ չի կատարուիր:*

REPAS à BIÈVRES

Comme chaque année, la Croix Bleue Arménienne, Section d'Issy-les-Moulineaux (Dirouhie Sérengulian) offre un repas à ses ainés au château de Bièvres le Samedi 23 Septembre.

Le car partira à 12 h 30 du 45 rue de la Défense, avec arrêt à 12 h 45 devant l'église arménienne 6 av. Bourgain.

Retour vers 18 heures.

Les personnes intéressées sont priées de se faire inscrire au plus tard le 17 septembre auprès de:
Takouhie tél. 46 44 01 26
Nicole tél. 47 36 27 14

CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

Section «*Satenig*» de Vaulx-enVelin
organise un

GRAND BAL

à l'occasion
du 7ème anniversaire de sa création
le Samedi 16 Septembre à partir de 20 h
au Centre Culturel «Charlie Chaplin»
— *Place de la Nation* —
de Vaulx-en-Velin

avec la participation du chanteur populaire
PAUL BAGHDADLIAN
avec l'Orchestre « A N I »

Entrée: 100 F. —Parking surveillé—

Pour tous renseignements : 78. 80. 27. 43
72. 04. 10. 81 — 78. 82. 06. 86

ՓԱՐԻԶԻ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ
կը կազմակերպէ իր տարեկան

ԴԱՇՏԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 17,
Առաւօտեան ժամը 11-էն սկսեալ
Կ'ԵՐԳԷ ԱՆԹՈՒԱՆ ՊԷՋՃԵԱՆ
ընկերակցութեամբ Սուրբ Խաչի ՍՊԻՏԱԿ նուագախումբի
Վայր՝ Տոքթ. Արտաւազդ Քիւրեղեան Վիլլա,
4, rue du Docteur Rampont, VILLIERS LE BEL

Imprimé sur les Presses du Journal «HAYRATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 16-17
SAMEDI - DIMANCHE
16-17 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.P. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·679 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.679

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՒԺԻՏ օդուժը զգալիօրէն կրճատուած է իր մարտակոծութիւնները, Սեպտեմբեր 15-ին, Պոսնիոյ սերպ դիրքերուն վրայ, համաձայնութիւն մը ղոյացած ըլլալով Պելկրատի մէջ, նախորդ դիշերը: Ըստ այդ համաձայնութեան, Սերպերը յանձն առած են մինչեւ 20 քիլոմէթր քաշել իրենց ծանր հրետանին Սարայեւոյի շրջակայքէն: Եթէ հայտնեն այդ յանձնառութիւնը որոշուած 6 օրուան պայմանաժամուն մէջ, ՕԹԱՆ պիտի վերսկսի իր մարտակոծութիւնները:

ՓՐԿՈՒՐԵԱՆ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ՃԱԿԱՏԸ (ՖԻՄ) դատապարտեց Ֆրանսա գործուած ռմբափորձերը առաջին անգամ ըլլալով: Ջեկոյցը կը չեշտէ թէ «Մղուած այն մրտախոզութենէն որ ՖԻՄ-ը Ալժերիոյ մեսնափրական վարչակարգին դէմ տարած պայքարին տրամաբանական բնոյթ և ֆաղաբական իմաստ տայ, ան բուռն կերպով կը դատապարտէ կոյր եւ քաղբարոս ոճրագործները»: Իսլամական կուսակցութիւնը հարց կու տայ նաեւ ռմբափորձներու հեղինակներուն մասին, քանի անոնք ճիշդ կը թափեն որ Ֆրանսական իշխանութիւնները պատերազմ յայտարարեն Իսլամին եւ իսլամապաշտներուն, զորս կ'ուզեն ներկայացնել որպէս ահաբեկիչներ եւ վայրագ կենդանիներ:

ՏՕՐԹԻՆԼ բացայայտ կերպով սբնանկացած է բայց վճռած է անանկութիւն յայտարարել այլ «վիրաբուժական գործողութեամբ» մը եւ ղրամատուներու օգնութեամբ դիմանալ: Այդ առընչութեամբ որոշեց 18 ամսուան համար առկախել իր պարտքերու տոկոսներու վճարումը: Պարտքը՝ 75 միլիառ Ֆրանք է: Տօրօթիներլ համանախագահը կ'ուզէ պահպանել 720 հազար բաժնեհաւերու չահերը եւ վճարել տալ իր ձախողութեան պատասխանատուները՝ չինարարները (ծրագրին պիտի կրկնապատկումին համար), ԼՄ-ին-Սէ-էՖ-ը եւ Պրիթիչ Ռէյլը, ինչպէս նաեւ հանրային սպասարկութիւնները: Արձանագրութեան առեն բաժնեթուղթը 35 Ֆր. էր, այժմ՝ 11,50-ի իջած է:

ԼՐԱԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ կազմակերպութիւնը չատ մտահոգ է թուրք լրագրողուհիի մը պատճառաւ որ միչտ դիպահ է: Ենթական՝ Ուրսուլա Ինկիւ թուրք ձախակողմեան չաբաթաթերթի՝ «Փուրթուլուչ»ի աչխատակից է եւ ձերբակալուած է Վալանսիէնի շրջանը Սեպ. 11-ին 12-ի դիշերը: Ըստ իր փաստաբաններուն, պատճառները ծանօթ չեն: Ձերբակալութեան երկարաձգումը պահանջուած է հակահաբեկչական դատաւոր՝ Ժան-Ֆրանսուա Ռիքարի կողմէ:

ՄԻԱՑԵԱԼ-ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ որոչ նահանգներ փղոց ելլելու արգելք հաստատած են 17 տարեկանէն վար պատանիներու համար, առաջքն առնելու համար երիտասարդական ոճրագործութեան, որ հսկայ համեմատութիւններու հասած է վերջին տարիներուն: 16-էն 19 տարեկան պատանիներու կողմէ բիրտ ոճիրներու զոհերու թիւը 73,9-էն, 1000-ի համար 77,9-ի բարձրացած է, իսկ 12-էն 15 տարեկան պատանիներու զոհերու թիւը 62,9-էն, 1000-ի համար՝ 75,7-ի:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԲԱԺԱԿ

Եւրոպայի Բաժակակիրներու Բաժակի զոյգի խաղերու չարքին, Արարատ Սեպ. 14-ին կը մրցէր Մոսկուայի Դինամոյին դէմ, այս վերջնոյն դաչտին վրայ: Երեւանցի մարզիկները պարտուած են: Դարձի մրցումը տեղի կ'ունենայ Սեպտեմբեր 26-ին, Երեւան:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹԱՆԷՐ ԱՓՋԱՄ՝ «ԹՈՒՐՔԵՒՀԱՅ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԿՐՆԱՆ ԲԱՐԵԼԱՒՈՒԻԼ»

Թ. Աքչամ Թուրք այն հետապօտողն է որ հայկական շրջանակներու մէջ բաւական հետաքրքրութիւն արթնցուց «Թրքական ինքնութիւնը եւ հայկական հարցը» գործով ուր իր պրպտումներուն վրայ հիմնուելով կ'եզրակացնէր թէ 1915-ին Հայերու կիրարկուածը ցեղասպանութիւն է: Թուրք մտաւորականը որ 1977-ին հեռացած էր հայրենիքէն ու հաստատուած Գերմանիա, վերջերս վերադարձած է Թուրքիա:

Իրեն հետ հայեւթուրք յարաբերութիւններու մասին կատարուած հարցազրոյց մը տեղ գտած է «Միլլիյէթ»ի Սեպտեմբեր 15-ի թիւին մէջ: Իրեն հետ տեսակցած են Շահին Ալփայ եւ Նիլիւֆէր Գուչյաչ:

Կու տանք ամբողջութեամբ:

***

Հ. -- Կ'ապրիճէ ժամանակաշրջան մը երբ երկու երկիրներուն ալ նպաստաւոր է Թուրքիոյ եւ Հայաստանի յարաբերութիւններուն քնականոնացումը: Ինչպէս կը տեսնէք յարաբերութիւններու ապագան:

Պ. -- Կը կարծեմ որ Թուրքեւհայ մերձեցումը երկու կողմին ալ հոգեբանական մեծ բաւարարութիւն ու հանգստութիւն պիտի պատճառէ ու զարկ տայ երկու կողմին ալ ժողովրդավարացման հակումներուն: Ասիկ պատ, Թուրքիոյ համար չատ կարեւոր են Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները, թէ՛ շրջանի խաղաղութեան ու կայունութեան բերելիք իր մասնակցութեան, թէ՛ Արեւմուտքին համարկուելու տեսակէտէն:

Հ. -- Հայաստանի հանրային կարծիքը ինչ քնոյթ ունի Թուրքիոյ հանդէպ:

Պ. -- Անչուշտ նշմարելի են անցեալին հետքերն ու կանխակալ կարծիքները: Ասոր մէջ բաժին ունի նաեւ Թուրքիոյ 80 տարուան կեցուածքը: Այսուհանդերձ, դիտեմ թէ հայ ղեկավար տարրերը իմաստուն եւ իրապաշտ քաղաքականութիւն մը կը վարեն ու ջերմօրէն կը փափաքին Թուրքիոյ հետ բարեկամութիւն հաստատել:

Հ. -- Ընդդիմութիւնը կը բաժնէ՞ այս կեցուածքը:

Պ. -- Պէտք է անջատել Դաչնակցութիւնը: Ինչ հակազդեցութիւն որ ունին Թուրք ազգայնականները, նոյնն է հայ ազգայնականներուն պարագան: Ազգայնականութեան Թրքականը, հայկականը չկայ:

Հ. -- ՄՀՓ-ի (Ազգայնական շարժումի կուսակցութիւն) նախագահ Ալ. Թիւրքէշ դեր մը չի՞ կատարեր ազգայնամոլ հակազդեցութիւնները մեղմացնելու եւ Հայաստանի հետ յարաբերութիւնները զարգացնելու գործին մէջ:

Պ. -- Թիւրքէշ ու ազգայնական չարժումը այս հարցին մէջ անելի մտանուած են: Եթէ կ'ուզենք հասկնալ չրջանի զարգացումները, պէտք է մտաբերենք Ա. աչխարհամարտին ծագումի պարագաները: Այսօր չրջանին բոլոր ուժերը կարելի է ըսել որ այդ ժամանակուան հոգեբանութեամբ կը վարուին իրենց քաղաքականութիւնը: ՄՀՓ-ի կովկասեան քաղաքականութեան որոշիչը Ռուսաստանն է: Կուսակցութիւնը զայն նկատի ունի որպէս հիմնական սպառնալիք: Կարելի է ըսել որ Հայաստանի մերձեցման այս բնոյթին պատճառով կը փորձէ անտարբեր չմնալ նման ծրագրի մը, սակայն աւելի կը պարտաղրէ նաեւ անկողմնակալ աչքով դիտել պատմութիւնը:

Հ. -- Հայկական Սփիւռքը, յատկապէս ԱՄՆ-ու եւ Ֆրանսայի հայկական կազմակերպութիւնները ինչ կեցուածք ունին Թուրքիոյ հետ մերձեցումին հանդէպ:

Պ. -- Պէտք է նկատի ունենալ որ Հայաստանի Պետութեան եւ հայկական ըմբռնումին միջեւ կարեւոր տարբերութիւններ կան: Մեծապէս հետաքրքրական է արտասահմանի Հայերուն քաղաքացիութեան իրաւունք չտալու Հայաստանի կեցուածքը: Կը կարծեմ որ Արեւմուտքի Հայերուն անդիջող կեցուածքը Անգարա-Երեւան յարաբերութիւններու զարգացումով, ժամանակի ընթացքին պիտի մեղմանայ,

Հ. -- Կայ հետեւեալ պնդումը. ԱՄՆ-ու եւ Ֆրանսայի Հայերուն մէկ մասը այդ երկիրներուն մէջ չձուլուելու, իրենց ինքնութիւնը պահպանելու համար կը ջանան կենդանի պահել ցեղասպանութեան պրնդումները:

Պ. -- Ես կը պնդեմ որ այն օրը երբ Թուրքիա դադրի ցեղասպանութեան նիւթը քաղու մը նկատելէ եւ սկսի անվրդով խօսիլ այդ մասին, դրական ձայն մը պիտի լսէ ամբողջ աչխարհի Հայութենէն: Այդ հաւաքականութիւնը 80 տարիէ ի վեր կ'ապրի ընդվզում մը որ հետեւանք է իր ենթարկուած անարդարութեան մասին Թուրքիոյ մէջ պահուած լռութեան:

Հ. -- Ձեր կարծիքով, Թուրքիա սկսած չէ՞ խօսիլ ցեղասպանութեան պնդումին մասին:

Պ. -- Նոր կը սկսի ու ասիկա կարեւոր քայլ մըն է որուն դրական արդիւնքները պիտի ունենաք յառաջիկային: Ամէնէն կարեւորը ակադեմական մարդն է: Ես կը նկատեմ որ Թուրքիոյ դիւտական աչխարհը պատրաստ է հանդարտօրէն խօսելու այս նիւթին մասին: Կը կարծեմ որ դլխաւոր արգելքը հաւաքականութեան վախն է ինքն իրմէ: Կը կարծեմ նաեւ որ ցեղասպանութեան հարցը ազատօրէն վիճարկումի նիւթ չկարենալ ընելու պարագան Պետութեան ճնշումէն, կամ այլ ճնշումներէ աւելի առընչուած է մեր ինքնութեան հարցերուն:

Հ. -- Ադրբեջան - Հայաստան կնճիռը Թուրքիոյ եւ Հայաստանի յարաբերութիւններուն զարգացումին գլխաւոր խոչընդոտը եղաւ: Ինչ կրնայ ըլլալ հայեադրբեջանական յարաբերութիւններուն հեռանկարը:

Պ. -- Կը կարծեմ որ հարցերը կրնան լուծուիլ եթէ ուժանիւթի աղբիւրներուն Արեւմուտք փոխադրութեան ծրագիրներուն առընչութեամբ երկու երկիրներուն կիրարկուած մեծ ճնշումները վերջ դտնեն ու Ռուսաստան խանդարիչ դեր չկատարէ:

Հ. -- Ի՞նչ է Հայաստան - Ռուսաստան յարաբերութիւններու ներկայի իրականութիւնը:

Պ. -- Հայաստանի անկախութենէն ետք ռուսական ուժերը քաչուեցան երկրէն: Սակայն, «Ադրիականէն մինչեւ Միջին Ասիա, Թուրքե՛ր» ու նախկին համաթրքական երազներ յիչեցնող նման յայտարարութիւնները, արտաքին քաղաքականութիւնը ցեղային եւ կրօնական խնամիութիւններու վրայ հիմնելու հակումները վախ պատճառեցին Հայերուն: Ու ետ կանչեցին ռուս զօրաթաժինները:

Հայաստանի հանդէպ Թուրքիոյ բարեկամութիւնն ու մօտիկութիւնն է որ պիտի որոչէ հայեւռուս յարաբերութիւններուն ապագան: Եթէ կը փափաքիք չրջանի ժողովուրդներուն հետ խաղաղութեամբ ու բարեկամաբար ապրիլ, պէտք չէ վախնանք յիչելէ թէ անցեալի պատմութիւնը մեր ղրացիներուն համար ի՛նչ նչանակութիւն ունեցած է: ու պէտք չէ վախնանք մեր պատմութիւնը խօսակցութեան նիւթ ընելէ: Յատկապէս այս պատճառով պէտք է մեր արտաքին քաղաքականութեան իչխող տարրը դարձնենք «երկրին մէջ խաղաղութիւն, աչխարհի մէջ խաղաղութիւն» սկզբունքը որ Աթաթիւրքի թեւերուն ամէնէն կարեւոր սկզբունքն է:

Հ. -- Կ'ըսէք թէ ձեր հետազօտութիւններով համոզուած էք որ կարեւոր յայտնիչաններ գոյութիւն ունին թէ Իթթիհատ եւ Թէրաքիի վարչակազմը 1915-ին Օսմանեան Պետութեան Հայերը զանգուածաբար քնաչնչելու մասին որոչում տուած է: Ի՞նչեր են այդ յայտնիչանները:

Պ. -- Անգլիական, ամերիկեան եւ յատկապէս գերմանական դիւանները փաստաթուղթերը: Կան նաեւ փաստաթուղթեր որոնք ցոյց կու տան թէ Գերմանիա մասնակցութիւն ունեցած է այդ որոչումին: Անատոլուի զանազան չրջաններէն իրարմէ բոլորովին անկախ հիւպատոսներու, դէսերու տեղեկագիրներէն կը նչմարուի դէպքերու ընթացքին մեծ նմանութիւն մը: Երկրորդ կարեւոր յայտնիչն մըն է 1919 - 21 թուականին Իթթիհատ եւ Թէրաքքիի պոլսոյ դատավարութիւնը: Նաեւ այն փաստաթուղթերը որոնք տեղ գտած են ամբաստանագրին մէջ ու դատարանին մէջ կարդացուած: Սակայն, պէտք է ընդդծել թէ այդ որոչումը ոչ թէ բովանդակ Օսմանեան Պետութեան, այլ Իթթիհատ եւ Թէրաքքիի որոչումն էր:

Հ. -- Մէկդի ձգենք պաշտօնական պատմագէտները: Պեռնար Լէուիսի եւ Սթանֆորտ Շօի նման օտար պատմագէտներ ալ կ'ըսեն թէ 1915-ի դէպքերը տեղահանութեան պարագայէ մը կը բաղկանան եւ հետեւանք են երկու կողմէն արձանագրուած կորուստներու եւ պատերազմական իրավիճակին:

Պ. -- Լէուիս եւ Շօ այս մասին չատուկ հետազօտութիւն չեն կատարած: Իմ ըսածս այն է որ այս նիւթին պրպտումին սկիզբի փուլին ենք տակաւին: Ամբողջական պատկերը դեռ գծուած չէ: Կարեւորը այն է որ բոլոր փաստաթուղթերը հանդարտ ու անվրդով սեղան բերուին եւ լուրջ վիճարկում մը կարելի ըլլայ: Զանազան դիւաններու փաստաթուղթերը ուսումնասիրուին, պատմական լուրջ պրպտումներ կատարուին:

Հ. -- Ձեր վերջին գիրքին մէջ կ'ըսէք թէ Մ. Քէմալ իր ղեկավարութեան սկիզբի շրջանին համոզում գոյացուցած է որ Իթթիհատ եւ Թէրաքքիի կուսակցութիւնը գործած է ցեղասպանութեան չանցառումը: ու ան կոդմնակից երեւցած է չանցառութիւններուն պատժուելուն, սակայն չետոյ հրաժարած է այս կեցուածքէն: Ինչ է պատճառը:

Պ. -- Աթաթիւրք նուազագոյն երեք տեղ կը խօսի այդ մասին, մէկ անգամուն ըսելով թէ սպանուած Հայերու թիւը 800 հազար է: Հետաքրքրական է որ 1920 Ապրիլին Ազգ. Ժողովին բացման արտասանած առաջին ճառին մէջ պատմութեան մեծ մէկ ողբերգութիւնը կը կոչէ այդ դէպքը: Օտար լրագրողներու հետ հան-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՋԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆ ՋՐՈՑԻ

Հայաստանի մամուլին բաւական հետաքրքրական մէկ անունն է Պաշտպանութեան նախարարութեան «Հայ Զինուոր» շաբաթաթերթը: Մեծ մասով զինուորական, պաշտպանական նիւթերու յատկացուած էջերը որոշ պատկերացում մը կու տան յատկապէս ներկայ պայմաններուն մէջ այնքան կենսական այդ մարզին:

Թերթին մնայուն բաժիններէն են հարցազրոյցները որոնք անմիջական ձեւով մը առիթ կու տան հարցերու ներկայացման, կատարուած աշխատանքներու: Մեծ մասով անոնք խօսակից կ'ունենան բանակի զանազան աստիճաններու ղեկավարներ որոնք կը տեղեկացնեն, կը լուսաբանեն:

Անմիջական բաժին մըն է նաեւ նամակներու յատկացուածը. հոն տեղ կը գտնեն զինուորներու եւ ծնողքներու թղթակցութիւնէն առնուած նմոյշներ. անոնց հրատարակութիւնը որոշապէս ռազմական նպատակ կը հետապնդէ: Ընդհանրապէս երիտասարդները զոհունակութիւն կ'արտայայտեն ծառայութեան պայմաններէն, իրենց նոր ընկալատէն, իսկ ծնողքները հայրենասիրական չեշտով յաճախ արձագանգ կը գտնեն հեռուէն զօրակիլ անոնց: Այլ միջավայրի ու այլ պայմաններու մէջ հետաքրքրութենէ զուրկ ու թերեւս նոյնիսկ միամիտ նկատուելիք այդ էջերը իրենց տեղը ունին հայկական բանակին առաջին չրջանին որպէս լուռ վկայ:

Բայց որովհետեւ բանակին կազմութեան ներկայի չրջանը միշտ զինուոր - հարազատ թղթակցութեան լոյս տեսած նմոյշներուն ոդիով չի քալեր, «Հայ զինուոր»ը էջեր կը տրամադրէ նաեւ ժրլսատական երեւոյթներու, զանազան բնոյթի խնդիրներու, եւլն.:

Շաբաթաթերթին Օգոստոս 26 - Սեպ. 2-ի թիւին մէջ Սասուն Մամեան հարցազրոյցով մը դասալքութեան երեւոյթին, անոր պատճառներուն մասին կը խօսեցնէ Երեւանի կայազօրի զինուորական դատախազութեան աւագ քննիչ ու արդարադատութեան գնդապետ Հրանտ Պօղոսեանը:

Դասալքութիւնը զինուորական յանցագործութիւններու գերակչիռ մասը կը կազմէ, թէեւ կան նաեւ աւելի ծանր յանցագործութիւններ: Առաջինին հիմնական դրդապատճառ կը նկատուի զօրամասերու մէջ պատչաճ կարգապահութեան բացակայութիւնը, չատ հրամանատարներու իրենց պարտականութիւններուն թերի տիրապետումը:

Հ. Պօղոսեան կը բացատրէ թէ յաճախ հարկաւոր աշխատանքը չի կատարուիր զինուորական պարտականութեան կանչուածներու հետ :Չի տրուիր անհրաժեշտ լուսաբանութիւնը թէ զօրամասէն խոյս տալու պարագան ի՛նչպէս կը մեկնաբանուի օրէնքով ու պատժական ինչ պարտաւորութիւններ կը բերէ: Անշուշտ, օրէնքը անգիտանալ ոչինչով կը մեղմացնէ գործուած յանցանքը, բայց գնդապետը չի մոռնար նաեւ որ խօսքը 18 տարեկան երիտասարդներու մասին է որոնք «դեռ տարուած են դպրոցական հովերով»:

Այս պակասը սրբագրելու յարմար ձեւ կը նկատուի զինեալ ծառայութեան առաջին օրերուն զրոյցներու, դասախօսութիւններու կազմակերպումը հրամանատարներու կողմէ, որպէսզի նորակոչները ծանօթանան իրենց իրաւունքներուն ու պարտականութիւններուն: Հ. Պօղոսեան կը խօսի նաեւ որոշ հրամանատարներու խորհրդային վերաբերումին մասին. կ'ըսէ թէ յաճախ կը յայտնուի հակումը կարգ մը զինուորներ պաշտպանելու, ուրիշները անտեսելու կամ անոնց քաւութեան նոխազի դերը պարտադրելու:

Հրամանատարներու կողմէ արձանագրուած են աւելի լուրջ թերացումներ ալ. կը յիշուի օրինակ զօրամասի հրամանատար մը որ չուրջ երկու տարի դասալիք զինուորներու մասին տեղեկատուութիւն չէ կատարած պատկան մարմիններու մօտ ու իր յայտրդը մէկ անգամէն 117 թղթածրար ղրկած է ոստիկանութեան ու դատախազութեան. այդ 117 հոդիին մէջ եղած են պարագաներ որոնց դասալքութեան չրջանը մէկ տարիէն իսկ երկար եղած է, մինչդեռ օրէնքը կը պարտադրէ երեք օրուան բացակայութեան անմիջապէս հետաքննութեան ձեռնարկել, իսկ բացակայութիւնը երկարելու պարագային տեղեկացնել զատախազութեան:

Կան նաեւ անմիջական հրամանատարներու կողմէ դրամաչորթութեան, կաշառակերութեան դէպքեր: Գնդապետը այս կարգի օրինակ մըն ալ կու տայ նշելով վաշտի հրամանատար Սամուէլ Գրիգորեանի արարքը. ան իր զինուորներէն վերչէ Փիլոյեանէն ամսական 800 հազար ռուբլի ստացած է որպէսզի «զինուորական ծառայութիւնը տունը կատարէ»:

Պէտք է ըսել որ այս ձեւի չանցագործութեան մէջ դեր ունին ծնողքներ ալ որոնք կը փափաքին որ իրենց զաւակները ծառայեն ընտանիքին բնակութեան մօտիկ վայր մը: Ինչպէս կ'ըսէ Հ. Պօղոսեան, «Ինչ չեն դէպքերը երբ ծնողներն են զաւակներին դրդում կատարել յանցագործութիւններ»: Ուրիշներ իրենց զաւակին ծառայութեան նախօրեակին կ'երթան տեսնել հրամանատարը որպէսզի իրենց տղուն «լաւ նայի»: Այս հանդամանքը յաճախ հրամանատարները կը մղէ չանցանք գործելու: «Լաւ նայել»ու կարդադրութիւնը ինքնաբերաբար տարբերութիւն մը կը ստեղծէ անոնց եւ միւսներուն միջեւ որոնց ծնողքները նոյն կարելիութիւնները չունին: Այս վերջիններուն կը վիճակի չաճախ միւսներուն տեղ ալ հերթապահել, մաքրութիւն ընել, եւլն.: Այս կացութիւնն ալ պատճառ կ'ըլլայ որ ենթակաները սկսին մտածել խոյս տալու մասին:

Թերթին յայորդ թիւին մէջ Ս. Մամեան կը չարունակէ զրոյցը, գնդապետ Հ. Պօղոսեանը խօսեցնելով այլ թերութիւններու մասին. դասալքութեան պարագաներէն աւելի ցաւալի է զէնքի հետ վարուելու անփութակ նորերու պատճառած արկածները որոնց զոհ կ'ըլլան թէ՛ իրենք, թէ իրենց ընկերները: Հ. Պօղոսեան այս երեւոյթը կը բացատրէ լրջութեան պակասով: Երբ 18 տարեկան տղուն ձեռքը զէնք կը տրուի առանց անոր գործածութեան կանոնները սորվեցնելու, անխուսափելի են արկածներ:

Այս հարցը տեղ գտած է թերթին նոյն թիւին չորրորդ էջին «Խեղուածների պատկերասրահ» խորագրուած բաժինին մէջ. վեց երիտասարդներու նկարներուն քով տեղ գտած են իրենց վիրաւորուելուն մասին անոնց պատմածները. մեծ մասով անուչադրութեան հետեւանքով վիրաւորուած են: Այլ բաժիններու մէջ եւս կը չօշափուի նոյն հարցը:

Զրոյցի երկրորդ մասին մէջ Հ. Պօղոսեան կը խօսի դասալքութեան ուրիչ մէկ պատճառին մասին որ հրամանատարներէ ոմանց տղեղ վերաբերումն է զինուորին հանդէպ: Ս. Մամեան կ'ըսէ թէ կան պարագաներ երբ հրամանատարը կը միացնէ հայհոյանքն ու հրամանը: Հ. Պօղոսեան կը բացատրէ թէ ատիկա ռուսական բանակէն փոխանցուած երեւոյթ է ու ճիշդ է որ ծանր ազդեցութիւն կը գործէ ենթակային վրայ: Կը յիշէ պարագայ մը երբ զինուորը խոր վրդովմունքի մը պահուն ըսպանած է զինք անարդող ենթասպան:

Հարցազրոյցին երկու մասերուն հետ ալ տրուած է հեռաձայնի թիւ մը ուր ընթերցողներ կրնան դիմել ու հարցումներ ուղղել: Խմբագրութիւնը կ'ըսէ թէ յաջորդական զրոյցներով պիտի տրուին պատասխանները:

Հայաստանի անկախութեան բերած ամէնէն հիմնական նորութիւններէն է հայկական բանակը. հակառակ որ պարբերաբար կը գրուի, կը խօսուի անոր հզորութեան մասին, ան կազմութեան փուլին մէջ է տակաւին ու մինչեւ արհեստավարժութեան փափաքելի մակարդակը չատ բան պէտք է բարելաւուի, կատարելագործուի:

Մինչեւ այսօր ձեռք ձգուած դրականներուն մէջ հետաքրքրական է ու կարեւոր երեւոյթը որ Պաշտպանութեան նախարարութեան պաշտօնաթերթը ամենայն հանդստութեամբ տեղ կու տայ նաեւ ժրլսատականներու, իր սահմաններուն մէջ ձրգտելով անոնց սրբագրութեան: Երեւոյթ որ դժբախտաբար կարելի չէ ընդհանրացնել նոյնքան կարեւոր այլ մարզերու, ուր կը չարունակէ նախընտրելին ըլլալ չայլամի իմաստութիւնը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐՈՑԵԱՆ

ՅԱՌԱՋԻ 70-ԱՄԵԱԿԻ ՆԱՄԱԿԱՆԻ

ԽՄԲ·- Օգոստոսեան արձակուրդի օրերը պատեհ եղան, հաւանաբար, որ մինչեւ այսօր (եւ թերեւս վաղը) շարունակենք ստանալ շնորհաւորական ջերմ նամակներ «Յառաջ»ի 70-ամեակին առթիւ (Օգս· 1)։ Պարզ է որ չենք կրնար յաւիտեան շարունակել անոնց հրատարակութիւնը, ինչ որ կրնայ թէ իմաստագողութեան սխալ տպաւորութիւն մը թողուլ եւ թէ մանաւանդ ձանձրացնել մեր ընթերցողները։ Ուրեմն, ստորեւ վերջին փունջ մը։ Շնորհակալութիւն բոլորին։

***

«Յառաջ» Օրաթերթի պատասխանատու խմբագրութեան,

«Յառաջ»ի 70-րդ տարեդարձի առթիւ, այլոց կողքին, ես ալ փափաքեցայ մի քանի տող դրել։ Բայց նախ, կ'ուզեմ դէպի ետ՝ մինչեւ 1965 թուականը երթալ։ Հազիւ մէկ տարի է անցեր կեսարիոյ հզօր հովիւ Նչանակուելէս ի վեր, երբ 1965-ին, Փրանսաբնակ երեք հայ երիտասարդներ այցելեցին, հոնտեղի մեր՝ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ փառապանծ եկեղեցին, որոնք լման երկու օրեր իմ անձնական հիւրը եղան. ահաւասիկ հոն, առաջին անգամ անոնց մօտ (Վալանսէն՝ Շաւլ-կարապետ Փափազեան) տեսայ, Փարիզ հրատարակուող օրաթերթ մը՝ «Յառաջ» վերնագրութեամբ։ Ինչպէս ըսի, առաջին անգամ էր, որ տեսայ ու ծանօթացայ այդ օրաթերթին։ Իսկ 1972-ին, երբ Պոլիս հաստատուեցայ, հոն ալ քանի մը անգամներ տեսայ «Յառաջ»ը, որուն քիչ մը եւս աւելի մօտէն ծանօթացայ եւ անոր մեծատաղանդ հիմնադիր՝ Շաւարշ Միսաքեանի եւ նոյնքան արժանաւոր, իր հօր յաջորդող՝ Արփիկ Միսաքեանի անուններուն։

Եւ եղաւ ժամանակ, որ այս անգամ 1981-ին, վերջնապէս Փարիզ հաստատուի։ Եթէ չեմ սխալիր, 1982-ի վերջաւորութեան էր, երբ օրին մէկը, տղուս ճաշարանը բարեբախտութիւնն ունեցայ հանդիպելու ու ծանօթանալու Պ. Հրանդ Ազգմեանին հետ։ Մեր զրոյցի ընթացքին երբ խօսքը «Յառաջ»էն բացուեցաւ, հոն խնդրեցի իրմէ, որ իր միջոցաւ բաժանորդագրուիմ սիրելի «Յառաջ»ին, զոր սկսեր էի արդէն, հոսկէ-հոնկէ ձեռք ձգել ու կարդալ։ Վաստղի գիտէի թէ միայն կարդալը բաւարար չէ թերթի մը, այլ պէտք է նաեւ նիւթականօրէն նեցուկ կանգնիլ անոր, որպէսզի կարենայ չարունակել իր գոյատեւումն ու չինարար առաքելութիւնը։

Եւ այնուհետեւ, անոր բաժանորդագրուելէս ի վեր, «Յառաջ»ը մեր տունին մէկ հարազատը, հացն ու պանիրը, աղն ու ջուրը դարձաւ անդաժան։ Անիկա իր անկողմնակալութեամբ, ճերմակին ճերմակ, սեւին սեւ ասութեամբը, մեր աւելի սիրելին ու ցանկալին դարձաւ։ Մեր կարծիքով, արժէքաւոր խմբագիրը՝ Օր. Արփի Թոթոյեանի մասնակցութեամբ «Յառաջ»ը աւելի եւս ճոխացաւ ու փայլեցաւ։

Օ՛ն ուրեմն, ո՛չ եղարձ, ո՛չ տեղբայլ, այլ մի՛ չափ դէպի յառաջ երթ, սիրելի «Յառաջ» օրաթերթին, կար եւ կարողութիւն իր բոլոր աշխատակիցներուն։

Ազօթարար՝
ԳՐԻԳՈՐ ՔՀՆՑ. ՍԻԼԱՀԼԵԱՆ

Ալֆորվիլ, Սեպտեմբեր 7

***

Սիրելի Արփիկս,

«Յառաջ»ի 70-ամեակին նուիրուած բազմապիսի դրուագները կարդացի անհուն խանդաղատանքով, բացառիկ հրճուանքով։ Յօդուածները՝ արդարադատ, ուղղամիտ, առողջ մտածումի ինքնուրոյն եւ անկախ դատումներով։ Հայրենասիրական վսեմ խոհալիսատ մը, հայ մշակոյթին, դիւրին եւ բանին նուիրեալի մը, զօրաւոր անհատականութիւնը բնորոշող, ջերմ զգացումներու, սիրալիր մաղթանքներու արտայայտութիւններով։

... «Յառաջ»ը ուրեմն 70 տարեկան է. ես ալ 90-ը կոխկռտած կը թափառիմ ցաւատանջ կեանքի մը ոլորտներուն մէջ։ Փարիզ եկած օրէս, -կայ 70 տարիներ մօտաւորապէս-, «Յառաջ» ինծի հետ ոտք կոխեց տանս մէջ ու մաս կազմեց ըրպաւրանիս։ Այսօր այդ թերթերը իմ հաճելի ժամանցներս են։ Կը բանամ, կը թղթատեմ զուրգուրանքով. կարօտով կը յիշեմ երբեմնի Փարիզի հայ գաղութը եւ աւա՛ղ հայ ժողովուրդին գղգղթան... Անյայտացան սիրելի դէմքեր եւ իրենց անմահ գործերը կը վերակենդանանան աչքիս առջեւ. կան անոնց մէջ չոլարձակ փարոսներ. ահա՛ մեծ Շաւարշը ստեղծագործ իր լինքնատիպ յղացում՝ «Յառաջ» թերթը, նպատակակէտ ունենալով անցեալ եւ ներկայ հայ մշակոյթը եւ հայ ժողովուրդին բարօրութիւնը։ Ես ալ երախտապիտութեամբ կ'ուզեմ յիշել իր յիշատակը. ան է որ քաջալերած է իմ առաջին գրութիւնս։ Հետեւներէն, հետաւոր անցեալէն կը յիշեմ նաեւ իմ առաջին ուսուցչուհիս՝ Օր. Տիրուհին եւ Փրկիկը... Յաւերժութեան մէջ ազօտած, անյայտացած սիրելի դէմքեր, անմոռանալի եւ երանաւէտ։

«Յառաջ»ի այս հնաւուրց էջերը թղթատելով, կարծես անցեալէն մեղի փոխանցուած յիշատակարաններ ըլլային անոնք, կամ համայնարան մը ուր յայորդ սերունդներու բանաստէղծները կամ պատմաբանները պիտ պեղեն հայ ժողովուրդին մէկ դարու պատմութիւնը։

Կը մաղթեմ «Յառաջ»ի աշխատակիցներուդ կորով եւ առողջութիւն. սիրալիր խոհերս Արփիին, որ արթուն պահակ՝ աչխարհի չորս անկիւնները մնացած եւ մոռցուած Հայութեան հետքերը, թերթերը կը պրպտէ, մեղի կը ներկայացնէ անոնց վէրքերը եւ վերելքները անկողմնակալօրէն, հայրենասիրական անկեղծ դատումներով։

ԱՐՇԱԼՈՑՍ ԽԱՆՏԱՆԵԱՆ

Փարիզ, Սեպտեմբեր 7

***

ՈՂՋՈՅՆԻ ԽՕՍՔ
«ՅԱՌԱՋ» ՕՐԱԹԵՐԹԻ
70-ԱՄԵԱԿԻՆ ԱՌԻԹՈՎ

«Հայրենիքը պանդոկ չէ» ըսած էր խոշորագիրը։

Պիտի ուզէի համեստօրէն աւելցնել, որ թանգարան ալ չէ. որ երթաս, դիտես վսեմաշէն պալատներ, ճարտարապետական հիասքանչ կոթողներ, ծունկի գաս Ս. Հռիփսիմէի վերասլաց թռիչքին դիմաց ու զոհանաս միայն։

Թանգարան չէ նաեւ «Յառաջ»ը, որուն լոյս ընծայումին 70-ամեակը նչուեցաւ վերջին չաբաթներուն. որ զարձնես անոր հին էջերը, հիանաս ու անցնիս։ Այս օրաթերթը չարունակուղ երեւոյթ է, որով, դեռ ու դեռեակներ չընդունող լիճ ալ չէ. դիտէք բոլորդ ալ որ երբ նորոդող դեռեր չկան, լիճը կ'ենթարկուի լճացումի, ու բոլորս ալ ծանօթ ենք լճացումներու արդիւնքին։

Մարդեր կը ճանչնամ Ցրանսայի մէջ, որոնք ըսած են ինծի, թէ «Յառաջ»ը եղած է իրենց դպրոցը. որ իրենք, երկրէն դուրս չելած դիտէին մեր լեզուով պիրկապ ընելը միայն, որ «Յառաջ»էն սորված են ոչ միայն կարդալ այլ նաեւ գրել ու խօսիլ մայրենի լեզուով։

Մամուլի օրգանի մը համար միթէ կարելի է գտնել աւելի վայրկեան վկայութիւն քան վերի խոստովանութիւնը։

Սփիւռքի մերօրեայ պայմաններուն մէջ, երբ հարիւրամեայ, նոյնիսկ 150-ամեայ թերթեր կը վերածուին տարեգիրքի, ամսագիրի կամ չաբաթաթերթի՝ լաւագոյն պարագային, մերթ ալ կը փակուին, «Յառաջ» օրաթերթին չարունակուիլը, ոմանք եթէ չեն սեպեր հրաշք, դէթ պիտի խոստովանին, որ այս օրաթերթին անկաս չարունակուիլը արդիւնք է անոռնհման նուիրումի։

Ինչ որ «Յառաջ»ը ընթերցողին համար կը դարձնէ աւելի՛ սիրելի, յատուկ ուղղութիւն մը ունենալով հանդերձ, այլ կարծիքներու նկատմամբ անոր ցոյց տուած հանդուրժողական ոգին է, որ կու գայ հինէն ու կը տեւէ առանց հիննալու։

Եւ «Յառաջ»ը, ըստ իմ ընթերցումներուս, ունի մէ՛կ ուղղութիւն -հայրենիքին, նորանկախ Հայաստանին ու Հայութեան հետ ըլլալու ուղղութիւնը։

Եօթանասունին, ոմանք ծերանալ կը

սկսին: Բայց «Ցառաջ», իր հօթանասունին, ունի երիտասարդի մը բոլոր տուեալները, որովհետեւ, ինչպէս անոր հիմնադիր խմբագիրը, նոյնպէս օրաթերթին լոյս ընծայումը յաջողապէս չարունակող աղջիկը, տեսիլք ու հաւատաք ունեցող մարդիկ են, իրենց աշխատակիցներով հանդերձ:

Ջրանահայ գաղութը լմընելի չէ՛, առանց «Ցառաջ»ի:

կ'ողջունեմ «Ցառաջ»ին հօթանասունամեակը:

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ

Հալէպ, Սեպտեմբեր 6

***

Ցարգելի Տիկին Արփիկ Միսաքեան,

1922-ի աշունները, քէմալական մղձաւանջային չրջաններէն ճողոպրած իւմբ մը բարձրաստիճան մտաւորականներ առաջամարտէս հարաւային Իտալիա եւ Ցունաստանի դրախտանման Քորֆու կղզին ապաստանեցան: Ինչպիսին՝ Վահան Թէքէեան, Թէոդիկ, Յովհաննէս Ասպետ (Օննիկ Զիֆթէճեաթֆ), Կառվարենց, Ալպոյաճեան, Նշան Պէշիկթաշլեան, Ենովք Արմէն Նազարեանց եւլն.: Ինչպէս նաեւ կղզիին գաղաթը բազմած Ալվէզի հըռչակաւոր պալատը ապրատղուած էր հայ որբերուն՝ Ալպիոնի աղջիկը՝ Միս Պըրճըսի հովանաւորութեան տակ: Սոյն անձնաւորութիւնները լինէի պէս հոն հաւաքուած դեռահասակ երիտասարդներուն քաջալերական ուղերձներ կ'ընէին, որպէսզի օտար ափունքներու վրայ ցրուելով ուծացումէ զերծ մնանք:

Իրրեւ հաւատացեալ, վստահ եմ որ այդ հայրենաբաղձ հոգիներն այժմ կը հրճըւին իրենց զամբաններուն մէջ ի տես մեր անկախացած նորածին հայրենիքին եւ մանաւանդ հօթանասուն տարիներէ ի վեր աննման «Ցառաջ» օրաթերթին յարատեւութեան, միշտ անաչառ դատողութեամբ, հմտալից յօդուածներով տոդորուն:

Ձեր ուշիմ լրագրող եւ տաղանդաւոր զրպէտ աշխատակիցներուն չնորհիւ «Ցառաջ» համայն Սփիւռքի փարոսի դեր կը կատարէ: Հայաստանը հոգ չէ թէ տակաւին մատաղ վիճակին մէջ, կը լուսաւորէ բոլոր հայ գաղութները եւ կը մղէ նորանոր սերունդները հայկական պիտակցութեան: Հրեաները մեզի օրինակ: Կրնամ հաւատալ, որ տակաւին որոշ ժամանակ «Ցառաջ»ին ընթերցումը պիտի չարունակուի:

Սիրելի Տիկին, ձեզի, որ աննկուն կամքով օժտուած էք, եւ ձեր արժանայարգ ու բացառիկ ընդունակութեանց տէր զործակիցներուն առողջութիւն եւ ձեր ապագայ գործունէութեան յարատեւութիւն կը մաղթեմ:

Մնամ յարգանօք Ձերդ՝
ԲՐԻՍՏԱՓՈՐ ԽԱՐԲՈՒԹԼԵԱՆ

փաթրէճ, Սեպտեմբեր 3

***

Շատ սիրելի Արփիկ,

Լաւագոյն մաղթանքներով կը չնորհաւորեմ հօթանասունամեայ «Ցառաջ»ը: Իրապէս հաւատաք եւ համոզում պէտք էր ունենալ հայութեան արժէքներուն՝ դինք այս տարիքին հասցնելու համար:

Սերունդներ մտանիկցեցան այս թերթով հետապնդուած որակի մը իրագործման, հայ մտքի ապատ բեմ հոն գտնելով: Կը յուսամ նոյն ոգին չարունակէ վառ մնալ միշտ «Ցառաջ»ի մտաւորական տաքուկ օճախին մէջ: Սփիւռք եւ Հայաստան, մանաւանդ հայ Պետականութեան վերաստեղծման ու զարգացման այս պատմական օրերուն, նման ապատ բեմի մը աւելի քան կարիքն ունին հայութիւնը յուզող հարցերուն չուրջ դատողութեամբ եւ մակարդակով մօտենալու և մեր այս փոքրիկ ազգը աւելի մեծ աչխարհի մը մէջ տեսնելու եւ արժեւորելու համար:

Երկար կեանք, տոկունութիւն եւ յարատեւ վերանորոգող ուիշ կը մաղթեմ «Ցառաջ»ին եւ իր սիրելի խմբագրական կազմին:

ԿԱՐՊԻՍ ՔՈՐԹԵԱՆ

Փարիզ, Սեպտեմբեր 4

***

Chère Arpik,

«Haratch» a 70 ans ! Il est remarquable de constater comment ce journal a su s'imposer par sa rigueur et sa déontologie et résister ainsi à toutes les épreuves pour devenir non seulement une référence incontournable mais une solide institution à l'heure où toutes les institutions, ou presque, chancèllent.

Je n'ai jamais oublié comment votre père, Schavarch Missakian, fondateur de «Haratch», veillait avec une vigilance particulière à ce que l'on n'écrive rien qui puisse nuire à quelque communauté arménienne que ce soit dans le monde. Je n'ai jamais oublié non plus comment votre père, sous l'occupation nazie, a préféré arrêter de lui-même la publication du journal. C'est sans doute cette triple prise en compte des intérêts généraux et supérieurs de la nation, de la France terre d'accueil de tant de survivants du génocide de 1915 et de l'humanité qui a conféré et confère aujourd'hui à «Haratch», sous votre impulsion, sa prééminence et son rôle historique.

Depuis trois générations, le journal «Haratch» est lu dans notre famille. Il fait partie de notre vie, de notre culture, de notre fierté. Et cela nous le devons

ԴԱՐՁԵԱԼ ՋԱՒԱԽՔԻ ՄԱՍԻՆ

Վերջերս մէկէ աւելի անգամներ նիւթ եղաւ Ջաւախքի Հայութեան դիմումը Վրաստանի դեկավարութեան որմէ չրջանին համար որոշ ինքնավարութիւն մը կը պահանջուէր, երկրին նոր Սահմանադրու-

---

à votre jugement, à votre dévouement, votre détermination et votre courage pour faire paraître chaque jour «Haratch» dans l'indépendance et la liberté. Longue vie à «Haratch» !

ISABELLE KORTIAN-COUYOUMDJIAN

Paris, le 4 Septembre

***

Ցարգելի Տիկին Արփիկ Միսաքեան,

«Ցառաջ»ի հիմնադրութեան եւ գործունէութեան 70-ամեակի ուրախ առիթով կու գամ ձեզ եւ ձեր գործակիցները չնորհաւորել եւ յայտնել իմ մաղթանքներս որ կարենաք չարունակել ձեր եւ մեր «Ցառաջ» օրաթերթը յարատեւութեամբ, բազմաթիւ տասնեակ տարիներ:

Ցարգանքներով

ԱՐԻՍ ԽԱՉԱՏՈՒՐԵԱՆ
Նախկին նախագահ
Շարվիէօյի Ազգ. Միութեան

փոն-տը-Շէրիւի, Սեպտեմբեր 8

***

Ցարգելի Տիկին Արփիկ Միսաքեան,

Արդարացիօրէն եւ արժանավայել Հայկազեան Բառարանին ընտրեալ ածականներով նչուեցաւ «Ցառաջ» օրաթերթին 70-ամեակը:

Այս առթիւ թոյլ տուէք ինձ, յարգելի Տիկին, հիացումի խորին յարգանքներս յայտնել ձեզի եւ ձեր ժրաջան եւ պիտակից աշխատակիցներուն, այն դժուարին եւ պատուաբեր գործին համար, որ է օրաթերթի հրատարակել օտար երկրի մը մէջ եւ որ հաւասար է հերոսութեան, այն պայմաններուն մէջ որոնք յատուկ են հզօր կամքի տէր մարդոց, նման ձեզի եւ ձեր հօր:

Ցաջողութի՛ւն «Ցառաջ»:

Ցարգանօք՝
ՆՈՒՊԱՐ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

Փարիզ, Սեպտեմբեր 8

թեան պատրաստութեան առթիւ: Այդ Սահմանադրութիւնը ընդունուած է ներկայիս, առանց նկատի առնելու Ջաւախքահայութեան ներկայացուցած պահանջները: Միակ դրական հակազդեցութիւնը այն եղած է որ Թիֆլիսէն բարձրաստիճան յանձնաժողով մը չրջան հասած է, լսելու հայկական պահանջները: Անոնց մեկնումէն ետք չարք մը հարցեր լուծում գտած են: Առաջինը լեզուական է. Սահմանադրութեամբ պետական լեզու հըռչակուած վրացերէնին եթէ անկարելի կ'ըլլայ չրջանի մը մէջ գործածութիւնը ապահովել, գեաուիթիւնը պէտք է ապահովէ համախումբ ապրող ազգերու լեզուին գործածութիւնը: Այս մօտեցումը հնարաւորութիւն կը ստեղծէ Ջաւախքի մէջ գործավարութիւնը եւ դատավարութիւնը հայերէնով ընելու: Երկրորդ կէտ մը կը վերաբերի անձնագրային համակարգին: Որոշուած է այսուհետեւ վրաստանի նոր անձնագրերը յանձնել ոչ թէ Ախալցխայի մէջ ուր հասնելու համար չաւախքցիները պէտք է 130-150 քմ. ճամբայ կտրեն, այլ Ախալքալաքի մէջ որ վերածուած է Ջաւախքահայութեան կեդրոնին: Վերջերս երկրին վարչապետին օժանդակութեամբ լուծուած է նաեւ չրջանին մէջ Թիֆլիսի մանկավարժական հիմնարկին մասնաճիւղը բանալու հարցը:

Այս տեղեկութիւնները տալէ ետք, «Ազգ»ի Սեպտեմբեր 2-ի թիւին մէջ «Ճանապարհ դէպի Ջաւախք» խորագրուած յօդուածին մէջ Ցակոբ Ասատրեան կը խօսի տեղւոյն Հայութեան առօրեային մասին: Հոն միշտ չահախտէպ երեւոյթ եղած է աչխատանքի համար այլ վայրեր մեկնիլ: Կրասնոդար, Մոսկուա, Սաուրոպոլ այդ վայրերուն դլխաւորներն են ուր Ջաւախքի Հայեր մեծ մասով չինարարութեամբ կը զբաղին: Այսօր չատեր ալ չեն վերադառնար: «Ջաւախք» թերթին խմբագիրը կ'ըսէ թէ Ախալքալաքէն տարեկան չուրջ 15 հազար հոգի կը մեկնէր եղանակային աչխատանքի համար ու անոնք մեծ դումարներ կը բերէին, ինչ որ զարկ կու տար չրջանին զարգացումին: Բայց միայն վերջին տարիներուն Ախալքալաքէն հինդ հազար հոգի մեկնած է անվերադարձ: Տեղւոյն վրայ մնացած է 70 հազար հայ, իսկ զրացի Բոգդանովկայի մէջ՝ 38 հազար: Դժուար են իրենց պայմանները ու անոնց բարելաւման համար կեդրոնէն մեծ յոյսեր չեն կրնար ունենալ: Պետութիւնը միայն ցուցակներով հացի ալիւր կը բաժնէ (մէկ հոգիի 150 - 200 կրամ) եւ ուրիշ ոչինչ: Կազի մատակարարում ընդհանրապէս չէ եղած. կազատարի չինութեան սկսած են, բայց կիսաւարտ ձգած: Ելեկտրականութեան ու վառելիքի պակասը ա՛լ աւելի կը դժուարացնէ կացութիւնը: Մանաւանդ ձմեռը: Շատ ցած է չաւախքցիներու աչխատավարձը· օրինակ, ուսուցիչները, մըչակոյթի գործիչները, թոչակառուները 4-6 միլիոն վրացական կուպոն կը ստանան: Պէտք է աւելցնել որ 1·300·000 կուպոնը կ'արժէ մէկ տոլար, պատկերացնելու համար որ այդ աչխատավարձը 3 - 5 տոլարի միջեւ բան մը կը ներկայացնէ: Ց. Ասատրեան աւելի լաւ բացատրելու համար կացութիւնը, կ'ըսէ թէ ուսուցիչի մը թոշակով 15 հաց կամ քանի մը քգ. լոլիկ ու դեռնախնձոր կարելի է գնել:

Ջաւախքի չուկային վրայ ալ ծախուածները թրքական, արաբական, իրանական ապրանքներ են: Բանջարեղէն ու պտուղ Հայաստանէն կը բերուին: Կայ նաեւ ապրանքի փոխանակութեան սովորութիւնը:

Տեղւոյն վրայ դիւղացիները գեռնախնձոր կը մչակեն ոչխարի պահիր կը պատրաստեն: Այս երկրորդը մեծ մասով կը ղրկուի Թիֆլիսի չուկան ուր բարձր դինով կը ծախուի:

Տեղւոյն պատասխանատուները կ'ըսեն թէ այս տարի լաւ բերք կ'ունենան որովհետեւ տնտեսութիւններու վիճակը աւելի բարւոքած է:

Ասատրեան առաջ աւելորդ չէ յիչել թէ «Ջաւախք» ժողովրդական չարժումը որ քաղաքական ամէնէն ազդեցիկ ուժն է, սկիզբ առած է 1988-ի զարնանային չարժումէն: Այսօր զարձած է տեղական հանրային այլ ուժերէն ստեղծուած համակարգումի խորհուրդին նախաձեռնողը: Այդ խորհուրդին մաս կը կազմեն «Դեմոկրատներու միութիւնը», «Սուրբ Ցաչ»ը, «Կանաչներու Միութիւն»ը եւ Բոգդանովկայի «Օգա» եւ «Ջայն Ջաւախքի» կազմակերպութիւնները:

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Մարդը արդէն աթոռ մը քաչեր էր սըրճարանի սեղանին քով ու կը սպասէր որ նստէր:

-- Շնորհակալութիւն:

Կարճ ատեն մը լուռ մնացին: Երբ պաղպաղակը եկաւ սկսան ցիր ու ցան խօսիլ երկրի վիճակի ու կեանքի դժուարութեանց մասին: Ամէն մէկ բառի հետ Զարուհի աւելի ազատ ու քաջ կը զգար ինքզինքը: Բարձրացան ձայնն ու խնդուքը, ձեռքը մազերուն գնաց, երկրորդ գաւաթ կուզ ուզեց: Ու յանկարծ՝

-- Տեսէք, ձեզի խոստովանութիւն մը ունիմ ընելիք:

Զարուհի ինքն ալ յանկարծակիի եկաւ «ի՞նչ պիտի ըսեմ հիմա մարդուն» հարց տուաւ ինքնիրեն, «ինչո՞ւ ատանկ խօսեցայ... ի՞նչ չիմար եմ»: Շեչա նայեցաւ անոր կապոյտ աչքերուն:

-- Փոխեցի միտքս:

Խնդաց: Տեսաւ թէ երկու երիտասարդ քովի սեղանէն մտիկ կ'ընէին:

-- Հայաստան գալէս ի վեր նոյն անձը չեմ, աւելի ուժով եւ քաջ կը զգամ ես ինծի: Մի հարցնէք ով եմ ինչ կ'ուզեմ, որովհետեւ վաղը կրնամ բոլորովին տարբեր պատասխան տալ...: Պրն. Խաչիկ, անբեւեակայելի ազատութիւն գտած եմ հոս, այնքան ազատ եմ որ սկսած եմ վախնալ ես ինձմէ:

Ընելուն պէս անդրադարձաւ որ չիտակ էր խօսած, անկեղծ էր: Ազատ աչքերը բռնկած երեւոյթ մը ունէին: Աւրուեր էին մազերը: Լայն բացաւ թեւերը, բռնեց սեղանին եզերքը:

-- Երկու խոստովանութիւն ունիմ եւ մի զարմանաք թէ այս օտար աղջիկը ինչու ատանկ կը խօսի: Քիչ ետք կը բաժնուինք ու ալ անգամ մըն ալ չենք տեսնուիր գիւրաւ, անանկ որ այս ազատութիւնը հազար կ'արժէ:

Լռեց, բոլորովին տարուած իր ձայնէն, իր անձէն, պայծառ արտայայտութիւն մը գէմքին՝ որ գեղեցկացուցած էր անոր անհրապոյր դիծերը:

-- Պարոն Խաչիկ, այս առտուան ժամերը, պատարագը, հաղորդութիւնը, մահուան մօտիկութիւնը, ձեզի հետ խօսիլս, քալելս ու հոս գալս, Հայաստանը իր լոյսով, չունչով եւ տուած կեանքով՝ այս բոլորը դիս գինովցուցած է: Եւ ասիկա՝ սիրոյ գինովութիւնն է:

Վար կախեց գլուխը, յանկարծ ամչցած ըսածէն: Գոցեց աչքերը՝ «ես ի՞նչպէս ա-

սանկ բաներ կ'ըսեմ օտարականի մը» անցաւ մտքէն, ոտքի պիտի ելլէր՝ սակայն ետ տեղը նստաւ «հօդ աղջիկն ես Զարուհի մի մոռնար... սէրը մաքուր պիտի պահես մէջդ... ամէնէն սուրբ զգացումն է», հօրը խօսքերը ետ եկան հիմա ու լուսաւորեցին միտքը: Վեր նայեցաւ մարդը կը ծխէր, հանդարտ ու կեդրոնացած:

-- Ձեմ գիտեր ուրկէ սկսիմ... ատանկ բան կեանքիս մէջ չէ պատահած ինծի ... ժամանակ ունի՞ք:

Մարդը գլուխով նչան ըրաւ: Հովը նորէն երկար, ճերմակ մազերուն հետ կը խաղար: Հանեց սեւերիզ ակնոցը, սեղանին վրայ դրաւ:

-- Մօրեղբօրս կը նմանիք ասանկ:

Զարուհի մտքին առջեւ յանկարծ չինուեցաւ գունագեղ պատկերը իր Յովսէփ քեռիին որ բեմերէն կրակոտ ճառ կը խօսէր Մայիս 28-ին ու ատանկ խենթ մազեր ունէր, թեւերը օդին մէջ ճօճելով ու կըռւելով աչխարհին ու բառերուն հետ...:

-- Բայց դուք ճառ չէք խօսիր, վստահ եմ... յեռոյ քեռիիս ձայնը աւելի թաւ է... ընտանիք ալ չունէր -- կուսակցական գործերէն աչք չէր բացած որ կարդուէր:

Մեղմ խնդաց: Ինչքա՞ն կը սիրէր իր քեռին...:

-- Միշտ հետը կը տանէր դիս երբ բեմ ելլէր ու խօսէր «դուն յեղափոխական պիտի ըլլաս» կ'ըսէր, «եթէ այդ պապաղ քեզի չաւրէ չձգէ»:

(Շար. 4)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ՁՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21, երեկոյեան ժամը 6-ին, Հայաստանի անկախ նոր Հանրապետութեան հռչակման տարեդարձին առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ժամերգութեան աւարտին, Գոհաբանական մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի յաւերժութեան համար:

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը մասնակցելու ազգային այս տօնին առթիւ կատարուող հոգեպարար արարողութեան:

*
**

ՄԱՐՍԷԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հովանաւորութեամբ եւ ներկայութեամբ
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ-Ի
Հայաստանի Հանրապետութեան
Ֆրանսայի գործակալ
կազմակերպութեամբ՝
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Թեմական Խորհուրդի
Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20, ժամը 18-ին, *Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ* Գոհաբանական մաղթանք,
նախագահութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ· ՃԻՐԻՃԵԱՆ-Ի
Առաջնորդական Տեղապահ
եւ մասնակցութեամբ Հայ Աւետարանական եւ Կաթողիկէ եկեղեցիներու, որուն պիտի յաջորդէ պաշտօնական ընդունելութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուի մերազն ժողովուրդը:

(Շար· Ա· էջէն)

դիպումներուն ընթացքին ալ յստակ կեցուածք ցոյց տուած է ըսելով որ պատասխանատուները պէտք է դատուին: Ամասլայի համախումբին արձանագրութեան առաջ յօդուածով ալ կ'ըսուի որ քաղաքական գետնի վրայ անհրաժեշտ է որ յանցաւոր էթնիկ-հատական ղեկավարները դատուին:

Պատասխանատուները ոչ թէ միջազգային, այլ Թրքական առեանները մէջ դատելու խոստումներ եղած են: Յետոյ հրաժարուած է: Ասիկա երեք կարեւոր պատճառ ունի. առաջինը այն է որ Անգլիացիները դատավարութեան նիւթը ճեռք կ'առնէին Թուրքիան մասնատելու ծրագիրներուն հետ: Երկրորդը Սեւրեւլքի մէջ Հայերու պատերազմի սկսիլն էր: Անոնք որոշ չափով նաեւ արեւմտեաններուն դրդումով ու քաջալերութեամբ տարուած էին Մեծն Հայաստանի երազներով: Երրորդ պատճառն ալ այն էր որ Մ· Քէմալի չարժումին մէջ ոչ սրհամարհելի թիւով էթնիկ-հատականներ կային:

Հ· -- Թուրքիոյ մինչեւ այսօր արտայայտած կեցուածքին մէջ դեր չունի՞ այն մտավախութիւնը որ ցեղասպանութեան պնդումները ընդունելու պարագային, որպէս յաջորդ քայլ դէմ յանդիման պիտի գտնուի հողային պահանջներու հետ:

Պ· -- Ոչ իրաւացի, այլ հասկնալի հակադեցութիւն մըն է ասիկա: Պէտք է հասկնալ այս տեսակի մտահոգութիւնը երկրի մը որ 1878-էն 1917 կորնչուցած է իր բնակչութեան 70%-ը եւ հողերուն 80%-ը: Հայաստանի ելոյթիս ալ ըսի. նոյնիսկ եթէ ասիկա անհեթեթ թուի ձեզի, պարտաւոր էք հասկնալու Թուրքիոյ մտավախութիւնը: Իմ տեսակէտս հետեւեալն է. Սեւր եւ Լոզանի պատմութիւնը որպէս սահմաններու պատմութիւն, պէտք է փակել այլեւս: Կրնանք իրականութիւն դարձնել վիճակ մը ուր դանազան ժողովուրդներ առանց մտածելու սահմաններու մասին, խաղաղութեամբ, եղբայրօրէն ու բարեկամութեամբ ապրին միասնաբար: Պատմութեան էջերը այլեւս պէտք է փակենք որպէս հողային կռիւներու պատմութիւն, բայց բանանք որպէս մարդկային իրարանց պատմութիւն մը:

Jubilé de N. PESHTIKIAN

Prière de participer à la réunion au C.R.D.A. - 36, rue de Trévise, Paris 9e le MERCREDI 20 SEPTEMBRE à 18 h du «Comité de Parrainage du Jubilé» de M. *Nazareth PESHTIKIAN.*

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
17, rue Bleue, Paris 9e

ԳՐԱԿԱՆ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ
ՅԱԿՈԲ ՄՆՋՈՒՐԻ
ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

կը ներկայացնեն՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ,
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՓԻՍԵԱՆ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 25,
ժամը 20·30-ին

ՀԲԸՄ-ի «Ալեք Մանուկեան» սրահը՝
118, rue de Courcelles, Paris 17e

-- Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ --

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 30, Ցօն է Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի երգեցողին

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Ազգական եւ բարեկամներու ուղղուած ծրարներ կամ ձեր անձնական քեռները Հայաստան կրնաք ղրկել՝

ՀԱՅ'Ս ԼՈՃԻՍԹԻՔԻ
ԵՒ
ՍԱՊԵՐԱԹՈՒՐԻ
միջոցով:

Envoyez vos colis familiaux, vos bagages en Arménie à des tarifs privilégiés par le groupage :

HAY'S LOGISTIC
E T
SABERATOURS

Pour tous renseignements s'adresser:

HAY'S LOGISTIC
BAT 3700, Zone de Fret
N°2 — B. P. 10348
95705 Roissy CDG Cedex.
Tél. : 48. 62. 51. 66
Fax : 48. 62. 56. 02.

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

Սէն-Ժերոմի Ս· Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը հաղորդէ որ իր Սահակ - Մեսրոպ վարժարանը կը վերսկսի Սեպտեմբեր 20-ին:

Օթոքարը պիտի անցնի ամէն Զորեքշաբթի առաւօտները՝
— La Bégude Sud, 8 h 40,
— Aux Aurenques, 8 h 50.

Նոր արձանագրութիւններուն համար դիմել Թաղականութեան, Զորեքշաբթի, Շաբաթ եւ Կիրակի առաւօտները կամ հեռաձայնել Տէր Հօր՝ 42·58·35·00:

*
**

ՄԱՐՍԷԼ

«Խաչատուր Աբովեան» միօրեայ հայկական վարժարանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20-ին:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ կից Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի Կեդրոնին մէջ՝
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել Մայր Եկեղեցւոյ Դիւանատան կամ հեռաձայնել՝ 91·77·84·70 եւ 42·69·07·95:

*
**

ԽՍԽ

Կապոյտ Խաչի Խմբի «Տ· Սէրէնիւլեան» մասնաճիւղի միօրեայ վարժարանի բացման օրն է Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 19:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Երեքշաբթի օրերը ժամը 19-էն 22, Մշակոյթի Տան մէջ՝
45, rue de la Défense, Issy-les-Moulineaux.

*
**

ARNOUVILLE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section *Astrig*, d'Arnouville-lès-Gonesse, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel informe que l'inscription aux cours d'arménien (adultes et adolescents) aura lieu le Samedi 23 Septembre à 15 h dans la salle municipale Léo Lagrange à Arnouville (salle CBAF). La présence des élèves s'avère indispensable.

*
**

VIENNE

Section «*Sévan*» de Vienne
ECOLE DE LA CROIX BLEUE
dans les locaux de la Maison de la Culture Arménienne
9, rue du Cirque, Vienne

RENTREE SCOLAIRE
MERCREDI 20 SEPTEMBRE

Mercredi : 14h à 16h30
— 5 à 7 ans : Initiation à l'arménien à travers dessins, jeux éducatifs, travaux manuels...
— 7 à 13 ans : 2 niveaux de cours langue, histoire, géographie, chants, danses...

RENTREE SCOLAIRE
SAMEDI 23 SEPTEMBRE
de 14 h à 16 h 30

— 5 à 7 ans : Initiation à l'arménien à travers dessins, jeux éducatifs, travaux manuels...
— 7 à 13 ans : 2 niveaux de cours langue, histoire, géographie, chants, danses...

A partir de la 3ème, préparation pour les épreuves d'arménien au Bac.

Goûter offert
(possibilité de transport si nécessaire)
L'Ecole c'est : 4 enseignants, 2 assistants, 2 monitrices de danses, 2 monitrices de chants, 1 surveillant.

Inscriptions : 16 Septembre à la M.C.A. Vienne.

UGAB - VALENCE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
DE VALENCE

fête le 4ème anniversaire de l'Indépendance de l'Arménie

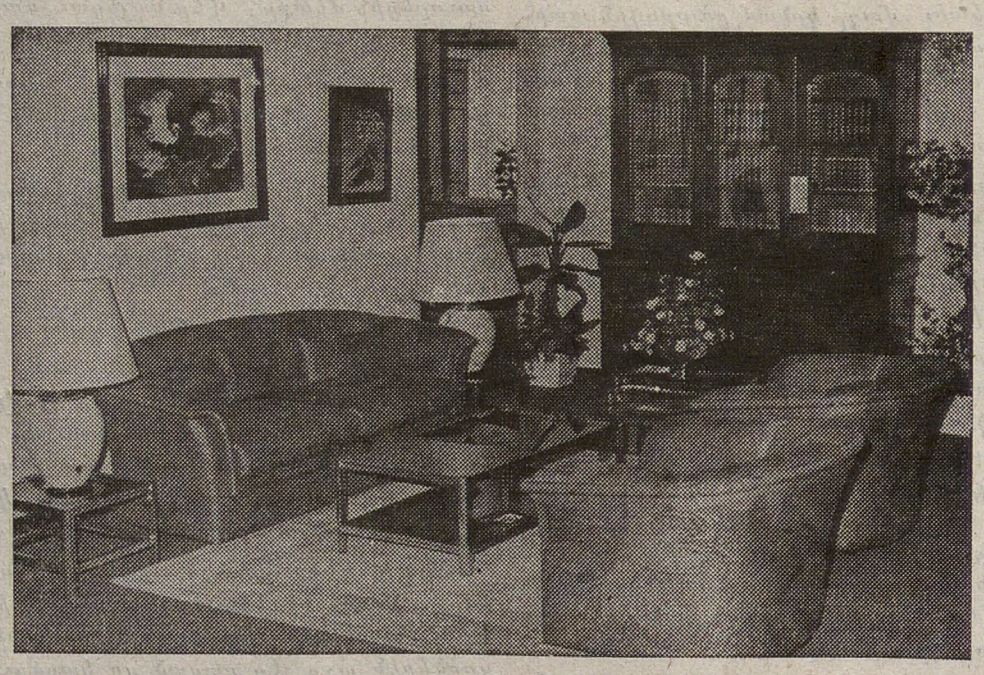
grande soirée dansante

Le 23 Septembre
à partir de 20 heures 30

au Pavillon d'Accueil du Palais de la Foire de Valence

animée par le Chanteur YORGANTZ et son Orchestre

Meubles Ghazarian
4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance
Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացառիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 19
MARDI
19 SEPTEMBRE
1995

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) -- Հատ. : 5,00 Ֆ·

71ՐԴ ՏԱՐԻ . ԹԻՒ 18·680 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.680

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՓԵՓԻՆի մէջ վերջ գտաւ կանանց մի-ջազգային Դ. համագումարը կարդ մը դրական որոշումներով, բայց կրօնական երկիրները իրենց տարակարծութիւնները յայտնեցին որոշ հարցերու նկատմամբ: Այս համագումարին որոշումներէն են. -- պինակ հաւներու առեն կիներու բռնաբարութիւնը պատերազմի ոճիր է եւ որոշ պարագաներու մէջ կրնայ մարդկութեան դէմ ոճիր եւ ցեղասպանութեան արարք նկատուիլ: կիները իրաւունք ունին հակակշռելու իրենց բեղնաւորումը, վիժումը պատիժի պէտք չէ ենթարկուի, պէտք է արտօնել սերմնպանակի դործածութիւնը սիտայէն պաշտպանուելու համար եւլն.: Յաւելի կը նկատուի սակայն որ, հիմնական ոչ մէկ յառաջդիմութիւն արձանագրուած է կարդ մը մարդերու մէջ, ինչպէս՝ կիներու չհաւատակութիւն, պոռնկութիւն, փոքր աղջիկներու ժառանգութեան հարցերը: Մահմետական 29 երկիրներ դլխաւորութեամբ Իրանի, կը մերժեն դլխաւորապար այր - կին հաւասարութիւնը սեռային յարաբերութիւններու մէջ, վիժումը եւ փոքր աղջիկներու ժառանգութիւնը: Այլ 12 կաթոդիկէ երկիրներ Վաթիկանի ազդեցութեան տակ դէմ են վիժումին: Մնաց որ ո՞վ պիտի երթայ ստուդէ թէ այն երկիրները որոնք համաձայնած են որոշումներուն, պիտի գործադրեն:

ՍԵՐՊԵՐԸ սկսած էին, չարաթաւերջին, մաս մաս քաշել իրենց ծանր հրեատանին Սարայեւոյէն, թոյլ տալով որ մարդասիրական օդնութիւնն ալ հասնի եւ օդակայանն ալ բացուի: Ի տես այս բարի կամեցողութեան, ՄԱԿ-ը 72 ժամով երկարաձգեց (Սեպ· 17-ի տեղ՝ 20) պայմանաժամը: Արդարեւ ՕԹԱՆ միշտ պատրաստ է վերսկսելու իր ռմբակոծութիւնները եթէ Սերպերուն դրուած պայմանները չկատարուին: Պոսնիացիներն ու խըրւաթները դոհ չեն սակայն դոյացած համաձայնութենէն եւ իրենց կարգին հակայարձակման անցած են քաղաքներ ազատելու համար: Ողբերդական կը մնայ զաղթականներու վիճակը, անոնք կը չարունակուին քչուիլ քաղաքէ քաղաք:

ՊԱՊԸ Հարաւի-Ափրիկէ ժամանեց Սեպ· 17-ին եւ դիմաւորուեցաւ չուրջ 300 հազար Հարաւ-Ափրիկեցիներու կողմէ ու պատրաստեց: Առաջին անդամն է որ Յովհ· Պօղոս Բ. ոտքը կը դնէ Հարաւի - Ափրիկէ, ըսած էր որ ափարթհէյտի առեն չերթար:

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ՄԱՍՆԱԿի ընտրութիւններուն Պալատիւրի կառավարութեան 5 անդամներ վերընտրուեցան: Ասոնք են Տիկին Միշել Ալիօ-Մարի, Ժակ Թուպոն, Ալէն Լամասուր, Պերնար Պոսոն, Ժան-Իվ Պեսըլա: Պալատիւր եւ Սարքոզի համեմատականի մնացին, թէեւ լայն մեծամասնութիւն ձեռք ձգած էին, բայց քուէարկողներու համեմատութիւնը 25%-ի չէր հասներ: Պէտք է ըսել որ այս մասնակի ընտրութիւններուն, ամէն կողմ ձեռընպահութիւնը մեծ էր:

«ԻՄԱՆԻԹԷ»ի տարեկան աւանդական ոճով միշտ նոյն յաջողութիւնը կ'արձանագրէ: Ընդհանուր քարտուղարն ալ՝ Ռոպէր Հիւ, հիւրն էր 7/7 յայտագրին, Սեպ· 17-ին եւ ճշդեց, որ Համայնավար կուսակցութիւնը դէրք չէ փոխած այլ «չինարար ընդդիմութիւն» մը կը կիրարկէ: Այս իչխանութեան տարբերութիւնն այն է Պալատիւրի բաղդատմամբ, որ անիրաւութիւնները կ'ընդունի:

ԻԶՄԻՐի մէկ սրճարանին մէջ ռումբի մը պայթումէն 4 հոգի մեռած է, 25 ուրիչներ ալ վերաւորուած են, կիրակի օր, Սեպ· 17-ին: Ռումբը զետեղուած էր մեծ վաճառատան մը սրճարանին ապրամանին մէջ: Ստանձնող չէր եղած, բայց ոճրագործը կը վերագրուէր ՓՔՔ-ին:

ՌՈՒՍԵՐԸ ռմբակոծած են, Սեպ· 16-ին, Գրոզնիի հարաւ-արեւելքին մէկ գիւղին չրջակայքը: Առնուազն երեք մեռեալ կար:

ԻՍՐԱՑԷԼԵԱՆ ոստիկանութեան համաձայն, Ֆաթահի տեղական մէկ պատասխանատուին՝ Սիւլէյման Ազամրայի սպանութիւնը անցեալ չարթու, միջպաղեստինեան հաշուեյարդար մըն է: Սպանութեան տէր եղած էին իսրայէլեան երկու ծայրայեղ ազ խմբակները, բայց, ատըրճանակին դնդակները, ընդհանրապէս Պաղեստինցիներու գործածած դնդակներէն են:

ՂԱԶԱԽՍՏԱՆի նախագահը՝ Նազարբայեւ հրովարտակ մը ստորագրեց Սեպ· 16-ին, որու համաձայն երկրին մայրաքաղաքը Ալմա-Աթայէն Ակմոլա կը փոխադրուի որ աւելի կեդրոնական քաղաք կը նկատուի: Ակմոլա որ «սպիտակ դերեզման» կը նշանակէ, 1961-ին Ցելինոգրադ մկրտուած էր եւ զաղախ իր անունը վերագտած է 1991-ի անկախութենէն ետք:

ԷՒ - Ը - էՒ-ի Փորթ սը Գլէնէի կայանը, Սեպ· 17-ին, կազի երկու նոր չիչեր գտնուած են, թէեւ ոչինչ կը փաստէ որ պայթուցիկ ըլլան, բայց, ընդհանուր փսիխոզ մը կը սիրէ Ֆրանսայի մէջ եւ բոլոր կազի չիչերը կը մտահոգեն...:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Վալանսի հայ մարզականը 1 - 1 արդիւնք մը արձանագրեց Գանի (Գալվատոս) հետ իր դաշտին վրայ: Վալանս 6-րդ կը մնայ 18 կէտով, Գան պլուխն է 24 կէտով: Վերջինն է միշտ՝ Ալէս 2 կէտով:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ ՑՈՒՍԱԹԱԲ Է ՔՐՏԱԿԱՆ ՎԵՀԱՓՈՂՈՎԷՆ

Տըպլինի քրտական վեհաժողովը խոր յուսախարութիւն պատճառած է Թուրքիոյ որ արեւմտեան Պետութիւններու քրտամէտ կեցուածքը կը նմանցնէ Սեւրի դաշնագրին պատրաստութեան պարագային:

Անդարա բացայայտ դէմ դիրք դրաւելով Թալապանիի ղեկավարած ճակատին որ մօտ է ՓՔՔ-ին, չանք չէ խնայած որպէս խօսքի տէր երկիր ազդեցութիւն բանեցնելու բանակցութիւններու ընթացքին վրայ: Սակայն, ինչպէս կը հաղորդէ Թուրք մամուլը, այդ չանքերը ապարդիւն եղած են ու ԱՄՆ-ու քով, հակառակ Անդարայի փափաքին մասնակցած է Մեծն-Բրիտանիա եւ Ֆրանսա դիմում ներկայացուցած՝ մասնակցութեան իրաւունք ուզելով:

Անդարայի համար ամէնէն մեծ անակընկալը եղած է տեսնել որ Թալապանիի պատուիրակութիւնը մերժած է ՓՔՔ-ի յարձակումները դատապարտող Թրքական արտայայտութեան տեղ տալ վերջնական բանաձեւին մէջ, ըսելով. ««այս յօդուածը կը մերժենք: ՓՔՔ-ն կը նկատենք բարդաճական կուսակցութիւն մը: Անոր հանդէպ մեր ունեցած մօտեցումէն տարբեր է մերը»:

Անդարա մեծապէս մտահոգ է որ արեւմըտեան յիչեալ երկիրներուն անուղղակի նեցուկով պիտի պատրաստուի դեհին մը որ նախապայմաններ պիտի ունենայ յետագայ քրտական Պետութեան մը հիմնումին: Թուրք քաղաքական դէտեր անհրաժեչտ կը նկատեն որ Թուրքիա անյապաղ աւելի դործօն մասնակցութիւն ցոյց տայ հարցին մէջ ու կանխարդիլէ անբաղձալի հեռանկարներու իրագործումը:

ՕՐՎԱՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի 70ԱՄԵԱԿԻՆ

Haratch 70 : hommage

Սիրելի Տիկին Միսաքեան,

Օգոստոսի վերջին վերադառնալով Մոսկուայէ, լմացայ Ձեր «Յառաջ»ի 70-ամեակի մասին: Ձեռքս առայ «Յառաջ-50»ը մեր սիրելի Գառզուի ձեւաւորմամբ, ընթերցեցի 70-ամեակի առիթով տպուած նիւթերը եւ որոշեցի թիկունք ուչացումով չնորհաւորել «Յառաջ»ին, այսինքն Ձեզ՝ Ձեր սիրանքի համար: Բայց ի՞նչ պրեմ որ չկրկնեմ միւսներին:

Սրտանց չնորհաւորում եմ Ձեզ, թերթիդ նուիրեալ անձնակազմին, 70-ամեայ տարեդարձին առիթիւ, մաղթում եմ «Յառաջ»ին յաւերժութիւն, իսկ ինձ՝ առողջութիւն, «Յառաջ»ի 75-ամեակը 2000 թուականին Ձեզ հետ միասին փարիզում տօնելու համար:

Սիրով ու խորին յարգանքով՝

ՌՈՒԲԻՆ Գ. ՍԱՀԱԿԵԱՆ
«Հայաստան - Ֆրանսիա»
Ընկերութեան նախագահ

Երեւան, Սեպտեմբեր 7

Շուրջ տասը ամիսներէ ի վեր «Յառաջ» կը ստանամ գրեթէ ամէն չաբաթ կանոնաւոր կերպով: Հարաւային Ամերիկայի հեռաւորութեան պատճառով չենք կրնար թերթը օրը-օրին կարդալ· սակայն, փառք Աստուծոյ, դոհ ենք նաեւ այսքանով եւ ուրախ, որ «Յառաջ»ը արդէն իսկ եօթանասուն տարիներու փորձ եւ վաստակ ունեցող օրաթերթ մըն է:

Հաւանաբար աչխարհի պատմութեան համար եօթանասուն տարին ոչինչ նչանակէ, բայց երբ նկատի ունինք օրաթերթ մը, եւ այն ալ օտար չրջապատի մէջ ծրնունդ առած հայկական օրաթերթ մը, արդէն իսկ անցնող եօթը տասնամեակներուն իմաստն ու արժէքը այնքան կը մեծնան որ զայն կը վերածեն հսկայի մը, որուն քովէն կարելի չէ անցնիլ առանց յարգանքի ու հիացումի: Մնաց, որ թերթի բովանդակութիւնն ալ կ'արդարացնէ տարիներու փորձառութիւնը:

Ուստի, իրրեւ համեստ մէկ ընթերցողը եօթանասուն տարեկան «Յառաջ»ին, իմ բաղդրութեան կը մաղթեմ քաչառողջ կեանք ու կորով, աչխատակիցներուն՝ յարատեւութիւն իսկ ընթերցողներուն՝ բարի վայելում եւ ճշդապահութիւն... իրենց պարտականութեանց մէջ, քանի որ թերթ մը միշտ ալ կախում ունի այդ «ճըշդապահութենէն» որպէսզի կարենայ հասնիլ եօթանասունին եւ չարունակել դալիքի տեսիլքով:

Լաւագոյն մաղթանքներով
եւ օրհնութեամբ՝

ԳԻՍԱԿ ԵՊԻՍԿ. ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ
Առաջնորդ Արժանիքինահայոց

Պուէնոս-Այրէս,
Սեպտեմբեր 18

Chère Madame,

Par votre volonté invincible et par votre amour pour notre peuple, vous avez su, à la suite de votre père, garder ferme et haut l'idéal élevé d'une presse arménienne pluraliste et objective. «Haratch» a bercé les oreilles de mon enfance, dans ce quartier de Marseille - Saint-Loup qui a suscité l'un de vos fidèles collaborateurs: mon ami Garo Hovsepian.

Je suis un Arménien de la 3ème génération, et pour moi lire le «Haratch» c'est communier chaque jour avec le passé, le présent et l'avenir de notre nation. Merci, au nom de tous ceux qui, comme mon grand-père Khatcher, ne sont plus de ce monde. Merci au nom de tous ceux de ma génération qui veulent œuvrer pour leur part, afin de préserver et de développer l'identité arménienne en diaspora, au prix d'un combat quotidien âpre et exigeant. Votre journal reste, avec d'autres organes de la presse arménienne, un maillon indispensable pour accomplir cette belle vocation.

Recevez avec tous les membres de votre équipe, mes cordiales salutations et mes meilleurs vœux de réussite. Que Dieu bénisse richement tout votre travail.

Pasteur GILBERT LEONIAN
Président de l'Union des Eglises
Evangéliques Arméniennes de France

Issy-les-Moulineaux,
le 15 Septembre

ԵՐԵՒՈՒՅԹ ՓՐԵՍԻ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆ

ՀԵՌԱՏԻՊ ԴՐՈՋ

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 14/18)

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԷՆ՝ ՍԵՒԱՆԻ ՊԱՀՊԱՆՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Սեւանայ լիճի պահպանման ծրագրի իրագործման նպատակով Համաչխարհային Դրամատունը 485 հազար տոլար կը տրամադրէ Հայաստանի, նուէրի ձեւով: Սեպ· 13-ին, այս մասին փաստաթուղթ մը ստորագրած են Դրամատան Հայաստանի մօտ ներկայացուցիչ վ. Ներսիսեանց եւ Ելմտական նախարար Լ. Բարխուդարեան: Այս դումարը անչուչտ չնչին նչանակութիւն ունի բաղդատմամբ այն տասնեակ միլիոն տոլարներուն, որոնց կը կարօտի լիճին քնապահօրէն վերականդման եւ պահպանման ընդհանուր ծրագիրը: Այս ուղղութեամբ միջազգային կազմակերպութիւններէն կ'ակընկալուի 24 միլիոն տոլար առանց տոկոսի վարկ: Ցոյս կայ նաեւ, որ 1996-էն սկսեալ սկսի բարձրանալ լիճին մակարդակը, տարեկան 10-13 մ· համեմատութեամբ:

*
**

ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ԲԱՐԵՓՈԽՈՒՄՆԵՐՈՒ ՀԱՐՑԸ

Ընկերային Ապահովութեան, Աչխատանքի, Բնակչութեան տեղաչարժի եւ

(Շար·ը կարդալ Դ· էջ)

«ՆՈՐ ՕՐ»Ի ԽՄԲԱԳՐԻՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐՑԱԽԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏ՝ ԼԵՈՆԱՐՏ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

ԽՄԲ. -- Ռամկավար Ազատական կուսակցութեան պաշտօնաթերթ՝ «Նոր Օր»ի խմբագիրը՝ Յակոբ Պօղոսեան Արցախ գտնուած է Օգոստոսին եւ զանազան տեսակցութիւններ ունեցած պատասխանատու անձերու հետ: Ստորեւ, վարչապետ Լ. Պետրոսեանի հետ հարցազրոյցը, լոյս տեսած «Նոր Օր»ի Օգոստոս 30-ի թիւին մէջ: Յաջորդով նաեւ Պարգեւ Եպիսկոպոսի հետ հանդիպումը:

***

Հարցում. -- ԼՂՀ ունի չորս տարուան կեանք մը եւ վերջերս ստեղծեց իր նոր կառավարութիւնը ձեր վարչապետութեամբ: Ձեր կառավարութիւնը ի՞նչ նախապարտութիւններէ կը քաղկանայ:

Պատասխան. -- ԼՂՀ նոր կառավարութիւնը ստեղծուել է նախագահական համակարգ մտցնելուց յետոյ, երբ Լեռնային Ղարաբաղի իշխանութիւնների դլխաւոր խնդիրը դարձաւ պետական շինարարութիւնը: Անցեալ երեք տարիների ընթացքում Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան ժողովուրդը աւելի չուտ ըրաղուած էր արտաքին նախայարձակումները ետ մղելով, իսկ ընդհատակը մեզ հնարաւորութիւն տուեց սկսելու պետական շինարարութիւնը, որի պատճառով եւ նախագահի հրամանագրով, 1995 թուականի Յունուարին կազմաւորուեց ներկայ կառավարութիւնը, որը իրականացնում է գործադիր իշխանութիւնը Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան տարածքում:

Հանրապետութեան գահլիճի կազմի մէջ են մտնում 7 նախարարութիւն՝ ֆինանսների եւ տնտեսութեան, արտաքին գործերի, պաշտպանութեան, ներքին գործերի: Նոր կազմաւորուեց արդիւնաբերութեան նախարարութիւնը եւ մի քանի պետական վարչութիւններ հաւասարեցուած են նախարարութեան կարգավիճակին:

Կառավարութիւնը կազմուած է վարչապետից, որ ունի երեք փոխ վարչապետներ՝ առաջին փոխ-վարչապետը դա ինքը տնտեսութեան եւ ֆինանսների նախարարն է:

Հ. -- Որպէս նորակազմ հանրապետութիւն, ինչպէ՞ս կը գոյանայ պետական պիւտճէն եւ որո՞նք են անոր բաղադրիչ մասերը:

Պ. -- Ի տարբերութիւն նախորդ տարիների, այս տարի որոշուեց ստեղծել քոնսոլիտացուած պիւտճէ եւ պիւտճէին մէջ հաւաքել բոլոր այն եկամուտները, որոնք կարող է ունենալ հանրապետութիւնը: Առաջինը, ի հարկէ, հարկերն ու տուրքերն են: Պիւտճէի մէկ միլիառը սեփական աշխատանքի, սեփական եկամուտների գծով գոյացող միջոցներն են, իսկ մէկ միլիառ 750 միլիոն Դրամը, միջպետական վարկերն են: Պիւտճէին բացը կազմում է 1 միլիառ 750 միլիոն եւ մեզ թըւում է, թէ եկամտային մասի աւելացման եւ ծախսային մասի կրճատման ղէպքում հաւասարակշռելու ենք պիւտճէն եւ տարուայ վերջում ունենալու ենք բաց՝ ոչ աւելի քան 100 կամ 120 միլիոն Դրամ:

Հ. -- Դուք խօսեցաք միջպետական վարկերու մասին: Նկատի ունիք Հայաստա՞նը, թէ օտար երկիրները:

Պ. -- Այսօր, մենք միջպետական վարկերը ստանում ենք Հայաստանից: Առայժմ, միջազգային հանրութեան կողմից վարկեր չկան, հաշուի առնելով, որ ԼՂՀ ճանաչուած չէ եւ մեզ համար դըժուար է միջազգային դրամատուների հետ աշխատել:

Հ. -- Ինչ կը վերաբերի ԼՂՀ-ի վերաշինութեան, արդեօ՞ք այդ պիւտճէն բաւարար է, երբ կան հաղորդած քանակավայրեր եւ ողբալի վիճակ մը ունին նաեւ պարիսպները:

Պ. -- Առաջինը ես պէտք է նշեմ, որ բացի պիւտճէից քաղիքապետարանները կատարում արտասահմանում հանգանակուած դրամարներից, որոնք տրամադրըւում են ԼՂՀ-ի կառավարութեանը: Եթէ դուք ուշադրութիւն դարձրեցիք ճանապարհների վրայ, ապա այսօր, մեր ունեցած տուեալներով, մեծ թափով կառուցւում են ճանապարհները: Այս տարի նախատեսուած է Գորիս - Ստեփանակերտ ճանապարհի 24 կմ. հատուածի կառուցումը, որը իր վրայ է վերցրել «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը: Եւ ես այսօր կ'ուզենայի օգտուել առիթից եւ շնորհակալութիւն յայտնել բոլոր այն հայրենակիցներին, որոնք թէ՛ բարոյական եւ թէ՛ նիւթական աջակցութիւն ցոյց տուեցին Ղարաբաղի իշխանութիւններին երբ նա պատերազմի մէջ էր եւ դիմակայում թշնամուն: Եւ այսօր երբ ԼՂՀ-ի կառավարութիւնը ձեռնամուխ է եղել սոցիալ-տնտեսական հարցերի լուծմանը եւս, ինչ-որ չափով ստանում է Սփիւռքում ապրող մեր ազգակիցների թէ բարոյական եւ թէ նիւթական աջակցութիւնը:

Պիւտճէի մէջ չեն ներդրուած ի հարկէ այդ յատկացումները, դրանք հաւաքում են ԼՂՀ արտամիջոցային մարզասիրական ծրագրերի հաշուով եւ այդտեղից իրականացւում են ծրագրեր՝ կապուած սոցիալ-տնտեսական խնդիրների լուծման հետ: Այդ միջոցների հաշուին կառուցւում են, կամ աւելի ճիշդ վերականգնըւում են աւերուած տները: Ի հարկէ, աւերուած Ղարաբաղի տնտեսութիւնը այնպիսին է, որ մենք մէկ տարում կամ հինգ տարում չենք վերականգնի, բայց գըտնում ենք, որ մօտակայ 10 տարում կարող ենք ոչ միայն վերականգնել, այլ կարդին զարդացնել Ղարաբաղը:

Հ. -- Քանի խօսքը հիմնաքարերու մասին գըցաց արտասահմանեան օժանդակութիւններուն, պիտի փափաքէի, որ այս ուղղութեամբ աւելի մանրամասնութիւններ տայիք, որովհետեւ արտասահմանեան օգնութիւններուն մասին բազմաթիւ տարածայնութիւններ, վէճեր եւ վիճաբանութիւններ եղան կազմակերպուած դրամուհասաբերներէ կամ կազմակերպութիւններէ կամ անհատներէ կամ ալ պետական կառոյցներէ: Ի՞նչ հիմունքներու վրայ պէտք է կազմակերպուի այդ օգնութիւնը եւ մինչեւ այժմ հաւաքուած գումարները տեղ հասա՞ծ են:

Պ. -- Ինձ համար, ճիշդն ասած, դըժուար է միանդամից պատասխանել, թէ հաւաքուած գումարները ամբողջութեամբ տեղ հասա՞ծ են թէ ոչ: Մենք լաւ չգիտենք այն գումարների մասին, որոնք հաւաքուել են արտասահմանում՝ դոնէ չափերի մասին: Անցեալ տարի Ղարաբաղը արտասահմանից ստացել է 1 միլիոն 750 հազար տոլարի չափով օգնութիւն: Բացի դրանից, աւելի քան 2 միլիոն տոլարի աշխատանք է կատարել «Հայաստան» Հիմնադրամը: Բայց ի՞նչքան դումար հաւաքուած է Ղարաբաղի համար, ինձ համար դժուար է ասել: Ի հարկէ, 3 միլիոն կամ մօտաւորապէս 4 միլիոն տոլարը, որը մեզ ուղարկուել է արտասահմանից եւ «Հայաստան» Համահայկական Հիմնադրամը ներդրել է Ղարաբաղում, բաւականին լուրջ դումար է տնտեսութիւնը վերականգնելու համար:

Հաշուի առնելով որոշ երեւոյթներ, կարգաւորելու համար այդ դումարներու ծախսումը, Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը 1995 թ. 20 Փետրուարին որոշում է ընդունել մարզասիրական օժանդակութեան եւ հանգանակութեան ձեւով ԼՂՀ-ին յատկացուող ֆինանսական եւ նիւթական միջոցների ստացման ու բաշխման յետագայ գործընթացի մասին: Այժմ բոլոր այն դրամահաւաքները, որոնք կազմակերպւում են դրսում՝ եւ դրանցից ըստացուած միջոցները պէտք է ամբողջութեամբ փոխանցուեն ԼՂՀ կառավարութեան ֆինանսների եւ տնտեսական նախարարութեան յատուկ բաժին:

Դրամահաւաք կազմակերպող միաւորները իրաւունք ունեն ԼՂՀ համապատասխան նախարարութիւնների հետ համատեղ իրականացնելու այն մարզասիրական ծրագիրները, որոնք նախատեսւում են ԼՂՀ կառավարութեան եւ տուեալ դրամը ներմուծող կազմակերպութեան միջոցով: Դրամահաւաք կազմակերպած միութիւններին ԼՂՀ-ի տարածքում արգելուած է ծրագրեր իրականացնել՝ առանց Հանրապետութեան կառավարութեան համապատասխան որոշման: Ամէն ամիս, ԼՂՀ կառավարութիւնը հաշուետուութիւն է ներկայացնում ժողովրդին եւ թերթի միջոցով տպագրում բոլոր կազմակերպութիւնների եւ անհատների անունները, որոնք դրամ են ուղարկում, կամ բերում Ղարաբաղ: Միաժամանակ, նշում է այդ դումարների ծախսման ուղղութիւնները: Դրամը ծախսւում է ԼՂՀ վարչապետի կարգադրութիւններով եւ որի վրայ իրենց վիզան են դնում կառավարութեան բոլոր անդամները: Ինձ թուում է, սա մեզ նըպաստաւորութիւն կը տայ աւելի լաւ կազմակերպելու ստացուած դրամների ներդրումը՝ Ղարաբաղի քանդուած տնտեսութիւնը վերականգնելու համար:

Մեծ է այն օգնութիւնը, որ մեզ տալիս է Սփիւռքը: Դա ժխտել չի կարելի: Ուղղակի այդ դումարները պէտք է իսկականից օգտագործուեն տեղին, այն ժամանակ, երբ մեր սոցիալ-տնտեսական զարգացման համար մեր պիւտճէում չունենք, ասենք 4-5 միլիոն տոլար: Սփիւռքից ստացուած իւրաքանչիւր սենթը պէտք է օգտագործենք հէնց այդ ծրագրերի համար:

Ի հարկէ, մեր հայրենակից բարերարները, որոնք ապրում են արտասահմանում, նրանք իրաւունք ունեն իրենց անձնական դումարները ներդնելու Լ. Ղարաբաղում իրենց կամեցողութեամբ եւ մենք դէմ չենք եթէ այդ մարդիկ, որեւէ կոնկրետ մարդու, կամ կազմակերպութեան համար ծրագիր են իրականացնում: Մենք համար ծրագիր են իրականացնում: Մենք դէմ ենք երբ Ղարաբաղի համար դրամահաւաք կազմակերպելուց յետոյ, այդ փողը օգտագործւում է տարբեր կազմակերպութիւնների եւ նեղ խմբակական շահերի ուղղութեամբ:

(Մնացեալը յաջորդով)

ԲԱՑՈՒՄ ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ ՅՈՒՇԱԿՈԹՈՂԻՆ

ԱՐԱՄ Ա. ԿԱԹՈՂԻԿՈՍ
ԱՅՑՆՁԱՐԻ ՄԷՋ

Լիբանանի հողին վրայ մեկ հայկական դիւղին՝ Այնճարի զաւակները կիրակի, Սեպտեմբեր 10-ին, 80-րդ անդամ ըլլալով հանդիսաւորապէս ողեկոչեցին յիշատակը Մուսա Լերան Հերոսամարտին:

Շաբաթ եւ կիրակի օրերու վրայ երկարող 80-ամեակի ոգեկոչումի ձեռնարկը, արդարեւ, եղաւ իւրայատուկ: Նախորդ տարիներու նման հանդիսաւոր սուրբ պատարագին, Մուսա Լերան 18 նահատակներու հոգւոյն համար կատարուած հոգեհանդիստին ու աւանդական մատաղի պատրաստութեան ու օրհնութեան կողքին, Արամ Ա. Կաթողիկոսի հովանաւորութեամբ կատարուեցաւ բացումը 80-ամեակին նուիրուած Յուշակոթողին, որ տեղադրուած էր Ս. Պօղոս եկեղեցւոյ հրապարակին վրայ, կառուցուած համալիրին մէջ:

Այս առիթով Արամ Ա. Կաթողիկոս իր առաջին այցելութիւնը տուաւ Այնճար: Հայրապետը, ընկերակցութեամբ միաբան Հայրերու, ժամը 11-ին ժամանեց Այնճար: Գիւղի մուտքին քահանայ հայրեր, 80-ամեակի յանձնախումբի անդամները, Այնճարի բնակչութիւնն ու Լիբանանի զանազան շրջաններէն հաւաքուած հայորդիներու հոծ բազմութիւնը աւանդական ոչխարի զոհումով դիմաւորեցին իրենց Հոգեւոր Հայրը:

Հ.Մ.Ը.Մ.-ի արիներու եւ արենոյշներու շարքերուն ընդմէջէն, Հայրապետը առաջնորդուեցաւ եկեղեցի: Օրուան պատարագիչն էր Վարուժան Ծ. Վրդ. Հերկելեան: Հոգեհանգստեան արարողութենէն առաջ հատուկ նաեւ քոյր յարանուանութեանց Հոգեւոր Պետերը՝ Յովհաննէս Ժ.Ր. Գասպարեան ընկերակցութեամբ Լիբանանի Կաթողիկէ Հայոց Առաջնորդին, եւ Մէյին Արեւելքի Հայ Աւետարանական Եկեղեցիներու Միութեան նախագահ Վեր. Յովհաննէս Գարճեան, ընկերակցութեամբ Աւետարանական համայնքի հոգեւոր հովիւներուն: Պատարագին եւ պաշտօնական հանդիսութեանց ներկայ եղան Խորհրդարանի փոխ-նախագահը, Լիբանանցի թէ հայ նախարարներ եւ երեսփոխաններ, դիւանագիտական ներկայացուցիչներ, Պեքաայի նահանգապետը, Պուրճ Համուտի քաղաքապետը, ինչպէս նաեւ զանազան Մուսա Լեռցիներու ժողովրդային օրերուն նեցուկ կանգնած Ֆրանսական Պետութեան ներկայացուցիչները՝ յանձինս Ֆրանսական դեսպանատան դիւանագիտականն եւ զինուորական ներկայացուցիչներու:

Պատարագի եւ հոգեհանգստեան արարողութեան աւարտին, Արամ Ա. Կաթողիկոս, Գասպարեան Պատրիարքը եւ վերապատուելի Գարճեան հանդիսաւոր թափօրով դուրս եկան եկեղեցիէն: Հայրապետը նախ օրհնեց աւանդական մատաղի հերիսան եւ ապա Հ.Մ.Ը.Մ.-ի պատուի կանգնած չարքերուն մէջէն թափօրը առաջնորդուեցաւ դէպի Յուշակոթող, եւ լիբանանեան ու հայկական քայլերգներէն ետք կատարուեցաւ Յուշակոթողին բացումը:

80-ամեակի Յանձնախումբին անունով նախ խօսք առաւ Պ. Մովսէս Այնթէպլեան, եւ հրաւիրեց ցեղասպանութեան արհաւիրքը ապրած Մուսա Լեռցի պապուկները բացումը կատարելու Յուշակոթողին: Այդ պահուն արձակուեցան ութսուն ազաւնիներ եւ երկնակամարին վրայ ծածանեցան Լիբանանի, Հայաստանի, Ֆրանսայի եւ Սուրիոյ դրօշակները: Պ. Այնթէպլեան անդրադարձաւ Մուսա Լերան Հերոսամարտի կերտումի պայմաններուն, դրուատելով մանաւանդ, Ֆրանսական, լիբանանեան եւ սուրիական պետութիւններուն անգնահատելի դերը պաշտպանական Մուսա Լեռցիներու ամենամեծ օրերէն մինչեւ ներկայ ժամանակները: Արտասանուեցաւ նաեւ նոյնիսկ խօսքեր Տօքթ. Վարդան Ադամեանի (Ֆրանսերէն) եւ Կիրակոս Գիլէճեանի (արաբերէն) կողմէ:

Արամ Ա. Կաթողիկոս, իր հոգեւոր եղբայրներուն հետ օրհնեց Սուէյտայի 18 նահատակներու աճիւնները, որոնք պետեղուեցան Յուշակոթողին մէջ նկատի առնուած իրենց յատուկ տեղը: Արարողութեան աւարտին Հայրապետը հրաւիրուեցաւ տալու իր պատգամը:

Արամ Ա. նախ բարձրօրէն դնահատեց իրենց նահատակներուն հանդէպ Մուսա Լերան զաւակներուն ցուցաբերած յարգանքը՝ լեռ բարձրացող, ցեղասպանին դէմ կռուող եւ նահատակուող Հայերուն յիշատակին հանդէպ: Յարգանքի խօսք ուղղեց նաեւ Լիբանանի եւ Սուրիոյ եղբայր ժողովուրդներուն, որոնք զրկարաց ընդունեցան Հայերը, նաեւ՝ յարգանքի խօսք՝ անոնց, որոնք այսօրեղ, Այնճարի մէջ հիմնեցին Նոր Մուսա Լեռը:

Անդրադառնալով յուշարձանի խորհուրդին, Կաթողիկոսը ըսաւ, որ անոր մէջ կը տեսնէ Հայկ եւ Արամ նահապետներուն, Լուսաւորչի, Վարդան Մամիկոնեանի ու Ղեւոնդ Երէցի, Նարեկացիի, Արամ Մանուկեանի կամքն ու պատգամը: Ան աւելցուց, որ յուշարձանին մէջ կը տեսնէ նաեւ սուրիացի եւ լիբանանցի ժողովուրդներուն մարդասիրական նկարագիրը, Ֆրանսայի աջակցութիւնը, ինչպէս

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ԿԵԴՐՈՆԸ

Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան ու վաւերագրութեան կեդրոնը, ինչպէս նաև OEMME Հրատարակչատունը ծնունդ առած են Միլանոյի մէջ 1960 թուականի կէսերուն: Անոնք եղած են արդասիքը խտացքի ու ծաղումով հայ ճարտարապետներու եւ մտաւորականներու նախաձեռնութեան ու աշխատակցութեան: Վերյիշեալ հաստատութիւնները քաղաքական նպատակներ չեն հետապնդած: Ուսումնասիրել ու ծանօթանալ հայկական մշակոյթը ու անոր կողքին Միջին Արեւելեան ոչ լիովին մշակոյթները՝ եղած է միշտ անոնց գաղափարականը:

Հրատարակչական աշխատանքներն ու մշակութային ձեռնարկները կատարուած են եւրոպական համալսարաններու, եւ յատկապէս՝ Միլանոյի Բաղմարուեստա-

---

նաև՝ Արցախի մարտնչող ժողովուրդն ու ազատ, անկախ Հայաստանի տեսլականը:

Արամ Ա. ընդգծեց, որ Մուսա Լերան զաւակները միայն զէնքով չէ որ յաղթական կերտեցին, այլ՝ միասնականութեամբ: Ան դոհունակութիւն յայտնեց, որ այսօր, 80-ամեակի այս յուշակոթողին շուրջ համախմբուած են Հայութեան բոլոր հոսանքները, առանց պատանեաքի եւ դաշտիարի խարուեթեան, եւ յոյս յայտնեց, որ այս ոգին եւ մթնոլորտը պիտի համակէ ամբողջ Հայութիւնը՝ Հայաստանի, Արցախի եւ Սփիւռքի բոլոր գաղութներուն մէջ:

Արամ Ա. Կաթողիկոս իր խօսքը եզրափակեց չեչտելով, որ եթէ Մուսա Լերան զաւակները 80 տարի առաջ լեռ բարձրացան ու կռուեցան ի խնդիր խաղաղութեան, արդարութեան եւ արժանապատուութեան, այսօր անոնց զաւակներն ու հայրենակիցները միացած են Լիբանանի եւ Սուրիոյ ժողովուրդներուն՝ խաղաղութեան, արժանապատուութեան ու արդարութեան պայքար մղելու համար:

Դարաց դասը երգեց «Մուսա Լերան վիպերէն Այնճար եկած եմ»: Եւ հանդիսութիւնը վերջ գտաւ «Կիլիկիս» երգով եւ հայրապետական մաղթերգով:

Հոգեւոր պետերը եւ պաշտօնական անձնաւորութիւնները կէսօրին ճաշի հիւրերը եղան Այնճարի Հայութեան:

հան Հիմնարկի (Politecnico) ու Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի համագործակցութեամբ:

1992 տարուան Յունուարէն ի վեր, անոնց կեդրոնը փոխադրուած է «Լոճճիա տէլ Թեմանցա» կոչուած երկյարկանի շէնքին մէջ՝ որ կը բարձրանայ Վենետիկի Մուրատ Ռափայէլեան վարժարանի պարտէզին ներքեւ: Սոյն պարտէզին մէջ է որ տեղի ունեցաւ մեր տեսակցութիւնը Հայ Մշակոյթի Ուսումնասիրութեան ու Վաւերագրութեան կեդրոնի քարտուղար՝ Մինաս Լուսեանի հետ: Շահեկան հանդիպում՝ որու ընթացքին Պ. Լուսեան սիրով ընդառաջեց մեր հետաքրքրութիւններուն:

«Ժամանակակից Միջազգային Արուեստի Վենետիկի Պիէննալէ յուշահանդէսի հարիւրամեակն է այս տարի» բացատրեց ան: «Այս առիթով, Հայաստանի Հանրապետութիւնը դիմում կատարած էր՝ ինքնուրոյն տաղաւարով մը կարենալ մասնակցելու այս յուշահանդէսին: Առաջին հերթին, բոլոր նորանկախ Պետութիւններու՝ որոնց կարգին նաեւ Հայաստանի Մշակոյթի նախարարութեան դիմումը մերժուած էր Պիէննալէի վարչութեան կողմէ: Հետեւաբար, Հայաստանի կողմէ նշանակուած հայկական տաղաւարի պատասխանատու մարմինը ու յատկապէս Սոնիա Բալասանեան՝ տաղաւարի գործակալը, մեզի դիմում ներկայացուցին, որպէսզի կազմակերպչական աշխատանքներու համակարգումը մենք ստանձնէինք: Գալով մերժումի պատճառներուն, Պիէննալէի պարտէզներուն մէջ տեղ չէր կար նոր Պետութիւններու տաղաւարի մը յատկացումին: Մենք նկատի առինք, սակայն, որ նախորդ տարիներուն Պիէննալէի ընդհանուր վարչութեան որոշումով, պարտէզներու ցուցահանդէսը իր սահմաններէն դուրս ալ տարածուած էր՝ ապակեղրոնացնելու ու վենետիկը ցուցադրավայր դարձնելու նպատակով: Որով, համաձայնութեամբ հայկական տաղաւարի յանձնախումբին ու Հայաստանի Մշակոյթի նախարարութեան, մենք առաջարկ ներկայացուցինք Պիէննալէի վարչութեան՝ մեր կեդրոնի յատակի սրահները տրամադրելու եւ պաշտօնապէս զայն ներկայացնելու որպէս Հայաստանի տաղաւար: Պիէննալէի վարչութիւնը բացառաբար իր մերժումը վերաքննութեան ենթարկեց ու նոր ներկայացուած առաջարկը ընդունեցաւ: Եւ այսպէս, առաջին անգամ ըլլալով, Հայաստանը կը մասնակցի ու տեղ կը գտնէ Պիէննալէի պաշտօնական «Քաթալոգ»ին մէջ, Յունիս 12-էն ի վեր (տե՛ս. «Ծառաչ», Յունիս 23): Հարկ է ընդգծել թէ մինչեւ նախորդ Պիէննալէները, հայ արուեստագէտներ պարբերաբար կը մասնակցէին Խորհ. Միութեան տաղաւարին ներքեւ»:

Ապա Պ. Լուսեան ընկերացաւ մեզի, մեծանարար այցելելու հայրենի արուեստագէտներու՝ Կարէն Անդրէասեանի ու Սա-

ՀԱՅԱՍՏԱՆ ԱՐՑԱԽ

ԱՄԵՐԻԿԱ՛, ԱՄԵՐԻԿԱ՛

Երեւանի ելեկտրական չարժակներու գործատան «Եղէգն» պարախումբը վերջերս մեկնած է Միացեալ - Նահանգները, մասնակցելու Փոլբլորի միջազգային փառատօնի մը: Քանի մը ամերիկեան քաղաքներու մէջ յաջող ելոյթներ ունենալէ ետք 29 հոգինոց խումբին Հայաստան վերադարձած են 24-ը: Խումբին ղեկավարը Ա. Բարսեղեան ըսած է որ հանդիստի օրերուն չատեր փափաքած են Լոս-Անճըլըս մեկնելու արտօնութիւն ունենալ ու ինք մերժած է. եթէ ընդառաջէր խընդրանքներուն, հաւանաբար ոչ ոք կը վերադառնար: «Ազգ»ը Օգոստոս 31-ի թիւով լուրը տալով կ'աւելցնէ թէ՝ Պ. Բարսեղեանի վիրաւորանքը կրկնակի պէտք է ըլլայ, քանի որ ինք եղած է նաեւ կազմողը «Բարեկամութիւն» պարախումբը որ անցեալ տարի Միացեալ - Նահանգներու մէջ կազմակերպուած «Պուլօ Արմենիա» փառատօնին առթիւ մաս կազմած էր Մշակոյթի նախարար Յ. Մովսէսի պլխաւորած պատուիրակութեան ու նոյնպէս չէր վերադարձած Հայաստան:

***

ԼԵՒՆԱՅԻՆ ԳԻՒՂԵՐՈՒ ԴԻՈՒԱՐ ԿԱՅՈՒԹԻՒՆը

«Հայք»ի Սեպտեմբեր 1-ի թիւին մէջ Ա. Պէպանեան կը փորձէ ուշադրութեան արժանացնել լեռնային գիւղերու դժուարութիւնները: Հողը սեփականաշնորհուած ըլլալով հանդերձ, չուրի պակասը գրեթէ անկարելի կ'ընէ վարուցանքը: Կենդանաբուծութիւնն ալ դժուար է որովհետեւ անասնակերին մեծ մասը դուրսէն պէտք է բերել իսկ արօտավայրերը կը դանուին սարերու բարձրութիւններուն վրայ: Ա. Պէպանեան օրինակ առնելով Թումանեան շրջանի Հադուի գիւղը, կը գրէ թէ չուրջ 200 ընտանիքներէն միայն հինգը բարեկեցիկ կեանք ունին, ինչ որ իրենց պարագան եղած է նաեւ նախորդ կարգերու օրով: Հակառակ այս գըժուարութիւններուն, Լուսաստանի ճամբան բռնողներուն թիւն ալ մեծ չէ որովհետեւ մեծ չեն այդ ուղղութեամբ կարելիութիւնները:

Ա. Պէպանեան բարելաւումի փոքր ազդակ մը կը նկատէ գիւղացիական փոխադարձ օգնութեան դրամատան հիմնումը որ ցած տոկոսով 500-1000 տոլար վարկ պիտի տայ գիւղական մարդին:

***

ԱՐՑԱԽ

ԼՂՀ-Ի ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆՈՐ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

Սեպտեմբեր 4-ին նախագահ Ռ. Քոչարեանի յատուկ հրամանագրով Հանրապետութեան Կրթութեան, Մշակոյթի, Գիտութեան եւ Մարմնամարզի նախարար Նելլի Ոսկանեանի տեղ նշանակուած է Հենրիկ Գրիգորեան: Ան նախկին անօրէնն է ուսուցիչներու վերապատրաստման Հիմնարկին:

***

ԼՂՀ ԿԸ ՊԱՏՐԱՍՏՈՒԻ ՁՄՐԱՆ

ԼՂՀ կառավարութիւնը օրէնք քուէարկած է ձմրան նախապատրաստական աշխատանքներու մասին: Մինչեւ Սեպտեմբեր 30 միջոցներ պիտի կիրարկուին Սարսանգի Ջրելեկտրակայանին արտադրութիւնը բարձրացնելու եւ նորոգութեան աշխատանքները արագացնելու համար: Բոլոր դպրոցները պիտի ունենան ջեռուցման սարքեր ու այս հաստուածին պիտի տրամադրուի 4000 խոր. մեթր վառելանիւթ:

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝ ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

Վ. Ա. ՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Լուեց: Մարդուն աչքերը իր մերկ, նիհար մատներուն վրայ կը հանգչէին: Զարուհի տարօրինակ գտաւ որ մարդը չէր հետաքրքրուեր ոչ իր քեռիով ոչ ալ հօրմով ու անոր աւերիչ ծրագիրներով: Եթէ ինք ըլլար տարիկա լսողը, քանի՛ քանի հարցումները պիտի հարցնէր... «Հիմնական տարբերութիւն մը կայ մեր միջեւ» եզրակացուց:

-- Հայրս շատ լուռ, խորունկ մարդ է -- իր եկեղեցին, իր ընտանիքը, իր աղբը: Եւ մեր թաղը -- Քարանթինան աղքատ թաղ էր, կեանքը շատ չարքաշ: Ես մեր թաղի եկեղեցին կ'երթայի ամէն կիրակի ու ոտն օր հօրս ձայնը լսելու համար, Աւետարանը կարդացած ու չարական երգած առեն մանուանդ... այնքան զուսպ ու զգայուն էր որ մարդիկ կու լային... ես ալ: Այդ եկեղեցին մէջ էր որ հայութեան հոգին զգացի:

Լուեց, սպասումով: Նորէն ոչ մէկ հարցում: Ո՞ւր էր ներքէն, զգացումներու աշխարհէն «մարդկային կապերը լինչպէ՞ս կը հաստատուին հոս» հարց տուաւ «պէտք է աւելի լաւ ճանչնամ մարդիկը, հոս ուրիշ մոլորակ է» եզրակացուց: Հիմա յանկարծ եւ առաջին անգամ ըլլալով՝ առանձին էր իր անցեալին հետ: Վերցուց աչքերը մարդուն վրայ -- հանդարտ, բարի ու մարդկային՝ իրեն կը նայէր: Վար կախեց գլուխը...

-- Հէյ կիտի օրեր... պատանութեանս հիւանդկախ աղջիկ մըն էի, ամէն մարդ վրաս կը գթար... «չիրքին» Զարուկ կ'ըսէին ես ալ կը կարծէի թէ «չիրքինը» դութի կամ սիրոյ բառ մըն է, վերջը միայն հասկցայ բուն իմաստը, բայց արդէն ուշ էր:

Տխուր երանգ մը մտեր էր ձայնին մէջ. «հայրենիքիս մէ՞ջ ալ առանձին զատապարտուած եմ մնալու, կարելի չէ՞ մարդիկ սիրել կամ դոնէ ճանչնալ ներսէն, դոնէ մինակ չըլլալու համար... բայց պէտք է դեռ փորձեմ, ասիկա սկիզբ է միայն» եզրակացուց:

-- Ատոր վրայ աւելի քաշուեցայ ես իմ մէջս, ուժս երազի եւ դասի տուի, ամէն մարդ զբաղած էր ինձմէ, հայրս, քեռիս, աղբարս... միայն մայրս էր որ կը սիրէր զիս, կարեւորութիւն կու տար, միւսներուն համար չուք մըն էի, անանկ...:

Լուեց նորէն, դիտեց մարդուն ծխախոտ վառելը, ծուխը փչելը:

«Զարուհի, չափը մի անցըներ, հոգին չեն մերկացներ անծանօթներու առջեւ, կը տկարացնես դուն քեզ» անցաւ մտքէն: Բայց այնքան զօրաւոր էր պահանջը սիրտը բանալու, սէրը յայտնելու Հայաստանցիի մը, այդ երազային, պատմութեամբ

նուիրագործուած էակին, որ չէրցաւ զըսպել ինքզինքը ու չարունակեց.

-- Աղբարս Յակոբը միւս կողմէ, հէ՛յ թեւեր առած կը թռէր... պատանեկան միութիւններ, ՀՄԸՄ, յետոյ կուսակցական եղաւ, յետոյ կոմիտէ, համալսարանը աւարտեց՝ չուկայ լինկաւ, գործ մործ մէկ ըրաւ, դրամ, օթօ, յեղափոխական եւ մարտական գործ, բարեկամներ... ես զբեթէ իրեն սիրահարած էի...:

Վեր նայեցաւ մարդուն -- ուշադիր, հեռու՝ մտիկ կ'ընէր:

-- Պապաս երբ շատ ծերացաւ -- իննսուն տարեկան է հիմա-- Յակոբը տեղը անցաւ: Ես ուսուցչուհի մնացի:

Լուռ էր պահ մը: Ամբողջ չրջան մը իր կեանքէն վերջ կը գտնէր այդ կէտին: Խոր չունչ մը առաւ: Մարդը ուշադիր՝ կը սպասէր, առանց բառ մը խօսած ըլլալու:

-- Հիմա, երբ ետ կը նայիմ, մէկ բան միայն կը տեսնեմ, մէկ կարեւոր բան -- հայերէն լեզուն: Ես հայերէն լեզուին մէջ ծնած մեծցած եմ եւ անոր կերպարանքը առած եմ - գոց, զազանի, հոեւորական, իր անցեալին դարձած, յամառ ու անկարող փոխուելու կամ պայքարելու:

Իր պատկերը երբեք այդքան յստակ չէր տեսած: Խանդավառ՝ չարունակեց.

-- Անշուշտ քիչ մը չատ պարզացուցի բայց սա կրնամ ըսել որ իմ մտերիմ, անձնական, բրիվէ կեանքս լեզուս է՝ ներսէն, առանձնութեան եւ երեւակայութեան մէջ ապրուած, սրբութիւն եւ ուժ կայ մէջը, եւ տիկնա հօրս ու քեռիս կը պարտիմ... չեմ գիտեր բայց ինչ որ իմ մանկութեանս լեզուով չէ՝ օտար է ինծի համար, դուրս է ինձմէ: Չեմ գիտեր, կը հասկնա՞ք կոր ինչ ըսել կ'ուզեմ:

Լուռ էր մարդը:

-- Դուք անգամ, երբ արեւելահայերէն կը խօսիք՝ օտար էք ինծի համար, անշուշտ ոչ այնքան որքան Ֆրանսացին կամ ուրիշը, բայց նորէն՝ դուրս էք ինձմէ, ինծի անանկ կը թուի թէ չեմ կրնար մտերմանալ ձեզի հետ:

Զարուհի զգայ թէ ծանր, պոյ բան մը կար իրենց միջեւ:

-- Գիտէ՞ք ինչու այսքան համարձակ կը խօսիմ իմ անձնական կեանքիս մասին:

-- Այո

Լուռ սպասեց որ չարունակէր:

-- Հայաստանն է տիկա... հայրենիքը ձեզի ուժ եւ անկեղծութիւն տուած է, ձեզի ճշմարտութեան սիրով լեցուցած է: Դարերու կարօտն է ի՛տառնէք այս վայրկեան օրիորդ Զարուհի: Դուք ինծի հետ չէք որ կը խօսիք այլ Հայաստանին հետ, ձեր սրտին էն մօտ անձին հետ: Ներեցէք համարձակութեանս, բայց դուք դիւրահարի խօսքեր է որ կ'ընէք, ձեր սիրտը բանալով: Կը չնորհաւորեմ ձեզ, քալ աղջիկ էք:

Մարդը լուեց, յանկարծ ետ իր լուութեան մէջ սուզուած: Զարուհի սպասեց անոր ձայնին ամբողջ զգայարանքներով «ի՞նչ է Հայաստանի պատասխանը, արժանի՞ եմ իր զաւակը ըլլալու, կ'ընդունի՞ զիս իր մէջ» հարց տուաւ տարտամ կերպով: Լուռ էր մարդը, նոյնիսկ քիչ մը անհանդիստ՝ այս խոստովանութենէն որ անցեր էր անդէր ու սրբազան սահմաններ ու զինք դրեր դժուար կացութեան մէջ: Զարուհիի մէջ բան մը կոտրած էր այդ երկվայրկեան «ալ այս մասին պիտի չխօսիմ» որոշեց:

(Շար. 5)

(Շար. Ա. էջէն)

Գաղթականներու նախարարութեան մօտ Սեպտեմբեր 13-ին տրուած է մամուլի ասուլիս մը՝ «Հանրապետութեան ընկերային ապահովութեան համակարգի բարեփոխումը» նիւթին չուրջ կազմակերպուելիք ազգային համաժողովին մասին, որ քանի մը օրէն տեղի պիտի ունենայ Երեւանի մէջ: Ան կը կազմակերպուի Նախարարութեան եւ զանիական մասնագիտացած ընկերութեան մը կողմէ, գործակցաբար: Այս վերջինը, Հայաստանի ընկերային ապահովութեան համակարգի բարեփոխման երկարատեւ ծրագիր մը կը մշակէ:

***

ՀԱՅԱՍՏԱՆ -- ՍՈՒՐԻԱ
ՕԴԱՅԻՆ ԳԻԾ

Սեպտեմբեր 12-ին, Դամասկոսի մէջ հայկական եւ սուրիական պատուիրակութիւններու բանակցութիւնները յանգած են երկու երկիրներու միջեւ օդային ուղղակի թռիչքներ հաստատելու որոշումին: Այս հանդիպումներուն Հայաստանի պատուիրակութիւնը կը գլխաւորէր Քաղաքացիական օդուժի Վարչութեան տնօրէն Շահէն Պետրոսեան:

***

ԲԱՐԻԴՐԱՑՆՈՒԹԵԱՆ ՔԱՅԼԵՐ

Ուղեկալի մէջ (Հայաստան - Թուրքիա սահմանագլխուն) Սեպ. 12-ին տեղի ունեցած է Շիրակի, Գիւմրիի եւ կարսի ներկայացուցիչներուն հերթական հանդիպումը: Քննարկուած են սահմանային հարցեր, ապա կարսի քաղաքապետը իր պատուիրակութեան հետ այցելած է Գիւմրի: Շօշափուած են սահմանամերձ գոտիներու՝ կարսի դաւառի եւ Շիրակի միջեւ տնտեսական, մարզական եւ մշակութային կապերու ստեղծման, հաղորդակցութեան ճամբաներու վերաբացման առընչուող հարցեր:

***

ՄԱՐԴԱՍԻՐԱԿԱՆ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Այս օրերուն, Միացեալ Հայկ. Հիմնադրամին առաքած մարդասիրական օժանդակութիւնը հասած է Երեւան: Բեռնատար օդանաւ մը (74-րդը) Հայաստան տարած է ԱՄՆ-ու եւ Գանատայի 25 կազմակերպութիւններու եւ անհատներու կատարած օժանդակութիւնը, որ կը բաղկանար գլխաւորաբար սրտանօթային հիւանդութիւններու դեղերէ, երիկամունքի ըմպիչներէ, քիմիական զանազան նիւթերէ եւ այլ դեղօրայքէ:

***

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ ՄԷՋ
ՀԱՅԿ. ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՕՐԵՐ

Սեպ. 15-ին Ռուսաստանի պետական Ակադեմիային մէջ թատրոնին մէջ կատարուած բացման հանդիսութեամբ սկսած են Հայաստանի մշակոյթի օրերը, որոնք կը տեւեն մինչեւ Սեպտեմբեր 20: Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակին նուիրուած այս հանդիսաշարքին մասին տրուած է մամուլի ասուլիս մըն ալ, Մոսկուայի Հայաստանի դեսպանատան մէջ, Սեպ. 14-ին, ուր հարցումներու պատասխանած են Մշակոյթի նախարար Յակոբ Մովսէս, դեսպան Եուրի Մկրտումեան եւ այլ պատասխանատուներ:

***

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ
ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Երեւանի Պատմութեան Պետական Թանգարանին մէջ, Սեպ. 20-ին կը բացուի Հայաստանի անկախութեան նուիրուած ցուցահանդէսը: Հոն տեղ գտած լուսանկարները, արխիւային փաստաթուղթերը եւ այլ նիւթեր կը համադրեն Հայաստանի անկախ երկու Հանրապետութիւններուն կազմաւորման պատմութիւնը: Կը ցուցադրուին նաեւ Մուրատ Սեբաստացիի ուրը, Արամ Մանուկեանի եւ Յովհաննէս Քաջազնունիի անձնական իրերը, վերքեր եւլն.:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

70-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՓԱՐԻԶ. -- Տէր եւ Տիկին Սուրէն Գործունեան 2·000 Ֆր.:

***

ՓԱՐԻԶ. -- Տիկին Փարիս Արիսեան 500 Ֆր.:

***

ԹՈՒԼՈՒԶ. -- Սարգիս Եղիազարեան 300 Ֆր.:

***

ՎԻԼԷՕՐՊԱՆՆ. -- Պ. Թորոս Պաշըպէօյլիքեան 200 Ֆր.:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉի Պոմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 25, ժամը 18-ին, եկեղեցւոյ կից սրահը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ՁՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21, երեկոյեան ժամը 6-ին, Հայաստանի անկախ Նոր Հանրապետութեան հռչակման տարեդարձին առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս - Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ժամերգութեան աւարտին, Գոհաբանական մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի յաւերժութեան համար:

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը մասնակցելու ազգային այս ծոյնին առթիւ կատարուող հոգեպարար արարողութեան:

***

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հովանաւորութեամբ եւ ներկայութեամբ
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ-ի
Հայաստանի Հանրապետութեան
Ֆրանսայի գործակալ
Կազմակերպութեամբ՝
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Թեմական Խորհուրդի
Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20, ժամը 18-ին, *Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ* Գոհաբանական մաղթանք,
նախագահութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԼՃԵԱՆ-ի
Առաջնորդական Տեղապահ
եւ մասնակցութեամբ Հայ Առեւտրանական եւ Կաթողիկէ եկեղեցիներու, որուն պիտի յաջորդէ պաշտօնական ընդունելութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուի մեբաղն ժողովուրդը:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Դեկտեմբեր 9 եւ 10

4e Grande Braderie de Noël

«ՇԷՆ-ՖՐԱՆՍ»

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Տօքթ. Նուրհան Ալթունեանի յիշատակին Պ. Մտեփան Իւնէճեան 1·000 Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին (ատենալ «Ցառաջ»էն):

ՓՈԽԱՆ ՇԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

Տիկին Անահիտ Դաւիթեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Վահէ Հէքիմեան 300 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին:

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ԱԱՇԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 24՝
Պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

Ս. ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 30, Տօն է Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտասի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

Jubilé de N. PESHTIKIAN

Prière de participer à la réunion au C.R.D.A. - 36, rue de Trévise, Paris 9e le MERCREDI 20 SEPTEMBRE à 18 h du «Comité de Parrainage du Jubilé» de M. *Nazareth PESHTIKIAN.*

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
17, rue Bleue, Paris 9e

ԴՐԱԿԱՆ - ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ
ՅԱԿՈԲ ՄՆՋՈՒՐԻ
ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

կը ներկայացնեն՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ,
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՓԷՍԵԱՆ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 25,
ժամը 20·30-ին

ՀԲԸՄ-ի «Ալեֆ Մաքուկեան» սրահը՝
118, rue de Courcelles, Paris 17e

-- Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ --

UMAF

Dîner Dansant

le Samedi 18 Novembre
au «MERIDIEN»

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ԼԻՈՆ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի «Հայկազեան» միօրեայ վարժարանի վերամուտն է Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 4, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ վերջ 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ Զորեքշաբթի կէսօրուն ճաշէն:

Ծաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար պիտի եկեղեցւոյ դիւանատան:

***

ՇԱՒԻԼ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու երկօրեայ դպրոցի ուսուցչական կազմը կը ծանուցանեն որ հայերէն լեզուի ու կրօնագիտութեան դասերը կը վերսկսին Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20, առաւօտեան ժամը 9·30-ին: Դպրոցը բաց է ամէն Զորեքշաբթի ժամը 9·30 - 12 եւ կէսօրէ ետք ժամը 14 -- 16, սկսնակ ու յառաջացած աշակերտներու համար եւ Ուրբաթ օրերը երեկոյեան ժամը 18 -- 21, չափահաս աշակերտներու համար:

***

ՍԷՆ-ԺԵՐՈՄ

ՍԷՆ-ԺԵՐՄԻ Ս. Սահակ - Մեսրոպ եկեղեցւոյ Թաղականութիւնը կը հաղորդէ որ իր Սահակ - Մեսրոպ վարժարանը կը վերսկսի Սեպտեմբեր 20-ին:

Օթոքարը պիտի անցնի ամէն Զորեքշաբթի առաւօտները՝
— La Bégude Sud, 8 h 40,
— Aux Aurenques, 8 h 50.

Նոր արձանագրութիւններուն համար դիմել Թաղականութեան, Զորեքշաբթի, Շաբաթ եւ Կիրակի առաւօտները կամ հեռաձայնել Տէր Հօր՝ 42·58·35·00:

***

ՄԱՐՍԷԼ

«Խաչատուր Աբովեան» միօրեայ հայկական վարժարանի վերամուտը տեղի կ'ունենայ Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20-ին:

Դասընթացքները տեղի կ'ունենան Սբբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ կից Սահակ - Մեսրոպ Մշակոյթի կեդրոնին մէջ՝
339, avenue du Prado, Marseille 8e

Անհրաժեշտ տեղեկութիւններու եւ արձանագրութիւններու համար դիմել Մայր եկեղեցւոյ Դիւանատան կամ հեռաձայնել՝ 91·77·84·70 եւ 42·69·07·95:

***

ARNOUVILLE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section *Astrig*, d'Arnouville-lès-Gonesse, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel informe que l'inscription aux cours d'arménien (adultes et adolescents) aura lieu le Samedi 23 Septembre à 15 h dans la salle municipale Léo Lagrange à Arnouville (salle CBAF). La présence des élèves s'avère indispensable.

UGAB - VALENCE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE DE VALENCE

fête le 4ème anniversaire de l'Indépendance de l'Arménie

grande soirée dansante

Le 23 Septembre
à partir de 20 heures 30

au Pavillon d'Accueil du Palais de la Foire de Valence

animée par le Chanteur YORGANTZ et son Orchestre

ՀԱՅՐԱՏԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

ՀԱՐԱՁ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԱՐԱՁ

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· — Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 20
MERCREDI
20 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·681 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.681

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ՓՈՐՁԵՐՈՒ ՀԱԿԱԶԴԵՑՈՒԹԻՒՆՆԵՐԷՆ

Ամրողջ աշխարհի մէջ կը չարունակուին Ֆրանսայի դէմ զայրոյթի, սուր քննադատութեան հակազդեցութիւնները, աթոմական փորձերու սկիզբին պատճառով: Արեւմուտքէն ու Արեւելքէն բարձրացած ձայներուն մէջ կան հեռաքըրքրական մօտեցումներ: Առնչմամբ է «Նիւեթրք Թայմզ»ի մէջ լոյս տեսած ու Թոմաս Ֆրիտման ստորագրուած դրուագիրը:

Ան նախ հարց կու տայ թէ քանի որ վնասակար ոչ մէկ ազդեցութիւն ունին փորձերը, ինչո՛ւ Ֆրանսա զանոնք չի կատարեր Փարիզի Տիղնիլէնամ տարածքին տակ: Այս պարագան է որ ամէնէն աւելի վշտացուցած է փորձերու զօրին բնակչութիւնը: Անոնք կը կոտրատեն Ֆրանսական իանութիներու ցուցափեղկերը, Ֆրանսական կառքերու անիւները կը կտրատեն ու պոյքոթ հռչակած են Ֆրանսական արտադրութիւններու դէմ: Աւստրալիոյ Ֆրանսայի դեսպանը յայտարարած է թէ իր երկիրը պատերազմի մէջ չէ: Լրագրողը կը հերքէ այդ յայտարարութիւնը, դրելով որ քիչ մը մօտէն դիտելով պատահարները, ճիշդ է որ պատերազմ մը իրնդրոյ առարկայ է· բայց պատերազմ մը, ոչ թէ երկու երկիրներու, այլ երկու մըտայնութիւններու միջեւ: Մէկ կողմը կը պոռնուի աղաչանական, եսակեդրոն ու դերիշխանութեան ատենդական դաղափարը որ մարմնաւորուած է նախագահ Շիրաքի ու կօլեան կեցուածքով, միւս կողմը կայ դերիշխանութեան նոր տեսակ մը որ դարձած է արտաքին աշխարհին ու ամրմնաւորուած քաղաքական բնապատութեամբ:

Կօլեան դաղափարաբանութիւնը երկար տաեւնէ ի վեր հոդեբուժումի ձեւ մը կը նկատուի մանուդէտներու կողմէ. անոր համար է զօրավարը որ նպատակը հետապնդած է արժանապատուութիւնը վերահաստատելու Ֆրանսայի մը որ չէ կրցած մոռնալ նայինեըէ պարտուած ըլլալուն եւ առանց ԱՄՆ-ու օգնութեան ապստամբուած չըլլալուն ցաւը: Այսօր այդ դաղափարաբանութիւնը կը մարմնաւորէ Ժ. Շիրաք ու կը խորհի թէ որպէս ինքնակոչ մեծ տէրութիւն, իր երկիրը պէտք է աթոմական մարզին մէջ ինքնավար մնայ ու պահպանէ զինուորական անկախ ինքնութիւնը: Ուրեմն, պէտք է փորձէ աթոմական ամէնէն արդիական զէնքերը, ի չահ ժողովուրդին: Կարեւոր չէ որ աշխարհին մնացեալ մասին հաճելի չէ ատիկա:

Ֆրանսացիները ոչինչ հասկցած են չըլլապատի պերիշխանութիւն եղբէն որ կը տարածուի այլ երկիրներու մէջ: Այդ ըմբռնումը քարէհներու սահմաններով չի տարանջատեր ժողովուրդները: Ան իր մէջ կ'առնէ օդը զոր կը չնչենք բոլորս, ովկիանները, ու անուղղին ամրողջութիւնը: Ֆրանսացիները կը կրկնեն թէ Միւրուրոայի կղզեխումբը վտանգի ենթակայ չէ· այսօր թերեւս այդպէս է պարագան, հապա 50-200 տարի է՞տք:

Կօլեան ըմբռնումով կամ Ֆրանսան, կայ աշխարհի մնացեալ մասը: Կայ «հոս» մը եւ «հոն» մը: Ու այս վերջինը չատ հեռու չէ: Մինչդեռ չրջապատյիններու ըմբռնումով «հոն» գոյութիւն չունի: «Հոս»ը ամրողջ երկրագունտն է: «Հոս»ն ու «այլուր»ը նոյն վայրը կը մատնանչեն: Եւ նախագահ Շիրաք քմայքներու դաչտը կ'ընէ Խաղաղականը որովհետեւ չի կրնար նոյն բանը ընել Եւրոպայի մէջ: Մինչդեռ իր երկիրը հրաժարած է դերիշխանութեան մէկ մասէն, Եւրոպայի Միութեան անդամակցելու համար: Եւ Եւրոպայի իր ընկերակիցները թոյլ պիտի չտան երբեք որ Միութեան տարածքին վրայ ընէ իր փորձերը:

Ամերիկացի լրագրողը կը մէջբերէ հինակ Փօլ Շիհանի խօսքը թէ Ֆրանսայի ու Աւստրալիոյ հակազդութիւնը առաջին ճակատումն է աւանդական մեծ ուժերու մեծ մասը կ'ապրի Նապլէոնի սիրապետող րլուրի մը վրայ, ուր կ'ըսեն թէ տեղի ունեցած է Աբրահամի զոհաբերումը: Այս դողութեան համար իրենց յոյսը Արաֆաթի վրայ դրած են որ խոստացած է օգնել զանելու համար դողցուած գիրքերը: Սամարացիները աշխարհի հնագոյն եւ փոքրագոյն ժողովուրդն են (4-րդ-5-րդ դար Ն· Ք·): 1994-ին իրենց թիւը 569 էր:

ՊԱՊ Նայրոպի (Քենիա) հասաւ Սեպտեմբեր 18-ին: Ափրիկեան իր 11-րդ ճամբորդութեան վերջին հանգրուանն է: Իր ժամանումը պօյքոթի ենթարկուեցաւ տեղւոյն մահմետական դեկավարներուն կողմէ, որոնք կը խորհին թէ կաթոդիկէ եկեղեցին կ'ուզէ, մինչեւ 2000 թուականը, ամրողջ Ափրիկէն աւետարանել: Քենիայի 26 միլիոն բնակիչներուն 30%-ը կաթոդիկէ է:

ՖՐԱՆՍ. պաչտօնական դիմում ըրաւ կարմիր Խաչի միջազգային Կոմիտէին, այն երկու օդաչուներուն համար, որոնք դերի են Սերպերուն ձեռքը: Ծանօթ է որ այս երկու օդաչուներէն լուր չկայ, այն օրէն (Օգոստոս 30) երբ իրենց օդանաւը վար առնուած էր:

ԱՐԱՔ ԻՇԽԱՆԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ մէկ խալամական դատարանը՝ Ալ - Ա,յն (160 քմ· արեւելք Ալու-Տապիէն) մահուան դատապրտած է 16-ամեայ փելիպպեցի աղջիկ մը որ սպանած է դինք բռնաբարող իր գործատէրը: Առաջին դատավարութեամբ, Յունիս 26-ին, դատարանը ընդունած էր բռնաբարումը եւ միայն 7 տարուան բանտարկութեան դատապարտած, բայց յետադային այս վճիռը ջնջուած է եւ նոր դատ մը տեղի ունեցած:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ Հօթ-Լուար կատարած մէկ այցելութեան ընթացքին մանրամասն բացատրեց թէ ի՞նչ միջոցներ ձեռք կ'առնէ 60-էն վեր այն անձերուն համար որոնք տունը կը մնան, բայց կախում ունին ուրիշներէ, առողջական պատճառներով: Առաւելադոյն դումարը որ պիտի տրամադրուի ամսական 4·300 Ֆր· է, ըստ ենթակային եկամուտին եւ այս 1996 Յունուար 1-էն սկսեալ: Ճեռադային այս կարդադրութենէն պիտի կարենան օգտուիլ նաեւ անոնք որոնք ծերացոցն են: Տրուած դումարը պիտի զործածուի որպէս աչխատավարձ անոնց որոնք օրուան մէջ քանի մը ժամ պիտի ծառայեն այդ անկար անձերուն: Փիւիէ յայտնեց սակայն թէ, առնուազն 2-3 տարիներու ընթացքին տուրքերու ոչ մէկ զեղչ կարելի է նախատեսել:

ԱՅՍՐՑՈՐԴԱՆԱՆի Հեպրոն քաղաքի կանոնագիրը նոր թնճուկ մրն է Իսրայէլ - Պաղեստինցի բանակցութեանց համար, կողմերը տարակարծիք կը մնան մինչ եւ նախատեսուած ընդհանուր համաձայնադրին ստորագրութիւնը Ուաչինկթըն, յետաձգուած է Ուրբաթի կամ Շաբաթի (Սեպ· 22, 23), փոխանակ 21-ի: Հեպրոնի մէջ 400 նոր տեղաւորուած Հըրեայ կայ 120 հազար Պաղեստինցիներու մէջ: Արաֆաթ քաղաքին ամրողջական պերիշխանութիւնը կը պահանջէ մերժելով «յատուկ կանոնագրի» մը դրութիւնը եւ իսրայէլեան դինեալ ներկայութիւն մը: Հրեաները սակայն համաձայն չեն, իսկ ծայրայեղ ազ Լիքուտը միտք ունի դրաւենեակ մը բանալու Հեպրոն: Ամերիկա ճընչում կը բանեցնէ Արաֆաթի վրայ, կը սպառնայ նոյնիսկ ըսելով՝ «կամ կը ստորագրէք ինչ որ Իսրայէլ կ'առաջարկէ, կամ 100 միլիոն տոլար կը կորսնցնէք»: Ճեռադային ալ չատ նպաստաւոր չէ, որովհետեւ հրէական տօները կը սկսին Սեպ· 24-ին եւ կը տեւեն մինչեւ Հոկ· 17 ու այդ միջոցին Իսրայէլ կը մերժէ բանակցիլ:

ՊՈՍՆԻԱԿԱՆ կառավարութեան ուժերը (խրուաթ եւ մահմետական) արդէն իսկ դրաւած են հողամասին 51%-ը ըստ ՄԱԿ-ի Սարայեւոյի բանբերին: Վախ կայ որ իրենց յառաջխաղացումն ալ չարունակուի եւ հարց կը դրուի թէ որո՞ւ հաչուոյն Խրուաթները հող կը դրաւեն: Որքան ալ ծանօթ ըլլայ իրենց օժանդակութիւնը մահմետականներուն զէնքի գետնի վրայ, չատ հաւանական չէ որ Խրուաթները կռուին Իզէթպեկովիչի համար ինչպէս դիտել կուտար Լիպերասիոն Սեպ· 18-ի իր խմբագրականով: Կան նոյնիսկ ոմանք որոնք կը խորհին թէ Խրուաթիոյ նախագահն ալ՝ Թուճման «Մեծ Խրուաթիա» մը կ'երազէ: Համաձայնութիւնը պոսնիոյ 51%ը- կու տայ Խրուաթներուն եւ մահմետականներուն առանց ճշդելու ամէն մէկուն բաժինը: Ցիշենք որ Խրուաթիա 4 միլիոն 700 հազար բնակիչ ունի որու 12%-ը կը կազմեն Սերպերը· պոսնիոյ մէջ, 1991-ի տուեալներով, 4 միլիոն 400 հազար բնակիչ կար որոնք սա պատկերը կը պարզէին. — 44% Մահմետական,, 17% Խրուաթ, 32% Սերպ:

ԳԱ.ՀԻրէի արտակարգ դատարանին առջեւ, Սեպ· 16-ին բացուած է «մահմետական եղբայր»ներու դատավարութիւնը: 48 ամբաստանեալներ կը դատուին այն յանցանքով որ «վերահաստատած են արգիլուած կազմակերպութիւն» մը, այսինքն՝ մահմետական եղբայրներու կազմակերպութիւնը, բայց նաեւ Պեսուէթեան ապահովութեան դէմ դաւի մեղքով:

ՍԱՄԱՐԱՅԻՆԵՐՈՒ փոքրիկ (600 հոգի) համայնքը յուսահատած է որովհետեւ ի վիճակի չէ վճարելու այն վերկագինը զոր դողերը կը պահանջեն վերադարձնելու համար այն արբազան գիրքերը որոնք գողցուած են անցեալ Մարտին: Այս համայնքին դոյութիւնն իսկ հրաչք մը կը նկատուի եւ Լիպերասիոնի աչխատակիցը կ'ըսէ թէ արեւելեան հէքեաթի մը կը նմանի: Ամոնք իրենք զիրենք կը նկատեն Իսրայէլի հին ցեղախումբերու չառաւիղը եւ յաղողած են վերապրիլ աւելի քան 2000 տարիներու պատերազմներու եւ յարձակումներու:

ԼՂՀ-Ի ՆՈՐ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Սեպտեմբեր 17-ին, Հայաստանի կառավարութեան ընդունելութիւնները Տան մէջ լիազումար նիստով սկսած է Թիւրքմենստան - Իրան - Հայաստան երբեակ հերթական Գ· հանդիպումը: Այս առիթիս նոյն օրը կէսօրին ժամանած էր Թիւրքմէնական պատուիրակութիւնը --որու մաս կը կազմէին փոխ-նախարարներ, կեդր· Դրամատան փոխ-նախագահը, զանազան վարչութիւններու պատասխանատուներ -- զոր կը դլխաւորէր Արտաքին նախարար՝ Բորիս Շիխմուրադով: Կէսօրէն ետք ալ Երեւան կը հասնէր իրանեան պատուիրակութիւնը դլխաւորութեամբ՝ Արտաքին նախարար Ալի Աքպար Վելայաթիի: Այս պատուիրակութեան ալ մաս կը կազմէին փոխնախարարներ, երեսփոխաններ, բարձրաստիճան ներկայացուցիչներ եւ Թիւրքմէնբաչիի մօտ Իրանի դեսպանը:

Երբեակ հանդիպումը կը չարունակուէր Սեպ· 18-ին: Նիստերուն կը նախագահէ Արտաքին նախարար Վահան Փափազեան: Կը քննարկուին դրամատնային, վաճառքի-ուժանիւթի մարդերուն մէջ դործակցութեան համաձայնագրերու եւ փոխադրական միացեալ ցանցի մը ստեղծման առընչուող փաստաթուղթի նախադիծերը, ինչպէս նաեւ փոխանակումի ապրանքներու ցանկին բովանդակութիւնը:

ԴՐԱՄԱՅԻՆ ՓՈԽԱՆՑՈՒՄՆԵՐ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԵՒ ԱՄՆ-ՈՒ ՄԻՋԵՒ

Սեպտեմբեր 1-էն ի վեր Հայաստանի բնակիչները կարելիութիւնն ունին թղթադրամի միջոցով դրամ փոխանցելու ԱՄՆ եւ հոնկէ դրամ առանալու: Ստացուած կամ դրկուած առաւելագոյն դումարը 10 հազար տոլար է: Առաքումները տեղ կը հասնին 7 - 10 օրէն:

ԱՐՑԱԽ

ԼՂՀ-ի կառավարութեան Սեպտեմբեր 7-ի նիստին վարչապետ Լ· Պետրոսեան ներկայացուցած է կրթութեան, փիտութեան, մչակոյթի եւ մարմնամարզի նոր նախարար Հենրիկ Գրիգորեանը: Ցետոյ նիստին մասնակիցներուն համաձայնութեամբ Քաչաթաղի (Լաչին) վարչակազմի դեկավար նչանակուած է Ալեքսան Ցակոբեան: Ան Հայաստանի Ազգ· Ժողովի երեսփոխան է եւ «Ղարաբաղ» կոմիտէի նախկին անդամ: Գարի Ջհանգիրեան նչանակուած է ԼՂՀ կառավարութեան գործերու կառավարիչի տեղակալ, իսկ Եղուարդ Բարսեղեան կառավարութեան բարեփոխումներու բաժնի վարիչ:

***

ԱՐՑԱԽի ՆՈՐ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆՆԵՐԸ

ԼՂՀ-ի մէջ կը դործեն 152 դպրոցներ որոնց մէջ կ'ուսանին 21 հազար 500 աչակերտներ: Առնչմամբ 2650-ը առաջին դասարան նոր սկսողներ են: Ուսումնական այս առաջին կիսամեայն կը նախատեսուի վերկսիլ Մարտակերտի եւ Շահումեանի չրջանին եւ քանի մը դպրոցներու դործունէութիւնը:

Մեծ մասը կ'ապրի Նապլէոնի սիրապետող րլուրի մը վրայ, ուր կ'ըսեն թէ տեղի ունեցած է Աբրահամի զոհաբերումը: Այս դողութեան համար իրենց յոյսը Արաֆաթի վրայ դրած են որ խոստացած է օգնել զանելու համար դողցուած գիրքերը: Սամարացիները աչխարհի հնագոյն եւ փոքրագոյն ժողովուրդն են (4-րդ-5-րդ դար Ն· Ք·): 1994-ին իրենց թիւը 569 էր:

ՊԱՊ Նայրոպի (Քենիա) հասաւ Սեպտեմբեր 18-ին: Ափրիկեան իր 11-րդ ճամբորդութեան վերջին հանգրուանն է: Իր ժամանումը պօյքոթի ենթարկուեցաւ տեղւոյն մահմետական դեկավարներուն կողմէ, որոնք կը խորհին թէ կաթոդիկէ եկեղեցին կ'ուզէ, մինչեւ 2000 թուականը, ամրողջ Ափրիկէն աւետարանել: Քենիայի 26 միլիոն բնակիչներուն 30%-ը կաթոդիկէ է:

ՖՐԱՆՍ. պաչտօնական դիմում ըրաւ կարմիր Խաչի միջազգային Կոմիտէին, այն երկու օդաչուներուն համար, որոնք դերի են Սերպերուն ձեռքը: Ծանօթ է որ այս երկու օդաչուներէն լուր չկայ, այն օրէն (Օգոստոս 30) երբ իրենց օդանաւը վար առնուած էր:

ԱՐԱՔ ԻՇԽԱՆԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆՑ մէկ խալամական դատարանը՝ Ալ - Ա,յն (160 քմ· արեւելք Ալու-Տապիէն) մահուան դատապրտած է 16-ամեայ փելիպպեցի աղջիկ մը որ սպանած է դինք բռնաբարող իր գործատէրը: Առաջին դատավարութեամբ, Յունիս 26-ին, դատարանը ընդունած էր բռնաբարումը եւ միայն 7 տարուան բանտարկութեան դատապարտած, բայց յետադային այս վճիռը ջնջուած է եւ նոր դատ մը տեղի ունեցած:

«ՆՈՐ ՕՐ»Ի ԽՄԲԱԳՐԻՆ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԱՐՑԱԽԻ ՎԱՐՉԱՊԵՏ՝ ԼԵՈՆԱՐՏ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Հ. -- Խօսքը մասնաւորելով Լոս-Անճելըսի, վերջին մէկ քանի տարիներուն, թէ՛ եկեղեցիներ կազմակերպուեցան Արցախին օժանդակելու համար: Այդ օժանդակութիւնները, ըստ ձեր տեղեկութիւններուն տեղ հասա՞ծ են, թէ ոչ:

Պ. -- Ես նշեցի, որ մենք ստացել ենք 1 միլիոն 750 հազար տոլար տարբեր կազմակերպութիւններից: Ես կարող եմ այժմ խնդրել եւ ասել, թէ կոնկրետ ինչ կազմակերպութիւններից որքան գումար է ստացուած: Մենք տեղեակ չենք լինում արտասահմանի ո՞ր կազմակերպութիւնը ինչքան դրամ է հաւաքել: Գումարը ես չեմ կարող ասել, այո՛, այդ ամբողջութեամբ ստացո՞ւած է, կամ չի ստացուած: Որովհետեւ, եթէ ենթադրենք թեկեթանում հաւաքուել է 200·000 տոլար ու Ղարաբաղ է ուղարկուել 20·000, ես չեմ կարող ճիշդը նշել, որովհետեւ մենք պէտք է իմանանք նաեւ որքան գումար է հաւաքուած, որպէսզի պատասխանեմ ձեր հարցին:

Հենց այս նպատակաւ, կառավարութեան որոշումը նախատեսում է նաեւ բոլոր այն կազմակերպութիւնների համար, որոնք գումար են հաւաքել, հաշուետուութեան մի ձեւ: ԼՂՀ-ի կառավարութիւնը դրսում է, որ դրամահաւաք կազմակերպողները պատասխանատու են ԼՂՀ-ի տրջեւ հաւաքուած դրամների օգտագործման վերաբերեալ: Նրանք պէտք է հաշուետու լինեն, որովհետեւ, եթէ, ասենք, հաւաքած 200·000 կամ 500·000 տոլարից մեզի տալիս են 100·000 տոլար ու մենք չնորհակալութիւն ենք յայտնում այդ գումարի համար, մենք իրաւունք ունենք միւսժամանակ պահանջելու միւս 400·000 տոլարը՝ եթէ դա հաւաքուել է: Հէնց այդ պատճառով մշակուած է հաշուետուութեան ձեւը, որտեղ նշւում է մնացորդը անցեալ թեկեթոններից, կամ անցեալ դրամահաւաքներից, ինչքան է մուտք եղել այս տարի, ինչքան է հասել Ղարաբաղի կառավարութիւնը: Բայց կոնկրետացնել ձեր հարցի պատասխանը՝ ես չեմ կարող, որովհետեւ ես չունեմ թուեր այդտեղ հաւաքուած գումարների մասին:

Հ. -- Հայաստանի եւ Լեռնային Ղարաբաղի տնտեսութիւնները տրամաբանօրէն կանօրէն պէտք է կազմեն մէկ ամբողջութիւն: Հայաստանի մէջ այժմ ի գործ կը դրուին շուկայական յարաբերութեանց արբնչուող բարեփոխումներ եւ սեփականաշնորհման գործընթացներ: Եթէ Ղարաբաղը ընթանայ նոյն ճանապարհով, ինչպիսի՞ խնդիրներ պիտի յառաջանան եւ ինչպէ՞ս կը պատկերացնէք անոնց լուծումը:

Պ. -- Ոչ միայն Հայաստանում, այլեւ նախկին Խորհ. Միութեան ամբողջ տարածքում, բոլոր պետութիւններում, այսօր ընթանում են բարեփոխումներ, ընտեղւում է շուկայական տնտեսութիւն: Հաշուի առնելով պատերազմական իրադրութիւնը, Ղարաբաղը եւս է մնացել այդ գործընթացներից եւ նոր կառավարութիւնը մշակել է իր ծրագիրը տնտեսական բարեփոխումների, որով նախատեսւում է անցում շուկայական տնտեսութեան: Մենք նկատի ենք առել բոլոր այդ սխալները, որոնք թոյլ են տուել Խորհրդային Միութեան նախկին Հանրապետութիւնները, նոյնիսկ Հայաստանը, մեր կարծիքով, իրենց բարեփոխումների ընթացքում:

Մենք գտնում ենք, որ Ղարաբաղում բարեփոխումները պէտք է ընթանան, բայց առանց վնասելու այն հանրային տնտեսութեանը, որ ստեղծուած է Ղարաբաղում: Հետեւաբար, մենք սեփականաշնորհման հանդրուանները բաժանել ենք մի քանի փուլերի: Մենք հաշուի ենք առնում, որ փաստօրէն Ղարաբաղում հինգ տարի է պինուորը կորուած է հանրային արտադրութիւնից. որ մենք ուզենք ահագին զոհեր, որոնք սեփականաշնորհման պրոցեսին պէտք է մասնակցեն լրիւութեամբ եւ նրանք պէտք է ունենան իրենց բաժինը: Հէնց այսքանը նկատի ունենալով, հանրապետութեան կառավարութիւնը մշակել է եւ իրականացնում է բարեփոխումների ծրագիրը՝ որը ընդունել է ԼՂՀ-ի Գերագոյն Խորհրդի կողմից: Սա մի մեծ փաստաթուղթ է:

Ղարաբաղը եւ Հայաստանը գտնուում են տնտեսական նոյն տարածքում, հետեւապէս ԼՂՀ-ում և Հայաստանում պէտք է գործեն համարեա նոյն օրէնքները:

Ղարաբաղը անկախ իրենից մտել է չուկայական յարաբերութիւնների մէջ, որովհետեւ չուկայական յարաբերութիւնների միջոցով է ձեռք բերում անհրաժեշտ ամէն ինչը:

Հ. -- Մէկ բանի տարի առաջ անընդհատ կը պահանջուէր, որ Հայաստանի Հանրապետութիւնը ճանաչում կը թուի ըլլալ այդ պահանջը, բայց ձեր կարծիքով ՀՀ կողմէ Արցախի ճանաչումը կը նպաստե՞ Ղարաբաղի դատին:

Պ. -- Իմ կարծիքով, Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը առաջինը պէտք է ճանաչուի Ադրբեջանի Պետութեան կողմից: Հայաստանը չպէտք է ճանաչի Լ.Ղ.Հ-ն հէնց այն պատճառով, որ Լեռնային Ղարաբաղը հանդիսանում է Հայաստանի մի մասը: Եւ այստեղ, եթէ վաղը Ջանդեղուրը Հանրապետութիւն հռչակի դա չի նշանակում, որ Հայաստանը պէտք է անմիջապէս ճանաչի Ջանդեղուրի Հանրապետութիւնը եւ մասնաւոր Հայաստանը:

Մենք գտնում ենք, որ Ղարաբաղը առաջին հերթին պէտք է ճանաչուի Ադրբեջանի կողմից: Հայաստանը պէտք է ունենայ իր հողային պահանջը Ղարաբաղի հանդէպ ոչ թէ անկախ պետութիւն ճանաչելու, այլ Հայաստանի կազմի մէջ մրցընելու գործընթացում: Եւ երեւի դուք տեղեակ էք, որ Օդոստոսին եղել է Ազգային Խորհրդի եւ Հայաստանի այն ժամանակ Սովետական Սոցիալիստական Հանրապետութեան Գերագոյն Խորհրդի որոշումը Լեռնային Ղարաբաղի եւ Հայաստանի միացման վերաբերեալ:

Ես անձամբ, որպէս վարչապետ, կամ թէկուզ մի Ղարաբաղցի, դէմ եմ Հայաստանի կողմից անկախութեան ճանաչմանը: Եթէ ես լինէի Հայաստանի ղեկավարութեան տեղը, չէի ճանաչի այդ Հանրապետութիւնը:

Հ. -- Երբեմն արտասահմանի մէջ կը տիրէ այն կարծիքը, թէ Օ-Էս-Սի-Ը-ի Մինսկի խմբակի ժողովներուն հակասութիւններ կան Հայաստանի եւ Արցախի կեցուածքներուն միջեւ: Ի՞նչ է ճշմարտութիւնը:

Պ. -- Քաղաքականութեան մէջ հնարաւոր են տարակարծութիւնները Հայաստանի եւ Արցախի միջեւ: Անոնք տակտիկական խնդիրներ են. գլխաւոր ռազմավարութիւնն է եւ ռազմավարութեան հարցում մենք տարակարծութիւններ չունենք Հայաստանի ղեկավարութեան հետ:

Հ. -- Ինչպիսի՞ փոխյարաբերութիւններ ունիք, դուք անճնապէս Հայաստանի վարչապետին հետ, եւ ԼՂՀ-ի ղեկավարութիւնը՝ Հայաստանի ղեկավարութեան հետ:

Պ. -- Անձնական տեսակէտից մենք իրար ճանաչում ենք, բայց գործնական տեսակէտից ես կարող եմ ասել, մենք Հայաստանի Հանրապետութեան նախագահին, կամ վարչապետին ընդունում ենք որպէս Հայոց աշխարհի նախագահ եւ Հայոց աշխարհի վարչապետ: Մենք մեզ նայում ենք որպէս Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութեան՝ ոչ թէ հայ ազգի նախագահ կամ վարչապետ:

Հ. -- Ինչպէ՞ս կը քնորոշէք Լեռնային Ղարաբաղի վերջնական հակատագիրը, միացո՞ւմ, թէ շարունակութիւն այժմու կարգավիճակին...»:

Պ. -- 1988-ին մեր ժողովուրդը դուրս էր եկել հրապարակ բոլորիս համար ցանկալի «միացում» կարգախօսով: Յետագայում, հաշուի առնելով ռէալ պայմանները, հասկանալով այն իրավիճակը որի մէջ գտնուում էինք, մենք հռչակեցինք Լեռնային Ղարաբաղի Հանրապետութիւնը: Իմ կարծիքով, մենք աւելի շուտ միացած կը լինենք Հայաստանի Հանրապետութեան հետ վերջնական արդիւնքում, քան ճանչուած որպէս անկախ պետութիւն: Վերջ ի վերջոյ մենք մի ժողովուրդ ենք եւ երկու պետութիւն ունենալ իրաւ կողքի, տրամաբանական չէ:

-- Շնորհակալութիւն այս հարցազրոյցին համար: Նկատի ունենալով, որ անկա պիտի սիռուի հեռատեսիլի վրայ եւս, պիտի խնդրէինք ձեր ողջոյնի խօսքը Լոս-Անճելըսի Հայութեան:

Պ. -- Ես կ'ուզենայի նախ չնորհակալութիւն յայտնել արտասահմանում ապրող մեր բոլոր հայրենակիցներին, որոնք իրենց բարոյական, նիւթական աջակցութեան են բերել Ղարաբաղի Հանրապետութեան ստեղծման, կայացման, կայունացման համար: Յանկանում եմ նրանց մերաշխութիւն եւ համախմբում ազգային խնդիրների շուրջը:

Հարցազրոյցը վարեց՝
ՅԱԿՈԲ ՊՈՂՈՍԵԱՆ

ԲԱԶՄԱՎԱՍՏԱԿ ԴԱՍՏԻԱՐԱԿԸ ԲԻՒԶԱՆԴ ԵՂԻԱՅԵԱՆ

1922-ի Իզմիրի աղէտէն ետք, հարիւր հազարաւոր Հելլէններու եւ հայ գաղթականներու կարգին մենք եւս ապաստանեցանք Հելլադայի հիւրընկալ ափերը: Կը յիշեմ, դեռ 7-8 տարեկան էի այդ օրերուն: Դեռ մեր հաւասարակշռութիւնն ու հոգեկան անդորրութիւնը չզտած՝ օր մը լսեցինք թէ գաղթականի մօտերը Ամերիկացիք գաղթականներու յատուկ վարժարան մը պիտի բանան: Ի՛նչ վարժարան... Ա. աշխարհամարտէն մնացած զինուորական սովորական կայան մըն էր, ուր դասարանները պիտի բաժնուէին պարզ վարագոյրներով:

Հարիւրի մօտ գաղթական տղաք ու աղջիկներ, երբ հաւաքուեցանք չէնքէն ներս, հանդիպելու համար մեր ուսուցիչներուն, յանկարծ մեր դիմացը ելաւ ոսկեզօծ երիզ ունեցող ակնոցով, հազիւ 20-21 տարեկան աշխոյժ, ժպտադէմ ու համակրելի երիտասարդ մը, որ իր արտաքինով աւելի Ամերիկացիի կը նմանէր քան Հայու: Բայց երբ սկսաւ խօսիլ հայերէնով, իր բարի ժպիտով ու մեղմ չեչուով մեզ առինքնեց առաջին իսկ վայրկեանէն, եւ մենք սկսանք զինքը նկատել հարազատ մը:

Մենք, գաղթական աշակերտներս, այդ օրերուն նիւթէն աւելի հոգեկան սնունդի պէտք ունէինք. քաջալերանքի, ինքնավըստահութեան եւ լուսաւոր ապագայի հեռանկարներու: Եւ այդ տխուր օրերուն, մեր սիրելի ուսուցիչը տուաւ մեզի այդ բոլորը եւ մեզ համար ինք եղաւ սիրելի «պարոն Բիւզանդը» ու վարժարանն ալ դարձաւ «պարոն Բիւզանդի դպրոցը»: Դեռ ինք այդ տարիներուն համալսարանական կրթութիւն ստացած չէր: Գուցէ հոգեբանութեան ալ չէր հետեւած. սակայն, երբ այսօր կը վերյիշեմ իր բոլորանուէր գործունէութիւնը, կու գամ այն եզրակացութեան, որ ինք ի ծնէ հոգեբան մըն էր արդէն: Հաւանաբար չէր կարգացած նաեւ Եղնիկ Կողբացի: Անոնք որոնք լսած են իր դասախօսութիւնները՝ Եղնիկ Կողբացիի մասին, նկատած են թէ ինչպիսի խանդավառութեամբ կը ներկայացնէր Եղնիկի կեանքն ու նկարագիրը, որովհետեւ ինքն ալ իր կարգին Եղնիկ Կողբացի էր. միեւնոյն խմորէն, միեւնոյն ապրումներով, անյիշաչար, իր համոզումներուն մէջ անյողդողդ, կեղծիքի եւ սուտի դէմ ընդվզող...

Ի՞նչ էր սակայն այդ ոգին, այդ հարազատ ու անկեղծ նուիրումը՝ որով կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ կրցաւ այդ փոքրիկ վարժարանի աշակերտները զիրար կապել անկեղծ զգացումներով --այն աստիճանի՝ որ ամբողջ տասնամեակներ ետք, նոյն վարժարանի աշակերտներ երբ իրարու հանդիպին, կ'ողջագուրուին այնպէս իրրեւ թէ տարիներով զիրար կորսնցուցած քոյրեր կամ եղբայրներ եղած ըլլային:

1972-ին, Երեւանի մէջ, երբ կը բարձրանայի Սեվիւռքահայութեան հետ Մշակութային կապի Կոմիտէի չէնքի սանդուխներէն՝ աստիճաններէն վար կ'իջնէր ինծի տարեկից անճնաւորութիւն մը: Ցակարճ մեր աչքերը իրարու հանդիպեցան եւ մենք, երկուքս, պահ մը արձանացած զիրար դիտելէ ետք՝ ողջագուրուեցանք իրարու անունը տալով: Հայաստանի վաստակաւոր արուեստագէտ՝ արձանագործ Թորգոմ Զէօրէքճեանն էր, որ այդ օրերուն կերտած էր իր հայրենակից՝ Դանիէլ Վարուժանի արձանը: Մեր դպրոցական տարիներուն քաշուած խմբանկար մը ցոյց տալով ըսաւ.- «Որքա՜ն պիտի փափաքէի անդամ մըն ալ տեսնել մեր անզուգական ուսուցիչը...»:

Նման դէպքեր պատահեցան մէկէ աւելի անգամներ: Պատահեցաւ Բիւրվըլանտի մէջ, պատահեցաւ Լոս-Անճելըսի մէջ, երկրորդ անգամ ըլլալով պատահեցաւ դարձեալ Երեւանի մէջ, Արմէնիա հիւրանոցին առջեւ, երբ յանկարծ տիկին մը ինծի փաթթուելով բացագանչեց՝ «Սեպուհիկի Պ. Բիւզանդին դպրոցէն կը ճանչնամ քեզ...»:

Մեր կեանքէն ասուպի նման անցնելէ ետք, Բիւզանդ Եղիայեանը անցաւ Աթէնք ու աւարտեց այնտեղի Ատաուճաթանական ամերիկեան վարժարանը: Յետոյ անցաւ Զուիցերիա եւ յաճախեց Ժընեւի Միջազգային Օրէնսդիտութեան Բարձրագոյն Ուսմանց Հիմնարկը, զոր աւարտելէ ետք անցաւ Անգլիա ու լրացուց Պըրմինկհամի Վուտսբրուք Հիմնարկը: Ուսման շրջանը աւարտելէ ետք, հրաւիրուեցաւ դարձեալ Զուիցերիա եւ պաշտօնավարեց Քրաֆթ Ֆոնար Հիմնարկութեան մէջ: Այդ շրջանին հպարտութեամբ կը հետեւէինք իր հանրային գործունէութեան եւ հաճոյքով կը կարդայինք իր այժմէական յօդուածները՝ պարբերական մամուլի մէջ: Յուզումով կը յիշեմ իր մէկ զեկուցիկ դրուագը Յովհաննէս Ասպետի մասին: Իրարու պաշտօնակից ըլլալէ աւելի, երկու ասպետները մտերիմ բարեկամներ էին:

Եւ այսպէս, ամբողջ եօթանասունամեակ մը, Բիւզանդ Եղիայեան, ձեռքը պընդած հայ ժողովուրդի բազկերակին, տուաւ մեզի՝ մեր ապրումներուն, մեր իղձերուն, մեր պատմական անցեալին, ներկային ու ապագային մասին անհամար պըրկութիւններ, տեսութիւններ ու մտնանուդ՝ բիւրեղացած տեսակէտներ: Պէյրութի մէջ տարիներ չարունակ եղաւ սիրուած ու յարգուած դաստիարակը բարձրաստիճան կղերականներու, եւ հասցուց անհամար թիւով եկեղեցականներ ու աշխարհական մտաւորականներ՝ որոնք

ՈՍՏՈՒՄԱԿԱՆ
ՀՑՏ

ՎԱՀԱՆԳԵՑԻ
ՊԱՏՄԱՎԱՆԴԱԿԱՆ
ՀՈՒՇԱՐ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՅՈՐԴԱՆԻՆԵՐԻ ԱՆԴԱՄԱԿԱՆ ԱՂԵՏԻ
ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀՈՒՇԱՐԱՆԸ

ՊՐԻՏԱՆԻԱ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ
ՀՈՒՇԱՐԱՆ

ՊԱՏՄԱԿԱՆ ՀՈՒՇԱՐԱՆ
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀՈՒՇԱՐԱՆԸ
ՊՐԻՏԱՆԻԱ

ՎԱՐԱԳԱՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏՈՒՑՈՐՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՑ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 24-ին, *Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անուան մօնախմբութեան եւ մատաղօրհնութեան տոնի հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի, բարձր հովանաւորութեամբ՝*

ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱՐԳԱՇԵԱՆ-Ի

Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ
եւ Փարիզի Առաջնորդ

կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Իսի-լէ-Մուլինոյի «Տարօն» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝

Ստեփան Սրկ. Եորկանճեան-Ի:

Պատարագի աւարտին, հաւաքոյթ, Քաղաքապետարանի կողմէ տրամադրուած «Շառլ Ազնաւուր» սրահին մէջ, սիրոյ սեղաններու շուրջ հաճելի քանի մը ժամ անցընելու համար:

Սիրով կը հրաւիրուի ընդհանուր ժողովուրդը՝ ազօթելու եւ ուխտ կատարելու:

ԾԱՆՕԹ. -- Ժամերու փոփոխութիւնը նկատի ունենալ:

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
Section «*Araxe*» de Lyon-Villeurbanne
et
LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
vous présentent
sous la direction de
KHATCHIG YILMAZIAN
LA CHORALE
SAHAK MESROP
de Marseille
pour un

Concert Exceptionnel de Chants Arméniens

le Samedi 30 Septembre à 20 heures 30
au Centre Culturel
et de la Vie Associative
234, cours Emile Zola,
69100 VILLEURBANNE
Entrée : 80 F. (gratuit jusqu'à 12 ans).
Renseignements : 78. 93. 57. 43.
(Du mardi au samedi, les après-midi).

REPAS à BIÈVRES

Comme chaque année, la Croix Bleue Arménienne, Section d'Issy-les-Moulineaux (Dirouhie Sérengulian) offre un repas à ses ainés au château de Bièvres le Samedi 23 Septembre.

Le car partira à 12 h 30 du 45 rue de la Défense, avec arrêt à 12 h 45 devant l'église arménienne 6 av. Bourgain.

Retour vers 18 heures.

Les personnes intéressées sont priées de se faire inscrire au plus tard le 17 septembre auprès de:

Takouhie tél. 46 44 01 26
Nicole tél. 47 36 27 14

La Section des Jeunes de la Cathédrale Arménienne

339, avenue du Prado, MARSEILLE 8e

Vous informe de la reprise de ses activités.

Pour la saison 1995 / 1996 sont programmés :

— Des activités culturelles;
— Soirées à thème;
— Théatre;
— Célébrations de fêtes traditionnelles.

P.S. — Si tu es un jeune Arménien, plein de vitalité et d'entrain, viens t'éclater, dans notre équipe enthousiaste ! !

Pour tout renseignement :
Téléphonez au 42. 03. 05. 63
91. 43. 77. 44 après 20h.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր եւ Կրասիա Յովսէփեան եւ զաւակները 1·000 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին, Տիկին Անահիտ Դաւիթեանի մահուան առթիւ:

ՎԱՀԱՆՆ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 24՝
Պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱԶԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :

l'UMAF à l'UGAB

l'UGAB accueille une association...
l'Union Médicale Arménienne
de France (U.M.A.F.)
Fêtant cette année ses 20 ans,
l'*Union Médicale Arménienne de France* a à son actif un grand nombre de réalisations, dont notamment une coopération sanitaire constante avec la mère-patrie qui la place en tête des associations médicales de la diaspora
C'est une partie de ce travail qui sera présentée à l'occasion de cette soirée par les dirigeants de l'UMAF.
le Vendredi 22 Septembre
à 20 heures 30 précises
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 25, ժամը 18-ին, եկեղեցւոյ կից սրահը:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ՄԻՈՒԹԻՒՆ
17, rue Bleue, Paris 9e

ԳՐԱԿԱՆ . ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ
ՅԱԿՈԲ ՄՆՋՈՒՐԻ
ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

Կը ներկայացնեն՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ,
ՀԻԼՏԱ ԴԱԼՖԱՅԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ԿՄՐԱՊԵՏ ՏԱՓՔՍԵԱՆ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 25,
ժամը 20·30-ին

ՀԲԸՄ-ի «Ալեք Մանուկեան» սրահը՝
118, rue de Courcelles, Paris 17e

-- Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ --

Ս· ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 30, Տօն է Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտասի եւ Ռոմանոսի երգեցողին

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՀՌՉԱԿՄԱՆ ՁՈՐՐՈՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁ

Ս· ԾՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Հինգշաբթի, Սեպտեմբեր 21, երեկոյեան ժամը 6-ին, Հայաստանի անկախ նոր Հանրապետութեան հռչակման տարեդարձին առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, երեկոյեան ժամերգութիւն կը կատարուի:

Ժամերգութեան աւարտին, Գոհաբանական մաղթանք կ'ըլլայ Հայաստանի յաւերժութեան համար:

Կը հրաւիրուի ժողովուրդը մասնակցելու ազգային այս տօնին առթիւ կատարուող հոգեպարար արարողութեան:

⁂

ՄԱՐՍԷԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՑՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Հովանաւորութեամբ եւ ներկայութեամբ
ՎԱՀԱՆ ՏԷՐ-ՂԵՒՈՆԴԵԱՆ-Ի
Հայաստանի Հանրապետութեան
Ֆրանսայի գործավար
կարմակերպութեամբ՝
Հարաւային Ֆրանսայի Հայոց
Թեմական Խորհուրդի
Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20, ժամը 18-ին, *Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ մէջ Գոհաբանական մաղթանք,*
նախագահութեամբ՝
ՏԱՐՕՆ ԵՊԻՍԿ. ՃԷՐԻՃԵԱՆ-Ի
Առաջնորդական Տեղապահ
եւ մասնակցութեամբ Հայ Աւետարանական եւ Կաթողիկէ Եկեղեցիներու, որուն պիտի յաջորդէ պաշտօնական ընդունելութիւն:

Սիրով կը հրաւիրուի մեր ազգն ժողովուրդը:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է. --

Տիկին Հերանոյշ Ամէմեանի *մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ռոպէր Սարաճեան 300 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հայկ Ամէմեան 100 Ֆր.:*

Տիկին Ալիս Քէօլէեանի *հոգեհանգստեան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Խաչիկեան 100 Ֆր.:*

Զատկուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Արթիւր Կալեանց 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տիգրան Արսլանեան 100 Ֆր.:

Ալէք Պագըրճեանի *մահուան քառասունքին եւ Հերանոյշ Ամէմեանի յիշատակին՝ Ռոպէր Սարաճեան ընտանիք 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Հայկ Սեմերճեան 100 Ֆր., Ժոզէլ եւ Թիէրի Սարաճեան 200 Ֆր.:*

Տիկին Զարդար Պագերեանի (ծնեալ՝ Առաքելեան) *մահուան առթիւ՝ Տիկին Փոլէթ Արզումանեան 200 Ֆր., Տիկին Ռուսեան 1·000 Ֆր.:*

Շառլ Ազնաւուրի *մահուան առթիւ՝ Պ. Սահակ Տօրումեան 100 Ֆր.:*

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ԼԻՈՆ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի «Հայկազեան» միօրեայ վարժարանի վերամուտն է Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 4, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ վերջ 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ Զորեքշաբթի կէսօրուն ճաշէն:

Ցաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ դիւանատան:

⁂

ՇԱՒԻԼ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու երկօրեայ դպրոցի ուսուցչական կազմը կը ծանուցանեն որ հայերէն լեզուի ու կրօնագիտութեան դասերը կը վերսկսին Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20, առաւօտեան ժամը 9·30-ին: Դպրոցը բաց է ամէն Զորեքշաբթի ժամը 9·30 - 12 եւ կէսօրէ եաք ժամը 14 -- 16, սկսնակ ու յառաջացած աշակերտներու համար եւ Ուրբաթ օրերը երեկոյեան ժամը 18 -- 21, չափահաս աշակերտներու համար:

⁂

ARNOUVILLE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section *Astrig*, d'Arnouville-lès-Gonesse, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel informe que l'inscription aux cours d'arménien (adultes et adolescents) aura lieu le Samedi 23 Septembre à 15 h dans la salle municipale Léo Lagrange à Arnouville (salle CBAF). La présence des élèves s'avère indispensable.

⁂

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB-*Jeunes* Marseille vous informe que des cours d'arménien, selon la méthode audiovisuelle de *Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN*, seront enseignés au siège de l'UGAB.

Ces cours s'adressent à des personnes non arménophones.

Ils débuteront la première semaine d'octobre.

Pour tous renseignements et inscriptions rendez-vous à l'UGAB : 327, Bd Michelet Marseille 9e, le 30 Septembre entre 14h et 17h.

Tél. : 91. 22. 10. 45.

ALFORTVILLE ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏՈՒՆ MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE D'ALFORTVILLE

1977 - 1995
18 ans d'activités permanentes
à la M.C.A.
Une action culturelle
de long terme

RENTREE 95 - 96

Vous vous intéressez à la culture arménienne, vous voulez pour vous et vos enfants recevoir un enseignement culturel diffusé par un corps enseignant compétent et expérimenté dans une structure ouverte à tous

Venez vous informer et vous inscrire
JOURNEE PORTES OUVERTES
SAMEDI 23 SEPTEMBRE
de 14h30 à 19h
Rencontre avec les animateurs
et les professeurs (16h-18h)
Diffusion livres

Reprise des cours et animations le Mercredi 4 Octobre

La M.C.A. revient sur AYP FM le Mercredi 27 Septembre à 10h15

9, rue de Madrid. 94140 ALFORTVILLE
Tél.: 43 76 55 89 Fax : 43 78 66 64

UGAB - VALENCE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
DE VALENCE

fête le 4ème anniversaire de l'Indépendance de l'Arménie

grande soirée dansante

Le 23 Septembre
à partir de 20 heures 30

au Pavillon d'Accueil du Palais de la Foire de Valence

animée par le Chanteur YORGANTZ et son Orchestre

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 21
JEUDI
21 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթական առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.682 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.682

ԹՈՒՐՔԻԱ Կ'ԱՌԱՐԿԷ ՅՈՒՆԱՑ ՊԱՏՐԻԱՐՔԻՆ «ՏԻԵԶԵՐԱԿԱՆ» ԿՈՉՈՒՄԻՆ

Սեպտեմբեր 22 - 24, Պոլսոյ եւ Իզմիրի մէջ տեղի կ'ունենայ «Ցայտնութիւն եւ ընդհատում» խորագրուած ժողով մը որուն պատրաստութեան փուլին Թուրքիոյ իշխանութիւնները խնդրականացուցած են Բարթուղիմէոս Պատրիարքին «տիեզերական» տիտղոսը: Հակառակ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան պաղարիւնութեան, թէ՛ հրապարակիրներուն, թէ՛ ժողովին առթիւ ղրկի առնուած գրութիւններուն մէջ գործածուած է «Բարթուղիմէոս Տիեզերական Պատրիարք» ձեւը, ինչ որ պայծառ պատճառած է Թուրքիոյ իշխանութիւններուն:

Այս առթիւ Թուրքիա մամուլը կը յիշեցնէ թէ 1994 Փետրուարին Պոլսոյ մէջ տեղի ունեցած էր նոյն տեսակի ժողով մը որուն աւարտին ստորագրուած էր «Վոսփորի յայտարարութիւն»ը. զայն ստորագրած էին Ցունաց Պատրիարքը եւ Թուրքիոյ կրօնքի նախարարը: Այդ յայտարարութեան անդրադարձ տարբերակին մէջ Բարթուղիմէոս Պատրիարքին անունին կցուած է «տիեզերական» տիտղոսը, իսկ երբերէնին մէջ միայն «Բարթուղիմէոս Պատրիարք»: Թուրքիա նախարարը առանց անդրադառնալու տարբերութեան, ստորագրած է երկուքն ալ եւ որովհետեւ միջազգային բեմին վրայ նկատի առնուած է անգլերէնը բնագիրը, Թուրքիա նկատուած է «տիեզերական» կոչումին համաձայն կողմ:

Թուրքիա մամուլը այս վէճը կ'արձանագրէ Պոլսոյ Ցունաց Պատրիարքարանին օրինաւիճակին: Կ'ըսուի թէ Եւրոպայի Մաքսային Միութեան Թուրքիոյ անդամակցութեան համար ԱՄՆ-ու կողմէ կարեւորագոյն պայման կը նկատուի Ցունաց Պատրիարքարանին անկախութիւնը: Ատոր մեկնաբանութիւնը այն է որ «Թուրքիա այդ անկախութիւնը ճանչնալու պատգային ծանր բեռան մը տակ պիտի տնէ: Պատրիարքարանը քանակութիւնապէս պիտի պահանջէ որ իրեն վերադարձուին իր վաքֆներուն պատկանող կալուածները: Բազմաթիւ այդ կալուածները այսօր ուրիշներ կը գործածեն: Ատիկա պատճառ պիտի ըլլայ որ հատուցում պահանջուի, ինչ որ միլիառներու գումար կը ներշանակէ եւ որ Թուրքիա անկարող է այդ վճարումը կատարելու»:

Թուրքիա մամուլը նաեւ դիտել կու տայ թէ Թուրքիան դադրած է կայսրութիւն մը ըլլալէ ու այսօր կարելի չէ «տիեզերական պատրիարք»ի տիտղոսը գործածել: Ահկէ ատ, երկրին մէջ խալիֆայութեան ալ վերջ տրուած ըլլալով, Ցունաց Պատրիարքը չի կրնար «տիեզերական» կոչուիլ:

***

Հետաքրքրական է որ Թուրքիա մամուլը արձագանգելով վէճին, երկու հարեաց փոքրագոյնը ընտրելու իմաստութեամբ կ'ընդունի թէ «Ցունաց Պատրիարքարանին պատկանող բազմաթիւ կալուածներ այսօր կը գործածուին ուրիշներու կողմէ»: Հետաքրքրական է նաեւ հատուցումի հանգամանքներուն մէջբերումն ալ, որ ակամայ կը յիշեցնէ «գող, սիրտը դող» ասացուածքը:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹՈՒՐՔԻՈՑ ՄՇԱԿՈՑԹԻ նախարարը Իսմայիլ Ճէմ Ժընեւի մէջ հաւաքուած «Քրքական արուեստներու 10-րդ Համագումար»ին բացումին յայտարարած է որ 1999-ին մեծ չուքով պիտի նշուի Օսմանեան կայսրութեան հիմնումին (1299) 700-ամեակը: Նշումի հանդիսութիւնը ըստ նախարարին տեղի պիտի ունենայ Արեւմրեան Եւրոպայի մայրաքաղաքներէն մէկուն մէջ: Նոյն ճառին մէջ Ի. Ճէմ ըսած է. «քրքական արուեստներու մէկ յատկանիշը այն է որ ունին բովանդակ մարդկութեան զարգացումն ու գեղեցկութիւնը դրոշմած արուեստի մր մշակութային բնոյթը: ... Մենք արտայայտութիւնն ենք մեր աշխարհագրութեան վրայ ապրած ու շնչած բոլոր մշակոյթներուն...»:

ԽՐՈՒԱԹԻՈՑ իշխանութիւնները յայտարարեցին թէ կը դադրեցնեն արշաւանքը հիւսիսային Պոսնիա, Սերպերու դէմ: Ցարդ, մահմետականներուն հետ 5.000 քմ. քառակուսի զրաւած են մէկ չարթուան մէջ եւ արեւմտեան Պետութիւնները վախ ունէին որ կը զրաւեն Պոսնիոյ կարեւորագոյն սերպ քաղաքը՝ Պանժա Լուքա: Սեպտեմբեր 19-ին հանդիպում մը տեղի ունեցած է խրուաթ եւ մահմետական պարպլոլներու միջեւ ամերիկացի բանագնացի ներկայութեան եւ ան յայտնած է Թուճմանի եւ Իզեթպեկովիչի միջազգային հաւաքականութեան մտահոգութիւնը: Խօսակցութեան նիւթ եղած է նաեւ ստեղծուած նոր կացութիւնը:

ԹՈՄՐԻՍ ԷՕԶՏԻՆ, Թուրք սպայի մը այրին բաւական ազմուկ հանել սկսած է եւ Ա. էջը ղրաւել Թուրք մամուլին: Ամուսինը սպաննուած է Օգոստոս 14-ին ՓՔԲ-ի հետ բախումներու ընթացքին եւ ինք փոխանակ սպայի մը քսջ այրիի աւանդական դերը խաղալու, կը ղրէ Մոնտի Թղթակիցը, յայտարարած է. -- «Ամուսինս պարտականութիւնը ըրաւ, բայց, չէր կարծեր որ Հարաւ-Արեւելեան չընչնի հարցը պիտի լուծուէր սպաննելով կամ սպաննուելով: Ջինքը նահատակ մը չեմ նկատեր, ազատոտ քաղաքականութեան զոհն է»: Այս ընթացքը բաւական վրդովում պատճառած է, մանաւանդ թուրք զինուորական շրջանակներուն մէջ: Մնաց որ այրին այդքանով ալ չէ գոհացած եւ Սեպ. 2-ին հրապարակ ելած է ՓՔԲ-ի նաեւ ըսպաննուած քիւրտ զինուորեալի մը քրոջը հետ, ձեռք ձեռքի, միասնաբար կոչ ընելու համար խաղաղութեան միջազգային օրուան առթիւ: Սոսիալ - դեմոկրատ կուսակցութիւնը չփման մէջ մտաջ է իրեն հետ եւ ան ընդունած է տնօրէն ժողովին թեկնածու ըլլալ ժողովրդականացնելու համար իր ուղերձը: Սեպտեմբեր 10-ին, ոչ միայն ընտրուած է, հակառակ քաղաքական իր անփորձութեան, այլեւ լայն մեծամասնութիւն ստացած է: Նման յաջողութիւն մը աննպատակ հակազդեցութիւններ ստեղծած է խաղաղ կարգադրութեան մը ընդդիմադիր շրջանակներուն մէջ եւ կարգ մը լրագրողներ սկսած են վարկաբեկել Թոմրիս Էօզտէնը զայն ներկայացնելով որպէս «սէիզմֆրէն» եւ յայտնելով թէ ամուսնոյն մահուան նախօրեակին ամուսնալուծման պիտի դիմէին, որովհետեւ կասկած ունէր որ ամուսինը սիրուհի կամ վեներական հիւանդութենէ վարակուած էր, ուրեմն, կը ղրէ այդ պահպանողական լրագրողը, ամուսինը ինքզինքը ղրեթէ յանձնած է քրտական դնդակներուն: Ճշմարիտ տակ, Թոմրիս Էօզտէն հրաժարած է կուսակցութեան տնօրէն ժողովէն:

ՊԱՐՍԿԱԿԱՆ օդանաւի մը սպասաւորը որ կ'ուղէր Իրանէն հեռանալ, դէպի Իսրայէլ չեղում մը պարտադրած է 178 ճամբորդ վերադրող Պոյինգ 707-ին: Ճամբորդները ողջ-առողջ ելած են օդանաւէն որ էջք կատարած էր Հարաւային Իսրայէլի անապատի մէկ զինուորական օդակայանը, մինչ սպասաւորը եւ 5 ճամբորդ քաղաքական ապաստան ուզած են Իսրայէլի իշխանութիւններէն: Դէպքը անյիշելի է իսլամական Հանրապետութեան ստեղծումէն (1979) ի վեր:

ՎՐԱՍՏԱՆի գաղտի սպասկութեանց (նախկին ՔԱ - կի - Պէ) թիւ 2-ը՝ Տճմուր Խաթչատուրեանի խոստովանած է որ մասնակից էր Շվարնաձէի դէմ մահափորձին (Օգոստոս 29-ին): Ներքին նախարարը ճշդած է թէ Խաթչատուրեանի խոստովանած է նաեւ այլ երեք քաղաքական ոճիրներու մէջ իր մասնակցութիւնը:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ մէջ, առաջին անգամ ըլլալով վիրաբուժական բարդ գործողութիւն մը կատարուեցաւ որ կը կոչուի կամրջում (փոնթաժ), առանց կուրծքը բանալու: Ենթական 51 տարեկան էր եւ գործողութիւնը տեղի ունեցաւ Փարիզի Փիթիէ-Սալփէթրիէր հիւանդանոցը, տեսադրիչի հակողութեան տակ: Ֆրանսայի մէջ, տարեկան 25 հազար կամրջում կը կատարուի եւ ցարդ անհրաժեշտ էր կուրծքը բանալ: Այս գործողութիւնը կը կայանայ շրջանցելու մէջ խցուած երակին խոշընդոտը կամուրջ մը չինելով վերահաստատելու համար արեան շրջադարձութիւնը:

Ամերիկեան Ազգային Առողջապահական Կեդրոնը (Ուաշինկթըն) կը յայտնէ թէ ամերիկացիներու 40 առ հարիւրը կը տառապի գերքաշէ, 25 առ հարիւրը՝ գիրութենէ: Ամերիկացիներու 34 առ հարիւրը կը տառապի բարձր արիւնային ճնշումէ, 13 առ հարիւրը՝ շաքարախտէ: Ամերիկացիներու 20 առ հարիւրը կ'ենթարկուի ծխախոտի ազդեցութեան:

Ֆրանսայի Ազգային Ժողովի նախագահ Էտուար Պալլատիւր կը յայտնէ թէ Ֆրանսա պիտի չմասնակցի Ռուանտայի մէջ ՄԱԿ-ի խաղաղապահ ուժերուն, որովհետեւ Ռուանտա ներքին պատերազմի մէջ է: Ֆրանսա ներկայացուցած է ՄԱԿ-ի Անվտանգութեան Խորհուրդին առաջարկ մը որ ՄԱԿ-ի խաղաղապահ ուժերը Ռուանտա ղրկուին:

Ռուանտայի մէջ ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչ Շաքիկ Ապու Հաթապ կը յայտնէ թէ Ռուանտա մէջ ՄԱԿ-ի խաղաղապահ ուժերը ղրկելու համար պէտք է որ հրադադարի մը համաձայնութիւն ստորագրուի:

Ռուանտայի մէջ ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչ Շաքիկ Ապու Հաթապ կը յայտնէ թէ Ռուանտա մէջ ՄԱԿ-ի խաղաղապահ ուժերը ղրկելու համար պէտք է որ հրադադարի մը համաձայնութիւն ստորագրուի:

Ռուանտայի մէջ ՄԱԿ-ի ներկայացուցիչ Շաքիկ Ապու Հաթապ կը յայտնէ թէ Ռուանտա մէջ ՄԱԿ-ի խաղաղապահ ուժերը ղրկելու համար պէտք է որ հրադադարի մը համաձայնութիւն ստորագրուի:

ԲՐԵՒԱՆ ՓՈՐՁԻ

ՀԵՌԱՏԻՊ

«ԱՐՄԷՆՓրԷՍ»

(Սեպտեմբեր 19/20)

ԵՐԲԵԱԿ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄԸ ՎԵՐՋ ԳՏԱԾ

Թիւրքմէնստանի, Իրանի եւ Հայաստանի արտաքին գաղաքական դեկավարներու երբեակ հանդիպումը Երեւանի մէջ, որ սկսած էր Կիրակի, Սեպտեմբեր 17-ին, վերջ գտած է երկօրեայ տեսակցութիւններէ ետք, յաջորդ օրը, համաձայնութեան յուշագրի մը ստորագրմամբ եւ մամուլի ասուլիսով: Այս փաստաթուղթը կը բաղկանայ չորս կէտերէ՝ միջդրամատնային համաձայնագիր, կազի մատակարարման, ուժանիւթի եւ փոխադրամիջոցներու հարցեր: Ցաջորդ հանդրուանը՝ Դեկտեմբերին, Արտաքին երեք նախարարներուն հանդիպումն է: Կ'ակնկալուի նաեւ, երեք երկիրներու նախագահներուն հանդիպումը՝ Յունուարին:

***

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀՈԳԱԲԱՐՁՈՒՆԵՐՈՒ ՏԱՐԵԿԱՆ ԺՈՂՈՎԸ

Սեպ. 19-ին, Երեւանի մէջ սկսած է «Հայաստան» Հիմնադրամի հոգաբարձուներու Խորհուրդի տարեկան նիստը: Նախորդ օրն ալ, մասնակիցները եւ Սփիւռքէն լրագրողներ այցելած են Ջանգեզուր եւ Արցախ, ուր ծանօթացած են Հիմնադրամին միջոցներով իրագործուող կարգ մը կառուցումներու աշխատանքներու ընթացքին:

***

ՆՇԱՆԱԿՈՒՄ

«Արմէնփրէս»ի տնօրէն Աշոտ Անտիկեան, Սեպ. 18-ին նշանակուած է Ապր. Ժողովի աշխատակազմի դեկավար: «Արմէնփրէս»ի տնօրէնի աթոռը ներկայիս թափուր կը մնայ:

ՏՆՏՐՈՒՆԻ

ԱՐԹՈ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ

Ցաւով լմացանք որ Կիրակի, Սեպ. 17-ին, իր մահկանացուն կնքած է Արթօ Համբարձումեան, երկարամեայ դիւանապետը Հ.Բ.Ը. Միութեան Փարիզի գրասենեակին:

Ողբացեալը քանի մը տարի է արդէն կը տառապէր չաքարախտէ, որու հետեւանքով բարդութիւններ ալ ունեցած էր եւ ունեցաւ:

Ծնած էր 1931-ին Ադեքսանդրիա եւ յաճախած տեղւոյն ազգ. Պօղոսեան նախակրթարանը, ապա՝ Ֆրանսական Լիսէն եւ համալսարանը, հետեւած Առեւտրական Բարձր Ուսմանց: 1970-ին փոխադրուած էր Փարիզ, ուր տարիներէ ի վեր ձեռնհասօրէն կը վարէր Հ.Բ.Ը.Մ.ի գրասենեակը: Իր գործօն մասնակցութիւնը բերած է նաեւ Փարիզի եկեղեցւոյ վարչական աշխատանքներուն:

Ծառայասէր եւ ազնիւ բնաւորութեան տէր, Արթօ Համբարձումեան դնահատուած էր իր շրջապատէն եւ բարեկամներէն, որոնց մօտ կը թողու բարի յիշատակ մը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ առաւօտ (Սեպ. 22) Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ եկեղեցին (մանրամասնութիւնները մահազդով՝ Դ. էջ):

Մեր ցաւակցութիւնները իր ընտանեկան պարագաներուն:

ԹՈՒՐՔ ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻԱ - ՖՐԱՆՍԱ ՅԱՐԱԲԵՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ՋԵՐՄ ՓՈՒԼԻ ՄԷՋ

Թուրքիոյ Արտաքին նախարարութեան կցորդ Օնուր Էօյմէն երկօրեայ այցելութեամբ մը հանդիպումներ ունեցած է Ֆրանսայի Արտաքին նախարարութեան պաշտօնատարներու հետ: Թուրք կցորդը յայտնած է թէ բազմազան հարցեր ձեռք առնուած են այդ հանդիպումներուն, ինչպէս Պոսնիան, Միջին-Արեւելքը, Կովկասի եւ Ռուսաստանի զարգացումները: Օ. Էօյմէն «գերազանցապէս բարեկամական» կը նկատէ նախագահ Շիրաքի եւ վարչապետ Ժիւփէի վերաբերումը Թուրքիոյ հանդէպ: Կ'ըսէ թէ երկու երկիրներու յարաբերութիւնները պիտի չսահմանափակուին քաղաքական ու անտեսական մարզերով այլ պիտի զարգանան նաեւ մշակութային դործակցութեան ու մշակութային դեմիններու վրայ: Թուրքիա - Ֆրանսա գործակցութիւնը պիտի ներառնէ պաշտպանութեան ճարտարարուեստը, ահաբեկչութեան դէմ պայքարը: Էօյմէն Ֆրանսայի առաջարկած է ահաբեկիչներու յանձնումի համաձայնագիր մը ստորագրել, ինչպէս Թուրքիա ըրած է Գերմանիոյ հետ: Եթէ ստորագրուի այդ համաձայնագիրը, Ֆրանսայի մէջ բանտարկուած ՓՔԲ-ի չարքայինները պիտի յանձնուին Թուրքիոյ:

Թուրք կցորդը ելիւզէի պալատին մէջ տեսակցած է նախագահ Շիրաքի դիւանագիտական խորհրդականին հետ, դլխաւոր նիւթ ունենալով նախագահին Թուրքիա այցելութիւնը կարելի ամէնէն մօտ թուականի մը: Կ'ըսէ թէ նախագահ Շիրաք սկզբունքով ընդունած է հրաւէրը ու իր խորհրդականը անոր ջերմ դպացումները կրկնած է Թուրքիոյ հանդէպ: Թուրք կցորդը հրաւէր ուղղած է նաեւ վարչապետ Ժիւփէի:

ՕԳՆԵ՞Լ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒՆ

Մորմրդային կարգերու քայքայումով ու անկախութեան հռչակումով չուարուն ու դրեթէ աննպատակ վիճակի մէջ յայտնուած չերտ մըն ալ եղաւ գրողներունը: Վերջ գտած էր տիրող դասուն ու մտայնութեան հաւատարմութեամբ եւ տողերու հաչիւով վճարուելու երանութիւնը, շատ յաճախ անկախ՝ արժէքի, տաղանդի նման «մանրուքներ»է...: Խախտած էր ամէն ապահովութիւն վերէն վայելելու դրութիւնը ու անհրաժեշտ դարձած՝ նոր ժամանակներու յարիր կառոյցներու ստեղծումը: Սակայն տասնամեակներու սովրամոլութիւնը նման նախաձեռնութիւններու չիզը բթացուցած էր ու փնտռուեցան, փորձուեցան քովընտի, աւելի ղէւրին ու աւելի չահաբեր կարծուած ճեւեր: Հայաստանի Գրողներու Միութիւնը այդպէսով ծնունդ տուաւ բաւական ինքնատիպ հերճուածի մը որ տիրակալութեան ամենալայն ախորժակներով ինքզինքը կոչեց «Հայ Գրողներու Միութիւն»: Այդ անուանումը պատճառաբանուեցաւ համաձայնութեան մը ձգտումով՝ այդ միութիւնը իր անդամը կը նկատէր Սփիւռքի ղբրողներն ալ որոնցմէ իրրեւ թէ անդամակցութեան հաւանութիւն յայտնածներու ցանկ մըն ալ ներկայացուեցաւ մամուլին: Ցիշողներ կան անշուշտ թէ ցանկին անուններուն մեծ մասը, հաւանութիւն յայտնելը մէկդի, այդ հրապարակումէն տեղեկացան հայ գրական աշխարհին վերջին այդ նորոգութեան: Ցետոյ, ժամանակ մը եաք երբ համայնութիւն ու Սփիւռք ակնկալուածը չբերին, երկու խմբաւորումները իրենց գործունէութիւնը կեդրոնացուցին Գրողներու Տան չէնքին մէջ սենեակ ու աթոռ դրաւելու արշաւի մը վրայ: Այսօր նիւթականէն թելադրուած պայմաններով այդ արշաւն ալ վերջակէտին հասած է որովհետեւ պետական յատկացումներէ զրկուած գրողները այդ Տան սենեակները վարձու տալէ ուրիշ ճար չեն գտած: Եւ երեւանի Գրողներու երբեմնի չէն տունը զանազան վարձակալներով գործի խանի մը կը նմանի: Գրողներու վարչութիւն, քարտուղարութիւն եւլն. որոնք չատ յայտնի ալ չէ թէ ի՛նչի կը ծառայեն, խցկուած են մէկ-երկու սենեակի մէջ ուր տիրապետողը անզգադար ելեւմուտ մըն է, չատախօսութիւնը եւ --երբ գտնուի-- սուրճի սպասարկութիւնը:

Այս քիչ մը երկիծական, չատ մը ողբերգական խուճապէն լաւագոյն պըրծողները եղան այն ճարպիկները որոնք համայնավարի երէկուան չապիկները փոխանակեցին կուսակցական պատմուճաններու հետ. առիկա իրենց տուաւ ոչ միայն աթոռ, սեղան, այլեւ դիրք, նիւթական եւ ամենայն մասամբ նորին:

Այս բոլորին մէջ աւելորդ է հարցնել թէ ո՛ւր կ'երթայ հայաստանեան գրականութիւնը: Դէպի տեղքայլի մրցանիշներ, եթէ զայն դասենք միշտ երէկուան «պաշտօնական» գրողներէն տիրապետուած միութեան մթնոլորտէն: Բարեբախտաբար, կա՛ն գրելը լուրջի առած անուններ որոնք կապ չունին, ոչ ալ կ'ուզեն ունենալ այդ ոլորտին հետ: Մեծ մասով պարբերական մամուլը անոնց երեւումի վայրը կ'ըլլայ: Կան նաեւ մատենաչարներով կամ որպէս անձնական ձեռնարկ կատարուած հրատարակութիւններ որոնց մէջ կարեւոր տեղ մը ունին Սփիւռքէն տրամադրուած դումարներով եղածները. այդպէս են օրինակ ՀԲԸՄ-ի Ա. Մանուկեան մշակութային հիմնադրամին հատատած մատենաչարին հինգ հատորները (1994), կամ Ն. Սարաֆեանի արձակներու «Տեսարանները, մարդիկ եւ ես» հատորը (1994) «Երկ» մատենաչարէն: Ամբողջացնելու համար հայաստանեան գրական աշխարհին երէկուան ու այսօրուան ուղղուած հպումով այս ակնարկը, պէտք է ըսել տակաւին որ Սփիւռքէն գլխաւորաբար երկու կազմակերպութիւններ «Համազգային»ը եւ «Թէքէեան Մշակութային Միութիւն»ը Գրողներու Միութիւններէն աւելի անկեղծ մտահոգութիւն զգացին յատկապէս հայ դիրի աշխարհին այն հատուածին համար որ անկախ՝ արժէքի չափանիշէն, ոչ մէկ ճարպիկութիւն ունէր նոր պայմաններէն եւս չահաւոր դուրս գալու: Երկուքն ալ Հայաստանի գրողներուն օժանդակութեան հիմնադրամներ գոյացուցին, կոչ ուղղելով նաեւ հանրութեան: Մամուլը տեղ տուաւ այդ կոչերուն, որոնք պարբերաբար կը չարունակեն կրկնուիլ:

Հայաստանի քաղաքական, անտեսական եւ այլ բնոյթի հարցերով լեցուն առօրեային մէջ գրողներու ոչ այնքան հետաքրքրական չրջանակը նիւթ ընելու դրդեց մամուլի լուր մը: Ներքին գործերու նախարարութեան «02» չարաթաթերթը որ ամբողջ համայնապատկեր մը կու տայ քրէական արարքներու, Սեպ. 2-ի թիւին առաջին էջին վրայ կը խօսի աւանդառու հաստատութեան մը հետաքննութեան փուլերուն մասին: Այլ խօսքով, այսպէս կոչուած այն բացառիկ ճարպիկ խաբեբաներուն որոնք երազային տոկոսներու խոստումով չորթեցին եւ թալանեցին ժողովուրդը, հաւաքելով անոր ուղեցած տարադրամի դումարները ու ապա բեռը բռնելէ եաք կծիկը դնելով: Այս կարգի «հերոս»ի մը մասին տեղեկացնող լուրը կու տայ նաեւ տուժածներէն բաւական հետաքրքրական անուններու ցանկ մը. 136 տուժածներէն ծանօթ անուններ ը չախչախիչ մեծամասնութեամբ կը պատկանին Հայաստանի գրական աշխարհին: Այսպէս, Ռազմիկ Դաւոյեան (5 հազար տոլար), Ֆելիքս Մելոյեան (5 հազար տոլար), Պերճ Զէյթունցեան (500 տոլար), Սաղաթէլ Յարութիւնեան (1.000 տոլար), Ալվարդ Պետրոսեան (2 հազար տոլար), Արեւշատ Աւագեան (2855 տոլար), Նորայր Ադալեան (հազար տոլար), Վահագն Դաւթեան (6.900 տոլար), եւլն.: Ինչպէս կը տեսնուի, ցանկին մաս կազմողներուն մէջ են Գրողներու Միութեան նախորդ եւ ներկայ նախագահները, քարտուղարներ, Միութեան Թերթին («Գրական Թերթ») գլխաւոր խմբագիրը, գրողներ: Ուշագրաւ այլ կէտ մը անոնցմէ ոմանց ՀՅԴ-ի գործօն անդամ ըլլալու պարագան է:

Ցանկը կարդալէ եաք կարելի չէ նաեւ չմտածել տեղեկութիւններու այս ազբիւրին բնոյթին մասին: Ներքին նախարարութեան պաշտօնաթերթը հասկնալի է որ իշխանութեան անուղղակի բաներ մը ըլլայ. ու ծանօթ է ՀՅԴ-ի ներկայ կացութիւնը: Այսքանէն դիւրին է կասկած մը բանաձեւել թէ արդեօք թերթը լրատուական իր դործին զուգահեռ, ՀՅԴ-ն վարկաբեկելու առաքելութիւն մըն ալ չի՞ փորձեր: Հարցականը որպէս սահմանափակ պատասխան կրնայ ունենալ այն պարագան որ յաջորդ չաբթուան թերթերէն ոչ մէկուն մէջ վերոյիչեալ անուններէն մէկը հերքում մը բանաձեւած, կամ հրապարակած է: Այս կէտը կրկնելու կը մղէ կրակէ ու մուխի վերաբերեալ ժողովրդական առածը:

Անշուշտ ոչ ոք կրնայ նման «յաջողած» փոքրամասնութեան մը վիճակը ընդհանրացնել գրողներու ամբողջութեան: Մանաւանդ գործունէութեան համեմատաբար դիւրիւնն ու ամէնէն «պատուաբեր»ը ընտրած հատուածները որոնք հայաստանեան կացութիւններու առթած մտահոգութենէն աւելի օժանդակութեան մղուած են տիտղոսներու, աթոռներու եւ այլ բարենիշներու հեռանկարով, աղմուկ ու ազաղակ պիտի բարձրացնեն, առաջ քաչելով չորը թացէն զանազանելու հրամայականը:

Բայց արդեօք մէկը Հայաստանի գրողներուն օժանդակութեան կոչ ուղղելէ առաջ Սփիւռքին, հարկը տեսա՞ծ է ըստուգելու որ նոյն մարդէն 5-6 հազար տոլարի նման դումարներու տէր անունները ի՛նչ վերաբերում ցոյց կու տան իրենց անօգ զրչեղբայրներուն...:

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

«ՆՈՐ ՕՐ»Ի ԽՄԲԱԳՐԻՆ ՏԵՍԱԿՈՒԹԻՒՆԸ ՊԱՐԳԵՒ ԵՊԻՍԿՈՊՈՍԻ ՀԵՏ

Հարցում. -- Սրբազան, որքա՞ն է Հայաստեան թիւը Շուշիի բաղաքին մէջ:

Պատասխան. -- Երեք հազարից մի քիչ աւելի:

Հ. -- Իսկ Շուշիի տարածքին մէջ:

Պ. -- Հինգ հազար 600 եւ թերեւս հինգ հազար 800:

Հ. -- Կրնա՞ք խօսիլ այժմ գործող վարժարաններուն մասին:

Պ. -- Երեք դպրոց եւ մէկ երաժշտական ուսումնարան:

Հ. -- Եթէ խօսիք թիւերով, որքա՞ն է աշակերտութեան թիւը:

Պ. -- 850 - 900 աշակերտ:

Հ. -- Ձեր ներստեղնի կողքին վերակառուցման մէջ է Ղազանչեցոց այս հոյակապ տաճարը: Ո՞վ է բարերարը:

Պ. -- Նիւ-Ձըրզիից բարերար Անտրէաս Ռուպեանը:

Հ. -- Որքա՞ն են շինարարութեան ընդհանուր ծախքերը:

Պ. -- 100.000 տոլար:

Հ. -- Ե՞րբ կը նախատեսուի շինարարութեան աւարտը:

Պ. -- Երբ Տէրը կամենայ:

Հ. -- Շուշիի մէջ նոր է որ սկսած են վերաբնակիլ Հայերը: Ինչպիսի՞ ընկերային, կեցցաղային, տնտեսական, մշակութային հարցեր կը դիմագրաւէք:

Պ. -- Այդ հարցերը այնքան չատ են ներկայիս, բայց մենք կը փորձենք Շուշին հասցնել իր նախկին փառքին: Գիտէք, որ 80-90 տարի առաջ Շուշին եղել է Արցախ աշխարհի մշակութային սիրտը, հոգեւոր կեդրոնը, վարչական կեդրոնը եւլն.: Այստեղ եղել է ծխական դպրոց, կուսանոց է եղել, թատրոն, լոյս են տեսել մի չարք թերթեր: Մենք փորձում ենք վերականգնել Շուշիի նախկին փառքը: Ի՞նչ է հարկաւոր անել: Նախ, քաղաքաչինութեան հարցերում մենք չատ արագ եւ աշխոյժ աշխատանք ենք ծաւալում, որպէսզի այս փլատակներից չուռն մեր քաղաքը: Երկրորդ, աշխատանքային վայրեր պէտք է ստեղծենք, աւելացնելու համար քաղաքի բնակչութեան թիւը: Այստեղ պէտք է բնակուեն առնուազն 10-ից 15 հազար մարդ: Դրա համար պէտք է մեր կրթօճախները լինեն բարձր մակարդակի վրայ: Բացի այդ, մեզ անհրաժեշտ են որոշակի հանրախանութներ, որոշակի գործարաններ, փոքրիկ ձեռնարկութիւններ, իսկ հիւանդանոցը պէտք է կարդի բերուի: Այսպիսի կառոյցներ պէտք է ոտքի կանգնեցնել, որպէսզի բնակչութիւնը լիաթոք ապրի: Ուզում ենք բացել նաեւ արուեստի կենտրոններ, կազմակերպել ցուցահանդէսներ, բայց այս ամէնը անչուշտ մեծ ներդրումների կարիքն ունի: Դեռ չեմ ուզում ասել, որ Շուշին պէտք է լինի մեր հոգեւոր կենտրոնը: Մենք ունենք երկու եկեղեցի, մէկը գործուն է՝ Ցովհ.-Մկրտիչ եկեղեցին, միւսը վերանորոգւում է:

Հ. -- Այս բոլոր ծրագիրներու իրագործման համար ինչպիսի՞ օժանդակութիւն կ'ակնկալէք թէ՛ Հայաստանէն եւ թէ՛ Արցախէն:

Պ. -- Հայաստանի կառավարութիւնը օգնում է Արցախի կառավարութեանը եւ Հայաստանի վիճակն էլ այնքան լաւը չէ, հասկանալի պատճառներով: Այն օգնութիւնը, որ Հայաստանը հասցնում է Արցախ աշխարհին, բաւարար չէ: Արցախն էլ այնքան չատ նիւթական աղբիւրներ չունի, որպէսզի երեք-չորս տարուց ինքնաբաւ լինի: Արցախին ժամանակ է պէտք, այնքան որ դոնէ լիարժէք հոգայ իր ծախքերը:

Հայաստանի օգնութիւնը, Սփիւռքի օգնութիւնը կենսական են: Բայց մենք մեր յոյսը կապում ենք մեր ժողովրդի հետ: Առաջին հերթին մենք պէտք է ոտքի կանգնենք Արցախում: Երեք այս գործօնները մեզ անհրաժեշտ են. մենք, Հայաստանն ու Սփիւռքը:

Հ. -- Երբ կը խօսիք Շուշիի վերաբնակեցման մասին, արտասահմանի Հայերը կ'ուզեն իմանալ, թէ բնակիչները ունի՞ն որոշ բանակութեամբ ջուր, ելեկտրականութիւն, սննդամթերք...:

Պ. -- Պէտք է ասեմ, որ ջրի հարցը բնականոն է: Ձեմ ասում, որ 24 ժամ ջուր ունենք, բայց առաւօտեան եւ երեկոյեան ունենք 2-ից 3 ժամ ջրի մատակարարում: Ելեկտրականութեան հարցը փառք Աստուծոյ լուծուած է. 24 ժամ ելեկտրականութիւն: Աստուած չատ չհամարի, ղարաբաղը ելեկտրականութեան առումով նախանձելի վիճակում է:

Ինչ վերաբերում է փլուած չէնքերին, պետութիւնը օժանդակում է, որպէսզի բնակարանները վերականգնուեն եւ մարդիկ արագ-արագ մուտք գործեն Շուշի: Երբեմն մարդիկ իրենց ուժերով են վերանորոգում բնակարանները, թէեւ պետութիւնը օժանդակում է այս հարցում:

Եթէ երկու տարի առաջ տասնեակ հայեր էին ապրում այստեղ, այժմ կայ 3000 բնակչութիւն եւ թիւը դնալով աւելանում է: Այս ընթացքը չատ յստակ է:

Հ. -- Սրբազան հայր, թոյլ տուէք նաեւ քաղաքական հարցում մը: Օ-ԷՍ-Սը-Ը-ի Մինսկի խմբակի ժողովներու ընթացքին, Ադրբեջան անընդհատ կը կրկնէ Շուշիի եւ Լաչինի վրայ իր պահանջները: Շուշին եւ Լաչինը սակարկելի՞ են:

Պ. -- Երբեք: Սակարկութեան հարց չկայ: Եթէ մենք սակարկենք Շուշին և Լաչինը, ապա ի դուր եւ ապարդիւն են լինելու եօթը տարուայ արցախեան հերոսամարտները:

Հարցազրոյցը վարեց՝
ՅԱԿՈԲ ՊՕՂՈՍԵԱՆ

«Նոր Օր», Օգոստոս 26

ԴԱՂՈՒՐԻ ԴԱՂՈՒԹ

ՊԻՒՑԻՒՔՏԷՐԻ (Պոլիս) եկեղեցւոյ մէջ, Սեպ. 10-ին ծօնուած է Հոխիսմեանց երաժշտասիրաց ղպրոց դաս երգչախումբի 51-րդ տարեդարձը կրօնական, ապա աշխարհական հանդիսութիւններով: Քարոզած է Շահան Արք. Սվաճեան: Եկեղեցական արարողութենէն եաք, պարապէդին մէջ սարքուած է աւանդական ճաշը: Հանդիսավարը՝ կարօ Թէրզեան հրաւիրած է «Մարմարա»ի խմբագրապետ՝ Ռոպէր Հատտէճեանը խօսք առնելու: Ան չնորհաւորած է երգչախումբին 51-րդ տարեդարձը եւ այս առթիւ նրկատած, որ սիրոյ սեղանները երկու տեսակ կ'ըլլան: Անոնք որոնք կը սարքուին դպրոցներու չուրջ եւ ուր, դժբախտաբար, պարապաներու բերմամբ, մայրենի լեզուն եւ գեղարուեստական տոհմիկ ապրումները կը պակսին, եւ այն միւսները որոնք կը սարքուին արուարձաններու փոքրիկ եկեղեցիներուն եւ երգչախումբերուն համար, ուր անպայման կը տիրապետեն մայրենի լեզուն, մայրենի երգն ու խօսքը: Գործադրուած է գեղարուեստական ժրի մը, հուսկ բանքը արտասանած է Շահան Արք.:

ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ Ս. ՄԵՍՐՈՊ ԿՐԹԱՐԱՆԻ ՎԵՐԱՄՈՒՏԸ

Ալֆորվիլի Ս. Մեսրոպ կրթարանի մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի վերամուտը տեղի ունեցաւ Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 5, առաւօտեան ժամը 9-ին: Այս տարի Ս. Մեսրոպ կրթարանը կ'ունենայ մանկապարտէզին զատ, նախակրթարանի լրիւ հինգ դասարանները, եւ յառաջիկայ տարի, Յունիսին, կ'ունենայ իր առաջին շրջանաւարտները:

Երեքշաբթի առաւօտ, բազմաթիւ ծնողքներ փութացած էին զպրոց իրենց զաւակները արձանագրել տալու. ուրախ եւ խանդավառ մթնոլորտ մը կը տիրէր զբօսրոցէն ներս: Հոն էին զպրոցի տեսչուհին, ուսուցչուհիները, ծնողքներ եւ աշակերտներ զիրար կ'ողջունէին յուզումով:

Առաւօտեան ազօթքէն եւք, ուսուցչուհիներու հսկողութեան տակ, աշակերտները իրենց դասարաններուն մէջ էին եւ սկսած՝ դասաւանդութեանց: Ժամը 9·30-ին Փարիզի Առաջնորդ եւ Հայրապետական պատուիրակ Գիւտ Արք., ընկերակցութեամբ հոգեւոր հովիւ Ներսէհ Ծ. Վրդ. Խապուճեանի, Կրթական Մարմնի առեղապետ Պ. Սարգիս Մուրատեանի եւ վարժարանի տեսչուհիին՝ Տիկին Մոնիք Գասարեանի, այցելեց մանկապարտէզի եւ նախակրթարանի բոլոր դասարանները եւ իր հայրական օրհնութիւններն ու թելադրութիւնները տուաւ աշակերտներուն, բոլորին մաղթելով յաջողութիւն իրենց կրթական եւ ուսումնական աշխատանքներուն մէջ:

Վերամուտի առիթով, պարզապէս կը յիշեցնենք թէ Ս. Մեսրոպ Կրթարանի բացումը կատարուած է հանդիսաւոր կերպով 1979 Յունիս 2-ին, ձեռամբ եւ օրհնութեամբ երջանկայիշատակ Վազգէն Ա. կաթողիկոսին: Մանկապարտէզը սկսաւ երկու աշակերտներով եւ կրթական առաջին տարին աւարտեցաւ 12 աշակերտներով: Երկրորդ տարին մանկապարտէզը ունեցաւ 72 աշակերտներ՝ երեք դասարաններով:

Ընդառաջելով ծնողքներու փափաքին, 1991-ին զպրոցը ունեցաւ իր նախակրթարանի առաջին դասարանը: Այս տարի՝ 1995-96 կրթական տարեշրջանին Ս. Մեսրոպ կրթարանը ունի 160 աշակերտներ:

Ակէ 20-30 տարիներ առաջ, Ալֆորվիլի հայ գաղութին համար երազ մըն էր ամէնօրեայ վարժարան մը ունենալը, այսօր այդ երազը իրականացած է: Կը սպասուի որ գաղութը նեցուկ կանգնի զպրոցին եւ չզլանայ իր նիւթական եւ բարոյական օժանդակութիւնը տնօր:

Ն.

ՏԳԵՂՆԵՐՈՒ, ԳԷՐԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Իտալական ծովափնեայ գիւղի մը գիւղապետը մեծ ազմուկի պատճառ դարձած է իր մկկ արգելքով: Ձենովայի արեւմտեան կողմի Տիանօ Մարինայի փողոցներուն մէջ ան արգիլած է որ շատ դէր եւ տգեղ կինները պիճինիով չրջին: Հսկիչ պաշտօնեաներու ալ պարտականութիւն յանձնուած է յարգել տալու արգելքը: Անաստոդները պիտի պարտադրուին տուգանք մը վճարելու: Գիւղապետին օգնականը ըսած է որ կիները կրնան իրենց մարմինը ցոյցադրել ծովափին վրայ, բայց ոչ գիւղին մէջ: Միլանոյի կաթողիկէ համալսարանէն գեղագիտութեան դասախօս մը դատաւորը նչանակուած է. ան պիտի վճռէ վիճայարոյց պարագաներու թէ խնդրոյ առարկայ կինը բաւականաչափ ներկայանալի՞ է ինքզինքը հանրութեան ցուցադրելու համար, թէ ոչ: Նոյն գիւղապետը նաեւ արգիլած է կեցութիւնը այն դրօսաշրջիկներուն որոնք քնապարկերով կու գան:

Արեւմտեան ծանօթ թերթերու թղթակիցներ անդամ անդրադառնալէ եւք այս արգելքներուն ու զրեէ եւք անոնց մասին, բաւական ուշ նկատած են որ կիները կրնան իրենց մարմինը ցոյցադրել ծովափին վրայ, բայց ոչ գիւղին մէջ: Միլանոյի կաթողիկէ համալսարանէն գեղագիտութեան դասախօս մը դատաւորը նչանակուած է. ան պիտի վճռէ վիճայարոյց պարագաներու թէ խնդրոյ առարկայ կինը բաւականաչափ ներկայանալի՞ է ինքզինքը հանրութեան ցուցադրելու համար, թէ ոչ: Նոյն գիւղապետը նաեւ արգիլած է կեցութիւնը այն դրօսաշրջիկներուն որոնք քնապարկերով կու գան:

Արեւմտեան ծանօթ թերթերու թղթակիցներ անդամ անդրադառնալէ եւք այս արգելքներուն ու զրեէ եւք անոնց մասին, բաւական ուշ նկատած են որ կիները կրնան իրենց մարմինը ցոյցադրել ծովափին վրայ, բայց ոչ գիւղին մէջ: Ինչպէ՞ս: Արգելքը ըրած է մամուլի ու հեռատեսիլի բազմաթիւ թղթակիցները որ յօդուածներ գրեն, հեռատեսիլի հաղորդումներ պատրաստեն այդ մասին, անուղղակի կերպով ճրի ծանուցումը ընելով Տիանօ Մարինայի: Գիւղապետը կը խոստովանի որ այդ յաջողութիւնը կը պարտին իր օգնականին որ յղացած է գաղափարը: Խորքին մէջ գաղափարը երկու տարի առաջ ծնունդ առած էր. նկատի ունէր ոչ միայն գէրերն ու տգեղները, այլ նաեւ միսառականները: Այս վերջինները գործադրութեան փուլին դուրս ձգուեցան: Այսուհանդերձ, գիւղապետը չէ ծածկած իր հակակրանքը այդ հատուածին հանդէպ: Ըսած է թէ կ'ուզէ զանոնք: Բայց այդ արտայայտութիւնն ալ թերահաւատութեամբ կը դիմաւորուի չատերու կողմէ. արդեօք ճրի ծանուցումի նոր ձեւ մը չէ՞ այդ մկկն ալ...:

ՔԱՂՀԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՅԱՏՈՒԿ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ ՆԻՍՏԻՆ

Վէնետիկի մէջ, Սեպ. 8-9-ին կայացած է Եւրոպական Խորհուրդի «Ժողովրդավարութիւն՝ օրէնքներու միջոցով» յանձնաժողովին 24-րդ նիստը, որուն մասնակցած է նաեւ Հայաստանի Արտաքին փոխ-նախարար Վարդան Ոսկանեան: Ան յանձնաժողովին յանձնած է Հայաստանի Սահմանադրութեան եւ օրէնքներու թղթածրարը: Վ. Ոսկանեանի կարծիքով Եւրոպական Խորհուրդին անդամակցելու ճամբան կ'անցնի այս Յանձնաժողովէն:

*
**

ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԻՒՆ՝ Լ. ՏԷՐ-ՊԵՏՐՈՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Սեպտեմբեր 14-ին, Հանրապետութեան նախագահը ընդունած է ՍԴՀԿ-ի վարչութեան առենապետ՝ Վահրիճ Ձերանեանը, որ Երեւան կը գտնուէր «Հայաստան» Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու Խորհուրդի նիստին մասնակցելու համար, ինչպէս նաեւ Հայաստանի ՍԴՀԿ-ի վարչութեան նախագահ Եղիա Նաճարեանը: Խօսակցութեան հիմնական նիւթերը եղած են Սփիւռք - Հայաստան փոխյարաբերութիւնները եւ Հիմնադրամին աշխատանքներուն առընչուող հարցեր:

*
**

ՄՈԶԱՄԻՒՐԻ ՀԵՏ

Սեպ. 13-ին, ՄԱԿ-ի կեդրոնատեղիին մէջ, Հայաստանի և Մոզամպիքի միջև դիւանագիտական յարաբերութիւններ հաստատելու մասին փաստաթուղթեր ստորագրուած են: Հայկական կողմէն ներկայ եղած է ՄԱԿ-ի մօտ Հայաստանի դեսպան Ալեքսանդր Արզումանեան:

*
**

ԳԻՒՂԱՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ, ՈՒՈԳՄԱՆ ԵՒ ԱՅԼ ՀԱՐՑԵՐՈՒ ՔՆՆԱՐԿՈՒՄ

Սեպ. 16-ին վարչապետ Հրանտ Բագրատեանի մօտ գումարուած նիստին քննարկուած են Եւրոպայի Միութեան ԹԱՍԻՍ ծրագրի շրջանակին մէջ գիւղացիական փոխադարձ օգնութեան դրամատուն մը ստեղծելու նախագիծը ինչպէս նաեւ Գիւմրիի Ջրէլեկտրակայանին նորոգութեան հարցերը: Այս մասին ժողովը որոշած է Ուժանիւթի նախարարութեան յանձնարարել համաչխարհային Դրամական կողմէ Հայաստանին որպէս ուժանիւթի օժանդակութիւն տրամադրուած 14,1 միլիոն տոլար վարկէն կայանին վերանորոգման յատկացնել 3 միլիոն տոլար:

*
**

Ժ. ԼԻՊԱՐԻՏԵԱՆԻ ՇՐՋԱՊՏՈՑԸ ՀԱՐԱԻԱՑԻՆ ԱՄԵՐԻԿԱ

Հանրապետութեան նախագահի գլխաւոր խորհրդական Ժիրայր Լիպարիտեան Սեպտեմբեր 16-ին մեկնած է Հարաւային Ամերիկա: Ան, Ուրուկուայի, Պրազիլի եւ Արժանթինի մէջ կը մասնակցի Հայաստանի անկախութեան ոճնակատարութիւններուն: Տեսակցութիւններ կ'ունենայ նաեւ տեղւոյն պաշտօնական անձերուն, հայ համայնքներուն եւ անոնց ներկայացուցիչներուն հետ: Կու տայ նաեւ դասախոսութիւններ:

ԼՐԱՓԱՐԱԿ ԱՓՈՓԻԹՔ

ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐ ԼՈՐԻՍ ՍԵԻՅՕՆՔԵԱՆ

Ողբացեալ մէթր Շաւարշ Սեյօնքեանի զաւակը արդէն ծանօթ եւ գնահատուած դաշնակահար մըն է Զուիցերիա, ուր կ'ապրի:

Վերջերս հրապարակ եկած է իր առաջին սալը (fոnմիmաթ) ուր ան կը նուագէ Լիսթի նուագ ծանօթ գործերէն՝ Ֆրանսուա տ'Ասիզ, Ֆրանսուա տը Փօլ Մառշան Սիւռ լէ Ֆլօ, նաեւ Հարմոնի տիւ Սուար եւ վիզիոն:

Տեղական մամուլը դովասանական յօդուածներ նուիրած է արուեստագէտին, ուր «առասպելական դաշնակահար» կ'որակուի Լորիս Սեյօնքեան, որու համար նաեւ կ'ըսուի. -- «Առանց բոլորովին գիտակից ըլլալու իր ծայրայեղ տաղանդին, բացառիկ կերպով կը յուսաւորէ Ֆ. Լիսթի երաժշտութիւնը»:

Այլ քննադատ մը կը խորապրէ իր յօդուածը՝ «Լ. Սեյօնքեան Լիսթի գործերուն բանաստեղծականութիւնը կը վերարժեւորէ» ու գրուատալից տողերով կ'անդրադառնայ դաշնակահարին տաղանդին:

Ցիշենք որ Լորիս Սեյօնքեան, մօրը կողմէ (Ալալէմճեան) կը պատկանի պոլսեցի ծանօթ երաժշտասէր ու երաժշտական աւանդութեան տէր ընտանիքի մը, ուր ամէն ոք գործիք մը կը նուագէր մանկութեան օրերէն իսկ (դաշնակ՝ տիկին Ալիս Սեյօնքեան, ջութակ՝ Արամ Ալեքեան, թաւջութակ՝ ողբացեալ Նահապետ Ալեքեան):

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝ ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Երեքշաբթի, Սեպտեմբեր 14, 1993, առաւօտեան ժամը 4·30:

Շատ անսովոր կերպով, մութին արթընցայ:

Մէկ երկու վայրկեան անհնազ տաքուկ վերմակին տակ, սակայն անմիջապէս ցատքեց անկողինէն, մանկութենէն եկած վարժութեամբ: Մօրքուրը, բազմոցին վրայ երկարած՝ կը խոկար: Շրջապատը ուսերուն նետեց ու փողոցին վրայ նայող պատշգամը ելաւ:

Ծաւար էր ամէն կողմ ու քաղցր բնականութեամբ յանձնուեցայ անոր: Մութը միշտ մաս կազմած էր իր մտերիմ կեանքին: Քարանթինայէն կը սկսէր ատիկա: Հինէն մնացած քարիւղի լամբ մը ունէին որ երբեմն կը վառէր իր սենեակին մէջ ու անոր ստեղծած պատերու ծփուն ու խորհրդաւոր չուքերուն կը յանձնէր երեւակայութիւնը, ժամերով...:

Մի այն երբ սենեակ մտաւ Զարուհի ընդունեցայ ինչու փողոց իջեր էր մոմ վընելու համար, չորս կողմ վազեր էր թաղին մէջ: Եա պատշգամ անցաւ, լուռ ու անտրամադիր: Փողոցը պարպուեր էր ու կեանքը, իր դաղտնի հաճոյքները հաւաքած՝ փախեր դացեր էր ուրիշ փողոցներ ու պատշգամներ: Երկար նայեցաւ մթութեան մարմինին զոր քանի մը ցից ու ցան լոյսի սլաքներ կը ճեղքէին քաղաքին մէջէն: Երեւանը կը պատրաստուէր գիշերային իր հանգիստին:

(Շար. 7)

Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը (Նիւ-Եորք),
Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը -- զուիցերական իրաւակարգ,
Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Ֆրանսայի Շրջանային Ցանճնաժողովը,
Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութեան Լիոնի, Մարսէյլի, Նիսի, Փարիզի, Սէն-Շամոնի, Վալանսի եւ Վիէնի մասնաժողովները
խոր ցաւով կը ծանուցանեն Փարիզի զբօսաենեակի վարչական տնօրէնին՝

ԱՐԹՕ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Կիրակի, Սեպ. 17-ին, 64 տարեկանին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 22, ժամը 9·30-ին Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցին՝
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պանեէօ-Փարիզիէնի գերեզմանատունը, ամփոփուելու համար մատուռականներու դամբարանը, ժամը 11·30-ին:

***

Հայց. Առաքելական Եկեղեցւոյ Փարիզի եւ Շրջակայից Կրօնական Ընկերակցութեան ներկայացուցչական Ժողովն ու Վարչական Մարմինը սրտի անհուն կսկիծով կը դուժեն մահը իրենց երկարամեայ, ժրաջան եւ պատասխանատու անդամ՝

ԱՐԹՕ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ-Ի

եւ կը ներկայացնեն իրենց ցաւակցութիւնները անոր բոլոր հարազատներուն:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 22, ժամը 9·30-ին Փարիզի Ս. Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Եկեղեցւոյ մէջ:

Յիշատակն արդարոյն՝ օրհնութեամբ եղիցի:

ՎԱՐԱԳԱՅՑ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻՒՆ,
ԵՒ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ,
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 24-ին, Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անուան ծնողախմբութեան եւ մատաղօրհնութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի, բարձր հովանաւորութեամբ՝
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵՆԱՆ-Ի
Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ եւ Փարիզի Առաջնորդ
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱԳՈՒՃԵԱՆ
Երգեցողութիւնները կը կատարուին Իսի-լէ-Մուլինոյի «Տարօն» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝
Ստեփան Սրկ. Եորկանճեան-ի:

Պատարագի աւարտին, հաւաքոյթ, Ֆաղաքապետարանի կողմէ տրամադրուած «Շառլ Ազնաւուր» սրահին մէջ, սիրոյ սեղաններու շուրջ հաճելի քանի մը ժամ անցընելու համար:

Սիրով կը հրաւիրուի շրջանի ժողովուրդը՝ ազօթելու եւ ուխտ կատարելու:

ԾԱՆՕԹ. -- Ժամերու փոփոխութիւնը նկատի ունենալ:

ՎԱԼԱՆՍ - Ս. ԱԱՇԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 24՝
Պատարագ ժամը 10-ին:
Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

REPAS à BIÈVRES

Comme chaque année, la Croix Bleue Arménienne, Section d'Issy-les-Moulineaux (Dirouhie Sérengulian) offre un repas à ses ainés au château de Bièvres le Samedi 23 Septembre.

Le car partira à 12 h 30 du 45 rue de la Défense, avec arrêt à 12 h 45 devant l'église arménienne 6 av. Bourgain.

Retour vers 18 heures.

Les personnes intéressées sont priées de se faire inscrire au plus tard le 17 septembre auprès de:

Takouhie tél. 46 44 01 26
Nicole tél. 47 36 27 14

Սոֆի եւ Վիգէն Համբարձումեան,
Տէր եւ Տիկին Պերճ Համբարձումեան,
Տէր եւ Տիկին Ֆապրիս Մանէ,
Տէր եւ Տիկին Վահէ Պօյաճեան,
ինչպէս նաեւ Քիւրաղեան, Պաղտասարեան, Մուշեղեան եւ Սարգիսեան ընտանիքները
ցաւով կը ծանուցանեն իրենց հօր, եղբօր, հօր-եղբօր եւ աղգականին՝

ԱՐԹՕ ՀԱՄԲԱՐՁՈՒՄԵԱՆ-Ի

մահը, որ պատահեցաւ Սեպտեմբեր 17-ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Ուրբաթ, Սեպտեմբեր 22, ժամը 9·30-ին, Փարիզի Ս. Յովհ. - Մկրտիչ եկեղեցին՝
15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Հ.Բ.Ը. Միութեան մատուռականներու դամբարանը՝
Cimetière de Bagneux-Parisien.

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 25, ժամը 18-ին, եկեղեցւոյ կից սրահը:

ՀԱՄԱՁԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
17, rue Bleue, Paris 9e

ԳՐԱԿԱՆ - ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՑԱՆԶՆԱԽՕՒՄԲ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ
ՅԱԿՈԲ ՄՆՋՈՒՐԻ
ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

կը ներկայացնեն՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ,
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՓԷՍԵԱՆ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 25,
ժամը 20·30-ին

ՀԲԸՄ-ի «Ալեք Մանուկեան» սրահը՝
118, rue de Courcelles, Paris 17e

-- Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ --

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Լիոնի Մարզարեան եւ Փափազեան ամէնօրեայ վարժարանի խնամակալութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները դպրոցի բարեաւաճման. -- Սէն Շամոնի Հայկ. Միութիւնը 1·000 Ֆր., Պ. Մովսէս Քուլաքճեան 2·000 Ֆր., Տիկին Լուիզ Մկրտիչեան 2·500 Ֆր., Պ. Միքայէլ Թուֆայեան 500 Ֆր.:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Յովիկ Եղիազարեան կը ծանուցանէ թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի, Սեպտեմբեր 24, ժամը 11-ին, Փարիզի Հայ Կաթողիկէ Ս. Խաչ Մայր Եկեղեցին՝
13, rue du Perche, Paris 4e
իր եղբօր՝
ՊԵՏՐՈՍ ԵՂԻԱԶԱՐԵԱՆ-Ի
մահուան Ա. տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողջագեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Ս. Աչճեան 250 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին, Տիկին Անահիտ Դաւիթեանի մահուան առթիւ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 30, Տօն է Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը Մայիս, Յունիս, Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. --
Sté DRINE PHANE 3·000 Ֆր., Տիկին Խաչէրեան Գոցարիկեան 700 Ֆր., Պ. Փիէր Կարապետեան 1·800 Ֆր., Տիկին Կեւրէք Օհանեան 4·000 Ֆր., Պ. Արսէն Տիրուհէսեան 200 Ֆր., Տիկին Լիւսի Շէրոյեան 200 Ֆր., Պ. Մարք Զէլվէյեան 200 Ֆր., Պ. Սերժ Գազանճեան 1·800 Ֆր., Պ. Ռըպէր Աղապետեան 100 Ֆր., Պ. Գլօտ Գափամաճեան 100 Ֆր., Տիկին Նուարդ Պօյաճեան 300 Ֆր., Տիկին Սիրանույշ Սապաֆեան-Եսայեան 200 Ֆր., Պ. Կարպիս Պէզճեան 200 Ֆր., Պ. Ժորժ Ալանեան 500 Ֆր., Պ. Վահէ Զիլինկիրեան 800 Ֆր., Պ. Ժան Մեյինկըր 200 Ֆր.:

(Շար.)

INFORMATIONS ARTISTIQUES

le Dimanche 24 Septembre à 18 heures
CONCERT
en l'Eglise Américaine
65, quai d'Orsay, Paris 7e

Narinée SIMONIAN
1er Prix du Concours d'Ile-de-France
Grand Prix du Concours International
Mandelssohn - Liszt
Orgue et Piano
et
Barbara LEISER
Mezzo Soprano

— Entrée gratuite —

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայրենակից Յակոբ Ղազարեանի (Տօրօնցի) մահուան առթիւ՝ Տէսինի, Մարսէյլի Տարօն Տուրուբերանի Հայր. Միութեան Վարչութիւնը եւ իր բոլոր պատուաձաններու հայրենակիցները իրենց խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնեն իր այրիին՝ տիկին Ազատուհիին եւ ընտանեկան պարագաներուն: Այս տխուր առիթով 200 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ՇԱՒԻԼ

Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնն ու երկօրեայ դպրոցի ուսուցչական կազմը կը ծանուցանեն որ հայերէն լեզուի ու կրօնապատութեան դասերը կը վերսկսին Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 20, առաւօտեան ժամը 9·30-ին: Դպրոցը բաց է ամէն Զորեքշաբթի ժամը 9·30 - 12 եւ կէսօրէ ետք ժամը 14 -- 16, սկսնակ ու յառաջացած աշակերտներու համար եւ Ուրբաթ օրերը երեկոյեան ժամը 18 -- 21, չափահաս աշակերտներու համար:

***

ARNOUVILLE

La Croix Bleue des Arméniens de France, section *Astrig*, d'Arnouville-lès-Gonesse, Gonesse, Sarcelles, Villiers-le-Bel informe que l'inscription aux cours d'arménien (adultes et adolescents) aura lieu le Samedi 23 Septembre à 15 h dans la salle municipale Léo Lagrange à Arnouville (salle CBAF). La présence des élèves s'avère indispensable.

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB — PARIS :

l'UMAF à l'UGAB

l'UGAB accueille une association... l'Union Médicale Arménienne de France (U.M.A.F.)
Fêtant cette année ses 20 ans, *l'Union Médicale Arménienne de France* a à son actif un grand nombre de réalisations, dont notamment une coopération sanitaire constante avec la mère-patrie qui la place en tête des associations médicales de la diaspora
C'est une partie de ce travail qui sera présentée à l'occasion de cette soirée par les dirigeants de l'UMAF.
le Vendredi 22 Septembre
à 20 heures 30 précises
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

UGAB . . . UGAB . . . UGAB . . . UGAB

UGAB - VALENCE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
DE VALENCE

fête le 4ème anniversaire de l'Indépendance de l'Arménie

grande soirée dansante

Le 23 Septembre
à partir de 20 heures 30

au Pavillon d'Accueil du Palais de la Foire de Valence

animée par le Chanteur **YORGANTZ** *et son Orchestre*

ATELIER DE THEATRE ARMENIEN POUR ENFANTS

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՈՑ ՄԱՆՈՒԿՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱՐ

(առաւելագոյն 14 հոգի)

1995 - 96 դպրոցական տարեշրջանի համաձայն

Ղեկավարութեամբ՝
ԱՐԲԻ ՅՈՎՀԱՆՆԻՍԵԱՆ-ի
եւ ԺԻՐԱՅՐ ԶՈԼԱՔԵԱՆ-ի
Շաբաթ օրերը, ժամը 14-էն 16·30
Հասցէ՝
MAISON D'ARMENIE
57, Bd Jourdan, Paris 14e
Տեղեկութիւններու համար հեռաձայնել՝ (1) 43·70·62·95:

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 22
VENDREDI
22 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.683

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

71e ANNEE — N° 18.683

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՎԱՐՉԱՊԵՏԸ ՀՐԱԺԱՐԱԾ

Իշխանութեան երկրորդ բաժնեհատը ՃՀՓ-ի (Հանրապետական ժողովրդական կուսակցութիւն) նորընտիր նախագահ Տէնիզ Պայքալի հետ նոր համախմբումի մը կարելիութեան մասին հանդիպում ունենալէ ետք, Թ. Ճիլլէր յայտնած է թէ կը հրաժարի իր պաշտօնէն: Ճիլլէր -- Պայքալ տեսակցութիւնը որ տեւած է շուրջ երեք ժամ, կեդրոնացած է Պոլսոյ Ապահովութեան տնօրէնին առընչուած վէճին վրայ: Համախմբումը չարունակելու համար Տ. Պայքալ պայման դրած է որ տնօրէնը պաշտօնազրկուի. Ճիլլէր մերժած է, պատասխանելով որ չի կրնար այդպիսի պէտում մը կատարել:

Թուրք մամուլը կը դրէ թէ Ճիլլէր ջնջած է խզումին առաջքը առնել, թելադրելով միասնաբար իրագործել երկրին ապագայ նուաճումները. ան թուած է ակնկալուած յաջողութիւնները Եւրոպայի Մաքսային Միութեան անդամակցութեան, Կովկասի քարիւղի կարգաւորութեան եւլն.ի առընչութեամբ: Բայց իր խօսակիցը անդրդուելի մնացած է:

Ճիլլէր պիտի մնայ իր պաշտօնին գլուխը մինչեւ նոր կառավարութեան մը կազմութիւնը. երկրին քաղաքական դէպքերը հաւանական կը նկատեն կանխահաս ընտրութիւններ:

Թ. Ճիլլէր վարչապետ նշանակուած էր 1993-ին եւ առաջին կինն էր որ Թուրքիոյ մէջ պիրացած էր այդ պաշտօնին:

ԱՆԻ ՄԸ ՏԱՂՈՎ

Ա. Ժիրիքի 1996-ի համար ներկայացուցած պիւտճէն յաջողեցաւ դժգոհութեան միաճայնութիւն մը ստեղծել թէ գործադիրութեան եւ թէ աշխատաւոր դասակարգին մօտ: Պարզ է որ Շիրաքի ընտրապայքարի շրջանէն ոչ մէկ խոստումը կը յարգուի, թէեւ զարմանալու պարագայ մը չէ: Տագնապի պիւտճէ մըն է որ նախարարապետը ներկայացուց: Բացը 322 միլիառէն պիտի իջնէ 290 միլիառի, բայց, չատ խիստ որոշումներ կան ինչ կը վերաբերի խնայողութեան, կեանքի ապահովագրութեան եւ տուրքերու վերաբերեալ:

ԵՐԿԱԹՈՒՂիի որոշ գիծերու վրայ 24 ժամուան գործադուլի չարժում մը տեղի ունեցաւ Սեպ. 21-ին: Շարժումը կը վերաբերէր առաւելաբար արեւմտեան, հարաւ-արեւմտեան եւ հարաւ-արեւելեան շրջաններուն մեծ գիծերուն եւ Այն-Լազարի արուարձաններու պարագային: Այս գործադուլը ազդարարութեան բնոյթ ունի եւ Սեպտեմբեր 27-ին է որ չարժումը աւելի լայն ծաւալ կրնայ առնել: Ուղեվարները աշխատավարձի հարց ունին ու նաեւ մտահոգ են իրենց ապագային համար: Սեպտեմբեր 21-ին գործադուլի նախաձեռնութիւնը միայն Սէ - Ժէ - Թի-ին կը պատկանէր եւ այդ պատճառով մեծ ժխտութիւններ չէին ստեղծուած:

ՇԻՐԱՔի այն յայտարարութիւնը (ֆրանքեւկելժիական սահմանի իր այցելութեան ատեն) թէ Ֆրանսա կ'ուզէ յետաձգել տալ Շէնկէնի համաձայնութեան գործադրութիւնը, ըստ որուն երթեւեկը ազատ կը դառնայ 1996 Յունուար 1-էն այն հօթը երկիրներու միջեւ որոնք զայն ընտրագրած են, մեծ վրդովումի դուռ բացած է եւրոպական կարգ մը երկիրներու մօտ: Պրիւսէլ, մանաւանդ, կը ճաղկէ Ֆրանսայի «կեղծաւորութիւնը» (Պելժիա կը նախապահէ այդ հօթը երկիրներու՝ Ֆրանսա, Գերմանիա, Պենելիւքս, Սպանիա, Փորթուկալ խումբին) եւ Ներքին նախարարն ալ բառերը չի ծամծմեր դատապարտելու համար Ֆրանսան, որու դիրքը անպարկեշտ կը նկատէ ու կ'ափսոսայ նոյնիսկ՝ «Այլեւս ճանճրացայ Ֆրանսայի ընթացքէն»: Եւրոպացիներուն համար Ֆրանսա քաւութեան նոխազ կը փնտռէ այն պատրուակով որ ոստիկանութիւնը այլեւս չի կրնար հակակշռել թմրեցուցիչի չահատակութիւնը: Հոլանտա ալ դժգոհ է, որովհետեւ կարգ մը դիջումներ ըրած էր ընդառաջ երթալով Ֆրանսայի փափաքներուն եւ անընդունելի կը գտնէ կատարուած յետքայլը:

ԱՏԼԱՆՏԵԱՆ ՈՒԺԸ որոշեց ցնոր տնօրինութիւն չվերսկսիլ ոմբակոծութիւնները, դոհացուցիչ գտնելով Սերպերու գործողութիւնները, ինչ կը վերաբերի ծանր հրեաններ հեռացնելու՝ Սարայեւոյի չրջանէն:

ԳԵՐՄԱՆԻԱ կը վերսկսի գինուորական իր օգնութիւնը Թուրքիոյ, 150 միլիոն մարք (525 միլիոն Ֆր.) տրամադրելով երկու մարտանաւերու չինութեան համար: Անցեալ Մարտին Պոնի կառավարութիւնը առկախած էր իր օժանդակութիւնը Քիւրտերու վրայ յարձակման պատճառաւ:

«ՖԻԿԱՌՕ» «ՓԱՐԱՆՍ-ՍՈՒԱՌ» չկրցան լոյս տեսնել Սեպտեմբեր 21-ին գործադուլի չարժումի մը պատճառաւ: Աչխատանքի դադրեցումը հետեւանք էր Հերսան Խումբի ծրագրին՝ «Ֆրանս-Սուար»ի անձնակազմին մէջ կատարելիք գործադրկումներու վերաբերեալ:

ԻՐԱՆի Արտաքին նախարարը՝ Վելայաթի Ֆրանսայի դիմած է որպէսզի նոր նախաձեռնութիւն մը ստանձնէ վերջ դնելու համար Ալժերիոյ քաղաքացիական պատերազմին: Ֆրանսայի լրագրողներու հետ հանդիպումի մը ընթացքին է որ պարսկական դիւանագիտութեան պետը այս առաջարկը ներկայացուցած է:

ՉԻՉԼԻՆԻՈՑ մայրաքաղաքին՝ Դրոզնիի մէջ, ելլցինի յատուկ բանագնացը՝ Օլէգ Լորով մաղապուրծ ազատած է մահափորձէ մը, Սեպտեմբեր 20-ին: Ոչ ոք սէր եղած է արարքին: Ըստ Լորովի բաներին ականուած կառք մը պայթած է իրենց կառաչարին անցքի պահուն: Կը կարծուի որ այս ոճրափորձը կրնայ դժուարացնել արդէն բաւական բարդ խաղաղութեան ընթացքը:

ԿԻԵԻի Փութպոլի Դինամօն արտաքսուած է ախոյեաններու Լիկայէն ԻԻ - Է - Ֆ - Ա-ի հակակշռին եւ կարգապահութեան Կոմիտէի որոշումով, սպանագի իրաւաբար՝ Անթոնիօ Լուիչս Նիէթոյի տեղեկատուութենէն ետք: Արդարեւ սպանագի իրաւարարը յայտարարած է իր տեղեկագրին մէջ, որ Դինամօն փորձած է գինք կաշառել յունական Փանաթինայքոսի հետ Սեպ. 13-ին ունեցած մրցումին նախօրեակին: Այս արտաքսումէն գատ, ուկրանական խումբը պիտի չկարենայ մասնակցիլ եւրոպական մրցաշարքերու մինչեւ 1998: Հուսկ՝ Դինամոյի փոխ-նախագահը եւ վարիչ մարմնի մէկ անդամը ցկեանս պատժուած են:

ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ԵՐՄԻՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 20/21)

«ՀԱՅԱՍՏԱՆ» ՀԻՄՆԱԴՐԱՄԻ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸՆ

«Հայաստան» Հիմնադրամի հոգաբարձուներու Խորհուրդին տարեկան նիստը սկսած էր Սեպտեմբեր 19-ին, Երեւան: Բացման խօսքը արտասանած է Լեւոն Տէր-Պետրոսեան, որ նախագահն է նաեւ Հիմնադրամին: Ան ներկայացուցած է հոգաբարձուներու Խորհուրդի նոր երեք անդամները՝ Կիլիկիոյ Արամ Ա. Կաթողիկոսը, Լոնտոնահայ բարերար Վահէ Մանուկեանը եւ ԼՂՀ-ի վարչապետ Լէոնարտ Պետրոսեանը: Ներկայ չեղած անցեալ տարեշրջանի հաշուետուութիւնը կարդացած է վարչութեան նախագահ Մանուէլակ Պետրոսեան: Ելոյթներ ունեցած են նաեւ սուպրիչ Յանճնաժողովի նախագահ Վահէ Ձագմատարեան եւ տեղական յանձնախումբերու ներկայացուցիչները: Հոգաբարձուները կը չարունակէին իրենց աշխատանքները Սեպտեմբեր 20-ին եւ ղիրենք կ'ընդունէին նախագահն ու վարչապետը:

*
**

ԳԻՄՈՒԻՆ ՋՐԵԼԵԿՏՐԱԿԱՅԱՆԸ ԿԸ ՎԵՐԱՆՈՐՈԳՈՒԻ

Սեպտեմբեր 19-ին Երեւանի մէջ Համաչխարհային Դրամատան ներկայացուցիչ Վ. Ներսիսեանցի եւ Ելմտական նախարար Լ. Բարխուդարեանի ստորագրած պայմանագրին համաձայն Դրամատունը 3 միլիոն տոլար կը տրամադրէ Գիւմուշի ջրելեկտրակայանին վերանորոգման աչխատանքներուն: Կայանը զարնան պատահած խանգարումէն ի վեր չի գործեր: Նորոգութիւնը կը սկսի անմիջապէս եւ Գիւմուշի կայանին առաջին արտադրիչը՝ 50 մեկավաթ ուժով, սկզբունքով կը սկսի բանիլ Հոկտեմբերի կէսին, իսկ երկրորդը՝ Հոկտեմբերի վերջը: Կը կարծուի որ ամբողջական ծրագիրը իր լրումին կը հասնի չուրջ 2 տարիէն:

*
**

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ԱՐՑԱԽԻ ՄԷՋ

Սեպտեմբեր 18-ին, տեղական ժամով 22·08-ին երկրաչարժ տեղի ունեցած է Արցախի մէջ: Ցնցումը, որուն ուժը 5 բալ էր, որպէս յենակէտ ունէր Մարտակերտի չրջանի Չափան գիւղը: Հետեւանքներուն մասին տեղեկութիւն չկար:

*
**

ԼՂՀ-Ի ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԻՒՆԸ Բ. ԱՐԱՐՔՑեԱՆի ՄՕՏ

Ազգ. ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեան Սեպ. 18-ին ընդունած է ԼՂՀ-ի Խորհրդարանի նախագահ Կ. Բաբուրեանի գլխաւորած զարաբաղեան պատուիրակութիւնը, որ աչխատանքի այցելութեամբ Երեւան կը գտնուէր: Քննարկուած են երկու Խորհրդարաններու առկայ կապերը ամրապնդելու եւ գործակցութեան զարկ տալու առընչուող հարցեր: Պատուիրակութիւնը Արցախ կը վերադառնայ չարաթավերջին:

*
**

ՀԱՄԱՇԽԱՐՀԱՅԻՆ ԴՐԱՄԱՏՈՒՆԻՆ՝ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ

Հայաստանի կառուղիներու վերականգնումին համար Համաչխարհային Դրամատունը որոշած է 1996 - 1999 ժամանակահատուածի ընթացքին 32 միլիոն տոլար առանց տոկոսի վարկ տրամադրել: Այդ դումարը կը ծրագրուի օգտագործել ընդհանրապէս ճամբաներու կպրպտման, պահպանութեան եւ այդ ուղղութեամբ հարկաւոր սարքաւորումներու գնման նպատակներուն: Կը նախատեսուի նաեւ այդ գումարէն մաս մը յատկացնել Ստեփանաւանի փապուղիի նորոգութեան:

*
**

ՎԱՆԱՁՈՐ ՆՈՐ ՄԱՆԿԱՊԱՐՏԷԶՈՎ ՄԸ ՕԺՏՈՒԱԾ

Վանաձորի «Տարօն 4» թաղամասին մէջ կիրակի, Սեպտեմբեր 17-ին, հանդիսաւոր կերպով եւ ձեռամբ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի, բացումը կատարուած է նոր մանկապարտէզին: Ան իրագործուած է չնորհիւ Աւտրալիոյ «Աղէտեալներու օգնութեան մարմին» կազմակերպութեան միջոցներով եւ «Հայաստան» Հիմնադրամի ուժերով:

*
**

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՑ ՀԵՏ ԴՐԱՄԱՏՆԱՅԻՆ ՀԱՄԱԶԱՅՆՈՒԹԻՒՆ

Սոֆիայի մէջ, Հայաստանի Կեդր. Դրամատան եւ Պուլկարիոյ Ազգ. Դրամատան նախագահներուն ստորագրած համաձայնագրով կողմերը կը ճանչնան իրարու դրամական արժէքները, որպէս վճարման միջոց: Կը սահմանուի նաեւ մէկուն արժէքը ընդդէմ միւսին, որպէս տարադրամ:

Haratch 70 : hommage

Ma chère Arpik,

J'ai longtemps hésité à joindre ma modeste personne à l'hommage mérité de tant de gens de qualité.

Mais, compte tenu des relations de respect et d'affection qui liaient nos pères, je tiens quand même à te témoigner mon admiration pour la ténacité et l'énergie inébranlables qui ont permis à ce quotidien d'être devenu ce qu'il est: le journal de référence dans le monde arménien diasporique.

J'imagine combien les difficultés de tous ordres ont pu jalonner ce parcours de 70 ans et parfois engendrer des doutes, mais d'être parvenue à les surmonter doit servir d'exemple à toute notre communauté par la persévérance, l'honnêteté intellectuelle et la rigueur de la démarche.

Je ne souhaite qu'une chose : pouvoir continuer, toujours, à trouver dans ma boîte cette feuille de 4 pages qui représente le lien, parce qu'en arménien, avec un univers à la fois proche et lointain, celui de nos origines dans un pays qui est aussi devenu le nôtre, la France.

Puissent le talent, la volonté et la santé t'accompagner encore longtemps.

Avec toute mon amitié,

EDDY DJOLOLIAN
Président de l'Ensemble «Navasart»

Paris, le 18 Septembre

ԶՄՐԱՆ ԺԱՄ

Շաբաթէն կիրակի (Սեպ. 23-էն 24) գիշերը հարկ է ժամացոյցները մէկ ժամ ետ տանիլ ձմրան ժամուն անցնելու համար:

ՎԻԵՆՆԱՅԻ ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՄԱՄՈՒԼԻ ՀԱՒԱՔԱԾՈՅԻՆ ՄԱՍԻՆ

Անցեալին, մարդիկ կը հակէին ձեռագիրներու վրայ անոնցմէ քամելու համար պէտք եղած տեղեկութիւնը: Այսօր, երբ մարդ պէտք ունի անցեալի մասին տըւեալներու, կընայ դիմել նաեւ դիւանները եւ... մամուլին:

Հայ մամուլի կարեւորութեան մասին, որպէս պատմական աղբիւր, հարկ չկայ խօսելու: Բայց հարկ է խօսիլ, երբ խօսքը կը վերաբերի այն հիմնական վայրերուն, որոնց պարտադրաբար պիտի դիմէ ուսումնասէրը, այսօր եւ վաղը, մամուլի իր փնտռած հաւաքածոն գտնելու նպատակով:

Հիմնական այդ տեղերը չատ չենք կրնար թուել քանի մը հատով, առանց յատուկ կարգի· -- Երեւան (Ազգային Գրադարան, Մատենադարան, Պետական համալսարան, Գիտութիւններու Ակադեմիա), Վենետիկ (Ս· Ղազար), Վիէննա (Մխիթարեան վանք), Երուսաղէմ («Կիւլպէնկեան» մատենադարան), Նիւ-Եորք («Զօհրապ» կեդրոն), Պէյրութ (Անթիլիասի կաթողիկոսարան, «Հայկազեան դպրեվճ»ի գրադարան), Էջմիածին, Պոլիս, Լոս-Անճըլըս, Ուաշինկթըն (Գոնկրէսի գրադարան):

Սպառիչ չէ այս ցանկը: Այդ չէ իր նպատակը, այլեւ՝ անուններ վերյիշել: Ու անդամ մը եւս յիշեցնել, որ այս գրադարաններէն որեւէ մէկը, ճակատագրի բերումով, հայ մամուլի լիակատար հաւաքածոյ մը չի պարփակեր:

Ուստի, ուսումնասէրը պիտի ստիպուի, ինչպէս երէկ եւ այսօր, նաեւ վաղը մէկ գրադարանէն միւսը ցատքել, փնտռածը գտնելու կամ չգտնելու համար: Այլ հարց, որ մանրաժապաւէնի, modemի եւ CD-ROMի կիրառումը կընայ մեծ դիւրութիւններու դուռը բանալ, բայց անոնց համար դեռ երկար ժամանակի կը կարօտինք:

Սակայն, կարելի չէ՞ արդեօք օգտակար ըլլալ այս գործին՝ այդ հիմնական գրադարանները ապահովելով անհրաժեշտ նիւթով, այսինքն՝ թերթերու լիակատար ժողովածուներով:

Անցեալ Յունուարին, բախտը ունեցանք այցելելու Վիէննա եւ քանի մը օրով պըրպտումներ կատարելու Մխիթարեան վանքի հիւրընկալ կամարներուն տակ: Մեր սեւեռակէտը մամուլի հաւաքածոներն էին, քալ գիտնալով, որ վանքի գրադարանը համբաւաւոր է աշխարհէ թերեւս հայկական ամէնէն ճոխ հաւաքածոն ունենալու իրողութեամբ:

Շատ մը բաներ կարելի եղաւ գտնել, է հարկէ, բայց մեծ եղաւ մեր յուսախաբութիւնը երբ անցեալի ու նաեւ ներկայի բազմաթիւ պարբերականներու անկատար կամ անդոյ հաւաքածոներու հանդիպեցանք: Տպուած նիւթերէ դիտենք, որ Մխիթարեան հայրերը, թէ՛ Վիէննա եւ թէ Վենետիկ, միշտ ջանացած են համալրել իրենց հաւաքածոները ամէն ինչով եւ ունեցած են բարեկամներ, որոնք այդ աշխատանքին սատարած են: Նոյնը կը վերաբերի, պարզ է, միւս հիմնական գրադարաններուն:

Երբ կը խօսէինք մամուլի բաժնի պատասխանատուին՝ երիտասարդ Հ· Նարեկի հետ, ան մեզի ցոյց կու տար այն սենեակը, ուր ան կը զբաղէր հետզհետէ հասնող թերթերը դասաւորելու եւ կազմարարին նախապատրաստելու աշխատանքով, եւ օրինակներով կը խօսէր այս կամ այն թերթին մասին, որուն հաւաքածոն այսօր անկատար կը մնայ, կամ հակառակ իր բազում դիմումներուն, անոր խմբագրութիւնը չէ յօժարած տրամադրել կամ չէ զբաղած պակասաւոր թիւերու հայթայթումով: Այս կերպով, մատենադարանի պահեստի պաշտօնէն է որ կը վերնայուի:

Ընդառաջելով մեր խնդրանքին, Հ· Նարեկ մեզի տրամադրեց առ Յունուար 1995 կազմած իր ցուցակը՝ Վիէննայի Մխիթարեաններու կողմէ առացուղ թերթերու, ուր մէկ առ մէկ նշուած են պակասաւոր թիւերը: Անկէ որոշ տուեալներ ներկայացնելով, մեր նպատակն է ո՛չ միայն հրապարակային կոչ մը ընել ի նպաստ Վիէննայի, այլ նաեւ՝ միւս բոլոր գրադարաններուն անխտիր, որովհետեւ գիտենք որ այդ բոլոր վայրերը մեր գրաւոր մշակոյթի չտեմարաններն են եւ հոն պէտք է կեդրոնանան հայկական հրատարակութիւններու բոլոր նմոյշները: Ասիկա անյետաձգելի ու անշրջանցելի պարտականութիւնն է բոլոր հրատարակիչներուն: Կարելի չէ անփութութեան մատնել այս պարագան, եւ կը կարծենք որ աւելորդ է պատճառներուն վրայ ծանրանալ:

Վերոյիշեալ ցանկէն կը պարզուի, որ 1992 - 94 թուականներուն համար, հետեւեալ պարբերականները ամբողջական իրենց հաւաքածոն ունին Վիէննայի մէջ· --

«Այդ» (ԱՄՆ), «Անի» (Լիբանան), «Աւարայր» (ԱՄՆ), «Արմենիա» (Աւստրալիա), «Բանբեր» (Ֆրանսա), «Գեղարդ» (Գանատա), «Գերմանիկ» (ԱՄՆ), «Դրօշակ» (Յունաստան), «Եկեղեցին Հայկական» (Ֆրանսա), «Երջանիկ Ցոյս» (ԱՄՆ), «Հայ Կաթողիկէ Համայնք» (Գանատա), ՀՕՄԸ (Հոլանտա), «Մայր Եկեղեցի» (ԱՄՆ), «Մարզիկ» (Լիբանան), «Մեր Ժողովրդավարութիւնը» (Ֆրանսա), «Յառաջ» (Ֆրանսա), «Յուշարար Մխիթիւն» (ԱՄՆ), «Նոր Սերունդ» (ԱՄՆ), «Պայքար» (ԱՄՆ), «Պատմա-Բանասիրական Հանդէս» (Հայաստան), «Զահակիր» (Եգիպտոս), «Սիոն» (Իսրայէլ), «Սրբոց Նահատակաց Ազգ· Վարժարան» (ԱՄՆ), «Սփիւռք» (Լիբանան), «Տեղեկատու» (Կիպրոս), «Վերելք» (ԱՄՆ), «Քուլիս» (Թուրքիա), «Ֆրանս - Արմենի» (Ֆրանսա), «Լը Լիմինեռն» (Ֆրանսա), «Նիւուլեթթըր» (Միչիկըն, ԱՄՆ), «Աւրթրիչ» (ԱՄՆ), «Ռիւնտոու» (ԱՄՆ)

Կ'ենթադրենք, որ ամբողջական են (թէեւ հարկ է ճշդել), եթէ անոնց հրատարակութիւնը դադրած կամ յապաղած չէ, հետեւեալները· --

«Ազգարարութեան Փողը» (Աւստրալիա), «Հայաստր» (ԱՄՆ), «Լրաբեր հասարակական գիտութիւններու» (Հայաստան), «Նոր Սերաստիա» (ԱՄՆ), «Շանթ» (Աւստրիա), «Կանչ» (Հայաստան)

Պակասաւոր են, մինչեւ տարեկան 10 թիւ· --

«Ազգային Մշակոյթ» (Լիբանան), «Ապագայ» (Գանատա), «Ասպարէզ» (ԱՄՆ), «Արմենիա» (Արժանթին), «Ժամանակ» (Թուրքիա), «Կամք» (Ֆրանսա), «Հայ Դրամատիական Հանդէս» (ԱՄՆ), «Հայ կեանք» (ԱՄՆ), «Հայ Տեղեկատուութեան եւ Խորհուրդի Կեդրոն» (Անգլիա), «Հնչակ Հայաստանի» (Հայաստան), «Հորիզոն» (Գանատա), «Մասիս» (ԱՄՆ), «Մեսրոպեան Տեղեկատու» (ԱՄՆ), «Մարմարա» (Թուրքիա), «Նաւասարդ» (ԱՄՆ), «Նոր Կեանք» (ԱՄՆ), «Նոր Կեանք» (Ռումանիա), «Նոր Սերունդ» (Գանատա), «Նոր Օր» (ԱՄՆ), «Ջանասէր» (Լիբանան), «Ջահ Լուսաւորչի» (ԱՄՆ), «Սուրբ Փրկիչ» (Թուրքիա), «Քայլ Նաղար» (ԱՄՆ), «AIM» (ԱՄՆ), «AGBU» (ԱՄՆ), «Ararat» (ԱՄՆ), «Azad» (Ֆրանսա), «Haïastan» (Ֆրանսա), «Newsletter» (Պոսթըն, ԱՄՆ), «The Armenian Mirror-Spectator», «The Armenian Observer», «The California Courier», «The Monthly Bulletin», «Victory» (ԱՄՆ):

Աւելի մեծաքանակ պակասներ ունին (որպէս նմոյշ, ամանք օրինակներով կու տանք, թէեւ ցուցակը բոլորի մասին մանրամասն տեղեկութիւններ ունի)· --

«Ազատամարտ» (Հայաստան, այժմ՝ դադրած), «Ազատ Օր» (Յունաստան), «Ազդակ» (Լիբանան, ամբողջ 1992 թուականը, մինչեւ 1993 Սեպտեմբեր 6, ապա՝ 1994-էն հոս թիւ), «Ալիք» (Իրան, 1992-էն՝ 11 թիւ, 1994 Մայիս 26-էն եւս՝ բոլորը), «Արարատ» (Լիբանան, աւելի քան 30 թիւ մինչեւ 1992 Սեպտեմբեր, այնուհետեւ՝ բոլորը), «Բագին» (Լիբանան, 1992-էն՝ երեք թիւ, 1993 - 1994՝ ամբողջութեամբ), «Բարի Լուր» (ԱՄՆ, 1992-էն՝ երկու թիւ, 1993-ի թիւ 4-էն եւս՝ բոլորը), «Գանճասար» (Սուրիա, 1992-էն՝ մէկ թիւ, 1993-էն՝ բոլորը, 1994-էն՝ 41 թիւ), «Երիտասարդ Հայաստան» (ԱՄՆ, 1992-էն՝ երկու թիւ 1993 - 94՝ ամբողջութեամբ), «Երկիր» (Հայաստան, այժմ՝ դադրած), «Էջմիածին» (Հայաստան, 1992-էն՝ Սեպտ. - Դեկտ., 1993-ին միայն Սեպտ. - Հոկտ. հասած է, իսկ 1994-ին ամբողջութեամբ պակաս է), «Զարթօնք» (Լիբանան), «Լոյս» (Աւստրալիա, 1992-էն՝ 1-4, 1993-94՝ ամբողջութեամբ), «Լուսաւորիչ» (Հայաստան), «Լրաբեր» (Գանատա), «Մասնակ» (Լիբանան), «Զայն» (ԱՄՆ), «Հայրենիք» (ԱՄՆ, 1992-էն՝ 11 թիւ, 1993-էն՝ 43 թիւ, 1994-էն՝ 23 թիւ, եւ Հոկտ. 27-էն եւս՝ բոլորը), «Հասկ» (Լիբանան, 1992-էն 7 թիւ, 1993-ին՝ միայն 5-6 թիւը հասած է, 1994-ին՝ բոլորը պակաս են), «Ցուսաբեր» (Եգիպտոս), «Նոր Աշխարհ» (Յունաստան), «Նոր Հայաստան» (ԱՄՆ), «Շիրակ» (Պէյրութ, 1993-ի 4-րդ թիւէն բոլորը), «Պատանեկան Արձագանգ» (Լիբանան), «Սիփան» (Լիբանան), «Սուրբ Խաչ» (ԱՄՆ), «Սուրբ Խաչ Հայց. Առաք. Մայր Տաճար» (ԱՄՆ), «Armenische - Deutsche Korrespondenz» (Գերմանիա), «The Armenian Reporter) (ԱՄՆ), «UGAB» (Ֆրանսա):

Հետաքրքրական է, որ սփիւռքահայ ուրիշ թերթեր բնաւ չեն հասնիր Վիէննա: Ցիշենք մեզի յայտնի մէկ քանին, առանց ցանկը սպառելու· --

«Սարտարապատ» (Արժանթին), «Արեւ» (Եգիպտոս), «Միութիւն» (Աւստրալիա), «Les Nouvelles d'Arménie Magazine» (Ֆրանսա), «Մասիս» (Լիբանան), «Արծիւ» (Լիբանան):

Ուզղակի ողբալի է հայաստանեան թերթերուն վիճակը, ինչպէս կը տեսնուի ցուցակէն: Վերջին երեք տարիներուն Վիէննա կը հասնէին ութ օրաթերթ ու պարբերական, որոնցմէ «Ազատամարտ»ն ու «Երկիր»ը փակուած են, «Կանչ»ը՝ դադրած ու նորերս վերսկսած, «Լուսաւորիչ»ը՝ միայն 1992-ին հասած է, «Էջմիածին»ը՝ վերջերս չի ղրկուիր. միայն «Հնչակ Հայաստանի»ն, «Պատմա-Բանասիրական Հանդէս»ը եւ «Լրաբեր Հասարակական Գիտութիւններու»ն որոշ կանոնաւորութիւն կը թուին պահել: Ո՞ւր է Հայաստանի խաչատարեցի մամուլը: Կարելի՞ է ակընկալել, որ, օրինակ, Վիէննայի հայկական դեսպանատունը ապահովէ երեւանեան կարգ մը թերթերու քիչ թէ չատ կանոնաւոր առաքումը Մխիթարեան վանքին: Նոյնը՝ իւրաքանչիւր դեսպանատուն, միւս կեդրոններու պարագային:

Վերջերս, «Յառաջ»ի մէջ լոյս ընծայուած էր Հայաստանի Ազգային Գրադարանի կոչը, ուղղուած՝ գիրք հրատարակողներուն, անոր հասցնելու համար վերջին տարիներու տպագրութիւնները: Վատահաբար, թերթերուն ուղղուած կոչ մը միեւնոյն բովանդակութիւնը պիտի ունենար: Անհրաժեշտ է, որ մեր տպագիր մշակոյթի բոլոր հիմնական կեդրոնները կարելիին չափ ստանան աշխարհի չորս կողմերը իրականացուղ հայկական հրատարակութիւնները: Եթէ չենք կրնար տատարակութիւններ ունենք օժտել արդիական ապրեւումներով, այսքանը մեր նուազագոյն պարտականութիւնն է անոնց հանդէպ:

ՎԱՐԴԱՆ ՄԱՏԹԷՈՍԵԱՆ

Պուէնոս-Այրէս

ՈՒԹՍՈՒՆԱՄԵԱԿ
ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ

ՕՂԼՈՒՄ ՊԱՊՈՒԿԻՆ ՊԱՏՄԱԾՆԵՐԸ

Մուսա Լեռա Հերոսամարտին մասին պատմայուշագրական եւ ուսումնասիրական առանձին կամ մասնակի աշխատութիւնները բաւական ճոխ գրականութիւն մը կը կազմեն: Անոնցմէ առաջինը՝ «Զէյթունի Տարագրութիւնը եւ Սուէտիոյ Ապըստամբութիւնը» (վեր· Տիգրան Անդրէասեան), բաւական լայն եւ մանրամասն կերպով կը ներկայացնէր հերոսամարտի կազմակերպումն ու ընթացքը եւ կը նկատուի ամէնէն հաւաստի աղբիւրներէն մէկը: Բուն կռիւներուն մասին, սակայն, կեդրոնի տեղեկութիւններ փոխանցող խօսուն գործը կը նկատուի Օղլում Պապուկի (Սարգիս Գապաչեան) պատմածները:

Բարեբախտաբար, Սարգիս Գապաչեանի պատմածները կորուստէ փրկուած են, շնորհիւ ծանօթ ազգագրագէտ Յակոբ Զոլաֆեանին, որ 1974-ին Այնճարի մէջ հարազատօրէն արձանագրած է պատմութիւնները:

Սարգիս Գապաչեանը դէպի Մուսա Լեռ արշաւող թրքական բանակին վրայ առաջին գնդակ արձակողը եղած էր եւ առաջին ճակատամարտի ժողովրդական հերոսը:

Յ· Զոլաֆեան հրատարակեց այս պատումը «Ցամքած աղբիւրը նորէն կը բխի» խորագրով:

Ստորեւ բաղի մը հատուածներ այդ գրքոյկէն:

Ե· Հ·

«Ազդակ»

***

4· -- ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԸ ԼԵՌ ԿԸ ԲԱՐՁՐԱՆԱՅ ԳԻՒՂ ԿԸ ՄՆԱՆ ՄԵԾԱՒՈՐՆԵՐԸ

Առոր վրայ լուր բերաւ Մելքոն ագան·

-- Զաւակներս, եօթ օր ձեզի պայման, ի՞նչ կ'ըսէք, ի՞նչ պիտի ընենք, ո՞ւր պիտի երթանք, ինչպէ՞ս պիտի փրկուինք...

Երիտասարդները, ան որ բանակ զացած չէ, ան որ փախած է, ըսին·

-- Լեռը կ'ելլենք, ինչ պիտի ըլլայ՝ քանի երթանք մեր աչքերուն առջեւ մեր կիները, մեր աղջիկները առնեն՝ մենք կ'ելլենք լեռը: Պիտի մեռնինք՝ պիտի չերթանք: Ձենք երթար: Պիտի չդաղթենք, լեռը պիտի ելլենք:

Մեծերը ըսին·

-- Հիմա երիտասարդ ու ծեր կին ու պզտիկ թող քաչուին լեռը: Գիւղ թող մընան գիւղապետներն ու պարոնները: Երբ լուր գայ՝ թող ըսեն·

-- Ժողովուրդ չկայ, զաղթած է:

-- Որ զաղթած է:

-- Լեռը զաղթած է· քանի հեռու տեղ երթանք, մենք մեր լեռը կը զաղթենք ըսին:

Այսպէս որոշեցին:

Եօթը օրուան մէջ ինչ ժողովուրդ կար, ինչ փախստական՝ ելան լեռը: Գիւղերը պարպուեցան: Մնաց ո՛չ ասուն, ո՛չ անասուն, ո՛չ հորթ, ո՛չ չուն, ո՛չ կատու:

Առին պզտիկ-մզտիկ, ուտելիք-խմելիք, վերմակ-անկողին, ելան լեռը:

12· -- ԳՐՄԱ ՀԱԼԵՒՈՐԻՆ ԵՒ ՄԻՍԱԳՕ ՏՂԵԿԻՆ ՄԱՍԻՆ

Աղվիրենք Միսագօ մը ունէին, Աղվիրենց տղեկը, պզտիկ է, ունի լիցքով միափող հրացան մը, Գրմա Հալեւորն ալ, խուլ էր: Կ'ուզէին կռուիլ: Տուին իրենց խրամ մը: Առէք մարդ չի կրնար անցնիլ, բայց չես դիտեր: Ըսին.

-- Այստեղ հսկեցէք:

Գրմա Հալեւորը կ'ըսէ.

-- Ես ունիմ հրացան մը, դուն ունիս հրացան մը: Երկուքս մէկ եթէ պարպենք՝ կու գան կը սպաննեն մեզ: Նախ ես կը կրակեմ. դուն պատրաստ կեցիր, մինչեւ ղէնքը չլեցնեմ՝ չկրակես հա՛: Ես կը լեցնեմ՝ դուն կը կրակես: Այդպէս կարգով կը պաշտպանենք գիւրաբ:

Կը սպասեն, կը սպասեն... խլրտում մը կ'ելլէ առջեւէն:

Միսագօն կ'ըսէ.

-- Պապուկ, եկան:

Գլուխ մը կ'ելլէ կը տնկուի: Մանր ծառ մը կայ, կ'ելլէ կը յենի ծառին, կը նայի ինչ կայ, ինչ չկայ:

Գրմա Հալեւորը, թա՛ք, կը քաչէ բըթակը: Ձայներ կը լսուին, եաեւ կեցողները կը փախին: Մարդը այդպէս կանգնած կը մնայ, չի չարժիր:

Կ'ըսէ.

-- Տղաս, Միսագօ, դուն զարկ հիմա:

Ինք կը լեցնէ ղէնքը: Միսագօն նշան կ'առնէ, կը զարնէ: Մարդը նորէն չի չարժիր:

Կ'ըսէ.

-- Ցիսուս Քրիստոս... տղայ, մարդ կը, ելաւ, տեսայ, երկու հրացան պարպես՝ չփաչէ՞...

Կ'ըսէ.

-- Տղաս, Միսագօ, դուն նշան առ, պիտի անցնիմ նայիմ ի՞նչ է:

Կ'երթայ, հրացանով հատ մը կը մխոցի կողը, թա՛ք, մարդը կ'իյնայ: Կը նայի, գտնելով որ մեռած է, կը կտրէ ականջները, կը դնէ գրպանը, կ'ելլէ կու գայ:

-- Ինչ ըրիր, Միսագօ:

-- Ականջները առի, մեռած է:

Գրմա Հալեւորը կ'ըսէ.

-- Ես ունիմ հրացան մը, դուն ունիս հրացան մը: Երկուքս մէկ եթէ պարպենք՝ կու գան կը սպաննեն մեզ: Նախ ես կը կրակեմ. դուն պատրաստ կեցիր, մինչեւ ղէնքը չլեցնեմ՝ չկրակես հա՛: Ես կը լեցնեմ՝ դուն կը կրակես: Այդպէս կարգով կը պաշտպանենք գիւրաբ:

Կը սպասեն, կը սպասեն... խլրտում մը կ'ելլէ առջեւէն:

Միսագօն կ'ըսէ.

-- Պապուկ, եկան:

Գլուխ մը կ'ելլէ կը տնկուի: Մանր ծառ մը կայ, կ'ելլէ կը յենի ծառին, կը նայի ինչ կայ, ինչ չկայ:

Գրմա Հալեւորը, թա՛ք, կը քաչէ բըթակը: Ձայներ կը լսուին, եաեւ կեցողները կը փախին: Մարդը այդպէս կանգնած կը մնայ, չի չարժիր:

Կ'ըսէ.

-- Տղաս, Միսագօ, դուն զարկ հիմա:

Ինք կը լեցնէ ղէնքը: Միսագօն նշան կ'առնէ, կը զարնէ: Մարդը նորէն չի չարժիր:

Կ'ըսէ.

-- Ցիսուս Քրիստոս... տղայ, մարդ կը, ելաւ, տեսայ, երկու հրացան պարպես՝ չփաչէ՞...

Կ'ըսէ.

-- Տղաս, Միսագօ, դուն նշան առ, պիտի անցնիմ նայիմ ի՞նչ է:

Կ'երթայ, հրացանով հատ մը կը մխոցի կողը, թա՛ք, մարդը կ'իյնայ: Կը նայի,

կուրծքը երկու տեղէ ծակած է, յետոյ ծառին, այդպէս անչունչ։

Կ'ատնէ մարքիները, կօշիկը, հագուստը։ Տղեկին բաժին չի հասներ։

Ուրախ-ուրախ կ'ըլլայէ կու գայ։

Տղեկը այնուհետեւ ան մնայ, չի զար, ի՛նչ է, նորէն գան ալ՝ ինք այս անգամ առնէ մարքիները...

13.-- ՔԱՋԱՍԻՐՏ ՓԱՆՏԻ ՄԱՍԻՆ

Ամէն հինգ-վեց օրը մէյ մըն քանի մը հարիւր գինուոր կ'ելլեն մեր դէմ, կը կռուին՝ ետ կը դառնան, կը կռուին՝ ետ կը դառնան։

Մենք քառասունհինգ հոգի ենք. դէմ կը դնենք։

Լուր հասաւ, թէ զօրքը մօտիկն ալ կու գայ այս անգամ, շատ է։ Լերան բոլոր լանջերը՝ գինուոր, կու գան, կ'ելլեն։

Մեր տղաքը քաշուեցան վարի ճամբանէրէն։

Լուր բերին, թէ Փանտը մնաց խրամին մէջ, չեկաւ։ Քապուտիացի Գոնսուէլեան ցակորին ըսի.

-- Տղայ, իջնենք երթանք, ազատենք մարդը։ Հիմա կու գան կը պաշարեն, կը զարնեն կը սպաննեն...

Իջանք զացինք երկուքով։ Փանտի խրամը չհասած՝ զօրքը եկաւ ելաւ մեր դէմ։

Փանտը լաւ կռուեր է, երկիզոգանի փամփուշտով հրացան ունէր։ Զօրքը պաշարեր է զինք. լաւ դէմ դրեր է զօրքին, լաւ գինուոր սպաններ է։ Սպաննուեր է, կըսրեր են գլուխը, անցուցեր են սուինին, տարեր։

Հրամանատարը ըսեր է.

-- Այս գլուխը կարողին ձեռքը թող կտրէ։ Ինչո՞ւ սպաննեցիք այս մարդը, կենդանի բերելու էիք, որ տեսնէի ի՛նչպիսի մարդ է, որ այսքան գինուոր ոչընչացուց...

22.-- ՋՈՒՐ ԲԵՐՈՂ ՊԱՌԱԻ ԿՆՈՋ ՄԱՍԻՆ

Մենք, Աստուած հեռու ընէ, կրակի մէջ ենք, կը պատերազմինք, պառաւ մը մեզի ջուր կը բերէ։ Գնդակ մը յանկարծ կը դպչի կուժին. կուժը կը ջարդուի ուսին վրայ։

-- Քաքտա հատատի լակոտները, -ըսաւ-, քար մը գարկին, կարեցին կուժս, թափեցին ջուրը վրաս, ես ալ թրջուեցայ, դուք ալ ծարաւ մնացիք...

-- Աման խնամի, դարձիր ետ, կը դպչի քեզի բան մը հիմա, դարձիր, դարձիր, վնաս չունի, վնաս չունի, վնաս չունի՝ քանի պզտիկները ըրին։

Կը կարծէր պզտիկները քար գարկին՝ կոտրեցին կուժը։

Եկաւ պառաւը, նստաւ մեր քովը, ըսաւ.

-- Ջրիկ կը բերէի ձեզի, զատակներս, կարեցին կուժը...

50.-- ՑԱՄՔԱԾ ԱՂԲԻՒՐԸ ՆՈՐԷՆ ԿԸ ԲԽԻ

Զորս տարի ու կէս մնացինք Մսրայ հողմ, վրաններուն տակ։ Կարուեցաւ ինկաւ Գերմանացին։ Եկան Ֆրանսացիք, լեցուցին մեզ նաւերը, բերին ետ Մուսա Լեռ։

Մուսա Լերան չուրջբոլորը ապրող Տաճկներ եւ Թաթեր ըսեր են.

-- Հայ ժողովուրդը ետ եկաւ, այս ժողովուրդը չի մեռնիր։

Այդտեղ աղբիւր մը ունէինք, Թաթերուն մօտ, Պաղ Աղբիւր կ'ըսէինք։ Մեր երթալուն պէս աղբիւրը ցամքեր է, գառնալուն պէս ջուրը բխեր ելեր է նորէն։ Հայը այդ հողը կոխելուն պէս ցամքած աղբիւրը նորէն բխեր ելեր է։ Հրաշք է։ Զորս տարի ու կէս առանց ջուրի մնացեր են։ Ըներ են։

-- Փառք Աստուծոյ, Հայերն եկան, հօյ, հօյ,

Աղբիւրի ջուրն եկաւ անդամ, հօյ, հօյ։

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԵԼԷՍԻ ՄԷՋ

ՖՐԱՆՑ ՎԵՐՖԷԼԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 50-ԱՄԵԱԿԸ

Հոլիվուտի «Կարապետեան» սրահին մէջ, Օգոստոս 31-ին, տեղի ունեցած է յիշատակի երեկոյթ մը, նուիրուած Ֆրանց Վերֆէլի մահուան 50-ամեակին։ Ներկայ եղած է Աւստրիոյ հիւպատոսը։ Բացումը կատարելով հանդիսավար Սամուէլ Մկըրտիչեան չեչոը զրած է Վերֆէլ մարդուն եւ արուեստագէտին վրայ։ «Մուսա Լերան 40 Օրերը» վէպին զրական արժէքին մասին խօսած է Գէորգ Քրիստինեան, իսկ Արմէն Տօնոյեան ներկայացուցած է վէպին պատմա-քաղաքական արժէքը։ Հ. Օզոստինոս Վրդ. Սեդուլեան՝ նախ զերմաներէն, ապա հայերէն՝ պատմած է մանկութեան տարիներու իր յուշերը Ֆրանց Վերֆէլի մասին։ Ծօսք առնելով աւստրիացի հիւպատոսը՝ Վերնէր Պրանսթիթըր, ներկայացուցած է մարդկային իրաւունքներու եւ փոքրամասնութիւններու համար պայքարող Վերֆէլի կերպարը։ Փակման խօսքը արտասանած է առաջնորդ Տաթեւ Աբք. Սարգիսեան։ Գեղարուեստական յայտագրին մասնակցած են Համազգայինի «Գուսան» երգչախումբը, ղեկավարութեամբ Արա Մանասի, եւ այլ արուեստագէտներ։

*
**

ՇՈՒՇԻԻ ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԸ ԿԸ ԲԱՑՈՒԻ 1996-Ի ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻՆ

Կլենտէյլի Իրանահայ Մխիթեան սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 2-ին, տեղի ունեցած է խրախճանք մը, ի նպաստ Շուշիի մէջ «Դանիէլ Ղազարեան» երաժշտանոցի կառուցման։ Ցիշենք որ 1993 Դեկտեմբերէն ի վեր հովանաւորներու նուիրատուութիւններէ եւ կազմակերպուած ձեռնարկներէ գոյացած դրամարներով չինարարական աշխատանքներ կը տարուէին Շուշիի մէջ։ Ծօսք առնելով երաժշտանոցին տնօրէնը՝ պարիթոն Կարէն Ղարիբեան, նշած է թէ երաժշտանոցը ունի 38 սենեակ, մէկ մարզասրահ ու հանդիսասրահ եւ մէկ համերգային դահլիճ։ Երաժշտանոցը, որ կրնայ ընդունիլ 200 աշակերտ, նաեւ 11-ամեայ դպրոց է։ Երաժշտանոցի դիմաց ընդարձակ չէնքի ծածկը աւարտած է, չինարարական աշխատանքները կը շարունակուին եւ կը կատարուի կահաւորումը։ Կ'ակնկալուի որ երաժշտանոցին դասընթացքները կը սկսին 1996-ի Սեպտեմբերին։ Ի դէպ, նշենք որ երաժշտանոցը աշակերտ կ'ընդունի նաեւ Սփիւռքէն։ Իւրաքանչիւր աշակերտի ուսման եւ կեցութեան ծախքը ամսական 20 տոլար է։ Խրախճանքի ընթացքին եղած են նուէրներ Երաժշտանոցի Ֆոնտին։

*
**

ՀԱՅ ԱՅՆԹԱՊՑԻՆԵՐԸ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՒՊԱՏՈՍԱՐԱՆԻՆ ՄԷՋ

Հայ Այնթապցիներու Մխիթեան վարչութիւնը այցելած է Հայաստանի Լոս-Անճելըսի հիւպատոսարանը եւ հանդիպում մը ունեցած հիւպատոս Արմէն Բայբուրդեանի հետ։ Մխիթեան նախագահ Երուանդ Պապայեան հիւպատոսին յանձնած է իր խմբագրած «Պատմութիւն Այնթէպի Հայոց» պատմագիրքին Գ. հատորը։ Հիւպատոսը հիւրերուն ծանօթացուցած է հիւպատոսարանի անճնակազմը եւ զանազան բաժինները, յայտնելով որ ազգային բարերար Վահան Շամլեան յանձն առած է հիւպատոսարանի ամրողջական կահաւորումը։

*

«ՀԱՅ ԹԷԼԷ-ՌԱՏԻՕ»Ի 3-ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

«Հոլիվուտ Փալատիում» ընդարձակ սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 10-ին, նչուած է «Հայ Թէլէ-Ռատիօ»ի 3-րդ տարեդարձը, որուն ներկայ եղած են չուրջ 2400 հանդիսականներ։ Գործադրուած է այլապան ու ճոխ յայտագիր մը, որու ընթացքին հանդէս եկած են «Հայրենիք» պարախումբը, «Հէքեաթն է կանչում» մանկապատանեկան թատերախումբը, երեւանէն նոր ժամանած «Լրզրում» մանկապատանեկան համոյթը եւ աւելի քան 40 երգիչներ ու դերասաններ։ Ցայտագիրը վարած են Թէլէ-Ռատիոյի աշխատակիցներ Նունէ Աւետիսեան եւ Սողոմոն Տարօեցի։

ԼՐԱՏՈՒ

ԿԻՊՐԱՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԻՐ ՎԵՐՋԻՆ ՑԱՐԳԱՆՔԸ ՄԱՏՈՑԵ ՊԵՏԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՑԱՑՈՒՑԻՉ

ԱՐԱՄ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆԻՆ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 10-ի երեկոյեան, Կիպրոսի պետական ձայնասփիւռի եւ հեռատեսիլի կայանները լոր վիշտով կը դուժէին Կիպրահայ համայնքի պետական ներկայացուցիչ Արամ Գալայճեանի մահը։

Այնուհետեւ, Հ.Բ.Ը.Մ.Միութեան Մելտոնեան կրթական Հաստատութիւնը իր հոգեբարձութեան բազմամեայ ատենապետին վաղաժամ մահը հաղորդեց մամուլով՝ յայտնելով նաեւ իր վշտակցութիւնը Գալայճեան ընտանիքի հարազատներուն։

Հանդուցեալին թաղման արարողութիւնը կատարուեցաւ Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 13-ի յետմիջօրէին, Լառնագայի Ս. Ստեփանոս հայկական եկեղեցւոյ մէջ, ուր ներկայ էին Կիպրոսի Հանրապետութեան նախագահ՝ Կլաֆքոս Քլիրիտես, Մորհրդարանի նախագահ՝ Ակէքսիս Գալանոս, նախարարներ, երեսփոխաններ, բանակին ընդհ. հրամանատարը, Նիկոսիոյ, Լառնագայի եւ Ամմոխոստոսի քաղաքապետները, կուսակցապետեր, Հանրապետութեան նախկին նախագահներ՝ Սբիրոս Կիպրիանուն եւ Ջորճ Վասիլիուն, հոգեւորականներ, քաղաքական դէմքեր, դեսպաններ՝ Հայաստանի, Ռուսաստանի եւ Պանկլատէշի, ինչպէս նաեւ հայկական բոլոր կազմակերպութիւններու, կուսակցութիւններու, միութիւններու, կրթական հաստատութիւններու ներկայացուցիչները եւ Ազգային Իշխանութեան անդամները։

Արարողութեան կը նախագահէր Թեմիս Կաթողիկոսական Փոխանորդ Եղիշէ Ծ. Վրդ. Մանճիկեան։ Դամբանականներ խօսեցան Հանրապետութեան նախագահը, Մորհրդարանի նախագահը, Հ.Բ.Ը.Միութեան փոխ-նախագահ՝ Պ. Հայկազեն Ուզունեան (յանուն Հ.Բ.Ը.Միութեան եւ Մելտոնեան կրթական Հաստատութեան), Պ. Սեպուհ Դաւիթեան (Նարեկ Ազգ. վարժարաններու անունով) եւ Հայր Սուրբը (յանուն Ազգ. Իշխանութեան)։

Ցաւակցական հեռագիրներ առաքած էին Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսը, Արամ Ա. Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսը, Հ.Բ.Ը.Միութեան ցկեանս Պատուոյ Նախագահ՝ Պ. Ալեք Մանուկեանը, Հայաստանի Հանրապետութեան Մորհրդարանի նախագահ՝ Բաբկէն Ասրարքցեանը, Արտաքին նախարար Պ. Վահան Փափազեանը եւ բազմաթիւ այլ անձնաւորութիւններ։

Գերեզմանատան մէջ հոծ բազմութիւն մը կը սպասէր հանդուցեալին դադաղին։ Մեծ թիւով օտարներ կային, քանի որ ողբացեալ Արամ Գալայճեան մեծ վարկ կը վայելէր նաեւ օտարներուն մօտ։ Տեղի ունեցած կարճատեւ եկեղեցական արարողութենէն ետք՝ ննջեցեալին դադաղը յանձնուեցաւ հողին։

Կիպրահայութեան պատմութեան եւ Հ.Բ.Ը.Միութեան տարեգրութեան մէջ Արամ Գալայճեանին անունն ու գործը միշտ պիտի յիշուին։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝ ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԷՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Ցետոյ եկան քաղաքացիական պատերազմի տարիները երբ օրերով մառաններու եւ զետնայարկերու մէջ ապրած էին խեղճ քանի մը մոմերու լոյսով ու երբեմն ալ փայտի խարոյկներով։ Ի՜նչ վայելքներ էին այդ անխոցելի մեկուսացումի պահերը -- մարդիկ սարսափահար վախած իրենց անձերէն դուրս՝ մինչ ինք կը սուզուէր իրմէ ներս, ազատ, ինքնավստահ եւ անհասանելի...։

Բուն մութը սակայն մութ չէր այլ իր առանձնութեան լուսաւոր տարածութիւնը որ ներսն էր, անհատական դիւերը որ կը տիրէր անծանօթ մարդերով, խօսքերով եւ հաճոյքներով բնակուած աշխարհի մը վրայ։ Ի՜նչ խանդով իր պատանութեան տարիներուն օրուան կեանքէն մնացորդները -- խօսքի փչրանքները, մարդոց կիսադէմերը, ուրախութեան պոռթկում մը թռչունի, մայրամուտի կամ աղուոր նուագի մը ներկայութեան -- տուն իր սենեակը կը բերէր ու կ'ամբողջացնէր, կը դեղեցկացնէր...։ Այդ էր որ սիրեր էր պարմանութեան եւ երիտասարդութեան տարիներուն ,այդ մութը, իր գաղանի անձը եւ երեւակայութեան աշխարհը որուն ստեղծած ամէն ինչը վայելած էր, առանց ցաւի կամ դժգոհանքի։ Երջանիկ էր իր հնարած պատմութիւններուն հետ, ու երեսունը հասած հիմա՝ պզտիկ վախի եւ հետաքրքրութեան խառնուրդ զգացումով կը նայէր իր մարմնին։ Ի՞նչ էր սա մարմինը որմէ դրեթէ ոչ մէկ հաճոյք առած էր մինչեւ հիմա, այդ օտար, անհաղորդ ներկայութիւնը որուն հետ ստիպուած ապրեր էր տարիներով։ Գիտէր թէ իգական հրապոյրէ զուրկ էր իր մարմինը, թէ իրեն թէ ալ աշխարհին համար, եւ այդ իրողութեան դէմ անյոյս, ողորմելի կռիւը պատանութենէն ի վեր դինք նեռեր էր երազանքի եւ խէհալի երեւակայական վայելքներուն դիրկը։ Դրեթէ ոչինչ դիտէր սեռային խնդիրներու մասին եւ արբունքէն ի վեր մարմնական աշխարհը պարուրեր էր մեղքի ու յանցանքի զգացումով մը որ սպաններ էր ամէն հետաքրքրութիւն այդ մասին. «Հօրս խիստ սկզբունքներուն ու մամային անսահման սիրոյն միջեւ բռնուած՝ ի՞նչ կրնայի ընել» մտածումը եկաւ ու անցաւ։ Սակայն ճանաչումի այդ յանկարծական փայլը ցնցեց դինքը. «Հայաստանն է որ պիտի ազատագրէ ինծի» խորհեցաւ։ Առաջին անգամ ըլլալով, զգաց թէ իր մարմինն էր ինքը, մէկ էին այսքան տարի եւ չէր դիտեր տեր ատիկա։ Թեւերով ուզեց գրկել ինքզինքը. «Զարուհի, աս դուն ես... խեղճ մեղճ բայց ուրիշ ոչինչ ունիս, ատով պիտի սիրես ու ապրիս» խորհեցաւ «կեանքս նոր կը սկսի» մտածումը անցաւ մտքէն։

Դիմացը՝ երեւանն էր, անսահման սեւութիւններու եւ հոս հոն վառող լոյսերու պանդուռած մը, որ կը թուէր ապրող մարմին մը ըլլալ...։ Մութին մէջէն, քաղաքը աւելի մօտ կը զգար իր սրտին ու ինքզինքը՝ աւել հարազատ։ Այլեւս առաջուան պէս մինակ ալ չէր ու հիմա պիտակութեան մէկ անկիւնը՝ ճերմակ մազերով մարդ մըն ալ ներկայ էր...։ «Ո՞ւր է արդեօք հիմա», անցաւ մտքէն ու երկվայրկեան մը այնպէս թուեցաւ իրեն որ իրենց կեանքերը այլեւս անքակտելի կերպով կապուած էին իրարու եւ այս քաղաքին։ «Ինչեր բան, մարդը մոռցած է անգամ իմ գոյութիւնս» մտածեց ու անդրադարձաւ որ ինքն ալ չէր յիշեր իր ըսածներուն մեծ մասը ու հանդիսումէն միայն սիրոյ նման տարտամ ալրումի մը, իր գոյութեան նոր իմաստ տուող զգացումի մը արպասուրութիւնը մնացեր էր։ «Ա՞ս է սէրը արդեօք» անցաւ մտքէն, «քեզմէ անկախ գոյութի՞ւն մըն է քու մէջդ, Հայաստանին նման, բայց առանց որուն կեանքդ զուրկ է արժէքէ»։ Այդ վայրկեանին տակաւին Զարուհիին թուեցաւ թէ այդ մարդն ու Հայաստանը նոյն բաներն էին իրեն համար։

Ուզեց աւելի յստակ տեսնել քաղաքի մթութեան մէջ, սակայն չկրցաւ։ «Ի՞նչ պիտի ըլլայ եթէ նորէն հանդիպինք» հարցուց ինքնիրեն «այս անգամ ալ ես չեմ խօսիր, թող ինք խօսի, քիչ մըն ալ»։ Մարդուն պատկերը կը յամառէր մտքին մէջ ու հիմա երեւակայեց ինչպէս պինդը իր տունը պիտի հրաւիրէր տեսնելու կինը եւ զաւակները, նստէին պարտէզը կամ մեծ պատչդամը թէյ խմէին բայց ան պիտի չտանէր տան ներսը, մտերմութեան սենեակները «ես օտար եմ իր աչքին, երբեք պիտի չկրնամ ընդունուիլ...»։

(Շար. 8)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

70-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՓԱՐԻԶ. -- Տիկին Հայկուհի Տամլամեան 1.000 Ֆր.:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Այրի Տիկին Արշալոյս Նուրեան, փոխան ծաղկեպսակի 300 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, Տիկին Անահիտ Դաւիթեանի մահուան առթիւ:

***

Տովասար Զարդարեանի մահուան առթիւ Տիկին Արմենուհի Գեւոնեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ին, փոխան ծաղիկի:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երեւանաբնակ Ռեմմիկ Արտաւազդի Ասատրեան կը փնտռէ իր հայրը՝ Արտաւազդ Յակոբոսի Ասատրեանը, որ ծնած է 1916-ին, Աղինի շրջանի Խարկով գիւղին մէջ: Արտաւազդ Ասատրեան զինուորագրուած է Խորհ. բանակին մէջ, Նոյեմբեր-Դեկտեմբեր 1941-ին: Իրմէ վերջին անգամ նամակ ստացուած է Ապրիլ 1942-ին, Կերչ քաղաքէն (Ղրիմ): Կը կարծուի թէ Արտաւազդ Ասատրեան Մարտկոց զբոնուած է 1970-ական թուականներուն: այս մասին որեւէ տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի կապ հաստատել «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան Փարիզի գրասենեակին հետ, հեռաձայնելով (1) 42 33 08 98 թիւին, կամ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին՝

ORGANISATION TERRE ET CULTURE
16, rue Notre-Dame de Lorette
75009 PARIS

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «*Araxe*» de Lyon-Villeurbanne
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
vous présentent
sous la direction de
KHATCHIG YILMAZIAN
LA CHORALE SAHAK MESROP
de Marseille
pour un

Concert Exceptionnel de Chants Arméniens

le Samedi 30 Septembre à 20 heures 30
au Centre Culturel
et de la Vie Associative
234, cours Emile Zola,
69100 VILLEURBANNE

Entrée : 80 F. (gratuit jusqu'à 12 ans).
Renseignements : 78. 93. 57. 43.
(Du mardi au samedi, les après-midi).

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Աղքատախնամ Ընկերակցութիւնը Մայիս, Յունիս, Յուլիս եւ Օգոստոս ամիսներուն, շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. -- Տիկին Մատլէն Փերաժ 500 Ֆր., Տիկին Սիրուն-Քաթրին Ճամուզօղլու 3.000 Ֆր., Տիկին Թանիա Պէյճնորեան 100 Ֆր., Պ. Ժագ Քէփէնէկեան 200 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Փափազեան 300 Ֆր., Պ. Փիէր Կարապետեան 500 Ֆր., Պ. Եդուարդ Ադամեան 1.000 Ֆր., Պ. Սերժ Սիմոնեան 1.000 Ֆր., Պ. Մոմճեան 500 Ֆր., Պ. Անարէ Եսիգարաչեան 2.300 Ֆր., Պ. Անտոն-Ռոժէ Գազեան 500 Ֆր., Պ. Գլօտ Փօթի 700 Ֆր., Պ. Ռոժէ Կասք 200 Ֆր., Տիկին Սօնա Պալեան 100 Ֆր., Տիկին Ժոզիան Ֆոնթէն 1.000 Ֆր., Պ. Վահան Պալեան 9.000 Ֆր., Տէօքմէճեան ղեղարան 500 Ֆր., Ոմն 3.900 Ֆր.:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
17, rue Bleue, Paris 9e

ԳՐԱԿԱՆ . ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ
ՅԱԿՈԲ ՄՆՋՈՒՐԻ
ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

կը ներկայացնեն՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ,
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՓՉԵԱՆ

երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 25,
ժամը 20·30-ին

ՀԲԸՄ-ի «Ալեք Մանուկեան» *սրահը՝*
118, rue de Courcelles, Paris 17e

-- կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ --

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՅՏ ԽԱՉԻ Պօմոնի «Նայիրի» մասնաճիւղի անդամական ընդհանուր ժողովը տեղի կ'ունենայ Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 25, ժամը 18-ին, եկեղեցւոյ կից սրահը:

A. S. P. A.
ASSOCIATION DE SOUTIEN AUX PATRIOTES ARMENIENS
BP 82 — 94223 Charenton-le-Pont Cedex

COMMUNIQUE

Une pétition en faveur de la libération de *Varoujan Garabedian*, qui sera adressée à *M. Jacques Chirac*, Président de la République a été récemment lancée en République d'Arménie et en différents pays de la Diaspora.

Rappelons que Varoujan est incarcéré depuis plus de 12 ans.

A ce jour nous avons recueilli en France plusieurs milliers de signatures.

Nous demandons aux particuliers et aux organisations ayant reçu cette pétition par voie postale et n'y ayant pas encore répondu de bien vouloir le faire avant fin Octobre prochain, en la renvoyant à notre adresse (B. P. 82 — 94223 Charenton-le-Pont Cedex).

C'est bien volontiers que nous expédierons à ceux qui en feront la demande, par écrit ou en nous téléphonant aux numéros (1) 30 24 28 01 ou (1) 46 57 76 57, un ou plusieurs exemplaires de la pétition.

Ultérieurement, nous ferons savoir par voie de presse la date de clôture de cette opération.

Ashod SCHEMAVONIAN — Etvart TOVMASSIAN

ՎԱՐԱԳԱՅԻ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏԱՂՕՐՀՆՈՒԹԻԻՆ
ԵՒ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻԻՆ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 24-ին, *Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անուան ոծնախմբութեան եւ մատաղօրհնութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի, բարձր հովանաւորութեամբ՝*
ԳԻՒՏ ԱՐՔ. ՆԱԳԱՇԵԱՆ-Ի
Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ
եւ Փարիզի Առաջնորդ
կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Իսի-լէ-Մուլինոյի «Տարօն» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝
Ստեփան Սրկ. Եորկանճեան-Ի:

Պատարագի աւարտին, հաւաքոյթ, Փաղաքպետարանի կողմէ տրամադրուած «Շառլ Ազնաւուր» սրահին մէջ, սիրոյ սեղաններու չուրջ հաճելի քանի մը ժամ անցընելու համար:

Սիրով կը հրաւիրուի ըլլանի ժողովուրդը՝ ազօթելու եւ ուախտ կատարելու:

ԾԱՆՕԹ. -- Ժամերու փոփոխութիւնը նկատի ունենալ:

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 30, Տօն է Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

ՎԱԼԱՆՆ - Ս. ՍԱՀԱԿ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 24՝
Պատարագ ժամը 10-ին:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՉԷ Ծ. ՎՐԴ. ԻԳՆԱՏԻՈՍԵԱՆ

REPAS à BIÈVRES

Comme chaque année, la Croix Bleue Arménienne, Section d'Issy-les-Moulineaux (Dirouhie Sérengulian) offre un repas à ses ainés au château de Bièvres le Samedi 23 Septembre.

Le car partira à 12 h 30 du 45 rue de la Défense, avec arrêt à 12 h 45 devant l'église arménienne 6 av. Bourgain.

Retour vers 18 heures.

Les personnes intéressées sont priées de se faire inscrire au plus tard le 17 septembre auprès de:
Takouhie tél. 46 44 01 26
Nicole tél. 47 36 27 14

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

UGAB - VALENCE

L'UNION GENERALE ARMENIENNE DE BIENFAISANCE
DE VALENCE

fête le 4ème anniversaire de l'Indépendance de l'Arménie

grande soirée dansante

Le 23 Septembre
à partir de 20 heures 30

au Pavillon d'Accueil du Palais de la Foire de Valence

animée par le Chanteur YORGANTZ et son Orchestre

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB-*Jeunes* Marseille vous informe que des cours d'arménien, selon la méthode audiovisuelle de *Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN*, seront enseignés au siège de l'UGAB.

Ces cours s'adressent à des personnes non arménophones.

Ils débuteront la première semaine d'octobre.

Pour tous renseignements et inscriptions rendez-vous à l'UGAB : 327, Bd Michelet Marseille 9e, le 30 Septembre entre 14h et 17h.

Tél. : 91. 22. 10. 45.

***

ԼԻՈՆ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի «Հայկազեան» միօրեայ վարժարանի վերամուտն է Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 4, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ վերջ 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ Զորեքշաբթի կէսօրուն ճաշէն:

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ դիւանատան:

La Section des Jeunes de la Cathédrale Arménienne

339, avenue du Prado, MARSEILLE 8e

Vous informe de la reprise de ses activités.

Pour la saison 1995 / 1996 sont programmés :
— Des activités culturelles;
— Soirées à thème;
— Théatre;
— Célébrations de fêtes traditionnelles.

P.S. — Si tu es un jeune Arménien, plein de vitalité et d'entrain, viens t'éclater dans notre équipe enthousiaste ! !

Pour tout renseignement :
Téléphonez au 42. 03. 05. 63
91. 43. 77. 44 après 20h.

ՇԱԲԱԹ - ԿԻՐԱԿԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 23-24
SAMEDI - DIMANCHE
23-24 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.684 — Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN — 71e ANNEE — N° 18.684

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐՈՒՆ ՀԵՏ

ԵՐԿՈՒ ՖՐԱՆՍԱՆԵՐ

Հոմի «Լա Ռեվիւուլիւքա» օրաթերթը անդրադառնալով Ֆրանսայի ներկայ կացութեան, երկու դիմագիծ կը նշմարէ. առաջինը այն Ֆրանսան է, որ թիրախ է անողոք ահաբեկչութեան մը ու ատով խոցելի դարձած. երկրորդը ան է որ պինուրական ամիմական ուժին մէջ կը փորձէ գտնել իր հզօրութիւնը։

Միւրիւրոան կը նկատուի այլասանական պատկերը Ֆրանսայի մը որուն Շերաք կը փորձէ վերադարձնել անցեալի մեծութիւնը. ան է որ ասպարէզ կը կարդայ համաշխարհային հանրային կարծիքին եւ որ ներքին ապահովութիւնը սպառնալիքի ենթակայ կը տեսնէ ահաբեկչութեամբ ու ատոր կը պատասխանէ այլ կերպ ապահովութիւն մը փնտռելով։

Առաջին ռումբին պայթումին նախօրեակին նախագահը յայտնեց թէ նպատակ ունէր ծրագրուած փորձերուն թիւը նուազեցնելու. ատիկա արտաքին աշխարհին մէջ որպէս յետքայլ մեկնաբանուեցաւ, կամ լռելեայն համաձայնութեան մը յայտարարութիւնը։ Այսուհետեւ պետութիւն-ազգի իր դերակայութիւնը հաստատելու մղուած ներկայի Ֆրանսան ատով մեծագոյն իր տարբերութիւնը արձանագրած է միթերանեան շրջանէն։

Ատով հանդերձ կարելի չէ ըսել որ միակամայումը դժգոհութիւն կը պատճառէ Ֆրանսացիներու։ Անոնք աթոմական ուժին մէջ կը նշմարեն միւս «մեծ»երէն անկախ ըլլալու խորհրդանիշը։ Ապահովութեան երաշխիք մըն է ան որ կը փոխարինէ ահաբեկչութեան պատճառած անապահովութիւնը։ Նոյնիսկ հրամանատար ուժերը թաւ որ հարցը ուղղակի փորձերը չէին, այլ աթոմական զէնքին դոյութիւնը։

Խաղացի լրագրողը կ'ենթադրէ որ միջազգային հանրութեան կողմէ Ֆրանսայի ուղղուած դատապարտումները դժգոհութիւն չեն պատճառեր երկրին ճախ ճակատին։

Ինչ կը վերաբերի ահաբեկչութեան, ուշադրութեան կը յանձնուի որ նախագահ Շերաք Միւրիւրոայի առաջին փորձէն քանի մը ժամ առաջ լրատուիւնները ամրապանեց որ կը չափազանցեն ամէն բան։ Ջանասիրութեան ու թերթերը հակազդեցին, վախ յայտնելով որ այդ ամրապանութիւնը նախապատրաստ կ'ըլլայ մամուլին ուղղուած միջոցներու, քանի որ ահաբեկչութիւնը արդէն պատճառ եղած էր ոչ-սիմանական սուուդումներու եւ քաղաքացիներու ազատութիւնը կաշկանդող ամմանադրական միջոցներու։ Մէկ բան յստակ է որ Ֆրանսա ինքզինքը խոցելի կը զգայ ահաբեկչութեան պատճառով։ Փարիզի մէջ կեանքը որոշ չափով դժուարացած է ոստիկանական ներկայութեան մը պատճառած բարդութիւններով։

Հետաքննութիւնները ապարդիւն մնացած են. իսլամական պատասխանատուութեան մասին չօշափելի ապացոյց չէ դտնուած. ահաբեկիչներուն ոչ անուն, ոչ դէմք տալ կարելի եղած է։ Կրնայ ոևէ մէկը ըլլալ. կարելի է ամէն տղբամանի մէջ ռումբ մը դնել։ Այս հոգեվիճակին մէջ ամէն Արաբ կրնայ ահաբեկիչ նկատուիլ, ամէն օտարական ծպտուած Արաբ մը ըլլալ։ Ու կը յայտնուի միւս Ֆրանսան ուր կը կորսուի «միւս»ին հանդէպ վատահութիւնը, ան հետզհետէ կը դառնայ թշնամի։

Որոշ է որ ահաբեկչութեան թիրախ Ֆրանսան պիտի մղուի մեծութեան, հզօրութեան պրպտումին ու աթոմական փորձերը լաւ առիթ են ատոր։ Նոր կառավարութիւնը անտեսական դժուարին կացութեան լուծում դտնել չի յաջողիր։ Առաջին քայլերը արդէն ելմտական նախապարին հրաժարականին պատճառ եղան։ Անկարելի չէ որ Միւրիւրոայի հզօր Ֆրանսան ահաբեկչութեամբ ակսպացած Ֆրանսան գործածէ աւելցնելու համար իր ուժը եւ նաեւ մեկուսացումը։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ ՓԱՐԻԶԻ ԴԵՍՊԱՆԱՏԱՆ ՄԷՋ

Հայաստանի անկախութեան չորրորդ տարեդարձը Սեպտեմբեր 21-ի երեկոյեան նշուեցաւ Փարիզի դեսպանատան մէջ չուրջ հարիւր հրաւիրեալներու ներկայութեան։ Համայնքի եւ մամուլի ներկայացուցիչներէ, Հայաստանի զանազան մարզերուն օժանդակութիւն բերած պէմքերէ բաղկացած հրաւիրեալներուն բարի գալուստի ու նաեւ հրաժեշտի խօսք ուղղեց Հայաստանի Ֆրանսայի գործակալը Վահան Տէր-Ղեւոնդեան։

Ան իր հակիրճ ուղերձին մէջ ըսաւ թէ Հայաստանի անկախութիւնը չորս տարեկան է արդէն ու երկիրը այսօր անհեասպէս աւելի զարգացած ու աւելի կազմակերպուած է։ Թէ՛ հոն՝ Երեւանի մէջ, թէ՛ Հայաստանի 25 դեսպանատուներուն մէջ որոնց թիւը վերջին երկու տարուան ընթացքին կրկնապատկուած էր, նաեւ ըստիւռքի Հայութեան ջանքերուն չնորհիւ, նոյն օրը զանազան ծանակատարութիւններով նշուած էր անկախութեան չորրորդ տարեդարձը։ Վ. Տէր-Ղեւոնդեան ըսաւ թէ Հայաստանի Պետութիւնը ցոյց տրուած օժանդակութեան համար երախտապարտ է Սփիւռքին։

Ապա խօսքը կեդրոնացնելով Փարիզի դեսպանատան վրայ, Հայաստանի դործավարը չեշտեց առաջին շրջանի ու ներկայի կարեւոր տարբերութիւնները։ Սկիզբի օրերուն որպէս պաշտօնատար միակ դործավարի մը փոխարէն, այսօրուան անձնակազմը վեց հոգիէ կը բաղկանար։ Դեսպանատունը տէր էր փոխադրական միջոցի, սկսած էր հրատարակել տեղեկատու թերթը ու ամէնէն կարեւորը այն էր որ ծուարելէ ետք դրասենեակներու մէջ, վերջապէս ունեցած էր ներկայանալի, սեփական իր չէնքը։

Այս պարագաները թուելէ ետք Վ. Տէր-Ղեւոնդեան աւելցուց թէ աւարտելու մօտ է Փարիզի իր պաշտօնավարութեան շրջանը, քանի որ այլ պաշտօնի նշանակուած ըլլալով պիտի մեկնի մօտ օրէն։ Ան մաղթեց որ յառաջիկային եւս պահպանուին այս համայնքին ու իր միջեւ հաստատուած կապերը։

Հայաստանի Փարիզի երկրորդ դործավարը իր ուղերձը աւարտեց առաւել բարգաճումի ու ծաղկում մաղթելով Հայաստանի ու նաեւ ամբողջական համախմբում հայրենիքին մէջ աշխարհասփիւռ Հայութեան։

Պաշտօնական այս մասէն ետք երեկոյթը շարունակուեցաւ քոքթէյլի հիւրասիրութեամբ մը։

Haratch 70 : hommage

Chère Madame,

A l'adolescence, je considérais septuagénaire synonyme d'âge canonique.

Depuis les années ont passé et il me paraît que c'est être encore bien jeune et plein de promesses d'un avenir mûr.

Bin sûr, il y a l'accélération du temps mais vous saurez la vaincre et faire vivre «Haratch» encore de nombreuses années.

Bon anniversaire et longue vie !

Շատ տարիներու։

Cordialement,

MANUEL DEIRMENDJIAN
Président du Groupement Interprofessionnel Arménien

Paris, le 19 Septembre

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՄԱՅՈՐՔԻ մէջ (Պալէար) Սեպ. 22-ին բացուած է եւրոպական 54-րդ վհճաժողովը որ ծանր օրակարգ մը ունի։ Աղդաբեւ՝ աշխատանքը, հիմնարկութեան բարենորոգումը, Եւրոպական Միութեան ընդլայնումը եւ միակ դրամը պէտք է լուծումներ դտնեն մինչ տարակարծութիւնները չատ են։ Շիրաքի ընթացքն ալ կը մտահոդէ Եւրոպացիները։

ԱՐԴԱՐԱԴԱՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԻՆ եւ կաշառակերութեան կանխումի կեդրոնական Սպասարկութեան պատասխանատու դատաւորին մէջեւ բանավէճը վերջ չէ դտած։ Պերնար Շալ կը կրկնէ որ իր պաշտօնին դլուխը կը մնայ, մինչ նախարարը՝ Ժաք Թուպոն՝ ենթակային «հրաժարումը» յայտարարած էր եւ հակառակ դատաւորին մերժումին ետ չառներ իր պատժական միջոցը։ Շալ կը պատասխանէ որ պատրաստ է հրաժարելու, բայց՝ հարկ եղած ատենը։ Հարցը կը վերաբերի այն քննութեան, որ բացուած է Ալէն Ժիւպէի տղուն տան վարձքին անբնական զեղչին, չնորհիւ Փարիզի քաղաքապետին մէկ կցորդին, որ կը դրաղէր ելմտական հարցերով եւ իր պաշտօնին բերմամբ ապօրինի բաներ ըրած է։ Ժ. Թուպոն Շալի հրաժարականը յայտարարած էր երբ քննութիւնը իր աւարտին չէր դտած։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ Հանապետութեան նախադահը կրկին Թանսու Զիլլէրի յանձնեց կառավարութեան կազմութիւնը։ Տիկին Զիլլէր հրաժարած էր առջի օր, երբ անկարելի դարձած էր համախմբական կառավարութեան պահպանումը։ Ընդդիմութիւնը, սակայն, կանխահաս ընտրութիւններ կը պահանջէ։

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐԻ հարցախոյզի մը (Պէ-Վի-Ա-Փարի Մաչ) համաձայն Շիրաքէն եւ Ժիւպէէն դժգոհներու թիւը աւելի մեծ է քան՝ գոհերու եւ օրէ օր կացութիւնը աւելի կը վատթարանայ։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ հանրային սպասարկութեանց պաշտօնեաները գործադուլի մը ձեռնարկեցին Սեպտեմբեր 20-ին եւ անոնցմէ քանի մը հազար ալ ցոյց մը ըրած են Անգարա, բողոքելու համար աշխատավարձքերու չատ փոքր յաւելումին դէմ։ Կը թուի որ այս չարժումը կրնայ կարեւորագոյնն ըլլալ Թուրքիոյ սենտիքանելու պատմութեան մէջ։ Դրամահատութիւնը հասած է 70%-ի։

«ԼԸ ՄՈՆԴ» օրաթերթը 60 - 70 կամաւոր մեկնում կը նախատեսէ ընկերային ծրագրի մը չրջակօտիին մէջ, որ 57 միլիոն Ֆրանքի խնայողութիւն մը պէտք է ապահովէ երեք տարիներու վրայ։

ԴՈՒՄԻ (կռիպ) դէմ պատուասոը սըրամադրելի պիտի ըլլայ Հոկտեմբեր 3-էն սկսեալ։ Հիւանդութեան ապահովագրութեան մէկ հարցարանը թոյլ կու տայ 70 տարեկանէն վեր անձերու եւ կարգ մը հիւանդներու, ձրի ստանալ։

ՋԷՋԻՆԻՈՑ անկախապաշտները բացարձակապէս կը հերքեն որեւէ պատասխանատուութիւն Ելցինի յատուկ բանագնացին՝ Լորովի դէմ մահափորձին մէջ։ Ռուսերը անոնց կը վերագրեն արարքը, մինչ Զէչէնները «գրգռութեան» մասին կը խօսին։ Կրեմլին կը ջանայ կիրքերը չբլարել եւ դեկոյցով մը կը յայտարարէ թէ մահափորձը գործած են անոնք որոնք դէմ են խաղաղութեան գործընթացին եւ նախարարապետ՝ Չերնոմիրդին ալ կ'աւելցնէ. — «Պատերազմը պիտի չվերսկսինք»։ Լորով, մահափորձէն ազատած ռուս բանագնացը, ամբողջական իրաւասութիւններ ստացած էր Ելցինէն, Զէչէնիոյ հարցը լուծելու համար։ Կացութիւնը «ապէտալի» դնելով, առաջարկած էր որ ռուսամէա չէչէն անճնաւորութիւններ ալ մասնակցին բանակցութիւններուն։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԵՐՔԻՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ չի վարանիր ըսելու որ «ալժերական զինուրական ապահովութիւնը սխալ, ցուցմունքներով առաջնորդած է Ֆրանսական իչխանութիւնները որպէսզի հրապարակէն մաքրուին մարդիկ որոնք զինքը կը խանգարեն»։ Տըպրէ այս յայտարարութիւնը ըրած է դատաւոի մամուլի թղթակիցներու առջեւ եւ այդ յայտարարութիւններու կ'արձագանդէ Լա Նուվէլ Ռեփիւպլիք տիւ Սիւտ-Ուէսթի խմբագրապետը։ Ասկէ կը պարզուի որ ալժերական ապահովութեան սպասարկութիւններ սխալ տեղեկութիւններ փոխանցած են Ֆրանսայի իրենց պաշտօնակիցներուն։ Ալժերիա կը հերքէ, անշուշտ։ Բայց, ինչ որ աւելի տարօրինակ է, Ներքին նախարարին չրջապատն ալ կը հերքէ թէ Տըպրէ նման հարցազրոյց մը կատարած ըլլայ, կը դրէր Ֆիկարօ (Սեպ. 22)։

ԳՈԼՈՄՊԻՈՑ Ցեղափոխական Ջինեալ Ուժերու կեռիլլոնները տեղն ու տեղը չարդած են պանանի մայրուքի 24 բանուորներ Ուրապայի շրջանը (Փանամայի մօտ)։ Բանուորները կը պատկանին «Ցոյս, խաղաղութիւն եւ ազատութիւն» չարժումի մը եւ յեղափոխական զինեալ ուժերը (մարքսիստ) վճռած են բնաջնջել այդ չարժումը որ երթալով աւելի մեծ յաջողութիւն կը դտնէ։

ԳՐԱԿԱՆ ԿԱՑԾԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Շաբաթ չանցնիր որ հատոր մը չհասնի Փիլլարայի կապոյտ Մշուշ կաշուած չինքը, Սփիւռքի սա կամ նա ոստանէն, Գերմանիայէն մինչեւ Պէյրութ կամ Գանատա: Հակառակ բոլոր յոռետես մարգարէութիւններուն ու ազիատպուչակ յայտարարութեանց Սփիւռքի կենսունակութեան մասին, մարդիկ կը գրեն, կը հրատարակեն ու կը չարունակեն գրական աւանդութիւնը: Որակի հարց կը ծագի անկասկած, բայց այդ՝ նորութիւն չէ: Խականը չտարուիլ է երեւոյթներէն, վախերէն ու հասարակաց կարծիքէն, մանաւանդ մշակոյթի պարագային: Հրապարակը կը վխտայ բախտախնդիր լրագրողներով որոնք զանգուածին տգիտութեան ու քնական յոռետեսութեան գոհացում տալու սիրոյն թուղթակի պէս կը կրկնեն թէ Սփիւռքը նահանջի մէջ է, գրագիտին արժէք տուող չկայ, հայերէն գիրքերը չեն ծախուիր, գիրք կարդացող չկայ, եւլն., եւլն.: Միամիտ գրագէտներ կան, որ կը հաւատան այդ յիմար խօսքերուն ու, հասած որոշ վարկի մը կամ համբաւի մը, եւ յաջողած բարեկեցիկ կենցաղ մը ապահովելու մէջ՝ վար կը դնեն գրիչը: Ես որքան գիտեմ, գրագէտ ըսուած մարդը չատ աւելի միամիտ մէկն է -- կը նստի ժամերով, օրերով կը գրէ, կը սրբագրէ, եթէ միջոցը ունի՝ կը հրատարակէ փոքրաթիւ տպաքանակով, կը սպասէ որ թերթերը արձագանգեն իր հատորին, կը յուսայ որ մարդիկ գիտնան իր գործին մասին, գնեն ու կարդան, կարծիք մը կազմեն: Եղաւ՝ եղաւ: Չեղաւ՝ չեղաւ: Բայց այս ամբողջը կ'ընէ ան Սփիւռքի տարածքին որովհետեւ այդ է իր պարտականութիւնը իբրեւ գրագէտ, ուրիչ raison d'être չունի: Դժբախտութիւնը հոն է որ «իրատես», «ողջմիտ» կամ «գործնական» մարդիկ ոչ գիտեն թէ ինչ է հայ գրական կեցուածքը աշխարհի չորս կողմերը, ոչ կարող են արժէքաւոր գիրքը գնահատել ոչ ալ ծանօթ են մեր ազգի մշակութային պատմութեան՝ վերջին երկու դարերուն:

Այս է մեր գժբախտ կացութիւնը: Անտանելին հոն է որ մեր մամուլը իր ուժին լաւագոյն մասը կը տրամադրէ Հայաստանի ներկայ կացութեան մասին լուրերուն եւ չատ աւելի միամիտ ալ մաղձոտ յօդուածներու -- Սփիւռքի մասին լուր եւ տեղեկութիւն կը պակսի: Ձեմ կարծեր: Հապա աշխարհը՞, իր քաղաքական, համաշխարհային, մշակութային ու այլ տարածութիւններով, մարդկային մտքի ճախրանքներու եւ պարտութիւններու պատմութիւններով, ընթերցողին միտքն ու ճաշակը պեղող, աղնուացնող, ճոխացնող կալուածներով: Մէկ երկու բացառութիւններէ զատ՝ մեր պարբերական մամուլը չի գոհացներ արդի Հայուն պահանջները: Ու չեր բաւեր որ Սփիւռքը դիմաւորաբար զգրոսական հանդիսաներու նկարագրութեամբ ներկայ կ'ըլլայ մեր մամուլին էջերուն մէջ՝ մէյ մըն ալ տխլուած ենք հանդուրժել որ Հայաստանէն եկած այդ հաղորդագրութիւնները մեզի հրամցուին առանց որ անոնց լեզուն արեւմտահայերէնի վերածուի խմբագրութեան կողմէ: Տգիտութի՞ւն է թէ ծուլութիւն: Բայց ամէնէն ահաւորը այն է որ չենք յաջողած պատրաստել մտաւորականներ կամ պարզապէս մշակուած լրագրողներ որոնք զբաղին ոչ-հայկական նիւթերու քննութեամբ ու վերլուծումով: Արհեստագէտ Հայեր զարճած ենք բոլորս ալ, ու Հայութեան յաւերժն, մտաւեւռումներէն դուրս՝ մեզմէ չատ քիչերն են որ կը հետաքրքրուին 20-րդ դարու միջին, զարգացած մարդը չհագեցնող նիւթերով:

Ահա այսպէս է որ, երկու հարիւր տարի կ'ընէ՝ հայ միտքը կը զբաղի գրեթէ բացառաբար հայ ազգին յաւերով, երազներով, ողբով եւ գովեստով: Եթէ անկեղծօրէն կ'արդարանար այս կեցուածքը, ներկայիս անընդունելի է նման կացութեան մը գոյութիւնը -- հարիւր հազարաւոր զարգացած, նիւթապէս ապատաղրուած, քաղաքական նպաստաւոր պայմաններու մէջ ապրող Հայեր կան որոնք 20-րդ դարու հայ մարդու մշակութային կեանք պիտի ուզէին վարել բայց չեն կրնար գլխաւորաբար որովհետեւ մտքի մարդիկ -- գրագէտ, խմբագիր, ուսուցիչ, մտաւորական, հոգեւորական եւայլն -- չեն կըրնար կամ չեն ուզեր իրենց դարը ապրիլ: Այլ՝ կը գոհանան գուտ հայկական օրակարգով ու չատ ալ հոգերնին չէ թէ աշխարհի մնացեալ մասը ինչ տպաւնպներ կը գիմակալէ: «Հայը ջաղացքին պատին երկնցած կը քնանայ ու կ'ըսէ թէ աղմուկը գինք չի խանգարեր» կը սիրէր ըսել Նարդունին: Ու դէռ կը գարմանանք ինչո՛ւ անթիւ Հայեր, հայրենասէր ու բարեկեցիկ ամէն իմաստով՝ կը հեռանան Հայութենէն որովհետեւ աղմուկը գիրենք կը խանգարէ եւ կ'ուզեն մասնակցիլ մարդկութեան կեանքին:

«Մենք մեր եղով տապկուինք» կ'ըսէր Օշական, «Հայութեան մագին մարդ չըդպնայ» կը կրկնէր Շաւարշ Միսաքեան: Հոյակապ -- բայց Սփիւռքահայութիւնը այդ ոգիին գինն է որ կը վճարէ այժմ: Այդ պատուական մտաւորականները իրենց ժամանակին պահանջներուն համաձայն կը մտածէին ու կը գործէին, սակայն կէս դար անցած է տակէ ի վեր, փոխուած է թէ՛ Հայութիւնը եւ թէ ալ մարդկութիւնը բայց մենք ջաղացքին պատին տակ դեռ կը քնանանք...:

Անկախ Հայաստանի մը յանկարծական գոյութիւնն ալ մեզ չէ արթնցուցած կարեւոր հարցումին՝ թէ Հայութիւնը ի՞նչ ունի տալիք մարդկութեան:

Այդ հարցադրումին փոխարէն, ականատես կ'ըլլանք մազձի ահաւոր պոռթկումի մը որ եօթանասուն տարիները բարդած էին մեր բոլորին սրտին մէջ, Հայաստան եւ Սփիւռք հաւասարապէս: Ինձի կը թուի թէ բուն պատասխանատուն այս վիճակին մտաւորական դասակարգն է, ան՝ որ հանրային կարծիք կը չինէ, իր անճոռ օրինակ կը դառնայ զանգուածին, յանձնառու է եւ կը մերժէ սուտ-քուն ձեւացնել ջաղացքի պատին տակը:

Այս խորհրդածութիւնները մեզ եւս կը բերեն ազգային ծառայութեան նուիրական պարտականութեան եւ նաեւ մտածումի մը որ ո՛չ Նարդունիին, ո՛չ Միսաքեանին ոչ ալ Օշականին միտքը զբաղեցուցած է եւ որ նոր է, քսան հինգ տարուան կեանք ունի: Այսինքն՝ Սփիւռքահայ ինքնութեան հարցը: Առեն մը «գաղթաշխարհ» կը կոչուէինք, եղեռնէն ետք՝ «արտասահման» կոչուեցանք: Հիմա «Սփիւռք» ենք, առօք փառօք, բանիւ եւ գործով, ցնոր տնօրինութիւն, եւ մեր առաջին պաշտօնն է սահմանել մեր ինքնութիւնը, սփիւռք բառը յաւուրմ անուն հրահակել ու փնտռել անոր ներքին տեսութիւնը, պատճառաբանութիւնը: Ամէն բանէ առաջ սակայն լուրջի առնել զայն, չտարուիլ Հայաստանի այժմու կառավարութեան անբարեհաճ կեցուածքէն այլ օրինակ դառնալ անոր ղեկավարներուն ու ցոյց տալ, նախադահէն մինչեւ յետին պաշտօնեային՝ թէ ինչ ըսել է ազնիւ հայկականութիւնը, մեր ազգին վայել մարդկային վերաբերումը, ինչ կը նշանակէ 20-րդ դարու մշակուած, քաղաքակրթուած եւ վեհանձն մարդ ու Հայ ըլլալը: Մենք չապրեցանք խորհրդային դժոխքին մէջ ու չենք կրնար հասկնալ ինչպէս կ'աշխատին այդ աշխարհամասի Հայուն միտքն ու սիրտը, մեզի խնայուեցաւ այդ դառն փորձառութիւնը: Առոր փոխարէն մենք ճանչցանք, Մերձաւոր Արեւելքի, Եւրոպայի եւ Ամերիկաներու մէջ ապրելով, «ո՞ր արժանիքներն են որ կը յատկանշեն արեւմտեան մշակոյթները, քաղաքական, բարոյական, ընկերային ո՞ր առաքինութիւններն են որ կը ղեկավարեն արդի մարդուն կեանքը: Այսքանը գիտենք -- կը մնայ այդ օրէնքները կիրարկել մեր հայ կեանքէն ներս: Ու մանաւանդ՝ Հայաստանի հետ մեր յարաբերութեանց մէջ՝ որ հասկնան մեր բուն ինքնութիւնը: Այդ ձեւով՝ մեզ ալ օգնած կ'ըլլան մեր սփիւռքեան էութիւնը աւելի լաւ ճանչնալու: Այժմու սրուածութիւնը Սփիւռքին ներս, քաղաքական ու այլ կալուածներու միջեւ, ինչպէս եւ Հայաստանի եւ Սփիւռքի միջեւ, պատիւ չի բերեր մեր մշակոյթին ու մեր ազգային խառնուածքին: Այսօր Սփիւռքը ուժ է, ամէն իմաստով եւ այդ ուժը լաւ պէտք է գործածէ իր կեանքը կանոնաւորելու եւ յառաջդիմելու: Կու գայ օրը անկասկած, որ Հայաստանի մտաւորականներն ու ղեկավարները կը գիտակցին այդ օրութեան: Մինչեւ այդ օրը՝ հսկայ գործ կայ ընելիք մեր գաղութներուն մէջ (Հայ Դատի եւ ներքին կառոյցներու հզօրացման տեսակէտէն), փոխանակ ներքին ճակատներու վրայ եւ Հայաստանի ղեկավարութեան հետ ջլատիչ եւ աւելորդ պայքարներու լծուելու:

ՌՈՒՍԱԿԱՆ ՄԱՖԻԱՅԻՆ ԳՏՆՈՒԱԾ ԴՐԱԽՏԸ՝ ԻՍՐԱՅԷԼ

Թել-Ավիվի չքեղ արուարձաններէն մէկուն մէկ յարկաբաժինին մէջ իսրայէլեան ոստիկանութիւնը անցեալ Մայիսին երբ Ռուսաստանէն ներգաղթած մէծ մայրիկ մը ու քանամեայ թոռանը զխատուած դիակները գտաւ, հակցաւ անմիջապէս որ գործ ունի ռուսական մաֆիային հետ: Երկու զոհերուն միակ մեղքն էր մայրը եւ զաւակը ըլլալ ռուս գործի մարդու մը որուն համար կ'ըսուէր թէ ապօրինի գումարներ օրինականացնելու մասնագէտ մըն էր ի նպաստ ռուսական մաֆիային: Ոստիկանութիւնը հասկցաւ որ վրէժի արարք մըն է ոճիրը: Հետզհետէ աւելի յաճախ կը գործուէին նման արարքներ: Եւ յատկապէս կը գործուէին Ռուսաստանէն արտագաղթողներու չրջանակին մէջ, մաֆիական ներկայութեան մը լուրջ կասկածները արթնցնելով:

Իսրայէլ ներգաղթող նախկին խորհրդային քաղաքացիներու թիւը 1989-էն ի վեր հասած է չուրջ 600 հազարի. եթէ անոնց աւելցնենք 70-ական թուականներէն եկք հասնողներն ալ, այսօր այդ բոլորը երկրին բնակչութեան 12%-ը կը կազմեն: Ունին իրենց թաղերը, թաղամասերը, պալէի խումբերն ու նուագախումբերը: Ունին իրենց հանրախանութները որոնց թիւը չուրջ 500 է ամբողջ երկրին մէջ. անոնց մէջ կը ծախուին ոչ-ֆաշէր ապրանքներ, յագեցնելու համար ռուսականին կարօտը: Անոնք ունին տակաւին կիւրեղատառ հինգ օրաթերթեր, իրենց պարբերաթերթերը, պոռնիկները, արտածում-ներածումի իրենց ձեռնարկութիւնները, եւլն.:

Վերոյիշեալ ոճիրին հեղինակը ի վերջոյ ձերբակալուեցաւ. խոստովանեցաւ կրկնակի սպանութիւնները. միսի դանակով մը գլխատած էր զոհերը: Բայց ոստիկանութեան բոլոր չանքերը ապարդիւն մնացին ու գլուխները չգտնուեցան: Ոստիկանութիւնը կասկածներ ունեցաւ թէ այդ գլուխները զրկուած էին Ռուսաստան որպէս ապացոյց տրուած հրահանգին կատարուած ըլլալուն:

Մինչ այդ, իսրայէլեան մամուլը կը մատնանշէր ռուսական մաֆիային սպառնալիքը, ուղղուած՝ ընկերութեան: Երկրին գլխաւոր օրաթերթը կր գրէր թէ ռուսական մաֆիան Իսրայէլը պիտի վերածէ ոճիրներու դժոխքի մը:

1993 Հոկտեմբերին Իսրայէլի մէջ ձերբակալուեցաւ Քորաքին անուն մէկը որ ներկայացուեցաւ որպէս թմրեցուցիչի մեծագոյն մաքսանենգը, ձերբակալուած սուրբ վայրերու մէջ: Կը պատմուէր որ ան կապ ունէր գոլոմպական քարթէլներուն հետ որոնք կը գործակցէին Ռուսերու: Նոյն խնդրին կապակցաբար Ս. Պետերբուրգի մէջ 1150 քկ. քոքայինը գրաւուեցաւ, ոստիկանութիւնը մէկտեղ հանեց պոռնկութեան ցանց մը որ հարիւրաւոր մանկատի աղջիկներ Բելառուսիայէն, Ուկրանիայէն կը փոխադրէր Թել-Ավիվ, հազարումէկ հմայիչ խոստումներով:

Հետաքրքրական է կարդալ թէ զօրաւոր կասկածներ կան որ ներգաղթած բոլոր մաֆիականները իսկական Հրեաներ չեն. ամէն մարդ քիչ-չատ գիտէ թէ յետ խորհրդային քաոսին մէջ ռուսական վարչարարութիւնէն կեղծ անձնաթուղթ մը ստանալ անկարելի չէ, ոչ իսկ դժուար, եթէ մարդ չիշ մը վոտկայի դրամ ունի:

Ռուս չարագործները իրենց ձեռքերը երկարած են ազգ. անտեսութեան, դրամատուներու եւ ճարտարարուեստի մարդին: Անոնց ոչ մէկ միջոց կր պակսի: Շքեղ ապարանքներ կառուցած են երկրին միջերկրականեան ափին երկայնքին:

Նոյեմբերին մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին Իսրայէլի ոստիկանութեան նախարարը յայտնեց թէ ուկրանական ծագումի տէր մաֆիականներ եւ տեղական կարգ մը կազմակերպութիւններ Թել-Ավիվի մէջ ոճրային գիտահատակ մը ունեցած են: Ուրիչ մըն ալ տեղի ունեցած է Փետրուարին. այն օրը երբ ռուս մեծահարուստ գործի մարդ Լուչանսկի որ երկու տարի առաջ հասած էր Իսրայէլ, իր յիսնամեակը կը տօնէր: Այդ առիթով ան ղեկավարներու եւ առաջատարներու մէջ տեղաւորած էր իր 200 մեծատուն հիւրերը, որոնք եկած էին ԱՄՆ-էն եւ Ռուսաստանէն, իր կողմէ վարձուած օդանաւերով: Լուչանսկի տնօրէնն է բազմազգ ընկերութեան մը որ մասնագիտացած էր հրաձգարաններու արտադրութեան մէջ, իսկ այսօր կը զբաղի նաւահանգիստներու արդիականացումով ու զինուորական ճարտարուեստը փոխարկելով ոչ զինուորական նպատակներու համար: Ան հարկաւոր այս հանդամանքին, ոչ բաղձալի անձնաւորութիւն մըն է կարդ մը երկիրներու համար: Իսկ ԱՄՆ-ը եթէ ուզակի չեն մերժեր, կը ձգձգեն իրեն մուտքի արտօնութիւնը: Այսուհանդերձ իսրայէլեան ոստիկանութիւնը ոչինչ ունի իրեն հանդէպ:

Ան ոչինչ ունի նաեւ «հայրիկ» կոչուած Եուզպաչովի հանդէպ, զոր ռուս ոստիկանութիւնը ռուսական մաֆիային ղեկավարներէն կը նկատէ: Այս վերջինը աւելի քան տարիէ մը ի վեր կը բնակի Թել-Ավիվի հնգաստղանի մէկ պանդոկին արքայական յարկաբաժնին մէջ: Նոյնիսկ հարցազրոյց մը տուած է տեղական հեռատեսիլին: Երբ իրեն հարց կու տան թէ ճի՞շդ է որ մաֆիային չարքերուն կը պատկանի, կը ժպտի. ոչինչ կը հերքէ: Կ'ըսէ միայն թէ կազմակերպութիւնը բնաւ նպատակ չունի Իսրայէլ տեղաւորուելու: Հոն է քիչ մը արեւ տեսնելու, յաջողութիւնը վայելելու եւ նորանոր արկածախնդրութիւններ ծրագրելու համար:

ՔԱՂՔԱՆ

«ՅԱՌԱՋ»Ի 70-ԱՄԵԱԿԸ ԵՒ ՀԱՅ ՄԱՄՈՒԼԸ

Սոփիայի մեր պաշտօնակիցը՝ «Երեւան» հետեւեալ տողերով կ'անդրադառնայ «Յառաջ»ի 70-ամեակին:

*
**

«ՅԱՌԱՋ»Ը
70 ՏԱՐԵԿԱՆ

Սփիւռքի եւ Հայաստանի մէջ հազուագիւտ են այն թերթերը, որոնք ունին 70 տարուայ պատմութիւն եւ կը չարունակեն իրենց գոյատեւումը՝ ի հեճուկս դժուար պայմաններուն:

Այդպիսի հրատարակութիւններէն մէկը կը հանդիսանայ Փարիզի «Յառաջ» օրաթերթը, որը սկսած է լոյս տեսնել 1925 Թուականի Օգոստոսին:

Թերթի հիմնադիրն է հայազգի մտաւորական եւ հրապարակագիր Շաւարշ Միսաքեան, որը որոշ ժամանակ Պուլկարիա մնալէ յետոյ, կը տեղափոխուի Ֆրանսա: Շ. Միսաքեանի մահէն յետոյ (1957), թերթի հոգսերը իր վրայ կը վերցնէ անոր աղջիկը՝ տիկ. Արփիկ Միսաքեանը: Արդէն չորս տասնամեակ «Յառաջ»ը Ա. Միսաքեանի ղեկավարութեամբ, կը չարունակէ իր առաքելութիւնը, յաղթահարելով ամէնօրեայ դժուարութիւններ, հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն: Թերթը, ըլլալով Սփիւռքի լաւատես ղեկավարներէն մէկը, չարունակելով արեւմտահայ լրագրութեան լաւագոյն աւանդոյթները, օպտելթիւօրէն տալով հայ իրականութեան պատկերը՝ ըլլայ Հայրենիքի կամ Սփիւռքի մէջ, բարձր կը պահէ հայապահպանման ջահը:

Պուլկարահայ «Երեւան» թերթը չատ լաւ գիտէ ինչ կը նշանակէ սփիւռքահայ անկախ թերթ հրատարակել եւ բոլորովին կը կիսէ իր գրչակից «Յառաջ»ի գոյատեւելու դժուարութիւնները յաղթահարելու պայքարը:

«Երեւան»ը կը չնորհաւորէ իր պատուական 70-ամեայ յոբելեանը, մաղթելով խմբագրապետ տիկ. Արփիկ Միսաքեանին եւ հայ մամուլին ամրապնդում եւ զարգացում:

նին, թերթի աշխատակիցներուն եւ ընթերցողներուն երկար կեանք, եռանդ եւ ամենայն յաջողութիւններ ազդանուէր գործին մէջ:

«ԵՐԵԻԱՆ»

Սոֆիա, Սեպտեմբեր 7

***

Փարիզի Հայ Կաթողիկէ պաշտօնաթերթն ալ «Եկեղեցին Հայկական», Սեպտեմբերի իր թիւին մէջ, խմբագրական ծանօթութեամբ մը կը շնորհաւորէ թերթիս խմբագրութիւնը եւ այդ առթիւ կը հրատարակէ այն դասախօսութիւնը զոր բերդէն Գավէզ տուած էր 1980-ին Ս. Մեսրոպ մշակութային կեդրոնը, նիւթ ունենալով «Ծառաչ»ը եւ որու բնագիրը յանձնած է ողբացեալին զաւակը՝ տոքթ. Թոպէր Գավէզեան:

***

Մամուլի այս արձանագրներուն առընչութեամբ կը հրատարակենք նաեւ Պուէնոս-Այրէսի «Արմենիա»ի խմբագիր՝ Խաչիկ Տէր-Ղուկասեանի տողերը, նոր ստացուած, թղթատարական յապաղումի պատճառաւ:

***

«Ծառաչ»ի յարգելի Խմբագրութեան,

Այս քանի մը տողերով կ'ուզեմ իմ շնորհաւորութիւններս փոխանցել «Ծառաչ»ի 70-ամեակին եւ յաջողութիւն մաղթել՝ աշխատանքի կորով ու յարատեւութիւն ցանկալով անոր չուրջ բոլորուած մտաւորականներու փաղանգին:

Պայմաններու բերումով թէեւ քիչ մը ուշ հետեւողական ընթերցող դարձայ «Ծառաչ»ին, սակայն անոր վաւերական արժէքին ու հայապահպանման էական դերին արդէն նախապէս ունեցած համոզումս առ աւելի ամրապնդուեցաւ «Արմենիա»յի հայերէն բաժնի խմբագրութիւնը ստանձնած այս ութ տարիներուն ընթացքին, երբ, վստահ եմ ամէն սփիւռքահայ խմբագրի նման, հայ մամուլի ըստացման սպասումը իւրայատուկ իմաստ ստացաւ: Ոչ միայն միեւնոյն առաքելութեան բերումով սփիւռքահայ թերթերու միջեւ ստեղծուած այս լուռ հաղորդակցութեան ամէնօրեայ եւ անխուսափելի ներկայութեան պատճառով, այլ՝ մանաւանդ որովհետեւ ականատես եղայ ամբողջ սերունդներու վրայ «Ծառաչ»ի անմահ հիմնադրին ձգած խոր ու անջնջելի ազդեցութեան: Եւ այս առիթով պիտի ուզէի մեծարել յիշատակը տակաւին նոր իր մահկանացուն կնքած Եղեռնի վերապրող ընկ. Պարզեւ Նաճարեանի, մէկը այն բազում անծանօթ նուիրեալներէն, որոնք ամբողջ կեանք մը տուին ազգի վերապրումին եւ եղան Սփիւռքի կազմակերպման հիմերն իսկ: Ամէն անգամ որ խմբագրատունն կու գար ղրկան փորձ մը, կամ որ մը յուշ կամ թուղթին յանձնուած խորհրդածութիւն մը բերելու, ընկ. Պարզեւ անպայմանօրէն կ'անցնէր հայ մամուլի վերապահուած պահարանէն եւ կանգ կ'առնէր «Ծառաչ»ի ծրարին առաջ. «Ընկ. Խաչիկ քանի մը հատ «Ծառաչ» տանիմ գալ չարաթ կը բերեմ...»: Թուականը կարեւոր չէր, կարեւոր չէին տեղեկութիւնները եւ նուազ՝ թերթի մը բովանդակութեան արդիական ներկայացման մանրամասնութիւնները. կարեւորը հաղորդակցութիւնն էր՝ լեզուին ու մշակոյթին հետ: Միայն այս ձեւով կրնամ մեկնաբանել ընկ. Պարզեւի եւ այլոց ղղացած ողջոյնը, զոր կը փորձէին յաղեցնել հայ թերթի ու մասնաւորաբար՝ «Ծառաչ»ի ընթերցումով: Եւ միայն այս ձեւով կրնամ հասկնալ այն բացառիկ բծախնդրութիւնը որով անվը խնամէր իր գրութիւններու լեզուն՝ դուրդուրալով իւրաքանչիւր հայերէն բառի վրայ, փորձելով զանոնք փրկել մոռացութեան փոսէն, փորձելով տիրութիւն ընել անոնց մէջ ամէն մէկուն, թերեւս որովհետեւ ոչ ոք այնքան խորապէս կրնար հասկնալ լքումի տառապանքը որքան Յեղասպանութենէն վերապրած որը մը...

Ընկ. Պարզեւի յիշատակը բերելով կը փափաքէի առանձնացնել «Ծառաչ»ի իւրայատուկ առաքելութիւնը ճիշդ այս՝ արեւմըտահայերէնի ու արեւմտահայ մշակոյթի պահպանման մարզին մէջ, որովհետեւ առանց ատոր առնուազն կիսատ կը մընայ ազգի ճակատագրի մասին մտահոգուելու ամէն նախաձեռնութիւն, որովհետեւ առանց այս առաքելութեան խոր պիտակումին մեր կողմէ, դժբախտաբար, որը ու լքուած պիտի մնան արեւմտահայերէնն ու արեւմտահայ մշակոյթը: Եւ կը կարծեմ որ քաղաքական-դաշտիպարական ամէն տարակարծութենէ չատ աւելի վեր է այս առաքելութեան էական կարեւորութեան դիտակցումը, այդ իսկ պատճառով համոզուած եմ, որ «Ծառաչ»ի 70-ամեակի տօնը անկասկած որ բոլորի՛ս տօնն է:

Կը մնամ հաւատարիմ սպասող մը թերթին յաջորդ համարներուն եւ, մանաւանդ, «Մխիթ եւ Աբուեսոտ» յաւելուածին:

Յարգանօք՝

ԽԱՉԻԿ ՏԷՐ-ՂՈՒԿԱՍԵԱՆ

Պուէնոս-Այրէս,
Օգոստոս 31

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅՈՒ ՄՏՕՐՈՒՄՆԵՐ
-102-

ԿԻՆԵՐԸ ԵՒ ՄԱՐԴԿԱՅԻՆ ԻՐԱՒՈՒՆՔՆԵՐԸ

Վստահ եմ որ արդէն նկատեցիք վերնագրին հակասական բնոյթը. -- «Մարդկային իրաւունքները» մարդոց կը վերաբերին: Կիները ի՞նչ գործ ունին ասոր մէջ:

Այս այսպէս ըլլալով հանդերձ՝ ՄԱԿ-ը յարմար դատեր է կիներուն ալ բաժին մը տալ կարկանդակէն: Ուրեմն, փաստելու համար որ փափաք, նպատակ եւ համաձակութիւն չունինք միջազգային կազմակերպութեան մը դէմ դրօշ պարզելու, կը հետեւինք: Մանաւանդ որ պաշտօնական, կիսապաշտօնական եւ անպաշտօն հաւաքներու որպէս վայր Զինաստանի մայրաքաղաքը ընտրած էին: Այդ երկիրը այցելելու լաւ առիթ է:

Բայց առարկայօրէն՝ վայրին ընտրութիւնը քիչ մը տարօրինակ կը թուի: Աւելի տարօրինակն այն է, որ Զինաստանը ինք իր բերնով պահանջեց այսպիսի մեծ փորձանք մը բերել իր դլխուն:

Ինչ բան չէ: Աչխարհի բոլոր անիրաւուած կիներուն ժամադրավայրը դառնալ: Այսինքն՝ ամբողջ մարդկութեան կէսէն աւելին: Մանաւանդ երբ, խօսքը մեր մէջ մնայ, դժգոհելու իրաւացի պատճառներն ալ չեն պակսիր:

Նախ եւ առաջ՝ նոյնինքն Զինաստանի մէջ, ուր ըստ երեւոյթին՝ կիները այնքան արժէք չունին, որ աղջիկ զաւակը կը մեռցնեն ծնած պահուն: Եւ մինչ այդ պատճառով բնակչութեան մէջ կիներու համեմատութիւնը կը նուազի, անոնք պարզապէս կ'առեւանդուին կնոջ ու համապատասխան ծառայութեանց պէտք ունեցողներու կողմէ: Երբ ընկալեալ սովորութիւնը այս է, բնական է որ Զինաստանի դեկավարութիւնը առանձնացնէր աշխարհի չորս ծագերէն բազոքելու եկած օտար կիները, թոյլ չտար որ Զինուհիները անոնց հետ չփուին ու անտեղի դատափարներ ընկալեն:

Նոյնպէս չեմ հասկնար, թէ միջազգային հաւաք կազմակերպելու ի՞նչ կարիք կար: Իւրաքանչիւրը ի՛ր երկրին մէջ բողոքէր: Իւրաքանչիւր երկրի կիներուն պարագան տարբեր չէ՞: Նմանութեան ի՞նչ եղը կայ այր մարդոց տիրապետող Ամերիկուհիին եւ աղջիկ ծնած ըլլալուն համար սպաննուած մանկուհիին միջեւ: Ցետոյ՝ կան անշուշտ երկու ծայրայեղութիւններուն այս կամ այն ծայրին աւելի մօտ գտնուածներու բազմութիւնը, ճամբու կէսին վրայ կանգնածները, իրենք զիրենք այդտեղ կանգնած կարծողները: Ի դէպ, ըստ իս՝ Հայուհիները այս վերջին խումբին կը պատկանին: Մեկնելով այն իրողութենէն, որ անցեալին Անահիտ դիցուհի ունէինք, ի ցոյց մարդկանց կը ձեւացնենք, թէ աւանդութիւնը անփոփոխ պահած ենք, մինչդեռ...

Ցամենայն դէպս՝ ամէն չահ ունինք, որ Հայուհիները չվարակուին բողոքի ընդհանուր մթնոլորտէն: Ամէն ոք դիտէ թէ հայ տղամարդիկ դերազանցօրէն աւելի խելացի են քան՝ իրենց կիները: Փաստը այն է, որ հաւասարութեան վարկածը կը չեփորեն, բայց ըստ էութեան չեն կիրարկեր: Աւելին. հայ տղամարդիկ աւելի խելացի են քան աչխարհի միւս ազգութեանց մարդիկը: Փաստը այն է, որ այս վերջիններու կիները, իրենց երկրին մէջ բողոքելէ զատ՝ բարկացայթ ցոյցեր կազմակերպեցին ՄԱԿ-ի կազմակերպած հաւաքին: Մերիններէն մի քանի հոգին, որոնք արդէն կարծես թէ «տուրիստական» նպատակով գացած էին, դիտողի դերով բաւականացան:

Իսկ ընդհանուր առմամբ՝ կիներու պահանջատիրութիւնը ոչ մէկ ձեւով կը տարբերի այր մարդոց պահանջներէն. -- եղունդ կու տաս՝ մատդ կը խնդրեն. մատդ կու տաս՝ ձեռքդ կ'ուզեն. ձեռքդ կու տաս՝ թեւդ կ'առնեն: Օր մըն ալ կ'անդրադառնաս, որ դլխուդ նստած՝ քեղ կը կլլեն...

Եղրակացութիւն. -- Մարդ ըլլաս թէ կին՝ եղունդդ քեղի պահէ...

ՇԻՐՈՒՆ ՄԱՆՐԱԴԻՏ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՉԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Վարչն, օթօ մը կ'անցնէր: Անլոյս տուներու նեղ սենեակներուն մէջ հագարներով ղոյղեր իրար դրկած կամ բարձին փաթթուած կը քնանային ու քիչ եաք իրարու դէմ պիտի ելլէին փողոցի քարուքանդ մայթերուն վրայ, պիտի կռուէին, իրաքանչիւրը կեանքի վերմակը իր կողմ պիտի քաչէր...: Կային նաեւ որ հիմա կը սիրաբանէին անչշուկ որ երախանները բան չլսեն մինչ իրենք անհասկնալի խօսքեր կը փսփսային իրարու. «աս է ապրիլը հոգիս... ուրիշ բան չեմ ուզեր դիտնալ աչխարհի երեսին... կը սիրե՞ս դիս...»:

Ներս անցաւ, հիւրասրահի բաղկաթոռին վրայ փլաւ, խոր, եւ անսահմանելի անձկութիւն մը մէջը: «ինչպէ՞ս սիրել» հարցումը նորէն եկաւ մուխին մէջէն ու այս անգամ այնպէս թուեցաւ իրեն թէ չըլարումին ու վախէն անդին՝ կար պատասխան մը այդ չուրջի երկրին ու անտեսանելի բաղմութիւններուն մէջ, փողոցի անկիւններուն խումբ խումբ նստած մարդոց մէջ, անծանօթին մէջ որ հիմա կ'անցնի վարչն, պատասխան մը՝ որուն կը մօտենար ամէն վայրկեան, որ մարդու կերպարանքին մէջ իր կապոյտ աչքերով ու հանդարտ ձայնով:

-- Հայաստան, Հայաստա՛ն...:

Բառերը դրեթէ չչուկներ էին բերնին չուրջ ու հիմա այդ ձայները ձեռքեր եւ աչքեր ունէին, գինքը կը փնտռէին որ դան փրկեն իր յիմար զոյութիւնը ու լեցնեն իր մինակութիւնը: Գոցուեցան աչքերը բայց քուն չունէր. «ինչո՞ւ եկայ» հարցումը նորէն անցաւ մտքին. «սէր դտնելու եւ սիրելու, սիրելու... այո... մահուան դէմ կռուելու...»:

Շաբաթ, Ապրիլ 24, 965
կէսօրէ ետք ժամը 5

Պէյրութի ամառ դիշերները սաստիկ խոնաւ ու տաք կ'ընէ, ու մարդիկ իրիկունները պատշգամները կը հաւաքուին, դիրար դիտելու եւ մխիթարուելու համար: Ցոհանոցէն մօրը աման լուալու ձայնները կը հասնին: Պապան պատշգամի իր եղկէղ հինցած բազկաթոռին վրայ փլած է, աչքերը գոց: Ձեռքի համրիչը մեղմ կը շարժի: Կպչուն ադմուկ մը լեցուցած է թաղը ու մարդիկ այսօր սովորականէն աւելի ջղաղրդիռ, բարձրաձայն կը խօսին:

-- Ցոդնա՞ծ ես պապա:

-- Հա աղջիկս:

«Ծատ չատ մեծ օր էր այսօր» Զարուհի յանկարծ մեծցած կը զգար ինքզինքը, պատըշգամէն կախուած, դիտելով Հայերու բազմութիւնը փողոցին մէջ «պատարագ, հոգեհանդիստ, կոչնակները, ժողովուրդի մեծ հաւաքոյթ քաղաքին դուրս խաղավայրին մէջ, ճառեր, ծափահարութիւն, նորէն ճառ...»: Հայրը լացեր էր նորէն, ամբողջ օրը բերանը չէր բացած ոչ խօսելու իրենց հետ ոչ ալ ուտելու: Ինք ալ լացեր էր: Քիչ մը անդիէն մէկը գէնք պարպեց:

-- Քեռին լաւ խօսեցաւ, չէ՞ պապա, ամէն մարդ ծափահարեց:

Պատասխան չկայ: Ոչ ոք իրեն կը պատասխանէ տան մէջ:

-- Ցակոբը... հո՞ս է:

-- Կարծեմ ակումբ դնաց ընկերներով:

Հայրը բացաւ աչքերը ու հիմա իրեն կը նայէր: Ինչքա՜ն տխուր են այդ աչքերը:

--Քանի՞ տարեկան եղար Զարուհ:

-- Տասներկու:

-- Ցովս եկուր:

Հօրը մեղմ, խղրանքի ձայնով ըսուած բառերը յանկարծակիի բերին գինքը, չատ քիչ անդամ անոր դուրդուրանքը տեսեր էր կեանքին մէջ:

-- Հոս նստէ, բան մը պիտի ըսեմ քեղի:

Ծանր, դանդաղ բառերը վախ մը ձգեցին սրտին մէջ: Ոտքի ելաւ: Ճիշդ այդ վայրկեանին մայրը եկաւ խոհանոցէն և ամէն անդամուան պէս անչշուկ հօրը քովը նստաւ: Ինք քիչ մը աւելի ապահով զգաց: Դրացիներուն աղմուկը ամբողջ թաղը բռնած էր, մէկը յեղափոխական երգ մը սկսաւ երգել --Ապտոն էր: Ուրախացաւ ինք:

Շտկուեցաւ հայրը: Երկար մարմին մը ունէր ու խորտ ու բորտ, չարքաշ դէմք մը: Ինչքա՜ն պիտի ուզէր փաթթուիլ անոր, դնել գլուխը անոր կուրծքին, յետոյ լեցուն մօրուքին վրայ, խոշոր ձեռքերով չոյչոյել իր մազերը...: Մայրը հեռուն կը նայէր: Մէկը կ'երդէր նորէն:

-- ...Թունդ թունդ եղան Հայոց սըրտեր...

-- Սագօ, օթոյին բանալին ո՞ւր դրեր ես:

-- Տիգրան սուրճը կը պաղի կոր: Մարի...

Կեանքը ի՞նչ ազուոր, դիւրին կ'ապրուի հեռուէն...: Հիմա լուռթիւն: Զարուհի կծկուեր էր աթոռին առջեւը: Հօրմէն խունկի հոտ առաւ նորէն:

-- Զարուկ, լաւ մտիկ ըրէ ինչ պիտի ըսեմ:

Հօրը ձայնը սովորականէն աւելի թանձր բայց մտերիմ եկաւ. «ախ պապաս... մէյ մը առանկ խօսէիր ինծի հետ, ինչ կ'ըլլաս» խորհեցաւ ու վեր նայեցաւ անոր: Շրթունքները կը դողային:

-- Հասկցա՞ր ինչ ըսին այսօր քարոզին, վերջը խաղավայրը:

-- Այո պապա, հարկաւ:

-- Ի՞նչ զգացիր, ի՞նչ մտածեցիր:

-- Թուրքերը մեղի ջարդեցին յիսուն տարի առաջ, բայց մենք չենք մեռնիր, չենք մոռնար, չենք ներեր: Հայ ժողովուրդը...:

-- Նայէ աղջիկս, ինչ պիտի ըսեմ:

Կարուկ, հրահանգի պէս: Լռեց: Հայրը առաջ ծռեր էր, հսկայ մօրուքը մօտեցեր իրեն: Ցանկարծ իր պզտիկ ափը առաւ իր խոշոր ձեռքին մէջ, իրեն դարձուց: Պաղ էր հօրը ափը ու դէմքը, այդքան մօտէն, անճանաչելի բան մը ունէր: Սրտատրոփ սպասեց:

(Շար. 9)

ՎԱՐԱԳԱՅԻ Ս. ԽԱՉ ԱՐՆՈՒՎԻԼ

ՄԱՏՈՒՑՈՒՄ ՀՆՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ
ՏՕՆԱԽՄԲՈՒԹԻՒՆ
ԱՌՆՈՒՎԻԼԻ ՎԱՐԱԳԱՅ ՍՈՒՐԲ ԽԱՉ
ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Կիրակի, Սեպտեմբեր 24-ին, *Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցւոյ անուան տօնախմբութեան եւ մատուցօրհնութեան առթիւ հանդիսաւոր պատարագ կը մատուցուի, բարձր հովանաւորութեամբ՝*

ԳԻՒՏ ԱՐԲ. ՆԱԳԱՇԵՆԱՆ-ի
Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ
եւ Փարիզի Առաջնորդ

կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝

ՆԵՐՍԵՀ Ծ. ՎՐԴ. ԲԱՊՈՒՃԵԱՆ

Երգեցողութիւնները կը կատարուին Իսի-լէ-Մուլինոյի «Տարօն» երգչախումբին կողմէ, ղեկավարութեամբ՝

Ստեփան Սրկ. Եորկանճեեան-ի:

Պատարագի աւարտին, հաւաքոյթ, ֆաղաքապետարանի կողմէ տրամադրուած «Շառլ Ազնաւուր» սրահին մէջ, ուրոյ սեղաններու չուրջ հաճելի քանի մը ժամ անցընելու համար:

Սիրով կը հրաւիրուի ընդհանուր ժողովուրդը՝ աղօթելու եւ ուխտ կատարելու:

ԾԱՆՕԹ. -- ժամերու փոփոխութիւնը նկատի ունենալ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Երեւանաբնակ Ռեմմիկ Աբրահամեանի Ասատրեան կը փնտռէ իր հայրը՝ Աբրահամ Խաչատուրի Ասատրեանը, որ ծնած է 1916-ին, Ազինի ընդհանուր խարկով գիւղին մէջ: Աբրահամ Ասատրեան զինուորագրուած է Խորհ. բանակին մէջ, Նոյեմբեր-Դեկտեմբեր 1941-ին: Իրմէ վերջին անդամ նամակ ստացուած է Ապրիլ 1942-ին, Կերչ քաղաքէն (Ղրիմ): Կը կարծուի թէ Աբրահամ Ասատրեան Մարտիրոսի զբաղուած է 1970-ական թուականներուն: Այս մասին որեւէ տեղեկութիւն ունեցողներէն կը խնդրուի կապ հաստատել «Երկիր եւ Մշակոյթ» կազմակերպութեան Փարիզի գրասենեակին հետ, հեռաձայնելով -- (1) 42 33 08 98 թիւին, կամ՝ գրելով հետեւեալ հասցէին՝

ORGANISATION TERRE ET CULTURE
16, rue Notre-Dame de Lorette
75009 PARIS

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE
Section «*Araxe*» de Lyon-Villeurbanne
et
LA MAISON DE LA CULTURE
ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
vous présentent
sous la direction de
KHATCHIG YILMAZIAN
LA CHORALE
SAHAK MESROP
de Marseille
pour un

Concert Exceptionnel de Chants Arméniens

le Samedi 30 Septembre à 20 heures 30
au Centre Culturel
et de la Vie Associative
234, cours Emile Zola,
69100 VILLEURBANNE
Entrée : 80 F. (gratuit jusqu'à 12 ans).
Renseignements : 78. 93. 57. 43.
(Du mardi au samedi, les après-midi).

UGAB - *Marseille*

327, Bd Michelet, Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45

Cette année l'UGAB-*Jeunes* a le plaisir d'annoncer la naissance d'une section sportive : «L'association U.S. NOUBAR» qui organisera des équipes de football, de volley, de basket et de ping-pong.

Nous informons que tous les 1er et 3ème samedi du mois, l'équipe de l'UGAB *Jeunes* tiendra une permanence de 21h à 24h. Rejoignez-nous nombreux autour d'un verre pour discuter, jouer aux cartes, au tavlou. Bref se retrouver ensemble!

De plus nous rappelons qu'être membre de l'UGAB est un privilège qui vous apporte de nombreux avantages (tarifs préférentiels pour les soirées, les sorties, gratuité pour d'autres activités).

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ

ՓԱՐԻԶ

ՀԱՅ ԿՐԹԱԿԱՆ ԵՒ ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ՄԻՈՒԹԻՒՆ
17, rue Bleue, Paris 9e

ԳՐԱԿԱՆ . ՄՇԱԿՈՒԹԱՅԻՆ
ՅԱՆԶՆԱԽՈՒՄԲ

ԳՐԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԳԻՒՂԱԳԻՐՆԵՐ

ՀԱՄԱՍՏԵՂ
ՅԱԿՈԲ ՄՆՋՈՒՐԻ
ՄԿՐՏԻՉ ՄԱՐԿՈՍԵԱՆ

կը ներկայացնեն՝
ՅԱԿՈԲ ՊԱԼԵԱՆ,
ՀԻԼՏԱ ԳԱԼՖԱՅԵԱՆ-ՓԱՆՈՍԵԱՆ
ԿԱՐԱՊԵՏ ՏԱՓԼԻՍԵԱՆ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 25,
ժամը 20·30-ին

ՀԲԸՄ-ի «Ալեք Մանուկեան» սրահը՝
118, rue de Courcelles, Paris 17e

-- Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ --

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Դեկտեմբեր 9 եւ 10

4e Grande Braderie de Noël

«ԵՆ-ՓՐԱՆՍ»

REPAS à BIÈVRES

Comme chaque année, la Croix Bleue Arménienne, Section d'Issy-les-Moulineaux (Dirouhie Sérengulian) offre un repas à ses ainés au château de Bièvres le Samedi 23 Septembre.

Le car partira à 12 h 30 du 45 rue de la Défense, avec arrêt à 12 h 45 devant l'église arménienne 6 av. Bourgain.

Retour vers 18 heures.

Les personnes intéressées sont priées de se faire inscrire au plus tard le 17 septembre auprès de:
Takouhie tél. 46 44 01 26
Nicole tél. 47 36 27 14

Ազգական եւ բարեկամներու ուղղուած ծրարներ կամ ձեր անճնական իրեռները Հայաստան կրնաք ղրկել՝

ՀԱՅ'Ս ԼՕՃԻՍԹԻՔԻ
ԵՒ
ՍԱՊԵՐԱԹՈՒՐԻ

միջոցով:

Envoyez vos colis familiaux, vos bagages en Arménie à des tarifs privilégiés par le groupage :

HAY'S LOGISTIC
ET
SABERATOURS

Pour tous renseignements s'adresser:

HAY'S LOGISTIC
BAT 3700, Zone de Fret
N°2 — B. P. 10348
95705 Roissy CDG Cedex.
Tél. : 48. 62. 51. 66
Fax : 48. 62. 56. 02.

LES AMIS DE LA FONDATION MARIE NOUBAR

DINER ANNUEL

AU PROFIT DES ETUDIANTS BOURSIERS
DE LA MAISON D'ARMENIE
le **9 Décembre**, au **Y a n' s C l u b**

—— Prière de prendre note ——

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացարիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Ս. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 30, Տօն է Գերագայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Առաքելոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB-*Jeunes* Marseille vous informe que des cours d'arménien, selon la méthode audiovisuelle de *Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN*, seront enseignés au siège de l'UGAB.

Ces cours s'adressent à des personnes non arménophones.

Ils débuteront la première semaine d'octobre.

Pour tous renseignements et inscriptions rendez-vous à l'UGAB : 327, Bd Michelet Marseille 9e, le 30 Septembre entre 14h et 17h.

Tél. : 91. 22. 10. 45.

*
**

ԼԻՈՆ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի «Հայկազեան» միօրեայ վարժարանի վերամուտն է Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 4, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ վերջ 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ Զորեքշաբթի կէսօրուն ճաշէն:

Ցաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ դիւանատան:

La Section des Jeunes de la Cathédrale Arménienne

339, avenue du Prado, MARSEILLE 8e

Vous informe de la reprise de ses activités.

Pour la saison 1995 / 1996 sont programmés :
— Des activités culturelles;
— Soirées à thème;
— Théatre;
— Célébrations de fêtes traditionnelles.

P.S. — Si tu es un jeune Arménien, plein de vitalité et d'entrain, viens t'éclater, dans notre équipe enthousiaste ! !

Pour tout renseignement :
Téléphonez au 42. 03. 05. 63
91. 43. 77. 44 après 20h.

COMMEMORATION

DU 85ème ANNIVERSAIRE
DES CROIX DE SECOURS
DIASPORIQUES ARMENIENNES

organisée par
LA
CROIX BLEUE DES ARMENIENS
DE FRANCE

Vardan MAMIKONIAN
RECITAL DE PIANO

Théâtre des Champs-Elysées
le Vendredi 17 Novembre à 20 h 30

Billets en vente auprès des sections de la C.B.A.F.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R.C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 26
MARDI
26 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1·000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1·300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ. (շաբաթաթերթ առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 18·685

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

71e ANNEE — N° 18.685

ՄԱՄՈՒԼ

«LE MONDE»

(23 Septembre)

La fragile voie arménienne dans le Caucase

QUATRE ANS APRES
SON INDEPENDANCE
LE PLUS PETIT ETAT DE L'EX-URSS
CHERCHE A CONSOLIDER
SA JEUNE DEMOCRATIE

Մարի ԺԿԽօ, Հայաստանէն վերադարձին (Ճուլիսի սկիզբը) առաջին յօդուած մը առորագրած էր Մոնտի մէջ Սեպտեմբեր 5-ին (տե՛ս. «Ցառաջ» Սեպ. 6) ուր ծանրացած էր առաւելաբար Հ.Յ.Դ.ի դէմ տարուած պայքարին վրայ եւ բաւական մակերեսային ճօտեցում մը ունեցած էր ընդհանուր կացութեան առընչութեամբ:

Այս անգամ, աւելի առարկայական մօտեցում մը ունի, ամէն բան սեւ չի տեսներ, եթէ նոյնիսկ ընդհանուր վիճակը խրախուսիչ չէ։ Կը ներկայացնէ բնակիչներու ծանր վիճակը, ձմրան սարսափով ապրող զոյգեր, որոնց բնակարանի ջերմութիւնը 5 աստիճանը չանցնիր: Կը յիշէ չըլափակումը որ 1988-էն ի վեր պարտադրուած է Ադրբեջանի կողմէ, հրադադարը որ 1994 Մայիսէն ի վեր յարգուած է, բայց բան չէ փոխած չըլափակման դառնի վրայ, նաեւ Թուրքիան որ ճամբան փակած է: Տեսնուած է Ուժանիւթի փոխնախարար՝ Կարէն Գալստեանի հետ որ կը բացատրէ թէ Թիւրքմէնստանէն եկող կազը այլեւս Վրաստանէն կ'անցնի, վայրկ մը որ բնակուած է Ադրբինէրէ եւ կազատարը 5 տարուան մէջ 35 անգամ քարուքանդ եղած է:

Հակառակ այս բոլորին, կը դրէ լրագրողը, Հայաստան Խորհ. Միութեան քայքայումէն ծնած փոքրագոյն Պետութիւնը, ներքին կայունութիւն մը կը վայելէ որմէ Կովկասի իր դրացիները կրնան նախանձիլ: Կ'անդրադառնայ, անշուշտ, տիրող անհաւասարութեանց, մէկ կողմ՝ թշուառութիւն, մուրացկանութիւն, անդին չքեղ ապարանքներ, առանձնաշնորհեալ դասակարգ մը: Եւ պարզ է, դժգոհութիւն կը տիրէ: Ճաշարանի սպասեակ մը կ'ըսէ.- «Ի՞նչպէս չնորհքով ապրիլ ամսական 3500 Դրամով, երբ հանրակառքի տոմսը 100 Դրամ է: Ազգականներ ունինք Լոս-Անճըլըս եւ չնորհիւ իրենց օգնութեան է որ չաբաթը մէկ անգամ միս կ'ուտենք»: Եթէ, կը շարունակէ Մարի ԺԿԽօ, ճարտարարուեստը անդամալուծուած է, հողագործութիւնը օգտուեցաւ հողերու սեփականաշնորհումէն, կատարուած 1991-ին իսկ, երբ նախարարապետն էր Վազգէն Մանուկեան:

Կը խօսի նաեւ վէճի նիւթ դարձած ընտրութիւններու մասին, ընդդիմութեան առարկութեանց, ինչ կը վերաբերի անկախ նոմուրհեանց եւ որու մէկ վկայութիւնն ալ կը բերէ «Ազգ»ի խմբագրապետ՝ Յակոբ Աւետիքեան եւ որ կը ծառայէ իրրեւ եզրակացութիւն: Ընտրական այդ ամէնէն յատկանշական արդիւնքին անդրադարձած էինք առեն: Կը վերաբերէր Ազրբեջի մէկ դիւղին որու 296 բնակիչներն ալ «այ» բած էին Սահմանադրութեան եւ ընտրած՝ մեծամասնութեան թեկնածուն...:

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԱՆԿԱԽՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԻՆ ՆՇՈՒՄԸ

Հայաստանի Անկախութեան տօնին նուիրուած միջոցները սկսած են Սեպտեմբեր 21-ի առաւօտ, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի, Ազգ. Ժողովի նախագահ Բ. Արարքցեանի, Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեանի, Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի եւ Հանրապետութեան այլ պետական դէմքերու ծաղկեպսակներ զետեղուած են Անծանօթ Զինուորի հիւրմին առջեւ:

Ապա, անոնք հիւր եղած են Երեւանի բազմաբնոյթ բարձրագոյն հրամանատարական Ուսումնարանին եւ այցելած զայն, այնուհետեւ՝ հետեւած են Ուսումնարանի սաներուն տողանցքին: Ռազմական օդուժն ալ իր մասնակցութիւնը բերած է հանդիսութեան:

Իսկ վարչապետ Հ. Բագրատեան պատած է Գիւմրի, Անկախութեան Օրը նչելու՝ Գիւմրեցիներու կողքին: Ան նախ բացումը կատարած է քաղաքի բրնձէյպիւսի նորակառոյց 5 քմ.նոց գիծին, ապա նաեւ նախագահած է «Մուշ», «Անի» եւ «Անատուան» թաղամասերու մէջ նորակառոյց բազմաթիւ բնակարաններ իրենց բնակիչներուն յանձնելու արարողութեան:

Կիրակի օր ալ, Սեպտեմբեր 24-ին, էջմիածնի Մայր Տաճարին մէջ տեղի ունեցած է Անկախութեան Օրուան կրօնական նչումը: Պատարագ մատուցանած է Եղիպտոսի Հայոց հոգեւոր առաջնորդ՝ Զաւէն Արք. Զինչինեան:

*
**

Այս առթիւ Ռուսաստանի Դաշնակցութեան Խորհուրդի նախագահ Վլ. Շումեյկօ ալ շնորհաւորական նամակ մը ուղղած է Հայաստանի, իր պաշտօնակիցՙ Բ. Ա-րարքցեանի հասցէով:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 22/25)

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՆԵՐՈՒԺԻ ՆԱԽԱԳԻԾ

Հայաստանի Սահմանադրութեան ընդունման կապակցութեամբ նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդհանուր ներումի առաջարկ մը ներկայացուցած Ազգ. Ժողովին: Ան կը նախատեսէ աւելի քան 900 արդելափակուածներու ազատ արձակումը եւ 500-է աւելի դատապարտեալներու պատիժներու կրճատումը:

*
**

ՄԱԿ-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑԻՉԸ Ռ. ՔՈՉԱՐԵԱՆԻ ՄՕՏ

ՄԱԿ-ի ընդհանուր քարտուղարի տեղակալ եւ անձնական ներկայացուցիչ՝ Ալբռ Այելօ, որ արդէն տեսակցութիւններ ունեցած էր Հայաստանի եւ Ադրբեջանի դեկավարութիւններուն հետ, Սեպ. 20-ին ալ հանդիպում մը ունեցած է Լ.Ղ.Հ-ի նախագահ Ռ. Քոչարեանի հետ: Յօսակցութեանց հիմնական կէտը հանդիսացած է ՄԱԿ-ի Նիւ-Եորքի կեդրոնատեղիին մէջ սկսած հանդիպումները չարունակելու մասին համաձայնութիւնը: Այդ առընչութեամբ Լ.Ղ.Հ-ի նախագահը Նիւ-Եորք կ'երթայ Հոկտեմբերի սկիզբին:

*
**

ՑԵՂԱՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ ՊԱՇՏՕՆԱԿԱՆ ԲԱՑՕՒՄԸ

Սեպտեմբեր 21-ին, պաշտօնապէս բացուած է Մինճեռնակաբերդի Ցեղասպանութեան Թանգարանը: Թէեւ Ապրիլ 24-ին, խորհրդանչական կերպով ան ներկայացուած էր այցելուներուն, սակայն վերջին աշխատանքները բոլորովին լրացած չէին: Գիտակն այս հաստատութիւնը որ բազմած է 2000 քառ. մեթր տարածութեան մը վրայ, եռայարկանի չէնքով, ունի ցուցասրահներ, գիտական գրադարան, արխիւային բաժիններ, չարժանկարի սրբակ, աշխատասենեակներ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԱՊԱՅի (Եգիպտոս) մէջ, Ապաֆաթ եւ փերէա ի վերջոյ համաձայնութեան եկան Կիրակի օր, Սեպ. 24-ին, նախքան հրէական Ամանորի տօներու սկիզբը: Այս համաձայնագիրը, որ դեռ պաշտօնական հանդամանք պիտի ստանայ Ուաչինկթընի Գլինթընի օրհնութեամբ, երկու կողմերն ալ զժգոհ կը ձգէ: Այս նոր համաձայնութեամբ որ «Օսլօ 2» մկրտուած է (առաջինը՝ 2 տարի առաջ Օսլօ ստորագրուեցաւ) սկիզբ մը կը նկատուի պղեստինեան Պետութեան մը ստեղծման: Կը բաղկանայ 6 կէտերէ.- Այսրյորդանանը կը բաժնուի երեք գօտիներու՝ ա) քաղաքային գօտի, պղեստինեան հակակըշռի տակ, հողամասին 17%-ը. բ) գիւղական գօտի, խառն հակակշռի տակ, հողամասին չուրջ 30%-ը, 450 պղեստինեան գիւղեր. գ) իսրայէլեան հակակշռի տակ գօտի, հողամասին 53%-ը: Հեպրոնի մէջ, պղեստինցի 400 ոստիկան պիտի հաստատուին, բայց 420 իսրայէլացիները պիտի չմեկնին, ինչ որ չատ մտահոգիչ կը նկատուի երկու կողմերու բնակիչներուն կողմէ: Այսրյորդանանի եւ Գազայի բնակիչները հանրաքուէով պիտի ընտրեն պղեստինեան Խորհուրդ մը որ օրէնսդրական իրաւասութիւններ պիտի ունենայ, ինչպէս նաեւ գործադիր իշխանութեան պետ մը: Կը կարծուի որ ընտրութիւնը կրնայ տեղի ունենալ Յունուար 20-ին: Պղեստինցի 5300 բանտարկեալները որոնք Իսրայէլի ձեռքն են, մաս-մաս ազատ պիտի արձակուին, բացի անոնցմէ, որոնք «իսրայէլեան արիւն հոսեցուցած են»: Իսրայէլ, որ ցարդ Այսրյորդանանէն բերուած ջուրերու 82%-ը կը սպառէ, իր հակակշռին տակ պիտի պահէ ջուրերու պահեստները: Պղեստինցիներու սահմանուած բաժինը 18%-էն պէտք է անցնի 23%-ի: Արաֆաթ յանձն առած է ջնջել ՊԱԿ-ի ուխտէն այն յօդուածները որոնք Իսրայէլի բնաջնջումին կը վերաբերին: Հինգշաբթի, Սեպ. 28-ին է որ պաշտօնապէս կը ստորագրուի այս համաձայնագիրը, Ուաչինկթըն:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ԾԵՐԱԿՈՑՏԻՆ մէկ երրորդը նորոգուեցաւ, ինչպէս օրէնք է, երեք տարին անգամ մը: Ընտրուեցան 117 նոր ծերակուտականներ: Ցատկանչական երեւոյթը ընկերվարական յառաջդիմութիւնն է, որ չարունակութիւնը կը նկատուի թաղապետական ընտրութեանց: Ծանօթ անձեր, առաջին անգամ ըլլալով, Ծերակոյտ կը մտնեն, ինչպէս՝ Միշէլ Ռոքար, Ռոպէր Պատէնթէր, Ալէն Փէյրֆիթ: Վերընտրուած են Ըրնէ Մոնորի, Շառլ Փասքուա: Համաչնաւոր ժագ Ռալիթի ընտրութեամբ ալ համաչնաւոր խումբը կը փրկէ իր գոյութիւնը (15): Իր - Տէ - Էֆ 6 աթոռ կորնչուց, բայց, ընդհանուր ձեւով Ծերակոյտը աջակողմեան իր դիմագիծը չի փոխեր: Ցիշենք որ Ծերակոյտը կ'ընտրուի անուղղակի քուէարկութեամբ (երեսփոխան, ընդհանուր խորհրդականներ, թաղապետական խորհուրդի ընտրած պատուիրակներ, չրջանային խորհրդականներ: Ընդհանուր թիւը՝ 50·690): 321 ծերակուտականներ կը ներկայացնեն Հանրապետութեան հողամասերու հատաքականութիւնները:

ԵՐԵՍՓոԽԱՆԱԿԱՆ մասնակի ընտրութեանց այս Բ. չրջանին, իրենց աթոռը վերադարձան Էտ. Պալատիւր, Ն. Սարքոզի, Պերնար Պատն: Անակնկալ կը նկատուի փրոֆ. Պերնար Տըպրէյի պարտութիւնը (Համագործակցութեան նախարար Պալատիւրի կառավարութեան մէջ) Էնար-է-Լուառի մէջ, ընկերվարական թեկնածուին դիմաց: Լիպերասիոն չար հեգնանքով մը դիտել կու տայ որ իր եղբօր՝ Ժան-Լուի Տըպրէյի (ներկայի Ներքին նախարար) թաղապետական ընտրութիւններու պարտութենէն (18-րդ թաղամաս) երկու ամիս ետք այս նոր պարտութիւնը կը հարստացնէ Տըպրէյներու հանդերձարանը: Ֆրանսերէնի մէջ «վէսք մը առնել» կը նչանակէ պարտուիլ, ուրեմն թերթը բառախաղ մը կ'ընէ:

ՄԱՑՈՐԻ մէջ եւրոպական վեհաժողովը նախընտրեց յետաձգել փափուկ հարցերը եւ պահպանել 15-երու այս հանդիպումին տեղեկատուական բնոյթը: Խորքին մէջ ոչ մէկ յառաջդիմութիւն արձանագրուած է: Գերմանիոյ վարչապետը չանցած է հանդարտեցնել խռոված մրցակիցները ինչ կը վերաբերի միակ դրամին եւ նոյնիսկ Ելմտական իր նախարարին դէմ հակազդած է Լիոի դէմ կատարած յարձակումներուն համար:

ԱԴՐԲԵՋԱՆի նախագահը Հ. Ալիեւ հրաւիրուած է Թիւրքմէնստանէն կազ չգնել այլեւս. պատճառը այն է որ նախագահը տուգած է թէ այդ կազին մեծ մասը ապօրինի կերպով Հայաստանի կը վաճառուի: Ալիեւ ըսած է թէ փաստեր ունի այդ վաճառքին մասին: Ան դանդատած է նաեւ որ ադրբեջանական քարիւղէն հայթայթուած տարադրամին մէկ մասն ալ կ'իւրացուի զանազաններու կողմէ, երկրին մէջ տիրող ծաւալուն անօրինութիւններուն պատճառով:

ՆՈՐՎԵԿԻՈՑ Մարզկային Իրաւանց Հիմնարկին կողմէ կազմակերպուած քրտական գիտաժողով մը տեղի ունեցած է Օսլոյի մէջ, այս չաբաթավերջին: Թուրքիա, Իրան, Իրաք, Սուրիա ապրող Քիւրտերու հարցերը օրակարգի նիւթ եղած ու քննարկուած են եռօրեայ նիստերու ընթացքին: Մասնակից խմբակներէն Քիւրտիստանի Ընկերվարական կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղարը պատասխանելով թուրք լրագրողի մը հարցումներուն, ըսած է թէ թուրքիոյ իր պզտկիցները հետամուտ են «ժողովրդավար դաշնակցութիւն մը կամ անկախ Պետութիւն մը» ստեղծելու: Գիտաժողովին նիւթականը ապահոված է Նորվեկիոյ Արտաքին նախարարութիւնը: Թուրքիա մերժած է մասնակցելու հրաւէրը:

ԱՀԱԻՈՐ ՋԱՐԴ ՄԸՆ Է (13 մեռեալ) զոր գործած է 16 տարեկան պատանի մը նախ իր տան մէջ սպաննելով մայրը, խորթ եղբայրը եւ խորթ հայրը, ապա մերձակայ դիւղը՝ Քուէրս (Վառի նա-

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՄԱՐՄԱՐԱ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆՁԱՐԱԿ ԽՕՍՔԵՐ

Տասնըվեց տարեկան էի։ Ինչպէս ամէն առաւօտ, այդ առաւօտ ալ ընկերներով ու ընկերուհիներով զարդ էինք Սուաթիյէի մեր ամարանոցին մերձակայ ծովափը, ծովու լողանք առնելու համար։ Աւազուտ մաքուր ջուրով ծովափի փոքրիկ անկիւն մը ունէինք հոն, ուրկէ ծով կը մտնէինք մենք, մօտաւորապէս տասը ընկերներ, շրջակայքի բնակիչներէն չատերու կողքին։

Մեր ընկերուհիներէն մէկը, որ իր չէնչող ու զուարթ բնաւորութեամբ ամէնէն ձեռներէցն էր մեր խումբին, անմիջապէս ծով ցատքեց։ Մենք կը վարանէինք, ըսելով հետեւ կը վախնայինք որ առաւուան այդ կանուխ ժամուն ջուրը տակաւին պաղ կ'ըլլար։ Բայց մեր ընկերուհին կը լողար հանդարտ չարժուձեւներով ու կարծես մեզի ալ նշան կ'ընէր որպէսզի հետեւէինք իրեն։ Ցանկարծ պոռացի կոկորդիս ամբողջ ուժովը.

- Պաղը ջո՞ւր է։

Շուրջիններս քրքջալէր խնդալ սկսան ու այն աաեն անդրադարձայ թէ որքա՜ն տխմար ու անճարակ խօսք մը ըրած էի։ Փոխանակ «ջուրը պա՞ղ է» հարցնելու, հարցուցած էի «պաղը ջո՞ւր է»։

Զգացի որ ամբողջ արիւնս խուժած էր դէմքիս վրայ։ Գետնին տակը անցած էի։ Ես դիս խայտառակուած կը զգայի։ Ամբողջ տրամադրութիւնս խանգարուեցաւ։ Ես ինծի զայրացայ, քէնոտեցայ, սկսայ մտածել թէ որքա՜ն տխմար ու անճարակ էի հրապարակաւ այսքան ապուշ խօսք մը արտասանած ըլլալուս համար։ Հրաժարեցայ ծով մտնելէ, անկիւն մը կծկուեցայ։ Ո՛չ մէկուն հետ խօսիլ կ'ուզէի, բայց կ'ամչնայի ամէն ինչ ձգելով տուն վերադառնալու։

Երկու վայրկեան վերջ ամէն մարդ մոռցաւ դէպքը, բայց ես չկրցայ մոռնալ։ Զբկրցայ մոռնալ նաեւ յաջորդ օր, յաջորդ շարաթ, ամբողջ ամառուան եղանակին։ Կարծես այլեւս չէի ուզեր այդ ծովեզերքը երթալ, հոնկէ ծով մտնել, որովհետեւ ինծի այնպէս կը թուէր որ ամէն մարդ հոն իմ այդ անճարակ խօսքը պիտի յիշէր ամէն անգամ որ պիտի տեսնէր թէ ծով կը մտնեմ։

Զիս որքա՜ն տպաւորած ըլլալու էր այդ դէպքը որ տասնամեակներ ամբողջ չկրցայ մոռնալ իմ այդ ճախաւեր հարցումը։ Այսօր Սուաթիյէի այդ կողմերը ոչ այդ անկիւնը մնացած է, ոչ ալ ծով մտնելու վայր մը։ Հսկայական չէնքեր բարձրացած են հոն քով քովի։ Բայց տակաւին աչքերուս առջեւ կը յամենայ մեր պատանեկան այդ անկիւնը եւ ամէն անգամ որ կը տեսնեմ զայն, ականջներուս մէջ կը հնչէ իմ անմոռանալի հարցումը։

Երկու օր առաջ զարձեալ յիշեցի զայն, երբ կը քալէի Թարապիոյ պողոտային վրայ։ Այդ պահուն կ'անցնէի մեր բնակարանին մերձակայ ծովեզերեայ հսկայ այն չէնքին առջեւէն, որ իբր ամարանոց կը գործածուի մեծ դրամատան մը տնօրէններուն ու անոնց ընտանիքներուն կողմէ։ Այդ ընտանիքները, Անատոլուի զանազան քաղաքներէն հերթով կու գան ու երկու շաբաթ կամ ամիս մը կը մնան հոն։ Այդ ընտանիքներէն մէկն էր, որ կ'երեւի աւարտած էր արձակուրդը ու կը մեկնէր։ Ընտանիքին անդամները արդէն նստած էին կառքին մէջ եւ հրաժեշտ կ'առնէին դրան առջեւ կանգնած իրենց բարեկամներէն։ Ճիշդ այն պահուն երբ ես անոնց քովէն կ'անցնէի, շարժավարը կառքը աշխատցուց։ Ինքնաշարժին մէջէն կին մը ձայնը պատուհանէն դուրս հանեց ու դիրէնք ճամբողներուն ձեռք չարժելով, պոռաց.

-- Բարի ճամբորդութիւն։

Դուրսինները քրքջալէր խնդալ սկսան իրարու նայելով։ Բայց կառքը արդէն մեկնած էր։ Ես ալ խնդացի երբ ճամբան կը չարունակէի։

Չեմ գիտեր թէ ինքնաշարժին մէջի կինը անդրադարձա՞ւ իր անճարակ խօսքին։ Տեսա՞ւ թէ իր բարեկամները ինչպէս կը խնդային իր եաեւէն։ Այդ պահուն ես կը յիշէի այն անճարակ խօսքերը, այն ճախաւերութիւնները, զորս մարդիկ դատապարտուած են պարբերաբար ընելու կամքէ անկախ կերպով։

Քաղաքագէտներ երբեմն հրապարակներու վրայ կամ կարեւոր բանակցութիւններու ընթացքին, բանախօսներ դասախօսութեան մը ընթացքին, դերասան մը բեմին վրայ, ուսուցիչ մը դասարանին մէջ, եւ տակաւին ինչ ինչ մարդիկ երբեմն կարծես կ'իյնան իրենց առջեւ անծանօթի մը կողմէ լարուած ծուղակի մը մէջ։ Ո՞ր խորհրդաւոր ուժն է որ յանկարծ կը խանգարէ մարդու մը բանականութիւնը եւ զայն ծիծաղելի կը դարձնէ հարիւրաւոր հանդիսականներու առջեւ։ Ներքին մեքենականութեան ո՞ր մասնիկն է որ յանկարծ կը կաղայ, կը խանգարուի ու մարդուս ընել կու տայ տխմարութիւն մը, որուն համար ան պիտի զղջայ երկար տարի, կարծես թէ գիտակցաբար կարեւոր յանցանք մը գործած ըլլար։

Ես, տասնըվեց տարեկան հասակէս ասդին չատերու նման, ո՛վ գիտէ քանի քանի անդամներ ինկած եմ նոյն ծուղակին մէջ։ Բայց կրնա՞մ մոռնալ այն առաջին հիասթափութիւնը, զոր ունեցած էի Սուաթիյէի ծովեզերքը իմ տարեկիցներուս առջեւ։ Չեմ կրնար մոռնալ։ Ու ամէն անգամ որ կը յիշեմ զայն, ես ինծի կը հարցնեմ.

-- Ի՞նչպէս եղաւ որ գործեցի այդ անճարակութիւնը։

Ռ. Հ.

ՄԱԽԹԱՐԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ ԵՐԵՒԱՆԻ ՄԷՋ

Երեք հարիւր տարեկան Մխիթարեան միաբանութիւնը հիմնադրութեան օրէն իր առաքելութեան անբաժանելի մասը ըրած է կրթական գործը։ Դպրոցներ բացուած են Սիւնեաց բազմաթիւ քաղաքներուն մէջ, նպատակ ունենալով հասցնել մխիթարեան մտայնութեան ու հոգեբանութեան տէր հայ անհատը։ Այլ խօսքով՝ Հայեր որոնց համար չօչափելի արժէք ու իմաստ ներկայացնէր հայ մշակոյթը եւ որուն համար աշխատելու, յոգնելու, ի հարկին զոհաբերելու պատրաստակամութիւնը ունենային անոնք։ Այս առաքելութիւնը յաջողութեամբ կատարած են միաբանութեան զոյգ թեւերը ու մինչեւ այսօր օրինակ Պոլսոյ մէջ համայնքի մշակութային կեանքին դէմքերը Մխիթարեաններու դրոշմը կրող անուններ են։

Պէտք է աւելցնել որ այս օրինակը կարելի չէ ընդհանրացնել Մխիթարեան բոլոր վարժարաններուն։ Տակաւին թարմ է ցաւը Փարիզի մէջ արձանագրուած ձախողութեան, կամ առնուազն զարմանքը՝ զանազան հնարքներու կարկատաններով բաց մնացած, բայց «Մխիթարեան վարժարան»ի աւանդական դրոշմէն բաւական բան զեղչած Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեանին։ Օրինակներ որոնք անհրաժեշտ կը դարձնեն օրակարգի նիւթ ընել կրթական մարդին ուղղուած առաքելութեան պարագաները։ Միաբանութիւնը իր օրէ օր նուազող ուժերով, կրնա՞յ պնդել թէ միշտ այդ առաքելութիւնը կատարելու դիրքին վրայ է։ Կարելի՞ է ապահովութիւն ունենալ թէ այդ մարդին տրամադրուած միաբանական ուժերը ունին կրթական արդի պահանջները բաւարարելու որակ։ Նման հարցականներ միշտ կ'առընչուին արեւմտեան միջավայրերու եւ նկատառելին ա՛յդ միջավայրերուն արժեչափերն ու պարտաւորութիւններն են։ Ու այս մօտեցումով, յիշելով Փարիզի երէկուան ու Վենետիկի այսօրուան պարագաները, կարելի չէ դրական պատասխան տալ վերյիշեալ հարցականներուն։

Դուրսէն նշմարուած սա մէկ-երկու օրինակներն իսկ պէտք է հարցը լրջօրէն ձեռք առնելու դրդիչին միաբանութեան զեկավարները։ Կա՞յ այդ տրամադրութիւնը։ Ո՛չ յայտնապէս, քանի որ մինչեւ այսօր այդ զեկավարներէն ոչ մէկ արտայայտութիւն լսուեցաւ որ զոնէ մտահոգութիւն յայտնէր, կամ ինքնահարցադրումի տրամադրութիւն կը մատնէր։ Մեծարուածը երեւոյթները վերկելու սովորամոլութիւնն է որուն տիրութիւնը կը չարունակուի մինչեւ այն դիծը ուր երեւոյթ ալ չի մնար...։

Մխիթարեան միաբանութեան կրթական գործը նոր հանգրուան մը կ'արձանագրէ այսօր, Հայաստանի մէջ եւս գործունէութեան դաշտ ունենալու հեռանկարով։ Ամփոփ հարցազրոյց մը կը տեղեկացնէ այս մասին։ «Լրագիր» օրաթերթին Սեպտեմբեր 8-ի թիւին մէջ լոյս տեսած այդ հարցազրոյցը կատարուած է վիէննական Մխիթարեաններու աբբահայր՝ Հ. Պօղոս Վրդ. Գոճանեանի հետ, Լ. Լաճիկեանի կողմէ, աբբահօր Երեւան այցելութեան օրերուն։

Հոն կը խօսուի Երեւանի մէջ դպրոց մը բանալու նիւթին մասին։ Աբբահայրը կ'ըսէ թէ 1992-ին Հայաստան զացած է, նպատակ ունենալով պաշտօնապէս արձանագրելու միաբանութիւնը։ Այս անզամուն ուզած է գործնական հիմերու վրայ դնել դպրոցի խնդիրը։ Կը բացատրէ թէ նախ մտածած են հող մը առնել դիւրօթիկ մը բանալու համար։ Բայց երբ կը տեսնեն որ չինութիւնը դժուար գործ է, կ'որոշեն պատրաստ չէնքի մը տէր ըլլալ ու զայն պատշաճեցնել դպրոցի մը պահանջներուն։ Կ'ըսէ թէ իրենք Վիէննայի մէջ Հայաստանի դեսպանատան չէնք արդէն ամրագրած են, սակայն փոխարէնն առանձին Աւան Թաղամասին մէջ ժողովրդական տնտեսութեան հիմնարկին նախկին չէնքը։ Իրենք նորոգել տուած են վիէննայի կալուածը ու ինք Երեւան գացած է հետեւելու իրենց յատկացուած չէնքին նորոգութեան։ Կը փափաքին տարի մը եաք բանալ դպրոցը։

Երեւանի Մխիթարեան վարժարանը դիւերօթիկ պիտի ըլլայ. ծախքերը պիտի հոգայ միաբանութիւնը։ Առիկա կը նշանակէ թէ քիչ թիւով աշակերտ կրնան ընդունիլ ու այդ աշակերտները պիտի առնուին ընտրովի։ Դպրոցը որպէս Մխիթարեան ոգիի եւ դաստիարակութեան օճախ, իր սաներէն պիտի ակնկալէ որ անոնք ըլլան զաղափարական երիտասարդներ, յեռազային միաբանութեան անդամակցելու եւ անոր նուիրական գործը չարունակելու հեռանկարով։

Այս գործունէութիւնը կը տարուի անճատ նակազմի պակասէն. այսօր վիէննական թեւը ունի միայն 14 վարդապետ որ բաւարար չէ բոլոր մարզերուն համար։ «Հանդէս Ամսօրեայ»ին համար ալ անհրաժեշտ կը նկատուին աշխարհիկ յօդուածագիրներ։

Վիէննական Մխիթարեաններուն այս քայլով նոր էջ մը կը բացուի միաբանութեան դպրոցական գործունէութեան մէջ. նոր միջավայր մը, բոլորովին տարբեր Սփիւռքի անկիւններէն, ու բաւական ինքնայատուկ մտայնութեամբ, նորանոր փորձառութիւններու դաշտը պիտի ըլլայ Մխիթարի հետեւորդներուն։ Ժամանակը ցոյց պիտի տայ անոնց ներկայի չանքերուն արդիւնքը։

Մաղթելի է որ ան չհետեւի յուսալքող օրինակներուն ու Մխիթարի տեսլականը ծլի ու ծաղկի, իր փառքի նոր չրջանը արձանագրէ նաեւ Հայաստանի մէջ։

ԱՐՓԻ ԹՈՓՈՑԵԱՆ

ՆՈՐԸՆԾԱՅ Ս. ՂԱԶԱՐԻ ՄԱԽԹԱՐԵԱՆ ՄԱՅՐԱՎԱՆՔԻՆ ՄԷՋ

Խաչվերացի տօնին՝ որ հայ աւանդութեան մէջ Մեծ Խաչ կը կոչուի, կիրակի, Սեպտեմբեր 17-ին, Ս. Ղազարի տաճարին մէջ տեղի ունեցաւ Նորընծայութեան արարողութիւնը։

Աչխարհէն հրաժարողներու, ապաշխարողներու եւ Քրիստոս քարոզողներու օրինակ՝ Ս. Յովհաննէս-Կարապետի խրանիկին առջեւ պատրաստուած էր զահ մը։ Միաբանութեան Ընդհանուր Աբբահայր՝ Հ. Գէորգ Վրդ. Պալեան եկեղեցական սարքերով զգեստաւորուած, մոմակիրներով, զաւազանակիրներով եւ երկու սարկաւագներով աւանդատունէն դուրս գալով սկիզբ առաւ սքեմառութեան արարողութեան։

Մխիթարեան միաբանութեան անդամակից փափաքող երիտասարդները վարդապետի մը առաջնորդութեամբ որոշ փորձի չրջան մը բոլորելէ եաք, Վարչական խորհուրդի որոշողութեամբ Նորընծայութեան կանոնական տարին կը սկսին։ Ամվովութեան եւ խորհրդածութեան տարի մը, որու ընթացքին թեկնածուներուն կը բացատրուի կրօնաւորական կեանքի արժէքներու բնոյթը, միաբանութեան սահմանադրութիւնը եւ Մխիթարեան չնորհապարզեւն (fառիզմ) յատկանիչները։ Տարի մը ամբողջ լուրջ կերպով ուսումնասիրելէ, փորձելէ եւ որոշ չափով վճռակցելէ եաք ինքիր անձին կարողութիւններուն՝ նորընծան որոշում կու տայ կրօնաւորական կեանքը ընդգրկել կամ վերադառնալ աչխարհական վիճակին։ Այս տարին է որ սկիզբ կ'առնէ սքեմառութեամբ։

Եղբայր Յակոբ, մկրտութեան աւազանէն Ամբ Պաքարեան, Հալէպի գաղութէն, մեծահասակ Ս. Ղազարի վանքը եկած է, յետ պաշտօնավարելու իբր թուաբանութեան, բնագիտութեան եւ տարրալուծութեան ուսուցիչ Հալէպի Մխիթարեան Վարժարանին մէջ։ Տարի մը Ս. Ղազար մնալէ եաք, երկու տարի Հռոմի մէջ հետեւած է իմաստասիրութեան ընթացքին, եւ ահա այսօր կը սկսի իր նորընծայութեան տարին։

Երիտասարդը համազգեստով ներկայացաւ Աբբահօր եւ խաչն ու աչքը համբուրելով ծնրադրեց անոր դիմաց։ Շարական եւ աղօթք Ամենասուրբ Երրորդութենէն խնդրեցին երկնաձիր պարգեւներ։ Ապա երիտասարդը իր աչքը Ս. Աւետարանին արտասանեց հատուածի դասնանքը։ կրօնաւորական զգեստներու օրհնութենէն եաք Աբբահայրը երիտասարդին վրայէն բաճկոնը առնելով ըսաւ. «Թող Տէրը քեզմէ մերկացնէ հին մարդը անոր գործերով միասին» եւ սեւ կապան տալով աւելցուց. «Թող Տէրը քեզի հագուեցնէ նոր մարդը, որ Աստուծոյ համաձայն հաստատուած է արդարութեան եւ սուրբ ճշմարտութեան մէջ. Ամէն»։ Մաչկեղէն գոտիէն եաք նորընծային ձեռքը տրուեցաւ լուսավառ մոմ մը, մինչ Աբբահայրը կ'ըսէր. «Ընդունէ՛, եղբայր, Քրիստոսի լոյսը եւ մեռնելով աչխարհի՝ կենդանի ըլլաս Աստուծոյ մէջ։ Կանգնէ՛ մեռելներէն, եւ Քրիստոս թող լուսաւոր ըլլայ քեզի. Ամէն»։

Հին եւ Նոր Կտակարանի հատուածներու ընթերցումէն եաք արարողութեան աւարտին նորընծան դասին մէջտեղ կանգնած էր, ձեռքը բռնած վառ մոմը. ամէն խորհրդանիչ կը վերյիչեցնէր մկրտութեան խորհուրդը. հին զգեստներէն ձերբազատիլը, նոր զգեստներ հագուիլը, Քրիստոսի լոյսը խորհրդանչող մոմը, նոյնիսկ նոր անուն կրելը։ Հին մարդը բոլորովին մեռած՝ նոր մարդ մը ծայր կու տար։

Միաբանակիցները՝ երիցութեան կարգով, իւրաքանչիւրը եկան ողջունելով նոր եղբայրը զարեւուր բանաձեւով. «Ողջո՛ւ, եղբայր Յակոբ», եւ սեւ կապան տալով աւելցուց. «Թող Տէրը քեզի հագուեցնէ նոր մարդը, որ Աստուծոյ համաձայն հաստատուած է արդարութեան եւ սուրբ ճշմարտութեան մէջ. Ամէն»։ Մաչկեղէն գոտիէն եաք նորընծային ձեռքը տրուեցաւ լուսավառ մոմ մը, մինչ Աբբահայրը կ'ըսէր. «Ընդունէ՛, եղբայր, Քրիստոսի լոյսը եւ մեռնելով աչխարհի՝ կենդանի ըլլաս Աստուծոյ մէջ։ Կանգնէ՛ մեռելներէն, եւ Քրիստոս թող լուսաւոր ըլլայ քեզի. Ամէն»։

Հին եւ Նոր Կտակարանի հատուածներու ընթերցումէն եաք արարողութեան աւարտին նորընծան դասին մէջտեղ կանգնած էր, ձեռքը բռնած վառ մոմը. ամէն խորհրդանիչ կը վերյիչեցնէր մկրտութեան խորհուրդը. հին զգեստներէն ձերբազատիլը, նոր զգեստներ հագուիլը, Քրիստոսի լոյսը խորհրդանչող մոմը, նոյնիսկ նոր անուն կրելը։ Հին մարդը բոլորովին մեռած՝ նոր մարդ մը ծայր կու տար։

Միաբանակիցները՝ երիցութեան կարգով, իւրաքանչիւրը եկան ողջունելով նոր եղբայրը զարեւուր բանաձեւով. «Ողջո՛ւ, եղբայր Յակոբ», եւ սեւ կապան տալով աւելցուց. «Թող Տէրը քեզի հագուեցնէ նոր մարդը, որ Աստուծոյ համաձայն հաստատուած է արդարութեան եւ սուրբ ճշմարտութեան մէջ. Ամէն»։ Մաչկեղէն գոտիէն եաք նորընծային ձեռքը տրուեցաւ լուսավառ մոմ մը, մինչ Աբբահայրը կ'ըսէր. «Ընդունէ՛, եղբայր, Քրիստոսի լոյսը եւ մեռնելով աչխարհի՝ կենդանի ըլլաս Աստուծոյ մէջ։ Կանգնէ՛ մեռելներէն, եւ Քրիստոս թող լուսաւոր ըլլայ քեզի. Ամէն»։

Ցուզիչ է ներկայ գտնուիլ այս սրբազան պահին ուր զարբնոցի մը հնոցէն կարծէք դուրս կու գայ նոր օզակ մը՝ երկարելու պանծալի Մխիթարեան միաբանութեան զարաւոր շղթան։ Կռաններու հարուածները հուրն ու ջուրը տակաւին պիտի ձեւաւորեն ու հզօրացնեն զայն մինչեւ որ տակաւ ըլլայ վերցնելու Հայ Ազգի ցաւն ու տառապանքը։

Մեր անկեղծ ու սրտագին մաղթանքները նորընծային եւ Մխիթարեան միաբանութեան։

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՅՏՈՎՍՏՈՏ

ՍՏԱՑՈՂԱԿԱՆ ԱՄՍԱԹԵՐԹ

ՀԱՅ ՀԱՍԱՐԱԿՈՒԹՅԱՆ

ՎԱՉԱ ՕՇԱԿԱՆ

ԼՈՒՐԵՐ ՀԱՅԱՀՈՎ ՊԱՏԳԱՄԱՎՈՐԻ

«ՏԻՐՈՒՀԻ» ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ ՆՈՐԱՀԱՍՏԱՏ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

Ապրիլյան 4-ին, իր տահեաւոյան կէսին, Պեյրութի վերջին 92-ամեայ Ծերակոյտին վերապրողէն՝ Հայր Շուարէ Ա. Փէչոյեանէ (Շուարէ Ա. Փէչոյեան) ստացայ հետեւեալ նամակը.

«Ես Ձեր ընթերցողն եմ ամէն օր, եւ ամէն անգամ, որ կը կարդամ «Ազդակ»ի մէջ, կը զգամ, որ ինձ համար ալ կայ մի տեղ, ուր կարող եմ խօսել ինձ հետաքրքրող հարցերի մասին, ինչպէս նաեւ ինձ շրջապատող մարդկանց մասին, որոնք ինձ համար սիրելի են, որովհետեւ ես ալ նրանց սիրելի եմ, եւ ես ալ նրանց հետ կ՚ապրիմ նոյն կեանքը, նոյն ուրախութիւնները եւ տագնապները, նոյն յոյսերը եւ հաւատը, որ մեզ կը կապէ Աստուծոյ հետ։

Ես ծնած եմ Պէյրութ, 1901 թուականին, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Ազգային Հիւանդանոցին մէջ, որ կը գտնուի Պուրճ Համուտի մօտ։ Ծնողքս Զէյթունցի էին։ Հայրս՝ Գրիգոր Փէչոյեան, Զէյթունի Ս. Աստուածածին Վանքի Վարդապետ Տէր Յովհաննէս Քհնյ. Փէչոյեանի որդին էր։ Մայրս՝ Մարիամ Ղազարեան, Զէյթունի Ղազարեան ընտանիքէն։ Ես ունեցայ երեք քոյր եւ երեք եղբայր։ Ես միակն եմ որ մնացած եմ ողջ։ Ամենամեծ քոյրս՝ Սրբուհի, ամուսնացած էր Զէյթունցի Գրիգոր Ղազարեանի հետ։ Միւս քոյրս՝ Մարիամ, ամուսնացած էր Զէյթունցի Գրիգոր Ղազարեանի հետ։ Ամենափոքր քոյրս՝ Ազնիւ, ամուսնացած էր Զէյթունցի Գրիգոր Ղազարեանի հետ։ Եղբայրներս՝ Գրիգոր, Ղազար եւ Յովհաննէս։ Գրիգոր եւ Ղազար ամուսնացած էին Զէյթունցի Ղազարեան քոյրերու հետ։ Յովհաննէս ամուսնացած էր Զէյթունցի Գրիգոր Ղազարեանի դուստրերէն մէկուն հետ։

Ես սկսայ կրթութիւնս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Ազգային Հիւանդանոցին մէջ, որ կը գտնուի Պուրճ Համուտի մօտ։ Ծնողքս Զէյթունցի էին։ Հայրս՝ Գրիգոր Փէչոյեան, Զէյթունի Ս. Աստուածածին Վանքի Վարդապետ Տէր Յովհաննէս Քհնյ. Փէչոյեանի որդին էր։ Մայրս՝ Մարիամ Ղազարեան, Զէյթունի Ղազարեան ընտանիքէն։ Ես ունեցայ երեք քոյր եւ երեք եղբայր։ Ես միակն եմ որ մնացած եմ ողջ։ Ամենամեծ քոյրս՝ Սրբուհի, ամուսնացած էր Զէյթունցի Գրիգոր Ղազարեանի հետ։ Միւս քոյրս՝ Մարիամ, ամուսնացած էր Զէյթունցի Գրիգոր Ղազարեանի հետ։ Ամենափոքր քոյրս՝ Ազնիւ, ամուսնացած էր Զէյթունցի Գրիգոր Ղազարեանի հետ։ Եղբայրներս՝ Գրիգոր, Ղազար եւ Յովհաննէս։ Գրիգոր եւ Ղազար ամուսնացած էին Զէյթունցի Ղազարեան քոյրերու հետ։ Յովհաննէս ամուսնացած էր Զէյթունցի Գրիգոր Ղազարեանի դուստրերէն մէկուն հետ։

Ես սկսայ կրթութիւնս Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Ազգային Հիւանդանոցին մէջ, որ կը գտնուի Պուրճ Համուտի մօտ։ Ծնողքս Զէյթունցի էին։ Հայրս՝ Գրիգոր Փէչոյեան, Զէյթունի Ս. Աստուածածին Վանքի Վարդապետ Տէր Յովհաննէս Քհնյ. Փէչոյեանի որդին էր։ Մայրս՝ Մարիամ Ղազարեան, Զէյթունի Ղազարեան ընտանիքէն։ Ես ունեցայ երեք քոյր եւ երեք եղբայր։ Ես միակն եմ որ մնացած եմ ողջ։ Ամենամեծ քոյրս՝ Սրբուհի, ամուսնացած էր Զէյթունցի Գրիգոր Ղազարեանի հետ։ Միւս քոյրս՝ Մարիամ, ամուսնացած էր Զէյթունցի Գրիգոր Ղազարեանի հետ։ Ամենափոքր քոյրս՝ Ազնիւ, ամուսնացած էր Զէյթունցի Գրիգոր Ղազարեանի հետ։ Եղբայրներս՝ Գրիգոր, Ղազար եւ Յովհաննէս։ Գրիգոր եւ Ղազար ամուսնացած էին Զէյթունցի Ղազարեան քոյրերու հետ։ Յովհաննէս ամուսնացած էր Զէյթունցի Գրիգոր Ղազարեանի դուստրերէն մէկուն հետ։

ՀԱՅՐԵՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ՀԱՄԱՐ

**

Նամակբերը 4-ին, իր տահեաւոյան կէսին, Պեյրութի վերջին 92-ամեայ Ծերակոյտէն Հայր Շուարէ Ա. Փէչոյեան (Շուարէ Ա. Փէչոյեան) եւ Զուարէն Նիկողոսեան (Զուարէն Նիկողոսեան) :

Հայր Շուարէ. «Ահաւիկ ծանր ու ըմպելի» հարցը։

Զուարէն. Ողջոյն։

-- Ես ալ ձեզ կը նայիմ ամէն օր։ Ես ալ ձեզ պէս ծերունի մըն եմ։ Ես ալ ձեզ պէս կ՚ապրիմ հայրենասիրութեան, նաեւ հայրենիքի համար։ Ես ալ ձեզ պէս կ՚ուզեմ իմ ծնողքիս ծննդավայրը տեսնել, որ Զէյթուն է։ Ես ալ ձեզ պէս կ՚ուզեմ հայրենի հողին վրայ մեռնիլ եւ հայրենի հողին մէջ թաղուիլ։ Ես ալ ձեզ պէս կ՚ուզեմ հայրենի հողին վրայ մեռնիլ եւ հայրենի հողին մէջ թաղուիլ։ Ես ալ ձեզ պէս կ՚ուզեմ հայրենի հողին վրայ մեռնիլ եւ հայրենի հողին մէջ թաղուիլ։

Հայր Շուարէ. «Ահաւիկ ծանր ու ըմպելի» հարցը։

Զուարէն. Ողջոյն։

-- Ես ալ ձեզ կը նայիմ ամէն օր։ Ես ալ ձեզ պէս ծերունի մըն եմ։ Ես ալ ձեզ պէս կ՚ապրիմ հայրենասիրութեան, նաեւ հայրենիքի համար։ Ես ալ ձեզ պէս կ՚ուզեմ իմ ծնողքիս ծննդավայրը տեսնել, որ Զէյթուն է։ Ես ալ ձեզ պէս կ՚ուզեմ հայրենի հողին վրայ մեռնիլ եւ հայրենի հողին մէջ թաղուիլ։ Ես ալ ձեզ պէս կ՚ուզեմ հայրենի հողին վրայ մեռնիլ եւ հայրենի հողին մէջ թաղուիլ։

Հայր Շուարէ. «Ահաւիկ ծանր ու ըմպելի» հարցը։

Զուարէն. Ողջոյն։

-- Ես ալ ձեզ կը նայիմ ամէն օր։ Ես ալ ձեզ պէս ծերունի մըն եմ։ Ես ալ ձեզ պէս կ՚ապրիմ հայրենասիրութեան, նաեւ հայրենիքի համար։ Ես ալ ձեզ պէս կ՚ուզեմ իմ ծնողքիս ծննդավայրը տեսնել, որ Զէյթուն է։ Ես ալ ձեզ պէս կ՚ուզեմ հայրենի հողին վրայ մեռնիլ եւ հայրենի հողին մէջ թաղուիլ։ Ես ալ ձեզ պէս կ՚ուզեմ հայրենի հողին վրայ մեռնիլ եւ հայրենի հողին մէջ թաղուիլ։

ՄԱՀՈՒԱՆ ՏԱՐԻՆ ՎԱՂԵՎԻՀ ՇՈՒԱՐԷ ԱՐՔԵՊԻՍԿՈՊՈՍ ՓԷՉՈՅԵԱՆԻ

**

Օգոստոս 30-ին, Գուէնոս-Այրէսի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ մայրավանքի մէջ տարուած հոգեհանգստեան արարողութեան ընթացքին Գուէնոս-Այրէսի Թեմի Առաջնորդ Գերաշնորդ Տ. Շահան Արք. Սարգսեան հետեւեալ խօսքը ուղղեց Վաղեւիհ Շուարէ Արքեպիսկոպոս Փէչոյեանի հոգեհանգստեան պատարագին ներկայ գտնուող հոգեւորականներուն, ազգային մարմիններու ներկայացուցիչներուն եւ ժողովուրդին.

Ներկայ գտնուող հոգեւորականներ, ազգային մարմիններու ներկայացուցիչներ, սիրելի ժողովուրդ։

Մեր հոգիները ցնցումի մէջ են։ Մեր սրտերը կսկիծով լեցուն են։ Մեր աչքերը արցունքոտ են։ Մեր մտքերը շուարած են։ Մեր լեզուները կապուած են։ Մեր ամբողջ էութիւնը ապշած է։ Ինչո՞ւ։ Որովհետեւ մեր մէջէն հեռացաւ մեծ հոգի մը, մեծ անձնաւորութիւն մը, մեծ հայրենասէր մը, մեծ հայրենադարձ մը, մեծ հայրենաշինող մը, մեծ հայրենակերտ մը, մեծ հայրենապաշտպան մը, մեծ հայրենակառուցող մը, մեծ հայրենաբարգաւաճող մը, մեծ հայրենաշէն մը, մեծ հայրենաճոխացնող մը, մեծ հայրենաշքեղացնող մը, մեծ հայրենաշռայլացնող մը, մեծ հայրենաշռայլացնող մը, մեծ հայրենաշռայլ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՓՍԱԿԻ

ՏԻԿԻՆ ԱՆԱՀԻՏ ԴԱՒԻԹԵԱՆԻ ՄԱՀՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

«Յառաջ»ին կը նուիրեն. --

ՆԻՍ. -- Իր կնքամօր թարմ յիշատակին Ժան Գրիգորեան 500 Ֆր.:

*
**

ԻՍԻ. -- Մարինա եւ Վահէ Պարսամեան 300 Ֆր.:

*
**

Տիկին Իվոնն Մավեան 500 Ֆր.:

*
**

Օր. Մերէյլ Պարտաքճեան 200 Ֆր.:

*
**

Տիկին Սաթենիկ Ֆիրէնկիւլեան 500 Ֆր.:

*
**

ԼՈՆՏՈՆ. - Արմէն Սարգսեան 200 Ֆր.:

Պ. Վարդգէս Տակառեան 500-ական Ֆր. կը նուիրէ Դպրոցասէր Տիկնանց Վարժարանին եւ Մարսէյլի Համազգայինի դպրոցին (ատանալ «Յառաջ»էն) եւ 500 Ֆր. «Յառաջ»ին:

UGAB — PARIS :

rentrée 95

Les inscriptions aux différents cours de l'Ecole de l'UGAB—Paris Ile-de-France auront lieu
le Samedi 30 Septembre de 14h30 à 18h
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Les cours débuteront le *Samedi 7 Octobre.*

COMMUNIQUE DE PRESSE

Rencontre à la Maison des Ecrivains avec des traducteurs d'œuvres de la littérature française et arménienne
avec
MM. Vahé GODEL (Suisse), Jean-Pierre MAHÉ (France), Pierre TER-SARKISSIAN (France), Alexandre TOPTCHIAN (Arménie).

«Littératures française et arménienne : problèmes de la traduction»
le **Mardi 26 Septembre à 14h précises**

La rencontre sera suivie d'une signature d'ouvrages autour d'un verre au Café des Lettres.

Centre National du Livre
Hôtel d'Avejan, Maison des Ecrivains,
53, rue de Verneuil, Paris 7e

(Շար. Ա. էջէն)

հանգ) ուր յաջորդաբար կրակ բացած է անցորդներուն վրայ եւ սպաննած 10 հոգի, 6 ուրիշներ ալ վիրաւորած, երկուքը՝ ծանր վիճակի մէջ են. հուսկ՝ անձնասպան եղած է: Ոչ մէկ բացատրութիւն կը գտնուի եւ աւելի խելագարի մը գործը կը նկատուի: Լռակեաց տղու մը համբաւը կը վայելէր, որ չատ ազդուած է վերջերս հօրը մահէն: Իր սենեակին մէջ ալ նոր-նացիական գրականութիւն եւ Հիթլէրի նկարը գտնուած են:

ԿՐՃՆՈՊԻ նախկին քաղաքապետ եւ նախկին նախարար Ալէն Գարինեանի դատավարութիւնը բացուեցաւ Սեպ. 25-ին Լիոնի պատժական դատարանին առջեւ: Ամբաստանուած է կաշառակերութեան համար Կրճնոպլի ջուրին վաճառքին առեն: Եթէ մեղադրանքները հաստատուին, կրնայ 10 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ:

Միխնիի մէջ 30 հազար հաւատացեալներ ցոյց մը ըրին, Սեպ. 24-ին, պահանջելու համար Խաչին պահպանումը դպրոցներուն մէջ: Պաւարիոյ բնակիչները անընդունելի կը գտնեն որ Գերագոյն Ատեանը նման որոշում մը տուած ըլլայ մէկ անձի մը դիմումին վրայ:

ՓՈՒԹՊՈԼ

Վալանս 0 - 2 պարտուեցաւ Թուլուզէն, այս վերջնոյն դաշտին վրայ եւ ընդհանուր դասաւորման մէջ այլեւս 9-րդ դիրքի վրայ է 18 կէտով: Գան գլուխը կը մնայ դպալի առաւելութիւնով (27 կէտ) իրեն կը յաջորդէ Շաթօրու (22 կէտ): Ալէս միշտ վերջին է 3 կէտով: Սեպտեմբեր 30-ին Վալանս կ'ընդունի Միւլհուզի խումբը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱԻԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

70-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ
ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ԻՍԻ. -- Տիկին Ասպիկ Ճանիկեան 200 Ֆր.:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 1, Տօն է Վարագայ Սրբոյ Խաչի:

Այս առթիւ պատարագ կը կատարուի: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին հրաւիրեալ եւ տեղւոյն դպիր եւ դպրուհիներուն կողմէ:

Ցեղ աւարտման արարողութեան, կը կատարուի, ըստ կտակի, հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս բարերար՝
ՃԻՊՐԱՅԻԼ ԵՒ ԱՋԱՏՈՒՀԻ ՊԱՀԱՏՈՒՐԵԱՆ-ի
յիշատակին, ինչպէս նաեւ իրենց ծնողաց Նշան եւ Ֆիլոր Պահատուրեանի, Պաթմազեան, Խարբուրլեան, Թիւթիւնճեան, Յարութիւնեան, Հիլպագեան զերդաստանաց հին եւ նոր ննջեցելոց հոգւոցն ի հանգիստ:

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10·30-ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՍԷԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Մարհուրդի անդամներու մէկ - երրորդի ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ՝
ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19, 1995 ժամը 10-էն 18, Մայր Եկեղեցւոյ «Արծրուն Ջրբաչեան» սրահին մէջ:

Ներկայիս, ընտրական յանձնախումբը բացուած կը յայտարարէ թեկնածուներու արձանագրութիւնը, որ կը տեւէ մինչեւ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31, 1995:

1. -- *Ընտրելու իրաւունք ունի Կրօնական Ընկերակցութեան ամէն անդամ որ վճարած է իր անդամավճարը:*

2. -- *Ընտրուելու իրաւունք ունի Կրօնական Ընկերակցութեան ամէն անդամ որ նուազագոյնը ԵՐԵՔ տարիէ ի վեր անդամ է եւ վճարած է իր անդամավճարը, լրացուցած է 25 տարեկանը, եւ առաւելագոյն 70 տարեկան է ընտրութեան օրը:*

3. -- *Այն անդամները որոնք կը փափաքին ընտրուիլ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Մարհուրդին՝ պէտք է դրաւոր ներկայացնեն իրենց թեկնածութիւնը, որ պէտք է յանձնուի Ընտրական Յանձնախումբին անձամբ, կամ ապահովագրուած նամակով, որոշուած թուականէն առաջ եւ Մայր Եկեղեցւոյ հասցէով:*

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷԼԻ
ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԾՐԱԳԻՐ

Հոկտեմբեր 9 - 15
Մշակոյթի Շաբաթ
--Յուցահանդէս - Համերգ - Բանախօսութիւն
Կիրակի, Հոկտեմբեր 15
Տօն Թարգմանչաց Վարդապետաց
--Ձեռնադրութիւն կիսա-սարկաւագաց
--18րդ տարեդարձ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի եւ գնահատանք երգչախումբի անդամոց եւ հիւրասիրութիւն
Հոկտեմբեր 26 - 30
--Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ օծման տարեդարձի հանդիսութիւններ:
Հրաւիրուած է Շահան Արք. Սվաճեան:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

*
**

ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԾՐԱԳԻՐ

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 19
--Մէջ-եկեղեցական «էքիւմէնիք» արտօղութիւն Մայր Եկեղեցւոյ մէջ: Ապահիւրասիրութիւն:

ԴԻՒԱՆ ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրմէն Ջ.-Շանթ մասնաճիւղի վարչութիւնը իրմէ յատկապաժշտուած անդամուհիներու յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 1, ժամը 10-ին, Թաղին Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցին: Հոգեհանգստեան աւարտին տեղի կ'ունենայ մատաղօրհնութիւն:

ՑԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հայկական Հօրս կազմակերպութիւններու համախմբումի (Ազատելական եկեղեցի, Կապոյտ Խաչ, ՀԲԸՄ եւ Ազգատախնամ) միջօգնութեան յանձնախումբը իր խորին ցաւակցութիւնները կը յայտնէ նախկին գործակից անդամի՝ Արքս Համբարձումեանի մահուան առիթով, ողբացեալին ընտանեկան պարագաներուն:

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 30, Տօն է Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողիի

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրմէն Ջ. Շանթ մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուիրատուութիւնները. --

Փոլ Պաճտիկեանի մահուան առթիւ՝ Տիկին Մարի Սոլաքեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մարիքեան 200 Ֆր.:

Քալիորի կիրակոսեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուա Խօրոյքեան 250 Ֆր.:

Տիկին Տիրուհի Գինաճեանի մահուան առթիւ՝ Տէր եւ Տիկին Ֆրանսուա Խօրոյքեան 250 Ֆր.:

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «*Araxe*» de Lyon-Villeurbanne
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
vous présentent
sous la direction de
KHATCHIG YILMAZIAN
LA CHORALE SAHAK MESROP
de Marseille
pour un

Concert Exceptionnel de Chants Arméniens

le Samedi 30 Septembre à 20 heures 30
au Centre Culturel
et de la Vie Associative
234, cours Emile Zola,
69100 VILLEURBANNE

Entrée : 80 F. (gratuit jusqu'à 12 ans).
Renseignements : 78. 93. 57. 43.
(Du mardi au samedi, les après-midi).

UGAB - *Marseille*

327, Bd Michelet, Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45

Cette année l'UGAB-*Jeunes* a le plaisir d'annoncer la naissance d'une section sportive : «L'association U.S. NOUBAR» qui organisera des équipes de football, de volley, de basket et de ping-pong.

Nous informons que tous les 1er et 3ème samedi du mois, l'équipe de l'UGAB *Jeunes* tiendra une permanence de 21h à 24h. Rejoignez-nous nombreux autour d'un verre pour discuter, jouer aux cartes, au tavlou. Bref se retrouver ensemble!

De plus nous rappelons qu'être membre de l'UGAB est un privilège qui vous apporte de nombreux avantages (tarifs préférentiels pour les soirées, les sorties, gratuité pour d'autres activités).

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Դեկտեմբեր 9 եւ 10

4e Grande Braderie de Noël

«ԵՆ - ՓՐԱՆՍ»

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB-*Jeunes* Marseille vous informe que des cours d'arménien, selon la méthode audiovisuelle de *Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN*, seront enseignés au siège de l'UGAB.

Ces cours s'adressent à des personnes non arménophones.

Ils débuteront la première semaine d'octobre.

Pour tous renseignements et inscriptions rendez-vous à l'UGAB : 327, Bd Michelet Marseille 9e, le 30 Septembre entre 14h et 17h.

Tél. : 91. 22. 10. 45.

*
**

ԼԻՈՆ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի «Հայկազեան» միօրեայ վարժարանի վերամուտն է Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 4, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ վերջ 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ Զորեքշաբթի կէսօրուն ճաշէն:

Ցաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ դիւանատան:

La Section des Jeunes de la Cathédrale Arménienne

339, avenue du Prado, MARSEILLE 8e
Vous informe de la reprise de ses activités.

Pour la saison 1995 / 1996 sont programmés :
— Des activités culturelles;
— Soirées à thème;
— Théatre;
— Célébrations de fêtes traditionnelles.

P.S. — Si tu es un jeune Arménien, plein de vitalité et d'entrain, viens t'éclater, dans notre équipe enthousiaste ! !

Pour tout renseignement :
Téléphonez au 42. 03. 05. 63
91. 43. 77. 44 après 20h.

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 27
MERCREDI
27 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· — Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթաթերթի առաքում) — Հատը : 5,00 Ֆ·

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18·686

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

71e ANNEE — N° 18.686

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՂԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

Թ. ՉԻԼԼԷՐ որուն պաշտօն յանձնուած է նոր կառավարութիւնը կազմելու, Համախմբումի մը կարելիութիւնը փորձելով դիմած է ալջակոմմեան ճակատէ դեկավար Մէսուէթ Եըլմազի: Այս վերջինը նախագահն է ԱՆԱՓ-ի (Մայր Հայրենիք Կուսակցութիւն): Չիլլէր դիմումին ընկերացուցած է չորս պայմաններ· Մ. Եըլմազ պէտք է նախարարներու Խորհուրդին մաս կազմէ, նախարարութիւններու թիւը համեմատական պիտի ըլլայ երեսփոխաններու թիւին, Ցունիսին հաւանական է ընդհանուր ընտրութիւն կատարել, Համախմբումի կառավարութեան նպատակը ոչ թէ ընտրութեան պատրաստութիւնը, այլ հարցերու լուծում գտնել պէտք է ըլլայ: Չիլլէր պահանջած է որ այս պայմանները ամբողջութեամբ ընդունուին:

ԿԱՇԱՌԱԿԵՐՈՒԹԻՒՆԸ կանխող կեդրոնական Սպասարկութիւնը իր տեսակէտը պարզեց Ալէն Ժիւպէէի տղուն վարձքի հարցին մասին եւ հասաւ այն եզրակացութեան որ նախարարապետին պարտաւորեցնելի է: Ծանօթ է որ վերջինիս մարմնին դիմած էին ընկերվարական երեսփոխանները եւ հարց տուած թէ փարիզի քաղաքապետարանի կցորդի մը միջամտութիւնը վարձքի նուազում մը ընորհելու համար Ժիւպէէի զաւկին յարկաբաժնին, դէմ չէ՞ր օրէնքին: Ու, Սեպտեմբեր 25-ին, Կ.Կ.Կ.Ա.ն հաստատեց թէ օրէնքին նախատեսող կէտերը կային: Նախորդ օրը, Սեպտեմբեր 24-ին, 7/7 հեռատեսիլի յայտագրէն, Արդարադատութեան նախարարը՝ Ժակ Թուպոն արձակած էր իր վճիռը եւ յայտարարած թէ վերջիչեալ մարմինը (Կաշառակերութիւնը կանխող կեդրոնական Սպասարկութիւնն՝ ԷՍ - ՍԷ - ՓԷ - ՍԷ) վարչական մարմին մըն է եւ որ տալիք վճիռը «անվաւեր եւ չեղեալ է»: Նման դիրք մը վոխանակ հարցը փակելու աւելի կ'արծարծէ ու կը վնասէ Ժիւպէէի եւ Թուպոնի: Ընդունելի չի գտնուիր որ Արդարադատութեան նախարարը միջամտէ յայտարարելու համար թէ Ժիւպէէի միջամտութիւնը իր զաւկին նպաստ միջամտութիւն չէ:

ՓԱՒԼՄԻ մէջ բացուեցաւ Իտալիոյ նախկին նախարարապետ՝ Ճուլիօ Անդրէոթթիի դատավարութիւնը: Ան կ'ամբաստանուի մաֆիայի հետ իր գործակցութեան, աւելին՝ «մաֆիական ընկերութեան» առեղծման համար, այլ խօսքով ճնշում բանեցուցած է 1978-էն 1992 ճեկանիչ տեւանի կարգ մը գատաւորներու վրայ «կարգադրելու» համար մաֆիայի մեծերու վիճակը անոնց ընտրական նեցուկին փոխարէն: Ամբաստանագիրը կ'ըսէ նոյնիսկ թէ մաֆիայի «արհեստով մարդասպան» օգտագործած է ապատելու համար, 1979-ին, Մինօ Փեքորելլի անունով շանթած ընող լրագրողէ մը: Ամբաստանագիրը բաղկացած է 120 հազար էջերէ որոնք ուղղակի կամ անուղղակի կը պատմեն իտալական ժամանակակից պատմութեան ամէնէն խորհրդաւոր հարցերը: Անդրէոթթի, 76 տարեկան, եօթն անգամ նախարարապետ եղած է, 33 անգամ նախարար եւ գլխաւոր դէմքը Դեմօ-Քրիսթիանի կուսակցութեան:

ԱԼԵՔՍԱՆԴՐ ՄԻՆԿԻՆ, ռուս չատ ծանօթ լրագրողը, յարձակման ենթարկուած է Սեպտեմբեր 25-ին, անձնաւօթի մը կողմէ եւ հիւանդանոց փոխադրուած: Ինչպէս Խոլոդով, որ անցեալ տարի սպանուեցաւ, ինք ալ կ'աշխատակցի ժողովրդական օրաթերթի՝ «Մոսկովսկի Կոմսոմոլեց»ի եւ անոր պէս ինք ալ յարձակած էր (գրչով) Պաշտպանութեան նախարար՝ զօր· Գրաչովի վրայ:

ՄՈՍԿՈՒԱ կը զգուշացնէ Ատլանտեան Ուխտը որեւէ ընդլայնումի դէմ: Զօր· Գրաչով յայտարարած է որ եթէ Պալթեան երկիրները անդամակցին ՕԹԱՆ-ի, այն ատեն Ռուսաստան պէտք է սկսի զինուիլ եւ զինուորական պլոք մը կազմել: Ըսած է նաեւ որ Ռուսաստան դիմում պիտի կատարէ որպէսզի Պոլոնիոյ ապատագայ բազմազգային ուժը «փոխն ի փոխ ՕԹԱՆ-ի եւ Ռուսաստանի հրամանատարութեան ներքեւ գործէ»: Այս ձեւով, Գրաչով կը ճղդէ նաեւ Ռուսաստանի «հանդուրժողութեան սահմանը»: Լատվիա, Լիտուանիա եւ Խոտնիա դիմում կատարած են ՕԹԱՆ-ի անդամակցելու համար եւ նախկին Խորհ. միակ երկիրներն են որոնք մաս չեն կազմեր ՀԱՊ-ի:

ԹԵՀՐԱՆԻ մէջ հանդիպում ունեցած են Իրաքի չիի ընդդիմութեան եւ քիւրտ դլխաւոր կուսակցութիւններէն մէկուն՝ Քիւրթիստանի հայրենասիրական Միութեան ներկայացուցիչները: Թալապանի տեսնուած է Այաթոլլահ Հաքիմի հետ (Իրաքի իսլամական յեղափոխութեան Գերագոյն ժողովի նախագահ): Նախապէս Իրաքի նախագահ Սատտամ Հիւսէյնի հետ դաշնակից էր Քիւրթիստանի Հայրենասիրական Միութիւնը:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ «ԲԱՐԵԱՑԱԿԱՄՈՒԹԻՒՆԸ» ԵՒ ՅՈՑՆԵՐՈՒ «ԱՊԵՐԱԽՕՏՈՒԹԻՒՆԸ»

Յոյն օրթոտոքս տիեզերական Պատրիարքին հովանաւորութեամբ կազմակերպուած «Յայտնութիւն եւ ընդվզում» վերամիաւորման ընթացքը մեծ դժգոհութիւն պատճառած է Թուրքիոյ: Փակման հանդիսութեան այն մասը որ տեղի ունեցած է Եփեսոսի մէջ, պանծացումը եղած է հելլէնականութեան, յունականութեան. անդլիացի կրօնաւոր մը ու երգահան մը անդլերէն ու յունարէն կարդացած են Ս. Գիրքէն էջեր, ապա երաժշտութեան մասը սկսած ու աւարտած են խաչակնքելով: Այս ընթացքին ոչ Թրքերէն բառ մը արտասանուած է, ոչ ալ նշուած՝ Թուրքիոյ անունը:

Հանդիսութեան յաջորդ փուլին որ տեղի ունեցած է Պաթմոս կղզիին մէջ, ներկայ եղած են Ցունաստանի Հանրապետութեան նախագահը, վարչապետը ու այլ պաշտօնատարներ: Կղզին ամբողջովին զարդարուած է բիւզանդական դրօշներով ու Բարթուղիմէոս պատրիարքին նկարներով:

Թուրք մամուլը կը զրէ թէ Պատրիարքին հանդէպ «անկրթութիւն» որակուած է Թուրքիոյ անունը անգամ չընդունելու երեւոյթը երբ Թուրքիա արտօնած է որ Եփեսոսը վայր ըլլայ նման հանդիսութեան մը, ամէն դիւրութիւն ընձեռելով: «Հիւրրիյէթ» կը տեղեկացնէ թէ Անդարա բաւականացած է չեշտելով որ «Պատրիարքարանը թրքական հաստատութիւն մըն է, որուն գործունէութիւնը սահմանուած է Լօզանի դաշնագրով: Անոր կարգավիճակին մէջ ոչ մէկ փոփոխութիւն կատարուած է: Խնդրոյ առարկայ չի կրնար ըլլալ աչք փակել պատրիարքին "տիեզերական" տիտղոսը գործածելու երեւոյթին»: Թերթին տեղեկատուութեան համաձայն, Անդարա խուսափած է արտայայտուելու միմիայն յունարէնի ու անդլերէնի գործածութեան ու Թուրքիոյ անտեսումին մասին, ըսելով «Գիտաժողովը իր շրջանակին մէջ պէտք է արժեւորուի ու ծայրայեղ մեկնաբանութիւններու առիթ չտրուի»:

ՀԵՌԱՏԻՊ ՓԱՐԻԶ

«ՔՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 25/26)

ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹԵԱՆ ՆԻՍՏԸ

Շաբաթ, Սեպ· 23-ին, Լ. Տէր-Պետրոսեանի նախագահած կառավարութեան նիստին քննարկուած է ձմրան նախապատրաստութեան հարցը: Այս առթիւ Ուժանիւթի նախարար Գադիկ Մարտիրոսեան հաղորդած է թէ այս ձմեռ կը նախատեսուի ջեռուցումով ապահովել Հանրապետութեան 23 քաղաքներու 2500 հիմքեր, որոնց՝ 1800-ը բնակելի եւ 300-ը ուսումնական հիմքեր են երեւանի մէջ: Նախարարը խոստովանած է թէ նախատեսուած ծրագիրը անբաւարար է: Ան յիշած է նաեւ այն պարագան որ, դեռ ոչ անցեալ տարուան վառելանիւթի պարտքերը ամբողջութեամբ վճարուած են, ոչ ալ մատակարարուած վառելանիւթին փոխարժէքը ամբողջութեամբ դանձուած է: Նիստին քննարկուած է նաեւ 1995-ի առաջին ութ ամիսներու պետական պիւտճէին, որ առկախ վճարումներու հետեւանքով իրագործուած է միայն 88,1 տոկոսով: Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ալ չատ խիստ ոճով քննադատած է հարկային պետական Տեսչութեան աշխատանքի ընթացքը, ուր նկատուած են հարկեր քողարկելու, չարաշահութիւններու եւ ըրբամաշորթութեան պարագաներ:

*
**

ՀԱՆՐԱՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Ղարաբաղեան պատուիրակութիւնը, որ աշխատանքի այցելութեամբ Երեւան կը գտնուէր, շաբաթավերջին նախքան Արցախ վերադառնալը, Ուրբաթ, Սեպ· 22-ին ընդունուած է նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի կողմէ: Պատուիրակութեան մաս կը կազմէին ԼՂՀ նախագահ Ռ. Քոչարեան, վարչապետ Լ. Պետրոսեան եւ Պաշտպանութեան նախարար Ա. Բարսեղեան: ԼՂՀ-ի ընկերատնտեսական հարցերու չօշափուած այս տեսակցութեան ներկայ եղած են նաեւ Ազգ· ժողովի նախագահ Բ. Ալաբեկեան, վարչապետ Հ. Բագրատեան, փոխ-նախագահ Գ. Ցարուքեանեան, Պաշտպանութեան նախարար Վազգէն Սարգսեան եւ Ազգ· Ապահովութեան պետ Սերժ Սարգսեան:

*
**

Նոյն օրը, Հանրապետութեան նախագահը ընդունած է լոնտոնաբնակ ծանօթ հայ գործարար Վահէ Մանուկեանը եւ այլ գործարարներէ բաղկացած իր պատուիրակութիւնը:

*
**

Ապտուհեռ Լ. Տէր-Պետրոսեան ընդունած է նաեւ Ամերիկեան Հայկ· Համագումարի նախագահ Հերայր Ճոլմնեանը, որու հետ արձագանգած է «Հայաստան» Հիմնադրամի գործունէութեան առընչուող չարք մը հարցեր:

*
**

ՀՈԳԵՒՈՐ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ ՆԻՍՏ

Մայր Աթոռ Ս. Էջմիածնի մէջ, Սեպ· 23 - 25-ին գումարուած է վերադարձ հոգեւոր Խորհուրդի հերթական նիստ, նախագահութեամբ Գարեգին Ա. Կաթողիկոսի եւ առենապետութեամբ՝ Երուսաղէմի եւ Պոլսոյ Պատրիարքներ՝ Թորգոմ Արք. Մանուկեանի եւ Գարեգին Արք. Գազանճեանի:

*
**

75-ԱՄԵԱԿԻ ՅՈՒԲԵԼԵԱՆ

Սեպտեմբեր 23-ին, Երեւանի Երաժիշտի Տան մէջ մեծ հանդիսութեամբ նշուած է ծանօթ երգահան Ալեքսանդր Ցարութիւնեանի ծննդեան 75-ամեակը: Ողջոյնի խօսքեր արտասանած են մեծարեալին գործընկերները՝ երգահաններ Ռ. Ամիրխանեան, Վլ. Պալեան, Ս. Ազոյեանեան, երաժշտագէտներ եւ ուրիշներ:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30-ին «Յառաջ»ի վարչութիւնը պիտի դադրեցնէ թերթին առաքումը այն բաժանորդներուն որոնք առկախ հաշիւներ ունին եւ անպատասխան կը մնան մինչեւ այդ թուականը ամսոյս առաջին օրերուն իսկ իրենց ղրկուած հաշուեցոյցը: Մամուլի օրէնքն է, որ բաժնեգիները կանխիկ վճարուին. հայ մամուլը բարեացակամութիւնն ունի տատացի չգործադրելու այդ կանոնը, վստահութիւն ցոյց տալով հանդէպ իր ընթերցողին եւ յաճախ վնասներն ալ կը կրէ իր այդ ընթացքին: Բայց մեր բաժանորդներէն ալ կ'ակնկալենք որ գիտակցութիւնը ունենան հայերէն օրաթերթի մը օրէ օր աւելցող դժուարութիւններուն եւ չարաչար չգործածեն մեր այդ քարի տրամադրութիւնը:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ՍԱԿԵՐԸ, ՈՐՈՆՔ ԱՆՓՈՓՈՒՄ ԵՆ 1993 ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ Ի ՎԵՐ ՀԱԿԱՌԱԿ ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ ԾԱՆՐ ԲԵՌԱՆ, ՅԱՒԵԼՈՒՄ ՊԻՏԻ ԿԸՆԱ ՆՈՅԵՄԲԵՐ 1-ԷՆ ՍԿՍԵԱԼ ԻՐԸՆԻ ՀԵՏԵՒԱՆՔ ՄԱՆԱՒԱՆԴ ԹՈՒՂԹԻ ՍԱԿԵՐՈՒ (50% ԱՅՍ ՏԱՐԻ) ԻՆՁՊԻՍ ՆԱԵԻ ԹՂԹԱՏԱՐԻ, ԸՆԿԵՐԱՑԻՆ ԵՒ ՊԵՏԱԿԱՆ ՏՈՒՐՔԵՐՈՒ ՅԱՒԵԼՈՒՄԻՆ ԵՒ ԴՐԱԲԱԽՏԱԲԱՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՆՈՒԱԶՈՒՄԻՆ:

Խորին շնորհակալութիւն մեր այն ճեմատասնութիւն կազմող, բարեբաստիքար- բաժանորդներուն, որոնց կանխիկ եւ կանոնաւոր վճարումներուն շնորհիւ կարելի կը դառնայ թերթին կանոնաւոր հրատարակութիւնը:

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՎԵՆԵՏԻԿԻ ԵՐԿԱՄԵԱՅԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այս տարի, Վենետիկի երկամեան կը տօնէ իր հարիւրամեակը: Քանի մը չաբաթ եռք վերջ կը դանէ հանդիսութիւնը եւ՝ կրկէսը, զայն բնորոշող: Կրկէս՝ որովհետեւ, որեւէ ժամանակէ աւելի, ան դարձած է միրակալական ճգտումներու, դերադասութեան, քարոզչութեան եւ չահախնդրութեան համանիշ:

Ընթացիկ երկամեային առթիւ, անդամ մը եւս յայտնուող մրցակցութեան տեղը սուր է յատկապէս արեւմտեան կողմն աշխարհի: Անցեալ տարի, երբ Ցրանսան ներկայացնող գլխաւոր արուեստագէտը ընտրուեցաւ, յանձին քանդակագործ Սէզարի (էթիէն Մարթէն -- քանի մը ամիս յետոյ մահացած եւ Փիէռ Սուլաժ միւս երկու կարելիութիւններն էին), տեղական դեղարուեստական հանրածանօթ ամսաթերթի մը հեղնեց անոնց տարիքները (73-էն 81-ի միջեւ) եւ ցաւ յայտնեց, որ «Վենետիկի երկամեային ծիրէն ներս միջազգային ուժի յարաբերութեան» առկայութիւնը «անտեսել»ով, երիտասարդներ չէին ընտրուած, հակառակը Ամերիկացիներուն եւ Գերմանացիներուն: Կարծէք ըմբշամարտի պատրաստութիւն էր եղածը···: Նոյն թերթը, երկամեան չսկսած, ըրած էր տասնըմէկ արուեստագէտներու ընտրութիւն մը, որոնցմէ էր որ, ըստ իր եւ ոմանց կարծիքին, պէտք է ըլլային մրցանակներու արժանիները: Ցատկանշական է որ այդ ընտրեալները Ամերիկացի եւ Եւրոպացի էին միայն: Սակայն արդիւնքը այն եղաւ որ անոնցմէ ոչ մէկը մրցանակ ստացաւ: Աւելին, չորս մրցանակներէն երկուքը գացին երրորդ աշխարհի արուեստագէտներու: Նման մօտեցում մը ցոյց կու տար սոյն թերթին եւ անոր համախոհներուն ըմբռնումը՝ ինչ կը վերաբերի արուեստի միջնադարհի հարցին: Սակայն, այդ ամսաթերթի յաջորդ թիւին մէջ, դերմանացի հանրածանօթ գործարար եւ թանգարաններու տէր Փէթըր Լուռվիկ, իրեն հետ եղած հարցազրոյցին մէջ դիպուկ մատնանշում մը կ'ընէ. «···պէտք է վերջ տալ այն ըմբռնումին թէ ժամանակակից արուեստը եւրոպացին եւ Հիւսիսային Ամերիկացին դուրս գոյութիւն չունի: Ասիկա անհեթեթութիւն է, ամբարտաւանութիւն է, ամբողջովին գաղութատիրական մըտայնութիւն է»: Լուռվիկ մտադրած է «հանրութեան ուշադրութիւնը դարձնել այլ երկիրներու վրայ, որովհետեւ արուեստը միշտ հայելին է ընկերութեան մը ինչպէս եւ պատմական, քաղաքական եւ ընկերային ուժերու՝ որոնք իրենց դրոշմը կը ձգեն անհատին վրայ»:

Արդեօք կրկէսներէն դուրս դալու հնարաւորութիւններէն մին ասո՞ր մէջ կը կայանայ: Սակայն, կարելի չէ անտեսել իրողութիւնը, թէ արուեստը միայն հայելիի ղեռով չի սահմանափակուիր: Անոր յառաջխաղացքը կամ եղափոխութիւնը մշակութային ծաղկումի մը մէջ է որ տեղի կ'ունենայ, ճարտարապետական, տնտեսական եւ ընկերային զարգացման առընչուող, երկնելու եւ արտայայտութեան ազատութիւնը թոյլատրող չըջապատի մը մէջ: Ասոնց հակադրելով եւ արձագանդելով յանձնառու արուեստագէտը կը ստեղծագործէ կամ կը փորձէ նորը ստեղծել, իր ժամանակներէն սերող, անոր համապատասխանող եւ զայն արտայայտող լեզուով մը, ասիկա դարձնելով տիեզերական, անժամանցելի: Այս առումով, այլազան երկիրներու ճարտարարուեստականացումով, հաղորդակցութեան միջոցներու արագընթաց յառաջխաղացքով ու ճանաչողութեան մատչելի եւ ընդարձակ կարելիութիւններով, Արեւմուտքի դեղարուեստական տիրակալութիւնը դուցէ աստիճանաբար անէանայ եւ այլ տեղերէ, ժամանակի ընթացքին աւելի մեծ թիւով ականաւոր արուեստագէտներ երեւան դան:

Իրերու այս կացութեան մէջ, Վենետիկի ներկայ Երկամեան կը մէկտեղէ քիչ մը ամէն բան,«հինն»ու «նոր»ը: Նկարչութեան եւ քանդակագործութեան կողքին, ներկայացուած են տեսերիդներ եւ տեղադրումներ, ինչպէս եւ, առանձին, թարմ մշակոյթին բոլորով հրապուրեն նոր սերունդները:

Պ. Սեւակի բանաստեղծութիւններու ընտրութիւնն ու թարգմանութիւնը վարդան Մատթէոսեանի կը պատկանին: Նախ՝ ընտրութեան մասին:

Թարգմանիչը հրաժարած է առաջին չըբջանի Սեւակէն եւ իր ընտրութիւնները կատարած՝ բանաստեղծին վերջին գործերէն՝ «Մարդը ափի մէջ», «Եղիցի լոյս» ժողովածուներէն: Ան փնտռած, գտած ու թարգմանած է ամբողջական բնադիրները, առնելով նաեւ այն հատուածները, զորս խորհրդային գրաքննութիւնը կտրած եւ հանած էր: Մատթէոսեան հրաժարած է նաեւ ազգային - հայրենասիրական չունչով գրուած բանաստեղծութիւններէն եւ ընտրած է մարդուն իր նըմանին եւ աչխարհին հետ ունեցած փոխյարաբերութիւնները չօչափող, կեանքի, մահուան, սիրոյ թեմաներով գրուածները:

Ազգային - հայրենասիրական չունչով գրուած քերթուածները կ'արտացոլեն հայ բանաստեղծութեան իւրայատուկ կոմիտէն մէկը, եւ հոն ալ նորարար է Սեւակ: Բայց հոս, նորարար կը դառնայ Մատթէոսեան, թարգմանուած բանաստեղծութիւններէն միայն մէկ հատը կ'անդրադառնայ այդ նիւթին: Վ. Մատթէոսեան հասկցած է, որ ազգաչունչ եւ հայրենասիրական քարոզը, որուն կարծես վերածուած է հայ բանաստեղծութիւնը չատ անդամ, զգուեցուցած է նոր սերունդը:

Սփիւռքի մէջ ազգային - հայրենասիրական քարոզը կ'ապրի իր անկումը. նոր սերունդին համար այդ քարոզը դարձած է խմասը կորսնցուցած հին բանաճեւում մը, անբովանդակ կաղապար մը:

Վ. Մատթէոսեան հասկցած է, որ հայ մշակոյթ տարածելու համար հայ եւ հայրենիք գոյականներու հոլովումը կրկնել չի բաւեր, որ մշակոյթը չատ աւելի լայն հասկցողութիւն է, աչխարհընկալման իւրայատուկ ձեւ է, եւ այդ իւրայատուկ աչխարհընկալումն է որ թարգմանիչը կ'ուզէ փոխանցել նոր սերունդներուն: Անոնց ուղղուած է Սեւակի սպաններէն թարգմանութիւնը:

Մոնթէվիտէօ տեղի ունեցած դիրքի ներկայացումը վիաստեց, որ թարգմանիչը սխալ հասցէի չէր դիմած: Հ.Բ.Ը.Մ-ի երիտասարդական «Անդիմակ» թատերախումբը Սեւակի սպաններէն թարգմանութիւններու հիման վրայ դեղեցիկ ներկայացում մը պատրաստած էր: Հանդիսին ներկայ էին մօտ 120 հոգի, մեծամասնութիւնը՝ երիտասարդներ:

«Միայնակ ծառը» ժողովածուին մէջ Սեւակ ամբողջութեամբ չէ ներկայացուած, բայց նպատակն ալ այդ չէ: Շատ մը դեղեցիկ եւ թարգմանութեան արժանի գործեր դուրս մնացած են ժողովածուէն, բայց, այնուամենայնիւ Սեւակի էութիւնը թարգմանուած է: Ճիշդ է, ժողովածուն չատ փոքր է, եւ Սեւակ թարգմանելու ուրիշ հնարաւորութիւն դժուար թէ ըլլայ, բայց այդ արդէն թարգմանիչին մեղքը չէ, սփիւռքեան պայմաններու հետեւանք է:

Թարգմանութիւնը ընդհանուր դիծերով յաջող է: Կան, իմ կարծիքով, որոշ բառային վրիպումներ, որ թերեւս վրիպում ալ չըլլան, այլ պարզապէս, երկու տարբեր անհատներու ենթակայական մեկնութեան հետեւանք, ուստի եւ կարեւոր ալ չեմ համարիր մէջբերումներ ընել: Վրիպում մը միայն կ'ուզեմ մատնանչել, ան ալ հատնարար տպագրական է: «Ծաղրածուն» բանաստեղծութեան թարգմանութեան մէջ, «Ձեզ հաւատացնեմ, ինձ վհատեցնեմ» տողը, որ Սեւակ երկու անդամ կրկնելէ յետոյ, երրորդ անդամ կը փոխէ եւ կը դրէ «Ձեզ վհատեցնեմ, ինձ հաւատացնեմ», չէ փոխուած, իսկ այդ արդէն ուղղակի կ'ազդէ բանաստեղծութեան իմաստին վրայ:

Վ. Մատթէոսեանի երրորդ թարգմանութիւնն է Սեւակը. 1987 թուականին լոյս տեսաւ Եղիչէ Չարենցի բանաստեղծութիւններու ժողովածուն, 1992 թուականին երեւնդ Օտեանի «Ընկեր Փանջունի»ն: Սեւակի ստեղծարար հոգիին ազատութիւնը արձակած է թարգմանիչին կաշկանդումները: Ազատելով բառային եւ ոիթմական սահմանափակումներէն, որոնք կաշկանդած էին յատկապէս Չարենցի թարգմանութիւնը, Մատթէոսեան մօտեցած է բանաստեղծին էութեան, թարգմանութիւնը ստացուած է սահուն, սպաններէնին հարազատ ոճով և կարեւորն ալ, այդ է:

ՑՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊՈՏՈՒՔԵԱՆ

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԸ ՍՊԱՆԵՐԷՆ

ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՆՈՐ ԸՆԿԱԼՈՒՄ

Թարգմանչաց տօնով մշակոյթ յիշատակող ժողովուրդին համար դժուար չէ ըմբռնել թարգմանչական աչխատանքին դերն ու նչանակութիւնը:

Մենք կարծես կ'ըմբռնենք, որովհետեւ ըմբռնելով հանդերձ, նչանակութիւնն հասկնալով հանդերձ, որպէս կազմակերպուած հանրութիւն, գործնական քայլի չենք դիմեր: Անհատական ջանքերով անհատական գործի կը ձեռնարկենք:

Թարգմանիչը ոչ միայն թարգմանչական հմտութիւն պէտք է ունենայ, այլ նաեւ պատենական հարուստ ժառանգութիւն, կամ ձեւով մը «մեծապատիւ մուրացկանութիւն» ընելու հնարն ու կարողութիւնը պէտք է ունենայ, որպէսզի «ազգային բարերար»ի մը հետ փառքը կիսելով գործը իրականութիւն դարձնէ:

Գործը հսկայական է, չատ ծանր՝ անհատի մը ուսին բարդելու համար, լայն հայ իրականութիւնը հարուստ է բացառութիւններով: Վերջերս, Պոչնոս-Այրէսի մէջ լոյս տեսաւ Պարոյր Սեւակի սպաներէն թարգմանութիւնը: Գործը հրատարակուած է Հ.Բ.Ը.Մ-ի Ալէք Մանուկեան մշակութային հիմնադրամով: Բայց հարցը այն է որ կազմակերպուած աչխատանքի ժամանակն հասած է: Եթէ չատ ուչանանք, եթէ որպէս կազմակերպուած հաւաքականութիւն, գործնական քայլի չըդիմենք, կրնանք եւ բերքը կորսնցնել:

Անհատական գործերուն «բարի եկած ես» պիտի ըսենք եւ սրտանց պիտի ուրախանանք, բայց հարցը ուրիչ է: Սփիւռքը թարգմանչական այնպիսի աչխատանքի մը պէտք է ձեռնարկէ, ինչպիսին կազմակերպած էին Սահակ Պարթեւը, Վռամչապուհն ու Մեսրոպ Մաչտոցը Ե. դարուն: Կամ առնուազն այն աչխատանքը, որուն 80-ական թուականներու աւարտին խումբ մը մտաւորականներ ձեռնարկեցին Հայաստանի մէջ, ստեղծելով «Ապոլոն» հրատարակչատունը, որ նպատակ ունէր համաչխարհային գրականութեան թարգմանութեամբ հարստացնել եւ զարդացնել մեր մշակոյթը:

Սփիւռքն ալ այդպիսի ձեռնարկի մը կարիքը կը զգայ, յատկապէս արեւմըտեան Սփիւռքը, իր օտարախօս նոր սերունդներով:

Սփիւռքի պահպանումը իրենց ձեռքը առած հայկական կազմակերպութիւնները պէտք է կարողանան ձեռնարկել այս գործին որպէսզի թարմ չունչ ներչնչեն ըսփիւռքեան միջավայրի ցուրտ պատերուն մէջ բանտարկուած մշակոյթին, եւ այդ «Ինքնութիւն - Այլութիւն» խորագիրը կըրող ցուցահանդէսը, որուն յանձնառուն, Ժան Քլէր, ի մի բերած է պատկերային գործեր, մեր դարու իւր պատկերումը «յարդարող»: Քլէր, իր դիտաւորեալ եւ միանչանակ ընտրութեամբ, վերացականութիւնը կը խնդրականացնէ, որովհետեւ կը համարի թէ «վերջին հարիւր տարուան արուեստի պատմութիւնը դէմքին պատմութիւնն է եւ ոչ թէ վերացականութեան», ան պատմութիւնն է «մարմնին հետ յարաբերումի մը, սեռին, մահուան» եւ ոչ թէ «մեւապաշտ յոխորտ ինքնութեան մը»: Վերջապէս, իր հակասութիւններով, Երկամեան կը պարզէ եւ կ'արտայայտէ ընդհանուր քառային վիճակ մը, որ կարծէք հայելին ըլլայ մարդկային ներկայ կացութեան:

Արուեստագէտները պիտի կարենա՞ն այս թոհուբոհէն դուրս դալ եւ արուեստին տալ նոր դիմագիծ մը, արուեստը որ սահմաններ չի ճանչնար եւ ուղղակի կը հպի մարդուն մտքին եւ հոգիին, ինչ գոյն որ ունենայ ան, կամ ինչ կերպարանք: Դեռ կարելի՞ է յուսալ որ արուեստը, ինչ ձեւի որ ըլլայ, կարենայ նպաստել մարդուն ոգեկան վերելքին, աչխարհի մը մէջ հետզհետէ աւելի նիւթապաչտ եւ խոռվալի:

Շատեր փորձեցին: Այլ ընտրութիւն չըկայ թերեւս:

ՎԱՀԷ ԱՐԱԶ

ԿԻՆԸ՝ ՀԻՆ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴՆԵՐՈՒՆ ՄՕՏ...

•

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ՄԷՋ...

Ամուսնացած կինը ոեւէ մէկէն կախեալ չէր. ան իրաւունք ունէր առանց ամուսնոյն մասնակցութեան կամ արտօնութեան առեւտրական, հոգային եւ այլ գործերով զբաղելու:

Բազմակնութիւնը ընդունուած էր, սակայն առաջին եւ գլխաւոր կնոջմէ զատ, միւսները իրաւասութիւն չունէին եւ կը համարուէին անոնց կիներուն սպասուհիները: Բոլոր երախաները, նոյնիսկ՝ բաստըկուհիներէն ծնածները, ենթակայ էին առաջին կնոջ դաստիարակութեան եւ կը հնազանդէին անոր հրամաններու:

Ամուսալուծութեան պարագային, եթէ յանցաւորը ամուսինն էր, կնոջ իրաւունքն էր իր բաժինը առնել եւ հեռանալ: Իսկ եթէ կինը մեղադրուէր անհաւատարմութեան կամ կռուազանութեան յանցանքով, զայն մահուան կը դատապարտէին կամ գետը նետելով եւ կամ բարձունքէ մը գլորելով:

*
**

ԵԳԻՊՏՈՍԻ ՄԷՋ...

Հին Եգիպտացիներուն մօտ կինը համարուած է ընտանիքին իրաւասու գլխաւորը:

Բազմակնութիւնը արտօնուած էր, սակայն առաջին եւ գլխաւոր կնոջմէ զատ, միւսները իրաւասութիւն չունէին եւ կը համարուէին անոնց կիներուն սպասուհիները: Բոլոր երախաները, նոյնիսկ՝ բաստըկուհիներէն ծնածները, ենթակայ էին առաջին կնոջ դաստիարակութեան եւ կը հնազանդէին անոր հրամաններու:

Ամուսալուծութեան պարագային, եթէ յանցաւորը ամուսինն էր, կնոջ իրաւունքն էր իր բաժինը առնել եւ հեռանալ: Իսկ եթէ կինը մեղադրուէր անհաւատարմութեան կամ կռուազանութեան յանցանքով, զայն մահուան կը դատապարտէին կամ գետը նետելով եւ կամ բարձունքէ մը գլորելով:

*
**

ՀՐԵԱՆԵՐՈՒՆ ՄՕՏ···

Անցեալին հրեայ կինը տղամարդուն համահաւասար իրաւունքներ ունէր: Ս. Գիրքի վկայութեանց համաձայն, կիները մեծ դեր կը խաղային հասարակական կեանքին մէջ: Սակայն յետագային անոնց կեանքն ու ապագան ամբողջապէս սահմանափակուեցաւ զուտ ընտանեկան չրջանակով:

Կիները կ'ապրէին միմիայն սերունդ բազմացնելու եւ տնային աչխատանքներ կատարելու համար, դուրսի կեանքը անոնց առջեւ փակուած էր, իսկ գրելն ու կարդալը՝ բացարձակապէս արգիլուած···

Հրեայ կինը իր ամուսնոյն կողմէ մեծ յարգանք կը վայելէր, սակայն այդ յարգանքն ու ներքին մտերմութիւնը որոշ չափով սահմանափակուած էին, որովհետեւ կրօնական որոշ ըմբռնումներ տղամարդուն որոշ վերապահութիւն կը պարտադրէին կնոջ հանդէպ:

*
**

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ···

Հին ազգերու կիներուն մէջ յոյն կինը ամէնէն աւելի անհնախանձելի կացութիւնը

ունէր: Շատ կանուխ, հազիւ 12 տարեկանին զայն կ'ամուսնացնէին եւ կը դատապարտէին վաճառած կեանքի, կրօնական արարողութիւններու եւ անոր ուժերէն վեր տնային ծանր աշխատանքներու: Ցոյն մայրը իրաւունք չունէր արու զաւակներուն դաստիարակութեան միջամտելու բլալու. ան իրաւունք ունէր միայն աղջիկ զաւակներուն դաստիարակութեամբ զբաղելու, այսինքն՝ կար եւ տրեալին աշխատանքներ սորվեցնելու:

Կային սակայն ցեղեր, որոնց մօտ կիները ազատ կեանք մը կը վարէին եւ տղամարդոց համահաւասար յառաջդիմութիւն կը ցուցաբերէին դեղարուեստի եւ փիլիսոփայութեան մարզերուն մէջ: Սպարտան եւ Պելոպոնէսը այդ տեսակէտով ծանօթ կին եւ տուած էին բազմաթիւ հռչակաւոր բանաստեղծուհիներ եւ փիլիսոփաներ:

Այդ չբնաններու կիներուն ազատ կեանքը անդրադարձ ունեցած է նաեւ անոնց բարքերու ըմբռնումներուն ու սեռային յարաբերութիւններուն վրայ: Ժամանակի ընթացքին պոյացած է թեթեւաբարոյ կիներու հեթերու հակայ բազմութիւն մը, որոնց նպատակն էր վարպետօրէն գրաւել տղամարդիկը, անոնց մոռցնել տալով ընտանեկան կեանքն ու օրինաւոր կիները:

*
**

ՀՌՈՄԻ ՄԷՋ...

Հռոմէացիները առողջ, աշխատասէր ու կարիճ ժողովուրդ էին. սերտօրէն կապուած էին ընտանեկան կեանքին, այդ պատճառով ալ կիները Հռոմի մէջ պատիւ եւ յարգանք կը վայելէին:

Ամուսնութիւնը կը կատարուէր մատաղ տարիքին, ծնողքներու հաւանութեամբ: Կինը վերջ էր տնային ծանր աշխատանքներէն, այլ կը զբաղէր բուրդ մաքրելով, մանելով եւ կտաւագործութեամբ: Ան նաեւ կը զբաղէր իր զաւակներուն առողջութեամբ եւ դաստիարակութեամբ:

Հռոմէացի կիները գրել-կարդալ կը սորվէին եւ կը հետեւէին գրականութեան եւ արուեստներու, կը կազմակերպէին ընտանեկան գրական - գեղարուեստական հաւաքոյթները, ուր կը հրաւիրէին նաեւ յայտնի բանաստեղծներ եւ յառաջադէմ, ականաւոր տղամարդիկ:

Աւելի ուշ կիները ձգտեցան մուտք գործել քաղաքական ասպարէզ. կինը քիչ-քիչ հեռացաւ ընտանեկան կեանքէն, կորսնցուց իր կանացիութիւնն ու գրաւչութիւնը, չատցաւ ամուրի եւ չբեր կիներուն թիւը, որմէ մեծապէս տուժեց ընտանիքը, որ բռնեց քայքայման եւ անկման ճամբան:

ՄԱԹԻԼՏ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ ԲԱՐԵՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔ ՆԱԽԱՐԱՐԸ

«Միլլիյէթ»ի Սեպտեմբեր 20-ի թիւին մէջ «Մանուկեանին պատմութիւնը» խորագրուած էջ մը տեղ գրաւած է: Հոն նախ ամփոփումը կը տրուի կիւ տը Մոփասանի «Զիւնաղնդակը» պատմուածքին ուր կը չեշտուին հերոսուհիին թեթեւաբարոյ բնաւորութիւնը ու բարեսրտութիւնը: Առաջինը պատճառ է որ մարդիկ արհամարհեն զինքը, բայց բարեսրտութեան չնորհիւ ան կը յաջողի ի վերջոյ գրաւել բոլորին համակրանքը, թէեւ երբ բարիքը կը վերջանայ, Զիւնաղնդակը կրկին առանձին կը մնայ:

Տողերուն հեղինակը ապա կը յիշէ Թուրքիոյ տուրք վճարողներու ցանկին առաջին տեղերը գրաւողներու ի պատիւ կազմակերպուած հանդիսութիւնը: Հանրաուներու զործատէր Մաթիլտ Մանուկեան ցանկին երրորդ անունը ըլլալով հանդերձ անտեսումի առարկայ եղած է ու հանդիսութեան պաշտօնական անճնաւորութիւններուն մեկնումէն առ միայն յանձնուած է անոր պարզեւը: Մ. Մանուկեան մեծապէս վշտացած է պատասխարէն:

Այս փակագիծէն առ կը տրուի լուն նիւթը. Կրօնական զործոց նախարարութեան պատասխանատու Պետական նախարարը միջին ականջի զործոզութեան մը համար հիւանդանոց կը մտնէ: Գործոզութեան համար անհրաժեշտ կ'ըլլայ զործիք մը որ կը գտնուի ուրիչ հիւանդանոց մը: Զայն նուիրած է Մաթիլտ Մանուկեան կէս միլիոն ֆրանքի չուրջ դումարի մը փոխարէն: Նոյն օրերուն հանրային վիճարկումի նիւթ կ'ըլլայ թէ Մ. Մանուկեան կրնա՞յ բարեսիրական արարքներ կատարել թէ ոչ: Կրօնականներ ալ մասնակցած են վիճարկումին ու Մանուկեանի հասցէին չատ աննպաստ արտայայտութիւններ ունեցած:

Երբ անոր նուիրած զործիքը կը խընդրուի նախարարին զործոզութեան համար, տէր հիւանդանոցը կը պատասխանէ թէ նուիրատուն պայման դրած է որ ան զործածուի միայն հոն, իսկ ուրիչ տեղ փոխադրելու համար անհրաժեշտ է ունենալ իր արտօնութիւնը:

Ձարահատ, նախարարին անունով դիմում ու խնդրանք կը ներկայացուի Մ. Մանուկեանին որ կու տայ անհրաժեշտ արտօնութիւնը ու ատոր չնորհիւ նախարարը կ'առողջանայ:

Լրագրողը այս զուգահեռէն կ'եզրակացնէ թէ Մոփասանի «Զիւնաղնդակ»ը ոչինչ կորսնցուցած է համամարդկային իր արժէքէն:

ՀՈՑՍ ՏԵՍՈՒԹ

ԻՏԱԼԵՐԷՆ - ՀԱՅԵՐԷՆ ԲԱՌԱՐԱՆ

Վենետիկի Միխիթարեան հրատարակչատունէն լոյս տեսաւ Իտալերէն -- Հայերէն երկլեզու բառարան մը, հեղինակութեամբ Հ. Վահան Վրդ. Օհանեանի, ներկայի անօրէն Վենետիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանին:

Տարիներէ ի վեր Իտալերէն -- Հայերէն ժամանակակից լեզուով բառարանի մը կարիքը կը զգացուէր: Ներկայ հրատարակութիւնը կու գայ ահա այս պահանջը բաւարարելու: Ասոր նախորդող ուրիշ հրատարակութիւն մը լոյս տեսած էր 1908-ին, Ս. Զազարի տպարանէն, այլեւս անդրանելի:

Ինչպէս ներածականին մէջ կը յիշուի, սոյն բառարանը արդիւնք է «վեց տարիներու երկարատեւ եւ ոքնաջան աշխատանքի», եւ «պատրաստուած արդիական չափանիշներով եւ մտահոգութիւններով»:

Շուրջ 30·000 բառով եւ բազմաթիւ ասացուածքներով ճոխ բառարան մըն է որ կու գայ գոհացնելու չատերու կարիքը. թարգմանիչներու, ուսուցիչներու, աշակերտներու, վաճառականներու եւ նաեւ զբօսաչրջիկներու:

Պատմական դէպքերու բերումով, բայց դլխաւորապէս իր բնածին վաճառական հոգիին չնորհիւ Հայը միշտ պէտք ունեցած է ուրիշ լեզուներով արտայայտուելու, զառնալով բազմալեզուանի: Հայուն եւ հայասէրներուն օժանդակող հատորներու չարքին սոյն բառարանն ալ կու գայ իր ծառայութիւնը մատուցանելու:

Գոհունակութեամբ կ'ողջունենք ներկայ հատորը որ պիտի զառնայ Թանկագին մէջոց մը ծանօթանալու երկու լեզուներուն:

Լիայոյս ենք որ յառաջիկայ տարուան ընթացքին ալ ներկայ աշխատութիւնը պիտի ամբողջանայ երկրորդ հատորով մը՝ նուիրուած Հայերէն -- Իտալերէնի:

Բազդատմամբ իր ծաւալին, օգտակարութեան եւ անդնահատելի արժէքին՝ ծախու է ամէնուն դիւրամատչելի սակով, այսինքն իտալական 50·000 լիռ:

Հետաքրքրուղները կրնան դիմել հետեւեալ հասցէին՝

CASA EDITRICE ARMENA
Isola S. Lazzaro
30126 Venezia-Lido, ITALIA
Հեռ. -- (41) 52·60·104 / 52·65·467
Հեռապատճէն -- (41) 52·68·690

ԱՐԵՒԸ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ ԵՐԿՐԻՆ ՇՈՒՐՋ

Եւրոպական Միութենէն 13 հազար հողիի վրայ կատարուած հարցախոյզ մը չատ անսպասելի արդիւնքներ տուած է պիտական նիւթերու անոնց ոչ իսկ նախնական մակարդակին մասին: Աստղաբաչխական եւ յեղաչրջումի մարզերու ուսումնասիրութեան ախոյեան հանդիսացած են Բրիտանացիները անոնց 20%-ը կը կարծէ որ Արեւը կը դառնայ երկրին չուրջ. իսկ աւելի քան 25%-ը վստահ է որ մարդկային զոյութիւն կար երկրագունտին վրայ, տինոզաւրներու չրջանին: Այլ խօսքով՝ դժուար չէ անոնց երեւակայել որ իրենց հեռաւոր նախահայրերը ժամանակակից եղած են հսկայական այդ սողուններուն: Հարցաքննուած Բրիտանացիներու մէկայն կէսը գիտցած է որ երկիրը տարեկ մը կը բոլորէ Արեւուն չուրջ իր չրջանը. 28%-ը ըսած է թէ մէկ օրէն կ'ընէ այդ չրջանը: Շուրջ 25%-ը չի գիտեր թէ մարդ արարածը սերած է կենդանիներէ. նոյնքանի մըն ալ կարծիքով լազէրեան ճառագայթները ձայնային են:

Արդիւնքները ահազանգի մատնած են գիտնականները որոնք անհրաժեշտ կը նկատեն գիտական մակարդակի բարձրացումը, մանաւանդ չրջանի մը երբ մեծագոյն նորութիւնները եւ նուաճումները կ'արձանագրուին այդ մարդին մէջ: Ուրիշներ ալ կրթական համակարգը կը քննադատեն:

Կատարուած հարցախոյզը բաղկացած է 12 հարցումներէ որոնք ծայրագոյն պարզութեամբ մը չարադրուած են, որպէսզի առնուած պատասխանները նկատառելի ըլլան: Զանոնք վերլուծողի մը համաձայն, տգիտութեան այս աստիճանի «զարգացման» մէջ մեծ դեր ունին հեռատեսիլի յայտագիրները:

Բրիտանացիները բնագիտութեան մէջ ալ աւելի վատ չեն. ան նոց հինգէն մէկը կը կարծէ որ չողարձակումը արուեստական բան մըն է. անոնցմէ 37%-ը միայն գիտէ որ էլեկտրոնները աւելի փոքր են, քան ատոմները: Աւոր վոխարէն, անոնք Եւրոպայի լաւագոյն արդիւնքները ձեռք ձգած են կենսաբանութեան նիւթին մէջ:

Հարցախոյզը ցոյց տուած է նաեւ որ հետաքրքրող ասպարէզը ամէնէն նախընտրելին է: Իսկ աւելորդապաչտութիւնը ամէնէն աւելի չեչտուած է Իռլանտայի մէջ: Հոն հարցաքննուածներու 50%-ը կը հաւատայ որ որոշ թիւեր երջանկաբեր են:

ՔՍՂՀԱՆ

Զորեքշաբթի, Սեպտեմբեր 15, 1993,
առաւօտեան ժամը 10·10:

-- Զարուկ, կ'ուզե՞ս որ կիրակի Գառնի եւ Գեղարդ երթանք:

-- Ես նախ երեւանը կ'ուզեմ պտըտիլ, ճանչնալ Ցակոբ, կրնա՞ս բան մը ընել:

-- Հա, կարելի է, ո՞ւր կ'ուզես տեսնել:

-- Ես ինչ գիտնամ, ամէն կողմ, թաքսի մը կ'առնեմ...

-- Գիտե՞ս որ կրակի գին է թաքսին ... պէնզինին թէնէքէն երեսուն հազար ռուբլի եղեր է:

-- Տոլար ունինք նէ:

-- Այո, այո, բայց նորէն...:

Երբ գնաց եղբայրը, գոցեց սենեակին դուռը ու երկնցաւ անկողնին վրայ: Անհանդարտ, ջղային տրամադրութիւն մը ունէր, բան մը որ չատ քիչ անգամ կը պատահէր իրեն: Ոչ յոգնութիւն ոչ ալ ձանձրոյթ ճանչցած էր կեանքին ընթացքին ու երբեք չէր ձգած որ ներքին պրկումը թուլնար: Առանձնութիւնը կեանքին բնական օրէնքը եղած էր ու այդպէս մեծցած էր իր անփորձ, անծանօթ մարմնին հետ առանց զայն ճանչնալու կամ սիրելու: Հոգ տարեր էր անոր, լուացեր ու կերակրեր էր զայն ու հաղուստներ առեր մեծ ձեռքը տարեր էր չոյելու անոր զգայուն մասերը: Սակայն ոչ մէկ պահանջ զգացեր էր զայն զարդարելու գեղեցիկ հագուստներով եւ այդ մարդոց ուշադրութիւնը գրաւելու: Հիմա այդ ալ կը փոխուէր իրմէ անկախ. «մարմին ունիմ» մտածեց, «մարդիկ կը նային կոր ինծի, Ալէիկը նայեցաւ կուրծքերուս, ձեռքս սեղմեց...»:

Ոտքի ելաւ, կեցաւ սենեակին մէջ անորոշ, յետոյ ճամբորդական պայուսակէն հանեց օրագրին սեւ, խոշոր տետրակը, բացաւ վերջին գրութիւնը եւ աճապարանքով կարդաց իր տողերը. «վազը մեծ ճամբորդութիւնը, մեծ արկածախնդրութիւնը կը սկսի... երեք չաբաթ Հաւատան: Թէ ինչու կ'երթամ՝ հաւանաբար հոն հասկընամ: Հիմա չատ յստակ չէ մտքիս մէջ: Միայն հայրենասիրութի՞ւն է -- չեմ կարծեր: Աստուած տայ որ չյաղող անցնի, ինչ որ է նէ այդ "ինչուին" պատասխանը»:

Դուրս ելաւ: Տան միակ սեղանը հոն էր, պատին փակած, հոն ուր կը ճաչէին, ընտանիքի հին պատկերներով չրջապատուած: Մօրաքոյրը խոհանոցն էր: Արագ մը տեղ բացաւ սեղանին մէկ անկիւնը, ներս իր սենեակը գտաքեց պայուսակէն ինքնահոսը բերաւ ու նստաւ պատին դիմաց: Լուսանկարներու չարքը իրեն կը նայէր -- հինաւուրց կերպարանքներ, արտայայտութիւններն ու մարմինները առ յաւէտ սառած երկվայրկեանի դպչգին մէջ. «ժամանակը ո՞ւր գնաց» հարցումը տարտամօրէն եկաւ անցաւ: Նոր էջ մը բացաւ ու անմիջապէս սկսաւ գրել իր մասին, կարծր դիրերով:

(Շար. 11)

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝

ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԸՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Փողոց ելաւ ու քայլերը գինք տարին դէպի վար: Աչքը ամէն կողմ ու մտիկ ընելով յետին ճայնին, քալեց դէպի վար հոն ուրկէ անցեր էր անգամ մը, կանգ առնելով ամէն ցուցատախտակի առջեւ, նայելով մեծ անօթութեամբ մարդոց աչքերուն, մարմիններուն, փորձելով հայերէնի փշրանք մը լսել անոնց խօսակցութիւններէն, մանաւանդ անոնց արեւելահայերէնի բարբառը, որ տարաչխարհիկ որակ մը ունէր իր ականջին: Ալ վարժուած էր քանդուած պատերուն, մայթի փոսերուն եւ պարապ, տրտում խանութներուն: Ահա եթէ մէկը գինք կեցնէր փողոցը ու բան մը, որեւէ բան հարցնէր լրեւն, խօսքի բռնուէր հետը, գինքը իրենցմէ մէկը ընդունէր, քալէին միասին ու հարցում հարցնէր իր մասին, գոնէ ուղղը անունը գիտնալ: Բայց ոչ ոք նչմարեց իր գոյութիւնը: Ու տակաւ քայքայուեցաւ բարձր տրամադրութիւնը:

Անչուշտ զգաց թէ ոտքերը ուր կ'երթային, մէկ երկու անգամ չեղեց ճամբան սակայն քանի մը վայրկեանէն ետ կու գար եկեղեցիին պողոտային: Թերթ մը գնեց, փորձեց կարդալով քալել ու բնական երեւանցի մը երեւալ: Կամաց կամաց տրամադրութիւնը տեղը եկաւ, պղպջակի սրճարանին քովէն անցած պահուն արագ ակնարկով մը քննեց յաճախորդները, արագցուց քայլերը ու սրտատրոփ հասաւ եկեղեցւոյ դարպասը: Երկու տարեց մարդիկ մուտքի դրան քով նստեր կը ծխէին ու կը խօսէին: Բայց չկեցաւ ու գնաց չգնքին մինւս կողմը -- մարդ չկար: Շարունակեց քալել ու հասաւ Հրապդանի ձորին նայող կէտի մը: Քիչ մը մնաց հոն, չորս կողմը լաւ մը քննեց «կրնայ ըլլալ որ հոս է» անցաւ մտքէն, «Հայաստանը հրաչքի երկիր է»:

Ի վերջոյ ետ եկաւ եկեղեցի, դրեթէ կարօտցած երկու տարեց մարդիկը: Բայց հոն չէին -- դարպասը լուռ եւ ամայի վայր մըն էր հիմա: Տեսարանը տրտմութեամբ լեցուց գինքը: Կոթնեցաւ եկեղեցիին դրան սիւնին եւ աչքը պտըտցուց չուրջը: Ամէն ինչ իրմէ կը փախչէր: Այն առեն էր որ, Հայաստանի մէջ առաջին անգամ ըլլալով, առանձնութեան զգացում մը համակեց գիտակցութիւնը ու ետ եկաւ իր հին, ծանօթ անձը որմէ նոր փախեր էր...: «Պարապ է կեանքս, պարապ» խորհեցաւ, «ինչ ալ ըլլայ կեանքը չի լեցուիր ոչ մարդով ոչ սիրելով... ոչ մէկ բանով»:

Քիչ ետք, հեռացաւ հոնկէ ու տխրութիւն մը սրտին, ետ տուն քաչխատեց քայլերը:

ՀՈԳԵԶԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրմէյ Ջ.Շաթթ մասնաճիւղի վարչութիւնը իրմէ յաւէտ բաժնուած անդամուհիներու յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 1, ժամը 10-ին, Թաղին Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցին: Հոգեհանգստեան աւարտին տեղի կ'ունենայ մատաղօրհնութիւն:

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «*Araxe*» de Lyon-Villeurbanne
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE
vous présentent
sous la direction de
KHATCHIG YILMAZIAN
LA CHORALE
SAHAK MESROP
de Marseille
pour un

Concert Exceptionnel de Chants Arméniens

le Samedi 30 Septembre à 20 heures 30
au Centre Culturel
et de la Vie Associative
234, cours Emile Zola,
69100 VILLEURBANNE

Entrée : 80 F. (gratuit jusqu'à 12 ans).
Renseignements : 78. 93. 57. 43.
(Du mardi au samedi, les après-midi).

ՓՈՒԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Աճառիտ Դաւիթեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Մուրատեան (Պրիւսէլ) 500 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ին:

La Section des Jeunes de la Cathédrale Arménienne

339, avenue du Prado, MARSEILLE 8e

Vous informe de la reprise de ses activités.

Pour la saison 1995 / 1996 sont programmés :

— Des activités culturelles;
— Soirées à thème;
— Théatre;
— Célébrations de fêtes traditionnelles.

P.S. — Si tu es un jeune Arménien, plein de vitalité et d'entrain, viens t'éclater, dans notre équipe enthousiaste ! !

Pour tout renseignement :
Téléphonez au 42. 03. 05. 63
91. 43. 77. 44 après 20h.

ՆՈՒԷՐ

Տիկին Հերմինէ Յակոբեանի մահուան առթիւ Կապոյտ Խաչի Տէսինի «Արշակ Զամալեան» մասնաճիւղը փոխան ծաղկեպսակի 300 Ֆր. նուիրած է Դպրոցասէրին:

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻՋ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 30, Տօն է Գէորգայ Քաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտոսի եւ Ռոմանոսի Երգեցողին

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

UGAB — PARIS :

rentrée 95

Les inscriptions aux différents cours de l'Ecole de l'UGAB—Paris Ile-de-France auront lieu
le Samedi 30 Septembre de 14h30 à 18h
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Les cours débuteront le *Samedi 7 Octobre.*

UGAB - *Marseille*

327, Bd Michelet, Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45

Cette année l'UGAB-*Jeunes* a le plaisir d'annoncer la naissance d'une section sportive : «L'association U.S. NOUBAR» qui organisera des équipes de football, de volley, de basket et de ping-pong.

Nous informons que tous les 1er et 3ème samedi du mois, l'équipe de l'UGAB *Jeunes* tiendra une permanence de 21h à 24h. Rejoignez-nous nombreux autour d'un verre pour discuter, jouer aux cartes, au tavlou. Bref se retrouver ensemble!

De plus nous rappelons qu'être membre de l'UGAB est un privilège qui vous apporte de nombreux avantages (tarifs préférentiels pour les soirées, les sorties, gratuité pour d'autres activités).

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

ՄԱՐՍԷՑԼԻ ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԾՐԱԳԻՐ

Հոկտեմբեր 9 - 15
Մշակոյթի Շաբաթ
--Յուցահանդէս - Համերգ - Բանախօսութիւն

Կիրակի, Հոկտեմբեր 15
Տօն Թարգմանչաց Վարդապետաց
--Ձեռնադրութիւն կիսա-սարկաւագաց
--18րդ տարեդարձ Սահակ-Մեսրոպ երգչախումբի եւ դնահատանք երգչախումբի անդամոց եւ հիւրասիրութիւն

Հոկտեմբեր 26 - 30
--Սրբոց Թարգմանչաց Մայր եկեղեցւոյ օծման տարեդարձի հանդիսութիւնները:
Հրաւիրուած է Շահան Արք. Սվաճեան:

ԴԻՒԱՆ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

***

ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴ
ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԾՐԱԳԻՐ

Հինգշաբթի, Հոկտեմբեր 19
--Մէջ-եկեղեցական «Էքիւմէնիք» արարողութիւն Մայր եկեղեցւոյ մէջ: Ապահիւրասիրութիւն:

ԴԻՒԱՆ ԹԵՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՈՒՐԴԻ

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Շաբաթ, Կիրակի
Դեկտեմբեր 9 եւ 10

4e Grande Braderie de Noël

«ԵՆ-ՖՐԱՆՍ»

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 1, Տօն է վարագայ Սրբոյ Խաչի:

Այս առթիւ պատարագ կը կատարուի: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎԱՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին հրաւիրեալ եւ տեղւոյն դպիր եւ դպրուհիներուն կողմէ:

Ցետ աւարտման արարողութեան, կը կատարուի, ըստ կարգի, հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս բարերար՝
ՃԻՊՐԱՑԵԼ ԵՒ ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՊԱՀԱՍՏՈՒՐԵԱՆ-ի
յիշատակին, ինչպէս նաեւ իրենց ծնողաց Նշան եւ Ֆիլոր Պահաստուրեանի, Պաքմազեան, Խաբրուքեան, Թիւքիւնեան, Յարուքիւնեան, Հիլպազեան զերդաստանաց հին եւ նոր ննջեցելոց հոգւոցն ի հանգիստ:

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10·30-ին:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB-*Jeunes* Marseille vous informe que des cours d'arménien, selon la méthode audiovisuelle de *Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN*, seront enseignés au siège de l'UGAB.

Ces cours s'adressent à des personnes non arménophones.

Ils débuteront la première semaine d'octobre.

Pour tous renseignements et inscriptions rendez-vous à l'UGAB : 327, Bd Michelet Marseille 9e, le 30 Septembre entre 14h et 17h.

Tél. : 91. 22. 10. 45.

***

ԼԻՈՆ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի «Հայկազեան» միօրեայ վարժարանի վերամուտն է Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 4, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ վերջ 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ Զորեքշաբթի կէսօրուն ճաշէն:

Ցաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ դիւանատան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՔԱՅԱՑԻԿ ԱԶԳԱՐԱՐ ԱՍԱԿԱԳԻՆԸ

Մահազդ	600	(723,60)
Հոգեհանգիստ	500	(603,00)
Շնորհակալիք	500	(603,00)
Հարսնիք-Նշանառութ	500	(603,00)
Ծնունդ	500	(603,00)

Ինչպէս կը տեսնուի, առ այժմ անփոփոխ կը պահենք ազգերու սակագինը:

Բոլոր ազգերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ·Վ·Ի·Ա· (տե՛ս· փակագծի մէջ ընդհ· գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազգերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մեռացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Թերթին վարչութեան:

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

Foire Internationale de Marseille

22 SEPTEMBRE — 2 OCTOBRE

HALL 6

PAVILLON ARMÉNIEN

Parrainage : Chambre de Commerce et d'Industrie de Marseille-Provence;
Chambre de Commerce d'Arménie.

Organisation : Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture.

Exposition et vente de produits et de marchandises importés d'Arménie :

— œuvres originaux d'artisans sur bois, sur tissus et sur métaux
— souvenirs — tapis — cognac et vins — bijoux etc..

Médiathèque —— Partie historique et culturelle : ARMENIE - DIASPORA

Journée officielle de l'Arménie

le Vendredi 29 Septembre

Programme: 12h Visite officielle du Pavillon;
12h30 Réception par la *SAFIM*, Palais des Arts;
13h Déjeûner Officiel (P.A.F. 150 F.)
15h Table Ronde : *Potentialités économiques de l'Arménie;*
18h à 22h30 Animation sur le Pavillon :
Chants, musique avec l'Orchestre «Massis»

En présence de : BORIS HAROUTUNIAN, *Vice-Ministre de l'Industrie,* ALBERT HÉROYAN, *Député,* HAMLET HOVANISSIAN, *Président de la Chambre de Commerce d'Arménie,* GAGUIK ASATRIAN, *Président «Uniservice».*

Commémoration du 85ème Anniversaire des Croix de secours diasporiques arméniennes

organisée par
LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE

VARDAN MAMIKONIAN

RECITAL DE PIANO

THEATRE DES CHAMPS-ELYSEES
le Vendredi 17 Novembre à 20 heures 30

œuvres de *Bach/Busoni — Brahms — Chopin — Liszt*

Billets en vente auprès des sections de la C.B.A.F.
Prix : 290 F., 230 F., 180 F., 130 F., 100 F.

Pour tout renseignement téléphoner au : 46. 83. 00.82 ou 46. 65. 25. 39.

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 28
JEUDI
28 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթաթերթի առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.687 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.687

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ «Պ. ԳԼՕՏԸ» (ԽԱԶԻԶԵԱՆ) ՈՐ ՄՏԱՀՈԳԱԾ Է ՖՐԱՆՍԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՍՊԱՍԱՐԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ...

Հեռատեսիլէն գրաւոր մամուլ, խորհրդաւոր «Պարոն Գլօտը» Սեպ. 27-ին, հասած էր «Գանառ - Անչէնէ», ինչ որ վերջնական հաստատումն է իր համբաւին...:

Ո՞վ է այս առեղծուածային անձը, որ յաջողած է ամէն տեղ մտնել, այսինքն՝ ելլեկէի նման վայրեր, առանց հրաւիրուած ըլլալու եւ որ ի վերջոյ կը մտահոգէ ֆրանսական ապահովութեան սպասարկութիւնները: «Լը Մոնտ» կը խորհրդէր (Սեպ. 23) «Le passe-murailles qui déjeunait à l'Elysée inquiète les services de securité» ու չորս սիւնակ կը նուիրէր անոր: Ի՞նչ կը պատմէ թերթը: Զիար չաւ (Փէ - էմ - Իւ) համեստ պաշտօնեայ, այսօր հանգստեան կոչուած, 64 տարեկան, ներկայանալի Գլօտ Հաղիպեան կը սիրէ չփոխել աշխարհի մեծերուն: Խորամանկ, յամառ, իր ապատ ժամերուն մեծ մասը կ'անցընէ հնարքներ գտնելով, կարենալ մասնակցելու համար, առաջնակարգ դիրքերու վրայ, պաշտօնական դէպքերուն: Իր տպաւորիչ յաջողութիւնը ամէ ի բերան կը թողու ապահովութեան սպասարկութիւնները որոնք կրած են իր ինքնութիւնը ճշդել: «Մոնտ»ի աշխատակիցը կը նկարագրէ Պ. Գլօտի բոլոր քայլադրծութիւնները: «Պատմական» նկարը քաշուած է Մայիս 8-ին, ելիզէի մուտքի սանդուխին վրայ, որ այդ օրը յատկապէս հսկողութեան տակ էր: Ֆրանսա կը տօնէր իր ազատագրման 50-ամեակը եւ Հանրապետութիւնն ալ կ'ապրէր ուրիշ պատմական պահ մը՝ երկու նախագահներու պաշտօններու վերանորոգում: Միթերանի եւ Շիրաքի չուրջ, մօտաւորապէս 40 պետական դեկավար կայ եւ քանի մը թագաւոր, երկու նախագահներու եաին երանելի դէմք մը՝ Պ. Գլօտ: Ո՞վ է: Պ. Գլօտ, հանգստեան կոչուած հանդարտ մարդ մը, որու դերխաւոր ժամանցն է հանրածանօթ մարդոց չըփուիլ: Պ. Գլօտ կրկին նոյն բանը կը յաջողի ընել Յուլիս 14-ին, Գոնդորտի հրապարակը, միշտ կը սպրդի հո՛ն ուր պէտք չ ըլլայ: Կը մօտենայ Շիրաքի. -- «Պ. նախագահ, թոյլ տուէք որ չնորհաւորեմ Ձեզ» ու նախագահին ձեռքը կը թօթուէ: Շիրաք անակնկալի կու գայ, կատարուածը ֆիլմի ալ առնուած է Ֆրանս 2 հեռատեսիլի կայանի մէկ նոր յայտագրին համար, որ կ'ուզէր առուգել էլիզէի սպասարկութեանց վստահելի ընոյթը: Սեպտեմբեր 22-ին, Ֆրանս 2ի տնօրէնը կ'որոշէ ջնջել ափոտմը: Այս ջնջումին մասին ալ «Լը Մոնտ» նոյն թերթին մէկ ուրիշ էջին վրայ կու տայ մանրամասնութիւնները: Յայտագիրը կը կոչուի՝ «Փաստը՝ նկարով»:

«Լը Մոնտ» կը նկատէ որ էնթական վայելուչ է, չատ պրիքիչ երեւոյթ մը ունի, ժպիտը, զուարթախոհութիւնը իր առաջին այցետոմսն են: Նկարագրութիւնը կ'երկարի, Պ. Գլօտ Գաննէ, Մայքըլ Տրկլասի կողքին, Շարոն Սթոնի եաին, Ֆրանսայի Շրջանին աաեն կ'ողջունէ Միկէլ Ինուրայնը եւ սիրալիր խօսակցութիւն ունի երիտասարդ կնոջ մը հետ որ ուրիշ մէկը չէ, եթէ ոչ՝ Սպանիոյ թագուորին աղջիկը: «Մայիս 8-ի այդ օրը հոյակապ օր մըն էր, կը պատմէ, պարտէզներուն մէջ, բաժակ կը պարպես ղազախ եւ հայ նախագահներուն հետ···»: Պ. Գլօտ զարգացած է, կը պատմէ Մայիս 8-ին պատահածը. -- «Նկարի ատեն, հետեւեցայ շարժումին, յետքայլ չէի կրնար ընել: Փիչ մը խառնակ վիճակ էր: Ոչ ոք գիտէ թէ ո՞վ ո՞վ է եւ ամէն մարդ կը կարծէ որ մէկն է: Ապտու Տիուֆ դիտել տուաւ ինծի որ իրմէ մեծ էի եւ ինձմով գտայ Միթերանի եւ Շիրաքի ետին···»: Ու կը հասնի ճաշի ժամը: Պ. Գլօտ ինքզինքը չաւրեր, սեղաններուն աչք կը նետէ ու կը նստի այն սեղանը որ վերապահուած է մեծերու չքախումբի անդամներուն: Եւ հոն է, որ առաջին անգամ, ապահովութեան սպասարկութիւնները կը սկսին մտահոգուիլ, ո՞վ է այս անծանօթը, բայց, չատ ուշ է որեւէ քայլ առնելու համար: Փառաւոր ճաշէ մը ետք, Պ. Գլօտ կարմիր գորգին վրայ քալելով, դուրս կ'ելլէ փրոֆ. Գապրալի հետ ու կը չաղակրատեն կեանքի ու մահուան մասին: Լուսանկարիչ մը կը հարցնէ թէ ո՞վ է, ու ձայն մը կ'ելլէ՝ «հայկական պատուիրակութիւն», ինք ալ կ'աւելցնէ՝ «պատասխանը առիք»: Կը ժպտի, որովհետեւ ծագումով Հայ է···:

«Մոնտ»ի աշխատակիցը կ'եզրակացնէ.. Բանուորի զաւակ, որ կ'ուզէ անցնիլ ընկերային սահմաններէն անդին եւ իրագործել իր մանկական երազները: Մարդկային կատակերգութեան հանդիսատես եւ դերակատար, խարեբայ մը չէ, այլ ի՛նք է:

Սեպտեմբեր 27-ին, «Գանառ» կը խորագրէր՝ «On voit des Claude partout», առաջին էջէն իսկ ծանրանալով այս չատ համով պատմութեան վրայ···:

ՕՐՈՒԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԼՈՒՐԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՆՈՊԼԵԱՆ խաղաղութեան մրցանակին թեկնածու ներկայացուածներու մէջեւ առաջին զտումով մը հինգ հոգիներոց ցանկ մը պատրաստուած է. այդ հինգ անուններէն մէկն է Թուրքիոյ քրտամէտ ՏԵՓ-ի (ժողովրդավար Կուսակցութիւն) քիւրտ երեսփոխանուհի Լէյլա Զանա: Ան ներկայիս 15 տարուան դատապարտուած ըլլալով բանտը կը դտնուի: Իրմէ զատ ցանկին վրայ տեղ գրաւած են Արեւելեան Թիմոր կղզիներուն մէջ էնտոնէզիոյ գրաւման դէմ պայքարող չարժումին զեկավարը կրօնաւոր Գաուլոս Պելօ, Զէչէնիոյ համար մարդկային իրաւունքներու պահանջը ներկայացնող Սերգէյ Կովալով, ԱՄՆ-ու նախկին նախագահ Գարթըր եւ մարդկային իրաւանց չինական պաշտպան Ուէի Ճինկէնկ:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ մէջ կը չարունակուին Բարթուղիմէոս Պատրիարքին «տիեզերական» տիտղոսին գործածութեան անդրադարձները: Թուրք զեկավար չրջանակներն ու դիտութեան մարզը կը հակադրէ յոյն օրթոտոքս պատրիարքին հետեւեալ խօսքերուն. «Ֆէների Յունաց Պատրիարքարանը տիեզերական բնոյթ կը կրէ: Այդ տիտղոսը Պոլսոյ Պատրիարքարանին դարաւոր ժառանգութիւնն է: Օսմանեան կայսրին կողմէ տրուած 500 տարուան հրովարտակ ունինք»: Այս խօսքերուն ամէնէն խիստ կերպով հակադրած է Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովին նախագահը Ճինտորուք, ազդարարութիւն մը ղրկելով Յունաց Պատրիարքարանը, ուր կ'ըսուի. -- «Պատրիարքարանը Թուրքիա կը մնայ միայն կարգ մը իրաւագիտակաց վաւերաթուղթերով: Եթէ սխալ մը գործէ, Թուրքիա այդ վայրը թանգարանի կը վերածէ»:

ՊՈՍՆԻՈՑ չուրջ, նոր համաձայնագիր մը ստորագրուեցաւ Սեպ. 26-ին, Նիւ-Եորքի մէջ, բայց, մեծ յոյսեր չի ներշնչեր որովհետեւ ոչ մէկ բան ճշդուած է ինչ կը վերաբերի հողային բաժանման եւ երեք համայնքներու համակեցութեան: Համաձայնութիւնը կը վերաբերի մասնաւորաբար «ազգային եւ ժողովրդավար ընտրութիւններու»: Նախագահ Գլինթըն կարգ մը մանրամասնութիւններ տուած է, յայտնելով որ «ազգային նախագահութիւն մը պիտի ըլլայ, խորհրդարան մը, սահմանադրական Ատեան մը եւ ընտրութիւններ՝ միջազգային հսկողութեան ներքեւ»:

ՖՐԱՆՍԱ հրաժարեցաւ ականներու փորձերէ: Մարդասիրական գործունէութեան

ՀԵՌԱՏԻՊ

«ՔՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 26/27)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄՕՏ ԼՂՀ-Ի ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՑՉՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՂՀ-ի Արտաքին նախարարութեան մօտ Սեպ. 25-ին տեղի ունեցած մամուլի ասուլիսին, Հայաստանի մօտ ԼՂՀ-ի ներկայացուցչութեան նոր զեկավար՝ Ալեքսան Յարութիւնեան փորձած է ներկայացնել անոր դերը: Ան ըսած է թէ նախ եւ առաջ ներկայացուցչութիւնը արտասահմանի վրայ բացուող պատուհան մըն է ԼՂՀ-ի համար, քանի որ ան պաշտօնական դիւանագիտական կապեր չունի օտար երկիրներու հետ, եւ այս առումով, ձեւով մը ան կը ծառայէ որպէս դեսպանատուն: Ներկայացուցչութիւնը կը մասնակցի նաեւ Մինսկի խումբի աշխատանքներուն եւ մշտական յարաբերութեան մէջ է Հայաստանի նախարարութիւններուն եւ զանազան գերատեսչութիւններուն հետ:

***

ԱԶԳԱՅԻՆ ԺՈՂՈՎԻ ՆԻՍՏ

Երկուշաբթի, Սեպտեմբեր 25-ին, Ազգ. Ժողովը սկսած է եռօրեայ իր հերթական նիստը: Ի չարս այլոց օրակարգի հիմնական նիւթերէն են՝ քաղաքացիութեան մասին օրէնքի, ներումի եւ սեփականաշնորհման մասին օրէնքներու նախագիծերու պատրաստութիւնն ու քննարկումը: Սեպտեմբեր 25-ին յատկապէս արծարծուած է Ազգ. Ժողովի կանոնագրութեան հարցը, որու առընչութեամբ պատրաստուած նախագիծը ներկայացուցած է Ազգ. Ժողովի իրաւական Յանձնաժողովի նախագահ Եդուարդ Եգրեան:

***

ՀԱՅԿ. ՀԱՒԱՔԱԾՈՆԵՐ ՄՐՑԱՆԱԿԻ ԱՐԺԱՆԱՑԱԾ

Սինկափուրի մէջ տեղի ունեցած ընդմաթուղթի համաչխարհային գուցահանդէսին հայկական երկու հաւաքածոները մրցանակի արժանացած են: Հաւաքողներն՝ Ալեքսանդրա Սողոմոնեան իր «Հայաստան» հաւաքածոյով արծաթէ մետալ, իսկ Եուրի Կուպալեան «Լեռները եւ մարդիկ» հաւաքածոյով պրոնզէ մետալ չահած են:

***

Ժ. Տ�էՐ-ՄԵՐԿԵՐԵԱՆԻ ՆՈՒԱԳՀԱՆԴԷՍՆԵՐՐ

Երեւանի Ֆիլհարմոնիքի փոքր սրահին եւ «Կոմիտաս» կամերային երաժշտութեան սրահին մէջ զոյգ նուագահանդէսներ տուած է ֆրանսահայ ծանօթ ջութակահար Ժան Տէր-Մերկերեան: Յայտագիրը կազմած են Պախի, Մոցարթի գործերը:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐԸ ԾԻԾԱՂԻ ՈՒ ԼԱՑԻ ԱՅԼԸՆՏՐԱՆՔՆԵՐՈՎ

Հայաստանի գրողներուն այն մեծամասնութիւնը որ անդամ է Միութեան, 1987-էն ի վեր առաջին անգամ Սեպտեմբեր 7-ին կայացած համագումարին վճռաց թէ որքա՛ն տեղին են այդ դանդաղած քննադատութիւններն ու դժգոհութիւնները: Առանց կրկին ու կրկին անդրադառնալու դրողներու -- որպէս ըստեղծագործող-- միութեան մը անհրաժեշտութեան ու գոյութեան պարագաներուն, մարդ չատ մը հարցականներու անուղղակի, այլ անվրէպ պատասխանը կը գտնէ կարդալով յիշեալ համագումարին յաջորդ օրն իսկ «Ազգ» օրաթերթին մէջ Անահիտ Յովսէփեանի առորագրութեամբ լոյս տեսած թղթակցութիւնը:

Համագումարին բացումը կատարած է Միութեան նախագահ բանաստեղծ Ռաֆֆիկ Դաւոյեան, ըսելով. «Գրողների Միութեան հիմնական խնդիրը ստեղծագործականը պիտի լինի»: Լափալիսեան այս չատ յարգելի իրականութիւնը չատեր զարմացնէ թերեւս որպէս զրողներու համագումարի մը բացման խօսքին բաղկացուցիչ տարր. այսուհանդերձ, Հայաստանի այս մարզի աւանդութեան քիչ-չատ ծանօթ մէկուն համար կարօտով սպասուած հաստատում է, քանի որ խնդրոյ առարկայ միութեան գործունէութեան ծանրութեան կեդրոնը ստեղծագործական խնդիրէն բոլորովին տարբեր տեղեր դանդաղած է ամբողջ 80 տարի: Եւ անկախութեան չբջանի այս առաջին համագումարէն, անկախութեան արդէն չորրորդ տարեդարձին նախօրեակին, քնականաբար կ'ակնկալուէր որ դնդէ մտաղրութիւն յայտնուէր աստիճանաբար սրբագրելու արմատացած թերութիւններ ու սխալներ:

Բայց «Ազգ»ի յիշեալ թղթակցութեան ընթերցումը Ռ. Դաւոյեանի այս արտայայտութեան եռին նշմարել կու տայ ատոր հետ նուազագոյն առընչութիւնն դուրկ պարապ մը: Կ'ըսուին խօսքեր, կ'ըլլան առաջարկներ, կ'ուղղուին հարցումներ որոնք ոչ թէ դրողի, այլ ոչ իսկ լուրջ մօտեցումի տէր մարդու արտայայտութիւն կարելի է նկատել: Եւ եթէ նիւթը --դնդէ իր անուանումով-- կապ չունենայ դրականութեան նման սիրելի ու փայփայուած ոլորտի մը հետ, երդիծական համով ընթերցումի մը նիւթ կը հայթայթէ համագումարին հեռակայ մասնակցութեան առիթ տուող թղթակցութիւնը:

Ռ. Դաւոյեանի սահմանումէն ու նաեւ իրարմէ բոլորովին անկապ արտայայտութիւններու առաջինները դանդաղաններ են զանդուածներու վերջին տասնամեակի դըրականութեան անհազորդ մնալու երեւոյթին մասին: Այս զանդուածէն դուրս չեն մնացած նաեւ «պնդացած» դրողներն չատեր, ինչպէս ըսուած է հոն: Ու անոնք այս ամբաստանութեան որպէս ապացոյց, փոխանակ ժամանակակից երեւոյթներու, խօսած են «Գիրք ճանապարհի»ի, «Եղիցի լոյս»ի, «Այրուող այգեստաններ»ու մասին: Ատոր կապակցաբար, մէկը առաջարկած է «Գուրգէն Մահարու յետմահու կեանքը փրկել, նրան մրցանակ տալ, որ Գրողների Միութեան պատիւը բարձր մնայ»:

Ցեւոյ հպարտութիւն զգացողներ գըտնուած են նոր սերունդէն, բայց թէ որո՛նց կ'ակնարկուի, կարելի չէ եղած իմանալ, Ս. Խանզադեանէ «Վարաբաղի հարցը տարածքային չէ»ի նման ազգային հիմնական խնդիրներու մասին բանաձեւած վճիռներու ազմուկին պատճառով:

Համագումարին հնչած միաքերէն է այն մէկն ալ թէ «հայ գրականութիւնը պիտի ազատագրուի օտար գրականութիւններէ կրկնօրինակումներից» որ սակայն ոչ մէկ հակազդեցութիւն պատճառած է, սըրահին մէջ ծաւալած «հարեւանը հարեւանի հետ» աշխոյժ խօսակցութիւններուն պատճառով:

Հետեւեալ ուղղակի մէջբերումը, Ա. Յովսէփեանի արձանագրութեամբ, աւելի կենդանի պատկեր մը կու տայ տիրող մթնոլորտէն. «Այսօրուայ երիտասարդութիւնը ստեղծագործում է անօդ տարածութեան մէջ: Մեր հեղինակները ձեւի ընկատմամբ բացայայտ արհամարհանք ունեն: Գրականութիւնը մեզ համար խտրակտերներ պիտի ստեղծի, չեմ տեսնում: Դաւիթ Մուրատեանի գրքում սիւժէտ չըկայ: Գուրգէն Խանջեանը ռերուսներ է ըստեղծում: Գարուն Աղաջանեանն իրենչ է ուզում ընթերցողից, պարզ չէ: Բոլորս փափկա ենք դառել: Այս ա լա մոտեռն գրականութիւնը մեզ ուր կը տանի: Անփոյթ վերաբերմունք կայ լեզուի նկատմամբ: Ֆրազի կուլտուրա չկայ: Ալ. Թոփչեանի գրականութիւնը իրենչ է՝ էրոտիկ է, էրոտիկ չէ, մարդիկ միզում են իրար վրայ»...:

Գրականութեան ու յատկապէս անոր լեզուին մասին մտահոգութիւն նշանակելու կոչուած այս արտայայտութիւններուն վերայ աւելցուցէք Ս. Կապուտիկեանի հետաքրքրութիւնը որ կ'ուզէ դիտնալ թէ «Էլ մինիստրացու չունե՞ք». բայց հարցը կը մնայ անպատասխան:

Ընդմիջումէ մը եաք տեղի կ'ունենայ իրականութեան հետ ամէնէն սերտ կապը ունեցող արտայայտութիւնը երբ Զօրայր Խալափեան կը յայտարարէ թէ Հայ Գրողներու Միութեան անդամները չեչըլուած կերպով կ'արհամարհեն համագումարի աշխատանքը եւ նարդի կը խաղան:

Մէկը կը գոչէ. «աւանդոյթը խախտենք, չսպանենք մեր ժամանակը», ապա կը չարունակէ ակնարկելով իրմէ առաջ խօսողներու ըսածին. «որ սիւժէ չկայ, կեդպար չկայ, գիտենք: Ո՞վ ասաց՝ պիտի լինի: Գրականութիւնը խօսք է»: Գրական մամուլը զօրացնելու կոչերէն ու Գրական Ճամի 1000 Դրամի յատկացումէն հրաժարելու եւ «Գրական Թերթ»ին նեցուկ կանգնելու առաջարկներէն եաք բանաստեղծուհի Մարինէ Պետրոսեան «անհատականալի վիրաւորուածութեամբ» կը սկսի ելոյթը. ան կը գոչէ. «ինչ որ դուք անում էք, ահաւոր ա». բայց թէ ի՞նչն է ահաւոր, յայտնի չըլլար:

Այս խառնիճաղանճին մէջ մոռացութեան չի տրուիր նշումը թէ «տնտեսութիւնից գերազանցիկ վարչապետը Հայաստանը գերազանցապէս տանում է կործանման»: Մէկը կառավարութեան ուշադրութեան հարց կը նկատէ մանկական պրակտանութեան խնդիրները, ուրիչ մը համադումարը «ծիծաղաշարժ» կ'անուանէ...: Երրորդ մըն ալ կը յայտարարէ. «Վարաբաղում այսօր աւելի ակտիւ հոգեւոր իրավիճակ է, քան Հայաստանում»:

Ա. Յովսէփեան թղթակցութիւնը կ'աւարտէ գրելով որ նախագահ Ռ. Դաւոյեան դոհ չէ մնացած համագումարի ամբողջ ընթացքէն. իսկ քարտուղար Դաւիթ Մուրատեան նոյնպէս դժգոհ, ըսած է թէ խօսիլ գրականութեան մասին, կը նշանակէ խօսիլ ազգի զարգացման ուղիներուն մասին, ինչ որ չէ եղած:

Ընթերցողը արցունքի եւ ծիծաղի միչեւ տարուբերող թղթակցութիւնը չեչտելէ եաք անկախ Հայաստանի Գրողներու Միութեան բաւական փոլքլորային ինքնատպութիւնը, ենթադրելու կր մղէ մէկ բան. թէ անոր գոյութեան պահպանումին եթէ ոչ միակ, գոնէ գլխաւոր պատճառը պէտք է ըլլայ ազգային այդքան ցայտուն յատկանիշներու օճախի մը գոյութենէն զրկուելու խոր մտահոգութիւնը:

ԱՐՓԻ ԹՈՒՐԱՅԵԱՆ

ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ ՆԿԱՐԻԶ ԺԱՆ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆԻ ՀԵՏ

Միւնիխ («Ցառաջ»). --

Հ. -- Ժան, Միւնիխի «Կալերի ժան»ը վերջերս կրկրին ցուցադրեց Ֆո նկարները: Ի՞նչպէս ես գնահատում Ֆո ներկայի աշխատանքները նցեալի նկատմամբ:

Պ. -- Ներկայի գործերս աւելի հատատարակչուած են: Ձերբաղատած եմ չատ ազդեցութիւններէ: Սկիզբը Տիւրէրը եւ տա Վինչին կը ճնշէին ղիս, իրենց օրէնքները կը թելադրէին, բայց հիմա կիրքն է, միտքը, որ կ'առաջնորդեն ղիս: Արուեստի մէջ անհրաժեչտ է որ նկարիչը մտածէ ըրածին մասին: Այն ինչ որ պատահի վրայ կը տեսնենք, միայն զգացականը չէ. զգացականէն անդին ինք պիտի հարցումներ ուղղէ, թէ ինչու կապոյտը դեղինին քովն է, կամ ինչու այս կամ այն դիծը գծած է: Այս հարցադրումներն են որ կը հունաւորեն նկարիչին ուժերը, որոնք կը տարաղնին, եթէ միայն զգացականին ենթարկուին:

Հ. -- Ի՞նչ է այն ժամանակ նկարիչի եւ ճնուադատի տարբերութիւնը: Աւածիդ համաձայն նկարիչը ստանձնում է ճնուադատի դերը:

Պ. - Ճիշդ է, այս արդիւնքին հասայ չորս տարի առաջ: Տպաւորապաչտները օրինակ, սկսան ուսումնասիրել գոյները. չուքը որ դասական գործերու մէջ միչտ սեւ էր, դարձաւ դունաւոր, կապոյտ կամ մանիչակագոյն: Շատ կարեւոր դեր սկսան խաղալ ուղղահայեաց եւ հորիզոնական գծերը: Այս փոփոխութիւնները հարցադրումներու արդիւնք էին: Արուեստը մտքի արդիւնք է, սակայն այսուհանդերձ կարեւոր է զգացականը: Ես կը սկսիմ գործերս մտատեսութիւնով, ուղեղը վերջը կը դասաւորէ, սահմաններ կը դնէ, աւելորդը կը ջնջէ:

Հ. -- Կրկին վերադառնանք ճնուադատութեան:

Պ. -- Մինչեւ դասական չբջանը քննադատութիւնը իր կարեւոր դերը ունէր: Երբ նկարիչները իրենք սկսան քննադատներ դառնալ, բուն քննադատութիւնը կորսնցուց իր արժէքը, որովհետեւ նկարչութեան այլեւս նպատա մը չէր բերեր:

Հ. -- Ուրեմն Ֆո կարծիքով հիմա ոչ թէ ճնուադատութիւնն է ծագում արուեստից, այլ արուեստը՝ ճնուադատութիւնից:

Պ. -- Այո, ճիշդ այդպէս: Տպաւորապաչտները սկսեալ նկարիչները դարձան քննադատներ:

Հ. -- Իսկ ի՞նչ չափանիշներով նեք դատում արուեստի գործերը: Արդեօ՞ք «գեղեցիկ» եւ «տգեղ»ը դեռեւս յարմար ստրոգութիւններ են թէ նախընտրելի է խօսել «յաջող» եւ «անյաջող» գործերի մասին:

Պ. -- Բարդ հարց է: Գեղեցկութեան մասին կարելի է անչուչա երկար խօսիլ: Ցամենայնդէպս գեղեցկութեան ըմբռնումն ալ կը փոխուի դարերու ընթացքին:

Հ. -- Գեղեցկութիւնը կարող է ոչ միայն արուեստի չափանիշը լինել, այլ նաեւ ինֆո չափանիշներ ունենալ, ինչպիսին է «համաչափութիւնը»:

Պ. -- կարեւոր է նամանաւանդ համեմատականութիւնը որ նկարչութեան հիմքն է: Այս հարցերու մասին պէտք է նկարիչը խորհի, որովհետեւ նկարչութիւնը պատահականութեան արդիւնք չէ:

Հ. -- Ուրեմն կարո՞ղ ենք ասել որ գեղեցկութիւնը դեռեւս արուեստի չափանիշը է:

Պ. - Մեր նչած կէտերը ինչպէս համեմատականութիւն կամ համաչափութիւն չատ կարեւոր են, բայց այսօր նկարչութիւնը կը գերազանցէ այս տուեալները, որոնք այլեւս բաւարար չեն արուեստի համար:

Հ. -- Սակայն այստեղ ծագում է նաեւ մի ուրիշ հարց: Անշուշտ բաւարար չէ հեռիքոմում միայն յաջող եւ անյաջող արուեստի գործերը իրարից զանազանել, էական է գտնել նաեւ այն չափանիշները, որոնք արուեստը գատորոշում են ոչ արուեստից: Ուրեմն առաջնակարգ տարբերութիւնը այստեղ նախ «արուեստ»ի եւ «ոչ-արուեստ»ի միջեւ է եւ յետոյ թերեւս՝ «գեղեցիկ» կամ «տգեղ» արուեստի:

Պ. -- Հարցը բարդ է: Արուեստի մէջ անիսոփոխ կը մնայ խորքը. պահարանն է որ միչտ կը փոխուի, պահարանի մէջ եղած նամակը, պատգամը մինչդեռ նոյնը կը մնայ: Այդ նամակը կը պարունակէ արուեստի յատկանիչը, խորքը, իմաստը: Դարերու ընթացքին նկարիչները կը փոխեն այդ պահարանը, բայց իրենց գոհունակութիւնը միչտ նոյնն է երբ գործի մը մէջ կը յաջողի արտացոլել այդ պատգամը, խորքը:

Հ. -- Իսկ ի՞նչ դեր է կատարում հանդիսատեսը:

Պ. - Հաճոյքը եւ գոհունակութիւնը չաղկապուած են իրարու հետ եւ կիրքի կը վերածուին երբ պատկերի մէջ ստեղծագործը ինքզինքը կը հաստատէ:

Հ. -- Ուրեմն զգացական մասը որին դուռ անդրադարձար...

Պ. -- Շատ կարեւոր է, բայց ունի իր չափը, այդ չափը պէտք է դիտնալ:

Հ. -- Կարո՞ղ ենք արդեօք համընդհանուր չափանիշներ կիրառել, դատելու համար թէ անցեալի, օրինակ Ռամպրանդտի, եւ թէ ներկայի, օրինակ Պոյսի, նկարչութեան մասին:

Պ. -- Անչուչտ, որովհետեւ արուեստի խորքը միչտ նոյնն է: Սակայն դժուար է գտնել այդ չափանիշները: Կարեւոր է վերստին ունենալ նկարիչներու հետ, խօսիլ իրենց գործերու մասին: Ես, օրինակ, չեմ սիրեր նկարագրել իմ գործերը, որովհետեւ կը դադրիմ ստեղծագործ ըլլալէ, բայց եթէ անհրաժեչտ է, կ'ընեմ:

Հ. -- Բայց մի՞թէ նկարագրութիւն եւ ճնուադատութիւն նոյնը չեն:

Պ. -- Ոչ: Նկարագրութիւնը պատմողական է, մինչդեռ քննադատութիւնը ընդհանուր եւ աւելի հիմնական է: Սակայն ինձ համար դժուար է, ինչպէս ըսի, գործերը, գիծերը խօսքերու վերածել:

Հ. -- Ուրեմն ճնուադատութիւնը լրիւ չի համընկնում ստեղծագործութեան հետ:

Պ. -- Այո, տեղ մը ստեղծագործութիւնը կը գերազանցէ քննադատութիւնը. սահման մը, զոր կարելի է միստիկական, կրօնական կոչել: Ամէն իրաւ արուեստ այդ սահմանը ունի, որմէ անդին չի կրնար քննադատը կամ նկարիչը իրրեւ քննադատ անցնիլ: Նկարիչը իրրեւ արուեստագէտ կը զգայ միայն խորքը եւ անբացատրելի երջանկութիւն մը՝ գծելու ատեն:

Հ. -- Կարո՞ղ ենք ասել որ այս երջանկութիւնը գործը անկախացնում է հեղինակից:

Պ. -- Այո, Այդ միստիկական կամ կրօնական սահմանէն անդին սրբութիւն է, հարեմ: Արկածախնդրութիւնը այդ սահ-

ՌՈՒՍԱՍՏԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԵՄԻՆ ԶԻՆՈՒՈՐԱԿԱՆՆԵՐԸ

Թուսաստան հարուստ է զօրավարներով: Բազմամարդ այս հատուածը ներկայիս ուշադրութիւն կը դրաւէ քաղաքական մարզի իր յաւակնութիւններով ու զանոնք իրականացնելու ջանքով: Ոգուժի, ցամաքային ուժերու, ծովուժի զանազան զօրավարները կը յարին քաղաքական ասպարէզ նախ խմբաւորումին կամ կուսակցութեան, կը սակարկեն անոնց հետ:

Կուսակցութիւններու այս «զօրակոչ»ը որքան ալ հակասական թուի աչխարհին, իր տրամաբանութիւնը կը գտնէ երկրին իրավիճակին մէջ: Գաղտնի սպասարկութեան ղեկավար զօրավարներ որոնք իրենց պաշտօնին բերումով պէտք է շուքի մէջ մնային, կատարուած հարցախոյզներու գլխաւոր անունները կ'ըլլան որպէս երկրին ամէնէն աղդեցիկ անձնաւորութիւնները: Յատկապէս անոնք որոնք հանդիստի կոչուած են, ոչ մէկ անպատեհութիւն կը տեսնեն ընտրական յաղթանակներու հետամուտ ըլլալու մէջ: Ու ոչ ոք կը զարմանայ որ չատեր կը կարծեն թէ «զինուորներու հայրեր»ը կրնան նաեւ «ժողովուրդի հայրեր» ալ ըլլալ:

Քաղաքական դէմքեր ալ իրենց պատճառները ունին անոնց նեցուկ կանգնելու: Զինուորականներու տրուած նեցուկը նպաստակ ունի սիրաչահելու ընտրողներու այն զանգուածը որուն համար զօրավարները լուրջ այլընտրանք են ներկայի մեծ մասով անճարակ ղեկավարներուն: Մանաւանդ որոշ տարիքի ընտրողներ որոնք այս վերջիններէն ճանձրացած են, լուրջ յոյսեր կապած են համապետաւորներու:

1996-ի նախագահական ընտրութիւնները հետաքրքրական ընթացք մը պիտի ունենան եթէ քաղաքական կեանքի ու դիրքի հետամուտ զօրավարները իրենցմէ ամէնէն հաւանական անունին դիմին իրենց փառասիրութիւնը: Եթէ կուսակցութիւներու ղեկավարներ ալ հետեւին անոնց օրինակին եւ եթէ միայն ընտրողներու մէկ քառորդը երթայ քուէարկելու, աչխարհ ականատես պիտի ըլլայ զինուորական բռնապետութեան մը խաղաղ հաստատումին. անով պսակուած պիտի ըլլան երկիրը զինուորական ուժերէն աղատագրելու եւ բանակը բարեփոխելու տարիներու ջանքերը:

Քանի կը մօտենայ քուէարկելու թուականը, այնքան կը ջնջուին իշխանութեան եւ ընդդիմութեան սահմանները: Զօր. Գրաչով որ պատասխանատուն է Չէչէնիոյ վրայ կատարուած արիւնալի արշաւին, սիրելին դարձած է հեռաւոր արշաւներու հետամուտ Ժիրինովսկիի որ միայն զընդապետի աստիճան ունի տակաւին: Ելցինի խորհրդականներէն է Ապտութիւնները նախկին նախարարը որ այս վերջին հարցին մէջ չի վարանիր ըսելու որ ինք զինուորական կողմին հակող մըն է եւ ոչ դիւանագիտականին:

Այս կացութեան առջեւ ժողովրդավարները թէ՛ պառակտուած, թէ՛ ակարացած են: Ոչ թեկնածու զօրավար ունին, ոչ ալ գործի անցնելու անհրաժեշտ միջոցները: Եւ եթէ խորհրդարանական խմբաւորումները այսուհետեւ ոչ թէ յաղթականներու, այլ զինուորականներու կողմնացոյցներու համաձայն կազմըւին, բաւական ճակատագրական չըլլան մը կը սպասէ Ռուսաստանի ժողովրդավար ուժերուն:

ՔԱՂՀԱՆ

ՇԱԲԱԹԱԿԱՆ ԱԿՆԱՐԿ

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՍ-ԱՆՃԼԼԸՍԻ ՄԷՋ

ԱՐԱ ՇԻՐԱԶԻ ՅՈՒՅԱՀԱՆԴԷՍԸ

Փասատինայի «Պէչկէօթիւրեան» սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 7-ին, տեղի ունեցած է Արա Շիրազի նկարչական ցուցահանդէսը, կազմակերպութեամբ Թէքէեան Մշակութային Միութեան Լոս-Անճըլըսի մասնաճիւղին: Ցուցադրուած են 52 նկարչական պաստառներ եւ 9 արձաններ: Բացումը կատարած է Յարութիւն Երէցեան, կարդալով Հայաստանի Նկարիչներու Միութեան վարչութեան չնորհաւորական նամակը: Խօսք առած են Անի Սիվազեան եւ Յովսէփ Փիտանեան, անդրադառնալով նկարչի արուեստին:

***

ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆ - ՃԱՇ Ի ՆՊԱՍՏ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

Օրհնճ Քառնթիլ Ս. Քառամնիչ Մանկանց Եկեղեցւոյ հոգաբարձութեան նախաձեռնութեամբ հանգանակութիւն - ճաշ մը տեղի ունեցած է Լոնկ Պիչի մէջ, ի նպաստ եկեղեցւոյ բարեզարդման: Ներկայ եղած են հարիւր հոգի: Խօսք առած են հոգաբարձութեան առենապետ տոքթ. Կարօ Դերձակեան, առաջնորդ Տաթեւ Արք. Սարգիսեան եւ Թաղմիկ Գոնեալեան: Հանգանակուած է 25 հազար տոլար:

***

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ՝ ՀԱՑ ԲԱՆԱՀԻՒՍՈՒԹԵԱՆ ՄԱՍԻՆ

Կլէնտէյլի Պրէնտ Գրադարանի սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 8-ին, դասախօսութիւն մը տուած է Պետրոս Ալահայտոյեան՝ «Ակնարկ հայ բանահիւսութեան մասին» նիւթին շուրջ: Դասախօսը ներկայացուցած է դարասկիզբի հայ բանահիւսութեան եւ երգարուեստի նմոյշներ, զորս տասը տարի է աքնաջան աչխատանքով հաւաքած, ձայնագրած եւ համակարգած է ան:

***

ՍԱՅԵԱԹ ՆՈՎԱՅԻ ՄԱՀՈՒԱՆ 200-ԱՄԵԱԿԻ ՆՇՈՒՄ

Իկըլ Ռաքի Օքսիճենթըլ Գոլֆի սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 15-ին եւ 17-ին նըշուած է Սայեաթ Նովայի մահուան 200-ամեակը: «Լարք» երաժչտական ընկերակցութեան կողմէ կազմակերպուած ճեռնարկին մասնակցած են ժողովրդական նուագարաններու նորակազմ նուագախումբը, ղեկավարութեամբ Արմէն Մանդակունեանի, եւ 9 երգիչներ ու 2 արտասանողներ:

***

Հ.Մ.Ը.Մ. ԱՐԱՐԱՏԻ 17-ԱՄԵԱԿԸ

Կլէնտէյլի Սիվիք Օսիթորիումի սրահին մէջ, Սեպտեմբեր 16-ին, տօնուած է Հ.Մ.Ը.Մ.ի Կլէնտէյլի «Արարատ» մասնաճիւղին 17-ամեակը, խրախճանք - պարահանդէսով: Ներկայ եղած են 600 հոգի: Խօսք առած են կազմակերպութեան պատասխանատուներ:

***

ՄՈՒՍԱ ԼԵՐԱՆ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԻ 80-ԱՄԵԱԿԸ

Էնսինոյի Ս. Նահատակաց Եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտեմբեր 17-ին, ոգեկոչուած է Մուսա Լերան հերոսամարտի 80-ամեակը: Պատարագած եւ քարոզած է Նարեկ Ա. Քհնյ. Շըլդեան: Յաւարտ պատարագի, 500 հաւատացեալներ, հետեւելով եկեղեցական թափօրին, ուղղուած են յարակից «Աւետիսեան» սրահը, ուր հոգեհանգըստեան պաշտօն կատարուած է: Ապա տեղի ունեցած է հանդիսութիւնը, զոր վարած է Մարօ Քէչիչեան: Բանախօսած է Հ.Ց.Դ. Բիւրոյի անդամ Աբօ Պողիկեան: Գործադրուած է դեղարուեստական յայտադիր մը:

***

ԴԱՇՆԱԿԻ ՆՈՒԱԳԱՀԱՆԴԷՍ

Փասատինայի Գոնկրէկէշընըլ եկեղեցւոյ մէջ, Սեպտեմբեր 17-ին, նուագահանդէս մը տուած է դաշնակահար Լեւոն Աբրահամեան: Ներկայ եղած են 300 հոգի: Նուագացանկին մաս կազմած են հայ եւ օտար երաժիչտներու գործեր:

ԼՐԱՏՈՒ

"ՈԶՆԻ„ի արամատութիւններէն

Գլխացաւով հիւանդը դիմում է բժըշկին: Վերջինս երկու բաժակ օղի է տալիս:

Երրորդ բաժակից յետոյ հարցնում է.

-- Էլ չի ցաւում, չէ՞:

- Ցաւում է...

-- Եա՛, -- զարմանում ու լըշանում է բժիշկը, -- էա ուրեմն հաստատ գլխիցդ ա...

***

-- Այ Գուիտոն, ատամներդ հնչի՞ սարքել չես տալում, ամօթ ա:

-- Իյա՛, պեա՛, հնչի արաղը ծամո՞ւմ են:

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝

ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

«Չորեքչաբթի, 15 Սեպտեմբեր, 1993, առաւօտեան ժամը 10:35:

Երեւան եմ, մօրքուրիս տունը -- աննկարագրելի, աներեւակայելի, անկարելի իրականութիւն: Երկու օր կ'ընէ որ հոս ենք, ես ու Յակոբը, եւ կարծես մէկ ժամէն զայն անցան այդ օրերը, սակայն ասոր տարուան չափ խիտ, լեցուն, այլազան ու մանաւանդ նոր նոր կեանք մը ապրած եմ: Անհաւատալի բան է -- իրապէս Երեւան քաղաք մը կայ, իրապէս Հայաստան կոչուած երկիր մը կայ, հէքեաթ չ ոչ ալ երազ... հաւատալս չի գար... ուրեմն այդ երդերը, արտասանութիւնները ու ճառերը Հայաստանի մասին երեւակայութիւն չէին, պապայիս աղօթքները... եւ կայ տեղ մը որ հայրենիքս է, ուր օտար չեմ այլ տունս եմ, բուն տունս...: Հիմա որ կը գրեմ ասոնք, դեռ չատ ալ վստահ չեմ թէ իրականութի՞ւն է ատիկա, այնքան օտար կը թուի ինծի այս ամբողջը ու նաեւ մտերիմ, մօրթիս տակը, մասը իմ էութեանս...: Ո՞րն է չիտակը Աստուած իմ, մեծ բան է եթէ խելքդ չկորսնցնեմ...:

Ամէն պարագայի մէջ, նստած եմ մօրաքրոջ ճաշասենեակ-սալոնը եւ տակաւին չեմ կրցած միտքս կեդրոնացնել գրելիքիս վրայ: Մարդ ի՞նչ կրնայ գրել իր ճըշդիմ անձի մասին երբ Հայաստանը ու Հայութիւնը հոս չուրջս են, ներսս, ամէն կողմ, միակ իրականութիւնը որուն մասին կ'արժէ գրել: Բայց կայ հարց մը, որ կը չարչրկէ միտքս գալէս ի վեր -- ինչո՞ւ եկայ, ի՞նչ էր բուն, բուն պատճառը: Անշուշտ թուրիսթ չեմ, տանտէր ալ չեմ, թրանզիթ անցնող մը կամ հետաքրքրող մըն ալ չեմ -- հապա ի՞նչ եմ: Եթէ այսօր սըրտմաղրութիւնս տեղը ըլլար հաւանաբար նստէի լըջօրէն մտածէի այդ մասին: Մէկ բան սակայն յստակ է -- պապան ամէն վայրկեան հետս է այն աստիճան որ մարդիկ սկսած են իրեն նմանիլ փղոցը թէ եկեղեցին: Մանաւանդ մէկ հոգին, որուն պատահմամբ հանդիպեցայ անցեալ օր: Հիմա կ'անդրադառնամ որքան պապային խիստ ու քաղցր բնաւորութիւնը ունի: Պապան պէտք է զար, անպայման: Անունը նաչիկ է: Բայց ես պապային տեղն ալ եկած եմ եւ իր աչքով ալ կը տեսնեմ ամէն ինչ:

Երկ մեծ, մեծ օր էր -- կէսօրէ ետք կեանքիս մէջ առաջին անգամ ըլլալով սիրոյ ցաւը ապրեցայ՝ երբ յանկարծ զգացի թէ առանձին եմ (Երեւանի Ս. Սարգիս եկեղեցիին բակը), թէ չեմ բաւեր ես ինծի, պակաս մը կայ մէջս, տեղ մը կայ ներսս ուրիշին համար եւ առիկա պարապ պիտի մնայ, եւ ահաւոր կարօտի մը նըման այդ պարապը կը կրծէր զիս ներսէն: Այդ վայրկեանին այնքա՜ն տրտում էի եւ յուսահատ՝ երբ զգացի թէ կրնամ ամբողջ կեանքս քալելով՝ առանց այդ բացակայ բանը, էա՞կը կամ ի՞նչը գտնելու: Հիմա որ կը գրեմ ասիկա, չատ տըկար ու անհամոզիչ կ'երեւի ըսածս, չինծու, անբնական, սակայն այն պահուն ինծի այնպէս թուեցաւ թէ զօրաւոր զգացում էր: Եւ հիմա կարծեմ գիտեմ թէ հայրենիքի սէրը ուրիչ է՝ այն միւս սիրոյն քով որուն պահանջը, կարելիութիւնը, չեմ գիտեր ինչը՝ կը զգամ հիմա...: Ուրեմն գիրքերու մէջ կարդացածս չիտա՞կ է -- տրամադրութեան աւրութիւնը, ախորժակին փախիլը, տրամաբանութեան խախտիլը, քունին փախիլը, մինակութեան պահանջը, երազները, երեւակայութեան խենթենալը: Ո՛վ գիտէ...: Սակայն այդքան արագ պէտք չէ եզրակացութիւններու գամ: Այդ բոլոր «ախտանիշերէն» չատ չնչին մաս մը կայ մէջտեղը -- բայց այդ նո՛ւազ մըն է...:

Մէկ բան յստակ է -- նոյն անձը չեմ»:

Վար դրաւ գրիչը, կռթնեցաւ աթոռին, բացաւ թեւերը, պրկուեցաւ: «Նոյն անձը չեմ» կրկնեց վերջին բառերը ու նայուածքը սառեցաւ անորոշ կէտի մը վրայ. «չէ, իմաստ չունի» խորհեցաւ, առաջ կըննայ, վերցուց գրիչը ու դիծ քաշեց բառերուն վրայէն ու կարճ վարանումէ ետք գրեց. «չեմ գիտեր այլեւս, առաջուան վճռականութեամբ, թէ ոչ եմ»:

Կրկնեց բառերը մաքէն բայց չկրցաւ օրագիրը չարունակել, անմիջապէս: Հարցականը մնաց դիտակցութեան սահմանին ու մտաբերեց նորէն ճերմակ մազերով բարձրահասակ մարդը որուն քայլեր էր իր սիրտը, առաջինը որուն վստահեր էր եւ որ իր գաղտնիքը առած կորսուեր էր քաղաքի բազմութիւններուն մէջ: Ուրկէ՞ պիտի գտնէր զայն ու հասկնար թէ պատնիքէն անդին դեռ ինքը, Զարուհին կար, այդ գոց, անծանօթ, մենակեաց եւ անհրապոյր էակը որ սկսեր էր բացուիլ կեանքին, ինքը, իր ապդին սիրահարած վարժուհին, ամէնքէն անտեսուած ու մոռցուած հայ աղջիկը...:

Գրիչը ետ ձեռք առաւ ու չարունակեց իր ջղային դիրը:

«Կարծեմ սակէ անդին է որ կը սկսի վտանգաւոր բաժինը, որովհետեւ ես անփորձ եմ, ամէնն ալ այդպէս կ'րսեն, եւ իրաւունք ալ ունին, այո, ես անփորձ եմ մարդերու հետ յարաբերուելու մէջ բայց սէրը փորձառութեան պէտք չունի, ինքը աչխարհի էն մեծ ուսուցիչն է եւ եթէ մէկը սիրեմ ամէն ինչ երկրորդական է առիկ ետք: Էն վտանգաւորը առաջին վայրկեանն է, պիտի հասկնա՞յ դիս... գիտեմ ես գեղանի չեմ, մարդիկ չեմ կըրնար գրաւել ու չատ ալ հոգս էէ սակայն այդ առաջին վայրկեանը ամբողջ կեանքս պիտի որոշէ, չատ զգոյշ պէտք է ըլլամ:

Աւիկա պիտի չարունակեմ միայն երբ առաջին հանդիպումը եղած է, այլապէս իմաստ չունի գրածս»:

(Շար. 12)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէլոմի Ջ.Շաքէ մասնաճիւղի վարչութիւնը իրմէ յաւէտ բաժնուած անդամուհիներու յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 1, ժամը 10-ին, Թաղին Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցին: Հոգեհանգստեան աւարտին տեղի կ'ունենայ մատաղօրհնութիւն:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻՆ
ՄԱՐՍԷԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՆԴՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդի անդամներու մէկ - երրորդի ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ՝
ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19, 1995 ժամը 10-էն 18, Մայր Եկեղեցւոյ «Արծրուն Ջրբաշեան» սրահին մէջ:

Ներկայիս, ընտրական յանձնախումբը բացուած կը յայտարարէ թեկնածուներու արձանագրութիւնը, որ կը տեւէ մինչեւ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31, 1995:

1.- Ընտրելու իրաւունք ունի Կրօնական Ընկերակցութեան ամէն անդամ որ վճարած է իր անդամավճարը:

2.- Ընտրուելու իրաւունք ունի Կրօնական Ընկերակցութեան ամէն անդամ որ նուազագոյնը ԵՐԵՔ տարիէ ի վեր անդամ է եւ վճարած է իր անդամավճարը, լրացուցած է 25 տարեկանը, եւ առաւելագոյն 70 տարեկան է ընտրութեան օրը:

3.- Այն անդամները որոնք կը փափաքին ընտրուիլ Կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդին՝ պէտք է դրաւոր ներկայացնեն իրենց թեկնածութիւնը, որ պէտք է յանձնուի Ընտրական Յանձնախումբին անձամբ, կամ ապահովագրուած նամակով, որոշուած թուականէն առաջ եւ Մայր Եկեղեցւոյ հասցէով:

ԸՆԴՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

La Section des Jeunes de la Cathédrale Arménienne

339, avenue du Prado, MARSEILLE 8e

Vous informe de la reprise de ses activités.

Pour la saison 1995 / 1996 sont programmés :

— Des activités culturelles;
— Soirées à thème;
— Théatre;
— Célébrations de fêtes traditionnelles.

P.S. — Si tu es un jeune Arménien, plein de vitalité et d'entrain, viens t'éclater, dans notre équipe enthousiaste ! !

Pour tout renseignement :
Téléphonez au 42. 03. 05. 63
91. 43. 77. 44 après 20h.

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «*Araxe*» de Lyon-Villeurbanne
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

vous présentent
sous la direction de
KHATCHIG YILMAZIAN
LA CHORALE
SAHAK MESROP
de Marseille

pour un

Concert Exceptionnel de Chants Arméniens

le Samedi 30 Septembre à 20 heures 30
au Centre Culturel
et de la Vie Associative
234, cours Emile Zola,
69100 VILLEURBANNE

Entrée : 80 F. (gratuit jusqu'à 12 ans).
Renseignements : 78. 93. 57. 43.
(Du mardi au samedi, les après-midi).

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 1, Տօն է վարագայ Սրբոյ Խաչի:

Այս առթիւ պատարագ կը կատարուի: Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆՑ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ
Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին հրաւիրեալ եւ տեղւոյն դպիր եւ դպրուհիներուն կողմէ:

Ցեղ աւարտման արարողութեան, կը կատարուի, ըստ կտակի, հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս բարերար՝
ՃԻՊՐԱՑԻԼ ԵՒ ԱՋԱՏՈՒՀԻ ՊԱՀԱՍՈՒՐԵԱՆ-ի
յիշատակին, ինչպէս նաեւ իրենց ծնողաց Նշան եւ Ֆիլոր Պահատուրեանի, Պաքմագեան, Խարբութլեան, Թիւթիւնեան, Ցարութիւնեան, Հիլպագեան զերդաստանաց հին եւ նոր ննջեցեալց հոգւոցն ի հանդիստ,
Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10·30-ին:

RETENEZ DES MAINTENANT
LES DATES DES
9 et 10 DECEMBRE 1995
pour la

4e Grande Braderie de Noël

de
CHENE FRANCE

UGAB - *Marseille*

327, Bd Michelet, Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45

Cette année l'UGAB-*Jeunes* a le plaisir d'annoncer la naissance d'une section sportive : «L'association U.S. NOUBAR» qui organisera des équipes de football, de volley, de basket et de ping-pong.

Nous informons que tous les 1er et 3ème samedi du mois, l'équipe de l'UGAB *Jeunes* tiendra une permanence de 21h à 24h. Rejoignez-nous nombreux autour d'un verre pour discuter, jouer aux cartes, au tavlou. Bref se retrouver ensemble!

De plus nous rappelons qu'être membre de l'UGAB est un privilège qui vous apporte de nombreux avantages (tarifs préférentiels pour les soirées, les sorties, gratuité pour d'autres activités).

«ՅԱՌԱՋ»Ի ընթացիկ ազդերու սակագինը

Մահազդ	600	(723,60)
Հոգեհանգիստ	500	(603,00)
Շնորհակալիք	500	(603,00)
Հարսնիք-Նշանտուք	500	(603,00)
Ծնունդ	500	(603,00)

Ինչպէս կը տեսնուի, առ այժմ անփոփոխ կը պահենք ազդերու սակաէինը:

Բոլոր ազդերու սակերուն վրայ, հարկ է աւելցնել 20,60% Թ.Վ.Ա. (տե՛ս. փակագծի մէջ ընդհ. գումարը):

Այս գիները կը վերաբերին մէկ անգամ հրատարակելի ազդերու, մինչեւ մէկ քառորդ սիւնակ (25 տող) մահազդներու պարագային եւ 1/8րդ (12-13 տող) մնացեալին:

Առեւտրական եւ այլ ծանուցումներու համար, դիմել Քերքին Վարչութեան:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB-*Jeunes* Marseille vous informe que des cours d'arménien, selon la méthode audiovisuelle de *Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN*, seront enseignés au siège de l'UGAB.

Ces cours s'adressent à des personnes non arménophones.

Ils débuteront la première semaine d'octobre.

Pour tous renseignements et inscriptions rendez-vous à l'UGAB : 327, Bd Michelet Marseille 9e, le 30 Septembre entre 14h et 17h.

Tél. : 91. 22. 10. 45.

*
**

ԼԻՈՆ

ՀԱՑԿԱԶԵԱՆ
ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի «Հայկազեան» միօրեայ վարժարանի վերամուտն է Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 4, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ վերջ 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ Զորեքշաբթի կէսօրուն ճաշէն:

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ դիւանատան:

UGAB — PARIS :

rentrée 95

Les inscriptions aux différents cours de l'Ecole de l'UGAB—Paris Ile-de-France auront lieu
le Samedi 30 Septembre de 14h30 à 18h
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e
Les cours débuteront le *Samedi 7 Octobre.*

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 PARIS
SIRET: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

Marseille

activités hebdomadaires

organisées par
la CROIX BLEUE ARMENIENNE
et la MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

— Cours de langue et civilisation arméniennes pour tous les niveaux;
— Préparation au Baccalauréat;
— Cours de danses arméniennes;
— Cours de chants arméniens;
— Eveil : dessin, peinture, photo, travaux manuels.

Les activités ont lieu tous les mercredis de 10h à 16h.

Le repas de midi est servi aux participants.

Pour tous renseignements s'adresser auprès des sections
de la CROIX BLEUE ARMENIENNE
et à la MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
Tél. : 91. 50. 15. 09.
12-14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

—— *Les cours débuteront le Mercredi 4 Octobre* ——

Foire Internationale de Marseille

22 SEPTEMBRE — 2 OCTOBRE

HALL 6

PAVILLON ARMÉNIEN

Parrainage : Chambre de Commerce et d'Industrie de Marseille-Provence: Chambre de Commerce d'Arménie.

Organisation : Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture.

Exposition et vente de produits et de marchandises importés d'Arménie :

— *œuvres originaux d'artisans sur bois, sur tissus et sur métaux*
— *souvenirs* — *tapis* — *cognac et vins* — *bijoux* etc..

Médiathèque —— Partie historique et culturelle : ARMENIE - DIASPORA

Journée officielle de l'Arménie

le Vendredi 29 Septembre

Programme: 12h Visite officielle du Pavillon;
12h30 Réception par la *SAFIM*, Palais des Arts;
13h Déjeûner Officiel (P.A.F. 150 F.)
15h Table Ronde : *Potentialités économiques de l'Arménie;*
18h à 22h30 Animation sur le Pavillon :
Chants, musique avec l'Orchestre «Massis»

En présence de : BORIS HAROUTUNIAN, *Vice-Ministre de l'Industrie,* ALBERT HÉROYAN, *Député,* HAMLET HOVANISSIAN, *Président de la Chambre de Commerce d'Arménie,* GAGUIK ASATRIAN, *Président «Uniservice».*

ՈՒՐԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 29
VENDREDI
29 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

71ՐԴ ՏԱՐԻ _ ԹԻՒ 18·688

Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925

DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար· 1·000 Ֆ· -- Վեցամսեայ : 510 Ֆ·
Արտասահման : Տար· 1·300 Ֆ· (ամէնօրեայ առաքում)
1·150 Ֆ· (շաբաթաթերթ առաքում) -- Հատը : 5,00 Ֆ·

71e ANNEE — N° 18.688

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՔԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ԹԱՆՍՈՒ ՉԻԼԼԷՐ հայկողեցաւ ալ համախմբումի կառավարութիւն մը կազմել Երզմապի ԱՆԱ Փ(Մայր Հայրենիք) կուսակցութեան մասնակցութեամբ: Շատեր, մանաւանդ թրքական դործի չրջանակները կ'ուզէին որ նման համախմբում մը կազմուի որպէսզի երկրին անտեսական եւ քաղաքական կայունութիւնը ապահովուի: Երկու կուսակցութիւնները իրարու չատ մօտ են քաղաքական դեռնի վրայ, բայց պարագլուխներու մրցակցութիւն կայ: Չիլլէր, ինչպէս պրեցինք երէկ, իր պայմանները դրած էր, մինչ Երզմապ կը պահանջէր որ իր կուսակցութեան յանձնուին բոլոր այն նախարարութիւնները որոնք կապ ունին տնտեսութեան հետ, առաւել՝ Արտաքին եւ Արդարադատութեան նախարարութիւնները: Թ. Չիլլէրի մերժումին իրրեւ հետեւանք, կոդմերը չեն կրցած համաձայնութեան դալ: Այժմ, Թ. Չիլլէր պիտի փորձէ փոքրամասնութեան դահլիճ մը կազմել կոթընելով երկու այլ կուսակցութիւններու վրայ՝ Ալփարսլան Թիւրքէչի ազդայնական չարժումին եւ Պ. Էճեվիթի ճախ դեմոկրատին (Հալքչը):

ՄԱԹԻԼՏ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ որ Թուրքիոյ ամէնէն բարձր եկամուտի տուրք վճարողներէն է, պայթումէ մը վիրաւորուած է իր բնակարանին մուտքին: Իր թիկնապահն ու չարժավարը մահացած են: Պայթումին պատճառով նաեւ հրդեհ առած է բնակարանը: Մ. Մանուկեան անմիջապէս հիւանդանոց փոխադրուած է եւ գործողութեան ենթարկուած: Ապահովութեան ուժերը չեն կրցած ճշդել թէ ի՞նչ եղած է պայթումին բուն պատճառը:

ՖՐԱՆՍԱՅի երկու օդաչուները որոնցմէ ոչ մէկ լուր կար այն օրէն, երբ Սերպերը օդանաւը վար առած էին, Սերպերու ձեռքը կը գտնուին, ինչպէս կրցաւ հաստատել Արտաքին նախարարութիւնը: Մաչ չարաթաթերթն ալ (Սեպտեմբեր 28) դերի օդաչուներուն նկարները հրատարակած է, ապահովութիւն տալով որ անոնք պատերազմական դերի կը նկատուին եւ լաւ վերաբերումի առարկայ են:

ԱԼԷՆ ԺՈՒՊԷ, որ արդէն նախարարապետ ըլլալէ զատ, Պորտոյի քաղաքապետն է, յայտնեց թէ նաեւ թեկնածու է Էմ-փէ-էմ-ի նախադահական աթոռին: Յարդայդ պաշտօնը կը վարէր առժամապէս, Շիրաքի հրաժարումէն ետք, անցեալ Նոյեմբերին:

ՇԻՐԱՔ, «ԱՆԻԾԵԱԼԸ» դարձած է թալանոցիներու, հիւլէական փորձերու վերուկսումէն ի վեր: Պանքոկի ֆրանսական դեսպանատան առջեւ ուր ցոյց կ'ընէին, թալանոցիները ըստ հնամենի ծէսի մը սեւ կախարդանքի արարողութեան մը ձեռնարկած են: Շիրաքի մէկ հսկայ նկարը կրակի տուած են, մոխիրները կաւէ սափորի մը մէջ դրած, ուր խոտ, խունկ եւ մոմ մը կար, կտաւով փակած ազօթքներով եւ կախարդական խորհրդանիշներով: Լիպերասիոն որ այս լուրը կը հաղորդէ, կ'աւելցնէ. - «կը սպասենք պատահիլքին»:

ՕՐՈՒԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՈՌՑՈՒԱԾ ԽՈՍՏՈՒՄՆԵՐԸ

Վարչապետ Ա. Ժիւփէի կողմէ 1996-ի պիւտճէին ներկայացումը բաւական պաղ ընդունելութեան հանդիպած է ընտրողներու լայն խաւերուն կողմէ: Նախագահութեան թեկնածու Ժ. Շիրաք փետրուար 17-ին Փորթ սը Վէրսայլ ճառին մէջ պախարական էր բոլոր անոնք որոնք անկարելի կը նկատէին տուրքերու նուազում մը: Վարչապետ ըլլալէ ետք նոյն տրամադրութիւնը ցոյց կու տար Ա. Ժիւփէ: Տնտեսութեան նախարարին յանձնարարելով որ պատրաստէ 1996-ի եկամտացոյցը: Բայց չորս ամիս ետք հրապարակուածը յուսախաբութեան մեծ ալբիւր մը եղաւ: Այդ օրը կառավարութեան ժամադրութիւնը իր ժողովուրդին հետ ամբողջովին ձախողեցաւ:

Առաջին նկատուածը այն եղաւ որ տուրքերը չէին նուազեր: Ֆրանսացիներու մեծամասնութիւնը Յունիսին Թէ-Վէ-Ա-ի 2% յաւելումը մարսելէ ետք աւելի պիտի վճարէր նաեւ իր ծխախոտին եւ հեղուկ վառելանիւթին համար: Երկրորդ անհաճոյ անակնկալը կը վերաբերէր խնայողութեան. յատկապէս կեանքի ապահովագրութեան պայմանագիրներուն: Կը ջնջուէր անով արուած տուրքի դեղչը: Այսօր չատեր հարց կու տան, ինչո՛ւ բաւարարուիլ այդ դեղչով որուն իրաւունք կը տանար պայմանագիրը ստորագրողը, առանց նաեւ փոփոխութեան ենթարկելու ժառանգութեան տուրքէ զերծ մասերը: Թէեւ ճիշդ է որ այս երկրորդ պարագային օգտուողները առաւել բարեկեցիկներն են...;

Ինչ կը վերաբերի ծախքերու բաժինին, այլ խօսքով՝ Պետութեան կատարելիք խնայողութեան, հոս ալ մեծ բան չկայ: Առաջին ըսուածը պաշտօնեաներու աշխատավարձքը 1996-ին անփոփոխ պահելու որոշումն էր: Գործադրկութեան Սնտուկը կը հետեւէր անոր. կառավարութիւնը կը ջնջէր 12,5 միլիառի օժանդակութիւնը որ կ'ընդար երկու տարիէ ի վեր: Պաշտպանութեան եւ միւս նախարարութիւններն ալ կը պարտադրուէին հաչիւով ծախսելու, բացի Արդարադատութենէն, Ներքին Բնակարաններու, Մշակոյթի եւ Աչխատանքի նախարարութիւններէն:

Բոլոր այս կարդադրութիւններուն նպատակն է Պետութեան բացը յաջորդ տարի 322 միլիառէն իջեցնել 290-ի: Ատիկա կը պարտադրուի Մաաստրիխթի դաշնագիրով: Յարդելու համար անոր պայմանները, կառավարութիւնը 20 միլիառի պէտք ունի արդէն. իսկ 1996-էն պէտք է 35 միլիառ Ֆրանք ճարել Ընկերային ապահովութեան բացը սահմանափակելու համար:

Վարչապետը կ'ըսէ թէ խորհրդարանականներուն եւ ընկերային մարդի գործակիցներուն հետ վիճարկում մը անհրաժեչտ է այս հարցերը ձեձելու համար: Հոս վատահարար դեր ունեցած է ընկերային հաւանական ալեկոծումներու վախը: Ընկերային ապահովութեան 50-ամեակին նախօրեակին նոր կարդադրութիւններ որոշել, պիտի նմանի Չիրոշիմայի 50րդ տարեդարձին օրերուն աթոմական փորձերու դիմելու քայլին: Այս բոլորին վրայ պէտք է աւելցնել պիւտճէի վիճարկումներուն յայտնուած խոր տարակարծութիւնները որոնք տեւեցին ամառը ու չարունակուեցան մինչեւ վերամուտ:

Օգոստոս 1-ին Ա. Ժիւփէի դրասենեակը հանդիպում մը կ'ունենային Ելմտական նախարար Ա. Մաարէլէն, Պիւտճէի պետական պատուիրակը եւ Ծրագրի նախարարը: Ընդհ. համաձայնութիւն կար տուրքերու բարեփոխումի մը ձեռնարկելու, երեք տարուան տեւողութեամբ: Մաարէլէն կ'ուզէր զանազան տուրքի դեղչերու տէր խմբաւորումներուն այս առանձնաչնորհները ջնջել 1996-էն սկսեալ: Ատիկա մօտ 100 միլիառ Ֆր. կ'արժէր Պետութեան: Նախարարը կը ծրագրէր այդ եկամուտին չնորհիւ նուազեցնել տուրքերը: Իրեն համակարծիք էր նաեւ Պիւտճէի պետական պատուիրակը: Անոնք երեք կարելի ծրագիր պատրաստեցին ներկայի առանձնաչնորհներուն ջնջումով, 15, 30 եւ 45 միլիառ տոլար ապահովելու հեռանկարով:

Բայց երեք չաբաթ ետք Ա. Ժիւփէ Մաաստրիխթի կը յայտնէր որ հարկային բարեփոխումը յետաձգուած էր 1997-ին: Անկարելի էր յաջորդ տարուընէ պակսեցնել հարկերը: Օգոստոս 22-ին, նախարարը կը տեղեկանար թէ Ընկերային ապահովութեան առընչուած փոփոխութիւններն ալ յետաձգուած էին: Ի վերջոյ վարչապետը բացայայտօրէն կ'ըսէր թէ կառավարութիւնը միջոց չունէր 2-3 տարիէն տուրքերու լուրջ նուազում մը կիրարկելու:

Շարունակութիւնը ծանօթ է. Մաաստրիխթի դաշնագիրը չեղծելու համար Ելմտական նախարարը

ԳՐԱԿԱՆ ԿԱՅԾԵՐ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

ՄՈՆՄԱՐԹՐԻ «ՄԻԹ»Ը

Փարիզեան օրաթերթ Լը Մոնտի Յունիս 21-ի Գրական Յաւելուածին մէջ Ֆիլիփ Սոլէրս որ բաւական ծանօթ է իր գերարդիական գրական ըմբռնումներով, «Ընթերցումն ու իր Զայնը» խմբագրականին մէջ կը քննէր գիրք ընթերցելու արարքին հոգեբանական եւ զուտ լմացական կարեւոր անդրադարձները: Յօդուածին պաղպաղարնեղէն մին ալ այն է թէ ընթերցումը ըմբռնողութեան, անձնական ազատագրումի մը համազօր արարք մը է, զաղանի ու զուտ անձնական ապրում մը մարդ էակին՝ ու գիր կամ լեզու կոչուած խորհրդաւոր, անբացատրելի իրողութեան միջեւ: Ընթերցումին զուտ վայելումը գրութեան խմաստէն կամ բովանդակութենէն անդին կը գտնուի: Բայց բուն առեղծուածը «բառ» կոչուած պարզ, արտաքնապէս միամիտ եւ ընտանի էակին մէջնէ է: Ի՞նչպէս բացատրել բառի մը լմաստը՝ առանց նոյն վայրկեանին զայն լմաստաւորելու: «Ի՞նչ սքանչելի գիրք մը պիտի ըլլար՝ մէկ բառի մը կեանքին ու արկածներուն պատմութիւնը: Անկասկած որ իր գործածութեան վայրին համաձայն՝ անթիւ տարբեր լմաստներ հագած է, սակայն ան ինչքա՞ն աւելի մեծ համեմատութիւններ կ'առնէ եթէ զայն նկատենք իր երեք էութիւններու անկիւնէն՝ անոր հոգին, մարմինը եւ չարժումը: ... Գիրերուն քով քովի հաւաքումը, անոնց իւրաքանչիւրին ձեւը, իրենցմով ստեղծուած բառին կերպարանքը՝ ճիւի ճիւղ պատկերը կու տան, ըստ գործածող ժողովուրդի նկարագրին՝ բոլոր այն անծանօթներուն որոնց յիշատակը դեռ կ'ապրի մեր մէջ»:

Սոլէրսի մտքէն չանցնիր անշուշտ թէ Հայոց նման ժողովուրդի մը պարագային, գիրք ու լեզու կարդալը ոչ միայն անձնական վայելք է այլ մանաւանդ ազգային ապրում մըն է, հաղորդակցութիւն մըն է Հայութեան ոգեկան էութեան հետ: Նման հարց մը կրնայ չծագիլ Ֆրանսացի մտաւորականին համար, սակայն մեզի՝ Հայերուն համար, կարդալը, լեզուն գործածելը արիւնոտ ու եղերական յիշատակ մը արթնցնել է մեր մէջ: Մեր լեզուին բառերը կորուստէ փրկուած երախաներու, որբերու նման մեզի կը կառչին լեզապատառ ու պաղատագին, ու մեզի համար չատ աւելի կեանք ու հրապոյր ունին քան որեւէ Ֆրանսերէն բառ՝ Ֆրանսացիին համար: Եւ այս ամբողջը կ'ըսուի հոս՝ առանց նուազագոյն իսկ յաւակնութեան թէ հայերէնը գեղեցիկ, հարուստ կամ տոկուն լեզու է: Անոր պարզ ու լուռ ներկայութիւնը մեր գիտակցութեան բաւիղներուն եւ այդ ներկայութեան առեղծած խոռվքը տասնապատիկ աւելի ուժեղ ապրում է քան ինչ որ կրնան թելադրել զմայլելի ածականները զորս կը չռայլենք անոր: Լեզուն լեզուով չէ կարելի նուաճել կամ ընկալել: Ուրիշ միջոց մը, գործիք մը ըլլալու է աւոր համար: Կարելի՞ է Նարեկացիին ըսածին էութեան թափանցել՝ առանց անոր մխիթիք ղպայտութիւնը ունենալու: Բառը բառ չէ, ու բառարանները, ու մանաւանդ հայերէն բառարանները՝ հոմանիշ միայն կու տան, բայց երբեք՝ նշանակութիւն, իմաստ կամ էութիւն: Ու Սոլէրս երբ բառէն անդին դիմին կ'անցնի, դիտէ թէ աւելի մեծ առեղծուածի մը առջեւ կը գտնուի: Որովհետեւ թուղթին վրայ գտնուող բառին ետին, անոր իմաստէն չատ չատ անդին նոր, զաղտնագիր, քառասային աշխարհամասեր կը բացուին մարդկային մտքին առջեւ որոնց մէջ մտնել յանդգնողին ահաւոր պատիժ մը կը սպասէ, քիչ մը նման Ռ. Զարդարեանի «Զարնուած Որսորդ»ին որ այս նոյն թէմային մասին կը զրէր, առնելով զայն հայ ժողովուրդին անյատակ իմաստութենէն:

Այս քանի մը փարակրաֆները՝ չարունակելու համար գանկը այն գիրքերուն որոնք կը սպասեն հայ գրատուներու ցուցափեղկերուն որպէսզի մարդիկ գան, գնեն, աճապարանքով տուն տանին, երեկոյեան ճաշէն ետք մէկզի քաշուին, կոշիկները հանեն, վերնալամբը վառեն, ակնոցը մաքրեն ու տան լռութեան մէջ՝ փորձուին նետուիլ կեանքի արկածախընդրութիւններէն հաւանաբար ամէնէն վտանգաւորին ու ամէնէն դիւրինին՝ որ գիրք կարդալն է, հայերէն գիրք: Խորքին մէջ, հեղինակը միայն առիթը է երբ գիրք մը կը գրէ, բայց կը յաւակնի անոր ծնողքը ըլլալ որպէսզի ծնած երախան անհայր կամ անմայր բիճ մը չըլլայ: Կ'որդեգրէ զայն, ժամանակաւոր կերպով, մինչեւ որ ան իր ոտքերուն եւ ճակատագրին տէր դառնայ: Գրողը լինքը լաւ գիտէ թէ գրքին բուն վայելքը գրելն ու հրատարակելն է բայց ոչ՝ մարդոց կարծիքը: Շատ քիչ գրողներ պիտի ընդունին այս իրողութիւնը, եւ իրենց գեղարուեստական գործին հանրային օգտակարութիւն մը, բարոյական կոչում մը պիտի տան ու ծնողական նախանձախընդրութեամբ՝ տէր կանգնին իրենց գործին: Ի վերջոյ, դիւրին բան չէ կեանքին raison d'être մը գտնելը, մանաւանդ որ գրող ըլլալը որոշ հմայք մը, վարկ մը կու տայ, տակաւին, մշակուած երկիրներու մէջ (պարագան տարբեր է Արեւմտահայ մէջ ուր «մտաւորական կամ արուեստագէտ» որակումները նուաստացուցիչ լմաստ մը ունին ժողովուրդի մեծամասնութեան համար): Այնպէս որ գերարդիական քննադատներուն չեվրած «հեղինակը մեռած է»ն նորութիւն չէ երբեք չատերու համար: Այդ Նոր քննադատները կրնային խնայել մեր ականջներն ու ժամանակը: Ու քիչ մը աւելի չըրջահայեաց ըլլալ: Ու հարցը կը ծագի --մեզ նման ժողովուրդներու պարագային ուր համրանքն ու ներքին կցուածութիւն կենաց մահու խնդիր է, գրագէտին վրայ չաւելնո՞ր պարտականութիւն մը եւս՝ գրական աւանդութիւնները մեծ ցնցումներէ զերծ պահել, յանուն ազգային գոյատեւումին: Ձեմ դիտեր -- կեանքի ամէնէն դժուար բաներէն է մարդոց վրայ պարտականութիւններ դնել, «պէտք է» ըսել արուեստի մարդոց որոնց մաքի ազատութիւնը իրենց գերագոյն առաքինութիւնն է:

Առաջին հատորը, որ իրականութեան մէջ չորրորդն է այս Արագ Թուումի չարքին՝ Աբրահամ Ալիքեանի «Ծղրիթը» բանաստեղծական հատորն է, լոյս տեսած Պէյրութի «Համազգային»ի «Վահէ Սէթեան» տպարանէն, «Մաշտոց» Մատենաշարի Թիւ Ա.ը: Հեղինակը հայ գրականութեան առաջնակարգ բանաստեղծներէն է ու իր 75 էջնոց հատորը՝ չքեղ վկայութիւն մը՝ հայ լեզուի անսպառ գեղեցկութեան եւ ճոխութեան մասին:

Թիւ 5 հատորը «Տարբերակներ»» բանաստեղծական հատորն է լոյս տեսած 1995-ին, Հալէպէն, «Կիլիկիա» գրատունտպարանէն: Հեղինակը՝ Մարուշ Ծանօթ է իր բազմաթիւ քերթուածներով որոնք լոյս կը տեսնեն քանի մը տարիէ ի վեր Պէյրութի «Բագին» գրական հանդէսին մէջ:

Նոր լոյս տեսած է Պէյրութէն Գէորգ Գոյունեանի բանաստեղծական հատորը որ կը կոչուի «Քսանվեցերորդ Միջանցքը»: Տողաչարն ու էջադիրը՝ Պ. Զարեհ Զէօրէքճեանի, սակայն չէ յիշուած տպարանի անուն: Գեղեցիկ նախաբան մը գրած է Աբրահամ Ալիքեան:

Նորէն Պէյրութէն՝ «Ցիսուն Քերթուած», հատընտիր մը Վահան Թէքէեանի բանաստեղծութիւններէն, «Սիփան» տպարան-մատենաշարի Թիւ 1-ը: Խնամքով ու ճաշակով պատրաստուած հատոր մը, բանաստեղծին մահուան 50-ամեակին առթիւ: Նախաբանը գրած է Արամ Սեփեթճեան:

«Հայաստանեայց Եկեղեցին իր "Ծառայական Կերպին" մէջ» -- այս է անունը 185 էջնոց գեղատիպ եւ ընտիր թուղթի վրայ տպուած գիրքին զոր Կիլիկիոյ Կաթողիկոս Գարեգին Բ., այժմ՝ Գարեգին Ա. Ամենայն Հայոց, լոյս ընծայեց անցեալ տարի, Անթիլիասի Կաթողիկոսարանի տպարանէն:

Սիտնի, Աւստրալիա

ՏԱՑԱՆՔ

ԱՐԹԻՒ ՀԱՄՆՈՒՄԻ
վէպ մը

ԻՇԽԱՆ ՃԻՆՊԱՇԵԱՆ

Լոս-Անճըլըս, Գալիֆորնիա, 1995:

Փարիզի մէջ Մոնմարթրը ճանչցուած է իբրեւ աշխարհահռչակ գեղանկարիչներու նախասիրած վայրը: Այժմ գեղանկարներու վաճառականութեան կուիներ կը սպառնան նսեմացնել անոր միթը:

Միթերը կրնան գողարիկ բաներ ըլլալ, բայց նաեւ կրնան քարերու չափ ծանր կշռել: Փարիզի մէջ Մոնմարթրի բլուրը աւելի քան մէկ դարէ ի վեր կ'ապրի մեծ գեղանկարիչներու եւ գիշերային չռայլ կեանքի համբաւով, ստեղծելով միթ մը, որուն հաւատացած է նոյնիսկ աշխարհահռչակ գեղանկարիչ Փիքասոն, երբ Մոնմարթր վոխադրուելով՝ թշուառ կեանք մը ապրած է Ռիւ Ռաւինեանի Պաթօ լավուարին մէջ:

Բ. Աշխարհամարտէն ետք, Փիքասո իր բարեկամ գրագէտներէն Անտրէ Սալմոնի գրած է. «Պիտի վերադառնանք Ռիւ Ռավինեան: Իրականութեան մէջ անիկա միակ վայրն է, ուր ուրախ էինք»:

Այդ ժամանակ արդէն գեղանկարիչներն ու գիշերային հաճոյքի վայրերը վաղուց անհետացած էին: Ֆրանսացի տպաւորապաշտ գեղանկարիչ Թուլուզ-Լօթրէքի պատկերած ճոխ կեանքը չքացած էր, ինչպէս նաեւ՝ անոր արուեստանոցին հռուզեռը (Թուլուզ-Լօթրէք Մոնմարթրի մէջ կը գեղանկարէր իր բարեկամներուն դիմանկարները եւ անմահացուցած է Մոնմարթրի կեանքը, հիմը դնելով գեղանկարչութեան նոր ոճերու): Այժմ Լօթրէքի նման հռչակաւոր գեղանկարիչներու ստեղծած միթը եկամուտ եւ գլխացաւ կը պատճառէ Մոնմարթրի պապաթին ապրող բնակչութեան, մանաւանդ՝ կեդրոնական Փլաս տիւ Թերթր շրջանին հաւաքականութեան: Փլաս տիւ Թերթրը 50 մեթր լայնքով եւ 50 մեթր երկայնքով տարածութիւն մըն է, որ տարեկան 6 միլիոն այցելու կ'ընդունի եւ կարծէք՝ բոլորը միաժամանակ:

ԵՐԲԵՄՆԻ ՄՈՆՄԱՐԹՐԸ

Մինչեւ 1860 Մոնմարթրը կը գտնուէր Փարիզի սահմաններէն դուրս: Բնակուած էր համեստ արհեստաւորներով, նախքան գեղանկարիչներու եւ գիշերային հաճոյքի վայրերու յայտնութիւնը: Անիկա մեկուսացած վայր մըն էր՝ դիւղ մը, եւ աւելին չէր կրնար ըլլալ, ինչպէս ըսած է տպաւորապաշտ գեղանկարիչ Օկիւսթ Ռընուար, որովհետեւ ունէր միայն 5 հոր, ինչ որ կը սահմանափակէր ջուր խմողներուն թիւը: Ռընուար կը մտածէր, թէ խողովակներով բաշխուող ջուրը աւեր պիտի գործէր Մոնմարթրի վրայ: Ան այս կարծիքները կը յայտնէր 1915-ին, երբ արդէն Մոնմարթրի գեղանկարիչները բլուրէն իջած էին եւ հաստատուած՝ Մոնփառնաս, իսկ իր խիտ վարդենիներով Մոնմարթր փոխարինուած էր դորչ բնակարաններով վայրի մը: Ռընուար այդ բնակարանները կը կոչէր բանտեր, ուր միայն մրջիւնները հանդիստ եւ զոհ կըրնային մնալ:

ԵՐԲԵՄՆԻ ՀՄԱՑԿԻՆ ՄՆԱՑՈՐԴԸ

Այսօր Մոնմարթրի փողոցներէն մէկը կամ երկուքը կը յիշեցնեն երբեմնի հմայքը: Հոն ապրողները տակաւին կը սիրեն Մոնմարթրը պիւղ կոչել, նոյնիսկ երբ ամբողջ տարածքը զբաւուած է բացիկներ եւ յուշանուէրներ վաճառող խանութներով: Մոնմարթրի պապաթին բանջարավաճառներ չեն մնացած եւ միայն մէկ փուռ կայ, ուրկէ 30 հազար բնակիչները կրնան հաց գնել:

Մոնմարթրը ունի երկու քաղաքապետութիւն: Առաջինը կը կոչուի Մոնմարթրի Հանրապետութիւն, իսկ երկրորդը Մոնմարթրի Ազատ Հաւաքականութիւն: Այս մէկը հիմնուած է 1929-ին, մարդու մը կողմէ, որ համբաւի տիրացած էր էյֆէլի աշտարակէն հեծիկով վար քշել-իջնելուն համար: Երկու քաղաքապետութիւնները միշտ մրցակցութեան մէջ են զբօսաշրջիկներ ներգրաւելու համար: Օրինակ, 1966ի-ն, Փլաս տիւ Թերթրի հիմնադրութեան 600-ամեակին առթիւ, չըրջանը անջատուեցաւ չրջապատէն եւ զբօսաշրջիկներէն մուտքի տուրք պահանջուեցաւ:

Այս օրերուն Փլաս տիւ Թերթրի խճողումն ու վաճառականութիւնը կեդրոնացած է բացօթեայ աշխատող գեղանկարիչներուն չուրջ, որոնք 1950-ական տարիներէն սկսեալ «ստպատակած» են չըրջանը: Ամէն տարի անոնց թիւր կ'աւելնայ, իսկ վերջերս «հարստացած» է Ռուսաստանէն ժամանած դիմանկարիչներով, որոնք ոչ միայն զբօսաշրջիկներ կը ներգրաւեն, այլեւ գիներու անկում կը պատճառեն, աժան վարձատրութիւն պահանջելով իրենց դիմանկարած զբօսաշրջիկներէն: 300 Ֆրանքը (60 տոլար) կրնան նուազեցնել 100 Ֆրանքի, իսկ «աշակերտականն» գին ալ սահմանած են եւ միայն 80 Ֆրանք կը պահանջեն ուսանողներէն:

Փլաս տիւ Թերթրի մէջ յուշապրասրահի մը պատասխանատուն կ'ըսէ. «Մոնմարթրի վրայ քալելը կորնցուցած է իր հմայքը: Ամէն վայրկեան կը հալածուիս: Արուեստագէտներ չեն կրցած ընութիւնը նկարել վան Կոկէն ի վեր»: Ան զրի կ'առնէ Մոնմարթրէն անցած գեղանկարիչներուն պատմութիւնը եւ կ'ըսէ, թէ փողոցը դիմանկարներ գծող գեղանկարիչները արժանի չեն արուեստագէտի մակդիրին:

ՕՐԻՆԱԻՈՐ ԵՒ «ԱՊՕՐԻՆԻ» ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ

Մոնմարթրի քաղաքապետութիւնը գեղանկարիչներուն աշխատանքը լուրջ վաճառականութեան վերածելու նպատակով՝ ցուցատախտակներ զետեղած է Փլաս տիւ Թերթրի չուրջ, 280 արուեստագէտներու համար: Խորքին մէջ 1 քառ. մեթր տարածքով 140 տեղեր սահմանուած են եւ գեղանկարիչները փոխն ի փոխ կ'աշխատին: Ցայտնի չէ, թէ արուեստագէտները արուեստի ի՞նչ սկզբունքներու հիմամբ ընտրուած են, բայց բոլորն ալ ունին ֆրանսական անձնաթուղթ, բնակութեան վայրի հաստատագիր եւ տուրքի վճարումներու ստացագիրներ --- այնքան բաւարար է գոհ ձգելու համար տեղւոյն իշխանութիւնները...:

«Ինչ որ չենք սիրեր, տաղանդի բացակայութիւնն է: Հետեւաբար պէտք էր կանոնաւոր ընթացքի մէջ դնէինք դէթ ջնորհք ունեցողները» կ'ըսէ Մոնմարթրի վաճառականներու համագործակցութեան տնօրէնուհին:

Այն գեղանկարիչները, որոնք առանց արտօնագիրի կ'աշխատին ապօրինի կը նկատուին եւ կայք հաստատած են դէպի Փլաս տիւ Թերթր առաջնորդող ճամբուն վրայ: Երբ զբօսաշրջիկները, Փլաս տիւ Թերթր հասնին, արդէն անոնց քով դրամ մնացած չըլլար...:

«Ոստիկանները կը սպառնան մեզի, կարծէք պոռնիկներ ըլլանք: Չենք ընդունիր արուեստի ազատութեան կաշկանդումը: Ի վերջոյ ո՞վ կ'որոշէ, թէ ո՞վ արուեստագէտ է», կ'ըսէ «ապօրինի» գեղանկարիչ մը, որ կը պատկանի Փլաս տիւ Թերթրի Արուեստագէտներու Միութիւնը կոչուած ընդդիմադիր խմբակցութեան: Անոր համաձայն, հարցը Ռուսերը չեն, որոնք գիներու անկում կը յառաջացնեն: Մոնմարթրի վաճառականներու համադաշնակցութեան տնօրէնուհին կ'ընդունի որ արուեստագէտներու ընտրութեան հարցը փչոտ է: «"Ապօրինի" նկատուող չրջուն գեղանկարիչներէն ոմանք չնորհալի են եւ կրնան լրացնել մեր պայմանները, սակայն բոլորին պէս չեն սիրեր նստիլ եւ աշխատիլ» կ'ըսէ ան:

Ընդդիմադիրներու խմբակցութիւնը խնդրագիրներ ներկայացուցած է պռնտան իշխանութիւններու եւ մամուլով պայքար մղած է: Անիկա նոյնիսկ դիմած է դատարան, Ֆրանսական Ցեղասպանութեան օրերէն մոռցուած օրէնք մը վերյուչելով:

«Ապօրինի են եւ տակաւին դատ կը բանան: Խենթեցնող երեւոյթ է» կ'ըսէ վաճառականներու համագործակցութեան տնօրէնուհին:

Փլաս տիւ Թերթրի վրայ ցուցապրասրահի մը տէրը՝ Անտրէ Ռուսար կ'ըսէ. «Ամբողջ Փարիզի տարածքին փողոցը ապրանք ծախելու համար արտօնագիր պէտք է ունենալ: Հոս ինչո՞ւ նոյնը պիտի չըլլայ»:

ՔԱՆԻ ՄԸ ՄԵԹՐ ՏԱՐԱԾՈՒԹԵԱՄԲ «ՄԻԹ»

Իսկ ի՞նչ խօսք ունի Մոնմարթրի պատմական ազատութեան միքը...: «Պարզ-

պէս մինք մըն է» կը պատասխանէ Ռուսար: Ան ծնած է Մոնմարթը: Անոր ցուցադրասրահը նախապէս ագարակ մըն էր, որ յետագային դարձած է պուպրիկ վինոզի մը արհեստանոցը, ապա՝ առաջ ձագործարան մը, ուր պատկերներու շըրջանակներ կը չինուէին: Անիկա գիշերային հաճոյքի Փաթաչու կոչուած վայրն էր մինչեւ 1971, երբ Ռուսար գնեց զայն:

Ռուսար կ'ըսէ· «Մոնմարթրը սխալ ճանչցուած, բայց չատ ծանօթ վայր մըն է: Հարցը այն է, որ սակաւաթիւ պատմական կոթողներ ունի, հետեւաբար վերածուած է առասպելներու վայրի մը: Հմայքը մթնոլորտին մէջ է եւ բանաւոր առանդութիւններուն: Իւրաքանչիւր քար իր պատմութիւնը ունի»:

Սակայն այդ պատմութիւնները ընդհանրապէս էլիշէներ են: Այս օրերուն Քարնաւալէ Թանգարանին մէջ դարձեալ տեղի կ'ունենայ 1880-ական եւ 1890-ական տարիներու կենսուրախ եւ աշխոյժ ժամանակներուն նուիրուած ցուցահանդէս մը:

Աւելի դրաւիչ փառաբանութիւն մըն է Շըվալիէ որ լա Պառ փողոցին նոր լուսաւորումը, որ իրագործուած է Անրի Ալեքանի եւ Փաթրիք Ռիմոյի կողմէ: Ռիմո երիտասարդ քանդակագործ մըն է, իսկ Ալեքան 80-ամեայ մոնմարթրցի սիճեմաթոկրաֆ մը, որ զործակցած է հրեշակաւոր արուեստագէտներ Փապլօի, Օֆիւլսի, Քարնէի, Քոքթոյի եւ Լոսէյի հետ: Իսկ Շըվալիէ որ լա Պառը այն փողոցն է, որ հանրածանօթ է իր քարահանքով, վարդի թուփերով, հողմաղացով եւ պոի այն բեկորով, որուն դիմաց երկու վինուորականներ գնդակահարուած էին, սկիզբ դնելով Փարիզի Քոմիւնին:

Մոնմարթրի մէջ ընթացող տարաձայնութիւններուն համաձայն, լուսաւորումը իրագործուած է բնակիչներու ուշադրութիւնը չեղելու համար ապագային կառուցուելիք ցուցասրահակներէն եւ ցուցանակներէն, որոնք պիտի արգիլեն ինքնաշարժներու դեռեղումը: Սակայն լուսաւորումը այնքան կախարդական է, որ ուժն ունի ծածկելու իրականութիւնը եւ հաւատացնելու Մոնմարթրի մէջ քանի մը մեթր տարածութեամբ միթի գոյութեան:

Քաղեց՝
Լ. ԿԻՒԼՈՑԵԱՆ-ՍՐԱՊԵԱՆ

LIVRES REÇUS

LES MARCHES DU SACRÉ-CŒUR

MARTIN MELKONIAN

Le Bois d'Orion, Paris, 1995.

ԱՅԾԵԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ՄՈՒՐԱՏ-ՌԱՓԱՅԷԼԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Վերամուտէ վերամուտ Վենեւտիկի Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը հետզհետէ կը ծաղկի ալ աւելի, ընդունելով իր յարկին տակ տարբեր հորիզոններէ ժամանող բազմաթիւ հայ պատանիները: 1995 - 96 ուսումնական տարին կը սկսի արդէն նոր յոյսերով ու 15 աւարտականներու հեռանկարով ակաղձուն: Թողլով իրենց ծննդավայրերը՝ Զուիցերիա, Հունդարիա, Պուլկարիա, Պոլիս, Մոսկուա, Կիեւ, Հայաստան, Լիբանան ու Ալպանիա, եօթանասուն աշակերտներ միացան հոն Սեպտեմբեր 21-էն ի վեր: Բաժնուած հինգ բարձրագոյն դասարաններու՝ անոնք պիտի ապրին լուսաւոր հանդիպումներ ու դարբնեն՝ միաժամանակ, իրենց պատանեկութիւնը մխիթարեան ոգիով: Գիտական հակումով վարժարան մըն է Մուրատ - Ռափայէլեանը, ուր՝ իտալերէնն, անգլերէնն ու ֆրանսերէնն կը դասաւանդուին հինգերորդ մակարդակի տէր եւ նոյն լեզուներու աղդահպատակ վարժապետներու կողմէ: Հայերէնը նկատուած է իրրեւ պարտադիր լեզու բաւին ընդարձակ իմաստով· Հայոց պատմութիւն, հայերէն լեզու, մաթենապրութիւն, դրականութիւն ու կրօնագիտութիւն կը ձուլուին իրարու վարդապետներու չունչին տակ:

1994-էն ի վեր, չաբաթական երեսուն երկու ժամ ընդդրկող ծրագրի կողքին, կը կազմակերպուին դասախօսութիւններ՝ անձնաւորութիւններու եւ փրոֆեսէօրներու կողմէ աւանդուած, ամիսը երկու անգամ: Կը չօչափուին այլազան նիւթեր, ինչպէս՝ քաղաքագիտութիւն, բարոյախօսութիւն ու գիտական հարցեր:

Խօսելով վարժարանի մասին հարկ է չմոռնալ «Հայաստանի բարեկամները»: Իտալացի ընտանիքներէ կազմուած հասատատութիւն մըն է ան: Բացառութիւն կը կազմէ բժշկուհի Ալիս Թաշճեանի ընտանիքը միայն: Ծնունդի, Բարեկենդանի ու Զատկուան շրջանին, վարժարանի աշակերտներէն չատեր կը մեկնին անոնց օճախներուն մէջ, արձակուրդի այդ երկարատեւ օրերը ընտանեկան մթնոլորտի մէջ անցընելու: Իտալացի ընտանիքները՝ այս պարագային, սրտաբուխ կերպով կը ստանձնեն տղոց կեցութեան ծախքերը: Անոնցմէ մին կը խոստովանի. -- «Մեզի համար իսկապէս հաճելի փորձառութիւն մըն է, ու չնորհակալութիւն կը յայտնենք դպրոցի վարչութեան որ չի դլանար այդ պատանիները մեզի վստահելու առաքելութիւնը»:

Երկու տարիէ ի վեր, վարժարանի վարչութիւնը կը հետապնդէ նաեւ չահեկան ծրագիրներ:

-- Աւարտական աշակերտներուն՝ որոնք կը փափաքին յետագային համալսարան յաճախել, կարելիութիւնը ընծայել չարունակելու իրենց ուսանիլ դպրոցի յարկին ներքեւ. «միչտ կապ պահել, օդնել իրենց, որպէսզի բնակարանի բարդ ու դժուարին հարցէն ձերբազատած, կարենան իրենց համալսարանական կեանքը ձեւել առանց մտատանջութեան»: Արդէն, տասնեակ մը աշակերտներ կը վայելեն այս կարելիութիւնը:

-- Ստեղծել միութիւն մը նախկին սաներու ու «Մուրատ - Ռափայէլեան Հիմնադրամ» մը: Անոր գլխաւոր դերը պիտի ըլլայ ընդառաջել ու սատարել համալսարանական տղոց նիւթական կարիքներուն:

Թէ ինչպէ՞ս կ'ապրի դպրոցը եւ որո՛նք են իր հակամուտները... պատասխանը անշուշտ պիտի ըլլար՝ աշակերտներուն վրճարած տարեթոշակներով: Եւ սակայն, անոնք չեն բաւականացներ դպրոցին ծախքերը: Ս. Ղազարի վարչութիւնն է որ մեծ զոհողութիւններով թիկունք կը կանգնի միչեւ այսօր:

Անցեալ Ապրիլի ընթացքին, հայկ. Ցեղասպանութեան 80-ամեակին առիթով աշակերտները պատրաստած են հին լուսանկարներէ բաղկացած մեծ ցուցահանդէս մը՝ դպրոցի պատմութեան վերաբերեալ: Երեսուն հակայ ցուցատախտակներ մինչեւ Դեկտեմբեր կը ներկայացուին Իտալիոյ մեծագոյն քաղաքներուն մէջ, վերջին հանդրուան ունենալով՝ Փատովա, Միլանօ եւ Հռոմ:

Աղէին անդին չինարարական սարքաւորումներ մեր ուշադրութիւնը կը գրաւեն: «Շէնքը յարատեւ չինութեան մէջ է եւ դեռ ալ չատ կը կարօտի: Հին պալատ մը ըլլալով, մեր նպատակն է զայն օժտել արդիական յարմարութիւններով»: Պալատ - վարժարան՝ որ գալ տարի պիտի թեւակոխէ իր 160-ամեակը:

Ծրագրուած է յուշամատեանի մը մըշակումն ու նուագահանդէսի մը պատրաստութիւնը, մեծ չուքով տօնելու այդ եղելութիւնը.

ՎԱՐԴԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԼԻԼԻՓՈՒԹՑԻՆԵՐՈՒ ԿՈԼԽՈԶԸ

Մոսկուայէն հարիւր քմ.ի չափ հեռու, մաս-մաքուր հիւղակներով որոնք սովորականէն աւելի փոքր են, կայ ռուսական ինքնատիպ դիւղ մը: Ան մանրիկ թափառրութիւն մըն է ինքն իրեն, իր 37 այր ու 29 կին դաճաճ բնակիչներով: Ոչ մէկ երթայ: Կոլխոզը կակաչներ կ'աճեցնէ. բանջարեղէնի հինդ չերմանոց եւ 300 կով ունի: Անոնց նախագահը կ'ըսէ թէ բոլորն ալ դիպուածով հասած են հոն. ամէն մարդ գլխուն փիկմիներու կամ ձիկաններու նման դեղ մը կը կարծէ: Բայց ան կ'ըսէ թէ դաճաճները կրնան դանուիլ որեւէ ընտանիքի մէջ: Կոլխոզին անունին արձնցուցած հետաքրքրութեան նախագահը կու տայ հետեւեալ բացատրութիւնը. տարիկա պարտադրուած է 1987-ին, կուսակցութեան չրջանային կոմիտէին կողմէ: Իրենք ուզած են կոչուիլ «կարմիր դաճաճը» բայց տարիկա վարկաբեկիչ նըկատուած է, ի վերջոյ իրենք ալ ընտրած են «կարմիր ԼիլիփուԹցիները»:

Անոնք գործի կ'առնեն նախընտրաբար իրենց նմանները. իրենց բնակարաններուն եւ աչխատատեղիներուն մէջ ձեղուններու բարձրութիւնը 2 մեթրէն աւելի չէ: Շատ բծախնդիր աչխատողներ են: Առանց պատճառի չէ որ Ժէ. դարուն Ռուսաստանի մէջ դաճաճները կը դործածուէին որպէս լրտես: Իրենք կ'ըսեն թէ այլուր ամէնէն դժուար հանդուրժելին առանձնութիւնն է: Իրենցմէ աւելի բարձրահասակներու միջեւ առանձնութեան այդ զգացումը հիւանդագին տրամադրութիւններու պատճառ կ'ըլլայ: Մինչդեռ կարմիր ԼիլիփուԹցիներու դիւղին մէջ ամէն բան իրենց չափերուն յարմար է: Տուրք չեն վճարեր խեղանդամ նկատուելով, բայց ոչ ալ Պետութենէն կոպէկ մը կը ստանան: Լաւ յարաբերութիւններ ունին հոլանտացի ծաղկամշակներու հետ որոնք նաեւ իրենց բնականոն աճումի հորմոններ կը ղրկեն:

Կ'ուղեն նեցուկ դտնել արեւմուտքցի ադարակապաններէն. մասնաւորաբար օգտուելու համար անոնց գործիքներէն: Կոլխոզին նախադահը կ'ըսէ թէ իր գլխաւոր նպատակն է դաճաճ տանձենիներու և խընձորենիներու մրգաստան մը ստեղծել ու ԼիլիփուԹցիներուն օգնել որպէսզի բնականոն մարդ նկատուին: Դիտել կու տայ թէ բնական պայմաններով երկրի մը մէջ դաճաճներ դոյութիւն չեն ունենար, ինչպէս Շուէյտ, Դանիա կամ Ամերիկա: Դաճաճներ կ'ըլլան միայն աղքատ ընտանիքներու մէջ որոնք չեն կրնար հարկաւոր դեղերը գնել:

Դաճաճներուն նախադահը չի կարծեր որ Ռուսաստանի սննդառութեան պայմանները պատճառ կ'ըլլան նոր դաճաճներու, այլ վախ կը յայտնէ որ օր մը բոլոր Ռուսերը յայտնուին Կարմիր ԼիլիփուԹցիներու երկրին մէջ, խեղդուած հոպիներով:

ՔԱՂՀԱՆ

ՊԱՏՈՒԱՍՏԸ

ՎԷՊ՝
ՄԵՐ ԺԱՄԱՆԱԿՆԵՐԻՆ

ՎԱՀԷ ՕՇԱԿԱՆ

Գոցէց օրագիրը «լաւ օր չէ այսօր» մրըմնաց, ոտքի ելաւ, ներս գնաց, սեւ տետրակը ետ իր տեղը դրաւ ու դուրս հանեց մէջէկ մեծութեամբ գիրք մը: Երկար նայեցաւ կողքին...

«-- Պարոն Ժակ, ամիսէ մը Հայաստան կ'երթամ կոր:

-- Իրա՞ւ:

-- Այո, ինծի Ֆրանսերէն գիրք մը տալէք, որ կարդամ հասկնամ համայնավար թիփը:

-- Օր. Զարուհի, գիտէք որ հիմա չկան անոնք: Մաքրուեցան հրապարակէն:

-- Գիտեմ գիտեմ, բայց կ'ուզեմ հասկընալ ինչ էր անոնց լաւագոյնը:

-- Օհ, պատմութեան գիրք եթէ կ'ուզէք...

-- Չէ չէ, անոնք բան մը չեն հասկնար մարդ էակէն: Գրական գործ մը տուէք ինծի, խէյալիսթ, մաքուր համոյնավարը ճանչնամ. Ֆրանսացի դրագէտի մը գործը ըլլայ:

Պարոն Հանրի մատները երկար մագերուն մէջէն անցուց, չտկեց նուրբ ակնոցը: Ուսուցչարանը լռութիւն տիրեց:

-- Վէ՞պ կ'ուզէք:

-- Այո:

-- Սարթրի թատերախաղերը կան, Սիլոնէի վէպը կայ բայց ան իտալացի է, Արակոնի բանաստեղծութիւնները կան... մէկ վայրկեան... այո, դտայ, մէկ հոգի կայ, ճիշդ ձեր ուզածը... Մալրո:

-- Մալրո՞:

— Այո: La condition humaineը: Պիտի սիրէք:

-- Ինչո՞ւ...:

-- Լաւ դրուած է, խէյալիսթ է, մէջը սէքս չկայ... ինչո՞ւ կը խնդաք:

Երկնցաւ անկողնին վրայ, յետոյ ոտքերը տակը ծալեց, բացաւ գիրքը: Սըրտին էն մօտիկ պահերէն մին էր, մարդոց աչխարհէն անջատուած, ապատ ու մտերիմ վայրի մը մէջ ուր իրապէս առանձին էր իր երեւակայութեան եւ քմահաճոյքին հետ, եւ մանաւանդ իր զգացական ծարաւը զոհացնող մարդերու եւ կիներու հետ: Տասը վայրկեան չանցած սակայն քունը եկաւ, գոցուեցան աչքերը ու գիրքը ինկաւ ձեռքէն:

Արթնցաւ եղբօր ազմուկէն: Ժամը 5-ն էր: Ցատքեց տեղէն, դուռը բացաւ:

-- Ի՞նչ կ, կը քնանայի՞ր կոր:

-- Հա... դուն ե՞րբ եկար:

-- Ինչ առաջ: Զե՞ս ձանձրանար կոր տունը բուի պէս նստելէն: Դուրս ելիր աղջկով, դուրսը աչխարհ կայ:

-- Հիմա պիտի ելլեմ:

-- Իրա՞ւ, ո՞ւր:

-- Դուրս, քաղաքը պտըտիմ:

-- Եկուր հետս, ես կոմիտէի քով կ'երթամ, մինչեւ հոն միասին կ'ըլլանք:

-- Դուն դնա Ցակոբ, ինծի մի սպասեր, չեմ ուճասպարեր:

Գիրքը դրաւ ձեռքի պայուսակին մէջ ու դանդաղօրէն վար իջաւ: Այս ժամուն եռուղեռ կ'ըլլայ բակին մէջ ու փողոցը լեցուն է ճուացող, բոպիկ վազվզող պատանիներով: Քալեց անճիգ ու անսպասական, անցաւ ծանօթ անկիւններէ, խանութներէ բայց չկար մէկը որ ճանչնար: Ամէն քայլի քաղաքի ու բազմութեան մտերմութեան մէջ աւելի մտաւ եւ կամաց կամաց ետ եկաւ Հայերու մէջ դրտնուելու, անոնց մաս կազմելու, նուազ օտար զգալու ակամայ ուրախութիւնը: Ոչ ոք խօսեցաւ հետը, լաճերու խումբ մը ուչի ուչով քննեց զինք ու անցաւ: Մբատաւ Թումանեան փողոցի բազմութեան մէջ, սպասումը երեսին՝ խառնուեցաւ մարդոց «Հայրենիք եկեր եմ պապա... հայրենիք, իրաւ է ասիկա, երազ չէ...» ու չուրջէն խօսքի, նայուածքի, քալուածքի փչրանքներ հաւաքելով քալեց դէպի վար, ուրախ ու անհոդ:

Ցետոյ նեղ փողոց մը մտաւ ու, յանկարծ խոշոր կլոր աւազանի մը եղերքը դտաւ ինքզինքը: Շատոնց ցամքած էին, թէ չատրուանը եւ թէ աւազանը որուն յատակը կոտրած առարկաներ եւ քարեր նետուած էին եւ որոնց մէջ երախաները կը ցատքռտէին, ուրիչներ կը մաղըձէին չատրուանին վրայ, ճչալով, պոռչըտալով կը խաղային: Աւազանին չուրջը նստարաններ կային, ոմանք վնասուած, ուրիչներ լաւ վիճակի մէջ ու մեծ մասով դրաւուած: Կանդնեցաւ պահ մը ու ներս առաւ ամբողջ տեսարանը -- տեղը թէ հանդարտ ու մտերմիկ էր եւ թէ ալ կեանքի աղմուկով լեցուն, թէ դուրս կը դդար ինքզինքը ու ազատ՝ եւ թէ ալ մարդկային չղթայի մը մասը, օղակ մը...: Պարապ նստարան մը դտաւ եւ զգուչութեամբ նստաւ:

Քանի մը վայրկեան չհամարձակեցաւ չարժիլ կամ նայիլ: Ցետոյ գլուխը վերցուց ու քննեց չուրջը: Աջին, տասը քայլ անդին նստարանին վրայ երկու տարիքառ կիներ տաք վէճի բռնուած էին, ձեռքերով ու դէմքերով: Ի՜նչքան կեանք կար մէջերնին: Անոնցմէ անդին, թուփով մը պաչտպանուած՝ երիտասարդ զոյգ մը, իրար գրկած սիրահարներ, փափուք եւ հապճեպ համբոյր:

(Շար· 13)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼՈՒԹԵԱՄԲ ՍՏԱՑԱՆՔ

70-ԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻԻ

ՇՆՈՐՀԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՎ ԵՒ ԼԱՒԱԳՈՅՆ ՄԱՂԹԱՆՔՆԵՐՈՎ

ՄՈՆՄՈՐԱՆՍԻ. — Տիկին Սօնա Մոմճեան 250 Ֆր.:

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Մանրչալէն Թագուհի Թաշճեան 500 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ին, իր եղբօր՝ կաթո Թաշճեանի մահուան Դ. տարելիցին առթիւ:

UGAB - *Marseille*

327, Bd Michelet, Marseille 9e
Tél. : 91 22 10 45

Cette année l'UGAB-*Jeunes* a le plaisir d'annoncer la naissance d'une section sportive : «L'association U.S. NOUBAR» qui organisera des équipes de football, de volley, de basket et de ping-pong.

Nous informons que tous les 1er et 3ème samedi du mois, l'équipe de l'UGAB *Jeunes* tiendra une permanence de 21h à 24h. Rejoignez-nous nombreux autour d'un verre pour discuter, jouer aux cartes, au tavlou. Bref se retrouver ensemble!

De plus nous rappelons qu'être membre de l'UGAB est un privilège qui vous apporte de nombreux avantages (tarifs préférentiels pour les soirées, les sorties, gratuité pour d'autres activités).

La Section des Jeunes de la Cathédrale Arménienne

339, avenue du Prado, Marseille 8e

Vous informe de la reprise de ses activités.

Pour la saison 1995 / 1996 sont programmés :

— Des activités culturelles;
— Soirées à thème;
— Théatre;
— Célébrations de fêtes traditionnelles.

P.S. — Si tu es un jeune Arménien, plein de vitalité et d'entrain, viens t'éclater, dans notre équipe enthousiaste ! !

Pour tout renseignement :
Téléphonez au 42. 03. 05. 63
91. 43. 77. 44 après 20h.

ՀՈԳԵՇԱՆԳԻՍՏ

Կապոյտ Խաչի Սէն-Ժէրոմի Ջ.Շանթ մասնաճիւղի վարչութիւնը իր մէջ յաւէտ բաժնուած անդամուհիներու յիշատակին հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կու տայ Կիրակի, Հոկտեմբեր 1, ժամը 10-ին, Թաղին Ս. Սահակ-Մեսրոպ եկեղեցին: Հոգեհանգստեան աւարտին տեղի կ'ունենայ մատաղօրհնութիւն:

ՇԱՐՎԻԷՕ — Ս. ՆՇԱՆ

Կիրակի, Հոկտեմբեր 1, Տօն է վարագայ Սրբոյ Խաչի:

Այս առթիւ պատարագ կը կատարուի:

Կը պատարագէ եւ կը քարոզէ՝
ՎՐԹԱՆԷՍ Ա. ՔՀՆԾ. ՏԷՐՏԷՐԵԱՆ

Պատարագի երգեցողութիւնները կը կատարուին հրաւիրեալ եւ տեղւոյն զոյիր եւ ղպրուհիներուն կողմէ:

Ցետ աւարտման արարողութեան, կը կատարուի, ըստ կտակի, հոգեհանգստեան պաշտօն եկեղեցւոյս բարերար՝
ՃԻՊՐԱՅԻԼ ԵՒ ԱԶԱՏՈՒՀԻ ՊԱՀԱՅՏՈՒՐԵԱՆ-Ի

յիշատակին, ինչպէս նաեւ իրենց ծնողաց Նշան եւ Ֆիլոր Պահատուրեանի, Պաքմազեան, Խարբուքլեան, Թիւքիւնեան, Ցարութիւնեան, Հիլպազեան զերդաստանաց հին եւ նոր ննջեցեալց հոգւոցն ի հանդիստ:

Սկիզբ պատարագի՝ ժամը 10·30-ին:

ՍՐԲՈՑ ԹԱՐԳՄԱՆՉԱՑ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ ՄԱՐՄԱՒԵԼ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ

Սրբոց Թարգմանչաց Մայր Եկեղեցւոյ. կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդի անդամներու մէկ - երրորդի ընտրութիւնը տեղի կ'ունենայ՝

ԿԻՐԱԿԻ, ՆՈՅԵՄԲԵՐ 19, 1995 ժամը 10-էն 18, *Մայր Եկեղեցւոյ «Աբծրուն Ջրբաշեան» սրահին մէջ:*

Ներկայիս, ընտրական յանձնախումբը բացուած կը յայտարարէ թեկնածուներու արձանագրութիւնը, որ կը տեւէ մինչեւ ՀՈԿՏԵՄԲԵՐ 31, 1995:

1. — *Ընտրելու իրաւունք ունի կրօնական Ընկերակցութեան ամէն անդամ որ վճարած է իր անդամավճարը:*

2. — *Ընտրուելու իրաւունք ունի կրօնական Ընկերակցութեան ամէն անդամ որ նուազագոյնը ԵՐԵՔ տարիէ ի վեր անդամ է եւ վճարած է իր անդամավճարը, լրացուցած է 25 տարեկանը, եւ առաւելագոյն 70 տարեկան է ընտրութեան օրը:*

3. — *Այն անդամները որոնք կը փափաքին ընտրուիլ կրօնական Ընկերակցութեան Վարչական Խորհուրդին՝ պէտք է դրաւոր ներկայացնեն իրենց թեկնածութիւնը, որ պէտք է յանձնուի Ընտրական Յանձնախումբին անձամբ, կամ ապահովագրուած նամակով, որոշուած թուականէն առաջ եւ Մայր Եկեղեցւոյ հասցէով:*

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

Ս· ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ-ՄԿՐՏԻՉ ՓԱՐԻԶ

Շաբաթ, Սեպտեմբեր 30, Տօն է Գէորգայ Գաջամարտիկ Զօրավարին, Ադոկտասի եւ Ռոմանոսի երգեցողին

Այս առթիւ, Փարիզի Սուրբ Յովհաննէս-Մկրտիչ Մայր Տաճարին մէջ, ժամը 10-ին, պատարագ կը մատուցուի:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

UGAB — MARSEILLE

L'UGAB-*Jeunes* Marseille vous informe que des cours d'arménien, selon la méthode audiovisuelle de *Hilda KALFAYAN-PANOSSIAN*, seront enseignés au siège de l'UGAB.

Ces cours s'adressent à des personnes non arménophones.

Ils débuteront la première semaine d'octobre.

Pour tous renseignements et inscriptions rendez-vous à l'UGAB : 327, Bd Michelet Marseille 9e, le 30 Septembre entre 14h et 17h.

Tél. : 91. 22. 10. 45.

*
**

ԼԻՈՆ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ
ՄԻՕՐԵԱՑ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի «Հայկազեան» միօրեայ վարժարանի վերամուտն է Զորեքշաբթի, Հոկտեմբեր 4, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ վերջ 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ Զորեքշաբթի կէսօրուն ճաշէն:

Ցաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ դիւանատան:

UGAB — PARIS :

rentrée 95

Les inscriptions aux différents cours de l'Ecole de l'UGAB—Paris Ile-de-France auront lieu
le Samedi 30 Septembre de 14h30 à 18h
au Centre Culturel Alex Manoogian
118, rue de Courcelles, Paris 17e

Les cours débuteront le *Samedi 7 Octobre.*

Imprimé sur les Presses
du Journal «HARATCH»
83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Siret: 51027317 A R. C. Paris
Commission paritaire: N° 55935

LA CROIX BLEUE DES ARMENIENS DE FRANCE
Section «*Araxe*» de Lyon-Villeurbanne
et
LA MAISON DE LA CULTURE ARMENIENNE DE VILLEURBANNE

vous présentent
sous la direction de
KHATCHIG YILMAZIAN
LA CHORALE SAHAK MESROP de Marseille
pour un

Concert Exceptionnel de Chants Arméniens

le Samedi 30 Septembre à 20 heures 30
au Centre Culturel
et de la Vie Associative
234, cours Emile Zola,
69100 Villeurbanne

Entrée : 80 F. (gratuit jusqu'à 12 ans).
Renseignements : 78. 93. 57. 43.
(Du mardi au samedi, les après-midi).

SABERATOURS SEVAN VOYAGES
PARIS·EREVAN·PARIS
VOLS HEBDOMADAIRES
■ ASSISTANCE A L'AÉROPORT
■ ORGANISATION D'ACCUEIL ET DE TRANSFERT
■ RÉSERVATION D'HÔTEL
■ LOCATION DE VOITURE AVEC CHAUFFEUR
■ EXCURSIONS GUIDÉES
■ VOYAGES ORGANISÉS EN GROUPE
PARIS·EREVAN
VOL CARGO MENSUEL
PRIX PARIS-EREVAN-PARIS 3600 F
RENSEIGNEMENTS ET RÉSERVATIONS SUR SIMPLE APPEL
SABERATOURS
31, RUE D'ARGENTEUIL - 75001 PARIS
TEL 42 61 51 13 - FAX 42 61 94 53
SEVAN VOYAGES
48, COURS DE LA LIBERTÉ - 69003 LYON
TEL 78 60 13 66 - FAX 78 60 92 26
EREVAN
37, RUE HANRABEDOUTIAN - EREVAN 10
TEL 52 54 48 - 52 85 48 -
FAX 52 54 48
EN COLLABORATION AVEC
ARMENIAN AIRLINES
STUDIO VICKEN PARIS 1995

Marseille

activités hebdomadaires

organisées par
la CROIX BLEUE ARMENIENNE
et la MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

— Cours de langue et civilisation arméniennes pour tous les niveaux;
— Préparation au Baccalauréat;
— Cours de danses arméniennes;
— Cours de chants arméniens;
— Eveil : dessin, peinture, photo, travaux manuels.

Les activités ont lieu tous les mercredis de 10h à 16h.

Le repas de midi est servi aux participants.

Pour tous renseignements s'adresser auprès des sections
de la CROIX BLEUE ARMENIENNE
et à la MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
Tél. : 91. 50. 15. 09.
12 - 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

—— *Les cours débuteront le Mercredi 4 Octobre* ——

Foire Internationale de Marseille

22 SEPTEMBRE — 2 OCTOBRE

HALL 6

PAVILLON ARMÉNIEN

Parrainage : Chambre de Commerce et d'Industrie de Marseille-Provence;
Chambre de Commerce d'Arménie.

Organisation : Maison Arménienne de la Jeunesse et de la Culture.

Exposition et vente de produits et de marchandises importés d'Arménie :

— *œuvres originaux d'artisans sur bois, sur tissus et sur métaux*
— *souvenirs* — *tapis* — *cognac et vins* — *bijoux* etc..

Médiathèque —— Partie historique et culturelle : ARMENIE - DIASPORA

ՇԱԲԱԹ
ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 30
SAMEDI
30 SEPTEMBRE
1995

LE NUMERO : 5,00 F

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ

ՀԻՄՆԱԴԻՐ՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ (1925-1957)

HARATCH

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMENIEN EN EUROPE-FONDE EN 1925
DIRECTRICE: ARPIK MISSAKIAN

83, RUE D'HAUTEVILLE — 75010 PARIS
TEL. : 47. 70. 86. 60 — TELEX : HARATCH 280 868 F
— FAX : 48. 00. 06. 70 —
C.C.F. PARIS 15069-82 E

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ
Ֆրանսա : Տար. 1.000 Ֆ. — Վեցամսեայ : 510 Ֆ.
Արտասահման : Տար. 1.300 Ֆ. (ամէնօրեայ առաքում)
1.150 Ֆ. (շաբաթաթերթ առաքում) — Հատ. : 5,00 Ֆ.

71ՐԴ ՏԱՐԻ - ԹԻՒ 18.689 | Fondateur SCHAVARCH MISSAKIAN | 71e ANNEE — N° 18.689

ԻՏԱԼԻԱ
ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

ՋՈՐՍ ՀԱՐԻՒՐ ՎԿԱՆԵՐՈՎ ԴԱՏԸ

Սեպտեմբեր 26-ին Փալերմոյի մէջ սկսաւ իտալական արդարադատութեան պատմութեան ամէնէն ուշագրաւ դատերէն մէկը որուն ամբաստանեալն է իտալոյ օրինակի վարչապետ եւ 33 անգամ նախարար նշանակուած դէմք մը՝ Ճուլիօ Անդրէոթթի. նաեւ Դեմօ-քրիսթիանիներու պարագլուխը: Դիւանագէտ մը ակնարկելով այս դատավարութեան, ըսած է. «Իտալիոյ համար այս դէպքը համազօր է Պէռլինի պատին քանդուելուն»:

Ամբաստանապիրը 120 հազար էջէ կը բաղկանայ, 11 հատոր է եւ կը պարփակ 404 վկայութիւն: Ան կը հանդիսանայ մաֆիայի դէմ պայքարի պատմութեան ամէնէն կարեւոր տեղեկատուն:

Անդրէոթթի դատական հետապնդումի առարկայ եղած է Գոդա Նոսթրայի հետ կապերուն պատճառով: Կրնայ 5 - 15 տարի բանտարկութեան դատապարտուիլ: Կամբաստանուի պետական մարզու իր հեղինակութիւնը ի սպաս դրած ըլլալով Գոդա Նոսթրայի չարագործներուն: Շատեր հարց կու տան այսօր՝ թէ «Տոքթ. ձէքիլ եւ Միսթըը Հա՞յտ» մըն էր Անդրէոթթի որ կէս դար Իտալիան ներկայացուց արտասահմանի մէջ, որ բանակցութիւն վարեց Քոհլի, Պուշի, Գորբաչովի, Միթերանի եւ այնքան ուրիշներու հետ, մինչ միւս կողմէ կ'ողջագուրուէր մաֆիայի պետերուն հետ:

Ամբաստանագրին 120 հազար էջերը «Իտալիոյ իսկական պատմութիւնը» կը պատմեն անողոք ճշդրտութեամբ մը: Հոն կայ դրամատան պաշտօնատար Սինատայի պարագան որ Միլանոյէ բանտին մէջ անձնասպան եղած էր: Կայ անոր պաշտօնակից Գալվիի հարցը. անոր որ Լոնտոն կախուած գտնուած էր: Կայ Ալմօ Մորոյի սպանութիւնը եւ չատ ուրիշ նման արարքներ: Ամբաստանագիրը այդ կարգի նշումներով երկկուտան իշխանաւորը կը վերածէ ապարդիւն դերասան մը դիւաւորին:

Մաֆիայի չարքերէն ուժ ապաշխարածներ անարգութեան սիւնին կը գամեն Անդրէոթթին. մէկը կ'ըսէ. «ան Գոդա Նոսթրային Հռոմի քաղաքական պատնէշն էր». երկրորդ մը կ'աւելցնէ. «պատուաւոր մարդիկը պիտէին որ գաւաւոր Ֆալքոնէի ձեռնարկած ծաւալուն գործը չեղեալ պիտի հռչակուի վճռաբեկին կողմէ, չնորհիւ Անդրէոթթիի միջամտութեան»: Երրորդ մը կը բերէ ականատեսի վկայութիւն. «1980-ին աչքովս տեսայ որ դեմօ-քրիսթիանի երեսփոխան Մաթթարելլայի ընպանութենէն եռք երբ Անդրէոթթի հաչիւ կը հարցնէր, իրեն ըսին. "Լաւ հասկցէք, որ Սիկիլիոյ մէջ հրահանգողը մե՛նք ենք եւ եթէ չէք ուզեր որ պակսին ձեր քուէները, պէտք է ընէք մեր բածը"»:

Անդրէոթթի իսկապէս «կնքահա՞յրը» մըն էր, թէ պարզ վատահութեան հասցէ մը: Փալերմոյի դատախազները դինք կ'ամբաստանեն «մաֆիականներու մեղսակցութեան» յանգանքով եւ ոչ ուղղակի այդ կազմակերպութեան: Մաֆիայէն արդէն կը հաստատեն. «Ան մեր չարքերէն չէր: Քաղաքական դէմքերը մեր կազմակերպութեան մաս կազմելու չափ լուրջ չեն»: Այսուհանդերձ, դինք ամբաստանողներէն մէկը թէ՛ տեղւոյն վրայ քաղաքական պաշտօն կը վարէ, թէ՛ Գոդա Նոսթրայի անդամ է: Ան խոստովանած է թէ քուէաթուղթերուն վրայ կեղծ անուններու տեղ կը տրուէր, քուէները կը դնուէին եւ յատկապէս մաֆիայի պետերուն բացարձակ հնազանդութիւն կը պահանջուէր:

Անդրէոթթի ի՞նչպէս օձիքը պիտի ազատէ այս դատավարութենէն որուն ընթացքին ամբաստանեալի աթոռին պիտի նստի ամբողջ իշխանութիւն մը: Ան ամենայն բծախնդրութեամբ պատրաստած է իր պաշտպանողականը, իր բոլեկամներէն կարեւոր վկայութիւններով ու զօրակցութիւններով: Տեղ կու տայ օրինակ Ֆրանսացի փիլիսոփայ Ժան Կիթոնի մէկ նամակին ուր ան գրած է 1993-ի Յունիսին. «Տեղեկացուցին ինծի ձեր ապրած ծանր փորձառութիւնը որ քաղաքական հալածանքի հետեւանք է...: Կ'ուզեմ արտայայտել ձեզի հանդէպ ամբողջ փարատմս: Այն ինչ որ կը ջանան հարուածել ձեր անձին մէջ, առիւծա կաթողիկէ հաւատքն է»:

Դէմերով ու թերերով, հաւանօրէն երկար պիտի տեւէ Անդրէոթթիի գատը: Անոր վճիռը կը սպասուի որ ամէն բանէ առաջ վերահաստատէ իտալական արդարադատութեան վարկը որ յայտնի կ'ըլլայ այսօր թէ վիրաւորուած էր նաեւ իր պատճառով:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՆԻ ՄԸ ՏՈՂՈՎ

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԸՆի մէջ, Գլինթընի «կընքահայրութեամբ» առորդրուեցաւ Թապա (Եգիպտոս) պատրաստուած համաձայնագիրը Իսրայէլի եւ ՊԱԿ-ի միջեւ: Սպիտակ Տան արարողութեան ներկայ էին նաեւ Յորդանանի Հիւսէյն թագաւորը եւ Եգիպտոսի նախագահը՝ Մուպարաք: Բայական էր Սուրիոյ նախագահը որ միշտ չընդունիր այս համաձայնագիրը որ կը նախատեսէ պատեհութեան ինքնավարութեան ընդլայնումը Այսրյորդանանի վրայ: Յարդ, այդ ինքնավարութիւնը սահմանափակուած էր Երիքովի եւ Գազայի: 1996-ի սկիզբը պիտի կազմակերպուի Նորհուրդի մը ընտրութիւնը:

ԼԻՈՆԷՆ 20 քմ. հեռաւորութեան վրայ գտնուող անտառներուն մէջ է, որ Սեպտեմբեր 27-էն 29, 48 ժամ անընդհատ, 800 ոտիկան եւ երեք թռան փնտռելին Յասլէտ Քելքալ անուն կասկածելի երիտասարդը: Բոլոր աշխատանքները ի դերեւ ելան եւ Սեպտեմբեր 29-ին որոշեցին ընդհատել փնտռտուքները: Դիպուածով է որ Սեպտեմբեր 27-ին, սունկ հաւաքողներ յանպատրաստից բանակավայր մը երեւան հանած էին, ուր երկու հոգի կը քնանային: Ոտիկանները կը հասնէին եւ նրբ ինքնութեան թուղթերը կ'ուզէին, քնացողներէն մէկը կրակ կը բանար, ոտիկանները՝ նոյնպէս եւ կրակ բացողը ծանրօրէն կը վիրաւորուէր: Կը պարզուէր որ Յասլէտ Քելքալի ընկերն էր, բայց ցարդ կարելի չէ եղած հարցաքննել: Միւս կողմէ, Ներքին նախարարը՝ Ժ.-Լ. Տըպրէ, հարցազրոյցի մը մէջ «Փարիզիէն» օրաթերթի (Սեպ. 29) կը յայտարարէ որ նոր ոճրափորձ մը անմիջական է: Ոտիկանական քննիչներն ալ այն մտավախութիւնն ունին թէ բազմաթիւ «փոքրիկ Քելքալ»ներ կան հրապարակը:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏԸ՝ Ալէն Ժիւպէ «ազգային վտանգ» մը ոդեկոչեց մեծ քաղաքներու քաղաքապետներու Միութեան առջեւ, Սեպ. 28-ին, անդրադառնալով երկրին անտեսական վիճակին: 30-էն 40 միլիառ Ֆրանք չէ մտած պետական դանձին մէջ, կ'ըսէ Ժիւպէ, հաւանաբար արդարացնելու համար այն չատ լեզի դեղահատները զորս պատրաստած է: Մտածելի այս նուազումը կը վերաբերի դլխաւորաբար Թէ - Վի - Ա-էն եւ ընկերութիւններուն վերաբերող տուրքերուն:

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՏՆՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ՆԱԽԱՐԱՐԸ անցեալ շաբթու յայտարարած էր որ նոր «պալատիւրէթ» մը պէտք չէ ակնկալել: Այսպէս մկրտուած էր իր տաեղին պալատիւրի այն կարգադրութիւնը որ կը վերաբերէր 5000 Ֆր. պարգեւի մը (գեղչ) անոնց որոնք իրենց տասը տարուան կառքը կը փոխարինէին նոր կառքով մը: Շարթ մը եռք, Ալէն Ժիւպէ պարտադրեց նոյնանման բան մը, որ անչուշտ, ժիւփէթ մկրտուեցաւ: Այս նոր որոշումին համաձայն, Հոկ. 1-էն կարելի է հին կառքը (ութ տարիէն աւելի) ծախել եւ 5000-էն 7000 Ֆր. պարգեւ մը վայելել ըստ նոր դնուելիք կառքին մեծութեան, դեռ հարկային նուէր մըն ալ կը շնորհուի անոնց որոնք այդ դնումին համար կը ծախեն իրենց սիմաները: Եւրոպական նախարարը՝ Արթիւի դէմ էր այս «դեղահատին», որ աւելի հանդարտեցուցիչ մը կը նկատէ քան հիմնական բժշկութիւն մը կառքի ճարտարարուեստի նոր չունչ մը տալու համար:

ԱԼԺԻՒի ԿԵԴՐՈՆԸ, Փոր-Սայիտ պարտէզին մէջ, Սեպ. 28-ին սպաննուած է նախկին նախարար՝ Ապուպաքը Պելքայիտ որ դինուորեալ մըն էր ժողովրդավարութեան եւ անցեալին ալ անդամ եղած է ԷՖ - Էլ - Էն-ի (ազգ. ազատագրման ճակատ):

ԹՈՒՐՔ ԴՐԱԳԻՏ ՄԸ՝ Ռեճեփ Մաասլը երկու տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է «անջատողական քարոզչութեան» համար:

ՊՈԼՍՈՑ փաստաբաններու կաճառը չորս ժամ դրաւուած է, Սեպ. 28-ին, ծայրայեղ ձախ Տեւ-Մոլի ութ անդամներու կողմէ:

ԴՈՄՈՐՆԵՐՈՒ մէջ, մօտ 20 վարձկաններ Պոպի Տէնարի դլխաւորութեամբ փորձած են իշխանութիւնը ձեռք առնել, Սեպ. 28-ին: Ճաշորդ օրուան լուրերու համաձայն, նախագահը պատանդ էր փուչիստներուն ձեռքը: Կը թուի որ 70-ամեայ Պոպ Տէնար որ քաշուած էր իր ծննդավայրը՝ Մեաոք, համակերպած չէ հանդիստ կեանքի մը: Գոմոր եկած էր 1978-ին, իբրեւ թիկնապահը նախագահին, ինքզինքը տեղւոյն արքան կը նկատէր:

ՓՈՒԹՊՈԼ

ԵՒՐՈՊԱՅԻ ԲԱԺԱԿ

Բաժակակիրներու բաժակին 16-րդ աւարտականներուն, Արարատ իր դաշտին վրայ 0 - 1 պարտուեցաւ Մոսկուայի Դինամոյին, Սեպտեմբեր 28-ին: Երթի մըցումին ալ պարտուած էր Մոսկուա, 1 - 3 արդիւնքով:

ՎԱՂԸ՝ «ՅԱՌԱՋ - ՄԻՏՔ ԵՒ ԱՐՈՒԵՍՏ»

Վաղը լոյս կը տեսնէ «Յառաջ - Միտք եւ Արուեստ»ի նոր (208) թիւը հետեւեալ բովանդակութեամբ.-

Խոյանիք՝ քիւրեղեայ
համակարգով — ՎԱՀԷ ԱՐԱՋ
Արեւելեան ծէսն
ու արդիականութիւնը — Ժ. ՉՈԼԱՔԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ
ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆ ՄԸ՝
ԱՇՈՏ ԱԻԵՏԻՍԵԱՆ

ՄԻԱԶԴԷՊԵՐ՝
ՀԱՅ -- ԱԶԵՐԻ ՍԱՀՄԱՆԻՆ ՎՐԱՅ

Շարունակելով Ցուլիս 28-29-ին բացուած քննութիւնը որու հետեւանքով ձերբակալուած էր Հ.Յ.Դ. Բիւրոյի անդամ՝ Վահան Յովհաննիսեան, դատախազութիւնը յայտարարած է թէ Սեպտեմբեր 26-ին ալ ձերբակալուած է Աշոտ Աւետիսեան, «դաւադրութիւն կազմակերպած» խումբի դեկավարներէն մէկը: Վերոյիշեալն ալ անդամ է Հ.Յ.Դ.-ի Ըստ դատախազութեան՝ «Ցուլիս 28-29-ի գիշերը բացայայտուած իշխանութիւնը զաւթելու նպատակով դաւադրութիւն կազմակերպած յանցաւոր խումբի անդամներու» քննութիւնն է որ կը չարունակուի:

*
**

Հայեւազբեջանական սահմանին վրայ միջադէպեր պատահած են Սեպտեմբեր 26-ին, որոնց հետեւանքով, կը հաղորդէ մամուլի ֆրանսական գործակալութիւնը, 10 Ադրբեջանցի վիրաւորուած է, ըստ երկու երկիրներու դեկոյցներուն:

«ԱՐՄԷՆՓՐԷՍ»

(Սեպտեմբեր 28/29)

ՍԵՓԱԿԱՆԱՇՆՈՐՀՄԱՆ
ԵՒ ԱՊԱԶԳԱՅՆԱՑՄԱՆ
1995-Ի ԾՐԱԳԻՐԸ

Սեպտեմբեր 27-ին, Լ. ՏէրՊետրոսեանի նախագահութեան ներքեւ տեղի ունեցած Ազգ. Ապահովութեան Նորհուրդի եւ Ազգ. Ժողովի նիստերուն, դրեթէ նոյն պահուն կը քննարկուէին սեփականաշնորհման 1995-ի ծրագիրը եւ անոր առընչուող հարցեր: Ազգ. Ժողովը իր կանոնագրութիւնը առաջին ընթերցումէ մը եռք ընդունելէ զատ վաւերացուցած է նաեւ սեփականաշնորհման եւ ապազդայնացման խնդրոյ առարկայ ծրագիրը, որու համաձայն սեփականաշնորհման առարկայ ձեռնարկներու թիւը յաւելում մը կ'արձանագրէ 1536 նոյերով, որոնց մեծամասնութիւնը փոքր ձեռնարկներ են:

*
**

1700-ԱՄԵԱԿԻ
ՅԱՏՈՒԿ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻ
ԺՈՂՈՎԸ

Հայաստանի քրիստոնէացման 1700-ամեակի նշման յանձնախումբը Սեպ. 27-ին իր աշխատանքները սկսած է Ս. Էջմիածնի մէջ, Ամենայն Հայոց Կաթողիկոսութեան, Մեծի Տանն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութեան, Երուսաղէմի ու Պոլսոյ Պատրիարքութեանց ներկայացուցչութեամբ: Ողջոյնի խօսքեր արտասանած են Գարեգին Ա. եւ Արամ Ա. Կաթողիկոսները, Թորգոմ եւ Գարեգին Պատրիարքները: Ժողովը կը յատկացուի դլխաւորաբար՝ տօնակատարութեանց նպատակին եւ Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցւոյ ներքին կեանքին վերանորոգման առընչուող հարցերուն:

*
**

ԳԻՒՄՐԵՑԻ ԵՐԵՍՓՈԽԱՆՆԵՐՈՒ
ԱԶՆԻՒ ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԻՒՆԸ

Ազգ. Ժողովի գիւմրեցի երեսփոխանները խումբը նահատակ ազատամարտիկներու ընտանիքներուն օժանդակութեան

(Շար.ը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՅ ՄԱՄՈՒԼ

ՓԱՕԼՕ ԳՈՒՆԷՕ. ՅՈՒՇԱՐՁԱՆՆԵՐԻ ՎԵՐԱԿԱՆԳՆՄԱՆ ԳՈՐԾԸ ՄԻ ՕՐ ԿԸ ՏԵՂԱՓՈԽԵՆՔ ԱՆԻ

Այդ սէրը հայ մշակոյթի նկատմամբ նրա մէջ բռնկուեց միանգամից. ինչպէս սէրն առաջին հայեացքից. իր գործընկեր եւ բարեկամ Թոմազօ Պրեչչա Ծրաղատոդիի հետ 1965 թ. լինելով Թուրքիայի արեւելքում, նա տեսաւ իր համար մինչ այդ անծանօթ մի մշակոյթ՝ հայկական ճարտարապետական յուշարձանները: Առաջին, բայց ոչ վերջին անգամ տեսաւ ողջ քրիստոնէական ճարտարապետութեան մէջ եզակի եւ անկրկնելի Աղթամարի տաճարը, մի մեռած հրաշք քաղաք՝ Հին Հայաստանի մայրաքաղաք Հաղարծմեայ Անին, Թուրքերի կողմից պայթեցուած Խծկոնքի վանքի համալիրը, որի հինգ եկեղեցիներից միայն մէկն էր կիսաւեր վիճակում մնացել, տեսաւ Մրենի տաճարը, Կարսի Առաքելոց եկեղեցին եւ շատ ուրիշ յուշարձաններ: Հէնց այդտեղ էլ Փաօլօ Գունէօն որոշեց զբաղուել Արեւմուտքում քիչ ծանօթ այդ յուշարձանների ուսումնասիրութեամբ եւ նա, ի տարբերութիւն շատ ուրիշների, այդ որոշման անդառնաճան մնաց ուղիղ երեսուն տարի, մինչեւ իր կեանքի վերջին օրը: Դաւաճանեց միայն նրա սիրտը, չդիմանալով զերմարդկային լարուած աշխատանքին:

Փաօլոյի (ինչպէս սիրով նրան անուանում էին իր հայ եւ իտալացի գործընկերները) եւ Թոմազոյի ջանքերով նոյն տարում Հռոմի համալսարանին կից ստեղծուեց «Հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան կենտրոնը», որի անփոխարինելի վարիչը եղաւ Փաօլօ Գունէօն: 1966 թ. նրանք կապ հաստատեցին Հայաստանի իրենց գործընկերների հետ, եւ Գիտութիւնների Ակադեմիայի հրաւէրով այցելեցին Խորհ. Հայաստան: Սկսուեց համագործակցութեան մի արտակարգ բեղնաւոր շրջան, հայ գիտնականների համար բացուեցին նոր հնարաւորութիւններ, նոր հեռանկարներ. չկարողանալով տեղում ուսումնասիրել Թուրքիայի այժմեան տարածքի հայ ճարտարապետութեան զլուխգործոցները, Հայաստանի մասնագէտները օգտուեցին Գունէօյի եւ նրա ընկերների կողմից սիրով իրենց տրամադրուած նիւթերից, բարձրորակ լուսանկարներից եւ չափագրութիւններից: Այդ համագործակցութիւնը մեծ խթան դարձաւ հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան գործի համար, որի արդիւնքը եղան թէ իտալացի, թէ Հայաստանի գիտնականների բազմաթիւ նոր աշխատութիւնները: Այս գործում նոր փուլ դարձան հայ արուեստին նուիրուած միջազգային գիտաժողովները, որոնք մէկըմիմէջ կազմակերպւում էին Իտալիայում եւ Հայաստանում, եւ բոլոր այդ գիտաժողովներում մեծ էր Փաօլօ Գունէօյի դերը: Իսկ Հռոմի «Հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան կենտրոնը» դարձաւ հայ մշակոյթի տուն, որտեղ հիւրընկալւում եւ աշխատում էին Հայաստանից ժամանած ճարտարապետները, արուեստաբանները, յուշարձանների պահպանութեան մասնագէտները: Եւ բոլորին իր մեքենայով չրջագայութեան էր տանում Փաօլօն:

Երեք տասնամեակում Փաօլօ Գունէօն դարձաւ միջնադարեան հայ ճարտարապետութեան պատմութեան Արեւմուտքի ամենահեղինակաւոր մասնագէտը, որից ուսանելու չատ բան ունէին նաեւ Հայաստանի գիտնականները: Նա ունէր այն առաւելութիւնը, որ անձամբ ուսումնասիրել էր երկու Հայաստանների՝ Արեւմտեան եւ Խորհրդային, յուշարձանները: Տեղում ծանօթացել էր պատմական Հայաստանի հարեւան երկրների՝ Սուրիայի, Վրաստանի, Կապադովկիայի, ինչպէս եւ Պալքաններից մինչեւ Փոքր Ասիա սփռուած բիւզանդական ճարտարապետական յուշարձաններին, առանց որոնց այսօր արդէն չի կարելի ստեղծել հայ ճարտարապետութեան գիտական, ճշգրիտ, եւ, որը կարեւոր է՝ ճշմարտացի պատմութիւնը: Գունէօն եւ Ֆրաղատոդին առաջին արեւմտեան գիտնականներն էին, որ խորհրդային կարզեր հաստատելուց յետոյ այցելեցին Ղարաքաղ 1968 թ.: Նրանք հասցրին ուսումնասիրել միայն, ինչպէս արուեստաբաններն են բնորոշում՝ «13-րդ դ. հայկական ճարտարապետութեան հանրագիտարան» Գանձասարի վանքի համալիրը, որից անմիջապէս յետոյ, տեղեկանալով նրանց այցելութեան մասին, Ադրբեջանի իշխանութիւնները ՊԱԿ-ի (ԿԱ - Կէ - Պէ) գործակալների միջոցով բռնագրաւեցին երկու գիտնականների տեղում կատարած նշումները եւ չափագրութիւնները եւ կարգադրեցին անմիջապէս լքել «Ադրբեջանի տարածքը»:

Փաօլօ Գունէօյի առաջին մենագրութիւնը՝ խորագրուած «Միջնադարեան Հայաստանի Անիի ճարտարապետութեան դպրոցը» (Հռոմ, 1977), այս թեմայով գրուած ամենալուրջ եւ ամենախոր գիտական գործն էր: Դրան յաջորդեց իր լսկ ուսումնասիրած Վասպուրականի 5-րդ դ. բազիլիկներին Թուղին, Փաշուակին եւ Հոզեացվանքի համալիրին նուիրուած մենագրութիւնը (իտալերէն եւ անգլերէն, Հռոմ, 1979): Գունէօն համահեղինակ դարձաւ «Անի» (Միլանո, 1984) եւ «Ղարաքաղ» (Միլանո, 1988) գրքերին:

Հայագիտութեան այս երախտաւորի քանհինգամեայ հետազօտութիւնների պըսակը դարձաւ «Հայկական ճարտարապետութիւնը 4-19-րդ դարերում» մօտ հազար էջանոց, երկհատոր կոթողային աշխատութիւնը (Հռոմ, 1988): Առաջին հատորում ներկայացուած են հայկական ճարտարապետական բոլոր յուշարձանները, խմբաւորուած տարածքային սկըզբունքով (ՄՍՀՄ, Թուրքիա, Իրան) եւ գրուած հանրագիտարանային բնոյթով, ուղեկցուելով գծագրերով եւ լուսանկարներով: Այդ հատորը ներկայացնում է մեր աղգային ճարտարապետութեան համապատկերը ամենալայն ընդգրկումով: Երկրորդ հատորը նուիրուած է վերլուծական ուսումնասիրութիւններին: Այստեղ համեմատական աղիւսակներով, տիպաբանօրէն եւ ժամանակագրական ենթաբաժանումներով դասակարգուած են հայկական բոլոր յուշարձանները, կառուցուածքային ձեւերը, յարդարանքի տարրերը, որուած է համապարփակ մատենադիտութիւն, մի խօսքով, ներկայացուած է ողջ հայ ճարտարապետութեան զարգացման ընթացքը, ուսումնասիրուած ու վերլուծուած բոլոր տեսանկիւնների: Եւ երբ հիմա մենք ցանկանում ենք հայ ճարտարապետութեան պատմութեան դծով ասպիրանտներին կամ երիտասարդ դիտաշխատողներին այդ բնագաւառի որեւէ թեմա յանձնարարել, ապա խիստ դժուարանում ենք, որովհետեւ պարզւում է որ Փաօլօ Գունէօյի գրքում դա արդէն վաստօրէն կատարուած է:

Այս հիմնարար աշխատանքի համար Փաօլօ Գունէօն արժանացաւ Թորոս Թորամանեան մրցանակի, որը նրան յանձնուեց 1990 թ. Մայիսին Ջերւարթնոցում: Իսկ հայ արուեստի պատմութեանը նուիրուած իր երեսնամեայ արդիասւեր գիտական աշխատանքի եւ այդ բնագաւառում ներդրած հսկայական աւանդի չնորհիւ Փաօլօ Գունէօն 1994 թ. ընտրուեց ՀՀ Գիտութիւնների ազգային Ակադեմիայի արտասահմանեան անդամ:

Փաօլօ Գունէօն մեղնից հեռացաւ կեանքի 59-րդ տարում, գիտնականի համար ուժերի ծաղկման տարիքում: Նա յանկարծամահ եղաւ իր հիմնադրած «Հայկական ճարտարապետութեան ուսումնասիրութեան կենտրոն»ում, դրասեղանի առջեւ, դրիչը ձեռքին: Ո՞վ գիտէ, ինչ նոր հայտնագործ աշխատանք մնաց անաւարտ, եւ ընդմիշտ:

Գունէօն Ջուարթնոցում, մրցանակ ընդունելիս, ասաց. «Ինչ վերաբերում է իմ արած գործին, ապա ես դա համարում եմ միայն սկիզբը եւ մոտդիր եմ նոյն կերպ շարունակել իմ ուսումնասիրութիւնները: Մեր գործը դեռ չատ է, որոնցից առաջնայինը կիսաւեր ճարտարապետական յուշարձանների վերականգնումն է: Յուսով եմ, որ յուշարձանների վերականգնման գործը մի օր կը տեղափոխենք նաեւ Անի հայոց երբեմնի պերճաշուք մայրաքաղաքը»:

ՄՈՒՐԱՏ ՀԱՍՐԱԹԵԱՆ
ճարտարապետութեան դոկտոր,
ՀՀ ԳԱԱ Արուեստի Ինստիտուտի
ճարտարապետութեան բաժնի վարիչ

«Ազգ». Սեպտեմբեր 8

ԵԹԷ ՕԴԱՆԱՒԸ ԻՄՆԱՑ...

Այր ու կին ամբողջ քառասուն տարի ապրած էին սիրալիր: Անշուշտ չորս զաւակներու ծնունդ տալը միակ վտասը չէր իրենց չորստասնամեակ սիրալիր ապրելուն:

Անոնց տան դուռը, Մերճաւոր Արեւելքի մայրաքաղաքներէն մէկուն մէջ, միշտ բաց եղած էր հեռուէն ու մօտէն եկող բոլոր հայ մտաւորականներու համար;

Պատահած էր, որ այդ տունը, մէկ անդամէն ընդունէր քսան հոգի որոնք գիշերին նոյն յարկի տակ, ճաշէին նոյն սեղանին չուրջ բոլորուած, մինչեւ ուշ գիշեր լսէին արտասանութիւնները տանտրոջ, մեր դասական եւ արդի բանաստեղծներէն ու լսէին մեկնաբանութիւններ միշտ զրական հարցերու չուրջ՝ տանտրուհիէն:

Ուրեմն, տանտիրուհին, ոչ միայն լաւ խոհարար մըն էր այլ նաեւ հասկցող խօսակից մը:

Արհեստաւոր տանտէրը երբեմն կ'արտասանէր այնպիսի բանաստեղծութիւններ, այո՛, բաւականին լաւ միտքերով առլի, որոնց հեղինակին ո՛վ ըլլալը դժուար լուծելի կը դառնար: Նման պահերու, տանտիրոջ աչքերուն մէջ չարաճճի, մանկունակ ժպիտ մը կը ցատքռտէր, հասկնալի դարձնելով, որ արտասանուած ոտանաւորին հեղինակը ինքն էր:

Ահա այս արհեստաւորին չորս զաւակները յաջորդաբար մեծցան հէքեաթներու արքայազուններուն նման եւ մէկ առ մէկ իրենց չունչը առին Ամերիկայի մէջ:

Հայ արհեստաւորը նոյն համեմատութեամբ ծերանալ սկսաւ: Երբ երկու զաւակները մեկնեցան, դարձաւ հերթական, իսկ երբ երրորդն ու չորրորդն ալ մեկնեցան, օր մը տիրադին չեչտով մը ըսաւ. -- «Այո՛, զաւակիս եռեւէն քալող պիտի չունենամ...»:

Ինք, իր զաւակները Ամերիկայի համար պատրաստած չէր: Ընդհակառակն, պատրաստած էր Հայաստանի համար, բայց ահա, Թուխիլ սորվող Թուխուն նըման, Թուխիլ սորվելէ ետք, իր ձագուկները, որոնց համար ինք հիւսած էր հազար երազ, մէկիկ-մէկիկ Թռան ու գացին նոր երկիր:

Ճիշդ է, զաւակները չմոռցան իրենց հայրը, չուտ չուտ եւ երբեմն բազմէջանի նամակներ գրեցին, խնդրեցին որ հայրիկը վերջ տայ Արեւելք իր կեցութեան, միանայ իրենց եւ ունենայ խաղաղ, երկարատեւ վերջալոյս...

Բայց... բայց այս Հայը, այս գաղութին մէջ ունէր աւելի քան վաթսուն տարիներու վաստակ, բեմերէն խօսած էր, բեմերէ արտասանած էր, խօսած էր արտագաղթի դէմ ամբողջ վաթսուն տարի... ինչպէ՞ս թողուր այս գաղութը ու հեռանար. այս քաղաքին մայթերն անդամ կը ճանչնային զինք...

Ու վարպետ արհեստաւորը հաւատարիմ իր խոստումին, մնաց Արեւելքի այս քաղաքին մէջ: Մնաց ու որոշեց չերմեկնիլ Ամերիկա:

Զորս երախաներու մայրը սակայն, իր կեանքին մէջ առաջին անգամ ըլլալով արդողեցաւ իր ամուսնէն ու ըսաւ. -- «Տղամարդ չե՞ս, կարծր սիրտ ունիս. մայր չես, որ հասկնաս թէ ի՛նչ ըսել է զաւակ ու զաւակի սէր»: Ըսաւ ու ելաւ գընաց Ամերիկա, իր ճուտիկներուն տեսութեան:

Վեց հոգինոց ընտանիքի տէր հայր մը մնաց առանձին: Խանութ կ'երթար մօրորուն քայլերով: Յաճախորդներու հետ կը խօսէր ցրուած, բացակայ վիճակով...

Շէն տունէն միայն պատեր մնացած էին ու պատէն կախուած արուեստի նկարներ: Տան մէջ խօսողը հեռատեսիլն էր, լսողը ինքը, սիրտին մէջ վոթթորիկներ...:

Օր մըն ալ այդ սիրտը դադրեցաւ բաբախելէ:

Դուռ, դրացի, բարեկամներ իրար անցան: Հաւաքուեցան: Բազմութիւն մը կոհակուեցաւ ու այդ կոհակը զոյժը հասցուց Ամերիկա:

Այս անգամ հեռու ովկիանոսի ափին ալիքուեցան հինգ սիրտ:

Մայրն իր երեք որդիներով փութաց հասնիլ վերջին յարգանքի արարողութեան:

Հիմա, ընտանիքէն չորս հոգի օդանաւի մէջն են:

Կինը կը մտածէ. -- «Եթէ հոն ըլլայի, սիրելիս մօտ, կ'երեւի զինք ազատելու ճարը կը գտնէի... ուրեմն, յանցաւոր եմ: Ուղեղս պիտի պայթի... ինչ կ'ըլայ եթէ սա պահուս օդանաւը ունենայ խանգարում ու թաւալգլոր վար իյնայ, կը վերջանամ, կ'ապատիմ դիս բզքտող սա մտածումէն, որ ամուսնիս մահուան մէջ յանցանքի մեծ բաժին ունիմ...»:

Բայց յաջորդ պահուն կը մտածէ. -- «Ի՛նչ բարբարոս մտածում է ունեցածս, չէ՞ որ մատաղատի զաւակներս նոյն օդանաւին մէջ են, չէ՞ որ երկու հարիւրէ աւելի ճամբորդներ կան սա պղպջաձեւ թռչունին, արձիւնն պիտի ըսէի արդանդին մէջ. անոնց մեղքը ի՛նչ է... Տէր, նէրէ մեղաւորիս, թող օդանաւը բարով հասնի ու ես ողբալու առիթը ունենամ ամուսնոյս վրայ...»:

Եթէ օդանաւը իյնար...

Չինկաւ օդանաւը: Քաղաքին բանուկ չուկային մէջ հայ խանութ մըն ալ փակուեցաւ: Շրջապատէն հայ մը պակեցաւ: Մեծ վիշտ մը տարաւ զինք: Լաւ կ'ապրէր: Նիւթապէս յաղթած էր կեանքի դժուարութիւններուն բայց ինքզինք պարտուած զգալով յանկարծօրէն մեկնած էր եւ... անդառնալիօրէն:

Սփիւռքի մէջ մեր օդանաւերէն քանիներ ինկած են արդէօք Ամերիկա հասնելէ եառք անգամ. եւ քանի՛ սիրտ պայթած է այսպէս, այս արհեստաւորին սիրթած է այսպէս, այս արհեստաւորին սիրտին պէս, չդիմանալով պարտութեան տարաչէկ զգացումին...:

ԹՈՐՈՍ ԹՈՐԱՆԵԱՆ

Հալէպ, 1995

Հ.Բ.Ը.Մ.

ՄԱՄԼՈՑ ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Երեւանի մեր ներկայացուցչութենէն ստացած տեղեկութիւններէն իմացանք որ Սեպտեմբերին Երեւանի մէջ կայացած «Հայաստան» Հիմնարդամէ կեդրոնական Յանձնաժողովի Պատգամաւորական Տարեկան Խորհրդաժողովի նիստերու ընթացքին, Արժանթինի ներկայացուցիչ Տօքթ. Անդրանիկ Արսլանեանը յայտարարեց որ Հ.Բ.Ը.Մ. Միութեան Պուէնոս-Այրէսի մասնաճիւղը «վերապահական վերաբերմունք ունի "Հայաստան" Հիմնադրամի նկատմամբ»:

Հ.Բ.Ը.Մ. Միութեան Պուէնոս-Այրէսի մասնաժողովը՝ ի նկատի ունենալով որ Բարեգործականը իրրեւ հաստատութիւն միշտ քաջալերեց անդամակցութեան մասնակցութիւնը Հիմնադրամին, բանաւոր եւ գրաւոր հաղորդագրութիւններով, ինչպէս նաեւ կեդրոնիս մէջ եւ համայնքային մամուլի մէջ գետեղելով աղդարարութիւններ՝ ուղղուած մեր համակիրներուն, կը մերժէ այդ յայտարարութիւնը, քանի որ Հ.Բ.Ը.Մ. Միութիւնը որդեգրած է, բացարձակ եւ անվերապահօրէն, գրական դիրքորոշում «Հայաստան» Հիմնադրամին հանդէպ:

Տօքթ. Անդրանիկ Արսլանեանի յայտարարութիւնները ճիշդ չեն եւ վնաս կը հասցընեն մասնաճիւղիս պատուին եւ հեղինակութեան եւ, ընդհանրապէս ամբողջ Բարեգործականին, որ բոլոր ժամանակներուն եւ քաղաքական որեւէ պայմաններու մէջ՝ ցեղասպանութենէն ի վեր եւ հայկական երեք Հանրապետութիւններու վարչակարգերու ընթացքին, հաւատարիմ մնաց հայ ժողովուրդին իր անսակարկ նուիրումով, եւ վստահօրէն կարող ենք հաստատել որ Հ.Բ.Ը.Մ. Միութիւնը այն հայկական կազմակերպութիւնն է որ մեծագոյն ջանքեր թափած է եւ ներկայիս կը թափէ ի նպաստ մեր ազգի տնտեսական, մշակութային եւ հոգեւոր զարգացման:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆ
ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՄԻՈՒԹԵԱՆ
ՊՈՒԷՆՈՍ-ԱՅՐԷՍԻ ՄԱՍՆԱՃՅՈՂՈՎ

ՀԱՅԿ ՇԱՀԻՆԵԱՆ — ՅՈՒԱՆ ՃՐՆԱՃԵԱՆ
Ատենադպիր — Ատենապետ

Պուէնոս-Այրէս, Սեպտ. 25

Մնում էր միայն ասել, որ Ալիսը ուրախ էր, որ ինքը հանդիպել էր Ալիսին

(Շար. Ա. Էջէն)

Հիմնադրամին փոխանցած է ընտրուած երեսփոխաններուն վերադարձած այն դուռմարները, զորս անոնք ընտրութիւններու նախօրեակին վճարած էին որպէս եւրաչխատին:

***

ՋԱՆԱՋԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Արժանթինի նոր նշանակուած դեսպանը Ա. Մանուէլ Լիսթրէ Սեպտեմբեր 27-ին վարչապետ Հ. Բագրատեանի կողմէ ընդունման ընթացքին ներկայացուցած է Արժանթինէն Հայաստան հայցհատիկ եւ ձէթ ներածելու առաջարկ մը: Ան ըսած է թէ փոխադրութեան լայն կարելիութիւններ ալ կան, անցնելով՝ Պարսից Ծովէն եւ Իրանէն:

***

Արտաքին նախարար Վ. Փափազեան եւ ուկրանացի իր պաշտօնակիցը հանդիպում մը ունեցած են ՄԱԿ-ի մօտ: Անոնց խօսակցութիւններուն նիւթ եղած են դրծակցութեան եւ երեւանի մէջ ուկրանական դեսպանատուն մը բանալու ծրագրին առընչուող հարցեր: Նախնական համաձայնութիւն գոյացած է նաեւ Ուկրանիոյ Հանրապետութեան նախագահին 1996 Ապրիլին Երեւան այցելութիւն տալու ծրագրին շուրջ:

***

Նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան Սեպտ. 27-ին ընդունած է Ամերիկայի Հայկ. Համագումարի տնօրէններու խորհուրդի նախագահ՝ Գառլ Փազարեանը: Շօշափուած են Սփիւռք-Հայաստան կապերը:

***

Սեպտեմբեր 26-ին փոխ-նախագահ Գ. Յարութիւնեանին իր հաւատարմագիրը յանձնած է Որուկուայի լիազօր դեսպան Փեդրօ Ռոսէ Թոնթօ:

***

Հայաստանի մօտ Գերմանիոյ դեսպանը (նստավայրը՝ Թիֆլիս) կունթէր Թահլոֆ եւս կանչուած է: Ձինքը առժամապէս կը փոխարինէ գործավար Նորպերթ Հայնցէ:

***

Հայաստանի եւ Ֆրանսայի միջեւ ստորագրուելիք կարգ մը համաձայնագրերու ինչպէս նաեւ տնտեսական ու մշակութային մարզերու մէջ համագործակցութեան զարգացման առընչուած հարցեր քննարկուած են, Սեպ. 26-ին, նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեանի եւ Ֆրանսայի դեսպան տիկին տը Հարթինկի տեսակցութեան ընթացքին:

***

Հարաւային Քորէայի եւ Հայաստանի Արտաքին նախարարութիւններուն միջեւ դործակցութիւն հաստատելու շուրջ համաձայնագիր մը ստորագրուած է Երեւանի մէջ, երկու երկիրներու Արտաքին փոխ-նախարարներ՝ Եդուարդ Զուլոյեանի եւ Փի Ին Քիւնի կողմէ:

***

Կիւլպէնկեան Հիմնարկը 150 Թոն մանկական անուն դրկա է Հայաստան, ուղղուած՝ յատկապէս ազէտի գօտիի եւրախաներուն:

***

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ ՕԺԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Հայաստանէն կառավարական պատուիրակութիւն մը այս օրերուն պաշտօնական այցելութիւն մը կը կատարէ Գերմանիա: Այդ այցելութեան արդիւնքներուն մասին Սեպտեմբեր 25-ին մամուլի ասուլիս մը տուած է Տնտեսութեան փոխ-նախարար՝ Արմէն Դարբինեան: Անոր բացատրութիւններէն պարզուած է որ բանակցութիւնները յանգած են Հայաստանի 26,5 միլիոն Մառք տրամադրելու մասին համաձայնութեան, որու 10 միլիոնը վարկի ձեւով (40 տարի պայմանաժամով եւ 0,75% տոկոսով) Ջրելեկտրակայաններու վերականգնման նպատակին, իսկ մնացեալը օժանդակութեան ձեւով՝ ընկերային համակարգի բարեկարգումին համար:

***

ՆԵՐՈՒՄԻ ԾՐԱԳԻՐԸ ՎԱՒԵՐԱՑՈՒԱԾ

Ազգ. Ժողովը Սեպտեմբեր 26-ի իր նիստին վաւերացուցած է չարք մը միջազգային պայմանագիրներ, զորս Հայաստան ստորագրած էր ԱՄՆ-ու, Պուլկարիոյ եւ Ռումանիոյ հետ. անոնք կը վերաբերէին փոխյարաբերութիւններու: Այնուհետեւ Ազգ. Ժողովը ընդունած է Ներումի առաջարկը, զոր նախագահ Լ. Տէր-Պետրոսեան ներկայացուցած էր Ժողովին:

***

ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ԵՒ ՓՈԽ-ՆԱԽԱԳԱՀԻՆ ՄՕՏ

Սեպտեմբեր 25-ին Հանրապետութեան նախագահը ընդունած է Արժանթինի նոր նշանակուած դեսպանը՝ Առնոլտօ Մանուէլ Լիսթրէն:

Նոյն օրը նախագահին հիւր եղած են նաեւ «Մուսալեռ» հայրենակցական Միութեան անդամները, որոնք աշխարհի չորս կողմերէն եկած էին Հայաստան, մասնակցելու Մուսալեռցիներու աւանդական ոտնին: Հիւրերուն կողմէ, Հայր. Միութեան փոխ-նախագահ Մինաս Մինասեան «Մուսալեռ» ոսկէ մետալը նուիրած է Լ. Տէր-Պետրոսեանին:

***

Փոխ-նախագահ Գ. Յարութիւնեան եւս ընդունած է Արժանթինի դեսպանը, որ իրեն յանձնած է հաւատարմագիրը:

Գ. Յարութիւնեան հանդիպում մը ունեցած է նաեւ «Հայաստան» Հիմնադրամի Հոգաբարձուներու Խորհուրդի անդամ Վահրիճ Ձերեճեանի հետ, Հայաստանի տնտեսական զարգացման, Արցախի մէջ իրագործուելիք աշխատանքներուն եւ Սփիւռք-Հայաստան կապերուն առընչուող հարցերու շուրջ:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տիկին Անահիտ Դաւիթեանի մահուան առթիւ Անահիտ եւ Տիգրան Թորոսեան փոխան ծաղկեպսակի 500 Ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ին:

-ՎԵՐԱՄՈՒՏ-

ԼԻՈՆ

ՀԱՅԿԱԶԵԱՆ ՄԻՕՐԵԱՅ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

Լիոնի «Հայկազեան» միօրեայ վարժարանի վերամուտն է Զատիկէն առաջ, Հոկտեմբեր 4, առաւօտեան ժամը 9-ին:

Դասաւանդութիւնները տեղի կ'ունենան Զորեքշաբթի օրերը, առաւօտեան ժամը 9-էն 12 եւ կէսօրէ վերջ 14-էն 16:

Աշակերտները կրնան օգտուիլ Զորեքշաբթի կէսօրուն ճաշէն:

Յաւելեալ տեղեկութեան եւ արձանագրութեան համար դիմել եկեղեցւոյ դիւանատան:

Ազգական եւ բարեկամներու ուղղուած ծրարներ կամ ձեր անձնական իրեռները Հայաստան կրնաք ղրկել՝

ՀԱՅ'Ս ԼՕՃԻՍԹԻՔԻ

ԵՒ

ՍԱՊԵՐԱԹՈՒՐԻ

միջոցով:

Envoyez vos colis familiaux, vos bagages en Arménie à des tarifs privilégiés par le groupage :

HAY'S LOGISTIC

ET

SABERATOURS

Pour tous renseignements s'adresser:

HAY'S LOGISTIC

BAT 3700, Zone de Fret
N°2 — B. P. 10348
95705 Roissy CDG Cedex.
Tél. : 48. 62. 51. 66
Fax : 48. 62. 56. 02.

RETENEZ DES MAINTENANT
LES DATES DES
9 et 10 DECEMBRE 1995
pour la

4e Grande Braderie de Noël

de
CHENE FRANCE

ASSOCIATION MACHTOTZ
Pour la Défense de la Langue Arménienne
organise

Cours intensif d'arménien 1er niveau pour non-arménophones

L'enseignement est assuré par Mme Hilda Kalfayan- Panossian
par sa méthode audiovisuelle
14 Octobre — 10 Février 1996 : Stage de 50 heures
le samedi matin de 9h30 à 12h30
Eglise Arménienne — 15, rue Jean-Goujon, Paris 8e
Participation : 600 F. pour les 50 heures de cours.

Cours accéléré du 2e et du 3e niveau

par professeurs qualifiés. Le mercredi et le Samedi de 18h à 20h
Participation : 800 F. pour l'année scolaire.

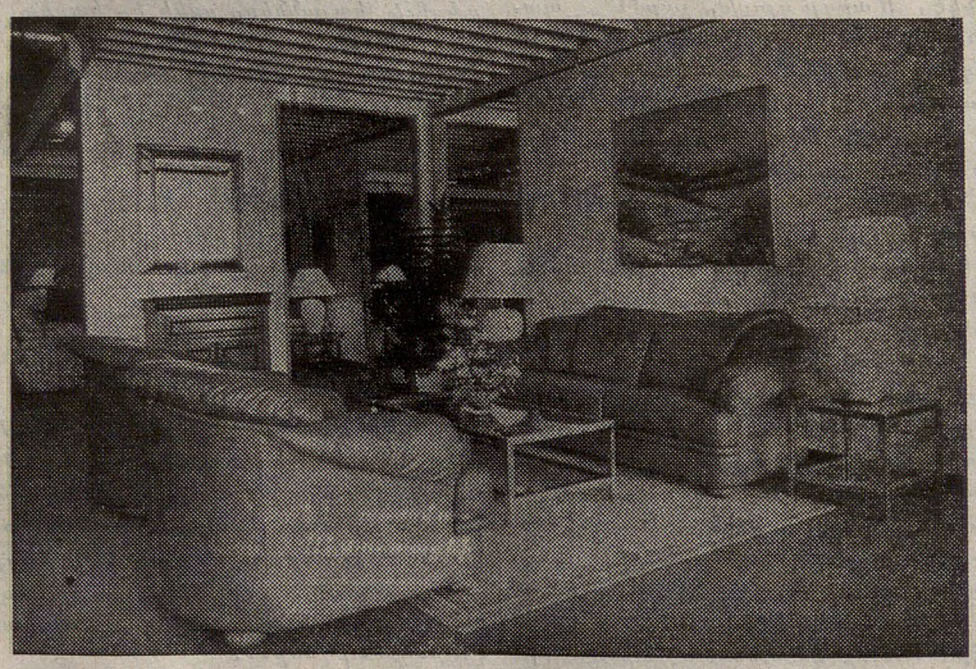
L'AMÉNIEN AU BAC
PROGRAMME SPECIAL SUR 3 ANS

par professeurs qualifiés
1ère *année* — Apprentissage de la langue parlée et écrite, par méthode audiovisuelle;
2ème *année* — Etude des textes, vocabulaire, grammaire.;
3ème *année* — Présentation de l'arménien au BAC comme LV1, LV2, Option: Etude des textes, thèmes et versions.
Le Mercredi et le Samedi de 18h à 20h Participation : 800 F. pour l'année.
Renseignements (horaires spéciaux), *Inscriptions* : 47 50 97 51.

Meubles Ghazarian

4.000 m² de mobiliers présentés en ambiance

Z.I. Vitrolles à 20 km de Marseille tél. : 42. 89. 27. 47

"Բացարիկ զեղչ «Յառաջ»ի բաժանորդներուն"

Marseille

activités hebdomadaires

organisées par
la CROIX BLEUE ARMENIENNE
et la MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE

— Cours de langue et civilisation arméniennes pour tous les niveaux;
— Préparation au Baccalauréat;
— Cours de danses arméniennes;
— Cours de chants arméniens;
— Eveil : dessin, peinture, photo, travaux manuels.

Les activités ont lieu tous les mercredis de 10h à 16h.

Le repas de midi est servi aux participants.

Pour tous renseignements s'adresser auprès des sections
de la CROIX BLEUE ARMENIENNE
et à la MAISON ARMENIENNE DE LA JEUNESSE ET DE LA CULTURE
Tél. : 91. 50. 15. 09.
12 - 14, rue Saint-Bazile, Marseille 1er

—— *Les cours débuteront le Mercredi 4 Octobre* ——

Imprimé sur les Presses du Journal «HARATCH» 83, rue d'Hauteville, 75010 Paris
Commission Paritaire : No 55935 SIRET : 51027317 A R.C. Paris